International Paris Conference on Social Sciences - VII

Proceedings Book

Editor
Prof. Dr. Radmila Janičić

ISBN: 978-625-8323-70-2
by IKSAD Publishing house

International Paris Conference on Social Sciences – VII

July 6-7, 2022 / Paris, France

Proceedings Book

Editor
Prof. Dr. Radmila Janičić

by
IKSAD INSTITUTE PUBLISHING HOUSE®

All rights of this book belong IKSAD Publishing House
Authors are responsible both ethically and juridically
IKSAD Publications – 2022©
Issued: 30.07.2022

ISBN: ISBN: 978-625-8323-70-2

CONFERENCE ID

CONFERENCE TITLE

International Paris Conference on Social Sciences - VII

DATE and PLACE

July 6-7, 2022 / Paris, France

ORGANIZATION

IKSAD-Institute of Economic Development and Social Research, Turkey

ORGANIZING COMMITTEE

Dr. Petra Pelletier - University of Paris - Head of Conference
Prof. Dr. Mykola Vas'kiv - Borys Grinchenko Kyiv University
Assoc. Prof. Gökhan Ofluoğlu - Zonguldak Bulent Ecevit University
Dr. Maria Pulvard - Grenoble Institute of Technology
Dr. Sanghamitra Adhya - Associate Professor Kalyani Mahavidyalaya
Dr. Sanghamitra Adhya - Associate Professor Kalyani Mahavidyalaya
Elvan Caferov
Dr. Violla Makhzoum
Elena Maglio

Number of Accepted Papers- 94
Number of Rejected Papers- 29
Total Number of Papers From Turkey- 37
Total Number of International Participants- 57

PARTICIPANTS COUNTRY (36)

Azerbaijan, Turkey, Sweden, India, Thailand, Vietnam, Saudi Arabia, Libya, Taiwan, Morocco, Croatia, Malaysia, Serbia, Israel, North Cyprus, United Kingdom, Indonesia, Japan, Romania, Iraq, Philippines, Poland, Nigeria, Georgia, Albania

SCIENTIFIC BOARD MEMBERS

Dr. Giscard Assoumou Ella - University of Toulon, France
Dr. Franck AMOUSSOU - Université d'Abomey- Calavi
Dr. Jean Tata TOSSOU - Université d'Abomey- Calavi
Dr. Viola MAKHZOUM - Islamic University of Lebanon
Dr. Hemantkumar P. Bulsara - S. V. National Institute of Technology (NIT)
Prof. Dr. Khaled Abdul Kader EL JUNDI - Lebanese University
Prof. Dr. George RUDIC - Montreal Instituto Pedagógico
Dr. Yurii LATYSH - Taras Shevchenko State University
Dr. Ibrahim AL - Karadeniz Technical University
Dr. Andrea Lucchesi - Sao Paulo University
Dr. Ansi Rezeda SAFIULLINA - Kazan Federal University
Dr. Cynthia CORREA - Sao Paulo University
Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA - Rasulbekov Kyrgyz Economic University
Dr. Dmitriy VASILYEV - Russian Academy of Entrepreneurship
Dr. Dinarakhan TURSUNALIEVA - Rasulbekov Kyrgyz Economic University
Dr. Nagbdu KAMAROVA - Yessenov University
Dr. Necati DEMİR - Gazi University
Dr. Nikolay VASKIV - Kyiv National University of Culture and Arts
Dr. Rimma PARDABAYEVA - Ufa State University
Dr. Ümran TÜRKYILMAZ - Gazi University

Photo Gallery

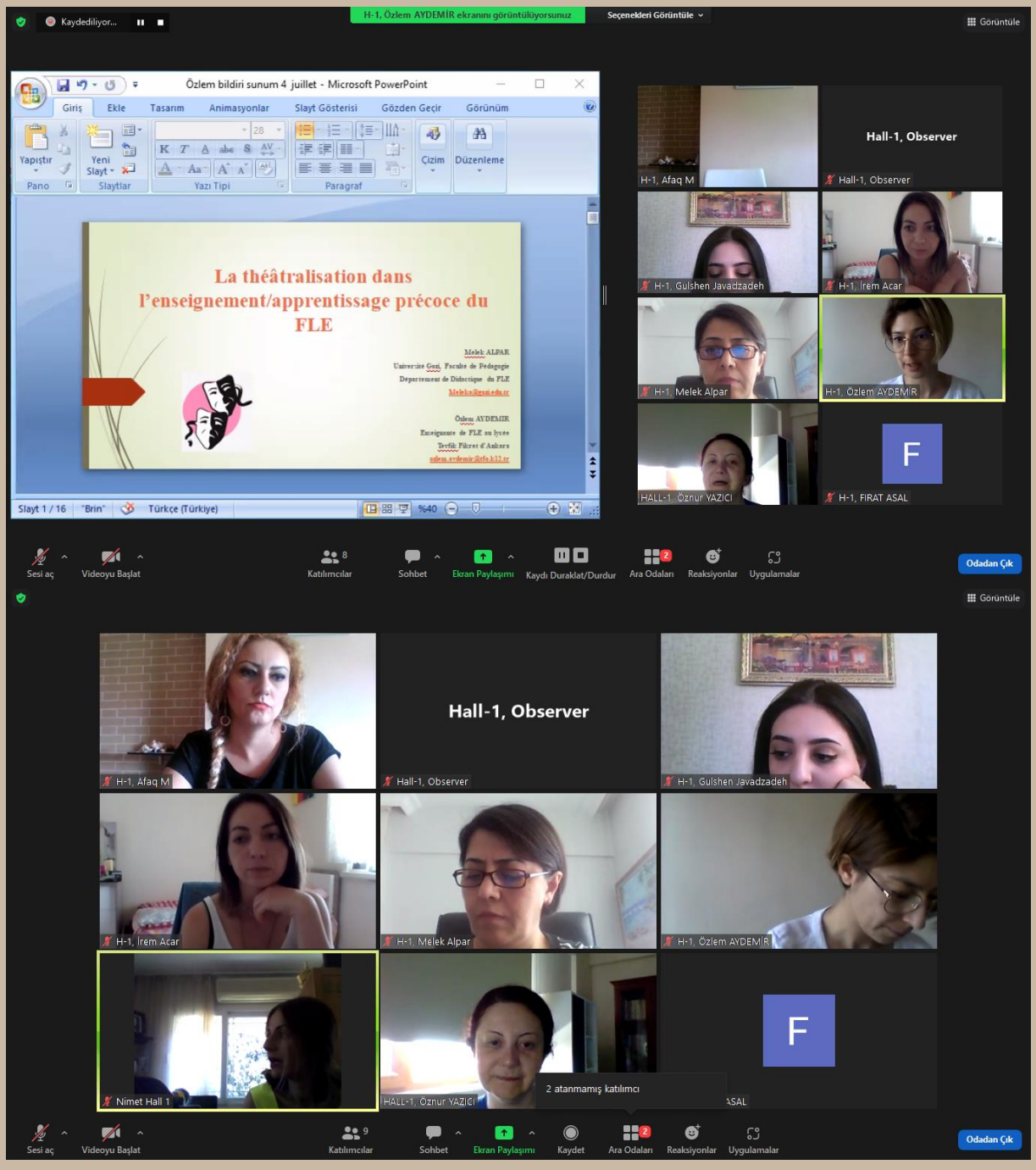

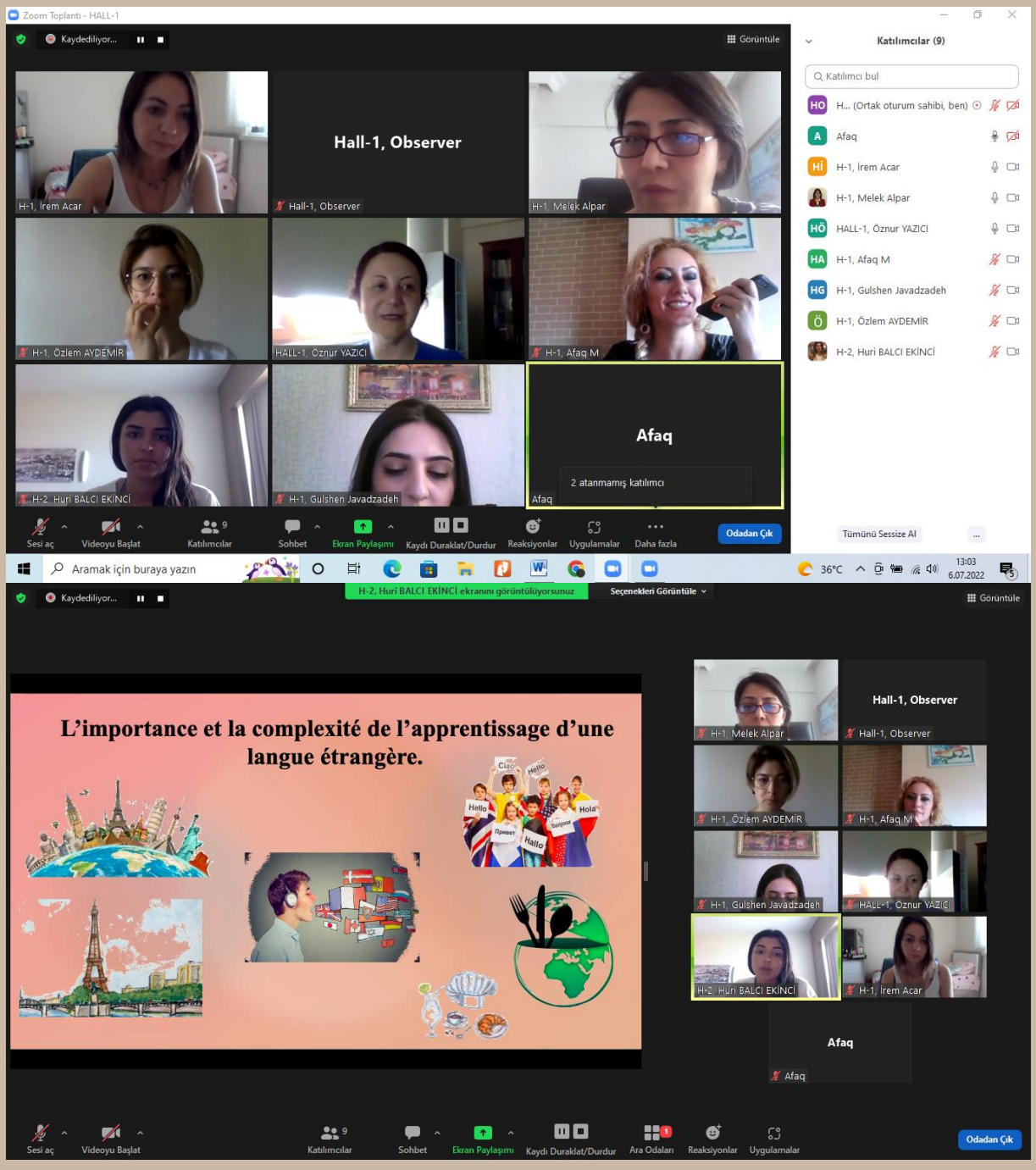
Zoom Toplantı - HALL-1
Kaydediliyor...
Görüntüle
Hall-1, Observer
H-1, İrem Acar
H-1, Melek Alpar
H-1, Özlem AYDEMİR
HALL-1, Öznur YAZICI
H-1, Afaq M
H-2, Huri BALCI EKİNCİ
H-1, Gulshen Javadzadeh
Afaq
2 atanmamış katılımcı
Katılımcılar (9)
Katılımcı bul
H... (Ortak oturum sahibi, ben)
Afaq
H-1, İrem Acar
H-1, Melek Alpar
HALL-1, Öznur YAZICI
H-1, Afaq M
H-1, Gulshen Javadzadeh
H-1, Özlem AYDEMİR
H-2, Huri BALCI EKİNCİ
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Duraklat/Durdur
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Daha fazla
Odadan Çık
Tümünü Sessize Al
Aramak için buraya yazın
36°C
13:03
6.07.2022
H-2, Huri BALCI EKİNCİ ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
L'importance et la complexité de l'apprentissage d'une langue étrangère.
Hello
Ciao
Hola
Hallo
Ara Odaları

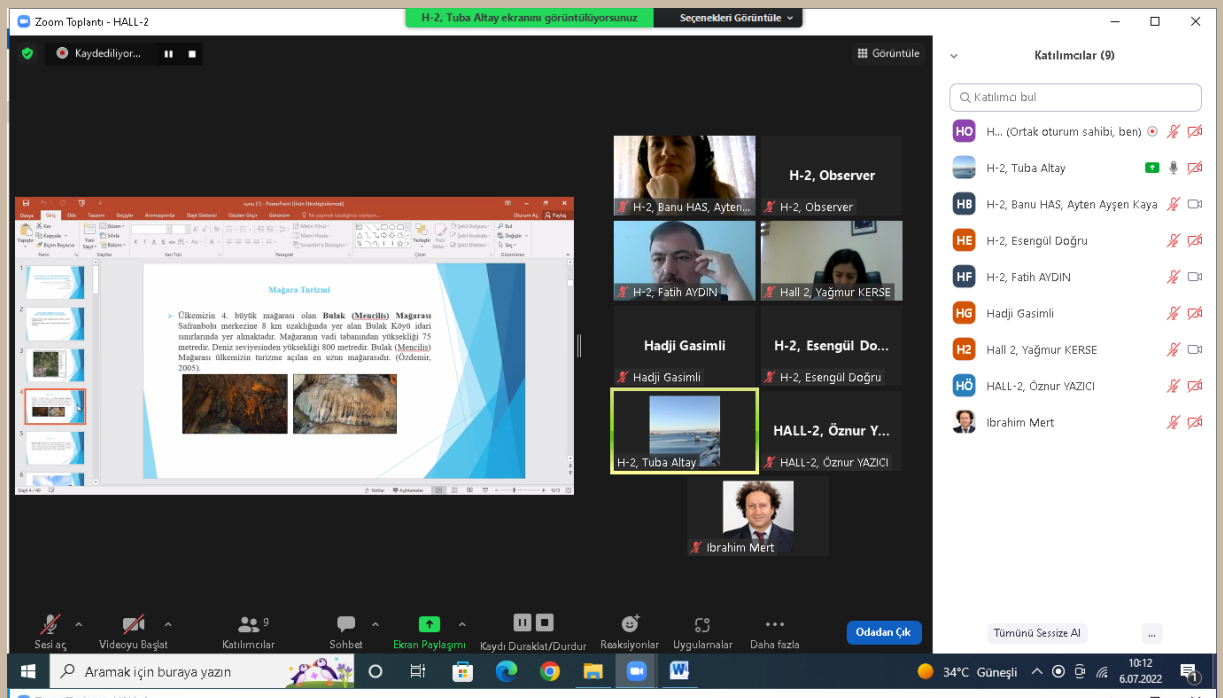
Zoom Toplantı - HALL-2
H-2, Tuba Altay ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Kaydediliyor...
Görüntüle
Mağara Turizmi
Ülkemizin 4. büyük mağarası olan Bulak (Mencilis) Mağarası Safranbolu merkezine 8 km uzaklığında yer alan Bulak Köyü idari sınırlarında yer almaktadır. Mağaranın vadi tabanından yüksekliği 75 metredir. Deniz seviyesinden yüksekliği 800 metredir. Bulak (Mencilis) Mağarası ülkemizin turizme açılan en uzun mağarasıdır. (Özdemir, 2005).
H-2, Banu HAS, Ayten...
H-2, Observer
H-2, Fatih AYDIN
Hall 2, Yağmur KERSE
Hadji Gasimli
H-2, Esengül Do...
H-2, Tuba Altay
HALL-2, Öznur Y...
Ibrahim Mert
Katılımcılar (9)
Katılımcı bul
H... (Ortak oturum sahibi, ben)
H-2, Tuba Altay
H-2, Banu HAS, Ayten Ayşen Kaya
H-2, Esengül Doğru
H-2, Fatih AYDIN
Hadji Gasimli
Hall 2, Yağmur KERSE
HALL-2, Öznur YAZICI
Ibrahim Mert
Tümünü Sessize Al
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Duraklat/Durdur
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Daha fazla
Odadan Çık
Aramak için buraya yazın
34°C Güneşli
10:12
6.07.2022

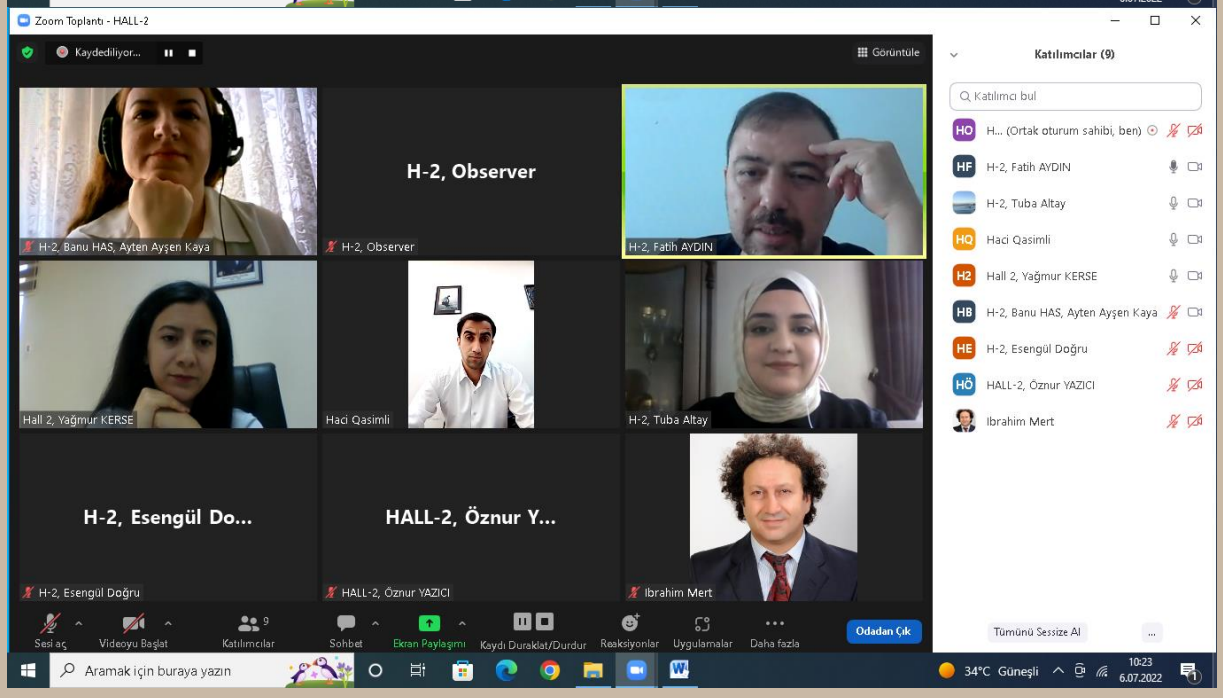
Zoom Toplantı - HALL-2
Kaydediliyor...
Görüntüle
H-2, Banu HAS, Ayten Ayşen Kaya
H-2, Observer
H-2, Fatih AYDIN
Hall 2, Yağmur KERSE
Haci Qasimli
H-2, Tuba Altay
H-2, Esengül Do...
HALL-2, Öznur Y...
Ibrahim Mert
Katılımcılar (9)
Katılımcı bul
H... (Ortak oturum sahibi, ben)
H-2, Fatih AYDIN
H-2, Tuba Altay
Haci Qasimli
Hall 2, Yağmur KERSE
H-2, Banu HAS, Ayten Ayşen Kaya
H-2, Esengül Doğru
HALL-2, Öznur YAZICI
Ibrahim Mert
Tümünü Sessize Al
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Duraklat/Durdur
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Daha fazla
Odadan Çık
Aramak için buraya yazın
34°C Güneşli
10:23
6.07.2022

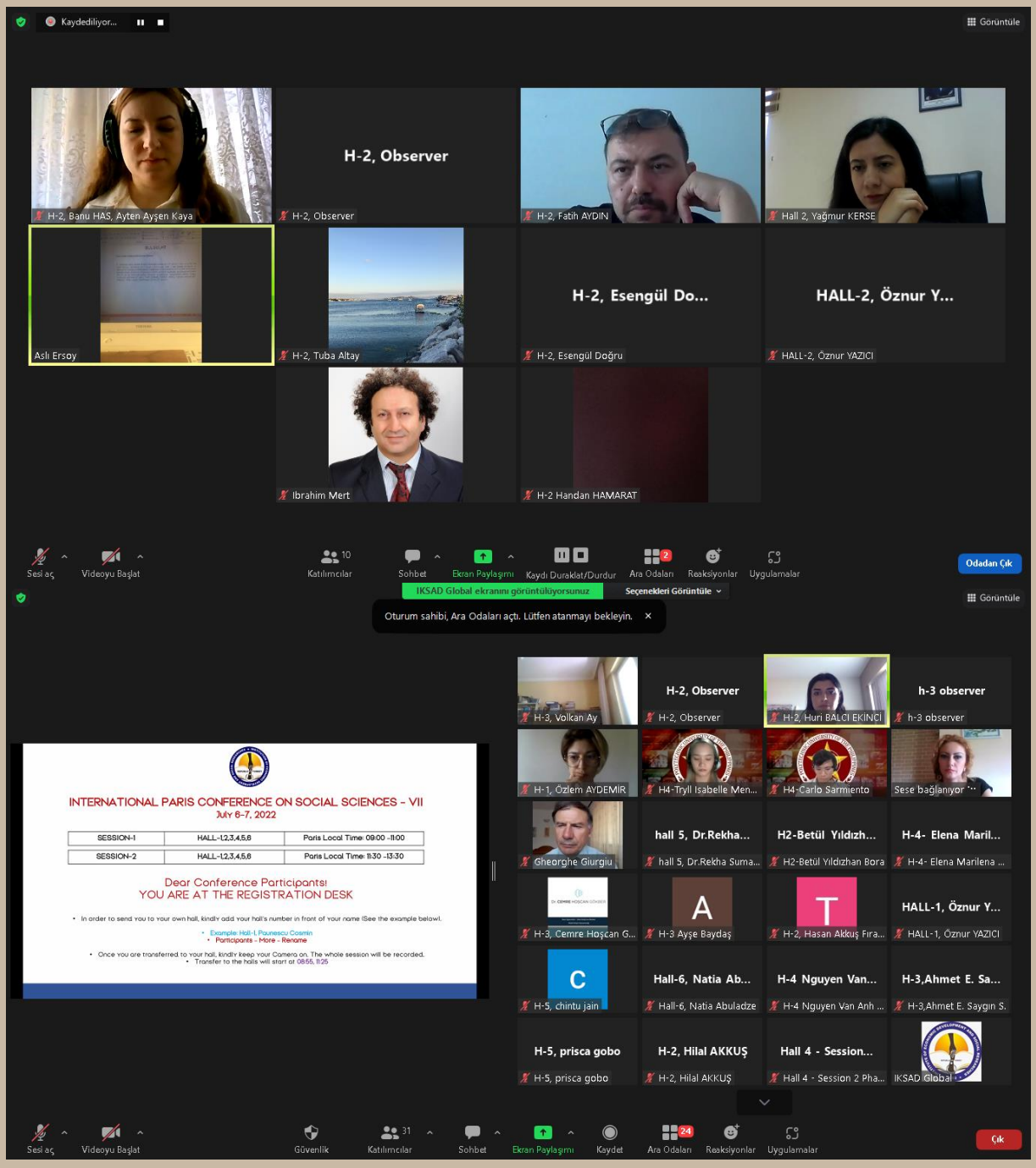
Kaydediliyor...
Görüntüle
H-2, Banu HAS, Ayten Ayşen Kaya
H-2, Observer
H-2, Observer
H-2, Fatih AYDIN
Hall 2, Yağmur KERSE
Aslı Ersoy
H-2, Tuba Altay
H-2, Esengül Do...
H-2, Esengül Doğru
HALL-2, Öznur Y...
HALL-2, Öznur YAZICI
İbrahim Mert
H-2 Handan HAMARAT
Sesi aç
Videoyu Başlat
10
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Duraklat/Durdur
2
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Odadan Çık
IKSAD Global ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Görüntüle
Oturum sahibi, Ara Odaları açtı. Lütfen atanmayı bekleyin.
H-3, Volkan Ay
H-2, Observer
H-2, Observer
H-2, Huri BALCI EKİNCİ
h-3 observer
h-3 observer
H-1, Özlem AYDEMİR
H4-Tryll Isabelle Men...
H4-Carlo Sarmiento
Sese bağlanıyor
Gheorghe Giurgiu
hall 5, Dr.Rekha...
hall 5, Dr.Rekha Suma...
H2-Betül Yıldızh...
H2-Betül Yıldızhan Bora
H-4- Elena Maril...
H-4- Elena Marilena ...
H-3, Cemre Hoşcan G...
A
H-3 Ayşe Baydaş
T
H-2, Hasan Akkuş Fıra...
HALL-1, Öznur Y...
HALL-1, Öznur YAZICI
C
H-5, chintu jain
Hall-6, Natia Ab...
Hall-6, Natia Abuladze
H-4 Nguyen Van...
H-4 Nguyen Van Anh ...
H-3,Ahmet E. Sa...
H-3,Ahmet E. Saygın S.
H-5, prisca gobo
H-5, prisca gobo
H-2, Hilal AKKUŞ
H-2, Hilal AKKUŞ
Hall 4 - Session...
Hall 4 - Session 2 Pha...
IKSAD Global
Sesi aç
Videoyu Başlat
Güvenlik
31
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydet
24
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Çık

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - VII
July 6-7, 2022
SESSION-1
HALL-1,2,3,4,5,6
Paris Local Time: 09:00 -11:00
SESSION-2
HALL-1,2,3,4,5,6
Paris Local Time: 11:30 -13:30
Dear Conference Participants!
YOU ARE AT THE REGISTRATION DESK
In order to send you to your own hall, kindly add your hall's number in front of your name (See the example below).
Example: Hall-1, Paunescu Cosmin
Participants - More - Rename
Once you are transferred to your hall, kindly keep your Camera on. The whole session will be recorded.
Transfer to the halls will start at 08:55, 11:25

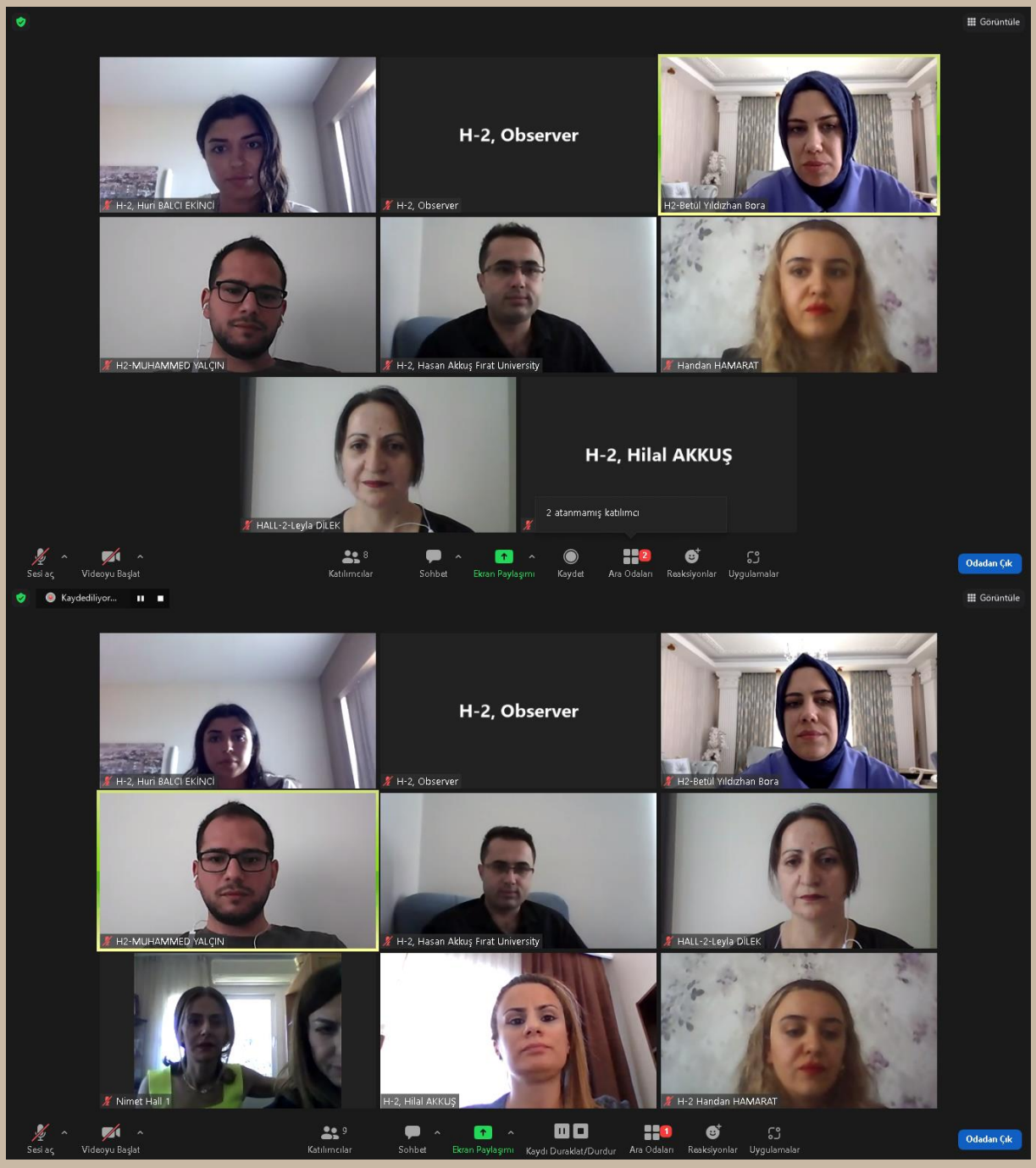
Görüntüle
H-2, Observer
H-2, Huri BALCI EKİNCİ
H-2, Observer
H2-Betül Yıldızhan Bora
H2-MUHAMMED YALÇIN
H-2, Hasan Akkuş Fırat University
Handan HAMARAT
H-2, Hilal AKKUŞ
HALL-2-Leyla DİLEK
2 atanmamış katılımcı
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydet
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Odadan Çık
Kaydediliyor...
Görüntüle
H-2, Observer
H-2, Huri BALCI EKİNCİ
H-2, Observer
H2-Betül Yıldızhan Bora
H2-MUHAMMED YALÇIN
H-2, Hasan Akkuş Fırat University
HALL-2-Leyla DİLEK
Nimet Hall 1
H-2, Hilal AKKUŞ
H-2 Handan HAMARAT
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Duraklat/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Odadan Çık

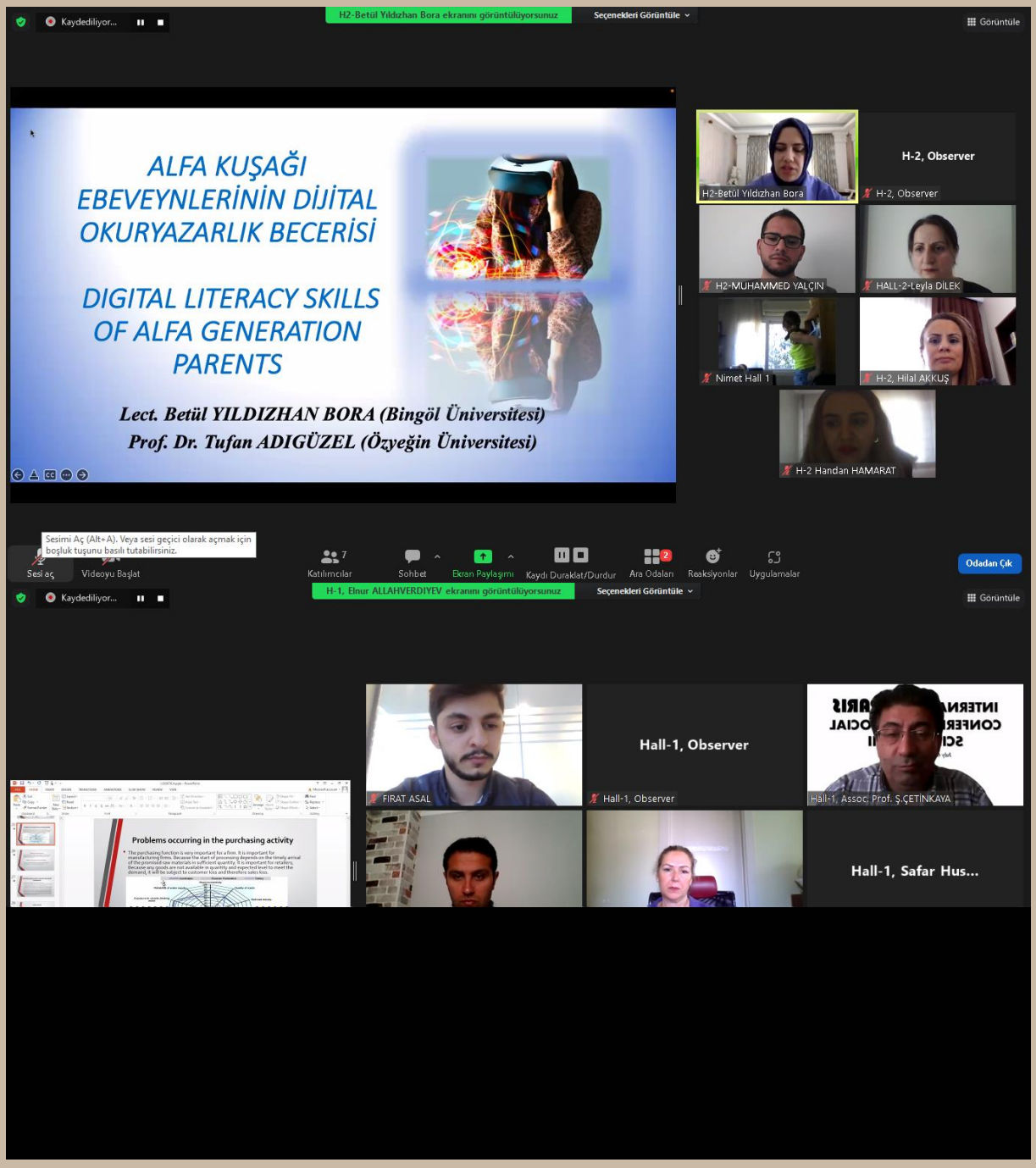
Kaydediliyor...
H2-Betül Yıldızhan Bora ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Görüntüle
ALFA KUŞAĞI EBEVEYNLERİNİN DİJİTAL OKURYAZARLIK BECERİSİ
DIGITAL LITERACY SKILLS OF ALFA GENERATION PARENTS
Lect. Betül YILDIZHAN BORA (Bingöl Üniversitesi)
Prof. Dr. Tufan ADIGÜZEL (Özyeğin Üniversitesi)
H2-Betül Yıldızhan Bora
H-2, Observer
H-2, Observer
H2-MUHAMMED YALÇIN
HALL-2-Leyla DİLEK
Nimet Hall 1
H-2, Hilal AKKUŞ
H-2 Handan HAMARAT
Sesimi Aç (Alt+A). Veya sesi geçici olarak açmak için boşluk tuşunu basılı tutabilirsiniz.
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Duraklat/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Odadan Çık
Kaydediliyor...
H-1, Elnur ALLAHVERDIYEV ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Görüntüle
Problems occurring in the purchasing activity
FIRAT ASAL
Hall-1, Observer
Hall-1, Observer
Hall-1, Assoc. Prof. Ş.ÇETİNKAYA
Hall-1, Safar Hus...

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - VII

July 6-7, 2022/ Paris, FRANCE

CONFERENCE PROGRAM

Meeting ID: 878 0913 6277
Passcode: 007007

Participant Countries: (25)

Azerbaijan, Turkey, Sweden, India, Thailand, Vietnam, Saudi Arabia, Libya, Taiwan, Morocco, Croatia, Malaysia, Serbia, Israel, North Cyprus, United Kingdom, Indonesia, Japan, Romania, Iraq, Philippines, Poland, Nigeria, Georgia, Albania

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Online sunum yapabilmek için https://zoom.us/join sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler - TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğini kullanabilmelisiniz.
- Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir.
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır.

Important, Please Read Carefully

- To be able to attend a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

***

Zoom'a giriş yapmadan önce lütfen örnekteki gibi salon numaranızı, adınızı ve soyadınızı belirtiniz

Before you login to Zoom please indicate your hall number, name and surname

exp. H-5, Radmila Janičić

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-1 / SESSION-1

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
09 00 : 11 00	10 00 : 12 00

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Şahin Çetinkaya

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Dr. Şahin Çetinkaya	*Aksaray University*	MIDDLE INCOME TRAP AND TURKEY
Assoc. Prof. Dr. Şahin Çetinkaya	*Aksaray University*	ISLAMIC FINANCE SYSTEM IN THE WORLD AND IN TURKEY
Elnur ALLAHVERDIYEV	*Director of Baku Business and Cooperation College*	THE IMPORTANCE OF THE LOGISTICS SECTOR IN THE INTEGRATION OF AZERBAIJAN INTO THE WORLD ECONOMIC SYSTEM
Dr. Kadir GÖKOĞLAN Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN Fırat ASAL	*Dicle University*	STRENGTHENING THE FUNCTION OF INTERNAL AUDIT IN RISK DETECTION AND PREVENTION (A STUDY ON THE BANKING SECTOR)
Safar HUSEYNOV	*Economic Scientific Research Institute under the Ministry of Economy of the Azerbaijan Republic*	THE CURRENT STATE OF INNOVATION IN THE ECONOMY OF AZERBAIJAN
Assoc. Prof. Dr. Cansel OSKAY	*Mersin University*	PUBLIC DEBT BURDEN IN TURKEY DURING THE GLOBAL CORONAVIRUS (COVID-19) PANDEMIC
Nurettin KAMAN Asst. Prof. Dr. Cevat BİLGİN	*Bursa Teknik University*	RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC DEVELOPMENT AND INDUSTRIALIZATION: THE CASE OF SOUTH KOREA
Assoc. Prof. Dr. Levent AKSU	*Balıkesir University*	THE ECONOMIC AND STRATEGIC IMPORTANCE OF WATER

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-2 / SESSION-1

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
09 00 : 11 00	10 00 : 12 00

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Fatih AYDIN

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Esengül DOĞRU Prof. Dr. Fatih AYDIN	*Karabük University*	OPINIONS ABOUT CAMPING TOURISM (THE EXAMPLE OF FETHİYE)
Prof. Dr. Fatih AYDIN Tuba ALTAY	*Karabük University* *Ministry of National Education*	TOURISM GEOGRAPHY OF SAFRANBOLU
Hajıı Gasimli	*Baku State University*	RESEARCHING OF THE DOCUMENT FLOW RELATED TO TOURISM IN LIBRARIES (BASED ON LOCAL AND FOREIGN LIBRARY EXPERIENCE)
Dr. Aslı Ersoy	*Independent Researcher, Turkey*	A LOOK AT THE CONCEPT OF EMPOWERING LEADERSHIP IN THE CONTEXT OF THE HOSPITALITY INDUSTRY
Banu HAS Ayten Ayşen KAYA	*Ege University*	MULTIDIMENSIONAL ASSESSMENT OF POVERTY WITHIN THE FRAMEWORK OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: DYNAMIC PANEL DATA ANALYSIS FOR NUTS 2 REGIONS OF TURKEY
Lect. Dr. Edib Ali PEHLİVANLI Asst. Prof. Dr. Yağmur KERSE Assoc. Prof. Dr. Gökhan KERSE	*Aksaray University* *Kafkas University*	INVESTIGATION OF TOURISM EFFICIENCY OF PROVINCES IN TRA AND TRB REGIONS IN THE COVID-19 PERIOD USING DATA ENVELOPMENT ANALYSIS
Asst. Prof. Dr. Ibrahim MERT	*Istanbul Aydin University*	MULTIDISCIPLINARY APPROACH IN ACCOUNTING EDUCATION AND RESEARCH: DIGITALIZATION AND MODERN METHODS
PhD. Yasaman Abasova Bahar Ganiyeva	*Azerbaijan Tourism and Management University, Baku, Azerbaijan* *Frisaga Travel Technology Inc., Baku, Azerbaijan*	QUALITY ISSUES OF HIGHER EDUCATION IN TOURISM AND HOSPITALITY: THE CASE OF AZERBAIJAN

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-3 / SESSION-1

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
09 00 : 11 00	10 00 : 12 00

HEAD OF SESSION: Asst. Prof. Dr. Selahattin YAKUT

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Asst. Prof. Dr. Cihan Oğuz	*İstanbul Yeni Yüzyıl University*	IN CONTEXT OF THE CONCEPT OF DICOTOMY THE STRUGGLE FOR EXISTENCE OF TRADITIONAL MEDIA AND NEW MEDIA
Aslı Nur Düzgün	*Lund University, Department of Political Science, Sweden*	SUFISM IN COUNTERING ISLAMOPHOBIA
Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ Ahmet Egemen Saygın SEZGİN Itır HASIRCI	*Bandırma Onyedi Eylül University*	EFFECT OF PAY SATISFACTION ON COUNTERPRODUCTIVE WORK BEHAVIOR
Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ İbrahim IŞIK Itır HASIRCI	*Bandırma Onyedi Eylül University*	THE EFFECT OF SELF-EFFICACY ON INNOVATIVE BEHAVIOR: A RESEARCH
Asst. Prof. Dr. Doğan GÜN Dr. Mehmet Nuri ŞANDA	*Mersin University*	REFLECTIONS OF CUSTOM LAW IN TRIBES IN URFA SANJAK
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Akif KAPLAN Res. Asst. Dr. Ali KOÇ	*Kahramanmaraş Sütçü İmam University*	METAMORPHOSIS OF NARKISSUS IN SALVADOR DALI
Res. Asst. Dr. Ali KOÇ Assoc. Prof. Dr. Mehmet Akif KAPLAN	*Kahramanmaraş Sütçü İmam University*	CONCEPTUAL ART AND ON KAWARA
Res. Assist. Prof. Bahar HOŞCAN	*Trakya University State Conservatory*	THE WOMAN WHO REFUSED TO BE A CAGED BIRD: FLORENCE B. PRICE (1887-1953)
Asst. Prof. Dr. Selahattin YAKUT	*Yozgat Bozok University*	THE PROJECTION OF THE CHILDHOOD PERIOD IN THE LIFE OF ADOLESCENCE

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-4 / SESSION-1

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
09 00 : 11 00	10 00 : 12 00

HEAD OF SESSION: Adirek Vajrapatkul

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Dr. Anjali Singh	*Manav Rachna International Institute of Research and Studies, Faridabad, India*	A STUDY ON - IMPACT OF CUSTOMER SATISFACTION ANALYSIS OF INDIAMART
Asst. Prof. Dr. Kalpita Sonowal Asst. Prof. Dr. Isha Gunwal Asst. Prof. Dr. Neetu Dwivedi	*Department of Environmental Science, Sri Aurobindo College, University of Delhi, India* *Department of Botany, Sri Aurobindo College, University of Delhi, India*	CIRCULARITY IN INDIAN FOOD SECTOR: ITS ALLIANCE WITH SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND PARIS AGREEMENT - A REVIEW
Pithak Srisuksai Piyasiri Ruangsrimun Adirek Vajrapatkul	*Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand*	THE LIFE EXPECTANCY DIMENSION OF ECONOMIC GROWTH
Piyasiri Ruangsrimun Pithak Srisuksai Adirek Vajrapatkul	*Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand*	SIMULTANEOUSLY DETERMINING THE UNEMPLOYMENT OF THAILAND
Ly Dai Hung	*Vietnam Institute of Economics, Hanoi*	PATTERN OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT INTO VIETNAM ECONOMY
Ly Dai Hung	*Vietnam Institute of Economics, Hanoi*	FINANCIAL CYCLE IN THE VIETNAM ECONOMY
Asst. Prof. Dr. Mona Halim Asst. Porf. Dr. Walaa Rezk	*Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Dammam, Saudi Arabia*	THE ROLE OF FINTECH AND DIGITAL CURRENCIES IN FINANCIAL INCLUSION AND SUSTANABILTY IN SAUDI ARABIA UNDER THE LIGHT OF VISION 2030
Asst. Prof. Dr. Mr. Sudharsana Reddy Pujari Prof. Dr. Rajasekhar Mamilla Prof. Dr Chaya Bagrecha	*"Jain deemed to be University, India"* *"Sri Venkateswara University India"*	DOES FOREIGN CAPITAL SUPPORT THE ECONOMIC GROWTH PROSPECTS OF INDIA?

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-5 / SESSION-1

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
09 00 : 11 00	10 00 : 12 00

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Radmila Janičić

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Canan Gulcan Leila Sabokkhiz Mfonoboong Udom Etokakpan Osama Elsalih	*Eastern Mediterranean University, North Cyprus* *Babcock University, Nigeria* *Sabratha University, Libya*	THE NEXUS OF HEALTH-RELATED AND ENVIONMENTAL FACTORS TO CHILD MORTAITY: EVEIDENCE FROM G7 COUNTRIES
Dr. Sumanta Bhattacharya	*Research Scholar at MAKAUT, Public–Foreign-Defence Policy Analyst, C. E, CH. E, CCIO, M.Tech, MA in Development Studies, LLB, MA in Security and Defence Law, DIA&D, DG&GS, PGCPP&A, MPI(oxford University)*	NEW INNOVATION AND DEVELOPMENT IN THE EDUCATIONAL FRAMEWORK- THE NEED OF THE HOUR IN INDIA WITH SHIFTING WORK CULTURE AND SOCIETAL DEMANDS
Dipak Tharu	*National Yang Ming Chiao Tung University, Hsinchu, Taiwan*	REFRAMING FEMALE LABOUR MIGRATION OF NEPAL IN FOREIGN EMPLOYMENT
Abdallah RHIHIL Saadia MAROUANE Soumia EL ARDI	*Université Hassan II de Casablanca*	REVUE BIBLIOGRAPHIQUE SUR LA PRODUCTION DES CONNAISSANCES ET LA PROMOTION DE LA FORMATION
Domagoj Topić Neva Babić Assoc. Prof. Dr. Ljerka Luić	*University North, Croatia*	BUSINESS INTELLIGENCE: CONCEPTS AND TOOLS IN ASSESSING BUSINESS FINANCIAL ANALYSIS INDICATORS
Anjilinah Yantalu Normah Wee	*Keningau Vocational College, Bakery & Pastry, Keningau, Malaysia*	NYONYA MANIS: STEAMED CAKE WITH MANGO FLAVOUR
Prof. Dr. Radmila Janičić	*University of Belgrade, Faculty of Organizational Sciences, Serbia*	THE IMPACT OF ARTS AND CULTURE ON MARKETING DEVELOPMENT OF TOURIST EXPERIENCES AND STRATEGIC POSITIONING OF TOURIST DESTINATIONS

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-6 / SESSION-1

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
09 00 : 11 00	10 00 : 12 00

HEAD OF SESSION: Prof. Benjamin Shmueli

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Asst. Prof. Dr. Prithivi Raj	*Narsee Monjee Institute of Management Studies, Deemed to-be-University, India*	ROLE OF JUDICIARY IN ESTABLISHING RESTORATIVE JUSTICE IN INDIAN JUDICIAL SYSTEM
Nisha Praveen Zaheer Ahmed	*CCS University* *Swami Vivekanand Subharti University*	LIVE-IN RELATIONSHIPS IN INDIA: THE SOCIO-LEGAL ASPECTS
Zaheer Ahmed Nisha Praveen Manoj Kumar Tripathi	*Swami Vivekanand Subharti University* *CCS University*	CLIMATE CHANGE AND ADAPTATION OF ENVIRONMENTAL NARRATIVES IN WATER SECURITY DISCOURSE: A CASE OF INDIA
Nisha Praveen Zaheer Ahmed Manoj K. Tripathi	*CCS University* *Swami Vivekanand Subharti University*	THE UNIFORM CIVIL CODE AND WOMEN'S MOVEMENT IN INDIA: AN OVERVIEW
Asst. Prof. Dr. Tahir Qureshi Asst. Prof. Dr. Bhumika Sharma Asst. Prof. Dr. Snigdha Kuriyal	*Sharda University*	THE ROLE OF INTERNATIONAL LAW IN MAINTENCE OF INTERNATIONAL PEACE AND SECUIRTY
Asst. Prof. Dr. Tahir Qureshi Asst. Prof. Dr. Bhumika Sharma Asst. Prof. Dr. Snigdha Kuriyal	*Sharda University*	THE ROLE OF THE INTERNATIONAL ORGANISATIONS IN THE PROMOTION OF THE LABOUR WELFARE
Prof. Benjamin Shmueli	*Bar-Ilan University, Israel*	COMBATTING REFUSAL TO DIVORCE IN THE JEWISH SECTOR WORLDWIDE VIA CIVIL STRATEGIES
Prof. Benjamin Shmueli	*Bar-Ilan University, Israel*	SMALL DATA, NOT (ONLY) BIG DATA: PERSONALIZED LAW AND USING INFORMATION FROM PREVIOUS PROCEEDINGS

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-1 / SESSION-2

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
11 30 : 13 30	12 30 : 14 30

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Öznur YAZICI

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Dr. Afag MEMMEDOVA	*Baku State University*	ON THE ORIGIN OF THE WORDS UÇMAK AND TAMU
Alasgarov Vugar	*Université des Langues d'Azerbaïdjan*	TRADUCTION DES TEXTES INFORMATIQUES DU FRANÇAIS EN AZERBAÏDJANAIS: LES PROBLEMES ET DIFFICULTES
Prof. Dr. Melek ALPAR Özlem AYDEMIR	*Gazi University* *Ankara Private Tevfik Fikret High School*	LA THÉÂTRALISATION DANS L'ENSEIGNEMENT/APPRENTISSAGE PRÉCOCE DU FLE
Prof. Dr. Melek ALPAR İrem Acar	*Université Gazi* *extérieur chez QCTurk*	LE REFLET DE L'ANXIÉTÉ SUR LA PRODUCTION ORALE DANS L'ENSEIGNEMENT/APPRENTISSAGE D'UNE LANGUE ÉTRANGÈRE
Javadzade Gulshan	*Azerbaijan University-Azerbaijan*	COLORFUL ADJECTIVES IN "THE BOOK OF DEDE GORGUD" EPOS
Assoc. Prof. Dr. Öznur YAZICI	*Karabük University*	POSTGRADUATE RESEARCH TRENDS IN TURKEY: ANIMAL MIGRATIONS

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-2 / SESSION-2

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
11 30 : 13 30	12 30 : 14 30

HEAD OF SESSION: Lect. Betül YILDIZHAN BORA

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Muhammed YALÇIN Prof. Dr. Fatih YILMAZ	*Tokat Gaziosmanpaşa University*	YUNUS EMRE INSTITUTE, IN THE CONTEXT OF TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS, CULTURAL ELEMENTS AND VOCABULARY IN "ANADOLU HİKÂYELERİ"
Prof. Dr. Fatih YILMAZ Hilal AKKUŞ	*Tokat Gaziosmanpaşa University*	ACTION-ORIENTED APPROACH IN TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS
Leyla DİLEK	*Kurtalan Distric Directorate of National Education, Gozpinar Secondary School, Kurtalan, Siirt, Turkey*	THE PROJECTION OF THE ART OF HYPERBOLE IN GAGAUZ LITERATURE IN A SEMANTICAL CONTEXT
Prof. Dr. Melek ALPAR Huri EKINCI	*Université Gazi* *Enseignante de FLE au lycée Tevfik Fikret d'Ankara*	LES OUTILS NUMERIQUES AU CŒUR DE LA PEDAGOGIE DIFFERENCIEE EN CLASSE DE FLE
Asst. Prof. Dr. Aslı ARSLAN Hasan AKKUŞ	*Fırat University*	DIGITAL TRANSFORMATION IN PUBLIC SERVICE PROVISION: MEBBIS
Assoc. Prof. Dr. Feriha Dikmen Delicaırmak Assoc. Prof. Dr. Nimet Harmancı	*Girne American University, Communication Faculty, Public Relation, Kyrenia, Northern Cyprus*	THE EFFECT OF SOCIAL RESPONSIBILITY CAMPAIGNS ON BRAND IMAGE
Lect. Betül YILDIZHAN BORA Prof. Dr. Tufan ADIGÜZEL	*Bingöl University* *Özyeğin University*	DIGITAL LITERACY SKILLS OF ALFA GENERATION PARENTS
Lect. Betül YILDIZHAN BORA Lect. Handan HAMARAT	*Bingöl University*	ONLINE FOOD ORDERING APPLICATIONS AFFECTING THE NUTRITIONAL CULTERE OF 6-12 YEARS OLD CHILDREN

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-3 / SESSION-2

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
11 30 : 13 30	12 30 : 14 30

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Asst. Prof. Dr. Zeynep Tanrıverdi Asst. Prof. Dr. Burcu Tan	*Fatih Sultan Mehmet Vakıf University* *Beykoz University*	THE HERITAGE OF MODERN ARCHITECTURE AND THE PROBLEM OF CONSERVATION: THE CASE OF ANKARA SARAÇOĞLU NEIGHBORHOOD
Asst. Prof. Dr. Ş. Barihüda Tanrıkorur Asst. Prof. Dr. Zeynep Tanrıverdi	*Fatih Sultan Mehmet Vakıf University*	AN ARCHITECTURAL EVALUATION OF THE DEMOLISHED LAST ANKARA MEVLEVİHANE (WHIRLING DERVISH LODGE) UTILIZING HISTORICAL DOCUMENTS
Dr. Cemre Hoşcan Gökber	*Center for Brain Exercises*	MUSIC, EMOTION AND THE BRAIN
Dr. Volkan Ay	*Ministry of Education*	A NIETZSCHEAN INQUIRY INTO THE PROBLEMS RAISED BY THE CONCEPT OF 'ANIMAL' IN LEVİNAS' ETHICS
Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU Ayşe BAYDAŞ	*Ankara University*	A QUALITATIVE RESEARCH ON THE CHANGE AND INTERGENERATIONAL TRANSFER OF RELIGIOUS-CULTURAL VALUES: THE EXAMPLE OF ZAZAS
Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU Şeyma SOYDAŞ KIRIŞKAN	*Ankara University*	CHANGES IN RELIGIOUS PRACTICES DURING THE COVID-19 PROCESS: A QUALITATIVE STUDY ON INDIVIDUALS IN THE AGE GROUP OF 65 AND OLDER
Dr. Merih Angin	*Koç University*	INFORMALITY IN GLOBAL HEALTH GOVERNANCE: A NEW RESEARCH AGENDA

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-4 / SESSION-2

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
11 30 : 13 30	12 30 : 14 30

HEAD OF SESSION: Prof. David Wortley

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Phan Thi Yen Le Thi Phuong Loan Nguyen Thi Thanh Nhan	*University of Foreign Languages Studies, The University of Danang, Viet Nam*	DEVELOPING MODEL OF COMPETENCY OUTCOME ASSESSMENT FOR ORIENTAL STUDIES GRADUATES
David Wortley	*360in360 Immersive Experiences, Alderton, United Kingdom*	GAMIFICATION THEORY AND PRACTICE IN EDUCATION
Syafiq Yagdhon Alfani Faliqul Isbah Mohammad Nurul Huda	*State Islamic Institute of Pekalongan, Indonesia*	MUTA'ADI FI'IL AND LAZIM FI'IL IN THE PERSPECTIVE OF SHOROF SCIENCE
Nguyen Van Anh Le	*Sophia University, Tokyo, Japan*	ENGLISH VOWEL DURATION AFFECTED BY VOICING CONTRAST: A CROSS LINGUISTIC EXAMINATION OF L2 ENGLISH PRODUCTION AND PERCEPTION BY ASIAN LEARNERS OF ENGLISH
Phd. Elena Marilena Năstase (Mihail)	*University of Pitești, Romania*	VARIOUS FORMS OF METAPHOR IN BLAGA'S LYRIC
Lect. Mohammed Numan Arif	*Faculty of Humanities and Social Sciences, Koya University, Kurdista, Iraq*	L'EXISTENCE INFERNALE DE L'ETRANGER PARANOIQUE D'ALBERT CAMUS
Dili, Ramces M Mendoza, Tryll Isabelle A Quiras, Katrina Joy D Sarmiento, Carlo E	"*College of Political Science and Public Administration Polytechnic University of the Philippines-Manila, Philippines*"	CONSUMER PROTECTION FROM THIRD-PARTY ONLINE FOOD DELIVERY SERVICES: A BASIS FOR POLICY ENHANCEMENT AND IMPLEMENTATION
Lect. Saffeen Numan Arif	*Department of English, Faculty of Humanities & Social Sciences, Koya University, Kurdistan Region, Iraq*	CRISIS IN ROBERT SHERWOOD'S THE PETRIFIED FOREST

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-5 / SESSION-2

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
11 30 : 13 30	12 30 : 14 30

HEAD OF SESSION: Asst. Prof. Dr. Rekha Suman

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Musa MURSAGULIYEV	*"Director of the "Keshikchidag" State historical and cultural reserve, Azerbaijan"*	MEMORIAL OF CAUCASIAN ALBANIA – KESHIKCHIDAGH
Ramazan SAFA	*Adam Mickiewicz University (Poland)*	THE EFFECT OF THE BORDER GATES OPENED IN CYPRUS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE HIERARCHY OF NEEDS AND THE CONTACT THEORY ON THE CYPRUS PROBLEM
Dr. Sharmila Kayal Ms. Noveena Chakravorty Ms. Swati Agarwal	*Adamas University, School of Media & Communication, Kolkata, India*	MUSLIM WOMEN AND ISLAM IDENTITY IN INDIAN CONTEMPORARY CINEMA: LOOKING THROUGH THE LENS OF TOKENISM AND TYPECASTING
Prisca Abiye Gobo Horace, Obed Naboth	*University Of Port Harcourt, Nigeria*	GLOBALIZATION AND RELIGION IN AFRICA: THE QUIET STRUGGLE
Asst. Prof. Dr. Rekha Suman	*Himachal Pradesh university institute*	SOCIAL DIMENSION OF CLIMATE CHANGE IN THE MOUNTAIN ZONE OF HIMACHAL PRADESH
Miss Chintu Jain	*GD Goenka University, PhD Scholar, Gurugram, India*	EUTHANASIA AND COVID 19 PANDEMIC
Ishan Sharma	*Institute of Economic Growth, Delhi*	UNDERSTANDING THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN STRENGTHENING NATIONAL SECURITY THROUGH THE GENDER LENS
Ishan Sharma	*Institute of Economic Growth, Delhi*	UNDERSTANDING THE IMPACT OF COVID-19 ON INDIAN TOURISM INDUSTRY

ONLINE PRESENTATIONS

06.07.2022 / HALL-6 / SESSION-2

PARIS LOCAL TIME	ANKARA LOCAL TIME
11 30 : 13 30	12 30 : 14 30

HEAD OF SESSION: Major Gheorghe Giurgiu

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Prof. Dr. Ritu S Sood Prof. Dr. Sanjeev Sood Mr. Archan Mitra	*Sharda University*	DECODING THE TWITTER VERSE: A SENTIMENT ANALYSIS APPROACH ON AFGHANISTAN WOMEN DURING THE TALIBAN WAR
Turkan Mammadova	*The Institute of Philosophy and Sociology, Azerbaijan, Baku*	THE HISTORICAL PERSPECTIVE OF THE FORMATION OF THE NATION CONCEPT
Natia Abuladze	*Georgian Technical University*	POSITIVE AND NEGATIVE IMPACT OF MEDIA PROMOTION ON ADOLESCENT GAMBLING BEHAVIOUR AND PRIMARY PREVENTION
Asst. Prof. Dr. Agnijita Mukherjee Dr. Madhupa Bakshi Raina Biswas	*The Department of Media Science, the Heritage Academy, Kolkata, India*	FEMVERTISING AND ITS EFFECTS: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW
Asst. Prof. Dr. Sunaina	*Delhi University*	EXPOLRING TRAJECTORIES OF INDIAN DIASPORA IN MYANMAR: A HISTORICAL PERSPECTIVE
Sachoiba Inkah	*Jawaharlal Nehru University (JNU). New Delhi*	RE-EXAMINING ETHNIC IDENTITIES AND THE REPRESENTATION OF MINOR ETHNIC GROUP WITH REFERENCE TO THE NAGAS IN MYANMAR'S POLITICS
Dr. Juljana LAZE	*University "Aleksandër Moisiu", Durrës, Albania*	FOSTERING ENTREPRENEURSHIP EDUCATION – AN ALBANIAN PERSPECTIVE
Major Gheorghe Giurgiu Prof. Dr. Manole Cojocaru	*Deniplant-Aide Sante Medical Center, Biomedicine, Bucharest, Romania* *Titu Maiorescu University*	INVENTOR VIDEO ESSAY

CONTENT

Conference ID	I
Program	II
Photo Gallery	III
Content	IV

Author	Title	No
Şahin Çetinkaya	MIDDLE INCOME TRAP AND TURKEY	1
Şahin Çetinkaya	ISLAMIC FINANCE SYSTEM IN THE WORLD AND IN TURKEY	2
Elnur ALLAHVERDIYEV	THE IMPORTANCE OF THE LOGISTICS SECTOR IN THE INTEGRATION OF AZERBAIJAN INTO THE WORLD ECONOMIC SYSTEM	3
Kadir GÖKOĞLAN Abdulkadir BİLEN Fırat ASAL	STRENGTHENING THE FUNCTION OF INTERNAL AUDIT IN RISK DETECTION AND PREVENTION (A STUDY ON THE BANKING SECTOR)	16
Safar HUSEYNOV	THE CURRENT STATE OF INNOVATION IN THE ECONOMY OF AZERBAIJAN	26
Cansel OSKAY	PUBLIC DEBT BURDEN IN TURKEY DURING THE GLOBAL CORONAVIRUS (COVID-19) PANDEMIC	39
Nurettin KAMAN Cevat BİLGİN	RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC DEVELOPMENT AND INDUSTRIALIZATION: THE CASE OF SOUTH KOREA	41
Levent AKSU	THE ECONOMIC AND STRATEGIC IMPORTANCE OF WATER	54
Esengül DOĞRU Fatih AYDIN	OPINIONS ABOUT CAMPING TOURISM (THE EXAMPLE OF FETHİYE)	79
Fatih AYDIN Tuba ALTAY	TOURISM GEOGRAPHY OF SAFRANBOLU	88
Hajıı Gasimli	RESEARCHING OF THE DOCUMENT FLOW RELATED TO TOURISM IN LIBRARIES (BASED ON LOCAL AND FOREIGN LIBRARY EXPERIENCE)	113
Aslı Ersoy	A LOOK AT THE CONCEPT OF EMPOWERING LEADERSHIP IN THE CONTEXT OF THE HOSPITALITY INDUSTRY	118
Banu HAS Ayten Ayşen KAYA	MULTIDIMENSIONAL ASSESSMENT OF POVERTY WITHIN THE FRAMEWORK OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: DYNAMIC PANEL DATA ANALYSIS FOR NUTS 2 REGIONS OF TURKEY	127
Edib Ali PEHLİVANLI Yağmur KERSE Gökhan KERSE	INVESTIGATION OF TOURISM EFFICIENCY OF PROVINCES IN TRA AND TRB REGIONS IN THE COVID-19 PERIOD USING DATA ENVELOPMENT ANALYSIS	140
Ibrahim MERT	MULTIDISCIPLINARY APPROACH IN ACCOUNTING EDUCATION AND RESEARCH: DIGITALIZATION AND MODERN METHODS	147
Yasaman Abasova Bahar Ganiyeva	QUALITY ISSUES OF HIGHER EDUCATION IN TOURISM AND HOSPITALITY: THE CASE OF AZERBAIJAN	148
Cihan Oğuz	IN CONTEXT OF THE CONCEPT OF DICOTOMY THE STRUGGLE FOR EXISTENCE OF TRADITIONAL MEDIA AND NEW MEDIA	149
Aslı Nur Düzgün	SUFISM IN COUNTERING ISLAMOPHOBIA	151
Edip ÖRÜCÜ Ahmet Egemen Saygın SEZGİN Itır HASIRCI	EFFECT OF PAY SATISFACTION ON COUNTERPRODUCTIVE WORK BEHAVIOR	152
Edip ÖRÜCÜ İbrahim IŞIK Itır HASIRCI	THE EFFECT OF SELF-EFFICACY ON INNOVATIVE BEHAVIOR: A RESEARCH	158
Doğan GÜN Mehmet Nuri ŞANDA	REFLECTIONS OF CUSTOM LAW IN TRIBES IN URFA SANJAK	164

Mehmet Akif KAPLAN Ali KOÇ	METAMORPHOSIS OF NARKISSUS IN SALVADOR DALI	166
Ali KOÇ Mehmet Akif KAPLAN	CONCEPTUAL ART AND ON KAWARA	168
Bahar HOŞCAN	THE WOMAN WHO REFUSED TO BE A CAGED BIRD: FLORENCE B. PRICE (1887-1953)	170
Selahattin YAKUT	THE PROJECTION OF THE CHILDHOOD PERIOD IN THE LIFE OF ADOLESCENCE	178
Anjali Singh	A STUDY ON - IMPACT OF CUSTOMER SATISFACTION ANALYSIS OF INDIAMART	184
Kalpita Sonowal Isha Gunwal Neetu Dwivedi	CIRCULARITY IN INDIAN FOOD SECTOR: ITS ALLIANCE WITH SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND PARIS AGREEMENT - A REVIEW	185
Pithak Srisuksai Piyasiri Ruangsrimun Adirek Vajrapatkul	THE LIFE EXPECTANCY DIMENSION OF ECONOMIC GROWTH	186
Piyasiri Ruangsrimun Pithak Srisuksai Adirek Vajrapatkul	SIMULTANEOUSLY DETERMINING THE UNEMPLOYMENT OF THAILAND	194
Ly Dai Hung	PATTERN OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT INTO VIETNAM ECONOMY	201
Ly Dai Hung	FINANCIAL CYCLE IN THE VIETNAM ECONOMY	207
Mona Halim Walaa Rezk	THE ROLE OF FINTECH AND DIGITAL CURRENCIES IN FINANCIAL INCLUSION AND SUSTANABILTY IN SAUDI ARABIA UNDER THE LIGHT OF VISION 2030	211
Sudharsana Reddy Pujari Rajasekhar Mamilla Chaya Bagrecha	DOES FOREIGN CAPITAL SUPPORT THE ECONOMIC GROWTH PROSPECTS OF INDIA?	212
Canan Gulcan Leila Sabokkhiz Mfonoboong Udom Etokakpan Osama Elsalih	THE NEXUS OF HEALTH-RELATED AND ENVIONMENTAL FACTORS TO CHILD MORTAITY: EVEIDENCE FROM G7 COUNTRIES	213
Sumanta Bhattacharya	NEW INNOVATION AND DEVELOPMENT IN THE EDUCATIONAL FRAMEWORK- THE NEED OF THE HOUR IN INDIA WITH SHIFTING WORK CULTURE AND SOCIETAL DEMANDS	214
Dipak Tharu	REFRAMING FEMALE LABOUR MIGRATION OF NEPAL IN FOREIGN EMPLOYMENT	220
Abdallah RHIHIL Saadia MAROUANE Soumia EL ARDI	REVUE BIBLIOGRAPHIQUE SUR LA PRODUCTION DES CONNAISSANCES ET LA PROMOTION DE LA FORMATION	231
Domagoj Topić Neva Babić Assoc. Prof. Dr. Ljerka Luić	BUSINESS INTELLIGENCE: CONCEPTS AND TOOLS IN ASSESSING BUSINESS FINANCIAL ANALYSIS INDICATORS	232
Anjilinah Yantalu Normah Wee	NYONYA MANIS: STEAMED CAKE WITH MANGO FLAVOUR	240
Radmila Janičić	THE IMPACT OF ARTS AND CULTURE ON MARKETING DEVELOPMENT OF TOURIST EXPERIENCES AND STRATEGIC POSITIONING OF TOURIST DESTINATIONS	241
Prithivi Raj	ROLE OF JUDICIARY IN ESTABLISHING RESTORATIVE JUSTICE IN INDIAN JUDICIAL SYSTEM	242
Nisha Praveen Zaheer Ahmed	LIVE-IN RELATIONSHIPS IN INDIA: THE SOCIO-LEGAL ASPECTS	243
Zaheer Ahmed Nisha Praveen Manoj Kumar Tripathi	CLIMATE CHANGE AND ADAPTATION OF ENVIRONMENTAL NARRATIVES IN WATER SECURITY DISCOURSE: A CASE OF INDIA	244
Nisha Praveen Zaheer Ahmed Manoj K. Tripathi	THE UNIFORM CIVIL CODE AND WOMEN'S MOVEMENT IN INDIA: AN OVERVIEW	245

Tahir Qureshi Bhumika Sharma Snigdha Kuriyal	THE ROLE OF INTERNATIONAL LAW IN MAINTENCE OF INTERNATIONAL PEACE AND SECUIRTY	246
Tahir Qureshi Bhumika Sharma Snigdha Kuriyal	THE ROLE OF THE INTERNATIONAL ORGANISATIONS IN THE PROMOTION OF THE LABOUR WELFARE	247
Benjamin Shmueli	COMBATTING REFUSAL TO DIVORCE IN THE JEWISH SECTOR WORLDWIDE VIA CIVIL STRATEGIES	248
Benjamin Shmueli	SMALL DATA, NOT (ONLY) BIG DATA: PERSONALIZED LAW AND USING INFORMATION FROM PREVIOUS PROCEEDINGS	249
Afag MEMMEDOVA	ON THE ORIGIN OF THE WORDS UÇMAK AND TAMU	250
Alasgarov Vugar	TRADUCTION DES TEXTES INFORMATIQUES DU FRANÇAIS EN AZERBAÏDJANAIS: LES PROBLEMES ET DIFFICULTES	258
Melek ALPAR Özlem AYDEMIR	LA THÉÂTRALISATION DANS L'ENSEIGNEMENT/APPRENTISSAGE PRÉCOCE DU FLE	262
Melek ALPAR İrem Acar	LE REFLET DE L'ANXIÉTÉ SUR LA PRODUCTION ORALE DANS L'ENSEIGNEMENT/APPRENTISSAGE D'UNE LANGUE ÉTRANGÈRE	266
Javadzade Gulshan	COLORFUL ADJECTIVES IN "THE BOOK OF DEDE GORGUD" EPOS	272
Öznur YAZICI	POSTGRADUATE RESEARCH TRENDS IN TURKEY: ANIMAL MIGRATIONS	275
Muhammed YALÇIN Fatih YILMAZ	YUNUS EMRE INSTITUTE, IN THE CONTEXT OF TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS, CULTURAL ELEMENTS AND VOCABULARY IN "ANADOLU HİKÂYELERİ"	290
Fatih YILMAZ Hilal AKKUŞ	ACTION-ORIENTED APPROACH IN TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS	303
Leyla DİLEK	THE PROJECTION OF THE ART OF HYPERBOLE IN GAGAUZ LITERATURE IN A SEMANTICAL CONTEXT	322
Melek ALPAR Huri EKINCI	LES OUTILS NUMERIQUES AU CŒUR DE LA PEDAGOGIE DIFFERENCIEE EN CLASSE DE FLE	335
Aslı ARSLAN Hasan AKKUŞ	DIGITAL TRANSFORMATION IN PUBLIC SERVICE PROVISION: MEBBIS	341
Feriha Dikmen Delicaırmak Nimet Harmancı	THE EFFECT OF SOCIAL RESPONSIBILITY CAMPAIGNS ON BRAND IMAGE	349
Betül YILDIZHAN BORA Tufan ADIGÜZEL	DIGITAL LITERACY SKILLS OF ALFA GENERATION PARENTS	350
Betül YILDIZHAN BORA Handan HAMARAT	ONLINE FOOD ORDERING APPLICATIONS AFFECTING THE NUTRITIONAL CULTERE OF 6-12 YEARS OLD CHILDREN	352
Zeynep Tanrıverdi Burcu Tan	THE HERITAGE OF MODERN ARCHITECTURE AND THE PROBLEM OF CONSERVATION: THE CASE OF ANKARA SARAÇOĞLU NEIGHBORHOOD	354
Ş. Barihüda Tanrıkorur Zeynep Tanrıverdi	AN ARCHITECTURAL EVALUATION OF THE DEMOLISHED LAST ANKARA MEVLEVİHANE (WHIRLING DERVISH LODGE) UTILIZING HISTORICAL DOCUMENTS	366
Cemre Hoşcan Gökber	MUSIC, EMOTION AND THE BRAIN	381
Volkan Ay	A NIETZSCHEAN INQUIRY INTO THE PROBLEMS RAISED BY THE CONCEPT OF 'ANIMAL' IN LEVİNAS' ETHICS	389
İhsan ÇAPCIOĞLU Ayşe BAYDAŞ	A QUALITATIVE RESEARCH ON THE CHANGE AND INTERGENERATIONAL TRANSFER OF RELIGIOUS-CULTURAL VALUES: THE EXAMPLE OF ZAZAS	391
İhsan ÇAPCIOĞLU Şeyma SOYDAŞ KIRIŞKAN	CHANGES IN RELIGIOUS PRACTICES DURING THE COVID-19 PROCESS: A QUALITATIVE STUDY ON INDIVIDUALS IN THE AGE GROUP OF 65 AND OLDER	397
Merih Angin	INFORMALITY IN GLOBAL HEALTH GOVERNANCE: A NEW RESEARCH AGENDA	402

Phan Thi Yen Le Thi Phuong Loan Nguyen Thi Thanh Nhan	DEVELOPING MODEL OF COMPETENCY OUTCOME ASSESSMENT FOR ORIENTAL STUDIES GRADUATES	403
David Wortley	GAMIFICATION THEORY AND PRACTICE IN EDUCATION	411
Syafiq Yagdhon Alfani Faliqul Isbah Mohammad Nurul Huda	MUTA'ADI FI'IL AND LAZIM FI'IL IN THE PERSPECTIVE OF SHOROF SCIENCE	412
Nguyen Van Anh Le	ENGLISH VOWEL DURATION AFFECTED BY VOICING CONTRAST: A CROSS LINGUISTIC EXAMINATION OF L2 ENGLISH PRODUCTION AND PERCEPTION BY ASIAN LEARNERS OF ENGLISH	413
Elena Marilena Năstase (Mihail)	VARIOUS FORMS OF METAPHOR IN BLAGA'S LYRIC	419
Mohammed Numan Arif	L'EXISTENCE INFERNALE DE L'ETRANGER PARANOIQUE D'ALBERT CAMUS	426
Dili, Ramces M Mendoza, Tryll Isabelle A Quiras, Katrina Joy D Sarmiento, Carlo E	CONSUMER PROTECTION FROM THIRD-PARTY ONLINE FOOD DELIVERY SERVICES: A BASIS FOR POLICY ENHANCEMENT AND IMPLEMENTATION	427
Saffeen Numan Arif	CRISIS IN ROBERT SHERWOOD'S THE PETRIFIED FOREST	428
Musa MURSAGULIYEV	MEMORIAL OF CAUCASIAN ALBANIA – KESHIKCHIDAGH	429
Ramazan SAFA	THE EFFECT OF THE BORDER GATES OPENED IN CYPRUS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE HIERARCHY OF NEEDS AND THE CONTACT THEORY ON THE CYPRUS PROBLEM	431
Sharmila Kayal Noveena Chakravorty Swati Agarwal	MUSLIM WOMEN AND ISLAM IDENTITY IN INDIAN CONTEMPORARY CINEMA: LOOKING THROUGH THE LENS OF TOKENISM AND TYPECASTING	443
Prisca Abiye Gobo Horace, Obed Naboth	GLOBALIZATION AND RELIGION IN AFRICA: THE QUIET STRUGGLE	444
Rekha Suman	SOCIAL DIMENSION OF CLIMATE CHANGE IN THE MOUNTAIN ZONE OF HIMACHAL PRADESH	458
Chintu Jain	EUTHANASIA AND COVID 19 PANDEMIC	459
Ishan Sharma	UNDERSTANDING THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN STRENGTHENING NATIONAL SECURITY THROUGH THE GENDER LENS	460
Ishan Sharma	UNDERSTANDING THE IMPACT OF COVID-19 ON INDIAN TOURISM INDUSTRY	461
Ritu S Sood Sanjeev Sood Archan Mitra	DECODING THE TWITTER VERSE: A SENTIMENT ANALYSIS APPROACH ON AFGHANISTAN WOMEN DURING THE TALIBAN WAR	462
Turkan Mammadova	THE HISTORICAL PERSPECTIVE OF THE FORMATION OF THE NATION CONCEPT	463
Natia Abuladze	POSITIVE AND NEGATIVE IMPACT OF MEDIA PROMOTION ON ADOLESCENT GAMBLING BEHAVIOUR AND PRIMARY PREVENTION	469
Agnijita Mukherjee Madhupa Bakshi Raina Biswas	FEMVERTISING AND ITS EFFECTS: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW	472
Sunaina	EXPOLRING TRAJECTORIES OF INDIAN DIASPORA IN MYANMAR: A HISTORICAL PERSPECTIVE	473
Sachoiba Inkah	RE-EXAMINING ETHNIC IDENTITIES AND THE REPRESENTATION OF MINOR ETHNIC GROUP WITH REFERENCE TO THE NAGAS IN MYANMAR'S POLITICS	474
Juljana LAZE	FOSTERING ENTREPRENEURSHIP EDUCATION – AN ALBANIAN PERSPECTIVE	475
Gheorghe Giurgiu Prof. Manole Cojocaru	INVENTOR VIDEO ESSAY	487
Sabina MALİKOVA	AZERBAIJAN POLITICS AFTER KARABAG VICTORY	488

ORTA GELİR TUZAĞI SORUNU VE TÜRKİYE

MIDDLE INCOME TRAP AND TURKEY

Doç. Dr. Şahin Çetinkaya

Aksaray Üniversitesi / Sağlık Ekonomisi ve Politikası, Orcid-ID: 0000-0002-2937-4247

ÖZET

Ülkeler sanayi devriminden sonra gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler şeklinde sınıflandırılmıştır. Gelişmişlik düzeyi ülkelerin refah düzeyini de anlatmaktadır. Uluslararası makro göstergelere göre bir ülkenin gelişmişlik düzeyi kişi başı milli geliri ile belirlenmektedir. Burada kişi başı milli gelir hesaplamaları ülkeleri düşük gelirli, orta gelirli ve yüksek gelirli ülkeler şeklinde sınıflandırmaktadır.

Gelir tuzakları ise düşük ve orta gelir tuzağı şeklinde görülür. Genellikle literatürde belirtilen dönemlerde ülkelerin belirli bir dönem bir üst gelire çıkamayıp veya üst gelire çıkıp tekrar düşmesi durumu o ülkenin gelir tuzağına yakalanmasının işaretidir.

Bu sorun Türkiye açısından uzun süredir tartışılmaktadır. Yapılan akademik çalışmalar bu konu da çözümler sunmakta olup, ortak görüş ise yapısal bir sorun olduğu yönündedir.

Literatürde bu konuda yapılan birçok çalışma bulunmaktadır. Türkiye gibi benzer ekonomik ve sosyal görünüme sahip ülkelerin izledikleri politikalar incelenmiştir. Bu çalışmada literatür taraması incelemeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gelir tuzakları, Orta gelir, Ekonomik büyüme, Kişi başı milli gelir

ABSTRACT

Countries are classified as developed and less developed countries after industrial revolution. Development also describes the welfare level of countries. According to the international macro indicators, the development level of a country is determined by national income per person. Here, national income calculations per person are classified as low-income, medium-income and high-income countries.

Income traps are seen in the form of low and moderate income traps. Academic studies also offer solutions, and common opinion is that it is a structural problem. There are many studies on this subject in the literature.

The policies that follow the countries with similar economic and social appearance as Turkey were examined. In this study, the literature review was conducted.

Keywords: Income traps, middle income, economic growth, national income per person

DÜNYA DA VE TÜRKİYE'DE İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ

ISLAMIC FINANCE SYSTEM IN THE WORLD AND IN TURKEY

Doç. Dr. Şahin Çetinkaya

Aksaray Üniversitesi / Sağlık Ekonomisi ve Politikası A.B.D., Orcid-ID: 0000-0002-2937-4247

Özet

İslami finans sistemi dünya da bilinen bir iktisadi modeldir. Uygulama alanı İslam ülkeleri ile sınırlıdır. Günümüzde yaygın olan iktisadi sistemlerin evrensel bir boyutu vardır. İslami finans sistemi bu evrensel modeller arasından henüz alternatif olamamıştır. Çünkü bu sistem İslami kurallara sıkı sıkıya bağlıdır ve bu kurallar dışında düşünülemez. Bu yüzden sadece İslam ülkeleri tarafından uygulanabilecek bir model görünümündedir.

İslam ekonomisi bilinen ekonomik sistemler gibi, ortaya çıkan her türlü iktisadi sorunlar için çözüm üretir. Bu sistemde de diğer iktisadi modeller gibi üretim, tüketim ve dağıtım faaliyetlerinin uygulanması ve uygulama için kurumlar ve alt yapıları planlanmıştır. İslam ekonomisi teorik olarak finansal sistemin bir disiplin haline getirilmesi için gerekli bilimsel ortamın oluşturulmasını hedefleyen bir model sunmaktadır.

Dünya da uygulamaları bulunan bu sistem ile ilgili bir çok akademik çalışma bulunmaktadır. Bu sistemin yatırım ve finansal boyutunu ayrıntılı bir şekilde ele alan önemli bir çalışma 2019 yılında KTO üniversitesi tarafından literatüre kazandırılmıştır. Bu çalışmada da ilgili kaynaktan da faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslami finans, İslam ekonomisi, Katılım bankaları, Finansal risk, İktisat politikası

Abstract

The Islamic financial system is an economic model known in the world. Its application area is limited to Islamic countries. Economic systems that are prevalent today have a universal dimension. The Islamic financial system has not been an alternative among these universal models yet. Because this system is strictly dependent on Islamic rules and cannot be considered outside of these rules. Therefore, it appears to be a model that can only be applied by Islamic countries.

Islamic economy, like known economic systems, produces solutions for all kinds of economic problems. In this system, like other economic models, institutions and infrastructures are planned for the implementation and implementation of production, consumption and distribution activities. Islamic economics theoretically offers a model that aims to create the necessary scientific environment for the financial system to become a discipline.

There are many academic studies on this system, which has applications in the world. An important study, which deals with the investment and financial dimension of this system in detail, was brought to the literature by KTO University in 2019. In this study, the relevant source was also used.

Keywords: Islamic finance, Islamic economy, Participation banks, Financial risk, Economic policy

THE IMPORTANCE OF THE LOGISTICS SECTOR IN THE INTEGRATION OF AZERBAIJAN INTO THE WORLD ECONOMIC SYSTEM

Elnur ALLAHVERDIYEV

Director of Baku Business and Cooperation College, ORCID NO 0000-0002-1477-9217

ABSTRACT

In modern times, the logistics sector is the basis of integration processes between countries. Today's increasingly dynamic competitive economy, there is a close link between logistics and the non-oil industry. Along with all areas of the economic sphere, the importance of logistics services in the field of agrarian economy is growing dynamically. Also, when evaluating the principles of the logistics system in the article, it becomes clear that the process consists mainly of the strategic movement of products, storage space and material requirements. At the same time, logistics strategies play an important role in business development, meeting customer expectations, reducing inventory, and reducing production processes and supply chains. On the other hand, logistics and production functions are directly related to the activities that interact and complement each other in commercial activities, creating a flow of material, cash and information. All these factors combine modern trends in the non-oil sector. In this sense, the research article is important in terms of analytical analysis of the topic. The development of the logistics sector and the application of innovative technologies in this area are becoming even more important, especially from the point of view of economically based countries mainly based on oil and natural gas. In this sense, the research article assesses the role of logistics in the development of the country's economy as a key indicator of the development of the non-oil sector. It should also be noted that the geographical position of the Republic of Azerbaijan allows to increase the volume of trade on a regular basis. This factor is mainly seen as a fundamental impetus for the development of the non-oil sector. In general, the development of trade depends on the development of the logistics sector. The purpose of this research article is to determine the indicators of the application of modern technologies in the field of logistics on the criteria of the economy of the non-oil sector. The study was conducted using a meta-combination method and a qualitative approach. Taking into account the topicality of the article, reference is made to the fundamental and innovative scientific literature in the field. Also, the research areas in the article play an important role in the process of increasing economic profitability in the non-oil sector of logistics.

Keywords: Integration, logistics, world economic system, Azerbaijan, European Union.

1. INTRODUCTION

Another activity group that is as important as the price and promotion of goods that are subject to both national and international marketing is logistics and transportation. Increasing international trade, especially with globalization, has caused logistics activities and the management of these activities to gain great importance.

Azerbaijan is on important roads due to its geographical location are available. The historical silk road, East-West, North-South roads are examples of these. This has led to the development of Azerbaijani logistics throughout history. The sudden collapse of the Soviet Union caused many problems in the economic, social and political fields in Azerbaijan. These problems, of course, also affected the logistics industry. Especially the Azerbaijan-Armenia war had a significant impact on the logistics sector of the countries in the region.

Azerbaijan has inherited important logistics systems from the Soviet Union. Thanks to this infrastructure and the capital brought by international oil agreements, the logistics industry has made significant developments in a short time. Undoubtedly, the most important sector of Azerbaijan transport is pipeline transport. Significant oil and gas resources have developed this sector significantly. Azerbaijan has also made significant progress in terms of railway, land, air and sea transport.

2. DEVELOPMENT OF LOGISTICS SECTOR IN AZERBAIJAN AND INFRASTRUCTURE OF LOGISTICS MARKET IN AZERBAIJAN

2.1. Current State of the Logistics System

In today's world, rapidly advancing technology and the resulting development of transportation and communication have increased the relationship between countries to an incredible extent. Countries are trying to provide freer movement of goods, services, capital and people in the world by creating free trade zones, customs unions, common markets in order to further develop their economic relations.

In a world where borders have disappeared and competition has increased, in parallel with the rapid development of industrialization, population growth and the spread of settlements, transportation systems are constantly developing in terms of both speed, comfort and reliability.

Transport sector in Azerbaijan; It consists of five parts: Road Transport, Railway Transport, Sea Freight, Air Transport, Pipeline Transport (Strateji Yol Xəritəsi, 2016: 67).

It can be said that there is no country in the world that makes use of only one of the modes of transportation in the transportation of passengers and cargo. In almost every country, besides railway, road and air transport, according to the geographical location of the country, pipelines are used in maritime transport and liquid cargo transport (http://www.mot.gov.az/).

The important thing is to choose the modes of transportation that are suitable for the social situation of the country, its financial possibilities, the energy resources it has, the characteristics of its land, and its technological structure, and to give each one the necessary weight.

First of all, land features enable all kinds of transportation in Azerbaijan. This situation allows this sector to develop further day by day.

Transportation is defined as the way of moving people and goods from one place to another economically, quickly and safely. It can be said that transportation has a wide range of effects in economic, social and cultural terms. It is not a coincidence that Azerbaijan is a location for different transportation networks such as the historical Silk Road and Spice Road, which are used by many civilizations due to its geographical location. The importance given to the transportation sector, which is one of the important factors in the development of a country, is proven by the existence of these transportation networks. The importance of the transportation sector, which directly affects the development of a country's economy and industry, is accepted all over the world. The country's ability to compete with other countries in terms of economy, industry, agriculture, tourism, trade and culture can only be achieved if the transportation networks are sufficient for this competition (Strategic Roadmap, 2016: 3).

Despite being old and neglected, Azerbaijan still has a good transport network. However, its infrastructure and equipment are generally in poor condition. There are many shortcomings in government policies and organisations, and significant changes in transport demand are expected in the near future.

Railway transport is the backbone of socio-economic life in Azerbaijan. The share of railways in passenger transportation in the country in a year is 8 percent on average, but it is around 98 percent when metro transportation is also included. While the metro is generally used for passenger transportation, other railways are used for freight transportation.

There is a road network of approximately 26 thousand kilometers in Azerbaijan (Figure 1). Most of it consists of stabilized and dirt roads. Bus use is dominant in road transport. 82.9 percent of total road transport is carried out by buses (www.azatyurt.com/Tarihi.htm).

Figure 1: Azerbaijan's Highways

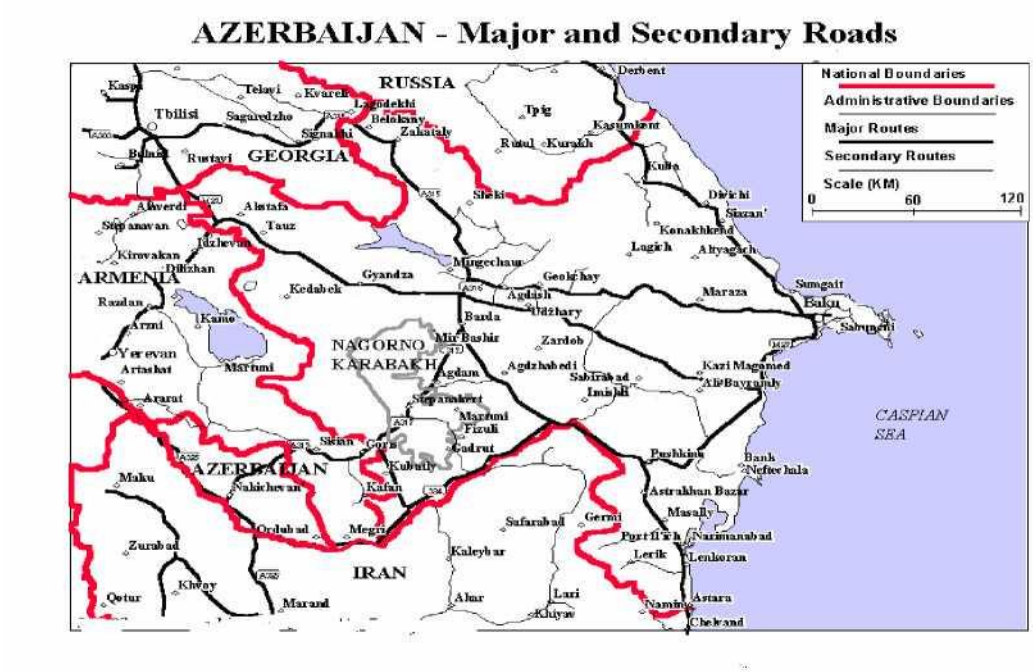

Source: http://www.azerb.com/az-tran.html

The total length of Azerbaijan's highways is 57,770 km. All major towns and cities have connections to major highways.

Table 1: Freight transportation in the logistics sector of Azerbaijan in 2016-2020, 1000 tons

Total	2016	2017	2018	2019	2020
Railway	222,461	226,419	230,144	235,288	188,629
Seaway	15,479	14,558	13,954	15,222	14,631
Airway	5,807	8,344	8,236	5,969	5,982
Pipeline	160	173	208	183	458
Oil pipeline	59,556	58,490	58,402	58,596	56,040
Gas pipeline	44,129	42,559	41,491	38,787	34,720
Car	15,427	15,931	16,911	19,809	21,320

Source: https://www.stat.gov.az/source/transport/

Table 2: Expressing the percentage of cargo transportation in the logistics sector

Total	2016	2017	2018	2019	2020
Railway	100.0	101.8	101.6	102.2	80.2
Seaway	90.6	94.0	95.9	109.1	96.1
Airway	87.6	143.7	98.7	72.5	100.2
Pipeline	124.0	108.1	120.2	88.0	250.3
Oil pipeline	97.8	98.2	99.8	100.3	95.6
Gas pipeline	96.6	96.4	97.5	93.5	89.5
Car	101.2	103.3	106.2	117.1	107.6

Source: https://www.stat.gov.az/source/transport/

Table 3: The structure of cargo transportation by types of transport, in % relative to the total

Total	2016	2017	2018	2019	2020
Railway	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Seaway	6.9	6.4	6.0	6.5	7.8
Airway	2.6	3.7	3.6	2.5	3.2
Pipeline	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2
Oil pipeline	26.8	25.8	25.4	24.9	29.7
Gas pipeline	19.8	18.8	18.0	16.5	18.4
Car	7.0	7.0	7.4	8.4	11.3

Source: https://www.stat.gov.az/source/transport/

2.2. The Role Of Logistics In The Export Of Agricultural Products Of Azerbaijan

Thanks to President Ilham Aliyev's visits to regions that have become traditional, the social infrastructure in the regions has been modernized, and a new stage in the development of the agricultural sector and industry has begun. Establishment of agricultural production and processing enterprises in the regions has become widespread. The planning and successful implementation of the creation of 40 agricultural park complexes created a real basis for ensuring food security in the republic, improving the supply of reliable agricultural products to the population, and sending high-standard products to foreign markets.

The 40 percent increase in the export of agricultural products in the 6 months of the current year compared to the corresponding period of the last year also indicates that greater results will be achieved in the field of agriculture in Azerbaijan in the near future. Exporting the currently produced products to foreign markets with the "Made in Azerbaijan" brand also serves to make the Azerbaijani brand known in the world.

In the August issue of the "Export review" of the Center for Analysis and Communication of Economic Reforms, it is noted that in the 7 months of the current year, goods worth 855 million US dollars were exported in the non-oil sector. 1333 subjects participated in export operations. Russia, Turkey, Georgia, Switzerland, and Turkmenistan are among the top five countries that exported non-oil products during this period.

From the analysis of the seven-month data, it was clear that during the seven months of this year, compared to the corresponding period of last year, the export of cotton fiber increased by 8.3 times, tea by 60 percent, and fruits and vegetables by 42 percent.

In July 2017, the "Azexport.az" portal received orders from countries such as Qatar, Tanzania and Ecuador for the first time. Analyzing July's orders by products, it is clear that various products produced in the non-oil sector - hazelnut kernels, wine, tobacco, mushrooms, canned beef, dry milk, chicken eggs, frozen chicken meat, cherry juice, molasses, cotton lint, apples and butter are in great demand.

Among these products, the value of the orders received from different countries for molasses, cotton lint, apples, hazelnut kernels and chicken meat has exceeded one million US dollars separately.

Production, processing and export of agricultural products on modern innovation and scientific basis will eliminate the problem of unemployment in the regions in the near future, realize the country's food supply, and the currency flow from exported goods will further increase the strength of the manat. This generally means the development of the republic's economy and the guarantee of a good life for people.

Determining strategic goals related to the development of agriculture, which is currently an important area of the non-oil sector, implementing institutional changes, and strengthening state support have laid a strong foundation for this area to move to a qualitatively new stage. The implementation of the "State Program of Socio-Economic Development of the Regions of the Republic of Azerbaijan in 2014-2018" had a positive effect on increasing production in the agricultural sector, solving the problems faced by agricultural producers, and strengthening the export opportunities of this sector. In addition, the creation of agroparks in different regions of the republic also made the process dynamic.

One of such enterprises is "Shamkir Agropark". Its foundation was laid in 2014, and the Logistics Center established under it was opened on August 20 this year with the participation of the head of state.

The projects implemented in "Shamkir Agropark" with a total value of more than 100 million manats were given a concessional loan of 22.7 million manats by the National Entrepreneurship Support Fund of the Ministry of Economy.

The territory of the Logistics Center is 12.3 hectares, its length is 254, and its width is 141 meters. The production area covers an area of 3.9 hectares. Equipment for sorting and packing fruits according to size, color, and damage of one of the well-known French companies has been installed here. The capacity of equipment for sorting large-sized fruits is 50 tons per hour, and the capacity of equipment for sorting small-sized fruits is 2 tons per hour. In the production area, at the same time, there are 2 terminals that can receive 200 tons of products, and 1 terminal that can send 120 tons of finished products.

A laboratory equipped with modern equipment operates in the Logistics Center of "Shamkir Agropark". Here, analyzes are conducted on the quality, toxicity, bacteriological and microbiological indicators of fruits and vegetables. In the Logistics Center, fruits and vegetables are sorted, packed, and stored in cold chambers, following important technological processes in accordance with modern standards. At this time, laboratory analyzes are taken into account, and then the product is passed through a special hydroshock device. As a result, damage to the product during sorting and packing, as well as temperature difference in the cold room, is minimized.

We can conclude that the creation of such argoparks in the regions, the implementation of various international projects within this framework, increase the country's export potential and expand its geography, create national brands, increase the innovative capacity of small and medium farmers, wide application of progressive methods, between the producer, processor and consumer. will play an important role in the formation of integration relations, in achieving high productivity, in the training of qualified personnel in the agricultural field, and in the opening of new jobs.

The creation and development of agroparks will enable farmers to be provided with consulting, technical, agroservice and logistics services, to be provided with seeds, seedlings, seedlings, medicines and fertilizers, to transition from small individual producers to large-scale agro-industrial production, and to ensure stable and reliable access to foreign markets. In this regard, "Shamkir Agropark" will play an important role in expanding the export opportunities of the western region of Azerbaijan. Agropark will cooperate with the country's leading logistics centers engaged in export operations, will ensure the export of local products under the "Made in Azerbaijan" brand and their delivery to the main consumers located abroad, as well as their introduction to the domestic market.

The "State Program for the Development of Agricultural Cooperation in the Republic of Azerbaijan for 2017-2022", which was approved on July 14 this year by the order of President Ilham Aliyev, will play an important role in strengthening the export potential in the country, and has given an additional impetus to the development of the agricultural sector in our republic.

The development of cooperation in agriculture has been identified as one of the priority tasks in the modern stage of agrarian reforms implemented on the basis of political decisions made by President Ilham Aliyev. Thus, within the framework of the implementation of the relevant tasks of the head of state, within the framework of the policy of development of rural areas with stable foundations and provision of food security system in Azerbaijan, comprehensive reforms have been started in the direction of creating a favorable business environment in terms of the development of agricultural cooperation as a whole, including the formation of a network of agricultural cooperatives.

3. ANALYSIS OF THE MODERN SITUATION OF THE LOGISTICS OF AZERBAIJAN

The logistics and trade sector plays a fundamental role in the development of all areas, thereby playing a key role in increasing added value, employment levels and profitability.

The favorable geographical position of Azerbaijan provides an opportunity to continuously increase the trade potential. Constant improvement of Azerbaijan's logistics sector will lead to an increase in its role in regional and international markets. In general, due to the favorable geographical position of our country in either the East-West corridor or the North-South corridor, Azerbaijan has the opportunity to obtain a high share of both transit trade and import-export transactions. There are a number of ports, railways, etc. in our country.

important infrastructure projects such as Taking into account the above, it is planned to take a number of steps in order to create multimodal and intermodal logistics infrastructures in the territory of Azerbaijan, increase the level of participation of the private sector, further increase the income from transit trade and increase the volume of trade (Əliyev E.Ə, 2006: 36).

In order to turn Azerbaijan into the main logistics and trade center of the region and to use and benefit from the main trade routes, the goals such as attracting private investments in the country's logistics sector and increasing the main trade volume, increasing state investments and coordinating the activities of state organizations have been defined.

Theoretically, with the use of East-West and North-South corridors of Azerbaijan, the volume of trade will increase by 230 million tons, including dry and liquid cargo, container transportation. Most of the most profitable routes, as described above, include trade with China, where competition is strong, and Azerbaijan's participation in these routes can open up great opportunities in terms of increasing trade volume.

Containers. The main part of the annual 110 million tons of container transportation is transported between Europe and China. Of the 110 million tons of container transportation, 52 million tons are transported from China to Europe, and 29 million tons from Europe to China. In addition, 9 million tons of cargo is sent from China to the Black Sea and North African regions each.

Dry cargo. The bulk of dry cargo is sent to China from Europe or the Black Sea region. More precisely, 10 million tons of dry cargo are sent from Europe to China, and 30 million tons from the Black Sea region. A total of 8 million tons of dry cargo is sent from China to the Black Sea and its region to Europe, and 3 and 5 million tons from Russia to India and Iran, respectively.

Liquid cargo. The bulk of liquid cargo flows are sent from Central Asia to Europe and the Black Sea region, respectively 35 million tons and 6 million tons. But on opposite routes, this indicator is very low. For example, while 35 million tons of cargo are transported from Central Asia to Europe, only 0.1 million tons of cargo is sent from Europe to Central Asia, and 1 million tons of cargo is sent from Europe to the Black Sea region.

Based on the existing advantages and opportunities, the goal of the logistics sector of Azerbaijan in the years after 2025 is to create strong trade and logistics relations with foreign countries and become an important logistics and trade center of the region due to logistics centers. Achieving this goal requires a lot of investment.

In general, by 2025, through the improvement of infrastructure and taking regulatory steps, the main goal is to make Azerbaijan the most attractive region in terms of foreign and local investments in the logistics sector in the region. In order to achieve this goal, logistics centers that can create convenient and profitable connections with international markets will be formed in Azerbaijan. Such centers will be equipped with modern digital operating systems that meet international standards for fast, efficient and high productivity, local and foreign investments in the logistics sector will be encouraged to speed up the transition period (Azərbaycan 2020: GƏLƏCƏYƏ BAXIŞ, 2012: 20-21).

In general, it can be noted that the strategic objectives given in the Strategic Road Map mainly cover international trade. In terms of ensuring and accelerating economic development in the country, the local logistics sector and logistics centers and the services they provide are very important.

3.1. SWOT Analysis Of Azerbaijan's Logistics Sector

Strengths.

Implementation of important foundation (infrastructure) projects of the country, such as construction of new railways with neighboring countries and construction of a new port complex

Availability of discount mechanisms for the development of the logistics sector in the country's legislation

Favorable geographical position for the development of the logistics sector.

Weaknesses

Lack of educated personnel;

Low level of labor productivity;

Existing logistics equipment is old, investments are low;

Lack of services such as marketing, sales and distribution;

Failure to apply a modern business model in firms;

Lack of innovative activities;

Low cargo carrying capacity of ships in the Caspian Sea, instability of the Caspian Sea, low depth, high number of windy days.

Opportunities

Increasing the volume of transit cargo by creating a logistics hub in the territory of the new Heydar Aliyev International Airport built in Alat settlement and a free economic zone in the territory of the Baku International Sea Trade Port;

Opportunities to ensure macroeconomic stability in the country;

Availability of state support for the development of the logistics sector;

Attracting foreign investment to support the projects planned to be implemented;

Human resources, especially the presence of a potential young generation;

Favorable geographical position of the country increases the potential of becoming a logistics hub in the region;

With the development of international trade, an increase in the volume of trade carried out by countries and an increase in competition;

Location of the country close to regional markets;

Ccontinuous work in the field of general infrastructure availability and infrastructure renewal for entrepreneurial activity;

Threats

Lack of mobility in financial markets;

The possibility of a decrease in investments due to the drop in the price of oil;

Increase in requirements to reduce environmental pollution;

Lack of fixed exchange rate;

Infrastructural projects not ready on time;

Creation of serious competition between routes that are an alternative to the East-West corridor connecting Europe with Central Asia and China.

3.2. Existing Logistics Centers In Azerbaijan

3.2.1. Absheron Logistics Center.

The Absheron logistics center is located in the center of the Silk Road and is the first logistics center of Azerbaijan that meets international standards. Absheron logistics center is located in Lokbatan settlement, Garadagh district of capital Baku. Absheron is located in a very convenient location in terms of logistics center position. And having direct access to the main transport routes, it can quickly reach the needed location and address. The logistics center is equipped with modern infrastructure facilities, technology and equipment and provides fast, safe and continuous logistics services with high service quality. The "Absheron" freight railway

station operating under the Absheron logistics center operates under the logistics center. The international station code 548004 was assigned to the station by Azerbaijan Railways Closed Joint Stock Company (https://absheronport.az/az).

The services provided by Absheron Logistics Center are as follows:

Security. Absheron Logistics Center provides a reliable service 24/7 in the area with full lighting, camera control and security systems equipped with the latest technologies.

Customs service. The entire terminal is a customs point. Import-export and transit customs operations are carried out by customs authorities located in the area. Incoming cargoes can be kept until customs clearance of re-export or import processes.

Storage service. With integrated storage units, it allows customers to build a functional collection-distribution network.

Container storage. With its 15,000 m^2 container storage area, it provides the opportunity to build a shipping center for shipping agencies and intermodal investors.

Shipping service. Offers pick-up or delivery services.

3.2.2. Meyveli Logistics Center

Meyveli Limited Liability Company was founded by a group of businessmen on 16.05.2008. The main activity of the fruit logistics center is the organization of wholesale and retail sale of fruits and vegetables. The main goal of the logistics center is to organize the delivery of agricultural products produced by local farmers to the local market in a convenient, timely and safe manner. For this reason, the Meyveli logistics center is located on the outskirts of the city, that is, at the entrance to Baku. Its convenient location has allowed the agricultural products brought from every region of the country to be easily brought to the capital. In addition, the Meyveli logistics center makes cold storages available to the public. Products stored in these warehouses do not lose their quality, farmers have the opportunity to store their products here. The creation of the Meyveli logistics center, being a fruit and vegetable base that has no analogues not only in the region and even in the Commonwealth of Independent States (CIS), has had positive effects on the country's development speed and in terms of improving the population's welfare and opening new jobs.

The logistics center offers the following services:

Cargo transportation service. It operates 24 hours a day for unloading and transportation of goods brought to the country.

Car wash service. A 24-hour car wash service is provided for the convenience of trucks bringing fruits and vegetables from abroad and regions, as well as buyers and sellers.

Fuel station. A 24-hour refueling service is provided to the logistics center for trucks and cars coming from abroad and from the regions.

Police station. A police station is located in the fruit logistics center in order to ensure order and security of buyers and sellers and to prevent negative situations that may occur.

Medical station. The center operates 24 hours a day to provide primary medical care to ensure the health of buyers and sellers.

Restaurant. In order to meet the daily food needs of the population, 3 restaurants operate 24/7.

Supermarket. There are 24-hour supermarkets in the fruit logistics center. The fact that the supermarket operates around the clock is very convenient for people to shop.

Black Mount Hotel. Located in the logistics center, the hotel is designed for foreign guests.

3.2.3. Baku Logistics Center

The main goals of the Baku logistics center are as follows:

To turn the Bakl logistics center into a market leader in the country with modern technology, infrastructure and business systems based on quality, price and customer satisfaction

To support the economic development of Azerbaijan

Opening new jobs, increasing employment

To ensure the competitiveness and profitability of the center

It is always to meet customer satisfaction.

The goals of the Baku logistics center

To become the most sought-after logistics company providing integrated supply chain services in Azerbaijan

To organize a modern and effective logistics system based on the Baku logistics center

To become the biggest logistic center of Azerbaijan

It is to create a network of storage terminals in the regions and regions of Azerbaijan.

Baku logistics center offers the following services:

Transportation planning and management

Quality storage

Ensuring quality control

Value-added services

Logistics management

Supply chain management

Shipping and handling

Reverse logistics

4. PROBLEMS IN THE LOGISTICS SECTOR OF THE WORLD AND AZERBAIJAN

4.1. Customer Service Issues

Customer service is one of the most important activities of logistics management. A condition for being successful in logistics management that provides special service to each customer; It is the presence of customer services that know the customers very well, understand their wishes and fulfill them at any time. When we say customer relations, it should not be understood only the relations between an employee of the enterprise and a customer. As the expectations, wishes and desires of the customers have increased, the customer relationship is of primary interest to the enterprise and the organization as a whole. From this point of view, customer relations need to be given extraordinary care (Sarıyev Ə.B., Yadigarov T. A, 2016: 4-5). Businesses that do not take care of their customers and stay away from them in the conditions of intense competition fail. Customer service activities often have problems with material issues. There are differences between the price level desired by the customers and the selling price of the suppliers. Lack of information about the sector, insufficiently informed personnel about the customer and the sector, incompetent and unpersuasive personnel, failure to meet customer expectations and lack of continuity, and delays in delivery are among the problems. Customer service is a whole. It is not just the assessment of the relationship between the client and only an employee of the enterprise. The organization that offers goods and services is responsible for the successful implementation of all stages during the presentation. It is aware of all the delays that will occur and evaluates the proposals from the customers.

4.2. Problems Encountered In Warehousing Activities

Activities such as carrying out work so that the materials protected in the warehouse are ready for use at any time, following basic actions to know their availability at any time, ensuring their physical security, and protecting the confidentiality of their availability are the technical factors that come to the fore in warehousing. Finding the necessary financial sources for the construction of the warehouse, choosing the area to be built, quality and quantity control of the personnel who will operate, installation of warehouse management systems, selection of equipment to be used inside the warehouse, design of security systems and all these are among the first names that come to mind (Yahudov. X.M., Gözəlov. S.K., Allahverdiyev. A.M, 2013: 36). However, the need to include many other factors in the calculations, including the size of the enterprise and the field of activity, makes it difficult to reach optimal solutions in the matter of warehouse management and their application.

The choice of the warehouse location and type is made depending on a long-term planning and based on sound foundations. However, most firms make warehousing decisions without any planning and face various problems causing huge losses to the enterprise. The problems encountered in warehousing activities are:

Using general-purpose and faulty warehouses without taking into account management concepts and applications, depending on the operation style, characteristics, technology and equipment advantages of a warehouse, depending on the field of activity,

Lack of sufficient size and features for storage and protection of resources,

The lack of separate areas in the storage areas that would facilitate the loading and unloading of goods,

Making wrong decisions in the choice of storage location and, in connection with this, problems such as high rent and transportation appear,

The selected location does not allow for expansion in the following periods, there is no possibility of flexible growth,

Partitioning according to the frequency of processing, location of frequently used parts in such a way as to keep transportation distances short, warehouse building structure, basic quality, easy movement of vehicles, fire, safety, simple but effective registration systems, etc. not taking into account points such as

Storage temperature, humidity, sound, light, etc. lack of proper coordination for activities such as keeping risk factors at a minimum level,

Failure to use information technologies in storage activities.

4.3. Problems Encountered In Handling And Packaging Activities

Using the wrong method during handling activities such as wrapping, packaging, labeling, sorting, sorting, bundling, packaging increases the number of handling activities and product waiting times. When the use of auxiliary tools during material handling is low, and the labor force is intensive, expectations are increasing and effectiveness is decreasing (Ахундов М.З, 2012: 33).

Using a handling system that does not match the financial strength of the company, the structure of the warehouse, and the physical characteristics of the product causes a decrease in productivity and performance in the company. If the equipment to be used in the handling process is selected incorrectly, the equipment to be transported will be damaged during loading and unloading. Due to this, costs and labor costs increase. In packaging, which is a process that completes production, incorrect packaging selection and defective packaging applications lead to the loss of importance of the high technology used in product production and lead to significant quality losses. The fact that the selected packaging is not based on the product's characteristics, and the consumer's wishes are out of the question, keeps the company away from its logistical goals.

4.4. Problems Occurring In The Purchasing Activity

The purchasing function is very important for a firm. It is important for manufacturing firms. Because the start of processing depends on the timely arrival of the promised raw materials in sufficient quantity. It is important for retailers (Ивуть Р.Б., Кисель Т.Р, 2012: 56); Because any goods are not available in quantity and expected level to meet the demand, it will be subject to customer loss and therefore sales loss. Many problems are encountered in the purchasing process, such as the lack of the desired product or technology, the lack of a suitable supplier, focusing only on certain brands, and the lack of after-sales services. During delivery with suppliers, problems such as poor quality lead to customer complaints, out-of-stocks, production delays, loss of product image and credibility, loss of market, corrective actions or overstocking. Mistakes in the supplier selection decision, negative impact on the company's products, lack of product quality, non-delivery of orders on time, additional costs, and production delays have a negative impact on the company's long-term activity. Therefore, supplier selection is the most important purchasing activity.

4.5. Problems In Customs Clearance

In this century, when quotas are rising, tax rates are falling, and the protectionist model is starting to be abandoned, one of the most important indicators of free trade policy is the liberalization of countries' customs legislation and simplified operations in the application of the customs regime (Федоров Л., Персианов А., Мухаметдинов И, 2016: 43). The change in the context of liberalization in world trade has brought up the need for customs activities to be no longer only tax-related. Customs, in the countries of the developed world, are valued within the framework of all economic and commercial activities that regulate international trade and have a function that facilitates rather than hinders trade.

4.6. Problems In The Logistics Sector Of Azerbaijan

During the conducted researches, analyses, comparative analyzes of the logistics sector of the world and the logistics sector of Azerbaijan, lack of information, educated personnel, etc. such problems have been identified. The identified issues are listed below:

Lack of educated personnel

Lack of competition in the logistics sector

Lack of modern logistical infrastructure

Poor information

Foreign experts in logistics and trade (https://www.carecprogram.org, 6-44).

5. STRATEGIC GOALS IN THE LOGISTICS SECTOR OF AZERBAIJAN

The strategic goals of Azerbaijan's logistics sector include the following:

1. At a time when the development of the non-oil sector is at the forefront, the logistics sector, as one of the priority areas, acts as the main factor in connecting all other areas that are constituent parts of the economy and plays the role of a driving force in the development of these areas. Taking into account the importance of the development of the logistics sector and the potential of the country in terms of the development of the non-oil sector, it has been set as a goal to achieve the main goals in the logistics sector.

2. By making maximum use of Azerbaijan's strategic geographical position, in order to turn it into an important logistics center (hub) within the region, attracting transit cargoes to the transport corridors passing through the country, creating logistics centers in the regions, promoting local and foreign investments, evaluating new business and job opportunities in Azerbaijan. increase its attractiveness.

3. In order to ensure the competitiveness of the country in the North-South and East-West transport corridors, the time and costs spent during import-export operations and transportation of transit cargo should be optimized, customs procedures should be simplified and necessary steps should be taken in this area, the road

infrastructure along the transport corridors in the territory of Azerbaijan should be suitable should be in good condition, logistics projects, infrastructure projects should be completed and adapted to international standards. (Strategic Roadmap for the development of logistics and trade in the Republic of Azerbaijan, p. 19)

CONCLUSION

Today, with the effect of globalization, millions of individuals and institutions in various regions of the world can exchange various transactions, goods, services and information by reaching millions of individuals and institutions through these cheaper production, transportation and communication opportunities, especially the internet. Therefore, globalization has increased competition. This intense competitive environment has led to the importance of supply chain management in terms of minimizing total costs and, accordingly, logistics services and therefore companies that provide logistics services.

In recent years, important developments have taken place in the Azerbaijan logistics sector, as in the rest of the world. In parallel with this trend, it can be said that the logistics and international freight transportation sector is in a great change today. Especially with the increase in pipeline transportation, cargo transportation volume increased by 81% in Azerbaijan.

When the data related to the SWOT analysis on Azerbaijan are examined, as its strengths; In particular, it has been seen that its strategic and geographical location, having a young and dynamic population, rich oil fields, exit to countries with significant commercial development, and language advantage come to the fore. Because Azerbaijan is one of the few countries where many languages are spoken together. When we look at the weak aspects, especially the lack of trained personnel, the lack of technological infrastructure, the inadequacy of railway and sea transportation, legal regulation and academic research deficiencies are striking.

Considering the threats of Azerbaijan in terms of logistics management, it is possible to say that the entry of foreign companies, economic uncertainty, war and instability in the region, energy costs and inadequacy in combined transportation are the most striking ones.

BIBLIOGRAPHY

In Azerbaijan

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş logistika və ticarətin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi 67.s, s.5,6,7,8,45

2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-cı il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2020: GƏLƏCƏYƏ BAXIŞ" inkişaf konsepsiyası 39.s, s.20-21

3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 7 noyabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "2016-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında gəmiçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı"

4. Əliyev E.Ə. Qloballaşma dövründə beynəlxalq nəqliyyat daşımaları:hüquqi aspektlər. Monoqrafiya. Bakı, "Zərdabi LTD", 2006, 360 s.

5. Əliyev E.Ə. Beynalxalq daşımaların hüquqi tənzimlənməsi. Dars vasaiti. Bakı: Zardabi LTD, 2008. 867 s.

6. Imanov T.I Logistikanın əsasları, Baku-2005, 474 s

7. Sarıyev Ə.B., Yadigarov T. A."Azərbaycanda dəniz nəqliyyatı: problemlər, perspektivlər""Respublika" qəzeti, 29 noyabr–04 dekabr,Bakı ş., 2016-cı il, s. 4-5

8. Yadigarov T.A. .Azərbaycanın xarici iqtisadi əlaqələr sistemində dəniz nəqliyyatının rolu. ADDA-nın Elmi əsərləri «Bakı»2015. №1 S.129-134

9. Yahudov. X.M., Gözəlov. S.K., Allahverdiyev. A.M.Nəqliyyatda loqistik menecmentin xüsusiyyətləri,Aztu-Elmi əsərləri, №2,Bakı,2013,s.177.

In Russian

1. Аникин Б.А., Тяпухин А.П. Коммерческая логистика: учебник.-М.: ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2005. 432 с

2. Ахундов М.З, Проблемы перспективного развития совместных предприятий в промышленности Азербайджана. Дисс...канд. экон. наук., Баку, 2012. 150 с

3. Джонсон, Дж. Современная логистика / Дж. Джонсон, Д. Вуд, Д. Вордлоу, П. Мерфи: Пер. с англ. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2002. – 624 с.

4. Истомина Л.А. Кластеры и кластерная политика совет по развитии предпринимательства [Электронный ресурс]. – Совет по развитию предпринимательства, 2015. – Режим доступа: http://ced.by/media/publication/books/klasteryi-klasternaja politika/11_klastery_i_klasternaja_politika.pdf. – 192 с.

5. Ивуть Р.Б., Кисель Т.Р. Транспортная логистика. Минск. БНТУ. 2012. 377 с

6. Федоров Л., Персианов А., Мухаметдинов И. Транспортная логистика. М. КноРус. 2016. 310 с.

In English

1. Rustamov. Z.A. “Organization of transportation and management” manual. Baku Prin.house BXOR LTD. 2015. 220 p.

2. Strategic Roadmap for Logistics and Trade Development in the Republic of Azerbaijan, 2016. Baku

3. Yusifov. E.M., Tekmez.K.K. Logistic sector in Azerbaijan economy: Structural improvements and orientations strategic development. 2019, «EUREKA: Social and Humanities» number 2, pp. 29-38

Internet Resources

1. https://absheronport.az/az

2. https://www.carecprogram.org/uploads/Transport-and-Trade-Logistics-Azerbaijan.pdf

3. http://www.mot.gov.az/

4. www.azatyurt.com/Tarihi.htm

5. http://www.azerb.com/az-tran.html

6. https://www.stat.gov.az/source/transport/

RİSKİN TESPİTİ VE ÖNLENMESİNDE İÇ DENETİM İŞLEVİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ (BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA)

Kadir GÖKOĞLAN

Dr. Dicle Üniversitesi, Diyarbakır Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Diyarbakır, Türkiye, ORCID: 0000-0001-6397-8477

Abdulkadir BİLEN

Prof. Dr. Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler fakültesi, Diyarbakır, Türkiye, ORCİD: 0000-0002-2619-9391

Fırat ASAL

YL. Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-7443-2680

Özet

Bu çalışma, bankaların iç denetim fonksiyonunun karşılaştığı zorlukları ve bu zorlukların risk yönetiminde daha etkin bir rol oynamasını sağlamak için nasıl iyileştirilebileceğini araştırmaktadır. Bu çalışma için bir tarama araştırma tasarımı benimsenmiştir. Diyarbakır'da faaliyet gösteren çeşitli bankalardan oluşmaktadır. Veri toplama aracı, bankaların tüm çalışanlarına rastgele uygulanan yapılandırılmış bir ankettir. Çalışmada öncelikle 20 sorudan oluşan anket formu katılımcılara uygulanmıştır. Daha sonra çalışma anket formunun iç denetimi güçlendirme ve zorluklarla başa çıkma ifadelerinden oluşan 10 ifade katılımcılara tekrar uygulanmıştır. Bu işlemler sonucunda çalışma sonuçları şu şekildedir. Bankalarda iç denetim birimlerinin en önemli fonksiyonunun risk yönetiminde etkin bir role sahip olduğu düşünülmektedir. Bankalarda iç denetim fonksiyonun etkinliği risklerin önlenmesi ve tespitinde önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. İkinci olarak bankalardaki iç denetim birimlerinde görev yapan personelin sürekli eğitime tabi tutulması gerekmektedir. Üçüncü olarak bankalardaki iç denetim birimlerinin görev kapsamının açık bir şekilde belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda, iç denetçinin etkinliğini belirlemeye ve böylece onları dolandırıcılık riski ortamında güçlendirmeye yönelik bir çerçeve kapsamında, sağlanan eğitim ve sürekli eğitim fırsatlarından yararlanması açısından bağımsızlık, yönetim desteği ve kurumsal yönetim hükümleri ile denetçinin yeterliliği farkındalığının sağlanması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İç denetim etkinliği, güçlendirme, risk yönetimi, kurumsal yönetim

Abstract

This study explores the challenges faced by banks' internal audit function and how these challenges can be improved to enable them to play a more effective role in risk management. A screening research design was adopted for this study. It consists of various banks operating in Diyarbakır. The data collection tool is a structured questionnaire that is randomly applied to all employees of banks. In the study, first of all, a questionnaire consisting of 20 questions was applied to the participants. Then, 10 statements of the study questionnaire form, which consisted of strengthening internal control and coping with difficulties, were reapplied to the participants. As a result of these procedures, the results of the study are as follows. It is thought that the most important function of internal audit units in banks has an effective role in risk management. The effectiveness of the internal audit function in banks is used as an important tool in the prevention and detection of risks. Secondly, the personnel working in the internal audit units in the banks should be subjected to continuous training. Thirdly, it is important to clearly determine the scope of the duty of the internal audit units in banks. In line with these results, it is considered that within the scope of a framework aimed at determining the effectiveness of the internal auditor and thus empowering them in the environment of fraud risk, it is necessary to ensure independence, management support and awareness of the auditor's competence with the provisions of corporate governance in order to benefit from the training and continuing training opportunities provided.

Keywords: Internal audit effectiveness, empowerment, risk management, corporate governance

GİRİŞ

Günümüzde parayla ilgili her türlü işlemi yapan bankalar bilindiği gibi ulusların ekonomisinde stratejik bir konuma sahiptirler. Sahip oldukları aracılık etme gücü, para yaratma ve diğer ayrıcalıklarıyla, kuruluşlara ya da kişilere çeşitli krediler tahsis edip, ilgili mevduat hesaplarını koruyan ve para, kredi ve sermaye ile ilgili tüm işlemleri yapan imtiyazlı ticari işletmelerdir. Bu sebeple tüm işletmelerin karşılaşabileceği risklerin yanında kendi sektörünü ve tüm ekonomiyi etkileyebilecek kendine özgü risklere maruz kalmaktadır. Bunun sonucunda kamu otoritesi tarafından gözetlenmekte ve denetlenmektedir. Sektördeki bankaların şirket yönetimlerinin de temel amacı şirketin sahip ve ortaklarının sahip olduğu şirkete ait varlıkların değerinin arttırılmasıdır. Diğer sektörlerdeki gibi bankacılık sektöründe de bu amacı gerçekleştirmek için çeşitli bazı risklerin alınması gerekmektedir (Ertürk, 2016).

Bankacılık sektörünün zayıf noktası olan alanlardan biri de risk yönetimidir. Çünkü bankacılık özünde bir risk yönetme işi yapmaktadır. Risk yönetme işinin tepe yönetimden başlayıp en alt kademedeki çalışana kadar tüm banka çalışanlarının sorumluluğunda olduğu bilincinde olunmalıdır. Risk kültürünün banka geneline yerleştirilmesi için çalışanlarda çeşitli eğitim çalışmaları yürütülerek çalışan farkındalığının arttırılması gerekmektedir. Banka çalışanları yaptıkları işlerin karşılaşabileceği risklerinin ve bu risklerin doğurabileceği muhtemel etkilerin bilincinde olmalıdır. Bankalar geleneksel olarak toplamış olduğu mevduatların kredi riskini üstlenir ve kredi talep edenlere kredi olarak devreder. Risk yönetimi usule uygun bir şekilde ele alınmazsa bankalar gibi finansal kuruluşların sürdürülebilirliğinden söz edilemez (TBB Çalışma Grubu,2006).

İç denetçiler, iç denetim ile risk yönetiminin beraberce faaliyet göstermesinin gerektiğinin böylece risklere karşı daha etkin bir şirket stratejisi oluşturabileceğini savunmuştur. İç denetim günümüzde kontrol odaklı yaklaşımdan risk odaklı yaklaşıma geçmiş ve yalnızca şirketlerin kontrol faaliyetlerinin denetimi dışında ayrıca risklerin evrelerini tanımlayıp aynı zamanda risk durumunun sürekli izleyerek risk yönetimi sürecine katkı sağlamaktadırlar (Türedi vd., 2015).

1. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK

Finansal açıdan baktığımızda risk herhangi bir işlemle alakalı olarak parasal olarak bir kaybın vuku bulması ya da bir gider veya zararın ortaya çıkması ile sonuçlanabilecek iktisadi faydanın azalması olarak nitelendirilebilir (Ergül, 2004). Yalvaç (1996) Bankacılık sektöründe riski "bankaların yaptıkları bir işlem nedeniyle zarar etme olasılığı" olarak tanımlamaktadır.

BDDK tarafından düzenlenmiş ve bankaların karşılaştıkları risklerin izlenip kontrolünün sağlanması amacıyla kuracakları risk yönetim sistemleri ile iç denetim sistemlerinin usul ve esaslarını belirlemeyi amaçlayan 08.02.2001 tarihli ve 24312 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" ile riski "bir işleme ilişkin parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin, ya da zararın vuku bulması nedeniyle ekonomik faydanın azalması ihtimali" olarak tanımlamaktadır (BDDK, 2001).

Tablo 1'de bankacılıkla ilgili bazı riskler ve tanımlamaları hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 1. Bankacılık Riskleri ve Tanımlamaları

Piyasa riski	Bankalarca tutulan bilanço hesaplarının piyasadaki dalgalanmalarla birlikte kur, faiz ve hisse senedi fiyatlarındaki değişikliklere bağlı olarak vuku bulan kur riski, hisse senedi riski, faiz riski sebebiyle zarar etme ihtimalidir.
Kredi riski	Müşterinin banka ile yapmış olduğu sözleşmelere uymayarak yükümlülüklerini yerine getirmemesinden dolayı bankaca üstlenilmiş risktir.
Operasyonel risk	Bankalardaki iç kontrol eksiklikleriyle yönetim ve personelin ortak hareket etmemesi sonucu gözden kaçan hata, hile, usulsüzlüklerin ve doğal sebepler neticesinde oluşabilecek zarar veya kayıplardır.
Likidite riski	Bankaların mevduat sahiplerinin paralarını çekme isteği ile nakit akışlarındaki dengesizlikler sonucu nakit çıkışlarını karşılayacak durumda olamamasıdır.
Ülke riski	Ülkelerin politik sosyal ve ekonomik durumları sonucunda kredi alan uluslararası kişi veya kurumların yükümlülüklerini yerine getirememesidir.

Transfer riski	Ülkelerin politik sosyal ve ekonomik durumları sonucunda kredi alan kişilerin döviz olarak almış olduğu borcu yine döviz cinsinden ödeyememesidir.
Faiz oranı riski	Bankaların sahip olduğu pozisyon sonucu faiz oranlarındaki değişimler nedeniyle zarara uğramasıdır.
İtibar riski	Çeşitli başarısızlıklar neticesinde bankaya duyulan güvenin azalması sonucu oluşan zararlardır.
Döviz kuru riski	Bankaların sahip olduğu pozisyonlar sonucu ulusal para biriminin yabancı para birimi karşısında değerinin artışı ve azalışları sonucu oluşan risklerdir.

Kaynak: BDDK (2001) "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik", 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmî Gazete.

2. BANKALARDA İÇ DENETİM

İç Denetçiler Enstitüsü'nün 1978 yılında yapmış olduğu bir tanıma göre; "İç denetim, işletmeye hizmet etmek üzere işletmenin faaliyetlerini incelemek ve değerlemek amacıyla işletme içerisinde oluşturulmuş bağımsız bir değerlendirme fonksiyonudur" (Elitaş ve Özdemir, 2006).

Bankalarda karşılaşılan çeşitli risklerin belirlenip izlenmesi ve iç denetim sistemleri kurarak kontrol altına almak ile risklerin yönetimini ele alan usul ve esasların belirlenebilmesi için "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" 08.02.2001 tarihinde hazırlanmış ve 24312 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir. (BDDK, 2001: Md.6)

Bankalarda iç denetimin sürdürülebilmesi için yönetim kurulu üyelerinden birinin görevlendirilmesi gerekmektedir. (BDDK, 2001: Md.21). Bankalarda iç denetimin etkin bir şekilde gerçekleşebilmesi için banka faaliyetlerinin, yönetimin oluşturmuş olduğu politika, strateji ve yasal düzenlemelere uygun bir şekilde, etkili planlamalarla yürütülmesi gerekmektedir. Risklerin ne olduğunun tanımlamalarının yapılması ve ortadan kaldırmak için ne gibi önlemlerin alınması gerektiği belirlenmeli ve etkili bir risk yönetim sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Yönetim kurulu tarafından bankanın varlık, likidite ve karlılıklarının ilgili mevzuat hükümlerine uygunluğunun takibinde yetkili olması gerekmektedir. Ayrıca etkili bir iç kontrol sisteminin oluşturulması şarttır. (BDDK, 2001: Md. 24)

3. LİTERATÜR TARAMASI

Birçok araştırmacı banka işletmelerinde görülen risklerin tespiti ve önlenmesi üzerine araştırmalar yapmış ve iç denetimin bu riskler karşısında ne ölçüde etkin olduğunu belirlemeye çalışmıştır. Risk bir işletmenin bir olay ya da sorun karşısında örgüt hedeflerine ulaşılmasının engellenmesi ihtimalidir. Örgütün bu risklerin bilincinde olması ve bu riskleri yönetirken bilinçli kararlar vermesi ise risk yönetimidir (Asaolu vd., 2016).

Okaro ve diğerleri (2017) iç denetim ve risk yönetimi üzerine yapmış olduğu çalışmalarında mikrofinans bankalarında iç denetim fonksiyonunun karşılaştığı zorlukları ve bu zorlukların risk yönetiminde daha etkin bir rol oynamasını sağlamak için nasıl iyileştirilebileceğini araştırmıştır. Bankaların 135 çalışanına uygulanan yapılandırılmış bir anket veri toplama aracı olarak kullanılmış ve denetim için gerekli bilgi ve belgelere erişim eksikliğinin, iç denetçiler açısından risk yönetiminde önemli bir engel olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tunçsiper vd., (2015) bankacılık sorunları üzerine yapmış oluğu çalışmada faaliyet alanı Balıkesir'de olan banka yöneticilerinin bankacılık sektörünün sorunları hakkında ne düşündüklerinin belirlenmesi amacıyla anket çalışması yapılmış, banka yöneticilerinin ifade ettikleri, büyük bankaların az sayıda olması, kredi ve mevduatların yetersiz olması, sektörde ye alan şirketlerin aktif-pasif, borç-alacak, vadelerinde uyumsuzluk olması, denetim eksikliği, teknolojideki hızlı gelişmeler, kamu bankalarının düşük hakimiyeti ve tasarruf oranının az olması, öz kaynak yetersizliği ve ekonomik istikrarsızlık gibi sorunların ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Brown vd., (2009) kurumsal yönetim ve risk yönetimi arasındaki ilişkiyi araştırmış, Avusturalya'da faaliyet gösteren biyoteknoloji ve yüksek teknoloji firmalarının karşı karşıya kaldığı risklere karşı, nasıl daha iyi bir yönetim yapısının oluşturulması gerektiği üzerine yapmış oldukları bu çalışmada; Şirketin finansal sistemleri ve finansal raporlamaya ilişkin risk yönetimi, denetim komitesi tarafından sağlanmalı ve şirketin genel risk profilini değerlendirebilmek için risk yönetim sisteminin tam olarak anlaşılması, yüksek teknoloji firmalarının

karşı karşıya olduğu karmaşık risklerle mücadelede düzenleyici ortamın, bir yönetim kurulu üyesi ve bir iç denetçi ile etkileşim kurmak suretiyle, onlara yardımcı olmak için ayrı bir risk yönetim komitesi oluşturulması gerektiği sonucuna varılmıştır. Türedi vd., (2015) tarafında "Risk odaklı iç denetim isimli çalışmalarında dünya çapında kabul görmüş iç kontrol alanındaki iç denetçiler birliği ve COSO yayınları ve yönetmelikleri üzerine literatür araştırması yapılmış olup yatırım yapmak isteyen ve diğer çıkar gruplarının ilgili işletme üstünde tam olarak bir kontrol eksikliği olmasından dolayı güven eksikliğinin oluştuğu bunun da iç kontrol faaliyetlerinin önemini arttırdığı vurgulanmıştır. Elitaş ve Özdemir (2008) bankalarda iç kontrol sistemi üzerine yapmış olduğu çalışmalarında ekonominin en önemli bileşenlerinden olan bankaların iç kontrol sistemleri üzerine dikkat çekmek istemiş ve sonuç olarak örgütsel vatandaşlık kavramına değinilmiş. Bu kavramla birlikte çalıştığı kuruma vatandaşlık duygusuyla bağlanan çalışanın kurumu zarara uğratmamak için elinden geleni yapacağı sonucuna varılmıştır.

Vousinas, (2015) banka sahtekarlığının ele alınmasındaki önemli rolünü vurgulayarak, iç denetimin bankacılık sistemine katkısını yeniden tanımlamak amacıyla yapmış olduğu literatür çalışmasında, iç denetimin risk güvencesi ve banka sahtekarlıklarının yönetiminde önemli bir rol oynayabileceğini ve böylece süreli bir risk güvencesi sağlayabileceği sonucuna varılmıştır. Ertürk (2016) risk yönetimi üzerine yapmış olduğu çalışmada ise bankaların karşılaştığı risklerin ne tür olduğu ve karşı karşıya kalınan bu risklere karşı hangi tür araçlara sahip olduğuna değinilmiş, iç denetim faaliyetlerinde etkinliğin sağlanabilmesi için iç denetimi sağlayan denetçilerin finansal konularda yeterli deneyime ve bilgiye sahip olması gerektiğini vurgulamıştır.

Hazaea, (2021) tarafından iç denetimin finansal performansı iyileştirmedeki katkısı ve rolü hakkında literatür taraması ve anket çalışması yapılmış, anketlerden elde edilen verilerle Yemen'deki dokuz ticari bankaya 90 anket dağıtılmış 81 anket geri alınmıştır. İç denetimin Yemen ticari bankalarının genel performansı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu sonucuna varılmış. Ayrıca sonuçlar, denetçilerin verimliliklerinin yanı sıra finans ve muhasebe deneyimlerinin de önemli olduğunu göstermiştir. Mandacı (2003) bankacılık sektöründeki riskler ve risk ölçüm teknikleri üzerine yapmış olduğu çalışmada risk yönetiminin finansal krizler dönemlerinde ne kadar önemli olduğuna değinmiş ve Türk bankacılık sistemi içindeki bankaların kendine uygun risk yönetim tekniklerini seçip uygulamak zorunda olduğu vurgulamıştır. Bankacılık sektöründe daha sağlıklı ve etkin faaliyetlerde bulunabilmek için RMD hesaplama yöntemlerinin kullanılması üzerinde durulmuştur. Delikanlı (2011) finansal düzenlemeler ve raporlamaların denetime etkisi üzerine yaptığı çalışmada finansal kuruluşlara yapılan finansal tablo denetimleri yapılırken bu denetimlerin uygunluk denetimini de kapsaması gerektiğini böylece denetimlerde baz alınan düzenlemelerin kural ya da ilke bazlı yöntemle hazırlanmış olmasının denetimin planlamasında etkisi sorgulanmıştır. Denetim riskinin alt elemanı olan bulgu riski ve kontrol riskinin zıt taraflı gelişimi dikkate alındığında, kural bazlı yaklaşımın kontrol riskini, ilke bazlı yaklaşımın ise bulgu riskini arttıracağı sonucuna ulaşılmıştır.

Kassie, (2021) Etiyopya özel ticari bankalarında iç denetim etkinliğini etkileyen faktörleri incelenmesi amacıyla anket çalışması yapmış, anketler bankaların iç denetçilerine dağıtılmış ve 147 (%87.5) yanıt oranı toplanmıştır. Çalışma, faktörler (iç denetçilerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı, İç denetim personelinin yetkinliği, Denetim komitelerinin varlığı) ile iç denetim etkinliği arasında önemli pozitif ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Kır (2016) Stratejik denetim ve denetimde risk odaklılık isimli çalışmasında risk esaslı denetim, risk denince akla neyin geldiği ve iç denetçilerin risk yönetimi sürecindeki serüveni üzerine yapılan bu araştırmanın sonucunda denetimle ilgili kişi ve birimlerin denetimle ilgili planlamalar yaparken kurumun risklerine odaklanmalı ve yönetimin risk yönetimi süreçlerini inceleyerek bu konularla alakalı olarak faydalı önlemler önermeli ve yönetime yardımcı olması gerektiği neticesine varmıştır. Gökoğlan, (2022) tarafından yatırım kuruluşları üzerine yaptığı çalışma sonucunda işletmelerde iç kontrol sisteminin etkinliği, hem bağımsız denetimin etkinliğinin artırılmasında hem de iş risklerinin kontrol edilmesinde, değerlendirilmesinde veya önlenmesinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir.

Ishtiag, (2015) risk yönetimi süreçlerinin etkinliğini ve bankaların performansı ile ilişkisini ampirik olarak incelemiş, çeşitli metodolojik kollardan bankacılık risk yönetimine ilişkin ilgili literatürü gözden geçirmiş ve mevcut bilgilere ilave yapmak için sonuçlarını anket verileri ile sentezlemiştir. Pakistan bankalarının farklı riskleri belirlemek, ölçmek, izlemek ve kontrol etmek için aktif bir risk yönetimi süreci formüle etmelerinin çok önemli olduğu sonucuna ulaşmış ayrıca kapsamlı bir risk yönetimi sisteminin oluşturulmasının sadece düzenleyici gereklilikleri yerine getirmek için yararlı bir uygulama olmadığını, aynı zamanda Pakistan bankalarının performansını iyileştirmek için de etkili bir uygulama olduğunu ortaya koymuştur. Yarız (2011) risk yönetimi üzerine yapmış olduğu çalışmada örnek bir bankanın maruz kaldığı riskler göz önüne alınarak

risk yönetim uygulamaları ve risklere yönelik uygulama sonuçları ele alınarak risk matrisi sonuçları karşılaştırılarak risk matrisinin uygulandığı bankaca bankanın üstlendiği risklerin bankanın sahip olduğu kaynak yapısına göre uygun olduğu ve oluşması muhtemel zararların ise bankaların faaliyetleri sürecinde ise telafi edilebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Coetzee ve Fourie, (2009) Güney Afrika'da borsada işlem gören en iyi şirketlerin denetim komitelerinin başkanlarının yanı sıra, genel müdürlerin, finans müdürlerinin veya operasyon müdürlerinin, risk açısından iç denetim fonksiyonunun rolüne ilişkin algılarını araştırmış ve risk konularına ilişkin iletişimin eksik olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, üst yönetimin ve denetim komitesinin, iç denetimin riskle ilgili konulara katılımında bir artış beklediği sonucuna varılmıştır. Kishalı ve Pehlivanlı (2006) iç denetimin risk odaklılığı üzerine yapmış olduğu çalışmalarında risk odaklı iç denetimin anlaşılabilmesi ve geleneksel iç denetimle risk merkezli iç denetimin karşılaştırılarak bütünleşik bir modelin IMKB 100 endeksinde yer alan şirketlere uygulanan bir anket çalışması yapılmıştır. Çalışma sonucunda; Bankacılık sektörünün denetimde yaşanan gelişmeleri yakından takip ettiği lakin reel sektörün istenilen olgunluğa ulaşmadığı sonucuna varılmıştır. Koç (2013) risk yönetiminde bankaların etkinliği üzerine yaptığı çalışmada Türk bankalarının karşılaştığı risklerin hangilerini yönetmede daha etkili olduğu ve hangi yöntemlerin kullanıldığını Risklerin önem derecelerine göre ve AHP yöntemine göre puanlanması yöntemini içeren bir anket çalışmasıdır. Çalışmanın sonucunda Türk bankalarının en sık karşılaştığı risk türünün Kredi riski olduğu sonucuna varılmış. AHP yöntemine göre ikinci sırada %27,4 ile "likidite riski üçüncü sırada %21,5 ile "operasyonel risk" in olduğu belirlenmiştir. Önem derecesine göre puanlandığı yönteme göre ikinci sırada %19,8 ile "operasyonel risk" üçüncü sırada ise %19,5 ile "döviz kuru riski" olduğu sonucuna varılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışma, bankaların iç denetim fonksiyonunun karşılaştığı zorlukları ve bu zorlukların risk yönetiminde daha etkin bir rol oynamasını sağlamak için nasıl iyileştirilebileceğini hedeflemektedir. Daha açık bir ifadeyle bankacılık sektöründe gerçekleşmesi muhtemel risklerin tespit edilmesinde ve bu risklerin önlenmesinde bankalarda yer alan iç denetim fonksiyonunun ne oranda iyileştirilebileceği amaçlanmaktadır. Bu çalışma Türk bankacılık sektöründe geçen her bir gün daha da artarak önemli hale gelen risklerin giderilmesi ve önceden Diyarbakır ilinde buna benzer bir çalışma yapılmadığından literatüre katkı sağlaması yönüyle önem arz etmektedir.

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada kullanılan araştırma yöntemi Diyarbakır ilinde bulunan çeşitli bankalardaki rastgele seçilen yanıtlayıcıların cevapladığı bir anket çalışmasıdır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölünde yanıtlayıcıların demografik özelliklerine yer verilmiştir. Anketin ikinci bölümüne ise riskleri en aza indirebilmek için iç denetim fonksiyonuna yapılması istenen iyileştirmelerin neler olması gerektiğini belirten sorular yer almakta olup 20 sorudan oluşan bu kısımda 5'li Likert yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın anket formu Akora vd., (2017) tarafından yapılan çalışmadan faydalanılarak oluşturulmuştur. Çalışmada Cronbah Alpha değeri 0,918 olarak tespit edilmiştir.

Anket çalışması rastgele seçilmiş 150 kişiye yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Geri dönüş sağlanan anketlerden 14 tanesi eksik ve hatalı doldurma nedeniyle çalışma kapsamından çıkarılmıştır. Çalışma 136 anket verileri dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

6. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde araştırmanın katılımcılarının demografik özelliklerinin tespiti ve araştırma kapsamında belirlenen ifadelere ilişkin cevaplar ve bu cevaplar doğrultusunda yorumlar yapılmaya çalışılmıştır.

6.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Katılımcıların %56'sı 30 yaş ve altı yaş aralığında yer aldığı tespit edilmiştir. %26'sı 31 – 40 yaş aralığında, %4'ü ise 41 yaş ve üzeri yaş aralığında yer aldığı belirlenmiştir. Katılımcıların %62'sini erkek, %38'i kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların %55'i banka müdürlerinden, %26'sı bankadaki denetim personelinden ve %12'si operasyon müdüründen ve %7'si bankadaki diğer personellerden oluşmaktadır. Araştırma katılımcılarının %60'ı lisans derecesinde eğitime sahip olduğu, %29'u yüksek lisans ve %11'i doktora derecesinde eğitime sahip olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %10'u 5 yıl ve altı deneyime sahip olduğu, %51'i 6 ile 10 yıl aralığında deneyime sahip olduğu ve %39'u 11 yıl ve daha üzeri mesleki deneyime sahip oldukları tespit edilmiştir.

6.2. Katılımcıların İfadelere Katılma Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında belirlenmiş olan ifadelere katılımcıların verdikleri cevaplar tablo 1 ve tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların İç Denetim Rolüne İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

İç Denetim Rolü	*Kesinlikle Katılmıyorum*	*Katılmıyorum*	*Kararsızım*	*Katılıyorum*	*Kesinlikle Katılıyorum*	*Toplam*	*Ortalama*	*Standart Sapma*	*Sıralama*
Bankalarda iç denetim, risk yönetiminde önemli bir rol oynamaktadır.	0	0	0	14	122	666	4,897	,305	1
Yönetim desteğinin olmaması, bankalarda etkili iç denetimin önünde bir engeldir.	0	0	4	18	114	654	4,809	,463	9
Bağımsızlığın olmaması, bankalarda etkili iç denetime engel oluyor.	2	2	2	16	114	646	4,750	,696	13
İç denetçilerin düşük mesleki nitelikleri, bankalarda etkili iç denetimin önünde bir engeldir.	2	0	2	20	112	648	4,764	,623	12
İç denetçilerin yetersiz ücreti, bankalarda etkili iç denetime engel oluyor.	0	2	10	16	108	638	4,691	,672	19
İç denetçilerin çalışmaları için yetersiz mali ve maddi kaynaklar, onların etkinliklerine engel olur.	0	4	2	20	110	644	4,735	,635	14
Sürekli eğitime ve yeniden eğitime maruz kalma eksikliği, bankalarda etkili iç denetime engel oluyor.	4	0	2	18	112	642	4,720	,766	18
İç denetçi için zayıf çalışma özelliği, bankalarda etkili iç denetime engel oluyor.	2	0	4	16	114	648	4,763	,646	17
Düzenleyici makamlar tarafından iç denetçilerin elini güçlendiren yasaların eksikliği, bankalarda etkin iç denetime engel oluyor.	0	0	4	16	116	656	4,824	,453	7
Üst yönetime ve iç denetim kuruluna net raporlama hatlarının olmaması, etkinliğine engel oluyor.	2	0	2	16	116	652	4,794	,610	11

İç denetçiler, etkinliklerini artırmak için iyi ücretlendirilmelidir.	2	0	6	10	118	652	4,795	,585	10
İç denetçiler, performanslarını artırmak için sürekli eğitime ve yeniden eğitime tabi tutulmalıdır.	0	0	0	18	118	663	4,868	,340	2
Etkinliğini artırmak için üst yönetim ile yönetim kurulu ve iç denetim arasında net bir raporlama hattı oluşturulmalıdır.	0	0	2	16	118	660	4,852	,394	5
Düzenleyici makamlar, etkinliklerini artırmak için bankalardaki iç denetçilere denetim standardı kılavuzu sağlamalıdır.	0	0	4	16	116	656	4,823	,453	8
Düzenleyici makamlar, eylem bağımsızlıklarını artırmak için bankaların bir iç denetçisinin görevden alınmasını onaylamalıdır.	8	6	8	12	102	602	4,426	,758	20
Etkinliğini artırmak için iç denetçiye her zaman yeterli mali ve maddi kaynaklar sağlanmalıdır.	0	0	6	18	112	650	4,779	,511	15
İç denetçilerin kapsamı, etkinliklerini artırmak için açıkça belirtilmelidir.	0	0	0	20	116	662	4,867	,355	3
İç denetçi olarak istihdam edilebilmek için ilgili kuruluşlara ek olarak mesleki belgelendirme zorunlu hale getirilmelidir.	0	0	0	18	118	660	4,853	,340	4
Yönetim ve iç denetim arasındaki uyumlu ilişki, bankalarda iç denetim işlevlerinin etkinliğini artıracaktır.	0	0	2	18	116	658	4,838	,407	6
Bankacılık faaliyetlerine ilişkin bilgilere kolaylıkla erişim, bankalarda iç denetimin etkinliğini artıracaktır.	2	0	6	14	114	648	4,765	,599	16

Tablo 1, katılımcıların iç denetim rolüne ilişkin ifadelerin tanımlayıcı istatistikleri gösterilmiştir. Genel olarak katılımcıların büyük bir bölümü bütün ifadeleri onayladıkları görülmektedir. "*Bankalarda iç denetim, risk yönetiminde önemli bir rol oynamaktadır*." ifadesi katılımcıların büyük çoğunluğunun (122 kişi) ve en yüksek ortalamaya sahip (4,897) ifadesi olarak belirtilmiştir. *"İç denetçiler, performanslarını artırmak için sürekli eğitime ve yeniden eğitime tabi tutulmalıdır."* ifadesi katılımcılar tarafından (118 kişi) en yüksek ortalamaya sahip (4,868) ikinci ifade olarak belirlenmiştir. *"İç denetçilerin kapsamı, etkinliklerini artırmak için açıkça belirtilmelidir."* ifadesi katılımcılar (116 kişi) tarafından en yüksek üçüncü ortalamaya sahip ifade olmuştur.

Tablo 2: İç Denetim Zorluklarının İyileştirilmesine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

İç Denetim Rolü	*Kesinlikle Katılmıyorum*	*Katılmıyorum*	*Kararsızım*	*Katılıyorum*	*Kesinlikle Katılıyorum*	*Toplam*	*Ortalama*	*Standart Sapma*	*Kesin Kabul Sıralama*	*Sıralama*
İç denetçiler, etkinliklerini artırmak için iyi ücretlendirilmelidir.	0	0	3	12	121	665	4,890	,425	7	10
İç denetçiler, performanslarını artırmak için sürekli eğitime ve yeniden eğitime tabi tutulmalıdır.	0	0	0	4	132	677	4,978	,280	1	2
Etkinliğini artırmak için üst yönetim ile yönetim kurulu ve iç denetim arasında net bir raporlama hattı oluşturulmalıdır.	0	0	2	10	124	673	4,948	,204	4	5
Düzenleyici makamlar, etkinliklerini artırmak için bankalardaki iç denetçilere denetim standardı kılavuzu sağlamalıdır.	0	0	2	14	120	670	4,926	,313	6	8
Düzenleyici makamlar, eylem bağımsızlıklarını artırmak için bankaların bir iç denetçisinin görevden alınmasını onaylamalıdır.	0	0	5	14	117	612	4,500	,678	10	20
Etkinliğini artırmak için iç denetçiye her zaman yeterli mali ve maddi kaynaklar sağlanmalıdır.	0	0	3	20	113	663	4,872	,598	8	15
İç denetçilerin kapsamı, etkinliklerini artırmak için açıkça belirtilmelidir.	0	0	0	10	126	675	4,963	,611	2	3
İç denetçi olarak istihdam edilebilmek için ilgili kuruluşlara ek olarak mesleki belgelendirme zorunlu hale getirilmelidir.	0	0	0	8	128	674	4,956	,430	3	4
Yönetim ve iç denetim arasındaki uyumlu ilişki, bankalarda iç denetim işlevlerinin etkinliğini artıracaktır.	0	0	1	19	116	671	4,938	,254	5	6
Bankacılık faaliyetlerine ilişkin bilgilere kolaylıkla erişim, bankalarda iç denetimin etkinliğini artıracaktır.	0	0	2	16	118	660	4,855	,369	9	16

Tablo 2 dikkate alındığında katılımcıların ikinci kez aynı anket formunun iç denetim zorlularına yönelik ifadeleri kendilerine yöneltildiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcılar ilk kez kendilerine yöneltildiğinde ikinci sırada yer alan *"İç denetçiler, performanslarını artırmak için sürekli eğitime ve yeniden eğitime tabi tutulmalıdır."* ifadesini ikinci kez yöneltildiğinde birinci sıraya yükseldiği görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların eğitimin önemli olduğu ve sürekli eğitimin risklerin tespiti ve önlenmesinde iç denetimin güçlendirilmesine büyük ölçüde katkı sağladığını düşünmektedirler. *"İç denetçilerin kapsamı, etkinliklerini artırmak için açıkça belirtilmelidir."* ifadesi de katılımcılara ilk olarak yöneltildiğinde üçüncü sıradayken, ikinci yöneltme durumunda ikinci sıraya yerleşmiştir. Ayrıca *"İç denetçi olarak istihdam edilebilmek için ilgili kuruluşlara ek olarak mesleki belgelendirme zorunlu hale getirilmelidir."* ifadesi katılımcılara ilk olarak yöneltildiğinde dördüncü sıradayken, ikinci yöneltme durumunda üçüncü sıraya yerleşmiştir. Genel olarak tablo 2 incelendiğinde katılımcıların ifadelere olumsuz yanıtlar vermediği ve genellikle *kesinlikle katılıyorum* şıkkını işaretledikleri görülmektedir. Ayrıca ilk anket yöneltimi ve ikinci anket yöneltiminde sıralamalarda benzer sonuçlar ortaya çıktığı görülmektedir.

7. SONUÇ

Araştırma kapsamı sonucunda katılımcıların araştırma ifadelerine verdikleri cevaplar sonucunda şu yargılara ulaşılmıştır. Bankalarda iç denetim birimlerinin en önemli fonksiyonunun risk yönetiminde etkin bir role sahip olduğu düşünülmektedir. Bankalarda iç denetim fonksiyonun etkinliği risklerin önlenmesi ve tespitinde önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla bankalardaki iç denetim birimlerinin etkin çalışma bankacılık faaliyetleri açısından önem arz etmektedir. İkinci olarak bankalardaki iç denetim birimlerinde görev yapan personelin sürekli eğitime tabi tutulması gerekmektedir. Dolayısıyla banka iç denetim personelinin sürekli olarak gelişen bilgi teknolojilerinin paralelinde değişen risklere karşı tedbirli olma imkanı sağlanmış olacaktır. Üçüncü olarak bankalardaki iç denetim birimlerinin görev kapsamının açık bir şekilde belirlenmesi önem arz etmektedir. Çünkü banka iç denetim personelinin görev tanımlarının açık bir şekilde belirlenmesi risk yönetiminde önem arz eden bir konudur.

Son olarak iç denetçilerin risk yönetiminde etkin rol oynamalarını sağlamak için neler yapılması gerektiğine ilişkin katılımcılara aynı soruları fakat risk yönetimi ile ilgili soruların yanıtları doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır; Öncelikle denetim personellerinin eğitimi ön plana çıkmaktadır. Denetim personelinin sürekli olarak eğitimi bankacılık faaliyetlerinde risk yönetiminin en önemli unsuru olarak kabul edilmiştir. İkinci olarak yine denetim kapsamının açık bir şekilde belirlenmesi bankacılık faaliyetlerinde risk yönetimin en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir. Son olarak ise denetim personelinin istihdamında sadece denetim ruhsat değil aynı zamanda çalışılacak birime ilişkin mesleki belgelerin istenilmesi gerekmektedir. Kısaca denetim personelinin her işle değil de uzmanlığı doğrultusunda faaliyetlerde bulunması önemli bir risk yönetim unsuru olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmadan yola çıkarak, iç denetçinin etkinliğini belirlemeye ve böylece onları dolandırıcılık riski ortamında güçlendirmeye yönelik bir çerçeve kapsamında, sağlanan eğitim ve yeniden eğitim fırsatlarından yararlanması açısından bağımsızlık, yönetim desteği ve kurumsal yönetim hükümleri ile denetçinin yeterliliği farkındalığının sağlanması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acha, I. (2012). Microfinance banking in Nigeria problems and prospects. *International Journal of Finance and Accounting*, 106-111.

Asaolu, T. O., Adedokun, S., & Monday, J. (2016). Promoting good governance through ınternal audit function (IAF): The Nigerian experience. *International Business Research, 9*(5), 196-204.

BDDK. (2001). Bankaların iç denetim ve risk yönetimi sistemleri hakkında yönetmelik. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/02/20010208.html.

Brown, I., Steen, A., & Foreman, J. (2009). Risk management in corporate governance: *Areview and proposal. Corporate Governance: An International Review*, 17(5), 546-558.

Coetzee, P., & Fourie, H. (2009). Perceptions on the role of the internal audit function in respect of risk. African Journal of Business Management, 3(13), 959-968.

Delikanlı, İ. U. (2011). Finansal düzenlemelerin ilke bazlı ya da kural bazlı olmasının finansal raporların denetim sürecine etkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66*(2), 73-92.

Elitaş, C., & Özdemir, Y. (2006). Bankalarda iç kontrol sistemi. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi* (2), 143-156.

Ergül, N. (2004) Herkes İçin Finans, *Literatür Yayıncılık*: İstanbul.

Ertürk, H. (2016). Bankacılık sektörünün karşılaştığı riskler ve risk yönetimi. *Denetişim*(4), 62-70. https://dergipark.org.tr/en/pub/denetisim/issue/22481/240471

Gökoğlan, K. (2022). The added value of audit in terms of the quality of independent auditing: A study on investment institutions, Innovative Approaches To Accounting, Finance And Auditing-4 içinde (Ed: Aslan Y., Özkan Ö.), Efe Academy.

Hazaea, S. A., Tabash, M. I., Zhu, J., Khatib, S. F., & Farhan, N. H. (2021). Internal audit and financial performance of Yemeni commercial banks: Empirical evidence. Banks and Bank Systems, 16(2), 137-147.

Ishtiaq, M. (2015). Risk management in banks: determination of practices and relationship with performance.ss. PhD Thesis. University of Bedfordshire, http://hdl.handle.net/ 10547/584264.

Kassie, W. D. (2021). Bank specific determinants of ınternal audit effectiveness: evidence from private banks in Ethiopia. order, 13(5). S.20-28

Kır, H. (2016). Stratejik denetim ve denetimde risk odaklılık. *Denetişim*, (4), 47-61. https://dergipark.org.tr/tr/pub/denetisim/issue/22481/240473

Kishalı, Y. & Pehlivanlı, D. (2006) Risk odaklı iç denetim ve IMKB uygulaması *Kocaeli Üniversitesi*, İİBF, Sayı 30 ss.86

Koç, S. (2013) Bankaların karşılaştıkları riskleri yönetmedeki etkinliği: *Türkiye Ölçeği Maliye Dergisi* Temmuz-Aralık 2013, Sayı 165, ss. 275-297

Mandacı, P. (2003). Türk bankacılık sektörünün taşıdığı riskler ve finansal krizi aşmada kullanılan risk ölçüm teknikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5*(1).ss.82-83

Okaro, S. C., Okafor, G., Nwanna, I., & Igbınowia, I. (2017). Empowering the ınternal audit function for effective role in risk management: a study of micro finance banks in anambra state, south east, Nigeria. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences, 7*(3), 14-23.

TBB Çalışma Grubu, Risk yönetimi prensipleri * *Bankacılar Dergisi*, Sayı 57, 2006 sayfa18

Tunçsiper, B., Yılmaz, G., & İlban, M. O. (2015). Türk bankacılığı sorunları üzerine bir araştırma: Balıkesir örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(17).ss.17-18 https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4759/65375

Türedi, H., Zor, Ü., & Gürbüz, F. (2015). Risk odaklı iç denetim. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(66), 1-20. DOI: 10.25095/mufad.396528

Vousinas, G. (2015). The critical role of internal audit in addressing bank fraud: a conceptual framework and critical review of the literature with future extensions. Available at SSRN 2632911.ss17-19

Yalvaç, F. (1996) Bankacılık terimleri sözlüğü (3. Basım), *Ekonomik Araştırma Merkezi Yayınları*: İstanbul. ss.459

Yarız, A. (2011) Bankacılıkta risk yönetimi: risk matrisi uygulaması *Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü E-Dergisi*, bsed.marmara.edu.tr, ISSN: 1303-8281, Yıl:1 Sayı:1 ss.30-31

THE CURRENT STATE OF INNOVATION IN THE ECONOMY OF AZERBAIJAN

Safar HUSEYNOV

AZ1123, I. Zulfugarov st., Khatai dist., Baku, Azerbaijan Economic Scientific Research Institute under the Ministry of Economy of the Azerbaijan Republic, ORCID: 0000-0002-9531-5632

Abstract

Innovation is the cornerstone of sustained economic growth and prosperity. Azerbaijan's governmental innovation policy is to support the process of transforming ideas and inventions into products or services that create value for consumers. The most important components here are (i) support for innovative ideas (financial and technical) and the establishment of an appropriate educational system; (ii) reduce barriers encompassing innovation through a competitive environment and legal reforms; and (iii) research and development activities (R&D) that are directly funded or conducted by the government. The topic of this study is "The current state of innovation in the economy of Azerbaijan." The study examines the work done so far to develop innovation in Azerbaijan. The research focuses on the following questions: (i) how innovation should be encouraged and what should be the goals and tools of government innovation policy? (ii) What are the risks and opportunities for an effective innovation policy in a resource-dependent country like Azerbaijan? (iii) What should be done concerning the components of a strong innovation policy model, such as science, education and funding?

Key words: innovation, research, development, ecosystem, start-up, economy

Introduction

Innovation is truly a confusing buzzword which many people love to hate. Every business leader agrees that it is important. But nobody can quite seem to agree on what it actually is or what it means. If you ask Google for an innovation definition, it is less than helpful, coming up with over 300 million results with thousands of definitions. Its own definition is pretty much useless: *"the action or process of innovating"*. Using the traditional sources for a definition such as the Oxford dictionary also doesn't help much, with their answer being *"Make changes in something established, especially by introducing new methods, ideas, or products".* The "Idea to Value" community have had survey with innovation experts. *They spoke to 26 of the world's leading innovation experts to get their definition of "innovation". The variety in their responses may surprise you* (Idea To Value Community, 2016). *Here are some of them:*

What is your definition of "innovation"?

Nick Skillicorn **-** Turning an idea into a solution that adds value from a customer's perspective

David Bruks - The application of ideas that are novel and useful. Creativity, the ability to generate novel and useful ideas, is the seed of innovation but unless it's applied and scaled it's still just an idea.

Stephen Shapiro - Very simply put, innovation is about staying relevant. We are in a time of unprecedented change. As a result, what may have helped an organization be successful in the past could potentially be the cause of their failure in the future. Companies need to adapt and evolve to meet the ever changing needs of their constituents.

Gijs van Wulfen - An innovation is a feasible relevant offering such as a product, service, process or experience with a viable business model that is perceived as new and is adopted by customers.

Kevin McFarthing - the introduction of new products and services that add value to the organisation.

Innovation is the ability of individuals, companies and entire nations to continuously create their desired future (Kao, 2007).

Innovation refers to the creation of new or significantly improved: Product, Markeying, Process, Organisation that add value to markets, governments and society. For many people, the use of innovation in the form of smartphones and social media is second nature. Dig deeper and you`ll see how innovation has an impact on our daily lives, in a hundred different guises.

	Product		**Marketing**
	smartphones		*new packaging*
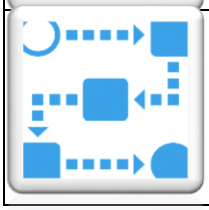	**Process**	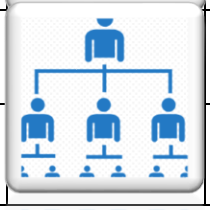	**Organisation**
	bar-coded goods tracking systems		*training for employees within the company*

Table 1. Innovation concept and examples

Source: "Innovation Union: a pocket guide on a Europe 2020 initiative". European Union, 2013 (p.4)

We can say that economic growth and wealth are directly related to innovation. There are many factors that determine a country's ability to innovate. Only individual abilities, initiative and government support are not enough for innovation. Innovation is an issue that requires an ecosystem. When we study the United States, one of the leading countries in the field of innovation, we see that government policies, the business environment, the academic sector, the quality of entrepreneurship, the scale of financial resources, tolerance, national market depth and all other components create the most conducive environment for innovation. These factors are the reason why companies such as Google, Apple, Boeing appear in America, not in another country.

Timing is very important in innovation, and premature work can hurt investors without commercialization. Over time, the barrier to market entry is high and investment costs are rising. In a trend-setting market, it is difficult for a new player to gain a competitive position in innovative sectors. Remembering that the main thing is to produce added value, Azerbaijan has to define its medium and long-term innovation strategies. But in today's tough world of competition, we need to know that it will be difficult for economies to survive without innovation. On the other hand, we see an increase in the share of research and development (R&D) or innovation expenditures in GDP. It has only one goal: to make countries want to maintain their competitiveness through innovation and to strengthen it.

The sub-areas that innovation policy should address are education, research, trade, finance and industry. Innovation is directly related to the concepts of high technology, research and development. But more broadly, innovation involves the introduction of any new product, service or production process. So, innovation can be a new product. These include significant improvements in specifications, components and materials, software, ease of use, and other functional features of goods or services. When we look at innovation as a process, innovative processes that increase productivity and enable the development of new products come to the fore *(for example, automation of manual work, new quality control mechanisms, the introduction of new software for product waste management)*. Buying a new machine to start a new product can be attributed to both product and process innovation. Process innovation can include the production and sale of an existing product more efficiently and at a lower cost.

1. The Main Indicators Of Innovation In Azerbaijan

Azerbaijan's economy is in dire need of innovation amid declining oil revenues. Empirical studies have shown that rich oil countries lag behind non-resource-rich countries in economic growth and are more in need of technological innovation for sustainable economic growth (In the period 1960-2006, oil countries averaged 1.67% per year, while non-oil countries grew 1.76% respectively) (Ross, 2013). In this regard, the main goal of Azerbaijan's economic development strategy is to achieve sustainable economic growth and diversify the economy through the development of the non-oil sector. To this end, the official state policy envisages the creation and development of strong motivational mechanisms to expand the application of innovations in the economy. It should be noted that Azerbaijan is making significant progress in this direction. According to the May issue of the "Export Review", in January-April 2022, Azerbaijan's exports amounted to 11.8 billion USD, 965.5 million USD in the non-oil sector. Exports in the non-oil sector amounted to 268.6 million USD compared to 2021 or increased by 38.5%.

In the January-April 2022, fruit and vegetable production increased by 23.6% compared to the same period of the previous year and amounted to 162.6 million USD. During the relevant period, exports of chemical products increased by 9.9 times, aluminum and aluminum products increased by 90.6%, ferrous metals and products increased by 53.3%, cotton yarn increased by 19.8% and cotton fiber increased by 6.8%. In April 2022, exports amounted to 3.8 billion USD. Exports in the non-oil sector increased by 22% and amounted to 238.3 million USD. In April 2022, exports of food products increased by 6.2% compared to the same month of the last year to reach 51.4 million dollars, and non-food products increased by 27.2%, amounted to $ 186.9 million USD[1].

As already mentioned, new innovations can be improvements to existing products or a new product, process and business model based on completely new knowledge. Innovation can be driven entirely by market needs and can be market-oriented. But at the same time, innovation can be a product of the company's requires research and development (R&D) laboratory. For this, R&D expenditures from government and non-government sources are needed. Domestic R&D costs are borne by all resident companies, research institutes, universities and state laboratories in the country. R&D expenditures include foreign-funded expenditures, but it is possible that the country's economy will allocate funds for R&D abroad. This figure is estimated at one million US dollars and as a percentage of GDP. At the same time, the share of science-intensive technological products in the country's exports has a special place among the main innovation indicators of any country, including Azerbaijan. The share of science-intensive technological products (from electrical engineering to optical devices) in Azerbaijan's exports was about 15% due to the fact that the production facilities established during the Soviet Union in 1994 have not yet completely collapsed. In 2015, this figure was only 0.7% of total exports.

According to the Global Innovation Index 2021 report, Azerbaijan ranked 80th out of 132 countries. The country's position in the subcategory of the index "Knowledge and Technology Products" was 80th out of 132 countries. The number of patents, scientific articles and new innovative businesses was evaluated here. In the innovation sub-index of the Global Competitiveness Index 2016-2017, our country ranks 37th out of 140 countries. However, it ranks 80th out of 138 countries in the subcategory of patent applications (World Intellectual Property Organization (WPIO), 2021).

The share of equipment, machinery and devices in the cost of fixed assets used in scientific research and development in Azerbaijan is lower than in many CIS countries (27%). According to the statistics of 2020, the number of organizations carrying out research and development in Azerbaijan is a total of 127, including scientific research organizations (86), higher educational institutions (37), and others (4). In 2020, the number of research and development staff was 20,592, including scientific research organizations (12289), higher educational institutions (7518) and others (715). Total expenditures on research and development in 2020 amounted to 162.5 million manat (98% of domestic expenditures), which is equal to 0.2% of non-oil GDP for that year. The volume of scientific and technical work carried out in 2020 amounted to 159.5 million manat, most of which (47%) was fundamental research. A small part of it was applied research, design and technological transfer. The volume of fixed assets used in research and development in 2020 amounted to only 147 million manat. Internal expenditures on research and development are mostly budget funds (71%), while

[1] https://ereforms.gov.az/en/media/xeberler/qeyri-neft-sektoru-uzre-ixrac-38-5-artib-386

extra-budgetary funds, private funds and customer funds (25%). The largest share of domestic current expenditures on research and development is in the field of technical sciences[2].

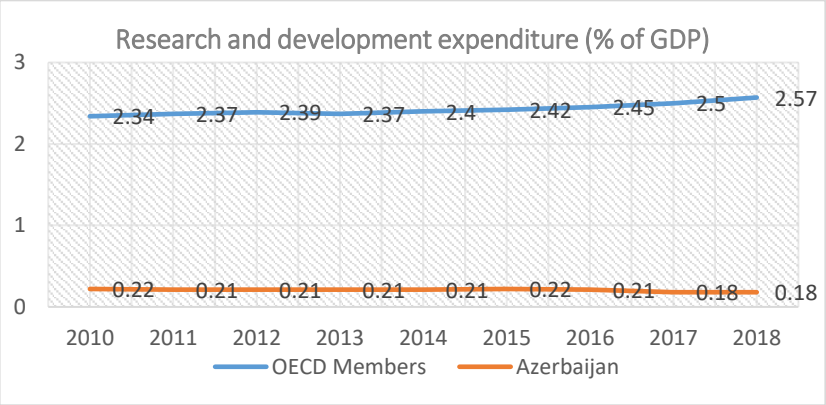

***Source**: https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?locations=OE*

At present, the share of R&D expenditures in GDP in Azerbaijan (0.2 percent) is lower than the world average. The comparison chart below shows that the share of R&D spending in GDP in Azerbaijan (0.2%) is 12 times lower than the OECD average (benchmark: 2.4%) of the world's developed and developing countries. In 2020, industrial enterprises spent 15.3 million manat on technological innovations, of which 1.75 million were the introduction and development of new products, services, new processes, purchase of machinery and equipment related to technological innovation. After 2011-2012, there was a significant decrease in the production of products that have undergone significant changes or new applications in Azerbaijani industry, as well as improved product innovations (from 24 million manat in 2012 to 1.5 million manat in 2015). Among the factors hindering innovation in industrial enterprises published annually by the Statistics Committee are the lack of funds of enterprises, insufficient financial support from the state, high economic risk, low innovation potential of enterprises, lack of information about new technologies, high cost of innovations.

2. Innovation Policy Of Azerbaijan

2.1. Law of The Azerbaijan Republic of June 14, 2016 No. 271-VQ About science

According to Items 1 and 10 of part 1 of article 94 of the Constitution of the Azerbaijan Republic, this Law establishes the basic principles of state policy in the field of the organization, management and development of scientific activities in the Azerbaijan Republic, the purpose of science and scientific and innovative activities, the right and obligation of subjects of scientific activities, funding mechanisms for science, organization-legal bases of stimulation of scientific achievements and their use.

This law determines the leading role and tasks of science in ensuring political, economic, social and cultural development of the country, in increase in prosperity and academic degree of each citizen of the Azerbaijan Republic, in satisfaction of such natural and moral requirements as comprehension of new knowledge and knowledge of the world.

According to Article 4 of the law, entitled "Main directions of state policy in the field of scientific innovation", the state creates equal conditions for all enterprises and organizations engaged in scientific innovation and stimulates their activities. According to this article, the state policy in the field of scientific innovation is realized in the following areas: (1) determination of strategic directions of formation and development of the state innovation system; (2) creation of favorable conditions for financing, attracting and promoting investment projects; (3) establishment of a database of scientific innovation entities - integrative science, education and entrepreneurship centers, technopolises, science technology parks, technology incubators, innovation funds,

[2] https://www.stat.gov.az/source/education/

innovations; (4) creation of high-tech production facilities, provision of sales markets and access to foreign markets; (5) study of innovative development experience, its use in development strategy development.

2.2. Presidential Decree Of The Azerbaijan Republic Of December 6, 2016 No. 1138 About Approval Of Strategic Road Maps On National Economy And The Main Sectors Of Economy

Sustainable and competitive development of not oil sector in the Azerbaijan Republic is the priority direction of economic policy of the state.

The thought-over economic policy for the long period which foundation was laid by the national leader of the Azerbaijani people Heydar Aliyev created strong base for macroeconomic stability and dynamic economic development in the country. As a result the wide entrepreneurial layer was created, the role of private sector even more increased in social and economic development of the country and considerable success in the field of integration into the world economic system was achieved.

Within steady economic reforms this policy was even more enhanced by modern conceptual approaches according to global economic challenges, according to strategic objectives forming of the free market relations and socially directed diversified national economy having capability to self-development is provided. As a result of the performed purposeful measures macroeconomic stability was kept, the balanced development of not oil industries and regions in general accelerated, effective use of strategic currency holdings is provided, the state support of entrepreneurship is strengthened, the favorable business and investment circle was created, social welfare of the population constantly improved.

At the same time, the processes happening recently both in the region, and in global economy, sharp reducing oil revenues difficult external economic situation continue to exert impact on macroeconomic and financial stability of the country. Implementation of number of measures of system nature according to the main strategic objectives of the economic reforms directed to adaptation to the new challenges generated by the processes happening in the world and minimization of influence of world economic crisis on our country, forming of qualitatively new model of economic development by creation of organic communication and mutually compatibility between the current, average and long-term periods of social and economic development are one of the forthcoming main priority objectives.

With respect thereto for the purpose of the deep analysis of present state of the economy and preparation of new strategy of economic development for ensuring stability performed in the country of economic policy and reforms by the Order of the President of the Azerbaijan Republic of March 16, 2016 number 1897 "The main directions of the strategic road map on national economy and the main sectors of economy" were approved, and also the corresponding Working group for ensuring plan development of development according to this directions is created.

Based on this Order the Working group with participation of local and foreign experts, experienced specialists, the consulting companies and scientific organizations, in the conditions of effective cooperation with the international organizations functioning in the country prepared drafts of strategic road maps on national economy and eleven main sectors of economy. Strategic road maps include the strategy of economic development and the actions plan for 2016-2020, long-term view of the period till 2025 and target view of the period after 2025. Projects were submitted for open discussion, in case of creation of the resulting document numerous opinions and offers of concerned parties, including institutes of civil society and citizens are taken into consideration (SojuzPravoInform LLC, 2022).

Being guided by Item 32 of article 109 of the Constitution of the Azerbaijan Republic, for determination of the purposes and directions of perspective development of the country, ensuring their realization, according to the Order of the President of the Azerbaijan Republic "About approval of "The main directions of the strategic road map on national economy and the main sectors of economy" and the questions following from this" of March 16, 2016 I decide No. 1897. Section 3.1.4 is called “Education-research-innovation development promotion in higher education” and states that the establishment of university clusters can increase the effectiveness of the “education-research-innovation” chain: “The establishment of university clusters , will stimulate the application of scientific results to production, increase the efficiency of "education-science-production" relations ".

Section 3.1.5, entitled "Development of research activities and support for building a knowledge-based society" covers measures related to the development of science in Azerbaijan, improving the quality of scientific research, promoting the application of research results in production: "Development of science will be encouraged by the private sector Stimulus measures will be taken to ensure investment in research and development. " According to the document, the Azerbaijan National Academy of Sciences can contribute to Azerbaijan's participation in the global production chain by actively participating in the "science-education-production" chain. At present, ANAS is taking steps to establish a research university in order to establish a "science-education-production" chain. Improving the business environment can increase the share of the private sector in science funding by encouraging companies to invest in research and development. Section 3.2.3, called "Promoting Investment in Innovation Activity", identifies innovation activity as a key driver for increasing labor productivity and competitiveness in production and management: *"This activity will be taken into account when developing action plans and state programs that will stimulate the promotion of innovation in Azerbaijan. To stimulate innovation, the country has many opportunities to create a wide range of knowledge networks by awarding prizes and loans for scientific research and development for the production of high-tech products".* The following activities are mentioned in the event 3.1.7 called "Improvement of physical and technological infrastructure involved in the development of human capital": *(i) Bringing the material and technical base in the fields of science, education and production to the level of modern requirements, ensuring the conduct, testing and application of scientific research, optimization of "science-production-market" relations, the establishment of ancillary institutions will be encouraged. (ii) Financial and credit infrastructure (budget and non-budget fund, commercial bank) will be developed in order to optimize "education-science-production" relations, train qualified personnel for these organizations, and improve financial opportunities for market-oriented research and development. (iii) The establishment of regional and functional universities and production clusters will be encouraged to establish a flexible mechanism for the "education-science-production" infrastructure. (iv) The development of continuing education, university complexes, research institutions and production and service sectors that increase economic efficiency will be supported.*

The document also provides for companies to engage in research and provide them with results-based incentives and benefits to stimulate innovative development. For example, financial incentives for research loans. For this purpose, the Ministry of Education together with the National Academy of Sciences and the Ministry of Economy in 2017-2018 promoted the development of higher education institutions in the format of "education-research-innovation". The National Academy of Sciences, in turn, together with the Ministry of Education took steps to develop research activities and support the building of a knowledge-based society in 2017-2020. However, the National Academy of Sciences, in particular, should contribute to the sharp improvement of a number of innovation indicators in Azerbaijan (for example, the number of articles and patent applications in scientific and technical journals) (Aslanlı, 2017).

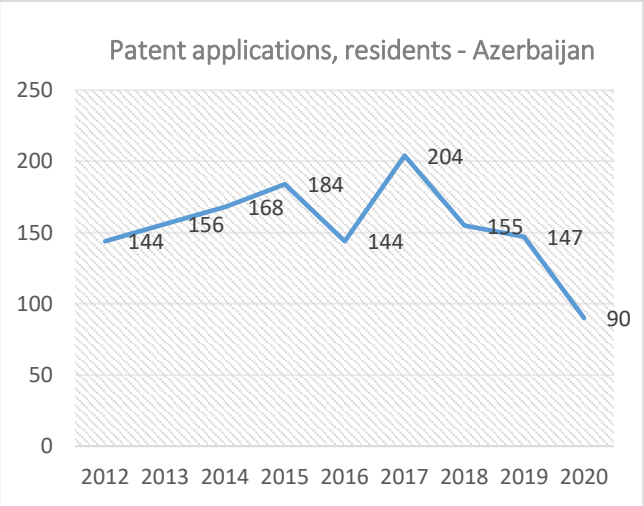

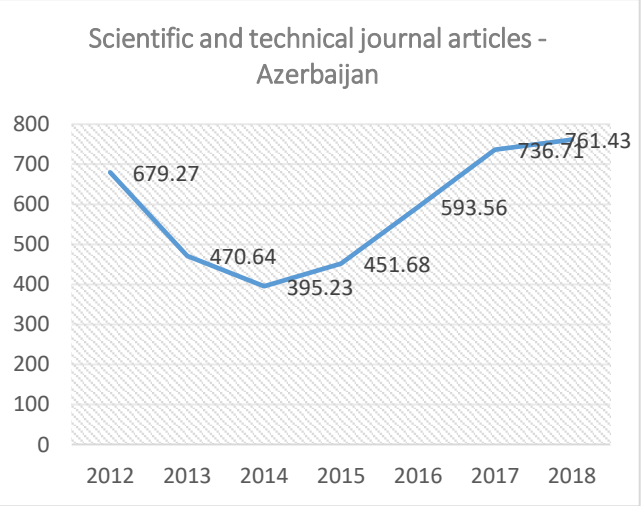

Source: *https://data.worldbank.org/indicator/IP.PAT.RESD?end=2020&locations=AZ&start=2007*
https://data.worldbank.org/indicator/IP.JRN.ARTC.SC?locations=AZ

2.3. National Strategy for Information Society Development in Azerbaijan for 2014-2020

Speaking of the "National Strategy for Information Society Development in Azerbaijan for 2014-2020", the speaker stressed that the upcoming goals are the creation of the information society, sustainable use of its creative possibilities for the development of individuals and society, the full application of ICT in public administration. In addition, (i) "measures to support the development of innovative entrepreneurship, the creation of new innovation companies, science-based and high-tech products and their access to world markets; (ii) development of technoparks, business incubators and innovation structures for the development and application of new knowledge and technology ".

2.4. Development Concept. Azerbaijan – 2020: Outlook For The Future

In December 2012 the President of the Republic of Azerbaijan, Ilham Aliyev signed a decree that approved the "Development Concept. Azerbaijan – 2020: Outlook for the future". The development strategy of the Development Concept is based on the forecast that by 2020 Azerbaijan will be a fully competitive and developed State. The decree fixes the principal guidelines for sustainable growth: the improvement of social welfare, the efficient management of the State, the supremacy of law, human rights and freedoms and the involvement of civil society in public life.

The *Development Concept* takes into consideration the existing opportunities and national resources in order to promote a highly competitive economy. According to the classification based on GDP of the World Bank in 2020 Azerbaijan will move into the group of "Countries with a high average income" and will eliminate its dependence on hydrocarbon exportation, the reason why the country is still on the lowest level.

The concept emphasizes that the main task ahead is to ensure the innovation-based development of the economy. According to the document, "Innovative development of the industry will be possible as a result of strengthening the potential of science and technology and expanding educational opportunities. Production areas based on productivity-based economic growth and comparative advantage are needed. " The concept aims to move to a stage characterized by an increase in overall productivity and the predominance of innovation. The application of innovation-oriented technologies in industrial enterprises will be stimulated, and specialized and general-purpose industrial camps will be created. Measures will be taken to promote intellectual activity, create favorable conditions for investment in innovation and creativity and the sustainable development of a creative economy based on intellectual property, to further increase its share in the country's GDP. Section 4.3 of the Concept, entitled "Supporting Scientific Potential and Innovation Activity", envisages the following measures (Aslanlı, 2017):

- "..Scientific technology, expansion of innovation activities in order to accelerate product creation, improvement of scientific infrastructure, modernization of material and technical base of science.
- Stimulate the involvement of other sources in the financing of science, along with state budget resources (prevention of "brain drain").
- Mechanisms for adapting applied scientific research to market demand, strengthening the link between science and production for an innovative economy in the country.
- State support measures and legislative framework for the production of competitive products by increasing innovation activity, the establishment of mechanisms for the implementation of innovation activities, the effective use of innovation potential.
- Strengthening measures for the development of innovative entrepreneurship and the creation of a favorable environment for the development of new activities, the transfer and use of advanced technology.
- Creation of technoparks and innovation zones for the development and application of science-based products and technologies.
- Contribute to the development of long-term innovation potential, which is reflected in the National Strategy and State Program on Intellectual Property.
- Formation of a national innovation system ensuring the use, mastering and dissemination of new knowledge and technologies in Azerbaijan.

According to the document, in order to meet the growing demand for highly qualified specialists and scientific personnel, the country's higher education institutions will create a favorable environment for close integration of education with scientific research and innovation, expand ties with leading universities, and take effective measures to prevent "brain drain". Standards have been developed and applied to support the training of higher education institutions with knowledge and skills and their transformation into “education-research-innovation” centers.

2.5. Azerbaijan: State Program On Industrial Development For The Period 2015-2020

Industry has great importance in ensuring the sustainability of economic development and is a priority of the strategic development of the country's economy. Taking into account modern challenges and new initiatives, the “State Program for Industrial Development in the Republic of Azerbaijan for 2015-2020” was approved by the Order of the President of the Azerbaijan Republic No. 964 dated December 26, 2014. The State Program sets important goals such as modernization and improvement of the structure of industry, increasing the export potential of the non-oil industry, expanding energy-efficient, high value-added competitive industrial production, expanding scientific and innovative production and preparation qualified personnel for new industries. In terms of achieving these goals improving the regional structure of industry, improving the infrastructure of industry, the creation of industrial zones play an important role.

Policies to promote innovation in many countries can be divided into 4 groups according to the level of development and research potential of countries: *technology transfer; increase of internal technological potential; strengthening the innovation orientation of small and medium enterprises; development of new high and medium technology companies (start-ups).* The program is aimed at “strengthening state support for the expansion of innovation activities; Stimulating the application of innovation-oriented technologies in industrial enterprises, increasing the number of enterprises applying technological innovations.

One of the main directions of the program was the creation of special economic zonesindustrial parks and industrial estates. At the same time, the “Model Regulations on Industrial Parks” was approved by the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan No. 865 dated April 24, 2013. Industrial zones are especially important in terms of achieving necessary tasks such as expanding export capability of the economy as well as increasing competitive and import substituting products, ensuring employment in the regions, attracting investments and contemporary technologies.

Industrial Park is an area which has the necessary infrastructure and management structures for entrepreneurship, organization of logistics, production, processing (recycling) and sale of competitive products in the field of industry through the application of modern technologies, as well as it is intended as a territory used for the provision of services, which helps entrepreneurs in order to develop and work effectively.

Recently, real steps have been taken in this direction in our country, 7 industrial parks (Sumgayit Chemical, Mingachevir, Garadagh, Balakhani, Pirallahi, Aghdam and “Araz Valley Economic Zone”), as well as 5 industrial estates (Neftchala, Masalli, Hajigabul, Sabirabad and Sharur) have been established by the relevant decrees and orders of the President of the Republic of Azerbaijan. It is important in terms of supporting the activities of entrepreneurs in industry, including small and medium-sized businesses, creating a favorable business and investment environment, and creating new jobs.

According to the Tax Code of the Republic of Azerbaijan, residents of industrial parks are exempted from corporate income tax, property tax, land tax and VAT for imported machinery, technological equipment and devices in industrial parks for 10 years from the reporting year of registration.

According to the Law of the Republic of Azerbaijan on Customs Tariffs, based on the corresponding supporting document, residents of industrial parks for a period of 7 years from the date of registration are exempted from customs duties on imported equipment, technological equipment and devices intended for the construction of production sites, research and development, as well as production goals in the industrial parks.

Aghdam Industrial Park and “Araz Valley Economic Zone” Industrial Park were established in Nagorno-Karabakh region in order to successfully implement construction and improvement works in the liberated territories from armenian occupation, as well as to form a competitive and sustainable economy, to develop

public-private partnership in this field and to apply the necessary incentives. Currently, work is underway to build the necessary infrastructure in the Industrial Parks.

3. State Institutions Implementing Innovation Policy. Innovation Ecosystem

In general, the *Ministry of Economy* is the main central executive body responsible for economic development policy (Regulation 2.0.15: "develops and implements structural and innovation policy in the country's economy together with relevant state bodies"), as well as the *State Committee of Standardization, Metrology and Certification and Patents*, institutions such as *The Copyright Agency of the Republic of Azerbaijan* are institutions that play an important role in innovation policy. At the same time, the *Science Development Foundation under the President of the Republic of Azerbaijan*, established by the Presidential Decree dated February 19, 2010, is a new institution that supports and partially implements the innovation policy[3]. *The purpose of setting up the foundation is to save scientific-technical potential in the country, to use efficiently this potential in the development of economy, to enhance the role of science and technique in solving important social problems, introduced by the scientific organizations in the Republic of Azerbaijan, scientific institutes, other appropriate organizations and people, in natural, technical, humanitarian and social fields, bearing importance for the state and society, fundamental, practical and research-innovation scientific-research, programs, projects and other scientific events, to stimulate scientific activities of the scientists and to create additional opportunities.*

To enlarge scientific information and innovation reserves of the state, to promote investigation of natural resources, cultural and historical heritage of the country, to prompt the productivity of conducted researches, to provide the representation of Azerbaijan in world scientific arena, to widen the relations between foreign and international organizations that operate in science-research field, to learn and implement foreign practice, to build collaboration with non-state and other organizations, to exchange scientific information, to obtain mass character of the science is the goals of the Science Development Foundation.

High technologies are the most advanced and science intensive technologies in modern world and the move to high-technologies and corresponding equipment is an important part of the scientific-technical revolution in the modern era.

Taking into account the aforesaid, *High Tech Research Center* was established under the *Ministry of Communications and Information Technologies*, which aims to import advanced technologies into Azerbaijan and develop science-based industries in the country[4].

In accordance with the "State Program for the Establishment and Development of the Space Industry in the Republic of Azerbaijan", approved by the President of the Republic of Azerbaijan in 2009, the implementation of modern space projects has begun in Azerbaijan. By Order No. 885 of the President of the Republic of Azerbaijan dated May 3, 2010, the Open Joint Stock Company Azercosmos (Azercosmos OJSC) was established.

In 2013, the telecommunications satellite Azerspace-1 was launched into orbit, in 2014 – the Earth observation satellite Azersky, in 2018 – the telecommunications satellite Azerspace-2.

By Decree No. 1326 of the President of the Republic of Azerbaijan dated April 27, 2021, a legal entity of public law *"Space Agency of the Republic of Azerbaijan (Azercosmos)"* was established under the Ministry of Transport, Communications and High Technologies of the Republic of Azerbaijan[5].

"Space Agency of the Republic of Azerbaijan (Azercosmos)" is a legal entity of public law participating in the formation and implementation of state policy in the field of space activities, exercising regulation and control in this area, functions of national and social importance in the field of launching into orbit, operating telecommunications satellites, satellites for observation of the Earth's surface and for other purposes and their control, participating in international space projects, cooperating with relevant international organizations and government agencies of foreign states in the field of the use of outer space for peaceful purposes.

[3] https://www.sdf.gov.az/en/generic/menu/Detail/100/menu//
[4] https://mincom.gov.az/en/view/pages/64/
[5] https://mincom.gov.az/en/view/organization/29/

The transformation of Azercosmos into the Space Agency of the Republic of Azerbaijan and its functioning under the Ministry of Transport, Communications and High Technologies of the Republic of Azerbaijan will contribute to the further development of our country due to the rapid technological progress in the world and the improvement of management of space activities in Azerbaijan.

High-Tech Park of Azerbaijan National Academy of Sciences was established by a decree of President Ilham Aliyev in November 8, 2016. The purpose of establishing the High-Tech Park is to increase government support in the field of increasing sustainable economic growth and competitiveness, the development of innovation and high-tech sectors based on scientific and technological achievements, the creation of modern complexes for scientific research and development of new technologies.

ANAS High-Tech Park is the place which has necessary infrastructure, the logistics and management institutions for conducting research and development and implementation(commercialization) of their results in industrial, service and other areas in order to develop or improve innovation product and high technologies. In order to ensure the provision of other services, taking necessary measures is the main priority of the Technologies Park for the creation of internal and external infrastructure and implementation of business activity in the area of High-Tech Park[6].

Along with the *High Technology Park in Sumgayit*, the *Mingachevir High Technology Park* was established on an area of 1.31 hectares in Mingachevir. 50 hectares of land have been allocated on Pirallahi Island for the use of the High Technology Park. Here, resident companies are provided with rooms, they are provided with services for local market research, human resources and employment, management consulting, investor familiarization, and training programs. The benefits on Pirallahi Island include a 7-year income tax exemption, property and land tax exemption, VAT exemption, business services, access to talented human resources and academia ((İİETİ), 2015).

"Innovations Center" is operated under the subordination of The State Agency for Public Service and Social Innovations under the President of the Republic of Azerbaijan

The organisation is ready to introduce and provide technical support for information technology in any sector of industry, finance, science, education and other services both in private and public sector, and to establish and improve information systems and information resources.

The Startup Azerbaijan Project and the Innovative Business Incubator of the Azerbaijan State University of Economics, which were established to turn innovative ideas into business, are also new mechanisms.

4. Innovation Problems And Their Solutions

The state's innovation policy should cover the formation of clusters that support the innovation system. The innovation system is a network of public and private sector institutions whose interactions ensure the creation, modification and application of new technologies. The cluster is the sectoral and geographical concentration of enterprises, which increases the innovative performance of firms. Firms operating in the same cluster learn technology transfer and innovation from each other and collectively (Banji Oyelaran-Oyeyinka, 2007). The first goal of the state innovation policy in developed countries is to further increase the technology absorption capacity of firms. Technology absorption capacity is the internal capacity of firms to optimally apply existing knowledge and technology to generate new knowledge and technology. The study of firms' application of new technologies is fundamental to increase the efficiency and competitiveness of their business operations and to make technological changes in firms (sectors). Different types of "learning" processes form the competencies that firms need to adapt to simpler technologies in the first place. The application of more sophisticated technologies requires more sophisticated competencies and R&D costs.

The country's passage through all these stages and the implementation of innovative activities depends on a number of internal and external factors. Internal factors are related to the firm or system itself, and include these elements: the necessary skills of human resources; financial opportunities; suitable physical spaces; information flow; internal technological learning abilities (number of qualified employees); involvement of employees in trainings; university-industrial mobility. External factors influencing the innovation of firms and

[6] https://science.gov.az/en/forms/organizatsii-pri-prezidiume/3792

the study of the application of new technologies are: commercial and technological licensing opportunities that can be obtained from local and foreign sources; international quality standards that local firms must meet; to integrate the global "value chains" while producing high value-added products; take advantage of new technologies as a side effect of direct domestic investment. In addition, it is necessary to consider the relationship between the share of funds allocated for research and development in GDP and the export of technological products.

The second goal of the state innovation policy in developed countries is to create a common "innovation ecosystem". This includes building the institutions needed for innovation, ensuring connectivity between them, and building supportive infrastructure. The process of promoting an innovation ecosystem involves all actors (information and innovation institutions, universities, research laboratories, testing centers, technology and industry areas, incubation centers for start-ups) that provide supply-side innovation; This is possible through the coordination and coverage of all demand-side actors (competitive industry, agriculture, service enterprises, government agencies) and supporting actors (government, financial institutions and international organizations) (UNCTAD, 2015). In this case, the effect of innovation policy depends on 3 factors:

1) *Establishment of a high level of public administration and an effective coordination mechanism* (which state body or institutions should be involved in the formation, control and evaluation of the state innovation policy in Azerbaijan and the relationship between them should be clarified);
2) *Simplification of the administrative process* (e-government and e-solutions, simplification of issuance of permits and patents, reduction of bureaucratic resistance to innovation, etc.);
3) *Establishing and strengthening links between innovation actors* (implementation of joint research projects and even joint ventures between industry and academia, design of academic programs to meet the needs of the industry, establishment of informal networks).

Governments can directly support innovation in their innovation policies. This includes, first of all, the financing of research and development projects by the state in its own research sector. The second direction is the attraction of private investment in research and innovation (venture capital, tax promotion, technology transfers, "industry-academy" cooperation). Indirectly accelerating the spread of innovations means creating a more favorable environment for companies that want to innovate and invest, and enrich human capital by improving the quality of science and education.

As the overall level of development of countries increases, they can form new innovative products and processes based on the knowledge accumulated in certain areas. One of the most important issues is to redesign higher education, especially engineering education, technical and natural sciences, to meet market requirements and strategic goals of the state (Olimpieva, 2015).

Azerbaijan has a great potential to conduct fundamental research in a number of technical and natural sciences, and the main problem here is the commercialization of research results. Information obtained directly from companies should be used in the design of innovation policy, the formation of goals and objectives. That is, sector representatives should be involved in the design of innovation policy, and goals should be formulated in response to challenges. Azerbaijan needs a single, closely monitored document containing the long-term goals and strategic objectives of the state's innovation policy. However, in general, the implementation of any strategic document or public policy depends on the overall quality of public administration. In this regard, an effective innovation policy requires quality public administration (independent of interest groups) and improved business environment reforms. These are "horizontal innovation policy" measures. "Vertical innovation policy" measures include programs related to specific sectoral and direct innovations.

The implemented horizontal and vertical innovation policy measures, together with the necessary changes in the country's regulations, can contribute to the formation of an "innovation ecosystem" (innovative individual, innovative company and innovative state).

The government can promote new technologies through large government programs or special areas where talent (innovative enterprises) is concentrated. According to another approach to innovation policy, innovation policy can be thought of as a triangle of business environment, regulatory environment and technology environment.

Conclusion

During the period of increasing material prosperity in Azerbaijan, innovation costs not only did not increase at the appropriate pace, but on the contrary, their share in GDP decreased even more. The goals, objectives and incentives of the state's innovation policy are not reflected in a single document, integrated with the specific performance indicators of the executive bodies. Azerbaijan needs a single, closely monitored document containing the long-term goals and strategic objectives of the state's innovation policy. However, in general, the implementation of any strategic document or public policy depends on the overall quality of public administration. In this regard, an effective innovation policy requires quality public administration (independent of interest groups) and improved business environment reforms.

At a time when economic growth is slowing, there is a need for measures to stimulate technology transfer and research and development costs in some selected sectors. Based on the experience of Far Eastern countries (South Korea, Taiwan), Azerbaijan can choose a strategy to produce more innovative products by accumulating the necessary technological skills and habits after specializing in the short-term technology sector for an average of 10-15 years. Staying and specializing in the short-term technology sector for some time will allow the country to increase innovation (R&D) costs and the number of researchers working in the research and development sector. This alternative can be assessed in the state innovation policy in Azerbaijan.

Research and development ("R&D") is a scientific activity carried out consistently in order to increase scientific knowledge and search for new areas for their application. R&D tax incentives for businesses include permits and loans, as well as other forms of a tax-friendly approach to business R&D spending. Income-based incentives, licensing and patents, accreditation, standardization and certification are other areas of regulation. If the share of innovation (R&D) expenditures in GDP increases by an additional 1%, the economic growth rate will increase by more than 0.25% in a developed and developing country. Increasing the share of innovation (R&D) expenditures to 2% of GDP, building effective university-industry relations, and promoting “private-public partnerships” in innovation activities may be key medium-term goals in government innovation policy. In the concept of innovation, along with the invention, attention should be paid to the value that the consumer gives to the product and the values on which it is based, as well as the quality of the business model62. Otherwise, an increase in R&D spending alone does not promise a significant increase in sales and profits, nor a significant increase in market capitalization and share income for either the state or the company.

The implemented horizontal and vertical innovation policy measures, together with the necessary changes in the country's regulations, can contribute to the formation of an "innovation ecosystem" (innovative individual, innovative company and innovative state). The importance of the education system in the formation of an innovative individual, the importance of a competitive environment in the formation of an innovative company, and the importance of the reform of the bureaucratic apparatus in the formation of an innovative state come to the fore.

At the same time, in transition countries such as Azerbaijan, ICT, energy and medicine are among the priority sectors. Direct support for innovative research and development projects by companies operating in these sectors could be the next step. A special state agency can be established to finance innovation projects. The state's innovation policy should also include the formation of clusters that support the innovation system. Azerbaijan and other transition countries lag behind developed countries in terms of absorption and creation of new technologies. These countries have directly identified the creation of new technology as the goal of innovation policies. However, innovation policy should be developed taking into account the real economic potential of countries and the degree of specialization by sector.

References

Aslanlı, K. (2017). *Azərbaycanda innovasiya siyasətinin effektivliyinin artırılması yolları.* Bakı: SAHİBKARLIĞA VƏ BAZAR İQTİSADİYYATININ İNKİŞAFINA YARDIM FONDU.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. (2016). Azərbaycanda təhsil, elm və mədəniyyət. *Statistik məcmuə*.

Cristina Chaminade, C. E. (2005). From Theory to Practice: The Use of the Systems of Innovation Approach in Innovation Policy. *CIRCLE Working Paper Series*.

European Union. (2014). Innovation Union. *A pocket guide on a Europe 2020 initiative, 4*, 4.

Hasanov, A. (2012). Review of the Innovation System in Azerbaijan. *IncoNet EECA WS: Innovating Innovation Systems*.

Idea To Value Community. (2016). *What is Innovation?* June 10, 2022 tarixində bu https://www.ideatovalue.com/inno/nickskillicorn/2016/03/innovation-15-experts-share-innovation-definition/ mənbədən tapılıb

İqtisadiyyat Nazirliyi İqtisadi İslahatlar Elmi-Tədqiqat İnstitutu (İİETİ). (2015). Azərbaycanda innovasiya aktivliyinin qiymətləndirilməsi və innovasiya fəaliyyətinin səmərəsinin artırılması üçün təklif və tövsiyyələrin hazırlanması.

IMF. (2016). Republic of Azerbaijan. *Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Informational Annex*.

Kao, J. (2007). Innovation Nation.

Qarayev, Ə. (2015). Sənayeyönlü yeni kiçik və orta şirkətlərin (startap) yaradılmasının dəstəklənməsi üzrə beynəlxalq təcrübə haqqında Arayış. *Iqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi*.

Mercier-Laurent, E. (2011). Innovation ecosystems. *ISTE Ltd and John Wiley*.

OECD. (2015). Innovation Strategy 2015: An Agenda for Policy Action. *Meeting of the OECD Council at Ministerial Level Paris*.

PWC. (tarixsiz). 2016 Global Innovation 1000 Study.

Ross, M. L. (2013). The Oil Curse: How Petroleum Wealth Shapes the Development of Nation. *Princeton University Press*.

SojuzPravoInform LLC. (2022, Jun 25). *PRESIDENTIAL DECREE OF THE AZERBAIJAN REPUBLIC*. Bu CIS - Legislation: https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=91715 mənbədən tapılıb

UNCTAD. (2015). Fostering Innovation Policies for Industrial Development. *Technology and Innovation Report*.

World Intellectual Property Organization (WPIO). (2021). Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. *Global Innovation Index* .

KORONAVİRÜS (COVID-19) KÜRESEL SALGIN SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE KAMU BORÇ YÜKÜ

PUBLIC DEBT BURDEN IN TURKEY DURING THE GLOBAL CORONAVIRUS (COVID-19) PANDEMIC

Doç. Dr. Cansel OSKAY

Mersin Üniversitesi, İİBF, Orcıd Id: 0000-0003-3740-6090, E-Mail: canseloskay@mersin.edu.tr

ÖZET

2019 yılı sonunda başlayan koronavirüs (COVID-19) salgını hızla yayılarak 2020 yılı başında tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Salgının yayılımını önlemek amacıyla getirilen karantina önlemleri, ekonomide talep ve arz şokuna yol açarak birçok ekonomik faaliyeti durma noktasına getirmiştir. COVID-19 salgını, tüketim ve yatırım harcamalarında ciddi azalışa ve işsizlikte ciddi artışa yol açarak bir ekonomik krize dönüşmüştür. Dünyada hemen hemen tüm ülkerde, farklı düzeylerde olsa da salgının ekonomik ve sosyal etkileri ağır olmuştur. Salgının neden olduğu ekonomik durgunluğu gidermek amacıyla merkez bankalarının faiz indirimi yaparak genişlemeci para politikası uygulamaları ve aynı zamanda salgından etkilenen şirketlere ve halka destek sağlamak amacıyla genişlemesi maliye politikası uygulamaları sonucunda ülkelerde kamunun finansman ihtiyaçları rekor düzeylerde artış göstermiştir. COVID-19 salgın sürecinde ülkelerde kamu harcamalarının artması ve kamu gelirlerinin azalmasıyla artan bütçe açıkları, kamunun borçlanma ihtiyaçlarını büyük ölçüde arttırmıştır. COVID-19 salgınının etkilerinin en ağır hissedildiği 2020 yılında, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde kamu borç yükü ciddi boyutlara ulaşmıştır. 2021 yılından itibaren pandeminin etkileri azalmaya başlamasına rağmen, özellikle Türkiye'nin de içinde bulunduğu orta ve düşük gelirli ülkelerde kamunun finansman ihtiyacı ve kamu borç yükü artmaya devam etmektedir.

Bu amaçla çalışma, COVID-19 salgınının Türkiye'de kamunun borçlanma ihtiyacı ve kamu borç yükü üzerinde yarattığı etkileri incelemeye yöneliktir. Türkiye'de 2019-2022 dönemi kamu borçlanmasının miktar ve yapısında meydana gelen değişiklikler, T.C.Hazine ve Maliye Bakanlığından alınan verilerle değerlendirilmiştir. Sonuç olarak küresel salgının da etkisiyle Türkiye'de kamunun borçlanma gereksinimi yüksek ve kamu borç yükü rekor düzeylere ulaşmıştır. Kamunun borçlanma stratejisi ilerleyen süreçte makroekonomik istikrar ve finansal kırılganlık üzerinde olumsuz etkilere yol açabilecektir. Bu ihtimalin önlenmesinde özellikle risk odaklı etkin bir kamu borç yönetimi uygulaması önemli olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19 Pandemisi, Kamu Borçlanması, Kamu Borç Yükü, Türkiye Ekonomisi

Jel Sınıflandırması: E63, H51, H63

ABSTRACT

The coronavirus (COVID-19) outbreak, which started at the end of 2019, spread rapidly and affected the whole world at the beginning of 2020. The quarantine measures taken to prevent the spread of the disease have stopped many economic activities by leading to demand and supply shocks in the economy. The COVID-19 pandemic has turned into an economic crisis by leading to a significant decrease in consumption and investment expenditures and a significant increase in unemployment. The pandemic had heavy economic and social effects in almost all countries in the world, albeit at different levels. As a result of the expansionary monetary policy implementations by the central banks to alleviate the economic recession caused by the pandemic by reducing the interest rates, also their expansionary fiscal policy implementations to support the companies and the public affected by the pandemic, the financing needs of the public in the countries have increased at record levels. The increasing budget deficits in the countries due to the increase in public expenditures and the decrease in public revenues during the COVID-19 pandemic greatly increased the borrowing needs of the public. In 2020, when the effects of the COVID-19 pandemic were felt the most severely, the public debt burden reached serious levels in both advanced and emerging economies. Although

the effects of the pandemic have been alleviated since 2021, the need for public financing and the burden of public debt has continued to increase, particularly in middle- and low-income economies including Turkey.

Therefore, the study aims to examine the effects of the COVID-19 pandemic on the public borrowing need and public debt burden in Turkey. The changes in the amount and structure of public borrowing in Turkey for the 2019-2022 period were evaluated using the data obtained from the Ministry of Treasury and Finance. To conclude, the public borrowing need in Turkey has reached high levels and the public debt burden has reached record levels due to the effect of the global pandemic. The public borrowing strategy may lead to negative effects on macroeconomic stability and financial vulnerability in the future. An effective risk-oriented public debt management is essential to prevent this possibility.

Key Words: Covid-19 Pandemic, Public Debt, Public Debt Burden, Turkish Economy

JEL Classification: E63, H51, H63

EKONOMİK KALKINMA ve SANAYİLEŞME İLİŞKİSİ: GÜNEY KORE ÖRNEĞİ

RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC DEVELOPMENT AND INDUSTRIALIZATION: THE CASE OF SOUTH KOREA

Nurettin KAMAN

Bursa Teknik Üniversitesi, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, Bursa/TÜRKİYE, ORCID ID: 0000-0002-8250-8494

Dr. Öğretim Üyesi Cevat BİLGİN

Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü Bursa/TÜRKİYE, ORCID ID: 0000-0002-5687-0932

ÖZET

Gelişmekte olan ülkeler ancak büyük yatırım girişimleriyle sanayileşme süreçlerini başlatabilirler. Sanayileşme sürecini başlatan gelişmekte olan ülkeler tarihsel süreçte temel olarak iki farklı sanayileşme stratejileri uygulamışlardır. Bunlar; İthal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi ve ihracada dayalı sanayileşme stratejisidir. Diğer yandan sanayileşme sürecine geçememiş geri kalmış ülkeler sektörler arası bağı kuramadıklarından kar sağlayacak ölçek üretime geçemezler. Bu yüzden gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme, sektörler arası ilişkileri koordine edebilecek büyük miktarda yapılan yatırımlarla başlar. Bu çerçevede sanayileşme ekonomik kalkınma anlamına gelen büyük itiş sürecini belirlemektedir. Bu konuda en belirgin çıkışı gerçekleştirmiş olan Güney Kore, seçici sanayi politikalarıyla sanayinin yapısını yenilemek ve artan verimlilik için müdahaleci devlet eliyle birçok yöntem uygulamıştır. Güney Kore uluslararası ticarette rekabet kabiliyeti yüksek fakat küçük sanayileri korumuş, faizleri düşük krediler vermiş, ihracat için sübvansiyonlar sağlamış, sanayide vergi indirimleri, ödemede kolaylık ve döviz yardımları gibi ek uygulamalar gerçekleştirmiştir. Bu sanayi politikalarıyla Güney Kore bir dünya gücü olmuş, otomobil, çelik, elektronik ve bilişim teknolojilerinde rekabet gücü kazanmıştır. Bu çalışmada Güney Kore özelinde sanayileşmenin ekonomik kalkınma ile ilişkileri, altmışlı yıllardan bugüne sanayileşme ve ekonomik kalkınma ile ilgili veriler analiz edilerek araştırılmaktadır.

Bu amaçla ilgili değişkenler arasında eşbütünleşme ve nedensellik testlerinin kullanıldığı ekonometrik analizler gerçekleştirilmektedir. Elde edilen bulgular kalkınma ve sanayileşme arasındaki ilişkilerin niteliği ve niceliğine dair bulgular sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Kalkınma, Sanayileşme, Devlet Müdahalesi, Yatırımlar, Güney Kore.

ABSTRACT

Developing countries can only initiate their industrialization processes with large investment initiatives. Since the countries that have not been able to enter the industrialization process cannot establish the inter-sectoral link, they cannot start production on a profit-making scale. Therefore, industrialization in developing countries starts with large investments that can coordinate intersectoral relations. In this framework, industrialization determines the big push process that means economic development. South Korea, which has made the most significant breakthrough in this regard, has implemented many methods by the interventionist state to renew the structure of the industry with selective industrial policies and to increase efficiency. South Korea has protected small industries with high competitiveness in international trade, provided loans with low interest rates, provided subsidies for exports, and implemented additional practices such as tax reductions in industry, ease of payment and foreign exchange assistance. With these industrial policies, South Korea became a world power and gained competitive power in automobile, steel, electronics and information technologies. In this study, the relationship between industrialization and economic development in South Korea is investigated by analyzing data on industrialization and economic development since the sixties.

For this purpose, econometric analyzes using cointegration and causality tests are carried out among the relevant variables. The findings will provide findings on the quality and quantity of the relations between development and industrialization.

Keywords: Economic Development, Industrialization, Government Interference, Investments, South Korea.

1.GİRİŞ

Bu çalışmada az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmişlik serüveninde uygulamış oldukları temelde iki sanayileşme stratejisi olan ithal ikamesine dayalı (içe dönük) sanayileşme stratejisi ve ihracata yönelik (dışa dönük) sanayileşme stratejisi bağlamında ulusal ve uluslararası ticaret politikaları ele alınmıştır.

Sanayinin çıkış ülkesi İngiltere ve daha sonra Hong Kong dışında günümüzde tüm ülkeler belirli tarihlerde ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejilerini uygulamıştır **(Egeli, 2001: 150)**.

Ülkelerin ithal ikameci stratejisinde başarılı olabilmesi için iç piyasanın yeterli büyüklükte olması gerekir aksi halde bu strateji ilk zamanlar büyümeyi sağladığı halde uzun süreçte döviz darboğazına ve kaynakların israfına yol açar **(Koç v d, 2018: 5)**.

Gelişmekte olan ülkeler ilk adımda uluslararası ticarette rekabet edebilmek ve ticari hedeflerine ulaşabilmek için öncelikle ithalata dayalı sanayileşme stratejilerine başka bir deyişle koruma tedbirleri almaya yönelmiştir. Bu stratejinin amaçlarına değinecek olursak öncelikle milli sanayiyi özellikle güçlü ekonomilere karşı korumaya almamız gerektiğini söyleyebiliriz. Önceleri yurt dışından ithal edilen ürünleri yerli sanayilerde üretmeyi amaçlayan sanayileşme stratejisi olarak tanımlanan **(Korum, 1977: 27)**. İthal ikamesinde uluslararası ticaret politikalarıyla ülke sanayisini dış piyasada güçlü ekonomilerin rekabetine karşı korur.

Bu sebeple yerel sanayi uluslararası rekabet edebilme düzeyine ulaşana değin yüksek gümrük duvarları, kotalar ve kısıtlamalar gibi yöntemlerle korunup devlet teşvikleri ve döviz kuru politikalarıyla desteklenmiştir. Bu stratejinin diğer amaçları arasında döviz tasarrufu sağlamak ve dış ticaret dengesini sağlamaya çalışmak, istihdamı arttırmak, dışa bağımlılığı azaltmak olduğunu söyleyebiliriz.

İthalata yönelik sanayileşme stratejisi uygulayan gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmede sektör seçimini doğru yapması ve kaynak israfının önüne geçmesi ihracata yönelik sanayileşme stratejisine geçerken bu stratejinin verimli olmasında önemlidir. Nitekim bu iki strateji genel çerçevede birbirlerini tamamlayan stratejilerdir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri ithal ikamesi stratejisine yönelten tarihsel bağlamda iki dönüm noktası 1929 ekonomik buhranı ve ikinci dünya savaşı olmuştur. Kaynak kıtlığı ve uluslararası ticarette yaşanan aksaklıklar ülkeleri bir anlamda bu stratejiyi uygulamakta mecbur bırakmıştır diyebiliriz.

1930-1950 yılları arasında genel anlamda uygulanan ithalata yönelik stratejiler yerini 1950'lerden sonra özellikle 1980 sonrası dönemlerde ihracata dayalı sanayileşme stratejilerine bırakmıştır. 1950'lerden itibaren Akdeniz ülkeleri (Yugoslavya, Portekiz, İspanya, Yunanistan, vb.), 1960'lardan sonra da Uzak doğuda (G. Kore, Tayvan, Singapur), son olarak Brezilya ve Arjantin gibi diğer Latin Amerika ülkelerinde uygulanmaya başlanmıştır **(Seyidoğlu, 1988:432-433)**.

İhracata yönelik sanayileşme stratejilerine değinecek olursak adından da anlaşılacağı üzere ülke sanayilerinin dışa açılması ve dış rekabete girmesi için özellikle liberal ekonomi çerçevesinde uluslararası ticaret politikalarının uygulandığı bir strateji biçimidir. İhracata yönelik sanayileşme stratejisinin en temel amaçları: cari açığı düşürmek, ülkeye döviz kazandırmak, istihdamı arttırmak ve sanayileşmek olduğunu söyleyebiliriz.

İhracata yönelik sanayileşme stratejisi her ülkenin üretimde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ürünlerde uzmanlaşarak dış ticarete yönelmesine dayalıdır **(Arslan,2019: 151)**.

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında İhracata yönelik sanayileşmenin ilk önemli faydası iç piyasalarda genişlemenin sağlanmasıdır. Çünkü dar piyasalarda gelişmekte olan ülkelerin birçoğu sanayi kuramamakta, kurulanlar ise optimum ölçekte çalışamamaktadır. Diğer taraftan dışa yönelen sanayiler karşı karşıya kaldıkları geniş dış piyasada optimum ölçek kapasitesinde üretim yaparak düşük maliyetlerle etkin üretimlerini arttırabileceklerdir **(Seyidoğlu, 1988:428)**.

İthal ikamesinde yerli sanayiyi koruyan klasik koruma tedbirleri olduğu gibi ihracata dayalı stratejide de yerli sanayi; devlet teşvikleri, ihracatı özendiren politikalar ve döviz kuru politikalarıyla korunmaya çalışılıyor. Ülkelerin dışa açılmasıyla ve hemen ardından klasik koruyucu politikaları kaldırması ülkeye girecek ucuz ithal ürünlerine ulaşmanın önünü açmıştır ancak bu durum döviz kuru politikalarıyla telafi edilmezse uzun dönemde ülkeyi dışa bağımlı hale getirecektir çünkü ürünü üretmek yerine ucuz ithal ürüne yönelim artacaktır bu da ihracata yönelik sanayileşme stratejisinin amacına ulaşmasına engel teşkil edecek bir durum meydana getirecektir **(Arslan, 2019: 157)**.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Rodan (1943)'ın ortaya attığı büyük itiş teoremine göre gelişmekte olan ülkeler ancak büyük yatırım girişimleriyle sanayileşme süreçlerini başlatabilirler. Sanayileşme sürecine geçememiş ülkeler sektörler arası bağı kuramadıklarından kar sağlayacak ölçek üretime geçemezler. Bu yüzden gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme, sektörler arası ilişkileri koordine edebilecek büyük miktarda yapılan yatırımlarla başlar.

Clark (1970)'ın ithal ikamesini planlama isimli çalışmasında ithal ikamesini iki durumda açıklamıştır; birinci durumda ithal ikamesi ekonomideki gelişmeler ve yapısal farklılaşmalardan kaynaklı kendiliğinden uygulama alanı oluşturduğu gibi ikincisi, ekonomik büyümeyi ve ekonomide yapısal değişiklikleri hızlandırmak için ekonomi politikasında bir araç olarak uygulanır.

Balassa (1978)'nın 1960-1973 yılları arasında 23 ülkeyi içeren Exports and Economic Growth: Further Evidence adlı çalışmasında ihracat ve büyüme arasında pozitif yönde ilişki olduğunu belirtmiştir.

Sung-Shen ve arkadaşları (1990)'nın Causality Between Exports and Economic Growth: An Empirical Study adlı çalışmasında 1957-1987 yıllarını kapsayan Tayvan, Japonya ve Kore için ihracat ve büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin var olduğu sonucuna varmıştır.

Grossman ve Helpman (1991)'ın yaparak öğrenme ve ar-ge üzerine yaptığı çalışmaya göre; sanayileşmeye yeni başlayan bölgelerde farklı türden ara girdiler uluslar arası ticaretle birlikte kullanılmaya başlanır. Bölgede uluslar arası ticaret sayesinde ortaya çıkan yeniliklere araştırma ve geliştirme için ayrılan kaynaklar neticesinde bilgi birikimi hız kazanır.

Sengupta ve Espana (1994)'nın 1961-1986 yıllarını kapsayan Exports and Economic Growth in Asian NICs: An Econometric Analysis for Korea isimli çalışmasında ihracata dayalı sektörlerin Güney Kore'nin büyümesini önemli ölçüde arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Wong ve Yip (1999) sanayi ve tarım sektörlerinin ekonomide açık ve kapalı durumlarını karşılaştırmış ve kapalı ekonomide sanayi sektörünün gelişmesini sağlayacak şartların yetersiz olduğunu öne sürmüştür. Açık ekonomilerde ise verimliliğin artması, dış fiyatların yüksek olması, yaparak öğrenebilme ve küresel büyüme sanayi sektörünü öncelikli kılacak durumlardır.

Kim (2000) teknolojiyi öğrenmeyi; olduğu gibi taklit, yaratıcı taklit ve inovasyon olarak üç kategoriye ayırdığı çalışmasında gelişmekte olan ülkelerin yaparak öğrenme yoluyla teknolojik kabiliyetler kazanabildiğini, gelişmiş ülkelerin ise araştırarak öğrenme yoluyla teknolojik kabiliyetler kazandığı sonucuna varmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde firmalar yeni yeni sanayileşme adımları atarken öncelikle tersine mühendislik yaparak yabancı teknolojik ürünleri taklit ederek üretim yaparlar, sanayileşmede ilerleyen süreçlerde ise bu firmalar taklit ettikleri ürünlere yeni özellikler ekleyerek üretime devam ederler.

Egeli (2001) dış ticaret açısından sanayileşme stratejilerini ele aldığı çalışmasında sanayileşme stratejilerinin iki türü olan ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejilerini ve ihracata dayalı sanayileşme stratejilerini ayrı ayrı ele alarak bu stratejilerin amaçlarını, üstünlüklerini, zorluklarını ve eleştirel yönlerini ele almıştır. İthal ikamesinde döviz tasarrufu sağlayan stratejiler ve ihracata dayalı sanayileşmede döviz kazandırıcı stratejilerin uygulanmasının altını çizen Egeli bu çalışmasında iki stratejinin de ana amacının; sanayileşmeyi arttırmak, ekonomik büyümeyi hızlandırmak, istihdam düzeyini yükseltmek, dış ticaret açıklarını minimuma çekmek ve ödemeler dengesini kontrol edebilmek olarak açıklamıştır.

Şenses ve Taymaz (2003)'ın Unutulan Bir Toplumsal Amaç Sanayileşme Ne Oluyor Ne Olmalı isimli çalışmasında son elli yılda sanayileşmeye dair temel yaklaşımları ve değişen bakış açılarını incelemiş ve sanayileşme sürecinde devletin üzerine düşen görevlerinin önemini vurgulamıştır. Bu görevler: çeşitli

sektörlerde doğrudan üretici olmak, belirlenmiş alanlarda özel sektöre teşvikler verirken aynı zamanda yönlendirmek ve denetlemektir.

İzgi ve Özpolat (2008)'ın sanayileşme sürecinde devletin konumunu ve ülkelerin sanayileşirken kendi iç yapısına göre stratejiler uygulaması gerektiğini savunarak devletin görevini, istihdam ve sanayi politikalarını belirleyerek bu politikaların uygulanmasını ve kontrolünün sağlanması olarak nitelemiştir. Ayrıca ülkelerin ekonomik koşullarının birbirinden farklı olması sebebiyle her ülkenin ekonomisine uygun sanayileşme stratejileri belirlemesi gerektiğinin önemini vurgulamıştır.

Çelik (2009) Gelişmekte olan ülkelerin sanayileşme sürecinde teknolojik öğrenme deneyimlerini incelediği çalışmasında Güney Kore örneği üzerinden geç sanayileşen ülkeler için sanayileşmenin ve rekabet gücünün elde edilebilmesi için taklitten inovasyona ve yaparak öğrenmeden araştırarak öğrenmeye uzanan teknolojik öğrenmenin kritik bir süreç olduğunu açıklamıştır.

Deardorff ve Park (2010) ve Park (2010) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin arasında yapılacak serbest ticaret anlaşmasının sonuçlarını incelediği torik çalışmada gelişmekte olan ülkelerin ihtiyacı olan teknolojik sanayi ürünleri üretebilmek için gelişmiş ülkelerden sermaye yoğun girdileri ithal etmesi gerektiğini açıklar. Gelişmekte olan ülkeler modern sektör üretimleriyle hızlı sermaye birikimi sağlar ve sanayileşmeyi arttırmak için itici güç elde eder.

Eşiyok (2010) Güney Kore'nin kalkınmacı devlet eliyle uyguladığı sanayileşme stratejilerini incelediği çalışmasında ülkenin sanayileşme hedeflerine ulaşabilmesi için devletin müdahaleci ve yönlendirici politikalarla öncelikli sektörler için seçicilik ve karşılıklılık ilkeleri çerçevesinde verdiği teşviklerin sanayileşme stratejilerinin temeli olduğunu belirtmiştir.

Shafaeddin (2010) ticari serbestleşme ve bebek endüstri hipotezleri çerçevesinde sanayileşmenin uluslar arası ticaretle bağını ülkelerin bu anlamdaki tecrübelerini karşılaştırarak açıklamıştır. Bebek endüstri hipotezine göre erken sanayileşmiş ülkelerin dışında kalan diğer ülkeler ancak daha fazla müdahaleci devlet yönetimi uygulayarak ve daha fazla korumacı tedbirler alarak sanayileşebileceğini ve ticari serbestleşme hipotezine göre ise milli gelirin, ürün çeşitliliğinin, üretim hacimlerinin ve yatırımların artacağını ileri sürmüştür.

Baştav (2012) Dışa açık büyüme modelinde sanayileşme politikalarını incelediği çalışmasında gelişmekte olan ülkelerin dışa açık büyüme modelinde uygulayacağı en doğru strateji modelinin ihracata dayalı dışa açık modelini doğru bulmuştur. Fakat bu strateji modelinde başarı sağlanabilmesi için araştırma geliştirme odaklı ve nitelikli iş gücünü arttıracak ileri teknoloji içeren; yatırımları hız kazanmış; seçici sanayi politikalarıyla öncelikli sanayi ve sektörlerin korunduğu ve planlandığı; finans sağlamada kamu-özel sektör birlikteliğinde stratejiler belirleyen bir yapıda olmasının önemini vurgulamıştır. Ayrıca izlenecek bu politikaların piyasa yapısına uygun olduğunu ve piyasanın ülkeye fayda sağlamak amacıyla uygulanan yönlendirici politikalar olduğunun altını çizmiştir.

Manisalı (2012) az-gelişmiş ülkelerin sanayileşme stratejileri üzerine yaptığı çalışmada sanayileşme stratejilerini teorik olarak iki gruba ayırmıştır: birinci grup sanayileşmeyi karşılaştırmalı üstünlüklere göre yön verirken ikinci grup yaygın sanayileşme stratejilerini uygulamıştır.

Tuncel (2014) Orta Gelir Tuzağı ve İnovasyon politikaları üzerine yaptığı çalışmasında Güney Kore ve Tayvan'ın orta gelir tuzağından çıkışlarını sanayileşmede inovasyon politikaları çerçevesinde sanayi güçlerinin başarısına bağlamıştır.

Koç vd. (2018) Dünyada ve Türkiye'de sanayileşme sorunlarını; ekonomide risk analizi, sanayide yatırım ve enflasyon ilişkisini güncel verilerle analiz ettiği bu çalışmasında Türkiye'nin sanayileşmesinde hedefine ulaşabilmesi için katma değeri düşük olan emek yoğun sanayi üretimini azaltıp kalkınma hamlelerini yavaşlatan teknolojik bağımlılığı en aza indirgeyerek sermaye yoğun ürünler üretmesi ve ihraç etmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

3. GÜNEY KORE'NİN SANAYİLEŞME SÜRECİ VE MÜDAHALECİ DEVLET POLİTİKALARI

Güney Kore 1950'li yıllarda (1950-1953) Kore savaşından sonra dış yardımlara muhtaç bir tarım ülkesiyken kısa sürede sanayileşme sürecini başarılı bir şekilde tamamlamış ve günümüzde bilim ve teknoloji üreten ülke konumuna yükselebilmiştir. Sanayileşmiş tüm ülkeler gibi Güney Kore de önce ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejilerini izlemiş ardından ihracata yönelik sanayileşme stratejileriyle uluslar arası ticarette etkin politikalar uygulayarak gelişmiş ülkeler arasına girmiştir.

Güney Kore 1954-1961 yılları arasında ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejileri izleyerek korumacı ticaret politikalarıyla yerli imalat sanayide üretimin büyük bir oranını iç piyasaya yönelik üretime ayırmıştır. Sanayileşmede başından beri devletin kontrolü ve yol göstermesi olsa da özellikle 1962 yılından sonra yönetime gelen General Park'ın da etkisiyle devlet müdahalesi ülkenin ihracata dayalı sanayileşme stratejilerini başarılı bir şekilde uygulanabilmesini sağlamıştır.

1962-1973 yılları arasında emek yoğun sektörlerde ihracata yönelen Kore 1973 ten sonra Ağır sanayi (demir çelik, makine, gemi inşa), kimya sanayi (Petro kimya) ve metalürji sektörlerinde ihracata yönelmiş ve rekabet gücü elde etmeyi hedeflemiştir. Güney Kore başlangıçta bu sektörlerde rekabet edebilecek güçte olmasa bile yatırım yapmayı göze alabilmiştir**(Ha- Joon Chang, 2010: 29).** 1980'lerden sonra söz konusu sektörlerin üretim ve ihracatında dünyanın önde gelen ülkesi olmuş ve günümüzde sermaye ve teknoloji yoğun sanayilerde dünya gücü olmayı başarmıştır**(Eşiyok, 2010:331)**.

Müdahaleci devletin etkin olduğu 1960-1990 yılları arasında Kore'nin sanayileşme stratejileri devlet ve özel sektör işbirliğinin etkin uygulanmasıyla başarıya ulaşmıştır. Müdahaleci devlet politikalarının en etkin olduğu konu sanayide sektör seçimini doğru yaparak katma değeri düşük sanayi sektörlerini devre dışı bırakıp katma değeri yüksek sektörleri sübvansiyonlar, krediler, lisanslar ve yatırım yönlendirmeleriyle destekleyerek geliştirmeleridir.

Güney Kore seçici sanayi politikalarıyla sanayinin yapısını yenilemek ve artan verimlilik için müdahaleci devlet eliyle birçok yöntem uygulamıştır. Bunlar: Uluslar arası ticarette rekabet kabiliyeti yüksek fakat küçük sanayileri(bebek endüstrileri) korumak, faizleri düşük krediler vermek, ihracat için sübvansiyonlar sağlamak, vergi indirimleri, ödemede kolaylık sağlamak ve döviz yardımları yapmaktır. Bu sanayi politikalarıyla Kore artık bir dünya gücü olmuş, otomobil, çelik, elektronik ve bilişim teknolojilerinde rekabet gücü kazanmıştır**(Ha- Joon Chang ve I. Grabel , 2005: 105; Ha-Joon Chang 1993: 138,141)**

Tablo 1: Güney Kore de Sanayileşme Stratejilerinin Aşamaları

1960'lar	**1970'ler**
Emek yoğun sanayilerde dışa açıldı. Hedeflenen ihracat sübvansiyonlu kredilerle desteklendi. Yerli sanayi korundu ve üretim desteklendi. Sanayileşmeye yönelik Bilim ve Teknolojiye dayalı kurumlar oluşturuldu.	1973'te Kimya ve Ağır Sanayi Kalkınma Planı çerçevesinde çelik, kimya, elektronik, gemi inşa ve makine sanayi sektörleri seçilmiş öncelikli sektörler olarak belirlendi. Dışa açık sanayilerin rekabet güçleri arttı. Vergi indirimleriyle yatırımlar özendirildi ve KOBİ'ler teşvik edildi.
1980'ler	**1990'lar**
Sanayi yapısı güçlenerek bilgi ve teknoloji yoğun sanayiler teşvik edildi. İthalatta serbestleşmeye gidildi. Firmalar yeniden yapılandı. Doğrudan yatırımlardaki sınırlamalar hafifletilirken öncelikli sektörlere yapılacak kredi tahsislerinde hükümetin sözü geçmeye devam etmiştir. Ar-Ge yatırımları teşviklerle arttırılmıştır.	Enformasyon ağı iyileştirilerek sanayi yapısı yeni düzene uygun revize edildi. Yenileşen teknoloji yatırımları teşvik edildi. Özel sektörün kalkınma stratejileri uygulandı. Kaynakların etkin kullanımı teşvik edildi. Finans sektörü liberalleşti. 1997 krizinden sonra aile şirketi olan Chaebol'ler İle yeniden yapılanmaya gidildi.

Kaynak: Kemal Pak & Ergün Türkcan (2000), Haider Khan (2008) ve John Weiss'den (2005)

Güney Kore'nin sanayileşme aşamalarının ele alındığı yukarıda gösterilen Tablo 1 verilerine göre 1960-1970 yılları arasında hafif sanayi olan emek yoğun sektörlerde dışa yönelim yaygınlaştırılmış üretim sanayi desteklenmiştir. Yine bu yıllarda ihracat sübvanse edilerek yabancı yatırımlarda sınırlamalara gidilmiştir. Sermaye malları ithal ederek ''sök-tak mühendisliği'' ile yasa dışı yöntemlerle teknoloji transfer edilmiştir. Ayrıca hızlı sanayileşebilmek için kurumsal yapılar oluşturulmuştur. 1970'li yıllardan sonra ağır metal ve kimya sanayi sektörlerinde seçici politikalar uygulanmış sanayileşmede önemli mesafeler kat edilmiştir.

Yerli sanayi korunmaya çalışılmış vergi muafiyeti, kredi tahsisi ve develüasyon gibi önlemler alınarak ihracat sanayilerinde rekabet gücü arttırılmıştır**(P.Kotler, v d. 2000: 64)**.Bu dönem ikinci ithal ikameci sanayileşme dönemi olarak tanımlanır**(John Weiss, 2005: 17)**.

1980'li yıllarda emek yoğun sanayi sektörünün yerini teknoloji yoğun sektörlere bırakmıştır. Güney Kore'de sanayileşme güçlenerek devam etmiş taklit edilen teknoloji sanayisinde ''know how'' ını arttırarak yaratıcı taklit dönemine geçmiştir. Bir yandan ithalatta liberalizasyona gidilirken öbür yandan doğrudan yabancı yatırımlar için sınırlamalar hafifletilmiştir.

Güney Kore eğitime verdiği önemle insan kaynakları alt yapısını geliştirmiş, bilim adamları ve mühendisler yetiştirmiştir. Böylelikle Ar-Ge projeleri uygulanmaya başlanmış verimli sektörler ve bilgi sanayi sektörleri teşvik edilmiştir.

1990'lı yıllarda her ne kadar kalkınmacı devletin tasfiye edilmesi konusu gündeme gelse de bilim teknoloji ve sanayide kalkınmacı devlet politikaları uygulanabilmiştir. 1993 yılında devletin uyguladığı beş yıllık kalkınma planlarına son verilirken finans sektöründe liberalizasyona gidilmiş ve ekonomik planlama kurumu kaldırılmıştır. Son olarak devletin tasfiyesi konusuna 1995 yıllarında Kim Young Sam'ın başkanlık döneminde nokta konulmuştur**(Ha-Joon Chang ve Peter Evans, 2009: 644)**.

Güney Kore'de 1990'lı yıllarda teknolojik yenilik faaliyetleri artmış uluslar arası Ar-Ge sistemleri ve enformasyon ağı kurulmuştur. Yenileşen teknoloji yatırımları teşvik edilmiş ve özel sektör sanayileşme ve kalkınma politikalarına da yer verilmiştir. Kore uzun vadeli plan olan ''Vizyon 25'' planını hazırlayarak 2025 yılına kadar bilim ve teknoloji alanında son nesil teknolojik ürünler geliştirmeyi ve bu alanda dünyanın yedinci büyük gücü olmayı amaçlamaktadır**(Eşiyok, 2010: 268).**

Tablo 2. Güney Kore'nin Temel Ekonomik Göstergeleri (1960-2020)

Yıllar	Kişi Başına Gelir Düşen (Dolar)	GSYİH (ABD Doları Milyar)	Büyüme Oranı (%)	İML(İmalat katma değer) (Milyar Dolar)	İMLGPAYI(%)	İMLBO (%)	Dış Ticaret Dengesi	ihracat (%)	İşsizlik Oranı (%)
1960	158.2	3.9	2,3	451,3*	11,4	9,7	-370	2,6	6,4**
1970	279.3	9.0	10,1	1,5	17,5	16,0	-872	11,4	4,5
1980	1,715.4	65.4	-1,6	14,3	21,9	-1,3	-6,896	28,4	5,2
1990	6,610.0	283.3	9,9	70,8	25,0	11,2	-2,804	25,0	2,5
2000	12,257.0	576.1	9,1	152,3	26,4	16,1	10,181	33,9	4,1
2010	23,087.2	1,144.0	6,8	313,9	27,4	13,6	27,951	47,1	3,3
2020	31,489.1	1,630.5	-0,9	406,3	24,8	-0,8	46,904	36,9	3,9

*milyon dolar , ** 1959 yılı verisi kullanılmıştır.

Kaynak: IMF (2021); World Bank; Korean Statistical Information Services (KOSIS); Bank of Korea. ve World Development İndicator.

Tablo 2' den anlaşılacağı üzere Güney Kore'nin uygulamış olduğu kalkınma ve sanayileşme politikalarının olumlu sonuçları 1980'li yıllardan itibaren görülmeye başlanmıştır. Örneğin imalat sanayi katma değeri 1960'

ta 451,3 milyon dolarken 1980' li yıllarda hızlı bir yükselişe geçerek 14,3 milyar dolardan 2020 yılında 406.3 milyar dolar seviyelerine çıkmıştır. Ayrıca gayrisafi yurtiçi hasıladaki imalat payı 1960' lı yıllardan 2000' li yıllara kadar istikrarlı bir artış göstermiştir. Güney Kore ekonomisinin istikrarlı gelişimi ve tutarlı sanayileşme politikaları sayasinde ihracat ağını geliştirmiş dış ticarette rekabet gücünü arttırmıştır.

4.GÜNEY KORE İÇİN EKONOMİK KALKINMA VE SANAYİLEŞME İLİŞKİSİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ

4.1 Veri ve Yöntem

Güney Kore içim ekonomik kalkınma ve sanayileşme iilişkisinin analiz için 1960-2020 dönemine ait yıllık veriler kullanılmaktadır. Veriler Dünya Bankası-Dünya Kalkınma Göstergeleri (World Bank-World Development Indicators) veri tabanından alınmıştır. Tüm veriler Güney Kore yerli parası cinsinden reel değerleri ifade etmektedir. Ekonometik analizde kullanılacak değişkenler düzey bazında olduğunda logaritması alınarak model tahminlerine sokulmaktadır. Diğer büyüme oranlarına ilişkin değişkenler zaten yüzde değerleri verdiğinden logaritmaları alınmamıştır.

Model tahminlerinde kullanılan değişkenler, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH), İmalat Sanayi Katma Değeri (İML), Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (KBGSYH), Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Büyüme Oranı (GSYHBO), Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Büyüme Oranı (KBGSYHBO), İmalat Sanayinin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı (İMLGPAYI), İmalat Sanayi Büyüme Oranı (İMLBO). Ayrıca doğal logaritması alınmış değişkenlerin önünde LN ifadesi logaritma anlamına gelmektedir.

Öncelikle tüm değişkenlerin durağanlık testi yapılmalıdır. Değişkenlerin durağan olmaması, bir başka ifade ile birim kök içermesi durumunda denklem tahminlerinde En Küçük Kareler (EKK) tahmin yöntemi sahte regresyon sorununa yol açabilmektedir. Durağan serilerle EKK tahmini yapılabilirken, durağan olmayan serilerle eşbütünleşme analizine gidilmektedir.

4.2 Birim Kök Testleri

Birim kök testi için değişkenlere Genişletilmiş Dickey-Fuller testi (ADF) uygulanmaktadır. Bu test Dickey-Fuller (1981) tarafından geliştirilmiştir. Her bir değişken için düzeyde ve birinci farklarda ADF birim kök testlerinin sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir. Tablo 3'te düzeyde durağan olan serilerin birinci farklarındaki durağanlık testlerinin yapılmasına gerek duyulmamıştır.

Test sonuçlarına göre GSYHBO, KBGSYHBO ve İMLBO değişkenleri düzeyde durağandır; bu değişkenleri için birim kökün olduğunu söyleyen sıfır hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde red edilmiştir. LNGSYH, LNİML, LNKBGSYH ve İMLPAYI değişkenleri ise düzeyde durağan bulunmamıştır; bu değişkenlerin hiç birinde sıfır hipotezi red edilmemiştir. Ancak birinci farkları alındıktan sonra değişkenler durağan hale gelmiştir; LNGSYH ve İMLPAYI değişkenlerinin birinci farkları % 1 anlamlılık düzeyinde LNİML ile LNKBGSYH değişkenlerinin birinci farkları ise % 5 anlamlılık düzeylerinde durağandırlar.

Tablo 3: ADF birim kök test sonuçları

Değişken	ADF Testi (Düzeyde) Test İstatistiği	ADF Testi (Birinci Fark) Test İstatistiği
LNGSYH	1,241 (1)	-4,394 (1)**
LNİML	-0,034 (1)	-3,089 (1) *
LNKBGSYH	1,133 (1)	-3,525 (1) *
GSYHBO	-5,598 (1) **	
KBGSYHBO	-5,286 (1) **	
İMLGPAYI	-1,973 (1)	-5,808 (1) **
İMLBO	-6,577 (1) **	

Parantez içindeki değerler uygun gecikme sayılarını vermektedir. * yüzde 5 düzeyinde ** ise yüzde 1 anlamlılık düzeyinde test istatistiğinin anlamlı olduğunu, birim kök içeren boş hipotezin

ret edildiğini göstermektedir.

ADF birim kök test sonuçlarına göre GSYHBO ve İMLBO değişkenleri düzeyde durağan bulunduğundan, bu değişkenlerin arasındaki ilişkiyi analiz etmek için EKK regresyon tahmini yapılabilir. Elde edilen regresyon tahmin sonuçları Tablo 3'te verilmektedir. Burada bağımlı değişken GSYHBO ve bağımsız değişken ise İMLBO değişkenidir. Dolaysıyla imalat sanayideki büyüme oranının ekonomik büyüme oranı üzerindeki etkisinin yönü ve büyüklüğü araştırılmaktadır.

4.3 Regresyon Tahminleri

Öncelikle denklem tahminin R-kare değeri 0,74 oldukça yüksektir; ekonomik büyüme oranındaki değişmenin yüzde 74'ü imalat sanayindeki büyüme oranı tarafından açıklanmaktadır. F-istatistiğine ait p-değerinin 0.01'den düşük olması modelin anlamsız olduğunu ifade eden sıfır hipotezinin yüzde 1 anlamlılık düzeyinde red edildiğini göstermektedir; model genel olarak anlamlıdır. İMLBO değişkeni tahmin katsayısına ilişkin t-istatistiğinin p-değeri 0.000, yüzde 1 anlamlılık düzeyi olarak 0,01'den küçük olduğundan bu katsayı tahmini anlamlıdır; İMLBO değişkeni anlamlı bir şekilde GSYHBO değişkenini etkilemektedir. Ayrıca elde edilen eğim katsayı tahmini 0,46 olarak elde edilmiştir; İMLBO değişkenindeki yüzde 1 puan artış GSYHBO değişkeninde yaklaşık yüzde 0,46 puan bir artışa neden olmaktadır. İmalat sanayindeki büyüme ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki yaramaktadır ki, bu sanayileşmenin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde etkili olduğu argümanını desteklemektedir.

Tablo 4: Ekonomik Büyüme Oranı ile İmalat Sanayi Büyüme Oranı İlişkisi

Dependent Variable: **GSYHBO**
Method: Least Squares
Sample (adjusted): 1961 2020
Included observations: 60 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	2.284269	0.465398	4.908202	0.0000
İMLBO	0.464991	0.035380	13.14258	0.0000

R-squared	0.748621	Mean dependent var	7.235933
Adjusted R-squared	0.744287	S.D. dependent var	4.185010
F-statistic	172.7275	Durbin-Watson stat	1.867900
Prob(F-statistic)	0.000000		

Aynı şekilde KBGSYHBO ve İMLBO değişkenleri düzeyde durağan olduğu için, bu değişkenler arasındaki ilişkinin analizi için EKK tahmini yapılabilir. İlgili tahmin sonuçları Tablo 4'te verilmektedir. Burada bağımlı değişken KBGSYHBO ve bağımsız değişken ise İMLBO değişkenidir; imalat sanayindeki büyüme oranının kişi başına milli gelirdeki büyüme oranı üzerindeki etkisi araştırılmaktadır.

Tablo 5: Kişi Başına Milli Gelir Büyüme Oranı ile İmalat Sanayi Büyüme Oranı İlişkisi

Dependent Variable: **KBGSYHBO**

Method: Least Squares
Sample (adjusted): 1961 2020
Included observations: 60 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1.641613	0.481432	3.409854	0.0012
İMLBO	0.402652	0.036599	11.00160	0.0000

R-squared	0.676041	Mean dependent var	5.929431
Adjusted R-squared	0.670456	S.D. dependent var	3.813521
F-statistic	121.0352	Durbin-Watson stat	1.622499
Prob(F-statistic)	0.000000		

Elde edilen tahminin R-kare değeri 0,67 yüksektir; kişi başına milli gelir büyüme oranındaki değişimin yüzde 64'ü imalat sanayindeki büyüme oranı tarafından açıklanmaktadır. F-istatistiği modelin genel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. İMLBO değişkeni tahmin katsayısına ilişkim t-istatistiğinin p-değeri 0.000, yüzde 1 anlamlılık düzeyi olarak 0,01'den küçük olduğundan bu katsayı tahmini anlamlıdır. İMLBO değişkeni anlamlı bir şekilde KBGSYHBO değişkenini etkilemektedir; İMLBO değişkenindeki yüzde 1 puan artış GSYHBO değişkeninde yaklaşık yüzde 0,40 puan bir artışa neden olmaktadır. Kalkınma üzerinde sanayileşmenin olumlu yönde etkisi olduğuna dair bulgu elde edilmiştir.

4.4 Granger Nedensellik Testleri

Durağan değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü analiz etmek için Granger (1969) nedensellik testi yapılmıştır. Tablo 6'da GSYHBO ve İMLBO değişkenleri arasında Granger nedensellik test sonuçların verilmektedir. Sıfır hipotezlerinden birincisi GSYHBO değişkeninin İMLBO değişkeni üzerinde Granger nedenselliği yoktur hipotezidir ve ilgili p-değeri yüzde 1, yüzde 5 ve yüzde 10'dan küçük olmadığı için, hiç bir anlamlılık düzeyinde bu hipotez red edilmemektedir. Öte yandan, İMLBO değişkeninin GSYHBO değişkeni üzerinde Granger nedenselliği yoktur hipotezi yüzde 10 düzeyinde ret edilmektedir. Bu anlamlılık düzeyinde imalat sanayinden milli gelir üzerine bir nedensellik bulunmuştur.

Tablo 6: Ekonomik Büyüme Oranı-İmalat Sanayi Büyüme Oranı Granger Nedensellik İlişkisi

Pairwise Granger Causality Tests
Sample: 1960 2020
Lags: 1

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
GSYHBO does not Granger Cause İMLBO	59	0.06745	0.7960
İMLBO does not Granger Cause GSYHBO_		3.27581	0.0757

Tablo 7'de KBGSYHBO ve İMLBO değişkenleri arasında Granger nedensellik test sonuçlarını vermektedir.

Tablo 7: Kişi Başına Milli Gelir Büyüme Oranı-İmalat Sanayi Büyüme Oranı Granger Nedensellik İlişkisi

Pairwise Granger Causality Tests Sample: 1960 2020 Lags: 1			
Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
KBGSYHBO does not Granger Cause İMLBO	59	0.74806	0.3908
İMLBO does not Granger Cause KBGSYHBO		3.73029	0.0585

İlgili hipotezlerin p-değerlerine bakıldığında KBGSYHBO değişkeninin İMLBO değişkeni üzerinde Granger nedenselliği yoktur hipotezi ret edilmezken, İMLBO değişkeninin KBGSYHBO değişkeni üzerinde Granger nedenselliği yoktur hipotezi yüzde 10 düzeyinde ret edilmektedir. Bu anlamlılık düzeyinde imalat sanayinden milli gelir üzerine bir nedensellik bulunmuştur.

4.5 Eşbütünleşme Testleri

LNGSYH, LNİML, İMLGPAYI ve LNKBGSYH değişkenleri düzeyde durağan olmadıkları için doğrudan EKK tahmini sahte regresyon sorunu yaratabilir. Bu nedenle bu değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkileri analiz etmek için Johansen (1991) eşbütünleşme testleri yapılmıştır. Bu testler hem İz (Trace) test hem de maksimum özdeğer (max.eigenvalue) test istatistiklerini vermektedir. Bütün ikili değişkenler arasındaki Johansen eşbütünleşme test sonuçları Tablo 8'de verilmektedir.

Tablo 8: Johansen Eşbütünleşme Test Sonuçları

Değişkenler	İz Testi	Maks. Özdeğer Testi	Eşbütünleşme Denklemi
LNGSYH ve LNİML	None: 54,1 ** At most one: 20,3 **	None: 33,8 ** At most one: 20,2 **	LNGSYH = 16,5 + 0,558LNİML
LNGSYH ve İMLGPAYI	None: 35,1** At most one: 9,2 **	None: 25,9 ** At most one: 9,2 **	LNGSYH =28 + 0,213İMLGPAYI
LNKBGSYH ve LNİML	None: 48,9** At most one: 13,2 **	None: 35,2 ** At most one: 13,2 **	LNGSYH =-9,6 + 0,810LNİML
LNKBGSYH veİMLGPAYI	None: 30,9** At most one: 8,7 **	None: 22,2 ** At most one: 8,7 **	LNGSYH=11,1+0,210İMLGPAYI

Burada ** test istatistiklerinin yüzde 1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduklarını, belirtilen boş hipotezin ret edildiğini göstermektedir.

Elde edilen tüm test bulgularında hem iz hem de maks. özdeğer test istatistiklerinde, hiç eşbütünleşme olmadığını söyleyen (none) boş hipotezler ret edilmiştir. Bu da bütün ikili değişkenler arasında eşbütünleşmenin varlığına delildir; değişkenler arasında uzun dönemli ilişkileri bulunmaktadır. Milli Gelir ile İmalat Sanayi Katma Değeri arasında, Milli Gelir ile İmalat Sanayinin Milli Gelir İçindeki Payı arasında, Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ile İmalat Sanayi Katma Değeri arasında ve Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ile İmalat Sanayinin Millî Gelir İçindeki Payı arasında uzun dönemli ilişkiler bulunmaktadır. Bir başka ifade ile ekonomik kalkınmaya yönelik göstergeler ile sanayileşmeyi işaret eden göstergeler arasında uzun dönemli ilişkiler elde edilmiştir. Bu uzun dönemli ilişkililerin yönü ve büyüklüğünü açıklayabilmek için, Tablo 8'in son sütununda eşbütünleşme ilişkilerinden elde edilen denklemler verilmektedir.

Bunlardan ilk denkleme göre, İmalat Sanayi (LNİML) değerinde yüzde birlik bir artış Milli Geliri (LNGSYH) yaklaşık yüzde 0,55 artırmaktadır. İkinci denklem, İmalat Sanayinin Milli Gelir İçindeki Payında (İMLGPAYI) yüzde bir puanlık bir artışın Milli Geliri (LNGSYH) yaklaşık olarak yüzde 0,21 artırdığını göstermektedir. Üçüncü denklem, İmalat Sanayi (LNİML) değerinde yüzde birlik bir artışın Kişi Başına Milli

Geliri (LNKBGSYH) yaklaşık olarak yüzde 0,81 artırdığını işaret etmektedir. Dördünce denklem ise, İmalat Sanayinin Milli Gelir İçindeki Payında (İMLGPAYI) yüzde bir puanlık bir artışın Kişi Başına Milli Geliri (LNKBGSYH) yaklaşık yüzde 0,21 artırdığını göstermektedir. Bütün eşbütünleşme denklemlerinden elde edilen ilişkiler sanayileşme değişkenlerinin kalkınma değişkenleri üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Gelişmekte olan ülkeler ilk adımda uluslararası ticarette rekabet edebilmek ve ticari hedeflerine ulaşabilmek için öncelikle ithalata dayalı sanayileşme stratejilerine başka bir deyişle koruma tedbirleri almaya yönelmiştir. İthalata yönelik sanayileşme stratejisi uygulayan gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmede sektör seçimini doğru yapması ve kaynak israfının önüne geçmesi ihracata yönelik sanayileşme stratejisine geçerken bu stratejinin verimli olmasında önemlidir. İhracata yönelik sanayileşme stratejileri ise ülke sanayilerinin dışa açılması ve dış rekabete girmesi için özellikle liberal ekonomi çerçevesinde uluslararası ticaret politikalarının uygulanmaktadır.

Müdahaleci devletin etkin olduğu 1960-1990 yılları arasında Kore'nin sanayileşme stratejileri devlet ve özel sektör işbirliğinin etkin uygulanmasıyla başarıya ulaşmıştır. Müdahaleci devlet politikalarının en etkin olduğu konu sanayide sektör seçimini doğru yaparak katma değeri düşük sanayi sektörlerini devre dışı bırakıp katma değeri yüksek sektörleri sübvansiyonlar, krediler, lisanslar ve yatırım yönlendirmeleriyle destekleyerek geliştirmeleridir. Güney Kore seçici sanayi politikalarıyla sanayinin yapısını yenilemek ve artan verimlilik için müdahaleci devlet eliyle birçok yöntem uygulamıştır. Bunlar: Uluslar arası ticarette rekabet kabiliyeti yüksek fakat küçük sanayileri(bebek endüstrileri) korumak, faizleri düşük krediler vermek, ihracat için sübvansiyonlar sağlamak, vergi indirimleri, ödemede kolaylık sağlamak ve döviz yardımları yapmaktır.

Güney Kore'nin 1960-2020 yıllarını kapsayan sanayileşme ve kalkınma verileri ışığında elde edilen ekonometrik bulgular bizi sanayileşmenin ekonomik kalkınma üzerinde olumlu yönde anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaştırmıştır. Örneğin imalat sanayi büyüme oranındaki artış gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme oranını arttırması, sanayileşmenin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde etkili olduğunu belirttiğimiz argümanları desteklemektedir. Sanayileşmenin ekonomik kalkınma üzerinde etkili olduğu tezini destekleyen diğer bir bulgu ise artan imalat sanayi büyüme oranının kişibaşına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme oranını arttırmasıdır.

Sonuç olarak tüm sanayiye ilişkin değişkenlerle ekonomik kalkınmaya ilişkin değişkenler arasında hem EKK tahmin yönteminde hem de eşbütünleşme yöntemi kullanıldığında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca, sanayileşmeden ekonomik kalkımaya yönelik Granger nedensellik ilişkileri de tespit edilmiştir. Bütün bu bulgular, belirlenen dönemde (1960-2020) Güney Kore'de sanayileşmenin ekonomik büyüme ve kalınma üzerinde oldukça önemli bir şekilde olumlu katkılara sahip olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle, Güney Kore için sanayileşme kalkınmanın itici gücü olmuştur denilebilir.

Güney Kore yukarıda sözünü ettiğimiz sanayileşme stratejilerini ülkenin ticaret boyutuna uygun olarak özellikle müdahaleci devlet politikalarıyla belirli dönemlerde uygulayarak günümüzde gelişmiş bir sanayi ve teknoloji ülkesi konumunda model bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok gelişmekte olan ülkelerin (örn. Türkiye) sanayileşme süreciyle Güney Kore sanayileşme süreci birbirine benzerlik göstersede hiçbir ülke, devlet ve özel sektör arasındaki koordinasyonu Güney Kore gibi başarılı bir şekilde sağlayamamıştır. Dolayısıyla Güney Kore sanayileşme modelini rehber alan gelişmekte olan ülkeler öncelikle sanayide stratejik sektör seçimini doğru yapmalı ve devlet desteğiyle kobi'ler teşvik edilmeli Ar-Ge ve inovasyon yatırımları arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Balassa, B. (1978). Exports and Economic Growth: Further Evidence. *Journal of Development Economics*, 5(2), 181-89.

Baştav, L. (2012). Dışa açık büyüme modelinde sanayi politikalarının gelişimi: Türk imalat sanayinin yapısı ve rekabet gücü. *ODTÜ Geliştirme Dergisi*, Cilt 39, Sayı 3, 303-322

Chang, Ha-Joon, (2010). Industrial Policy: Can We Go Beyond an Unproductive Confrontation? *Discussion Paper 2010/1, Turkish Economic Association, http://www.tek.org.tr*

Chang, Ha- Joon ve I. Grabel, (2005). Kalkınma Yeniden Alternatif İktisat Politikaları Elkitabı, *çev. Emre Özçelik, Ankara:İmge Kitabevi*.

Chang, Ha-Joon, (1993). "The Political Economy of Industrial Policy in Korea", *Cambridge Journal of Economics*, Sayı 17, 131–157

Chang, Ha-Joon ve Peter Evans (2009). "Ekonomik Değişimde Kurumların Rolü", Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma Seçme Yazılar, *Fikret Şenses (Der.), İstanbul: İletişim Yayınları*, s.617–678.

Çelık, N. (2009). Gelişmekte Olan Ülkelerin Sanayileşme Süreçlerinde Teknolojik Öğrenme Deneyimleri: Güney Kore Örneği Ve Çin'in "Yetişme" Çabaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 8 Sayı 28 , 91-109

Dickey, D. ve Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. Econometrica, 49(4), 1057-1072.

Egeli, H. A. (2001). Dış Ticaret Açısından Sanayileşme Stratejileri Ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, s.149-161.

Elmas Arslan, G. (2019). Küresel Kapitalizmin Sanayileşme Stratejisi "İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi" İflas mı etti? *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, Sayı 15, 151-171

Elmas Arslan, G. (2019). Küresel Kapitalizmin Sanayileşme Stratejisi "İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi" İflas mı etti? *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, Sayı 15, 151-171

Eşiyok, B.(2010).Dünya Ekonomisinin Alacakaranlığında Güney Kore'nin Kalkınma Deneyimini Yeniden Düşünmek. *Mülkiye Dergisi* Cilt 34, sayı268,329 352

Granger, C.W.J. (1969). Investigating Causal Relations by Econometric Models and CrossSpectral Methods, Econometrica, (37).

Grossman, G. , M. ve Helpman, E. (1991). Trade, knowledge spillovers and growth, *NBER working papers*, (3485), 1-17.

İZGİ, B. B. & Özpolat, A. (2008). Küreselleşen Devletin Değişen Rolü ve Sanayileşme Üzerine Tartışmalar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt *7* Sayı 2, 229-240.

Johansen, S. (1991). Estimation and Hythtesis Testing of Cointegrating Vectors in

Gauissian Vectors Autoreggessive Models. Econometrica, 59, 1551-80

Kim, (2000). "National R&D Policy and Programs: Lessons from the Korean Experience", *Conference, TÜB_TAK –MAM, Gebze, January*

Koç vd, (2018). Dünyada ve Türkiye'de Sanayileşme I- Strateji ve Temel Sanayileşme Sorunları. *Mühendis ve Makina* cilt 59, sayı 690, 1-26

Korum U, (1977). Türk İmalat Sanayii ve İthal İkamesi: Bir Değerlendirme, *AÜSBF. Yayını,* No:408, Ankara.

Kotler, P. S.Jatusripitak. S. Maesincee (2000). Ulusların Pazarlanması (Ulusal Refahı Oluşturmada Stratejik Bir Yaklaşım), *çev. Ahmet Buğdaycı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.*

Park, J. (2010). Trade-induced industrialization and economic growth, *International Economic Journal*. 25(3), 513-545.

Rodan, P. , N. , R. (1943). Problems of industrialization of eastern and South- Eastern Europe, *Economic Journal*, 53(210), 202-211.

Sengupta, J. K. ve Espana, J. R. (1994). Exports and Economic Growth in Asian NICs: An Econometric Analysis for Korea. *Applied Economics*, 26, 41-51.

Seyidoğlu, H. (1988). Uluslararası İktisat: Teori-Politika ve Uygulama, *5.Baskı, İstanbul Mat, İstanbul*

Shafaeddin, M. (2010). Trade liberalization, industrialization and development; experience of recent decades, *MPRA Paper*, (26355), 1-40.

Sung-Shen, N., Biswas, B. ve Tribedy, G. (1990). Causality between Exports and Economic Growth: An Empirical Study. *Journal of Economic Development*, 15(1), 47-61.

Şenses, F. , & Taymaz, E. (2003). Unutulan Bir Toplumsal Amaç: Sanayileşme Ne Oluyor? Ne Olmalı? . *İktisat Üzerine Yazılar II: İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar*, 429-461.

Tuncel, C. O. (2014). Orta Gelir Tuzağı ve İnovasyon Politikaları: Doğu Asya Deneyimi ve Türkiye İçin Dersler. *Maliye Dergisi*, 167, 40-70.

Weiss, John (2005). Export Growth and Industrial Policy: *Lessons From The East Asian Miracle Experience, LAEBA 2005 Second Annual Meeting Latin America and Asia: Strategic Policies For Global Competition, Buenos Aires.*

Wong, K. ve Yip, C. , K. (1999). Industrialization, economic growth and international trade, *Review of International Economics*, 7(3), 522–540.

SUYUN EKONOMİK VE STRATEJİK ÖNEMİ

THE ECONOMIC AND STRATEGIC IMPORTANCE OF WATER

Doç. Dr. LEVENT AKSU

Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye MYO, Pazarlama Bölüm Başkanı, ORCID ID: 0000-0002-2298-0762

ÖZET

Su, insanlar için olmazsa olmaz yaşamın kaynağı niteliğinde olup, zaruri bir ihtiyaçtır. Ancak bu kaynak, aynı zamanda günümüzde gittikçe artan talepleri karşılayamacak kadar kıt bir kaynaktır. Su dünya yüzeyinde dengesiz bir şekilde dağılmış olması, insanlık tarihi boyunca hep savaşların nedeni olduğu gibi, bunun yanında sürekli anlaşmaların ve barışında teminatı olarak da görülmüştür. Suyun doğal hayatın devamlılığı için olmazsa olmaz durumunun yanında, toplumların medeniyetlerini kurmada ve ülkelerinin kalkınması için de temel ihtiyaç olarak ilk sırada yer almaktadır. Bir ülkenin su zengini sayılabilmesi için, kişi başına düşen su miktarı yıllık 8000-10.000 m^3 arasında olmalıdır. Aslında kişi başına düşen yıllık 1430 m^3 su miktarı ile Türkiye sanıldığı gibi su zengini bir ülke değildir. Bu miktar ile Avrupa'nın en fakir ülkesiyken, Ortadoğu'nun en zengin ülkesi konumundadır.

Su olgusu, insanoğlunun yaşaması için gerekli olan iki unsurdan birisidir; biri su, diğeri havadır. Dünya'nın toplam yüzeyi 510 milyon km^2'dir. Dünyadaki toplam su miktarı 1,4 milyar km^3 olup, bu suyun 1,3 milyar km^3 yani %97.5'i tuzlu sudan oluşmaktadır. Su ile ilgili önemli istatistiki bilgiler vermek gerekirse, bugün dünyadaki içme suyu toplam suyun %1'i kadardır. Bugün 400 milyonu çocuk olmak üzere 1.5 milyar insan yeterli ve sağlıklı içme suyuna sahip değildir. Her yıl 1 milyon 800 bin çocuk temiz suya ulaşamadığından hastalıktan ve susuzluktan ölmektedir. Türkiye'de yılda 501 milyar m^3 yağış almaktadır. Bu yağışın % 37'si yani 186 milyar m^3 akışa geçerken, 95 milyar km^3'ü ekonomik olarak kullanılmaktadır. Ülke yüzeyine yılda düşen ortalama 630-643 mm yağışa karşılık, ülkemizin yenilenebilir su potansiyeli 234 km^3 olup, bunun 41 km^3 yeraltı suları olup, 193 km^3 ise akarsulardan meydana gelmektedir.

Su krizi, dünyanın ekolojik tahribatının en yaygın ve en çetin boyutudur. 1998 senesinde 28 ülke su kıtlığı çekerken, bu sayı 2025 yılında (dünya nüfusunun tahmini 8.3 milyar insanın) yaklaşık dünya nüfusunun yarısı içilebilir yeterli sudan yoksun ve su sıkıntısı içinde olacağıdır**.** Realist politik analizlere göre, 1.5 milyar insan gerçek anlamda su kullanma ve suya ulaşma sıkıntısı çekeceği gerçeğidir. 2050'li yıllarda ise futurist-analistlerin kötümser senaryosuna göre; 6.5-7 milyar insan (dünya nüfusunun %85-90'ı) susuzluk sorunu yaşayacağı tahmin edilmektedir. İyimser projeksiyonlara göre ise; 2.5-3 milyar insan (dünya nüfusunun %20-25'i) su sıkıntısı içinde olacağı gerçeğidir. Her şartta yaşamak için suya ulaşma problemi hem bu coğrafyada, hem de dünyanın başka bölgelerinde bir hidropolitik sorun siyaset gündemimizde önümüze gelecektir. Bu yüzden ciddi "**su savaşları**" karşımıza çıkacaktır. Günümüzde su kaynakları ekonomik olarak ticarileşmiş, yönetim olarak siyasileşmiş ve stratejik olarak uluslararasılaştırılmıştır. Ortadoğu bölgesi dünya nüfusunun %5'ini meydana getirirken, su kaynaklarının ancak %1'ine sahip olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Su Olgusu, Su Krizi, Su Savaşları, Su Kıtlığı, Jeostrateji, Jeopolitik, Ortadoğu, Türkiye, Petrol.

ABSTRACT

Water is an indispensable source of life for people and is an indispensable need. However, this resource is also too scarce to meet the increasing demands today. The uneven distribution of water on the earth's surface has always been the cause of wars throughout human history, as well as the guarantee of permanent agreements and peace. In addition to the indispensable condition of water for the continuity of natural life, it is in the first place as a basic need for the establishment of civilizations of societies and the development of their countries. In order for a country to be considered water rich, the amount of water per capita must be between 8000-10,000

m3 per year. In fact, Turkey is not a water-rich country with 1430 m3 of water per capita per year. While it is the poorest country in Europe with this amount, it is the richest country in the Middle East.

The phenomenon of water is one of the two elements necessary for human beings to live; one is water and the other is air. The total surface of the Earth is 510 million km2. The total amount of water in the world is 1.4 billion km3, and 1.3 billion km3 of this water, that is, 97.5%, consists of salt water. To give important statistical information about water, drinking water in the world today is 1% of the total water. Today, 1.5 billion people, 400 million of whom are children, do not have adequate and healthy drinking water. Every year, 1 million 800 thousand children die of disease and thirst because they do not have access to clean water. Turkey receives 501 billion m3 of precipitation annually. While 37% of this precipitation, 186 billion m3, flows, 95 billion km3 is used economically. In contrast to the average annual precipitation of 630-643 mm on the surface of the country, the renewable water potential of our country is 234 km3, of which 41 km3 is groundwater and 193 km3 is made up of streams.

The water crisis is the most widespread and most severe aspect of the world's ecological destruction. While 28 countries suffered from water scarcity in 1998, this number is estimated to be that in 2025 (the estimated 8.3 billion people of the world population) nearly half of the world's population will be without sufficient potable water and in water shortage. According to realist political analysis, it is the fact that 1.5 billion people will have a real problem of using and reaching water. In the 2050s, according to the pessimistic scenario of futurist-analysts; It is estimated that 6.5-7 billion people (85-90% of the world's population) will suffer from thirst. According to optimistic projections; It is the fact that 2.5-3 billion people (20-25% of the world population) will be in water shortage. The problem of accessing water to live under all conditions, a hydropolitical problem both in this geography and in other parts of the world, will come to our political agenda. Therefore, serious "water wars" will appear. Today, water resources have been commercialized economically, politicized administratively, and internationalized strategically. While the Middle East region makes up 5% of the world's population, it has only 1% of water resources.

Keywords: Water Phenomenon, Water Crisis, Water Wars, Water Scarcity, Geostrategy, Geopolitics, Middle East, Turkey, Oil.

"Su enerjiden de önemli. Enerjiyi bir biçimde ikame edebilirsiniz.
Ama su hiçbir şekilde ikame edilemez. Dolayısıyla su konusunda Türkiye
Ortadoğu'da temel oyuncu hatta tek oyuncudur."

Ali İhsan BAĞIŞ

1. GİRİŞ

Su olgusunun, Türk medeniyetinde öyle büyük etkisi vardır ki, İslam dini kurallarında, Türk dilindeki deyim ve özdeyişlerde, toplumun dilindeki türkü ve şarkılarda, şiir ve yazıtlarda, Türk örf ve adetlerinde ve buna bağlı olarak ortaya çıkan Anadolu kültüründe harmanlanarak ve kültürün önemli bir parçası olarak günümüze kadar gelmiştir. Aslında "su bir kültürdür" kavramsal açıklaması, ileri gitmiş medeniyetler için geçerli olan bir kalkınmışlık göstergesi kavramıdır. Suyu kullanan toplumlar diğer milletlerden bir kaç adım önde olduğu bir gerçektir. Hayat; su, ateş, toprak ve hava olmak üzere dört şeyle kaimdir. Bunları teknoloji ile birlikte kullanan toplumlar, ileri ve kalkınmış toplumlar haline gelmiştir. Tarihsel süreçte, Ortadoğu bölgesi imparatorlukların ve medeniyetlerin odak noktası olmuştur. Dünyadaki ilk medeniyetler bu coğrafyada ortaya çıkmıştır. Fırat ve Dicle nehirleri, (canlılık kattığı Anadolu ve Mezopotamya toprakları üzerindeki kitabelerden anlaşılacağı üzere) M.Ö. 5000-4000'lerden başlayarak Sümer ve Hitit medeniyetlerinin kurulmasında ve ilk uygarlığın yaratılmasında etkili olan ve günümüze kadar önemi artarak gelen stratejik su kaynakları olmuştur.

Bu coğrafyanın taşıdığı stratejik önem ve bulunduğu konum; hep savaşların ve çatışmanın merkezi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Ortadoğu'yu sadece coğrafi olarak değil, siyasal ve tarihsel genişliği olan, pek çok medeniyetin merkezi yada geçiş noktası olarak kullandığı, karmaşık ilişkilerin, sorunların ve çatışmaların, ihanetlerin ve dostlukların, birleşme adına ayrışmaların (Arı, 2005: 1-3), despot ve kukla siyasetçileri ile emperyalist ülkelerin siyasetlerinin çatıştığı, halk ile yönetim arasında asla bir bütünleşmenin olmadığı, homojen bir yapıdan heterojenliğe doğru geçiş yapan karmaşık bir toplumsal yapıyı içinde

barındıran, istikrarsızlığın ve geri kalmışlığın, fakirliğin yanında çok büyük zenginliğin bulunduğu, gelir dağılımındaki adaletsizliğin aşikar bir şekilde göze çarptığı, dört büyük dinin ve mezheplerinin merkezinin bulunduğu, petrolün ve diğer enerji kaynaklarının bulunması nedeniyle çok stratejik öneme sahip bir coğrafyayı içinde barındıran, insanlık tarihinin her sürecinde savaşların, çatışmanın ve mücadelenin bir an olsun bitmediği, gözyaşı ve kanlarla yıkanmış bir coğrafyadır. Ortadoğu'nun su jeopolitiğini etkileyen etmenleri belirtmek gerekirse; suyun bölgede dengesiz dağılımı, aşırı nüfus artışı, suyun kullanım miktarının artması, coğrafik yapı ve iklim, siyasi ve sosyal yapılar, din ve mezhep yapılanması, askeri güç ve iktisadi yapı, iktidar mücadeleleri vs. olmak üzere onlarca etken faktör karşımıza çıkmaktadır.

Su dünya yüzeyinde dengesiz bir şekilde dağılmış olması, insanlık tarihi boyunca hep savaşların nedeni olduğu gibi, bunun yanında sürekli anlaşmaların ve barışında teminatı olarak da görülmüştür. Suyun doğal hayatın devamlılığı için olmazsa olmaz durumunun yanında, toplumların medeniyetlerini kurmada ve ülkelerinin kalkınması için de temel ihtiyaç olarak ilk sırada yer alması; suyun sosyal niteliğinin yanında ekonomik değer niteliği de kazanmasına sebep olmaktadır. Tarih boyunca kıtalara hükmeden büyük medeniyetler su kıyılarında ya da suya yakın kavşak noktalardaki merkezlerde kurulduğu görülmektedir. Buna en iyi örnek, Osmanlı ve Roma medeniyetleri verilebilir. Mesela, Osmanlı medeniyetinde Mimar Sinan döneminde payitahta (İstanbul'a) 55 km'lik su kanalları ve su şebekesi yapılmış ve 40'ın üzerinde yeni çeşme yapılmıştır (İnce, www.6dtr.com/1.php?dosya=SU/Külliyati, 15.04.2014). Bu bağlamda medeniyetlerin ileri gitmesinde ve halkın refahının artmasında, suya yakın merkezlerde konumlanma, suya düzenli olarak ulaşabilme ve suyu kontrol edebilme yetenekleriyle bire bir ilişkili olmuştur.

İslam dininde ve Türk töresinde suyun önemini ve değerini anlatan pek çok sure ve ayet vardır. Kuran'ı Kerim'de "su (ma)" kelimesi 60 kez, "nehir (ırmak)" kelimesi 50 kez, "deniz" kelimesi 40 kez geçmektedir. Kuran'ı Kerim'in 25'den fazla suresinde "su" ile ilgili pek çok ayet bulunmaktadır. Enbiya 30. Ayetinde; "... başlangıçta göklerle yer, birbiriyle bitişik iken, biz onları ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık.", Rum suresi 48. ayetinde, Furkan suresi 48-49. ayetlerinde, Bakara suresi 22. ayetinde, Taha suresi 53. ayetinde "gökten su indirildiğinden" bahsederek, suyun çok önemli ve ibret alınması gerektiği konusunda örnekler vermektedir. Yine mesela "Kevser Suresi" çok güzel bir örnektir. Bunun yanında peygamber efendimiz Hz.Muhammed'in (S.A.V.) çok güzel hadis sözleri vardır. "Suyu israf etmeyiniz" şeklinde olmak üzere, bunun yanında Türk dilinde, " su akar yolunu bulur", "su gibi aziz ol", yine yola çıkan bir insanın arkasından bir tasla su dökülmesi gibi pek çok yaşayış tarzı ve toplumsal kültürün içine su olgusu girmiştir.

İncil'de ve Tevrat'ta da su ile ilgili bölümler bulunmaktadır. Tesniye'de İsrail için, vaat edilen topraklar için "göklerin yağmurundan su içen topraklar" olarak tanımlanmıştır (Kıran, 2005:54). Tanrı'nın bu vaat edilmiş topraklar için bir şartı vardır; "Allaha kulluk etmeleri, iyi kul olmaları, sapkınlık yapmamaları ve aşırıya kaçmamaları,... aksi takdirde Rabbin öfkesi artar ve göğün kapıları kapanır, topraktan mahsul alamazsınız..." (Kıran, 2005: 54-55), Tevrat bölümünde Hz. Adem ve Havva'nın bulunduğu Aden Bahçesini (yeryüzünde vaat edilmiş cennet topraklar) sulayan ırmak hakkında 4 ırmaktan bahseder; Pişon (Havila diyarından geçen nehir), Gihon (kuş diyarından geçen nehir, rivayete göre Nil'in aşağısı), Dicle ve Fırat'tır. Ancak Dicle ve Fırat, tarihin çok eski dönemlerinden beri insanlığın kaderini etkileyen kutsal ayetlerde yer alıp dini motiflerle süslenen iki ırmak olarak görülmektedir (Kıran, 2005: 55). İsrail için iki ırmağın önemi tarihten ve ilahi motiflerden gelmektedir. Eski Ahit'te yaklaşık 580 kez direkt olarak su'dan ve su (mayım) kavramı kullanılmış olup, yağmur, su, pınar, nehirler ve kuyular şeklinde geçmektedir (Kıran, 2005: 52-55).

2. SU OLGUSU VE STRATEJİK ÖNEMİ

Su olgusu, insanoğlunun yaşaması için gerekli olan iki unsurdan birisidir; biri su, diğeri havadır. Dünya'nın toplam yüzeyi 510 milyon km^2'dir. Dünyadaki toplam su miktarı 1,4 milyar km^3 olup, bu suyun 1,3 milyar km^3 yani %97.5'i tuzlu sudan oluşmaktadır. Bu bağlamda dünyanın yaklaşık % 71'i (361,3 milyon km^2'si) okyanuslarla çevrili iken, % 29'u (149 milyon km^2'si) karalarla çevrilidir. Yeryüzünde yaklaşık olarak 1.300 milyon km^2 su bulunmaktadır. Bu suyun yaklaşık % 97'si okyanus suları, geri kalan % 3'de (37 milyon km^3) tatlı su bulunmaktadır. Bu miktarında önemli bir kısmı da buzul ve buzul dağlarından meydana gelmektedir. Bu % 3'lük kısmın % 77,2'si kutuplarda ve yüksek dağlardaki buzullarda yer alır; % 22,4'ü ise elde edilebilirliği oldukça zor olan yeraltı suyudur[1]. Tüm canlıların ihtiyaçlarını karşılayan ve yaşamın devamını

[1] Yaklaşık yer altı sularının % 66'sı 750 metrenin altında bulunmaktadır.

sağlayan göl ve bataklıklar toplam su miktarının % 0,35'ini; nehir ve dereler % 0,01'ini oluşturur (Pamukçu, 2000: 36-37) [2].

Dünya planeti 2.150 x 10^{18} litre su barındırdığı hesap edilmektedir. Tüm okyanuslar, denizler, göller, akarsular ve yeraltı suları da dahil olmak üzere yer küre, "su küre" niteliğini taşımaktadır. Dünya'daki suyun tamamını bir küreye koyabilseydik, 1.600 km çapında bir küre olurdu. Bunun büyüklüğünü anlayabilmek için, Plüton gezegenin çapı 2.300 kmdir (Akoğlu, 2011: 25). 23,46 kentrilyon litre su buzul ve buz tabakası olarak durmaktadır. 35 kentrilyon litre tatlı su bulunmaktadır. 10,55 kentrilyon litre su yeraltında, toprakta ve akiferlerde bulunmaktadır (Kingsolver, 2010: 92-95).

1971'de Ramsar Sözleşmesi ile başlayan "Sulak Alanların Korunması" için yapılan çalışmalar, 1977'de Nairobi'de gerçekleşen "Dünya Çölleşme Konferansı", 1992'de Dublin Su ve Çevre Uluslararası Konferansı, hemen arkasından 1994'de Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan "Çölleşmeyle Mücadele Antlaşması"nı 90 ülkenin imzalamasıyla önem kazanmaya başlayan su olgusu, 2001'de İstanbul'da gerçekleştirilen Dünya Su Konseyi (World Water Council) ve her yıl 22 Mart tarihi "Dünya Su Günü" olarak kutlanmasına karar verilmiştir. Günümüze kadar gerçekleşen irili ufaklı pek çok uluslararası sempozyum, çalışmalar ve raporlar oluşturulmuş ancak gerçek bir çözüm üretilememiştir. "Su ile ilgili Çözüm Politikaları" hep yazılı kağıtlarda kalmış ve icraatlara dökülememiştir. Çünkü insanlar susuzluktan ölmeye hızla devam etmektedir.

Bir ülkenin su zengini sayılabilmesi için, kişi başına düşen su miktarı yıllık 8000-10.000 m^3 arasında olmalıdır. Aslında kişi başına düşen yıllık 1430 m^3 su miktarı ile Türkiye sanıldığı gibi su zengini bir ülke değildir. Bu miktar ile Avrupa'nın en fakir ülkesiyken, Ortadoğu'nun en zengin ülkesi konumundadır (TASAM, 2015: 1-4). 2030 yılında 90 milyona ulaşacak olan Türkiye'de kişi başına düşen miktar 1.150 m^3 kullanabilir su seviyesine düşecek olması, su sıkıntısı çeken ülke durumuna düşecektir. Kullanılabilen su kaynakları potansiyeli azalırken, Türkiye'nin su tüketim ihtiyacının önümüzdeki 25 yılda 3 kat artacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'de su tüketimi kullanılabilen su kaynaklarında öngörülen azalmanın yanında, artan nüfustan ve artmakta olan nüfusun da su tüketimi üzerinde ciddi bir şekilde kullanımındaki artışı da su sıkıntılı günler olarak karşımıza çıkmaktadır. TÜİK verilerine göre, Türkiye'de 2000 yılında içme ve kullanma suyu harcama miktarı 5 km^3 iken, 2030 yılında bu miktar 18 km^3 olacağı tahmin edilmektedir. 2012 yılında belediyeler, köyler, madenler, sanayi tesisleri ve termik santraller tarafından çekilen su miktarı 14.3 km^3 kadardır. Bu çekilen suyun %34'ü belediyeler tarafından kullanılırken, %44.8'i termik santraller ve %11'de sanayi tesisleri tarafından kullanılmıştır. Köylerin su kullanım miktarı % 7.3'ünü oluşturmaktadır (Muslu, 2015: 25).

Su ile ilgili önemli istatistiki bilgiler vermek gerekirse, bugün dünyadaki içme suyu toplam suyun %1'i kadardır. Bugün 400 milyonu çocuk olmak üzere 1.5 milyar insan yeterli ve sağlıklı içme suyuna sahip değildir. Her yıl 1 milyon 800 bin çocuk temiz suya ulaşamadığından hastalıktan ve susuzluktan ölmektedir. Örneğin 2004'te ölen çocukların, silahlı çatışmalarda yada mücadeleler sonucunda ölenlerden tam 6 kat fazlası susuzluktan ölmüştür. 43 ülkede yaklaşık 700 milyon kişi "su temininde zorluk" eşiğinin altında yaşamaya çalışmaktadır (TASAM, 2015: 1-4). Dünyada 20 saniyede bir çocuk su ile ilgili hastalıklar nedeniyle ölüyor. Her yıl 5 yaşın altında 1.8 milyon çocuğun su ile ilgili hastalıklar nedeni ile ölmesine sebep oluyor (TURMEPA, http://www.turmepa.org.tr/icerik.aspx?id=249, erişim tarihi**:**29.11.2015**)**. 1850 yılında insan başına düşen su miktarı 33.000 m^3 iken, 2000'li yıllarda bu rakam 7.069 m^3'e düşmüştür. 2050 yılında ise 4.170 m^3'olacağı kestirilmektedir (Hinrichsen, 1996: 25).[3]

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) yaptığı çalışmaya göre, gecekondu semtlerinde oturan yoksulların suya, şebeke suyundan yararlananlardan 5-10 kez daha fazla ödediğini ortaya koyuyor. Kötü kaliteli suların içilmesinden ötürü dünyada her yıl çoğu çocuk 5 milyon insan ölüyor. Günde 3000 çocuk kirli sulardan ölüyor. Gelişmekte olan ülkelerde atık suların tahmini olarak %90'ı arıtılmadan nehirlere, göllere ve okyanuslara boşaltılıyor. Dünyada yılda 2 milyon ton katı atık dünya su kaynaklarına boşaltılıyor. Bir kişinin günlük doğrudan su tüketimi 2-3 litre ve evsel kullanımı 20-300 litre arasında değişiyor iken, tükettiği öteki besinlerin üretimi için 2000-3000 litre/gün su harcanmış olması gerekiyor. Dünya'da gıda üretimi için ulaşılabilir içme suyunun %70-90'ı harcanmakta ve bu suyun büyük bir kısmı içinde kirleticilerle doğaya geri bırakılmaktadır. Kişi başına su tüketimi her 20 yılda bir ikiye katlanıyor; nüfus artış hızının iki katı bir hızla

[2] Ayrıca bu konuda bakınız; R.Nace (editör), (1978), World Water Balance and Water Resources of the Earth, Paris , UNESCO, 1978.

[3]Ayrıntılı bknz: Konuralp PAMUKÇU, (2000), a.g.e., s.43.

(http://www.emo.org.tr/ekler/ a51645e378e1c0e_ek.pdf?dergi=571,15.10.2015). Örneğin 1940 ile 1980 yılları arasında su kullanımı 2 katına çıkmıştır. 2000'de ise bu durum ikiye katlanmıştır. Bir kişi için günde 100 litre suya ihtiyaç vardır. Bu 100 litre su, 35 m^3 su alanına tekabül etmektedir. Bir başka hesaplamaya göre, 6 milyar insan için 220 km^3 su anlamına gelmektedir. Yine bir insanın ortalama toplam su kullanımı 800-1000 m^3 arasındadır.

Kişi başına günlük ortalama su tüketim standardı Türkiye'de 111 litre iken, dünya ortalaması 150 litredir. Sağlıklı suya erişebilen nüfusun toplam nüfusa oranının dünya ortalaması %82 olurken, Türkiye'de bu oran %93'dür (DPT, 2007: 7). Kuzey Amerika'da yaşayan bir insan, Gana'da yaşayan bir insandan 70 kat fazla su tüketmektedir. Bir Avrupalı kullandığı su miktarının %32'sini tuvalette harcarken, bu oran bir Hintli için sadece %1'dir (Pamukçu, 2000: 64). New York'ta günde kişi başına ortalama 607 litre su kullanılırken, İstanbul'da kişi başına 159 litre, Berlin'de 171 litre, Londra'da 324 litre, Mumbai'de (Hindistan) 90 litre, Meksiko City'de 343 litre, Johannesburg'ta (Güney Afrika) kişi başına günde ortalama 378 litre su kullanılmaktadır (Ayman, 2010: 36). Önümüzdeki 60 yıllık süreçte, hava sıcaklıkları 2.5-3 derecelik bir artış olması beklenirken, bir de buna %25 ile %35'lik bir yağış azalması ve ciddi iklim değişiklikleri kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmaktadır (Acar, 2010: 86). Bu ciddiye alınması gereken önemli bir stratejik projeksiyondur. Aslında tehlike çanlarının çalmaya başladığının ilk işaretleridir. Eğer insanlık alemi bu konuda duyarlı olmazsa, gelecek yıllar susuzluğun hüküm sürdüğü, suya ulaşmak için savaşların ve gözyaşıların çokça dökületeceği yıllar olacaktır.

Türkiye'nin en önemli tarımsal üretim merkezi Konya Ova'sının altındaki su rezervleri hızla yok olmaya başlamakta, havzadaki yeraltı su seviyesi her yıl ortalama 1.5 metre düşmektedir. Ayrıca tarımda kullanılan yanlış sulama yöntemleri nedeniyle kullanılabilir suyun %40'ı israf edilmektedir (Sönmez, 2010: 64-81). Burada sorgulanması ve üzerinde ciddi olarak durulması gereken nokta, ülkemizin insanı ilk kez suyun yağışa bağlı olarak aynı anda hem azlığı, hemde fazlalığıyla nasıl başa çıkabileceğini derinden sorgulamaktadır (Sönmez, 2010: 81).

Kağıt hamuru (bir ton yada reyon için) 280 ila 870 m^3 su kullanılır, beyazlatma işleminde her ton pamuk için 220 ila 330 m^3 su tüketilir. Fasulye, şeftali vb. gibi sebze-meyvenin ticareti nedeniyle paketlenmesi için ton başına 22 ila 78 m^3 su gerekir. Teknolojide kullanılan tek bir silikon yonga plakası için 10 m^3 iyonize su kullanımına ihtiyaç vardır (Shiva, 2007: 56).

1965'de Japonya'da 1 milyon US $'lık mal üretmek için 50 milyon litre su kullanılırken, 1989'da bu rakam 3.5 milyon galon su kullanılmaktadır. 2.Dünya Savaşı'ndan önce 1 ton çelik üretebilmek için 100 ton suya ihtiyaç varken, bugün 6 tondan daha az su kullanılmaktadır. Öte yandan 1 ton alüminyumu işleyebilmek için yarım ton suya ihtiyaç vardır. Ayrıca, 1 araba üretebilmek için 150 ton suya, 1 kg kumaş üretmek için 120-200 litre arasında suya ihtiyaç vardır. 1 varil petrolü rafine etmek için 7 ton su kullanılmaktadır. 4 adet araba lastiği için 7.500 ton suya gereksinim vardır (Yılmaz ve Peker, 2013: 57-74).

Dünya'da su kıtlığının derecesini anlayabilmek için bir takım kriterler ortaya konmuştur. Değişik ölçütler geliştirilmiştir (Zehir, 2005: 139-158). Bunlardan en önemlisi Kıtlık İndeksi olup, dört ana değişkenden meydana gelir (Tomanbay, 1998: 99-101; Zehir, 2005: 141).

- Su talebinin su arzına olan oranı,
- Nüfus artışı ile ilişkili bir şekilde kişi başına düşen su miktarı,
- Kişi başına yılda 1000 m^3'den fazla su tüketilebilir suya sahip olma,
- Ülke dışından gelen su arzının yerli su arzına oranı.

Kişi başına düşen yıllık asgari su miktarı 1.100 metreküp civarındadır. Bunun 100 metreküpü kişisel ihtiyaçlar, 1.000 metreküpü ise gıda ve ürün üretiminde gerekli su miktarıdır. İnsan bedeni katı ve sert bir yapı şeklinde görünse de, %65'i sudan oluşur, beyinin ise %75'i sudur. Bu oran bedenimizdeki en yüksek suyun bulunduğu organdır. İnsan ve bitkiler yaşlandıkça bedenlerinde bulunan su oranı gittikçe azalmaktadır. Gençken %90'larda bulunan bu su oranı, yaşlanınca 2/3 oranına kadar düşmektedir.

Uluslararası Büyük Barajlar Komisyonu'nun tespitine göre, 20. yüzyıl başlarında çeşitli ülkelerde 420 baraj varken bu rakam 20. yüzyıl sonlarında 36327'e ulaşmış ve bu sayının % 90'ı 1950 yılından sonra inşa

edilmiştir (Kırkıcı, 2014: 9).[4] İçinde bulunduğumuz yüzyılda barajlar en önemli su projeleri oldular (Pamukçu, 2000:65). 1950 yılında baraj setinin yüksekliği 15 metreyi aşan büyük barajların sayısı 5.000 civarında iken, günümüzde bu sayı 38.000 sayısına erişmiştir. Böylece yapay rezervuarların yüzölçümü 400.000 km^2'ye ulaşmış ve taşıdıkları su hacmide 5.000 km^3'ü geçmiştir (Pamukçu, 2000:65). Ancak günümüzde büyük barajların yapımında ciddi tepkiler yüzünden önemli miktarda azalma görülmektedir. Örneğin Çin'de Yangtze Nehri üzerinde bulunan Üç Derin Vadi barajı 175 metre yüksekliğinde olup, ciddi çatlaklar görülmesi ve herhangi bir tayfunda yıkılma riski altında olması, bu tarz büyük barajların yapımının maliyetli olması ve kullanımındaki sıkıntılar nedeniyle cazibesini kaybetmiştir.

Şekil 1: Dünya'daki Suyun Dağılımı

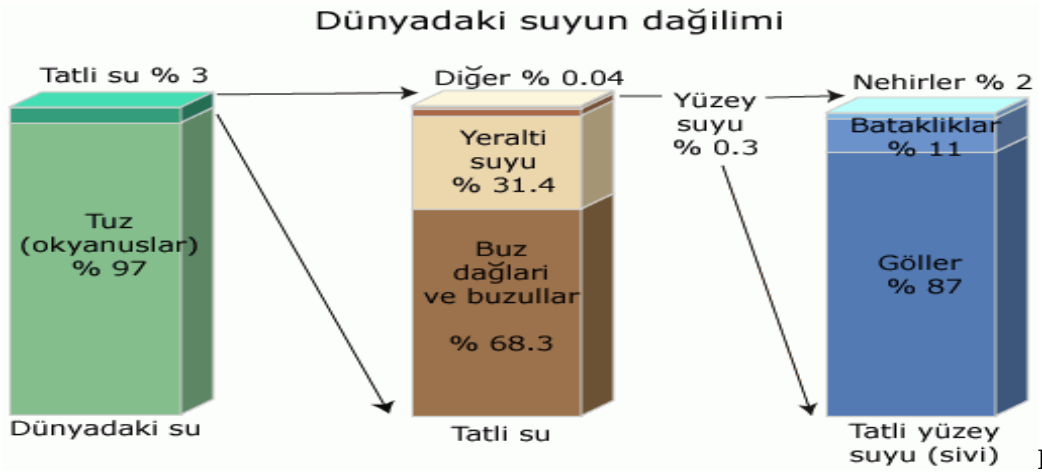

Kaynak: P.H. Gleick, (1996), Water Resources, Editor:S.H.Schneider, *Encylopedia of Climate and Weather*, Oxford University Press, New york, s.823'deki tablodan alınmıştır.

Küresel su talebi, büyük ölçüde nüfus artışı, kentleşme, gıda ve enerji güvenliği politikaları ve ticari küreselleşme, değişen beslenme biçimleri ve artan tüketim gibi makro-ekonomik süreçlerden etkilenir. 2050 yılına kadar, küresel su talebinin, başlıca artan imalat talepleri, termal elektrik üretimi ve evsel kullanım sebebiyle %55 oranında artacağı öngörülmektedir (UNESCO, 2015: 1-9). Dünyadaki toplam su kaynağına göz attığımızda toplamda yerküre üzerinde 332,500,000 metreküp su bulunduğunu görmekteyiz. Fakat bu kadar büyük su kaynağının ancak %3'lük kısmının içilebilir tatlı su olmasıdır.

3. TÜRKİYE'DE SUYUN EKONOMİK VE STRATEJİK ÖNEMİ

Türkiye'de yılda 501 milyar m^3 yağış almaktadır. Bu yağışın % 37'si yani 186 milyar m^3 akışa geçerken, 95 milyar km^3'ü ekonomik olarak kullanılmaktadır. Ülke yüzeyine yılda düşen ortalama 630-643 mm yağışa karşılık, ülkemizin yenilenebilir su potansiyeli 234 km^3 olup, bunun 41 km^3 yeraltı suları olup, 193 km^3 ise akarsulardan meydana gelmektedir (DPT, 2007: 15).

Aslında su konusunda tasarruf yapabilen ülke konumundadır. 44 km^3 tüketim, 68 km^3 ise tasarruf edilen miktar söz konusudur. Aşağıdaki şekilde görüleceği üzere detaylar verilmiştir.

[4] Ayrıca bknz: J.A. VELTROP, (1991), " *Water, dams and hydropower in the coming decades"*, Water Power & Dam Construction, June 1991. s.37-44.

Şekil 2: Türkiye'de Su Kullanım Durumu

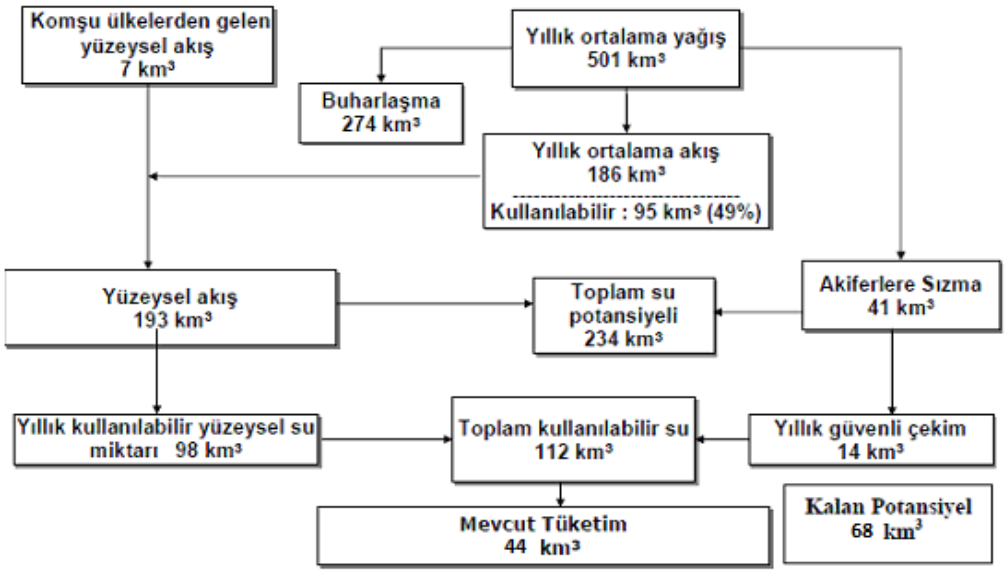

Kaynak: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Marmara Araştırma Merkezi, Çevre ve Temiz Üretim Enstitüsü, Havza Koruma Eylem Planlarının Hazırlanması Projesi Fırat Dicle Havzası, Proje Nihai Raporu, s.205'den alınmıştır.

Türkiye'nin toplam yüz ölçümü 783.577 km^2 başka bir ifadeyle 78 milyon hektardır. Baraj ve tabii göller çıkıldığında kalan alan 769.600 km2'dir. Türkiye'de 706 adet baraj gölü bulunmaktadır. Bunlardan bazılarının yüzey alanı; Atatürk Barajı 817 km^2, Keban Barajı 675 km^2, Karakaya Barajı 268 km^2, Hirfanlı Barajı 263 km^2, Altınkaya Barajı 118 km^2'dir. İşlenmesi nispeten kolay olan 100.000 km^2'lik engebeli ve yassı tepeli arazileriyle birlikte Türkiye'de dağlık alanların dışında 370.000 km^2 düzlük alanı olduğu söylenebilir. Tarım arazileri toplamı da 280.000 km^2 yani 28 milyon hektar civarındadır. Yapılan etütlere göre; mevcut su potansiyeli ile teknik ve ekonomik olarak sulanabilecek arazi miktarı 8,5 milyon hektar olarak hesaplanmıştır. Bu alan içerisinde 5,9 milyon hektarlık sulamaya açılmış olup, bu alanın 3,61 milyon hektarı DSİ tarafından inşa edilmiş modern sulama şebekesine sahiptir (DSİ, http://www.dsi.gov.tr/toprak-ve-su-kaynaklari; 15.03.2016).

TÜİK verilerine göre, kullanma ve içme suyu miktarı 1 yılda 4.93 milyar m^3 sudur. Şebekede dağıtılan yıllık su miktarı 2.8 milyar m^3'dür. Sudan elde edilen satış geliri yıllık 8.5 milyat TL.'dir. Şebekede kaybolan suyun yıllık ülke ekonomisine maliyeti 6.5 milyar TL.'dir (Muslu, 2015: 56). Bu hesaplamaya göre 2.1 milyar m^3 su her yıl fire veya kaçak olarak kaybedilmektedir. Eldeki verilere göre, ambalajlı suyun m^3 başına fiyatı 2008'de 340 tl iken, 2014 yılında 450 tl olması beklenmektedir. Bu şekilde artmaya devam ederse tahminen 2020 yılında 1.000 tl.'yi bulacaktır. 2008 yılında ihraç edilen ambalajlı su miktarı 103.918 ton iken, elde edilen gelir 19 milyon dolar ($)'dır. 2010 yılında ihraç edilen ambalajlı su miktarı 128.429 ton iken, elde edilen gelir 20.08 milyon dolar ($)'dır. Yine 2012 yılında ihraç edilen ambalajlı su miktarı 173.469 tona ulaşırken, elde edilen gelir 27.6 milyon dolar ($)'dır.

Türkiye'de, 2011 yılında ambalajlı su üretimi 9,3 milyar litreye, pazar hacmi 3,4 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Kişi başına su tüketimi ise aynı dönemde 135 litreye ulaşmıştır. Şişelenmiş su tüketiminin %65'ini 19 litrelik damacana su oluştururken, geriye kalan %35'lik kısmını pet şişe su oluşturmaktadır. En büyük 10 firma toplam pet su pazarının %63'ünü kontrol etmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 52).

Türkiye'nin kişi başına günlük su tüketimi 120 lt olduğu varsayıldığında, şebekelerde 1 yılda kaybolan suyun toplam miktarı 2 milyar m^3'dür. Bu miktar Türkiye'nin 225 günlük su ihtiyacına tekabül etmektedir. Bu durum suda meydana gelen kaçak yada fire miktarı toplamının kullanılan suyun %43'üne tekabül etmektedir. Bu fire İngiltere'de günlük 3 milyon m^3 civarında olup, yıllık %20-23 seviyelerindedir. Hollanda da ise, bu fire %5 civarındadır. Ortalama olarak batılı ve ileri ülkelerde bu rakam %10-20 arasındadır (Muslu, 2015: 56).

Ülkemizde çok büyük bir su kaybı ve israfı bulunmaktadır. Özellikle de tarım ve sanayi sektöründe bilinçsizce su harcanmaktadır.

2010 yılı TÜİK verilerine göre; belediyeler tarafından resmi kuruluşlar, sağlık kurumları, okullar, sanayi işletmeleri, ticarethaneler, meskenler, park, bahçe ve WC, din ve hayır kurumları, inşaatlar ve diğer olmak üzere toplamda 21.447.147 aboneye su dağıtılmıştır. Faturalandırılan su miktarı 2,58 milyar m^3'tür. Satılan bu sulardan toplam 6,28 milyar TL gelir elde edilmiş olup, bu bedelin %65,8'i meskenlerden toplanmıştır. Dağıtılan suyun ise %75'i meskenlerde kullanılmıştır. 2010 yılında anket uygulanan 2650 belediyeden içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen belediye sayısı 2625'dir. Toplam çekilen su miktarı 4.78 milyar m3 olup bu verilere göre faturalandırılamayan su miktarı 2010 yılında % 46'dır. Bu oran 2008 yılında %47,9 olarak belirlenmişti. Ülkemizde 2010 yılında toplamda kayıp-kaçak ve ücretsiz kullanılan su miktarı yaklaşık 2,2 milyar m^3'tür. 9. Kalkınma Planında şebeke kayıplarının %30-40 ve kaçak kullanımın %40-60 düzeyinde olduğu kabul edilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 47-48).

Türkiye uluslararası platformlarda su zengini bir ülke olarak lanse edilmeye çalışılmaktadır. Türkiye, su zengini bir ülke olmadığı gibi bölgenin su kaynaklarına en çok sahip ülkesi de değildir. 2030'lu yıllara gelindiğinde ülkenin su baskısı altında olacağı beklenmektedir. Nüfus artışı, iklim değişikliği, sahip olunan genç nüfus ve bu nüfusun yaşam ve geçim ihtiyaçlarını karşılayacak zirai ve sanayi gelişme göz önüne alındığında, sabit olan su kaynakları çerçevesinde uygulanacak etkin ve ekonomik bir "su yönetiminin" dahi, mevcut seviyenin altına düşülmesini önleyememe ve su sıkıntısı içinde bulunma riski bulunmaktadır.

4. SU SORUNU VE KRİZİ

Su krizi, dünyanın ekolojik tahribatının en yaygın ve en çetin boyutudur. 1998 senesinde 28 ülke su kıtlığı çekerken, bu sayı 2025 yılında (dünya nüfusunun tahmini 8.3 milyar insanın) yaklaşık dünya nüfusunun yarısı içilebilir yeterli sudan yoksun ve su sıkıntısı içinde olacağıdır (Falkenmark ve Rockström, 2004: 45-54).[5] 56-60 ülke arasında olması beklenirken, 1990 da 131 milyon insan su konusunda ciddi sıkıntı çekerken, 2025 yılında bu rakam 817 milyona yükseleceği beklenmektedir (Shiva, 2007: 20). Bu iyimser tahmin olarak kabul edilmektedir. Realist politik analizlere göre, 1.5 milyar insan gerçek anlamda su kullanma ve suya ulaşma sıkıntısı çekeceği gerçeğidir. 2050'li yıllarda ise futurist-analistlerin kötümser senaryosuna göre; 6.5-7 milyar insan (dünya nüfusunun %85-90'ı) susuzluk sorunu yaşayacağı tahmin edilmektedir. İyimser projeksiyonlara göre ise; 2.5-3 milyar insan (dünya nüfusunun %20-25'i) su sıkıntısı içinde olacağı gerçeğidir. Her şartta yaşamak için suya ulaşma problemi hem bu coğrafyada, hem de dünyanın başka bölgelerinde bir hidropolitik sorun siyaset gündemimizde önümüze gelecektir. Bu yüzden ciddi "**su savaşları**" karşımıza çıkacaktır. Günümüzde su kaynakları ekonomik olarak ticarileşmiş, yönetim olarak siyasileşmiş ve stratejik olarak uluslararasılaştırılmıştır (Yıldız ve Özbay, 2012: 21-22). Bugün dünya'da su çatışmalarının yaşandığı ülkeler, bölgeler ve nehirler aşağıda belirtilmiştir (Aydoğdu ve Yenigün, 2006: 1150-1160; Duyar ve Özçelebi, 2012: 25);

- Pakistan – Hindistan arasındaki İndus nehri konusunda,
- Meksika – A.B.Devletleri arasındaki Colorado ve Rio Grande Nehirleri konusunda,
- A.B.D. – Kanada arasındaki pek çok nehir ve gölün paylaşımı konusunda,
- Mısır – Sudan - Etiyopya arasındaki Nil nehri konusunda,
- İsrail – Ürdün - Suriye arasındaki Yarmuk ve Ürdün nehirleri ve Tiberya gölü konusunda,

[5] İsveçli hidrolojistlere (su bilimcilerine) göre bir ülkede fert başına düşen yıllık su miktarı ile o ülkedeki su durumunu açıklamaya çalışmıştır. Buna göre;

- Yılda kişi başına 10.000 m^3 ve daha yukarıda rezervi olan ülkeleri "en az su sorunu olan ülkeler",
- Yılda kişi başına 10.000 -1.670 m^3 arasında rezervi olan ülkeleri "su sorunu olan ülkeler",
- Yılda kişi başına 1.670 - 1.000 m^3 arasında rezervi olan ülkeleri "şiddetli su sorunu olan ülkeler",
- Yılda kişi başına 1.000 - 500 m^3 arasında rezervi olan ülkeleri "sürekli su kıtlığı olan ülkeler",

Yılda kişi başına 500 m^3'ten daha az rezervi olan ülkeler "yaşamak için gerekli asgari su sınırının altında olan ülkeler" olarak kabul edilmektedir.

- Uruguay – Arjantin arasındaki Columbia nehri konusunda,
- Türkiye – Irak – Suriye arasındaki Dicle ve Fırat nehirleri konusunda,
- Çad – Nijer – Kamerun – Nijerya arasındaki Çad gölü ve havzası konusunda,
- İsrail – Ürdün – Filistin arasındaki Şeria nehri konusunda,
- Türkiye – Suriye – Lübnan arasındaki Asi nehri konusunda,
- İsrail – Lübnan arasındaki Litani nehri konusunda,
- Avrupa ülkeleri arasında Tuna nehri konusunda ileride çıkabilecek sınır çatışmaları (su sıkıntısı çekildiğinde),
- Amazon nehri konusunda Güney Amerika ülkeleri arasında çıkabilecek çatışmalar (su sıkıntısı çekildiğinde).

Görüldüğü üzere dünya'da yaşanan su sıkıntılarının ve çatışmalarının bir çoğunun Ortadoğu merkezli olmasının bu bölgenin gelecekte yaşayacağı sıkıntıyı ve meselenin büyüklüğünü göz önüne sermektedir.

Konumuzu teşkil eden Türkiye ve Ortadoğu ölçeğinde bu konu daha çok önem arz etmektedir. Nüfus bu bölgede ciddi bir politika belirleyicisi konumundadır. Bir bölgenin su ekonomisini ve su stratejisini arz-talep ilişkisi belirlemektedir.Yani, suya sahip olan devlet ile suya ihtiyacı olan devlet arasındaki ilişki tamamen bir iktisadi-politik ilişki içerisindedir. Dünyada politik kararların alınması sürecinde, ekonomik ve sosyal dönüşümlerin anlaşılması, öncelikli olarak ülkelerin birbiriyle olan ekonomik, askeri, siyasi, stratejik ve kültürel ilişkilerin birçok açıdan değerlendirilmesiyle (Piketty, 2014: 628-630) "suyun" Ortadoğu için önemini ortaya koymak mümkün olabilecektir.

21. yüzyılda su, "ekolojik denge içinde ekonomik büyüme"nin ve "sürdürülebilir kalkınma"nın en önde gelen faktörü olma özelliğini kazanmaktadır (Kırkıcı, 2014: 9). Suyun ekonomik analizini yapmak gerekirse, suyun özel nitelikli (kıt ve zorunlu bir) ekonomik mal olarak kabul edilmesi, 1992 yılında Dublin'de düzenlenen, "suyun ve sürdürülebilir kalkınma açısından öneminin" vurgulandığı konferanstan sonra olmuştur. Bu konferansın sonuç bildirgesinde "suya ekonomik" değer atfedilmiştir. Bu bağlamda, suya ekonomik bir mal olarak baktığımız da suyun önemsiz basit bir maldan ziyade, çok önemli ekonomik, stratejik, politik ve biyolojik nitelikli bir mal olduğunu görmekteyiz. Olmazsa olmaz denecek özel nitelikli mal türlerindendir. Diğer ekonomik malların ikame olma özelliği bir şekilde ortaya konur ama suyun ikamesi olacak mal yoktur. Kamusal bir maldır. Bu özelliğini de bu mala yüklenen değerden gelir. Şöyle ki, devlet tarafından koordinasyonu yapılan (kamu yararına yönelik gözetimi, dağıtımı ve denetimleri devlet ve organları tarafından yapılan), toplumsal ihtiyaçları karşılamak, sosyal fayda ve pozitif dışsallık yaratmak için topluma sunulmuş bulunan maddi ve manevi değerler bütünüdür. Suyun taşıdığı bu ekonomik özelliklerinin yanında pek çok sektörün temel girdisi olarak kullanılması sonucunda makro ekonomik bir değere sahip olup, ve iktisadi büyümenin de anahtarı olma özelliğini taşımaktadır. Dolayısıyla bu niteliği itibariyle, iktisadi büyüme ve iktisadi kalkınma üzerinde birinci derecede öneme sahiptir. Tarihi incelediğimizde şunu çok iyi görmemiz gerekir; "***Suyu kullanan toplumlar her zaman kalkınmış ve medeniyette ileri gitmiş toplumlar olmuştur***". Ne yazık ki, su fakiri toplumlarda her zaman yönetilen, geri kalmış, sömürge olmuş, kalkınmamış, avuç açan, hor görülen ve ilkel kalan toplumlar haline dönüşmüştür.

Az gelişmiş ülkelerde tarım amaçlı su kullanımı % 70'ler düzeyinde iken, gelişmiş ülkelerde tarım ağırlıklı kullanım oranı % 35 civarındadır. Endüstrileşmiş Batı Avrupa ülkelerinde toplam su kullanımının % 49'u endüstride, % 37'si tarım sektöründe; Kuzey Amerika ülkelerinde su kullanımının % 47'si endüstride, % 3'ü tarım sektöründe ve kalanı ise diğer amaçlar için kullanılmaktadır. Ortadoğu ülkelerinde toplam su kullanımının %89'u, Latin Amerika ülkelerinde ise % 76'sı tarım sektöründe kullanılmaktadır (Kırkıcı, 2014: 8).

Tablo 1: Tatlı ve Tatlı Su Kaynaklarının Sektörel Kullanımı (%)

SEKTÖR	DÜNYA	GELİŞMİŞ ÜLKELER	GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER	AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER	AVRUPA	TÜRKİYE
TARIM	67-70	39	52	86	33	72-75
SANAYİ	22-23	46	38	7	51	10-12
İÇME VE KULLANMA	8-10	15	10	7	16	15-16

Kaynak: Ahmet Vehbi MUSLU, (2015), a.g.e., s. 14'deki tablodan alınmıştır.

Su, ekonomik anlamda maliyeti olan bir maldır. Çünkü suyun rafine edilmesi ve işlenme süreci, bir yerden bir yere taşınması, dağıtım ve şebeke ağının oluşturulması, kaliteli ve içilebilir suyun hanelere ya da tarımsal alanlara kadar getirilmesi durumu, suyun aslında pahalı bir meta haline getirmekle birlikte, devletin desteği ile bu malın fiyat bakımından düşük tutulmasına sebep olmaktadır. Suyun taşıdığı ekonomik, sosyal ve yaşamsal değeri büyük iken, bu kompleks işlemin ancak devlet gücüyle organize edilerek yapılabilir, bu işin altından ancak kamu gücüyle kalkılır. Özel sektör ve özelleştirme yöntemleriyle su sorununa asla çare üretemezsiniz. Çünkü özel mal statüsüne gelemeyecek kadar önemli ve stratejik bir maldır. Devletin sosyal destek fiyatlaması da (tavan fiyat uygulaması) bu yüzdendir (Diler, 2008: 30-38).

Suyun ekonomik anlamda değerini analiz yapmak gerekirse, suya olan talebin ilgisini bilmek gerekir. Bu durumu da ekonomideki elastikiyet kavramıyla açıklamak mümkündür. Suyun talep elastikiyeti, suya olan talep miktarındaki yüzdelik değişimin, fiyatta meydana gelen yüzdelik bir artışa oranlanması şeklinde açıklamak mümkündür. Suyun talep katsayı genellikle negatiftir, negatif olmasının sebebi ise fiyat arttığı zaman talebin genellikle azalmasıdır. Ancak bu durum su için pek mümkün değildir. Suyun talep esneklik katsayısının değerleri "0" ile "-1" arasında olmaktadır. Çünkü suyun kullanıldığı yere göre, tarlada ürün yetiştirmek için kullanılan su, sanayide ve teknolojide kullanılan su, yemek için kullanılan su, hijyenimiz ve temizlik için kullanılan su, sağlığımız için kullandığımız su ile çamaşır yıkarken kullandığımız su, çevre temizliği için kullanılan su durumu gibi değişik nedenlerle, suyun elastikiyet katsayısı farklılık göstermek ve farklı ekonomik değerler almasına sebep olmaktadır. Bu durum talep elastikiyet katsayısının sabit olmamasına sebep olmaktadır. Örneğin, endüstriyel ürün imalatında ve tarımsal ürün yetiştirmede suyun esnekliği daha fazladır. Değeri "-1" seviyelerindedir. Buna karşılık insan hayatının idamesi için (içme suyu ve temizliğinde) gerekli olan yerlerde suyun esneklik katsayısı "0"a yakındır ve serttir. Bu durumda suyun fiyatı her ne olursa olsun, fertlerin suya olan talepleri hep olacaktır. İşte suyun fiyatının esneklik üzerindeki bire bir etkisi bu durumda ortaya çıkacaktır (Diler, 2008: 35-38). J.F. Thomas'ın su fiyatlarının çok düşük olduğu 1980'li yıllarda yaptığı araştırmada, mevcut fiyat üzerinde suyun esnekliği -0.21 olarak hesaplanmıştır. Ardından gelen %10'luk bir artış ise su talebini %2.1 oranında azaltmıştır (Diler, 2008: 37).[6]

Su ve su yolları yüzyıllar boyunca uygarlıkların kaderini ve siyasetini etkileyen temel etken olmuştur. Bütün politikalar buna göre belirlenmiştir. Dünya nüfusunun %40'ının, birden fazla ülke arasında paylaşılan nehirlerin çevresinde yaşamakta olduğu dikkate alındığında, suyun uluslararası politikadaki yeri daha belirginleşecektir (Elbeye, 2012: 1-2).

Günümüzde dünya nüfusu hızla artmaktadır. Bu hızlı artış 1800'lerde 900 milyon kişi iken, 1850'lerde 1.2 milyar kişiye çıkmış, 1900'lerin başında 1.7 milyar iken, 1950'lerde dünya nüfusu 2.5 milyara yükselmiş, 1990'da 5.2 milyara ulaşmış, 2000'lerin başında 6.1 milyar olmuştur. 2010 yılında 7 milyarı geçmiştir. Dünya nüfusunun gelecekle ilgili projeksiyonlarında 2020 yılında 7.9 milyar kişi olacağı ve 2030'da ise 9.5 milyar kişi olacağı tahmini yapılmaktadır (Cipolla, 1992: 97; Passig, 2010: 83-101; Van den Berg, 2012: 383). Ulusal Nüfus Bürosuna göre, her on saniyede dünya nüfusuna 27 kişi eklenmektedir. Örneğin, 2006 yılında her gün dünyaya gelen insan sayısı 211.000'dir. Buna mukabil her gün çoğunluğu çocuk ve yaşlılardan olmak üzere 14 ila 30 bin kişi suya erişememesinden ya da suyla tedavisi edilebilecek hastalıklardan ölmektedir. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonuna göre, dünya nüfusu 2010 yılında, 2009 yılına kıyasla, 79 milyon kişi artarak, 6 milyar 908 milyon kişiye yükselmiştir. Bu rakam 2050 yılında ise, 9 milyar 150 milyonu bulacağı hesaplanmıştır (Duyar ve Özçelebi, 2012: 10). Dünya nüfusu yıllık 80 milyon olarak arttığına göre, ilave bu artış için her yıl

[6] Ayrıca bknz: J. F. THOMAS, (2005), Submission to the Economic Regulation Authority's Inquiry On Urban Water And Wastewater Pricing: Draft Report, Resource Economics Unit, Perth, 24 Nisan 2005, s.2.

64 milyar m^3 suya ihtiyaç vardır (Gürseler, 2013: 1-11). Kanalizasyon olmayan, içecek ve kullanabilecek temiz su sıkıntısı çeken bölgelerde çocuk ölüm oranları gelişmiş ülkelere kıyasla 10-20 kat artıyor. Mikroplu sular her gün 3 bin 900 çocuğu öldürüyor (http://www.dunyagida.com.tr/haber.php?nid=1780, 15.03.2015).

Dünya nüfusunun %60′ından fazlasına sahip Asya kıtası, bu kullanılabilir suyun %36′lık bir kısmına sahip. Kuzey Amerika dünya nüfusunun %8 civarında iken kullanılabilir suyun %15'ini almaktadır. Avrupa dünya nüfusunun %13'ünü alıken, suyun %8'ini almaktadır. Afrika ise nüfusu %13'e tekabül ederken, kullanılabilir suyun sadece %11'ini almaktadır. Öte yandan dünya nüfusunun %16′sına karşılık gelen Güney Amerika kıtasında kullanılabilir suyun %26′sı bulunuyor (UN (Birleşmiş Milletler), 2003: 9).[7]

Su sıkıntısı gıda üretimi üzerinde de kısıtlayıcı bir etki yapmaktadır. Dünya Tarım ve Gıda Örgütü'ne (FAO) göre, yılda 2.700 kcal/kişi için 1.600 m^3 suya ihtiyaç vardır. Dünya nüfusu 2000 yılı baz alındığında 2025'te %29 artacak ve 2050 yılına ise %47 artacaktır (Yıldız, 2010: 75).

Bugün yapılan araştırmalarda 2.6 milyar insanın tuvaleti yok ve temel gereksinimleri için su bulamıyor. Kanalizasyon olmayan, içecek ve kullanabilecek temiz su sıkıntısı çeken bölgelerde çocuk ölüm oranları gelişmiş ülkelere kıyasla 10-20 kat artıyor. Mikroplu sular her gün 3 bin 900 çocuğu öldürüyor. İshal, kirli su kaynaklı hastalık ve ölümlerin bir numaralı nedeni olmaktadır. Dünyada her yıl 2.2 milyon insan ishalden ölmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde endüstriyel atıkların yüzde 70'i hiçbir işlem görmeden doğaya bırakılıyor ve su kaynaklarını kirletiyor. Her yıl 300-500 milyon ton ağır metaller, toksik maddeler suları zehirliyor. 2075 yılında dünya nüfusunun bir damla su bile bulamayacağı miktarı 3-7 milyar olacağı tahmin ediliyor (http://www.dunyagida.com.tr/haber.php?nid=1780, 15.12.2015).

2015 yılı itibariyle, dünya nüfusunun 1.3 milyarı gelişmiş ülkelerde yaşarken, 5.9 milyarı ise az gelişmiş ekonomilerde yaşamaktadır. Bu 5.9 milyarın, 985 milyonu da en az gelişmiş ekonomilerde yaşamaktadır. Günümüzde her yıl %1.78'lik nüfus artışıyla dünya nüfusuna ortalama 80-95 milyon arasında yeni nüfus eklenmektedir (Aksu, 1998: 227-228). 2050 projeksiyonuna göre; bu gelişmiş ülkelerin nüfus artışı düşük olmasına rağmen göçmenlerden, mültecilerden kaynaklanan, yabancı evliliklerin hızla artmasından kaynaklanan veya daha önce işçi olarak o ülkelere gelip yerleşen kişilerden kaynaklanan bir nüfus artışı karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucunda 2050 yılında gelişmiş ülkelerde yaşayan insan sayısı 1.5 milyarı geçecektir. Az gelişmiş ülkelerde ise bu rakam 8 milyara (1.8 milyarı en az gelişmiş ekonomilerde ortaya çıkacak bir artışa) dayanacaktır. Yani 9 milyarı geçecek ciddi bir nüfus miktarı karşımıza çıkacaktır. Aşağıdaki tabloda dünya nüfusunun artışını kaç yılda yaptığını gösteren tablodur.

Tablo 2: Dünya Nüfus Artışı (Yıllara Göre)

DÜNYA NÜFUS ARTIŞI		
NÜFUS	YIL	
1 MİLYAR	1804	
2 MİLYAR	1927	123 YILDA
3 MİLYAR	1960	33 YILDA
4 MİLYAR	1974	14 YILDA
5 MİLYAR	1987	13 YILDA
6 MİLYAR	1999	12 YILDA
7 MİLYAR	2012	13 YILDA
8 MİLYAR	2026	14 YILDA

[7] Ayrıca bknz: Sercan TEZCANOĞLU, http://t24.com.tr /haber/su-savaslari-nerelerde-cikacak-kim-kiminle-savasacak, 270718**, Erişim Tarihi:15.03.2015**.

Grafik 1: Dünya'da Yıllara Göre Nüfus Artış Miktarı

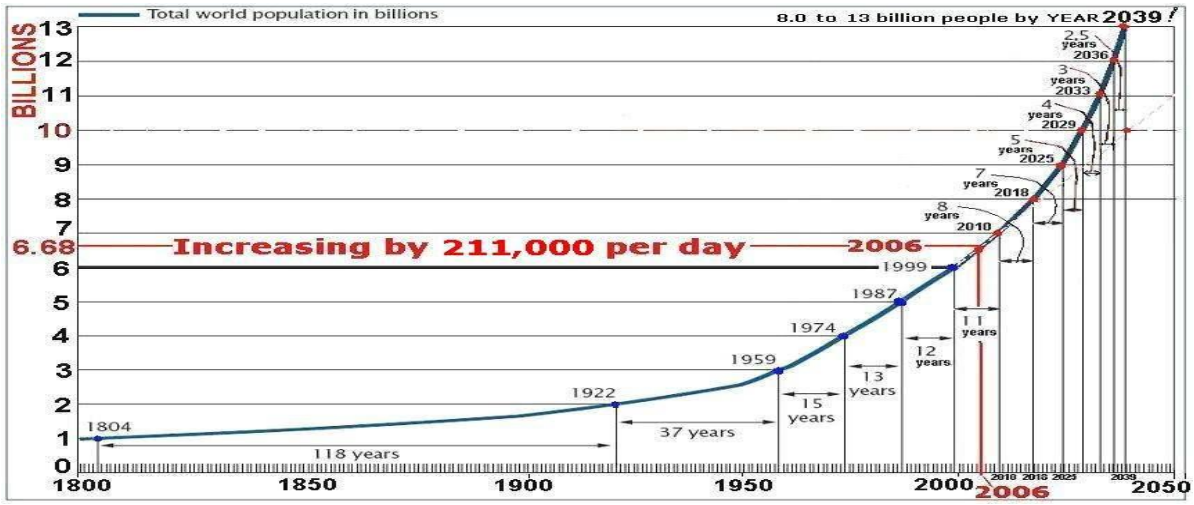

Hidropolitika'nın önemi yeni yeni ortaya çıksada devletlerin temel ilişkilerinin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olup, bu yüzyılda çok önemli sonuçlar doğuracak olan bu bilimin strateji bilimi ile birlikte analizini devletler nazarında çok iyi yapmak gerekir. Bir devletin dünya siyaset arenasında güçlü bir pozisyona sahip olabilmesi ve aktif rol alabilmesi için, yukarıda belirttiğimiz tüm bu unsurların optimum ölçüde kullanılmasını gerektirir.

5. ORTADOĞU'DA SU SORUNU VE SU SAVAŞLARI

Ortadoğu bölgesi dünya nüfusunun %5'ini meydana getirirken, su kaynaklarının ancak %1'ine sahip olmaktadır. Su politikasını (hidropolitikasını) ve stratejisini belirleyen 4 temel unsur vardır;

1- Suyun önemi ve iktisadi hayattaki kullanım miktarı,

2- Din ve mezhep olgusu,

3- Ülke politikaları ve bölge dışı aktörlerin etkileri,

4- Ülkelerin coğrafi konumları ve yaşam koşullarıdır.

Henry Kissinger'ın bir zamanlar söylediği bir söz çok önemlidir**; "*Devletlerin kontrolü için Petrol'ün, halkların kontrolü için ise Suyun kontrolü yeterlidir*" (**Eslen, 2005: 17**). "**Yakın gelecekte, Kıbrıs ve Türkiye'nin önemi daha da artacak ve dünya siyasetinin temel yörüngesi enerji ve hidropolitika (suyun stratejik kullanma siyaseti) oluşturacaktır. Türkiye, Ortadoğu bölgesi'nde en kaliteli ve kullanılabilir suyuna sahiptir." (Kılıçbeyli, 2004: 26). 1997 yılında BM Genel Sekreteri olan Butros GALİ'nin, 21. yüzyılın temel çatışmalarının "su odaklı" olacağı tezi dikkat çekicidir. Bu bağlamda, çatışma beklenen topraklar; başta Ortadoğu, KuzeyAfrika-Orta Afrika bölgesi, Meksika-A.B.D, Orta ve Güney-Doğu Asya bölgesinde, Hindistan-Bangladeş-Pakistan, Çin-Orta Asya ülkeleri arasında ciddi çatışmalar beklenmektedir. ABD'nin en önemli düşünce ve stratejik araştırma kurumlarından olan Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi (**CSIS**), 30 Eylül 2005 tarihli "**Global Water Futures**" (Küresel Su Geleceği) adlı çalışmasında ilginç tespitler bulunmaktadır; "Şimdiden bölgesel krizlere neden olan küresel su sorunu, gelecekte çatışmaların ve istikrarsızlıkların nedenini oluşturacaktır. Su sıkıntısı, arz ve talep arasındaki dengesizli yüzünden insanlığı dünya tarihinin dönüm noktasına doğru sürüklemektedir. Su sorunları, jeopolitik istikrarsızlıkların nedenini oluşturacaktır. ABD ulusal güvenlik stratejisini güçlendirmenin yolu olarak, su sorununu öncelikler listesindeki yerini yükseltilmelidir."(Günal, Aralık 2005, 2023 Dergisi) Aslında ABD, suyun kullanımı ya da insanlığın ihtiyacından öte, küresel siyasi otoritesini ve dünya üzerindeki patronajını devam ettirebilmek için, suyu bir çeşit "stratejik meta" olarak Ortadoğu veya Dünya'nın diğer kaotik coğrafyalarında kullanmak

istemesidir. Yine bu doğrultuda CSIS tarafından 2006 yılında ortaya konan "Uluslararası Su Girişimi" için 3 amaç belirlemiştir (CSIS (Center for Strategic and International Studies), 2006: 1-3):

- Güvenilir su ve sağlık koruma (hijyen) erişiminin arttırılması,
- Su kaynakları yönetiminin geliştirilmesi ve su verimliliğinin arttırılması,
- Su güvenliğinin geliştirilmesi.

Asıl sorun önümüzdeki yıllarda ortaya çıkacak ciddi iklim değişiklikleriyle birlikte, büyük bir göç ve mülteci dalgasının suyun olduğu coğrafya'ya doğru kayacağıdır. Günümüzde 3-5 milyon mülteciden çekinen Avrupa ve Kuzey Ülkeleri bu durumda ne yapacağı hidropolitika konusunu daha da ilginç hale getirmektedir.

Hidropolitik stratejisi, Türkiye'yi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin 2025'ten itibaren önem kazanmasına sebep olacaktır. İsrail, Türkiye topraklarından çıkan ve Akdeniz'e dökülen ve günlük 6 milyon metreküplük (m^3) sahip olan Seyhan ve Ceyhan nehirleri ile Manavgat çayını almak; böylece su sorunundan tamamen kurtulmak istiyor. Bu amaçla, Türkiye'den İsrail'e su borusu hatlarını kurma planı yatmaktadır. Burada kişi başına düşen yıllık su miktarı İsrail'de 370 m^3 "yaşamak için gerekli su sınırının altında olan" ülke durumundadır (Falkenmark ve Rockström, 2004: 45-54).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, su ve suya dayalı bölgesel kalkınma projeleri ile sürdürülebilir kalkınma ve yoksullukla mücadelede önemli bir rol oynar (Yıldız ve Özbay, 2012: 23). Bu politikaların başında tüm Ortadoğu'ya yönelik olarak, 1980'lerden itibaren ortaya konan Dicle ve Fırat nehirlerinin beslediği Güneydoğu Anadolu Projesi (Aksu, 2004: 72-75)[8] barındırdığı unsurlarla, sosyal, kültürel, ekonomik ve fizikî boyutta ülkemize önemli yenilikler getirecek bir projedir. Bu projenin büyüklüğünü anlayabilmek için bir örnek vermek gerekirse, proje gerçekleştiği zaman Türkiye'nin 55 milyar dolarlık bir tarım ihracat potansiyeline ulaşacağı belirtilmektedir. Bugün Irak ve Suriye'nin millî gelirleri toplamının 50 milyar dolar ($) civarında olduğu düşünülürse bu projenin önemi daha iyi anlaşılacaktır (Aksu, 2004: 73).

Su neden bu kadar çok önemli ve kıymetli bir durum ifa etmektedir? Bu sorunun cevabını tarihsel süreç analizinde ve jeo-stratejik analizlerle açıklamak mümkün olacaktır. Jeostratejiyi açıklayan iki tanım vermek gerekirse; **"Bir devlet, ülkesinin ve çevresinin üzerinde bulunduğu bölgenin coğrafi, hidrografik, meteorolojik ve iklim özellik ve olanaklarından askeri harekatta stratejik komuta kademelerine yararlanması bilimidir."** Diğer bir tanıma göre ise; **"Ulusal siyasi hedeflere ulaşmak için, büyük askeri kuvvetlerin nerede, ne zaman, nasıl bir biçimde kullanılacağını düzenlenmek biçimidir."** (Mütercimler, 2002: 8-10) Ayrıca bu unsurlara, ülkenin sahip olduğu bilim ve teknoloji kullanma durumu ile siyasi karar alabilme mekanizması da birer etken unsurlardandır. Stratejik düşünce bir askeri ve siyasi mücadeleyi başarıya götürecek yolları irdeleyen düşünce alanıdır (Akad, 2012: 3-20).

> "Su enerjiden de önemli.Enerjiyi bir biçimde ikame edebilirsiniz. Ama su hiçbir şekilde ikame edilemez. Dolayısıyla su konusunda Türkiye Ortadoğu'da temel oyuncu hatta tek oyuncu."[9]

[8] Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde; Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Batman, Şırnak, Siirt, Mardin ve Şanlıurfa illerinde yaklaşık 74.000 km'lik bir alanı içermektedir. Türkiye nüfusunun 1/11'i Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşamaktadır. Bu alan Türkiye yüzölçümünün yüzde 9'una tekabül etmektedir. Bu alanı bazı devletlerle kıyarlarsak; İngiltere'nin 1/3'üne, Belçika'nın 2.4 katına, Hollanda'nın 1.8 katına, Yunanistan'ın 1/2'sine, Danimarka'nın 0.9 katına, İsviçre'nin yaklaşık iki katına eş değerde bir coğrafik alanı kapsamaktadır. Bu kıyaslama ile projenin ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Ayrıntılı olarak bknz; Levent AKSU, (2004), "Güneydoğu Anadolu Projesi ve Önemi", 2023 DERGİSİ, Sayı:52, Ağustos 2004, Ankara, s.72-75.

[9] Gülgün AKBABA, (2001), "Suyun İnce Siyaseti", Prof.Dr.Ali İhsan Bağış ile yapılan bir röportaj, Bilim ve Teknik Dergisi, Nisan 2001, İstanbul, s.37.

Harita 1: Ortadoğu'da Ülkeler, Su Kaynakları Ve Nehirler

Orta Doğu'daki büyük nehirler

Sınır aşan sular konusu Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kuruluş yıllarında 1920 Gümrü Antlaşması[10], 1921 Moskova Antlaşması[11], 1921 Ankara Antlaşması ve 1924 Lozan Antlaşmalarında[12] da bu konu önem arz etmiş ve yerini almıştır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarının belirlenmesinde bu sular önem arz etmiş, Türkiye'nin sınırlarını çizmek için ele alınmıştır. Dünya'da sınırları aşan nehir sayısı, 215 tanedir.[13] Dünyada 145 ülkenin sınır aşan nehir havzasında toprağı bulunmaktadır. Sınır oluşturan sularla birlikte bu sayı 200 civarındadır. Bunlardan bir çoğu iki veya daha fazla ülke arasında tam geçerli ve üzerinde ittifak yapılmış kanunlar olmadan kullanılmaktadır. Devlet serveti olarak nitelendirilecek bu sınırların kullanımı ile ilgili kabul edilmiş emredici bir uluslararası kanun yada düzenleme yoktur. Sadece AB'nin bu konuda aldığı 3 sözleşme bulunmaktadır[14] ve bu sözleşmelerin hiçbirinde Türkiye taraf değildir.

[10] 2-3 Aralık 1920 gecesi imzalanan Gümrü Antlaşma'sına göre; Aras Nehri Çıldır Gölüne kadar uzanan hat Doğu sınırı olarak çizilecektir.

[11] TBMM ve Rusya arasında karşılıklı menfaatler adına 16 Mart 1921 tarihinde imzalanmış bir antlaşmadır. Doğu sınırı garanti altına alındı. Arpaçay ve Aras nehirleri sınırın çizilmesinde önemli etken oldu.

[12] Mudanya Ateşkes Antlaşması'nda belirlenen şekliyle kabul edildi. Meriç Nehri'nin Türkiye-Yunanistan sınırını çizmiştir.

[13]Türkiye'nin 2753 km'lik sınırlarının, %22'si (605 km) nehirlerden oluşmaktadır. Bu nehirleri sıralamak gerekirse; Türkiye'nin sınırının oluşturduğu sınıraşan sular nitelikli akarsuları şunlardır:
1- Aras Nehri: Türkiye, Azerbaycan, İran, Ermenistan
2- Arpaçay: Türkiye, Ermenistan
3- Hezil Çayı (Dicle'nin kolu): Türkiye, Irak
4- Meriç: Bulgaristan, Yunanistan, Türkiye
5- Mutlu Deresi (Rezve): Türkiye, Bulgaristan
Türkiye'nin sınıraşan su havzaları Meriç Havzası, Çoruh Havzası, Kura-Aras Havzası, Asi Havzası ve Fırat-Dicle Havzalarıdır.

[14] AB'de 14 Nisan 2003 tarihli Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Dicle ve Fırat nehirlerinden bahsedilerek, AB Çerçeve Su Direktifi (SÇD) ve AB'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere uygun olarak Türkiye'nin su sorunlarını çözmesini öngörmektedir. Bu sözleşmede "uluslararası sular" kavramı üzerine oturtulmuştur. Bu yönü ile Fırat ve Dicle Nehirleri Suriye ve Irak için "**Uluslararası Su**" statüsünde algılanırken, Türkiye için bu nehirlerin durumları "**Sınır Aşan Su**" (Transboundary Rivers) olarak görülmektedir. **Uluslararası Su** ve **Sınır Aşan Sular** kavramı birbirine

İngilizlerin hakim olduğu yerlerde askeri üsler kurduğu ve toprak parçalarında yaşayan yerli halkı ve toplumları etnik ve dini kökene göre birbirine düşürerek, "**böl, parçala ve yut**" stratejik taktiğini yüzyıllardır tüm sömürge ülkelerinde acımasızca kullanmıştır. Ortadoğu'da bu acımasız İngiliz siyasetinin yapıldığı ve uygulandığı şanssız bölgelerin başında gelmektedir. Bu bağlamda İngiliz emperyalist dış siyasetinin tarihsel süreç içerisinde analiz ettiğimizde, "***Stratejik Öneme Sahip Toprak Parçasında Yaşayan Birbirine Bağlı Toplumları; Önce Bölmek ve Aralarına Nifak Sokmak, Daha Sonra Arabulucu Rolüne Soyunmak ve 3. Aşamada ise, Güçsüzleşen ve Dağılan Toplumları Kendi Himayesi Altına Almak***" şeklinde bir özet yapmak mümkündür. Aslında tüm emperyalist devletlerin temel dış politika düşünceleri ve savları bu 3 aşama üzerine kuruludur (Aksu, 2013: 50-58). Konumuz itibariyle, bu bölgenin olmazsa olmazı "sudur". Su üzerine oynanacak stratejik oyunlar ve politikalar bizi ve çevre ülkelerini bire bir etkileyecektir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda ülke sınırlarını belirleyecek ve çiziminin nedeni olacak tek enstrüman; suyun paylaşımı ve kaynağını almak üzerine olacaktır.

Ortadoğu'da fiziksel altyapı yatırımları yapılmakla birlikte, su talebini yönlendirici yasal ve kurumsal düzenlemeler son derece yetersizdir. Bu olumsuz tabloya rağmen, bölgedeki ülkelerin çoğu, az miktardaki su kaynaklarını ziraî alanların sulanması, sanayi ve evsel su arzı için verimsiz bir şekilde kullanmaya devam etmektedir. Halen bölgedeki su varlığı ortalama 1500 m^3 /kişi/yıl civarındadır. Bu rakam dünya ortalamasında ise 7000 m^3 /kişi/yıl'dır. Söz konusu ortalama değer Ürdün, Yemen, Filistin'de 200 m^3 /kişi/yıl değerine kadar düşmektedir. Ekonominin tüm sektörlerinde (tarım, sanayi gibi) ve evsel kullanımda su talebi yükselişi sonucu, belirtilen ortalama 1500 m^3 /kişi/yıl mertebesinde olan su arzının, 2025 yılında bölgenin nüfusu 295 milyona çıkarken, ortalama 500 /kişi/yıl seviyelerine düşmesi beklenmektedir. Ortadoğu kişi başı su varlığı bakımından ciddi su sıkıntıları çekeceği bir sürece girmek üzeredir. Türkiye bu ortalamanın üzerinde yer alırken, Filistin ve İsrail 320 m^3 su ile ciddi su sıkıntılarının baş göstereceği ülkeler olacaktır (Çiçek ve Ataol, 2009: 51-64).

Tablo 3: Ortadoğu Ülkelerinin Toplam Su Talebi (Milyon M^3/Yıl)

ÜLKELER	1990 Yılı Kullanımı (Milyon m3/yıl)	2000 Yılı Kullanımı (Milyon m3/yıl)	2025Yılı Kullanımı (Milyon m3/yıl)
SURİYE	9.000	16.500	29.000
ÜRDÜN	920	1.500	1.900
IRAK	40.000	51.000	70.000
LÜBNAN	1.000	1.400	2.700
İSRAİL	1.900	2.500	3.500
FİLİSTİN	-	500	800
SUUDİ ARABİSTAN	16.000	13.000	22.000
KATAR	190	300	500
BAE	1.900	2.200	3.200
KUVEYT	330	670	970
BAHREYN	300	400	500
UMMAN	1.100	1.200	2.000
YEMEN	2.900	3.900	4.800
MISIR	60.000	69.000	84.000
TOPLAM	135.540	164.070	225.870

Kaynak: Aziz KOLUMAN ve Alper ŞEN, "Dünyada Su Kaynaklarının Paylaşımı Konusunda Yaşanan Başlıca Sorunlar", içinde Dünyada SuSorunları ve Stratejileri, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2003, s.111'deki tablodan alınmıştır.

karıştırılmaktadır. **Uluslararası Su;** iki devletin sınırları çizen sular olup, iki ülke arasında eşit şekilde paylaşılmaktadır. **Sınır Aşan Sular ise;** Fırat ve Dicle gibi bir ülkeden doğan, beslenen ve bu ülkede bir müddet aktıktan sonra bir veya birkaç ülkeye akan sulardır. Örneğin, Meriç nehri (Türkiye-Yunanistan sınırını çizen) ile Arpaçay nehirleri (Türkiye-Ermenistan sınırını çizen) uluslararası sulardandır. **Bu konuda bknz;** Metin SALTÜRK, (2006), "Ortadoğu'da Su Sorunu ve Türkiye Açısından İncelenmesi", Journal of Security Strategies (Güvenlik Stratejileri Dergisi), Issue: 03/2006, s.25-26.

Tablo 4: Dünya'da Kişi Başına Düşen Su Miktarı (Yılllık/ m^3)

	Yıllık/Metre küp
Suriye	1.200
Lübnan	1.300
Türkiye	1430
Irak	2020
Asya Ort.	3000
Batı Avrupa Ort.	5000
Afrika Ort.	7000
Güney Amerika Ort.	23000
Dünya Ortalaması	7300

Kişi Başına Düşen Kullanılabilir Su Miktarı

Türkiye, bölgede önemli bir aktör olmak istiyorsa ve sözü geçen ülke pozisyonuna soyunmak istiyorsa "suyu" stratejik bir koz olarak kullanmak zorundadır. Bu konuda Türkiye'nin su konusunda yetiştirdiği en önemli uzmanlarından olan Prof.Dr. Ali İhsan Bağış'ın sözleri bu konunun önemini anlatmaya yetmektedir; "Türkiye'nin su siyaseti; 1987 yılından beri izlediği Dicle ve Fırat nehirlerinden Suriye ve Irak'a saniyede 500 m^3 su verilmesi üzerinedir. Elinde mevcut olan suyu komşularının aleyhine değil, komşularıyla işbirliği içinde ortak bir refah için kullanmayı amaçlamıştır. Burada karşılıklı bağımlılık yaratmak zorundayız. Tıpkı, Türkiye'nin Rusya'dan petrol ve doğalgaz aldığı gibi karşılıklı bağımlılıklar yaratmak zorundayız. Su bakımından Suriye ve Irak fakir değil. Asıl suya ihtiyacı olan devletler, İsrail-Filistin-Ürdün ve Körfez ülkelerine gereklidir. Körfez ülkeleri zengin ve şimdilik petrol bol. İsrail Manavgat suyunu neredeyse bedavaya istiyor. İsrail şöyle bir politika güdüyor: Manavgat'tan suyu çok ucuza alıp, alacağı suyu Filistin'e ve Ürdün'e götürmek istiyor. Bunun karşılığında barışı satın almak istiyor. İsrail barışı satın aldığında, üstelikte Türkiye'nin suyuyla, böylece Türkiye'nin Ortadoğu bölgesi'nde herhangi bir kozu ve dolayısıyla ağırlığı kalmamış olacaktır. Bunun altını çizerek söylüyorum. Ayrıca İsrail yukarıda belirttiğimiz sulardan da verilmesini istiyor. Suriye'ye verilmeden kendisine verilmesini istiyor." (Akbaba, 2001: 36-40).

Türkiye, Ortadoğu'nun hidropolitikasını elinde tutan ve ekonomisi için yaşamsal öneme sahip bir stratejik değer olan "suya" sahiptir. Bu su kaynaklarından Dicle ve Fırat, Suriye ve Irak'a akarken, Fırat Nehri, Dicle Nehri'ne ulaşıncaya kadar yaklaşık 2.330 km. uzunluğundadır. Fırat Nehri'nin, Suriye ile Irak arasındaki sınırda yıllık su potansiyeli 35 milyar m^3'e ulaşmaktadır. Suriye'nin katkısı sadece 3,4 milyar m^3'tür. Irak topraklarından ise hiçbir katkı olmamaktadır. Belirtilen rakamlara göre, Fırat Nehri sularının yaklaşık % 90'nı Türkiye topraklarında, %10'u ise Suriye'de oluşmaktadır. 1937-1993 yıllarını kapsayan ölçümlere göre, Fırat Nehri'nin ortalama yıllık su miktarı 31.6 milyar m^3'tür. Dicle Nehri, Fırat ile birleşme noktasına kadar yaklaşık 1840 km. yol kat etmektedir. Cizre akım rasat istasyonu verilerine göre, Dicle Nehri'nin ortalama yıllık akım miktarı 16.2 milyar m^3'tür. Türkiye'nin toplam katkısı 21.3 milyar m^3'e ulaşmaktadır. Türkiye'nin kuzeydoğu Akdeniz'e akan suları Ortadoğu'yla bire bir ilgilidir. Akdeniz'e akan, Ceyhan, Seyhan, Aksu, Göksu, Köprüçay, Dalaman, Manavgat, Alata, Eşen'in yıllık su akımları toplamı 35 milyar m^3 'tür.

Ortadoğu bölgesindeki beş önemli sınır aşan nehir sisteminden üçü Türkiye topraklarından doğmakta veya denize dökülmektedir. Bu sular Fırat, Dicle ve Asi nehirleridir. Ortadoğu su kaynakları itibariyle başlıca beş su kaynağından beslenmektedir (Ekinci, 2013: 1-4):

- Türkiye'den doğup, önce Suriye'ye ardından Irak'a geçen Fırat ve Türkiye'den doğup Irak'a geçerken Fırat Nehri ile birleşerek Şattülarap adını alan Dicle Nehri havzası.
- İsrail, Ürdün ve Filistin tarafından kullanılan, Golan Tepeleri'nin batısından başlayarak önce Tiberiya Gölü'ne ve oradan İsrail işgali altındaki toprakları geçerek Ölü Deniz'e dökülen Ürdün (Şeria) Nehri havzası.
- Lübnan, Suriye ve Türkiye arasındaki Asi Nehri havzası.

- Bir kolu Viktorya Gölü'nden, öteki kolu Burundi Nehri'nden başlayan ve Burundi, Raunda, Tanzanya, Kenya, Etiyopya, Uganda, Kuzey ve Güney Sudan ile Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden geçen Nil Nehri.
- Lübnan topraklarında doğup denize dökülen Litani Nehri.

Tablo 5: Yıllara Göre Ortadoğu'da Nüfus Artışı

ÜLKELER	NÜFUS ARTIŞ ORANI (%)	1950 YILI (MİLYON KİŞİ)	1990 YILI (MİLYON KİŞİ)	2000 YILI (MİLYON KİŞİ)	2025 YILI (MİLYON KİŞİ) TAHMİNİ*
SURİYE	3,6	3,5	12,4	17,5	35,2
ÜRDÜN	3,3	2,3	3,5	5,3	10,8
IRAK	3,4	5,2	18,1	24,8	46,3
LÜBNAN	2,2	1,5	2,7	3,3	4,5
İSRAİL	1,7	1,3	4,6	5,6	6,5
FİLİSTİN	3	1	1,6	3	4,5
SUUDİ ARABİSTAN	3,8	3,2	14,9	20,7	40,4
KATAR	3,4	0,3	0,4	0,55	0,7
BAE	2,2	0,07	1,6	2	2,8
KUVEYT	2,8	0,15	2,2	1,7	2,8
BAHREYN	3,1	0,12	0,5	0,65	1
UMMAN	3,7	0,44	1,5	2,5	4,7
YEMEN	3,7	4,3	12,4	18,1	43,1
MISIR	2,2	20,3	56,5	67,9	90,5
TOPLAM	3,0**	43,7	132,9	173,6	293,8

*Tahmini Değerdir. ** Bölge Ülkelerinin Nüfus Artış Ortalaması.Kaynak: Özhan ULUATAM, (2004), "**Damlaya Damlaya Ortadoğu'da Su Sorunu",** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004, s.105'deki tablodan alınmıştır.

Ortadoğu'daki su sorunun temel gerekçeleri şu şekilde sıralanabilir (Saltürk, 2006: 32):

- Kurak ve yarı kurak bölgelerde tatlı su ekonomik gelişmenin önemli bir unsurudur. Bölgede tatlı su eşit olmayan bir şekilde dağılmıştır.
- Su arzındaki kısıtlamalara karşın su tüketimi 100 yıl boyunca 10 kat artmıştır.
- Su kaynaklan iyice kıt hale gelmiş, yeni su kaynakları yaratabilmenin maliyeti artmış ve var olan kaynaklar üzerindeki ülkeler arası rekabet büyük boyutlara ulaşmıştır.
- Bölge ülkelerinin nüfus artışındaki aşırı yüksek hız, kişi başına düşen tatlı su miktarını hızla azaltmaktadır.
- Endüstri, kentsel atık sular ve tarımsal ilaçlama ve gübreleme kökenli kirlilik, bölgesel su kaynaklarının kullanımını daha da zorlaştırmaktadır.
- Büyük miktarda sulamada kullanılması nedeniyle, yer altı suları hızlı bir şekilde azalmıştır.
- İlkel sulama metotları nedeniyle, büyük su kayıpları ortaya çıkmakta ve toprakta tuzlanma sorun haline gelmektedir.
- Mevcut su potansiyelinin ancak 40 milyar metreküpü fiilen kullanılmakta, bunun %12'si içme ve kullanma, %10'u sanayide, %78'i ise tarımsal sulamada kullanılmaktadır.

Ortadoğu bölgesinde, "**su**" temelinde hidropolitik analiz yapılırken, uluslararası düzeyde etkili olabilecek sosyal, ekonomik, siyasi, stratejik ve askeri konuları bilmek gerekir. Bu yaklaşımlar doğrultusunda hidropolitik analiz yapmak gerekir;

i. Ortadoğu'da mevcut su kaynakları ihtiyaçları karşılayamayacak hale gelmiştir. Suyun arz-talep dengesi; talep aleyhine bozulmuştur. Bu durum, bir yüksek strateji politikası olarak ya da bir üst akıl politikası olarak, Ortadoğu insanının yaşamını güçleştirerek, bölgede yakın gelecekte ciddi bir su kıtlığını meydana getirecektir. Bu bazı ülkelerin (İsrail, A.B.D, İngiltere vs.) bölgeyi boşaltma (göçe zemine hazırlamak) ve yaşanmaz hale getirmenin alt-yapısını oluşturma sürecidir.

ii. Bunun sonucu olarak su, Ortadoğu'da ortaya çıkacak olası muhtemel savaş senaryolarının içinde başlıca potansiyel nedeni olmaya adaydır.

iii. Ortadoğu'da suyun bölgede dengesiz dağılımı, aşırı nüfus artışı, suyun kullanım miktarının artması, coğrafik yapının kurak olması, bölgedeki sıcaklık artışı ve iklim özelliklerinin değişmesi, siyasi ve sosyal yapılar, din ve mezhep yapılanması ve bunlar arasındaki çatışmalar, askeri güç ve iktisadi yapı, iktidar mücadeleleri, halk ile tek adam (despot-otoriter) yönetimleri arasında asla bir bütünleşmenin olmadığı, istikrarsızlığın ve geri kalmışlığın, fakirliğin yanında çok büyük zenginliğin bulunduğu, gelir dağılımındaki adaletsizliğin aşikar bir şekilde göze çarptığı vs. olmak üzere onlarca etken faktör bölgedeki dengelerin bozulmasında rol oynamaktadır.

iv. Dünya ortalamasının üstünde meydana gelen nüfus artışı. Bu nüfus artışının önüne geçebilmek için bir şekilde savaşla, susuzlukla, çatışmalarla, işsizlik gibi nedenlerle topraklarını bırakıp gitmek zorunda bırakılması. Bunun altındaki temel neden "bölgeyi insansızlaştırmaktır" ya da asimile edilebilecek konuma getirmektir.

v. Hidropolitik analiz yapılırken, din-mezhep farklılığı ve istikrarsız politik rejimler bu bölge için belirleyici olmazsa olmaz bir durumdur. Özellikle din-mezhep savaşlarının odak noktasında bir kaç neden vardır. Birincisi, bu bölgede ciddi bir gelir ve rant paylaşımı var, ikincisi, bu topraklar dini motiflerle ve uzun yıllara yayılmış planlarla vazgeçilemeyecek kadar değerli görülmesi.

vi. Suyu korumak ve tasarrufunu yapmak için yeterince bilgi düzeyinin olmaması ve teknolojik alt-yapı yoksunluğunun halkın üzerinde bir karabasan gibi çökmesi. Otoriter rejimler tarafından bilgisiz ve cahil bir toplum haline getirilerek, halklarına "köle" gibi muamele yapmayı bir politika olarak benimsenmiş olması.

vii. Suyu tarımsal yapıdan, sanayi ve endüstriye kaymasını sağlatacak teknolojik ve siyasi iradenin yetersizliği ve bilgisizliğinin bulunması.

viii. Hayat seviyesi herşeye rağmen artarken, su kültürünün ve kullanımı konusunda bilgisizlik bu bölgenin genel karakteristik özelliğini oluşturmaktadır.

ix. Nüfus artış miktarı ile su artış miktarı arasında negatif bir durum vardır.

Dünyadaki tüm insanlık bu tatlı su için mücadele etmekte ve yaşanan savaşların ana nedenlerinden birisi de bu tatlı suyun paylaşımı olmaktadır. Bizim konumuz bağlamında Ortadoğu, dünyanın yaşamak için gerekli su sınırının altında olan, en kuru ve su kaynakları bakımından dünyanın en fakir bölgelerindendir. Su kaynaklarının kıtlığı, bölgedeki ülkelerin birbiriyle çatışmasına sebep olurken, ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel yapılarının gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sebeple, Ortadoğu'da su, günümüzde petrol kadar önemli hale gelmiştir ve yakın bir gelecek de petrolden çok daha önemli olacağının sinyallerini vermektedir. Ortadoğu'da su sıkıntısını en fazla yaşayan ülkeler, sırasıyla Filistin, Ürdün ve İsrail'dir. Yapılan hesaplamalara göre, 30 yıl sonra bu ülkelerdeki su kaynakları ancak içme gereksinimlerini karşılamaya yetecektir. Suya erişimde yaşanan sorunların artması 1.2 milyar insanın güvenilir içme suyundan yoksun kalmasına, 2.4 milyar insanında çevre ve sağlık koşullarına uygun suya erişim sıkıntısı vardır. Dünya genelinde bu konuda suya erişim ve güvenilir suyu bulma konusunda sıkıntı vardır. Dünya üzerindeki dağılımı son derece dengesizdir. Bu sebeple, bazı ülkeler su zengini iken, bazı ülkeler de kuraklıkla karşı karşıya bulunmaktadır (Kırkıcı, 2014: 6). Afrika'nın büyük bölümü, Kaliforniya, Ortadoğu, Çin'in kuzeyi, Meksika ve Orta Asya'da su rezervleri tükenmektedir (Kartal, 2009: 65). Dünya'da kullanılan suyun %85'ini dünya nüfusunun %12'si yani zengin ülkeler tüketmektedir (Duyar ve Özçelebi, 2012: 13). Ortadoğu, dünyanın yağış açısından en düşük seviyede olan ve su kaynakları bakımından en fakir bölgelerindendir. Bunun yanında aşırı nüfus artışı ile su talebi artarken, tersine suyun arzı düşmeye başlamıştır. Dünyada su sıkıntısı çeken 29 ülkenin 13'ü Ortadoğu Bölgesinde bulunmaktadır. Bölgede, mevcut su kaynakları, iklim şartları ve tabiat özellikleri gibi sebeplerle, son derece kritik ve stratejik bir kaynak haline gelmiştir. Bu sebeplerle, bölgenin kendine özgü

teknik, sosyo-ekonomik ve politik yapısı (Bu bölgenin eğitim düzeyinin düşüklüğü, dinsel motiflerin farklılık arz etmesi, yeraltı zenginlikleri ve bunda gözü olan hegemonik siyasete sahip batılı devletlerin bu bölge için düşündükleri, siyasi yöneticilerin kişisel hırsları vb. nedenler) gözönüne alındığında, su kaynakları üzerinde uzlaşı ortamının sağlanmasındaki güçlükler de ortaya konulmuş olacaktır (Kırkıcı, 2014: 115). Çünkü bu bölgede çok fazla aktör, stratejik unsur ve siyasi enstrüman mevcuttur.

Tablo 6: Toplam Su Talebinin Kullanım Alanlarına Dağılımı (1994)(%)

ÜLKELER	KİŞİSEL KULLANIM	SANAYİ KULLANIMI	TARIMSAL KULLANIM
SURİYE	7	10	83
ÜRDÜN	29	6	65
IRAK	3	5	92
LÜBNAN	30	5	65
İSRAİL	16	5	79
FİLİSTİN	12	13	75
SUUDİ ARABİSTAN	25	5	70
KATAR	43	1	56
BAE	11	9	80
KUVEYT	77	1	22
BAHREYN	40	8	52
UMMAN	7	1	92
YEMEN	6	2	92
MISIR	7	5	88
TOPLAM	236	76	1011

Kaynak: Orhan TİRYAKİ, (1994), "Sınıraşan Sular ve Ortadoğu'da Su Sorunu",Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1994, s.112'deki tablodan alınmıştır.

Harita 2: 2040 Yılında Dünya'daki Su Sıkıntısı Olacak Bölgeler ve Ülkeler

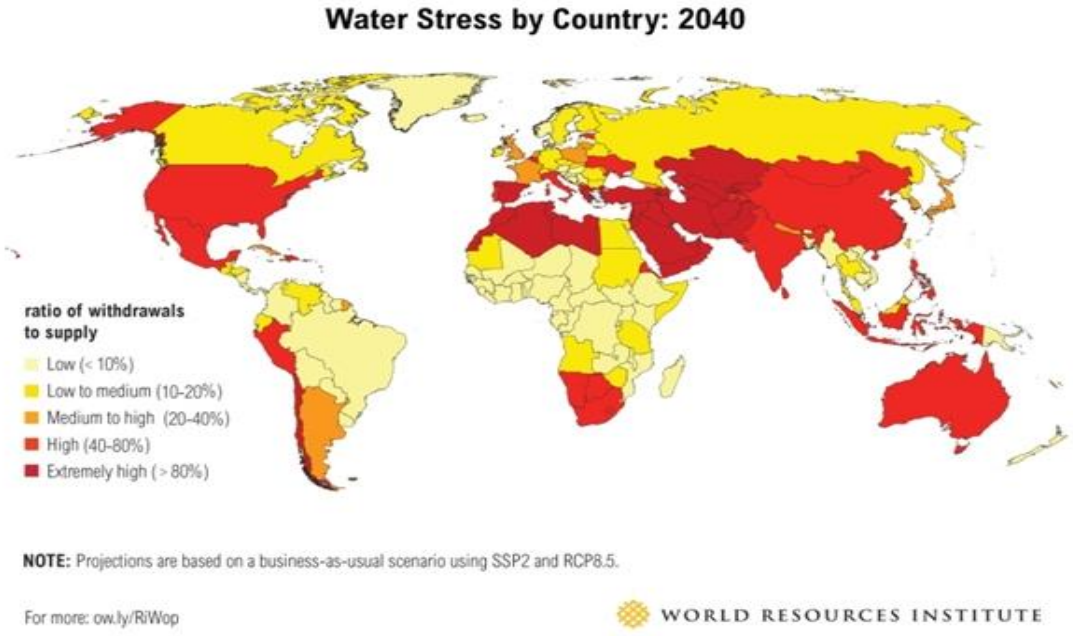

Kaynak: World Resources Institute, 2015, "Water Stress By Country: 2040", 27 August 2015, http://reliefweb.int/map/world/water-stress-country-2040. Erişim Tarihi: 15.03.2016.

Harita 3: Türkiye'nin Akarsu, Baraj ve Gölleri

Kaynak: http://www.dsi.gov.tr Erişim tarihi:12.06.2015.

6. HİDROPOLİTİK ANALİZ SONUÇLARI

Ortadoğu'da su meselesi konusunda ortaya konabilecek ve yapılması gerekli politikaları maddeler halinde vermek gerekirse**;**

- Ortadoğu Bölgesi'nde çok farklı din ve mezhebin bir arada yüzyıllardır yaşadığı ortamda insanların barışçıl ortamın oluşturulabilmesi için su ve suyun paylaşımı önemlidir.
- Ortadoğu'da su meselesinin bir bölgesel çatışmaya veya geniş çaplı bir savaşa yol açıp açmaması, ülkeleri yöneten liderlerin siyasi istikrarsızlıklarına ve bölgeye dışarıdan etkide bulunan diğer devletlerin bu bölge ile ilgili hedeflerinin olması nedeniyle, "su" dan olmayan sebeplerle bir çatışma ortamına gidilebilir. Burada çatışmayı tetikleyecek dengesiz siyasi politikalar, yüksek askeri harcamalar ve istikrarsız sosyal yapılarıyla; İsrail, Filistin, Ürdün, Suriye, Lübnan, Irak, Mısır, Sudan, S.Arabistan gibi devletleri çatışma içine her an atabilir, bu durum bölgesel hatta bir dünya savaşına da zemin hazırlayabilir. Nil, Fırat, Asi ve Dicle gibi sınır aşan bölgesel nehirlerin su debilerinin düşmeye başladığı belirtilmektedir. Bu bölge taşıdığı sorunlarla patlayacak bir bomba gibi yanı başımızda durmaktadır. İklimde meydana gelen değişmeler ve dünya sıcaklık ortalamalarında 2^0C ila 5^0C arasında meydana gelecek sıcaklık artışları, su sorununu daha da körükleyecektir. 2045 yılında beklenen dünya ortalama sıcaklık artışı 3.5^0 C ila 4^0C artması beklenmektedir.
- Gelecekte suya sahip olan ile uzaya sahip olan ülkeler dünyada söz sahibi olacaktır. Onun için uzay alanında yatırım yapmak lazım. Nüfus artışı ile su kullanımı arasında negatif bir durum söz konusudur. Yani nüfus artarken, su havzaları ve alanlarından elde edilen su miktarında ciddi azalmalar görülmektedir. Hızla su alanları ve havzaları yok olmaktadır. Bunun için yağışa bağlı olarak su rejimine dikkat edilecek su politikaları oluşturulmalıdır. Kanallar, barajlar, göletler ve su havzaları oluşturmak gerekir.
- Ortadoğu Bölgesi'ndeki potansiyel su krizlerini ve su sıkıntısını aşmanın temel yolu eldeki kaynakların daha verimli olarak kullanılmasından geçmektedir. Ortadoğu'daki hızlı nüfus artışı, tarımsal sulama, yeraltı kaynaklarının uzun süre kullanımdan dolayı tükenmeye yüz tutması gibi hesapsız ve israf

ölçülerinde su kullanılmasını önlemeye yönelik politikalar oluşturulmalı ve desteklenmelidir. Bu amaçla yapılabilecekler arasında tarım alanında çağdaş ve az su harcayan sulama yöntemlerine geçilmesi, kurak yörelerde sulu tarım yapılmaktan kaçınılması, halkı bilinçlendirerek ve kullanma suyunu fiyatlandırarak kentsel su kullanımının azaltılması sayılabilir. Suyun fiyatlandırılması da bir ekonomik baskı yaratacağından suyun israfının ve talebinin dengeli olmasına imkan sağlayacaktır.

- Ortadoğu'da su kıtlığına çözüm ararken suyun ekonomik politiğinden hareket etmek gerekir. Su konusunda iki ana noktada çözüm üretmekten başka yol yoktur. Bir yandan su arzını artırmaya yönelik araştırmalar yaparken, diğer yandan su talebini sınırlamaya yönelik tedbirler almak gerekmektedir. Su arzını arttırma yöntemlerinden en ekonomik olanı başka ülkelerden su ithal etmektir. Bu konuda Ortadoğu ülkelerinin başvuracağı adres; "Türkiye'dir". Biz nasıl enerjiye yüksek maliyet ödüyorsak, onlarda suyun fiyatını ödemek zorundadır. Çünkü 21.yüzyılda "su" stratejik en önemli metadır.
- Su, insanlar için olmazsa olmaz yaşamın kaynağı niteliğinde olup, zaruri bir ihtiyaçtır. Ancak bu kaynak, aynı zamanda günümüzde gittikçe artan talepleri karşılayamacak kadar kıt bir kaynaktır. Ayrıca, uranyum, petrol veya doğal gaz gibi son derece değerli kaynakların bile ikâmesi bulunmakta iken, yaşamsal ihtiyaç olan suyun ikâmesinin bulunmaması da "su sorunlarını" dış politikada önemli bir noktaya taşımaktadır.
- Türkiye'nin uluslararası hukukun genel eğilimlerine uygun olarak geliştirdiği sınıraşan nehir sularının, "Üç Aşamalı Plan" çerçevesinde; adil, dengeli, ekonomik ve optimal bir paylaşıma imkan sağlayan "su kullanımı teorisine" ve "havza bazında su yönetimi" anlayışına dayanan; havza ülkelerine (Suriye, Irak, Ürdün, Lübnan, İsrail) uygun ve koordine edilmiş planlama ve uygulama ile hareket ederek problemleri ortadan kaldırılabileceği anlayışıyla hazırlanmıştır. Bu plan su sıkıntısı çekecek olan Ortadoğu ülkeleri içinde su sıkıntısının ortadan kaldırılmasında ya da en aza indirilmesinde çok önemli bir plandır. Bu plan er geç uygulanmaya konulmalıdır.
- Türkiye'nin Ortadoğu'da hidropolitikayı yönetebilmesi için üstlenmesi gereken rol; özellikle yakın geçmişte yaşadığımız sorunları ve anlaşmazlıkları belirleyerek, üstünlük sağlayıcı stratejiler üretmek, bu bağlamda "yeni dünya düzeninin" getirdiği jeostratejik ve jeopolitik gelişmeler çerçevesinde, diplomaside önceliklilerini ortaya koyup belirleyen bir yaklaşımla, hidropolitika belirleyicisi ülke konumuna gelmelidir; operasyonel askeri tedbirler, su ve su kaynaklı sorunları savaş ve krize dönüşmeden çözecek politikalar ve programlar oluşturarak, komşulara ve bu bölgedeki ülkelere benimsetilmelidir. Böylece Ortadoğu'da riskleri ortadan kaldıran ve yöneten bir ülke konumuna gelinecektir. "Su" bu bölge için iyi bir barış aracı olabilir. Ancak bu bölgenin boşaltılması ve sürekli mücadele içinde bulundurulması bu toprakları insansız hale getirirken, ikinci aşama plana geçilmektedir. Kendi insanlarına yönelik (yahudi yerleşimcileri için) iskana açılması planlanmaktadır. Bu durum, onları teolojik ve yahudi kültüründen aldıkları vaad edilmiş topraklara sahip olmayı hedefleyen siyonist politikalarının, kıyamet savaşı adını verdikleri "armageddon efsanesi" evangelist hıristiyan politikalarının temelini oluştururken, haçlı savaşlarından bu yana tapınak şövalyelerinin bin yıllık siyaset oyunu, Rusya'nın, İran'ın ve hatta Çin'in (İpekyolu-Silk Road) Akdenize çıkma noktası olarak bu bölgeyi ellerinde ve kontrollerinde tutma isteği bu bölgedeki tansiyonun yükselmesine ve çatışmanın her an yaşanmasına neden olmaktadır. Aslında bu topraklarda her devletin bir oyunu ve bir planı bulunmaktadır. Güçlü bir Türkiye bu ülkelerin bütün oyunlarını bozar ve çöpe atar. Bu nedenle orada akıtılan kan ve gözyaşının arkasında siyonist teolojik planın yanı sıra, daha ismini saymadığımız pek çok devletin planları bulunmaktadır. Ortadoğu bölgesi, kadim toplumların tarih boyunca hüküm sürdüğü yer üstü zenginliklerinin yanında yer altında yatan zengin ve değerli madenlere sahip olması su kadar önem arz etmektedir.
- Bölgede su ölçüm, su tetkik ve su planlamasına acilen geçilmesi gereklidir. Bunun için etüt merkezleri ve su denetim izleme istasyonları acilen kurulmalıdır.
- Bölgede su konseyi kurulmalıdır. "***Ortadoğu Su Konseyi ve İcra Komitesi***" şeklinde bir oluşuma gidilmelidir. Bu kurumun aldığı kararlar yaptırım gücü oluşturmalıdır.
- Ortadoğu'da su temelinde ortaya çıkabilecek; kitlesel mülteci göçünü ve su savaşını önleyebilmek için yapılması gerekli olan bölgesel sivil toplum kuruluşlarının (zirai donatım kurumlarının, tarım

kooperatiflerinin, su enstitülerinin, su araştırma merkezlerinin, kızılay, kızılhaç gibi kurumların) su konusunda halkı bilinçlendirecek ve eğitecek merkezler kurmalarıdır.

- 21. Yüzyılda Dünya planetinde ve Ortadoğu'da ciddi su oyunları oynanacaktır. Çatışmalar kaçınılmazdır. "Suyu kontrol eden güç toplumları ve hatta devletleri" yönetecektir. İklim değişiklikleri ve buna bağlı olarak yanlış su uygulamaları özellikle susuzluk çeken devletleri ve bölgeleri gelecekte büyük bir su sorunuyla karşı karşıya bırakacaktır. Büyük savaş o zaman gelecektir.

KAYNAKÇA

- ACAR, Alper, (2010), "İklim Değişikliğine Hazırlık", National Geographic, Nisan 2010, s.86.
- AKAD, Mehmet Tanju, (2012), Askeri Tarihte Stratejik Düşünce, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No:2786, 1.Baskı, İstanbul.
- AKBABA, Gülgün, (2001), "Suyun İnce Siyaseti", Prof.Dr.Ali İhsan Bağış ile yapılan bir röportaj, Bilim ve Teknik Dergisi, Nisan 2001, İstanbul, s.37.
- AKOĞLU, Alp, (2011), "Suyun Kozmik Kaynağı", Bilim Teknik Dergisi, Mayıs 2011, Sayı:522, s.25.
- AKSU, Levent, (1998), "Dünyada ve Türkiye'de Nüfus Analizleri", Sosyoloji Konferansları, 25. Kitap, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Sosyoloji Metodoloji Araştırmalar Merkezi Yayınları, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998.
- AKSU, Levent, (2004), "Güneydoğu Anadolu Projesi ve Önemi", 2023 DERGİSİ, Sayı:52, Ağustos 2004, Ankara, s.72-75.
- AKSU, Levent, (2013), "Kıbrıs'ın Tarihi ve Jeostratejik Önemi Üzerine Analizler", Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi, Sayı:321, s.50-58.
- ARI, Tayyar, (2005), Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Alfa Yayınları,İstanbul, 2.Baskı, 2005.
- ARSLAN, Ezgi, (2013), "Ortadoğu Kavramının Ortaya Çıkışı", s.1-6., http://www.yenimakale.com/ortadogu-kavraminin-ortaya-cikisi.html#ixzz3fEnjLedy; Erişim Tarihi: 07.07.2015.
- AYDOĞDU, Mustafa Hakkı ve YENİGÜN, Kasım , (2006), "Sınır Aşan Sularda Su Politikalarının Değerlendirilmesi ve Türkiye'de Durum: GAP Bölgesi Örneklemesi", GAP V. Mühendislik Kongresi Bildiriler Kitabı, 26-28 Nisan 2006, Şanlıurfa, s.1150-1160.
- AYMAN, Oya, (2010), "Hangi Kente Ne Kadar Su Kullanılıyor?", National Geographic, Nisan 2010, s.36.
- BEAUMONT, Peter, BLAKE, H. Gerald ve WAGSTTAFF, J. Malcolm, (1976), "The Middle East: A Geographical Study", John Wiley Sons Ltd., J. W Arowsmith Ltd., Bristol, *1976,* UK.
- CIPOLLA, Carlo, (1992), Dünya Nüfusunun İktisat Tarihi, Çev:Mehmet Sırrı Gezgin, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1.Basım.
- CSIS (Center for Strategic and International Studies), (2006), "Global Water Challenges and USA Foreign Policy:Taking Stock", Washington D.C., Global Strategy Institute, USA, s.1-3.
- ÇİÇEK, İhsan ve ATAOL, Murat, (2009), "Türkiye'nin Su Potansiyelinin Belirlenmesinde Yeni Bir Yaklaşım", Coğrafi Bilimler Dergisi, cilt:7, Sayı:1, s.51-64.
- DİLER, Ömer, (2008), "Suyun Fiyatlandırma Politikası Çerçevesinde Sanal Su Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme", Yüksek Lisans Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2007), Toprak Su Kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: 2718, Ankara.
- DSİ (Devlet Su İşleri), http://www.dsi.gov.tr/toprak-ve-su-kaynaklari; Erişim Tarihi: 15.03.2016.

- DUYAR, Metin ve ÖZÇELEBİ, Oğuzhan, (2012), Ortadoğu'da Su Sorunu; İsrail'in Su İhtiyacının Temel Dinamikleri, Derin Yayınları, No:208, İstanbul.
- EKİNCİ, Neval, (2013), **"**Ortadoğu'nun Su Problemi", Akademik Perspektif, 31 Aralık 2013, s.1-4.; Erişim Tarihi:15.01.2015.
- ELBEYE, Murat (2012), "Ortadoğu'da Su Sorunu ve Türk Dış Politikasında Sınır Aşan Sularımız", Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları, 24 Şubat 2012, s.1-2., http://www.tuicakademi.org/ortadogudasu-sorunu-ve-turk-dis-politikasinda-sinir-asan-sularimiz/ Erişim tarihi:01.02.2016.
- ESLEN, Nejat, (2005), "AB, GAP Bölgesi ve Su Savaşları", Akşam Gazetesi, 9 Mart 2005, s.17.
- FALKENMARK, Malin ve ROCKSTRÖM, Johan, (2004), Balancing Water for Human and Nature : The New Approach in Ecohydrology, Earthscan Publishing,UK, s.45-54.
- GLEICK, Peter H., (1996), Water Resources, Editor:S.H.Schneider, *Encylopedia of Climate and Weather*, Oxford University Press, New York, s.823.
- GÜNAL, Mehmet, (2005), "Su Sorunu ya da "Su"dan Savaş Senaryoları", 2023 Dergisi, Ankara, Aralık 2005.
- GÜRSELER, Güneş, (2013), "Ortadoğu Su Barışı", Çevre, T24, s.1-11. http://t24.com.tr/haber/orta-dogu-su-barisi,230354. Erişim tarihi:29.04.2015.
- HINRICHSEN, Don, (1996), "The World Water Woes", International Wildlife, Volume:26, No:4, July/August 1996, s.25.
- İNCE, Mustafa, (2004), "İstanbul Su Külliyatı", Literatür Dergisi, Türk Bilim Tarihi, Ayrıntılı olarak bknz: www.6dtr.com/1.php?dosya=SU/Külliyati, Erişim Tarihi:15.04.2014.
- KARADAĞ, Raif, (2011), Petrol Fırtınası, Truva Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- KARTAL, Filiz, (2009), "Suyun Metalaşması, Suya Erişim Hakkı ve Sosyal Adalet", Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, TMH 454- 2-2009.,s.1-5.; Ayrıca bknz: TMMOB Su Politikaları Kongresi'nde Bildiri olarak sunulmuştur.
- KILIÇBEYLİ, Elif HATUN, (2004), "Kıbrıs'ın Jeopolitikası: Avrupa ve Avrasya İçin Önemi" 2023 dergisi, Sayı: 36, 15 Nisan 2004, s. 26.
- KINGSOLVER, Barbara, (2010), "Tatlı Sular", National Geographic, Nisan 2010, s.92-95.
- KIRAN, Abdullah, (2005), Ortadoğu'da Su, Kitap Yayınevi, No:93, 1.Basım, İstanbul.
- KIRKICI, Duygu Doğu, (2014), "Sınıraşan Sular Bağlamında Türkiye, Suriye Ve Irak İlişkileri", T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- KOLUMAN, Aziz ve ŞEN, Alper, (2003), "Dünyada Su Kaynaklarının Paylaşımı Konusunda Yaşanan Başlıca Sorunlar", içinde "Dünyada Su Sorunları ve Stratejileri", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2003, s.111.
- LAÇİNER, Sedat, (2007), "Ortadoğu Diye bir Yer Var mı*"*, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:3, Sayı:10, Ankara, 2007, s.153-155.
- MUSLU, Ahmet Vehbi, (2015), "Dünya'da ve Türkiye'de Suyun Fiyatlandırılması", T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- MÜTERCİMLER, Erol, (2002), "Kavram ve Kuram Olarak Jeostrateji", M5 Strateji dergisi, Temmuz-Ağustos 2002, Sayı:110, s.8-10.
- PAMUKÇU, Konuralp, (2000), Su Politikası, Bağlam Yayınları, İstanbul, Mayıs 2000.
- PASSIG, David, (2010), "2050" , Koton Kitap, Çev:Nita Kurrant, İstanbul.
- PIKETTY, Thomas, (2014), Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital, Çeviren: Hande ÇOLAK, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No: 3144, I.Basım, İstanbul.

- SALTÜRK, Metin, (2006), "Ortadoğu'da Su Sorunu ve Türkiye Açısından İncelenmesi", Journal of Security Strategies (Güvenlik Stratejileri Dergisi), Issue: 03/2006, s.25-32.
- SHIKLOMANOV, Igor A., (1993), "World Fresh Water Resources", Peter Gleick (editor), Water in Crisis: A Guide to the World's Water Fresh Resources, New York, Oxford University Press, 1993, USA, s.13-24.
- SHIVA, Vandana, (2007), Su Savaşları;Özelleştirme, Kirlenme ve Kar, bgst yayınları, İstanbul, Mart 2007.
- SÖNMEZ, Yücel, (2010), "Türkiye'nin Suyu", National Geographic, Nisan 2010, s.64-81.
- ŞİMŞEK, Erdal, (2005), "Türkiye'nin Ortadoğu Politikası", Kumsaati Yayınları. İstanbul, Şubat 2005.
- TASAM, (2015), Yaşamın Ana Unsuru ve Su Sorunu, Türkiye'nin Stratejik Vizyonu, s.1-4. www.tasam.org.tr. Erişim tarihi: 29.04.2015.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2014), "Su Kaynakları Yönetimi ve Güvenliği", Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Ankara,
- TEZCANOĞLU, Sercan, (2014), http://t24.com.tr /haber/su-savaslari-nerelerde-cikacak-kim-kiminle-savasacak, 270718, 14 Eylül 2014, Erişim Tarihi:15.03.2015.
- TİRYAKİ, Orhan (1994), "Sınıraşan Sular ve Ortadoğu'da Su Sorunu",Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1994, s.112.
- THOMAS, J. F., (2005), Submission to the Economic Regulation Authority's Inquiry On Urban Water And Wastewater Pricing: Draft Report, Resource Economics Unit, Perth, Submission to the Economic Regulation Authority on its Draft Report on Water Services Pricing, 24 Nisan 2005, s.1-4.
- TOMANBAY, Mehmet, (1998), Dünya Su Bütçesi ve Ortadoğu Gerçeği, Gazi Kitabevi, Ankara, 1998, s.99-101.
- TURMEPA,(2015), http://www.turmepa.org.tr/icerik.aspx?id=249, Erişim Tarihi: 29.11.2015.
- TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Marmara Araştırma Merkezi), (2015), Çevre ve Temiz Üretim Enstitüsü, Havza Koruma Eylem Planlarının Hazırlanması Projesi Fırat Dicle Havzası, Proje Nihai Raporu, s.205. Ayrıca bknz: http://suyonetimi.ormansu.gov.tr/Libraries/su/SYGM_B%C3%9 CLTEN_8_SAYISI.sflb. ashx. Cilt:2, Sayı:8, Eylül 2015.
- ULUATAM, Özhan, (2004), "Damlaya Damlaya Ortadoğu'da Su Sorunu", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- UNESCO, (1978), R.Nace (editör), World Water Balance and Water Resources of the Earth, Paris , UNESCO, 1978.
- UNESCO, (Birleşmiş Milletler),(2015), Dünya Su Gelişim Raporu 2015, Sürdürülebilir Bir Dünya İçin Su, World Water Assestment Programme, Perugia, Italy, s.1-9.
- UN (Birleşmiş Milletler), (2003), World Water Assessment Program, UN Press Release, "International Year of Freshwater 2003: UN International Year of Freshwater to Galvanize Action on Critical Water Problems", http://www.un.org /events/water/launchrelease.pdf , s.9.
- World Resources Institute, (2015), "Water Stress By Country: 2040", 27 August 2015, http://reliefweb.int/map/world/water-stress-country-2040. Erişim Tarihi: 15.03.2016.
- Van den BERG, Hendrik, (2012), Economic Growth and Development, World Scientific Publishing, Singapore.
- VELTROP, J.A., (1991), "*Water, dams and hydropower in the coming decades"*, Water Power & Dam Construction, June 1991, s.37-44
- YILDIZ, Dursun, (2010), Su'dan Savaşlar, Truva Yayınları, İstanbul.

- YILDIZ, Dursun ve ÖZBAY, Özdemir, (2012), Osmanlı'dan Bugüne Su Politikaları ve Hukuku, Truva Yayınları, İstanbul.
- ZEHİR, Cemal, (2005), "Son Gelişmeler Işığında Ortadoğu, Orta Asya ve Orta Avrupa'da Su Meseleleri", Turan Dergisi, Sayı:1, Ocak 2005, s.139-158.
- http://www.emo.org.tr/ekler/a51645e378e1c0e_ek.pdf?dergi=571, Mayıs 2009, Erişim Tarihi: 15.10.2015.
- http://www.dunyagida.com.tr/haber.php?nid=1780, Erişim Tarihi:15.12.2015.

KAMP TURİZMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER (FETHİYE ÖRNEĞİ)

OPINIONS ON CAMP TOURISM (FATHIYE EXAMPLE)

Esengül DOĞRU

Dr. Karabük Üniversitesi, Karabük University, ORCID ID: 0000-0003-1997-270X.

Fatih AYDIN

Prof. Dr. Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü., Karabük University, Faculty of Arts, Department of Geography, ORCID NO: 0000-0002-8940-5332

ÖZET

Yaşamsal tercihlerin değişmesi turistik faaliyetleri etkilemiştir. Bu etki insanları kitle turizmi dışında alternatif turizme yönlendirmiştir. Özellikle kentsel yaşam içerisinde bulunan insanların, ortamın etkilerinden uzak alanlara yönelmesi ve turistik tercihlerini doğa tabanlı faaliyetler üzerinde yapmaya başlaması alternatif turizmin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Doğa temelli alternatif turizmde doğal çekicilikler turizmin yapılacağı bölgenin çekim unsurunu oluşturmaktadır. Örneğin akarsu, mağara, deniz, çiftlik, yayla vb. doğal çekicilik unsurlarıdır. Akarsu turizmi, mağara turizmi, yayla turizmi, agro-turizm, kamp turizmi vb. doğal çekicilik unsurlarına bağlı olarak alternatif turizm türlerini oluştururlar. Alternatif turizm faaliyetlerinden olan, insanların doğa ile iç içe tatil yapabilme imkânı bulduğu kamp turizmine olan ilgi son yıllarda artış göstermektedir. Gerek doğası gerekse turistik potansiyele sahip kıyıları olması Türkiye'de kamp turizminin gelişimini hızlandırmaktadır. Türkiye'de özellikle Akdeniz ve Ege Bölgesi kamp turizmi açısından elverişli alanların başında yer almaktadır. Bu araştırma kapsamında, kampçıların kamp turizmine ilişkin görüş ve düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırma, Türkiye'nin turistik merkezlerinden biri olan Muğla'nın Fethiye ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarını 28 kampçı oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışma sonucunda kampçıların kamp turizmini özgürlük, doğa sevgisi, rahat ucuz tatil, dinlenme şeklinde tanımladıkları görülmüştür. Kamp turizminin çekici fonksiyonlarının rahatlık, sosyalleşme, doğal ortam, ekonomik, eğlenceli ve huzurlu; itici fonksiyonlarının temizlik, bilinçsiz insanlar, kalabalık, gürültü ve altyapı olduğu tespit edilmiştir. Kamp alanlarında samimiyet ve yardımlaşmanın öne çıktığı, kamp alanlarının temizlik ve altyapı bakımından yetersiz oldukları, insanların bilinçlenmesi, kamp turizminin geliştirilmesi ve daha fazla kamp alanın olması gerektiği ayrıca çadır ve karavan alanlarının birbirinden ayrı olması gerektiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Alternatif Turizm, Kamp Turizmi

ABSTRACT

The change in vital preferences has affected tourist activities. This effect has led people to alternative tourism other than mass tourism. In particular, the fact that people in the city tend to areas far from the effects of the environment and begin to make their tourist preferences based on nature-based activities has led to the emergence of alternative tourism. In nature-based alternative tourism, natural attractions constitute the attraction element of the region where tourism will be held. For example, a stream, a cave, a sea, a farm, a plateau, etc. they are elements of natural charm. There are many types of tourism such as river tourism, cave tourism, highland tourism, agro-tourism, camping tourism, etc. depending on the elements of natural attractiveness, they form alternative types of tourism. The interest in camping tourism, which is one of the alternative tourism activities and where people have the opportunity to have a holiday intertwined with nature, has been increasing in recent years. Both its nature and its shores with tourist potential accelerate the development of camping tourism in Turkey. In Turkey, especially the Mediterranean and Aegean regions are among the most favorable areas for camping tourism. Within the scope of this research, the perspectives and thoughts of campers about camp tourism were tried to be determined. In the study, a case study pattern was

used as one of the qualitative research methods. The research was carried out in the Fethiye district of Muğla, one of the tourist centers of Turkey. The participants of the study are 28 campers. A semi-structured interview form developed by the researchers was used as a data collection tool. As a result of the study, it was seen that campers define camping tourism as freedom, love of nature, comfortable cheap vacation, rest. It has been determined that the attractive functions of camping tourism are comfort, socialization, natural environment, economic, fun and peaceful; the unattractive functions are cleanliness, unconscious people, crowds, noise and infrastructure. It has been determined that sincerity and helpfulness stand out in the campgrounds, the campgrounds are inadequate in terms of cleanliness and infrastructure, people should be aware, camp tourism should be developed and there should be more campgrounds, and tent and caravan areas should be separate.

Keywords: Tourism, Alternative Tourism, Camping Tourism

GİRİŞ

Ulaşımın gelişmesi ve yaşamsal tercihlerin değişmesi turizm faaliyeti üzerinde etki yaratmıştır. Bu durum özellikle son yıllarda klasik turizm anlayışından uzak alternatif turizm fikrinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle kentsel yaşam içerisinde bulunan insanların, ortamın etkilerinden uzak alanlara yönelmesi ve turistik tercihlerini doğa tabanlı faaliyetler üzerinde yapmaya başlaması alternatif turizmin ön plana çıkmasına neden olmuştur.

Alternatif turizm, kitle turizminin tam tersi bilinçli, niteliksel, savunmacı, planlı ve yerel olarak kontrol edilen yerel doğa ve kültüre dayanan turizm şeklidir (Jarviluoma, 1992). Alternatif turizm, ülkelerin sahip oldukları değerleri olduğu gibi koruyarak, bozulmadan turistik eylemlerini gerçekleştirmesini amaçlar (Tapkı, 2020). Alternatif turizm konusunda birçok yorum olsa da öne çıkan temel görüş toplumsal ve ekolojik dönüşümlerin teşvik edilmesini içerir.

Doğa temelli alternatif turizmde doğal çekicilikler turizmin yapılacağı bölgenin çekim unsurunu oluşturmaktadır. Örneğin akarsu, mağara, deniz, çiftlik, yayla vb. doğal çekicilik unsurlarıdır. Akarsu turizmi, mağara turizmi, yayla turizmi, agro-turizm, kamp turizmi vb. doğal çekicilik unsurlarına bağlı olarak alternatif turizm türlerini oluştururlar.

Bireylerin doğayla iç içe tatil yapabildikleri ve sosyal anlamda etkileşim içinde oldukları en eski açık hava rekreasyon faaliyetlerinden birisi kamp turizmidir (Birdir, Unur ve Dalgıç, 2015). Bireylerin farklı bir turizm çeşidini tecrübe etme, rutin hayattan uzaklaşma ve doğa ile iç içe olma gibi istekleri doğrultusunda kamp turizminin günümüzde oldukça tercih edilen bir alternatif turizm çeşidi olduğu düşünülmektedir (Şalk, Dumanlı ve Köroğlu, 2018). Kamp bölgeleri veya karavanlar için park alanları ucuz turizm fırsatı sunmasından dolayı, insanların tercihlerini bu turizm faaliyetine kaymasında etkili olabilmektedir (Karamızrak, 2020). Kamp, insanların ilgi duyduğu ve belli başlı malzemelerle doğayla baş başa kalma isteği sonucunda gerçekleştirdikleri bir eylem olarak ifade edilebilir (Aksöz, Önem ve Aydın, 2020).

Sürdürülebilirlik, hizmetlerin yenilenmesi, açık hava etkinlikleri ve sosyolojik değerler yoluyla insan uygarlığının temel değerlerine bir dönüş olarak kamp turizmi, toplumsal gelişmenin olumsuz eğilimlerine ve sayısız küresel zorluğa turizmin en kaliteli cevaplarından biridir (Milohnic ve Cvelić Bonifacic, 2014).

Türkiye'nin zengin kültürel ve doğal turistik potansiyele sahip olması birçok turistik faaliyetin ve ülke turizminin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Kamp turizmi özellikle son yıllarda Türkiye'de gelişme gösteren alternatif turizm faaliyetlerinden birini oluşturmaktadır. Gerek doğası gerekse turistik potansiyele sahip kıyıları olması Türkiye'de kamp turizminin gelişimini hızlandırmaktadır. Özellikle Akdeniz ve Ege Bölgesi kamp turizmi açısından elverişli alanların başında gelmektedir.

TÜRSAB'ın '360 Derece Kamp/ Karavan Araştırması' (2021) raporu, mevcut çadır kullanıcılarının deniz kenarı tercihlerinin ön planda olduğunu göstermektedir. Ayrıca raporda, 2020 yılında Türkiye'de kamp alanlarında konaklama yapılan gece sayısının 221.807 (yerli ve yabancı turist) olduğu görülmektedir.

Bu araştırmada, kampçıların kamp turizmine yönelik görüş ve düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma Türkiye'nin turistik merkezlerinden biri olan Muğla'nın Fethiye İlçesi'nde gerçekleştirilmiştir.

Muğla'nın 13 ilçesinden biridir. Türkiye'nin önemli turistik merkezleri arasında yer alan Fethiye, Muğla'nın 13 ilçesinden biridir. Akdeniz Bölgesi'nin batısında bulunan ilçe deniz turizmi, yamaç paraşütü, su sporları,

kamp turizmi gibi alternatif turizm türleri yönünden oldukça talep görmektedir. Aynı zamanda tarihi turistik mekânlara da (örn; Tlos Antik Kenti, Amintas Kaya Mezarları, Telmessos Antik Tiyatro) ev sahipliği yapmaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde, kamp turizmine yönelik çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalardan bazılarının, Erzurum'un spor-kamp turizmi potansiyeli (Koca, Zaman ve Coşkun, 2011), Yeni Turistik Ürün Olarak Futbol-Kamp Turizmi: Erzurum Yüksek İrtifa Kampı Örneği (Bayraktar, Aksakallı ve Selçuk, 2017), Turizmde "sosyal mesafe" mümkün mü? Kamp ve karavan turizmi bağlamında bir değerlendirme (Şengel, Genç, Işkın, Ulema ve Uzut, 2020), tatilcilerin çadırlı kamp faaliyetlerine katılım motivasyonlarının belirlenmesi (Şalk, Dumanlı ve Köroğlu, 2018), doğa ve kamp turizmi: Ağrı balık gölü örneği (Karamızrak, 2020), kamping / çadırlı kamp için alan seçim kriterlerinin belirlenmesi ve Bartın-Uluyayla'da örnek bir uygulama (Topay ve Koçan, 2009), Türkiye ve Dünya'da kamping ve yeni bir turistik ürün olarak glamping (Birdir, Unur, ve Dalgıç, 2015), kamp turizmini etkileyen küresel trendler: yönetim zorlukları ve çözümler (Milohnic ve Cvelić Bonifacic, 2014), kampın glamping'e dönüşümü – trendler ve perspektifler (Milohnic ve Cvelić Bonifacic ve Licul, 2019), kamp ve karavancılık-Avrupa (Ball, 2009), Norveç'te araba hareketliliği ve kamp turizmi, 1950-1970 (Ostby, 2013), Kampçılık ve açık hava misafirperverliği trendleri—Uluslararası bir inceleme (Brooker ve Joppe, 2013), Kamp araştırmalarının eleştirel bir incelemesi ve gelecekteki çalışmalar için yön (Brooker ve Joppe, 2014), Kamp Turizminin Çekiciliğini Belirleyen Faktörlerin Anlaşılması: Hiyerarşik Bir Yaklaşım (Lee, 2020), kamp alanlarının hizmet kalitesi bileşenlerinin sadakat değişkeni üzerine etkisi: gökçetepe tabiat parkı örneği (Başarangil ve Öztürk, 2019), frig vadisi potansiyel kamp alanları ve rotalarının cbs aracılığıyla belirlenmesi (Bektöre, Korkmaz, Erşen ve Atak, 2018) şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

Literatürdeki çalışmalar değerlendirildiğinde, kamp turizmine yönelik pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu araştırmanın, bundan sonra yapılacak olan çalışmalara fikir sunması açısından faydalı olacağı düşülmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Yaşanan değişim ve gelişimlere bağlı olarak tüketici tercihlerinin de farklılaşmaya uğradığı görülmektedir. Turizm açısından bakıldığında bu durumun kitle turizminden alternatif turizm faaliyetlerine doğru olduğu görülmektedir. Alternatif turizm faaliyetlerinden olan kamp turizmine de ilgi son yıllarda artış göstermektedir. Dolayısıyla bu araştırmada, kampçıların kamp turizmine ilişkin görüş ve düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Kamp turizmi kavramına ilişkin görüşler nasıldır?
- Kamp turizminin çekici fonksiyonları nelerdir?
- Kamp turizminin itici fonksiyonları nelerdir?
- Kamp alanında sosyalleşme konusuna ilişkin görüşler nasıldır?
- Kamp alanlarına yönelik görüş ve öneriler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, kampçıların kamp turizmine ilişkin görüş ve düşünceleri belirlenmeye çalışıldığı için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır.

Çalışma Alanı

Bu araştırma Muğla'nın Fethiye ilçesinde yer alan farklı kamp alanlarında gerçekleştirilmiştir. Akdeniz Bölgesi'nin batısında yer alan Fethiye, Muğla'nın 13 ilçesinden biridir. Doğusu ve güneydoğusunda Antalya, güneyinde, güneybatısında ve batısında Akdeniz, kuzeybatısında Dalaman ilçesi, kuzeyinde Denizli ve Burdur illeri yer almaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada kampçıların kamp turizmine ilişkin görüş ve düşüncelerini incelemek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Form oluşturulmadan ilgili literatür taranarak taslak bir görüşme formu oluşturulmuştur. Araştırma doğrultusunda oluşturulan görüşme formu uzman görüşüne sunularak son hali verilmiştir. Görüşme formu 5 sorudan oluşmaktadır. Bu sorular kampçıların kamp turizmi kavramına ilişkin bilgilerini, kamp turizminin çekici fonksiyonları, kamp turizminin itici fonksiyonları ve kamp alanında sosyalleşme konusu hakkındaki düşüncelerini ve kamp alanlarına yönelik görüş ve önerilerini belirlemeye yönelik hazırlanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, hazırlanan görüşme formları aracılığıyla kampçılardan 12'si kadın ve 16'sı erkek olmak üzere toplam 28 kişiden toplanmıştır. Katılımcılar gönüllülük esasına dayanarak belirlenmiş olup, ilk olarak katılımcılara araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. Araştırma doğrultusunda hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları katılımcılara bire bir uygulanarak konu ile ilgili görüşleri elde edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca katılımcılarla yapılan sohbetler, katılımcıların konuya dair düşüncelerinin derinlemesine incelenmesine katkı sağlamıştır. Araştırma verileri 15-16 Temmuz 2020 tarihinde toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi metnin kendisine odaklanır, tekrar eden kavramları, anlam içeriği olan kategorileri veya birden çok metnin benzerlik ve farklılıklarını belirleyebilir (Bal, 2013). Verilerin analiz sürecinde 28 katılımcı tarafından yanıtlanan görüşme formları kodlanmıştır (Örneğin; 1K [kadın], 2E [erkek]). İlişkili kodlar bir tema etrafında sınıflandırılmıştır. Oluşturulan tema ve kavramların frekans değerleri tablolar ile sunulmuştur. Tablolarda yer alan tema ve kavramlar kampçıların ifadeleri ile desteklenerek açıklanmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Kampçıların kamp turizmine ilişkin görüşlerinin incelendiği bu araştırmada, görüşme formunda yer alan sorulara katılımcıların verdiği cevaplar tablolar ile sunulmuş ve açıklanmıştır.

Kampçıların, Kamp Turizmine İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan kampçıların *"kamp turizmi kavramına ilişkin görüşleri",* bu görüşlerin ifade sıklıkları ve örnek ifadeler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Kamp Turizmi Kavramına İlişkin Görüşler

Katılımcı Görüşleri	*f*	Örnek İfadeler
Özgürlük	11	• "Hiçbir şeye bağımlı kalmadan özgürce tatil yapabilme" (K9) • "Dilediğiniz gibi tatil yapma keyfi" (E3)
Doğa sevgisi	10	• "Doğayla iç içe olma" (K13) • "Doğayı sevenlerin tercih ettiği tatil biçimi" (E9)
Rahat	8	• "İstediğinizi yiyip içtiğiniz, gezdiğiniz rahat tatil biçimi" (E6) • "Otel tatilinden daha rahat tatil" (E10)
Ucuz tatil	4	• "Daha ekonomik tatil şekli" (K8) • "Otel tatiline göre daha ekonomik tatil şekli" (E15)
Dinlenme	2	• "Disiplinden uzak, dinlenme keyfi" (E11) • "Dinlenme odaklı, sessiz, sakin tatil biçimi" (E7)

Tablo 1 incelendiğinde, kamp turizmi kavramına ilişkin görüşlerini katılımcıların 11'i özgürlük, 10'u doğa sevgisi, 8'i rahat, 4'ü ucuz tatil ve 2'si dinlenme şeklinde ifade etmişlerdir. Bu ifadeler katılımcıların, kamp turizmi kavramının farkında ve kamp turizmine yönelik farklı algılara sahip olduklarının göstergesi olarak yorumlanabilir.

Araştırmaya katılan kampçıların *"kamp turizminin çekici fonksiyonlarına ilişkin görüşleri",* bu görüşlerin ifade sıklıkları ve örnek ifadeler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Kamp Turizminin Çekici Fonksiyonlarına İlişkin Görüşler

Katılımcı Görüşleri	*f*	Örnek İfadeler
Rahatlık	16	• "Tatilimizi istediğimiz şekilde yapabiliyoruz bu yüzden rahat olması diyebilirim" (E13) • "İstediğiniz zaman yatıp istediğiniz zaman kalkmanın rahatlığı" (E4)
Sosyalleşme	10	• "Yeni insanlarla tanışıp yeni arkadaşlıklar kurabilmek" (E2) • "Yardımlaşma ve dayanışma içerisinde bulunmak ve bunu özellikle yeni tanıştığın insanlarla yapabilmek, etkileşim" (K7)
Doğal ortam	9	• "Doğayla iç içe olmak" (1) • "Tatil yaparken doğaya dokunabilme" (E15)
Ekonomik	4	• "Maddi anlamda ulaşılır olması" (E9) • "Aileler için ekonomik tatil olması" (E4)
Eğlenceli	2	• "Ortamın sıkıcılıktan uzak olması, sıkılmaya vaktiniz olmuyor" (K6) • "Çocuklar için eğlenceli olması" (E10)
Huzurlu	2	• "Stresten uzak olması, sessizlik, sakinlik" (E8) • "Açık havada bulunmanın verdiği dinginlik" (E3)

Tablo 2 incelendiğinde, kamp turizminin çekici fonksiyonlarına ilişkin görüşlerini katılımcıların 16'sı rahatlık, 10'u sosyalleşme, 9'u doğal ortam, 4'ü ekonomik, 2'si eğlenceli ve 2'si huzurlu şeklinde ifade etmişlerdir. Bu ifadeler katılımcıların, kamp turizmine ilişkin olumlu bakış açısına sahip olduklarını göstermektedir şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmaya katılan kampçıların *"kamp turizminin itici fonksiyonlarına ilişkin görüşleri",* bu görüşlerin ifade sıklıkları ve örnek ifadeler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Kamp Turizminin İtici Fonksiyonlarına İlişkin Görüşler

Katılımcı Görüşleri	***f***	**Örnek İfadeler**
Temizlik	10	• "Bazı kamp alanları yeterince bakımlı değil özellikle hijyen konusunda" (K12) • "Temizliğe önem verilmemesi" (K9)
Bilinçsiz insanlar	6	• "İnsanların tatil anlayışının farkında olmaması" (K8) • "Kampçılığı bilmeyenlerin duyarsız olması" (E15)
Kalabalık	4	• "Kamp alanın kapasitesini aşması" (E4) • "Daha ekonomik olması nedeniyle son yıllarda kamp alanlarında yaşanan kalabalık" (E1)
Gürültü	4	• "Çocuklu ailelerin gürültü yapması" (K9) • "Kalabalık alanlarda gece yaşanan gürültü" (K8)
Altyapı	4	• "Ulaşımın bazı kamp alanlarında sorun yaratması ayrıca elektrik ve su sorunu" (E15) • "Yerel yönetimlerce kamp alanlarına önem verilmeli, özellikle dağlık ormanlık alanlardaki kamp alanlarının alt yapısı iyileştirilebilir, itici faktör bu" ((E12)

Tablo 3 incelendiğinde, kamp turizminin itici fonksiyonlarına ilişkin görüşlerini katılımcıların 10'u temizlik, 6'sı bilinçsiz insanlar, 4'ü kalabalık, 4'ü gürültü ve 4'ü altyapı şeklinde ifade etmişlerdir. Bu ifadeler katılımcıların, kamp alanlarındaki bazı durumlardan rahatsızlık duyduklarını göstermektedir.

Araştırmaya katılan kampçıların *"kamp alanında sosyalleşme konusuna ilişkin görüşleri",* bu görüşlerin ifade sıklıkları ve örnek ifadeler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Kamp Alanında Sosyalleşme Konusuna İlişkin Görüşler

Katılımcı Görüşleri	***f***	**Örnek İfadeler**
Samimiyet	8	• "Aile ortamı gibi samimi" (E8) • "İlişkiler genellikle samimi, alt üst kavramı yok" (K10)
Yardımlaşma	8	• "Karşılıklı yardımlaşmalar oluyor çoğu kişi birbirini destekliyor" (E7) • "İhtiyaçlar konusunda karşılıklı etkileşimdeyiz" (E6)
Sosyalleşmiyoruz	7	• "Fazla sosyal ortamdan geldiğimiz için sosyalleşmekten uzak duruyoruz" (E16) • "Kimseyle iletişimimiz yok" (E9)
Farklı insanlar tanıma	5	• "Yeni insanlar tanıyoruz, misafirlik gibi birbirimizi davet edip ortak şeyler yapıyoruz" (E13) • "Farklı kişilerle etkileşimde olmak güzel, kamp ortamı sosyalleşmek için birebir" (K8)
Ortak aktiviteler	2	• "Sportif faaliyetlerde bulunuyoruz" (E15) • "Zaman zaman kamp komşularımızla ortak şeyler yapıyoruz denize gitmek, yemek yemek gibi" (K2)

Tablo 4 incelendiğinde, kamp alanında sosyalleşme konusuna ilişkin görüşlerini katılımcıların 8'i samimiyet, 8'i yardımlaşma, 7'si sosyalleşmiyoruz, 5'i farklı insanlar tanıma ve 2'si ortak aktiviteler şeklinde ifade etmişlerdir. Bu ifadeler katılımcıların, çoğunlukla etkileşim ve iletişim içerisinde olduklarını göstermektedir şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmaya katılan kampçıların *"kamp alanlarıyla ilgili görüş ve önerileri",* bu görüşlerin ifade sıklıkları ve örnek ifadeler Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Kamp Alanlarıyla İlgili Görüş ve Öneriler

Katılımcı Görüşleri	*f*	Örnek İfadeler
Temizlik	9	• "Kamp alanlarında temizlik konusuna önem verilmeli" (K2) • "Tuvalet temizliğine önem verilmeli ortak kullanımlarda sıkıntı büyük oluyor" (E13)
Altyapı sorunları	8	• "Yaya yolları stabil hale getirilsin, kamp alanlarının elektrik ve su sorunları çözülsün" (E15) • "Kamp alanlarının yeterince önemsenmediğini düşünüyorum ulaşım bile çoğu yere zor, bu sorunlar düzeltilebilir" (E12)
İnsanlar bilinçlenmeli	3	• "Bazı insanlar kamp tatili ne demek bilmiyor bence, huzursuzluk çıkabiliyor" (E9) • "Kampçılığın ne olduğunu bilmeyen insanlar var bu birçok konuda rahatsızlık verebiliyor" (E1)
Kamp turizmi geliştirilmeli	2	• "Devlet önem vermeli kamp turizmine, hem ekonomik tatil hem huzurlu. Kamp turizminde kalite artırılmalı" (E11) • "Yerel yönetimlerce kamp alanları genişletilip, tanıtım ve destekler yapılabilir" (K10)
Daha fazla kamp alanı	1	• "Daha fazla kamp alanı olmalı, mevcut alanlar kampçıların ihtiyacını karşılamıyor" (K3)
Çadır ve karavan alanı ayrı olmalı	1	• "Çadır ve karavan alanı ayrı olursa daha iyi olur. Bazen sıkıntı olabiliyor zaten kamp alanları kısıtlı" (E2)

Tablo 5 incelendiğinde, kamp alanlarıyla ilgili görüş ve önerilerini katılımcıların 9'u temizlik, 8'i altyapı sorunları, 3'ü insanlar bilinçlenmeli, 2'si kamp turizmi geliştirilmeli, 1'i daha fazla kamp alanı ve 1'i çadır ve karavan alanı ayrı olmalı şeklinde ifade etmişlerdir. Bu ifadeler katılımcıların, kamp alanlarının geliştirilmesini istediklerinin ve bu yönde çalışmalar yapılması gerektiğini düşündüklerinin göstergesi olarak yorumlanabilir.

SONUÇ

Tüketici tercihlerinin değişime uğraması turistik tercihlere de yansıyarak kitle turizm anlayışının son yıllarda alternatif turizm anlayışına kaymasına neden olmuştur. Alternatif turizm faaliyetlerinden olan kamp turizmine ilgi son yıllarda artış göstermektedir. Bu çalışmada, kampçıların kamp turizmine ilişkin görüş ve düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda elde edilen sonuçlar şu şekildedir;

Araştırmaya katılan kampçıların, kamp turizmi kavramını "özgürlük, doğa sevgisi, rahat, ucuz tatil, dinlenme" şeklinde ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların kamp turizmi hakkında bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Yapılan görüşmelerde, katılımcıların bilinçli şekilde ve tatillerini istedikleri gibi planlayabildikleri için kamp turizmini tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Kampçıların, kamp turizminin çekici fonksiyonlarını "rahatlık, sosyalleşme, doğal ortam, ekonomik, eğlenceli, huzurlu" olarak ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde daha çok doğayla iç içe olmanın verdiği rahatlığın dile getirildiği görülmüştür. Katılımcılar kamp ortamında ortak yapılan aktivitelerin sosyalleşebilmeyi olumlu anlamda etkilediğini düşünmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların kamp turizmini otel tatiline göre ekonomik anlamda daha cazip bulmaları kamp turizmini tercih etmelerine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mevcut araştırmaya katılan kampçıların, kamp turizminin itici fonksiyonlarını "temizlik, bilinçsiz insanlar, kalabalık, gürültü ve altyapı" şeklinde ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların kamp alanlarının daha bakımlı olmasını istedikleri görülmüştür. Özellikle kamp alanlarında temizliğin yeterli olmadığını dile getirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bazı katılımcıların kamp yapma bilincinde olmayan insanların etrafını olumsuz anlamda etkilediğini düşündükleri tespit edilmiştir. Tüm bunların, kamp yeri tercihlerini etkilediği katılımcıların ifadelerinden anlaşılmıştır.

Kampçıların büyük bir kısmının, kamp alanında sosyalleşme konusunda samimiyet, yardımlaşma, farklı insanlar tanıma ve ortak aktivitelerde bulunma yönünde düşünceye sahip oldukları görülmüştür. Fakat kampçılardan bazılarının, kamp alanlarında sosyalleşmekten uzak durdukları görülmüştür. Katılımcılarla

yapılan görüşmelerde, sosyalleşmekten uzak durmayı tercih eden katılımcıların kalabalıktan uzak kalmaya çalıştıkları ve kamp turizmini dinlence aktivitesi olarak tercih ettikleri bu yüzden sosyalleşmekten kaçındıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan kampçıların kamp alanlarında temizlik ve altyapı sorunlarının olduğu, insanların bilinçlenmesi, kamp turizminin geliştirilmesi ve daha fazla kamp alanın olması ayrıca çadır ve karavan alanlarının birbirinden ayrı olması gerektiğini düşündükleri görüşmüştür.

Mevcut araştırmaya katılan kampçıların görüşlerine dayalı olarak ortaya çıkan sonuçlar değerlendirildiğinde; kamp turizmine olan ilginin gittikçe artığı düşünüldüğünde kamp alanlarında mevcut doğal yapıyı bozmadan altyapı ve üstyapı iyileştirme çalışmaları yapılabilir. Kampçıların ihtiyaç duyabilecekleri durumlar tespit edilerek bu yönlü çalışmalar gerçekleştirilebilir. Özel veya devlet bünyesinde, uygun olan alanlarda kamp imkânı geliştirilebilir. Mevcut ve geliştirilecek olan kamp alanlarında çadır ve karavan kamp alanları ayrı olacak şekilde konumlandırılabilir.

KAYNAKÇA

Aksöz, E. O. , Önem, B. ve Aydın, B. (2020). Kamp deneyimi yaşayan bireylerin glamping'e ilişkin algılarının belirlenmesi. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 4(2), 185-196.

Bal, H. (2013). *Nitel araştırma yöntemi.* Isparta: Fakülte Kitapevi.

Ball, M. (2009). Camping and caravanning - Europe. *Travel & Tourism Analyst,* 18, 1-47.

Başarangil, İ., Öztürk, H. (2019). Kamp alanlarının hizmet kalitesi bileşenlerinin sadakat değişkeni üzerindeki etkisi: Gökçetepe Tabiat Parkı örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,* 12(66), 1013-1022.

Bayraktar, Y. , Aksakallı, Z. ve Selçuk, G. N. (2017). Yeni turistik ürün olarak futbol-kamp turizmi: Erzurum Yüksek İrtifa Kampı örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi,* 2(2) , 199-210.

Bektöre, E., Korkmaz, E., Erşen, G. ve Atak, A. (2018). Frig Vadisi potansiyel kamp alanları ve rotalarının cbs aracılığıyla belirlenmesi. *GSI Journals Serie C: Advancements in Information Sciences and Technologies,* 1(1), 35-50.

Birdir, K. Unur, K. ve Dalgıç, A. (2015). Türkiye ve dünya'da kamping ve yeni bir turistik ürün olarak glamping. *1. Eurisia Intarnational Tourism Congress; Current Issues, Trends and Indicatiors (EITOC-2015),* 2, 168-177, Konya, Türkiye.

Brooker, E. ve Joppe, M. (2013). Trends in camping and outdoor hospitality-An ınternational review. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism,* 3(4), 1–6.

Brooker, E. ve Joppe, M. A. (2014). Critical review of camping research and direction for future studies. *Journal of Vacation Marketing,* 20(4), 335-351.

Jarviluoma, J. (1992). Alternative tourism and the evolution of tourist areas. *Tourism Management,* 13(1), 118-120.

Karamızrak, B. (2020). Doğa ve kamp turizmi: Ağrı Balık Gölü örneği . *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 6(2), 311-327.

Koca, H. , Zaman, S. ve Coşkun, O. (2011). Erzurum'un spor-kamp turizmi potansiyeli. *Doğu Coğrafya Dergisi,* 12(18), 205-224.

Lee, C. F. (2020). Understanding the factors determining the attractiveness of camping tourism: A hierarchical approach. *Tourism Planning & Development,* 17(5), 556-572.

Milohnic, I. ve Bonifacic, J. C. (2014). Global trends affecting camping tourism: Managerial challenges and solutions. *Faculty of Tourism and Hospitality Management in Opatija. Biennial International Congress.* Tourism & Hospitality Industry; Opatija, 380-393.

Milohnic, I., Cvelić Bonifacic, J. ve Licul, I. (2019). Transformation of camping into glamping – trends and perspectives. *ToSEE – Tourism in Southern and Eastern Europe,* 5, 457-473.

Ostby, P. (2013). Car mobility and camping tourism in Norway, 1950–1970. *Journal of Tourism History*, 5(3), 287-304.

Şalk, S. , Dumanlı, Ş. ve Köroğlu, Ö. (2018). Tatilcilerin çadırlı kamp faaliyetlerine katılım motivasyonlarının belirlenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 10(2), 130-144.

Şengel, Ü., Genç, K., Işkın, M., Ulema, Ş. ve Uzut, İ. (2020). Turizmde "sosyal mesafe" mümkün mü? Kamp ve karavan turizmi bağlamında bir değerlendirme. *Turkish Studies,* 15(4), 1429-1441.

Tapkı, S. (2020). *Kırsal yerleşimlerin gelişimi için alternatif turizm olanakları üzerine bir model önerisi: Yozgat Örneği* (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Topay, M. ve Koçan, N. (2009). Kamping/çadırlı kamp için alan seçim kriterlerinin belirlenmesi ve Bartın-Uluyayla'da örnek bir uygulama. *Turkish Journal of Forestry,* 10(1), 116-128.

TÜRSAB, (2021). 360 derece kamp/ karavan araştırması. https://tursab.org.tr/apps//Files/Content/0ba59553-43d3-4a21-a280-7efaaff799a3.pdf (Erişim Tarihi: 01.11.2021)

SAFRANBOLU'NUN TURİZM COĞRAFYASI*

TOURISM GEOGRAPHY OF SAFRANBOLU

Fatih AYDIN

Prof. Dr. Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü., Karabük University, Faculty of Arts, Department of Geography, ORCID NO: 0000-0002-8940-5332

Tuba ALTAY

Millî Eğitim Bakanlığı., Ministry of National Education, ORCID NO: 0000-0002-4900-354X

ÖZET

Anadolu coğrafyası Sümerler, Hititler, Lidyalılar, Frigler, Urartular, İyonlar, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu uygarlıklardan kalan kültürel miras, Türkiye'de kültür turizmi açısından muazzam bir potansiyel oluşturmaktadır. Türkiye'de kültürel mirasın koruma-kullanma-yaşatma ilkesi ışığında turistik ürüne dönüştürülmesi konusunda en iyi örneklerden birisi de Safranbolu'dur. Tarihi kültürel değerlere sahip olan ve bozulmadan günümüze kadar ulaşan Osmanlı-Türk mimarisine sahip olan Safranbolu UNESCO tarafından 1994 yılında Dünya Miras Listesine alınmıştır. Sanat ve mimari değerler açısından birçok yapıya sahip olmasının yanında doğal güzelliklerin ve kültürel zenginliklerin olması Safranbolu'nun turistik ürün çeşitliliğini artırmaktadır. Bu çalışmanın amacı Safranbolu ilçesindeki turizmin potansiyelini belirlemek, buradaki doğal, kültürel ve tarihsel kaynakların özelliklerini belirtmektir. Safranbolu'da kültürel turizm daha çok evlere dayalı yapılmaktadır. İlçe merkezinde yapımı 18. ve 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın başlarına dayanan yaklaşık 2000 geleneksel Türk evi bulunmaktadır. Evler mimarisi, konumu ve el sanatlarıyla dikkat çekmektedirler. Günümüzde Safranbolu'da sokaklar az da olsa bazı esnaflar adını taşıdıkları sanat hakkına göre işlerini yapmaya devam etmektedirler. En çok bilinen çarşılar: Yemeniciler Arastası, Demirciler Çarşısı, Bakırcılar Çarşısı ve Semerciler Çarşısı'dır. El sanatları ve geleneksel ürünlerin (lokum, safran, çavuş üzümü vb.) turizme sunumu ise son yıllarda büyük önem kazanmıştır. Safranbolu, önemli ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle, birçok yerleşime ev sahipliği yapmıştır. Bu özelliğinden dolayı, tarihteki önemli geçit kentlerinden biridir. Türkmenler tarafından kurulmuş olan Yörük Köyü dar ve kıvrımlı sokakları, tarihi belge niteliğindeki geleneksel konutları, çamaşırhanesi, mezar taşları, küçük meydanı ve çeşmeleriyle önemli bir turizm merkezidir. Safranbolu ilçesi belirtilen bu unsurlara ek olarak birçok doğa turizmi için elverişli yerlere de sahiptir. Kanyonları, mağaraları, botanik bahçeleri ve yaylaları ile Batı Karadeniz'de önemli bir turizm potansiyeli oluşturur.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Turizm Coğrafyası, Safranbolu

ABSTRACT

Anatolian geography has hosted plenty of civilizations such as Sumerians, Hittites, Lydians, Phrygians, Urartians, Ionians, Romans, Byzantines, Seljuks, and Ottomans. The cultural heritage which remains from these civilizations creates an enormous potential in terms of cultural tourism in Turkey. In the light of the principle of protection, use, and survival of cultural heritage in Turkey, Safranbolu is one of the best examples of turning it into a touristic product. Safranbolu, which has historical-cultural values and Ottoman-Turkish architecture that has survived to the present day, was included in the World Heritage List by UNESCO in 1994. Besides having many structures in terms of artistic and architectural values, the natural beauties and cultural riches increase Safranbolu's touristic product diversity. The purpose of this study is to put forward the tourism potential in the Safranbolu district and to specify the characteristics of natural, cultural, and historical resources here. Cultural tourism in Safranbolu is mainly based on houses. There are approximately 2000 traditional

* Bu çalışma Tuba ALTAY'ın Yüksek Lisans tezinin bir bölümünden üretilmiş olup Karabük Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir. Proje Numarası: KBU-BAP-17-YL-165

Turkish houses in the town center, the construction of which dates back to the 18th, 19th, and early 20th centuries. The houses take attention to their architecture, location, and handicrafts. Although a little, some tradesmen continue to do their work in the streets of Safranbolu according to the artistic right they bear. The most well-known bazaars are Yemeniciler Arastasi, Demirciler Bazaar, Coppersmiths Bazaar, and Semerciler Bazaar. The presentation of handicrafts and traditional products (Turkish delight, saffron, sergeant grape, etc.) to tourism has gained great importance in recent years. Safranbolu has hosted a lot of settlements due to its location on important trade routes. Thanks to this feature, it is one of the important gateway cities in history. Yörük Village, which was founded by Turkmens, is a significant tourism center with its narrow and circuitous streets, traditional houses that are historical documents, laundry, tombstones, small square, and fountains. In addition to these features, Safranbolu district has many advantageous places for nature tourism. With its canyons, caves, botanical gardens, and highlands, it creates an important tourism potential for the Western Black Sea Region.

Keywords: Tourism, Tourism Geography, Safranbolu

GİRİŞ

Tarih boyunca var olan turizm, günümüzde de büyük bir sektördür. İlk yapılan seyahatler, ihtiyaçların karşılanması ve ticari faaliyetlere yönelik yapılmıştır. İlkçağ ile birlikte belirli yerlerde ve belirli bölgelerde toplu yaşamaya başlayan insanların seyahat sebepleri arasında ticaret, inanç, sağlık ve spor yer almaktaydı. Orta çağdaki en önemli seyahat sebebi ise dini turizm faaliyetleri olmuştur. İnsanlar dini açıdan kutsal sayılan yerleri dini ritüellerini gerçekleştirmek amacıyla seyahat etmişlerdir. Yeniçağda buharlı makinenin icadı, coğrafi keşifler ve insanların yeni yerleri gezip görme merakı ile birlikte seyahatler yön değiştirmiştir. Bu dönemde İtalya'da başlayan Rönesans hareketi ile birlikte zenginler sınıfı sanatsal ve eğitim-öğretim gibi sebeplerle seyahat yapmışlardır. 20. yüzyıla gelindiğinde ise teknolojik gelişmeler ile uzun süren yolculuklar çok kısa sürede yapılmaya başlamış ve turizm artık sıradan olmaktan çıkmış, ekonomik açıdan giderek artan bir öneme sahip olmuştur.

Yapılan etkinliğin turizm olarak ifade edilebilmesi için, yapılan seyahatin günlük oturulan yerler dışında gelişmesi, turizm sektörüne ait mal ve hizmetlerin istenilmesi ve gidilen yerdeki konaklamanın geçici olması gerekmektedir. Nitekim Dünya Turizm Örgütü (World Tourism Organization) 1991'de yaptığı ve yayınladığı turizm tanımı da çok genel bir niteliğe bürünmüştür: Kişinin kendi olağan çevresinin dışında kısa bir süre kalmak için gittiği, temel amacı para kazanılan bir etkinlik dışında seyahat etmek amacı barındıran faaliyetlerin bütünüdür (Özgüç, 2011, s. 13-14).

Turizm hareketlerini daha iyi anlamak, sektörün dinamik ve statik elemanlarını kavramak ile mümkün olacaktır. Dinamik elemanlar insan ve insanın seyahat etme arzusu, ulaşım araçları ve haberleşme araçlarıdır. Statik elemanlar ise konaklama ve geceleme tesisleri, ulaşım sistemleri ve bölgedeki doğal ve beşerî turistik kaynaklardır. Bu elemanlar arasında, özellikle insan ve insanın seyahat etme arzusu ve konaklama tesisleri esas elamanları oluşturmaktadır (Doğanay, 2001).

Turizmin dikkat çekici özelliklerinin başında ekonomik etki göze çarpmaktadır. Günümüzde gelişme gösteren sektörler arasında yer almaktadır. Gelişmiş veya gelişmekte olan bazı ülkelerin ekonomik olarak büyümesi ülkenin turizm değerleri ile bağlantılı hale gelmiştir.

Geçmişten günümüze kadar turizm sektörünün ülke ekonomisine olumlu etkileri şu başlıklar altında toplanmıştır (Kozak, Kozak ve Kozak, 2006).

- Ödemeler dengesi üzerindeki etkisi
- Gelir yaratıcı etkisi
- Altyapı ve üstyapının geliştirilmesi etkisi
- Diğer ekonomik sektörlere etkisi

Bu araştırmada UNESCO tarafından "Dünya Miras Şehirleri" listesinde yer alan Safranbolu'nun turizmin potansiyelini belirlemek, buradaki doğal, kültürel ve tarihsel kaynakların özelliklerini belirtmek amaçlanmıştır. Ayrıca bu kaynakların sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda korunmasını ve kullanılması

hedeflenmiştir.

SAFRANBOLU TURİZM KAYNAKLARI

Doğaya Dayalı Turizm Türleri ve Alansal Varlıklar

Safranbolu fiziki ve beşeri coğrafya özellikleri yönünden oldukça zengin bir sahadır. Safranbolu'nun doğal, tarihsel ve kültürel kaynakları Harita 1.'de verilmiştir.

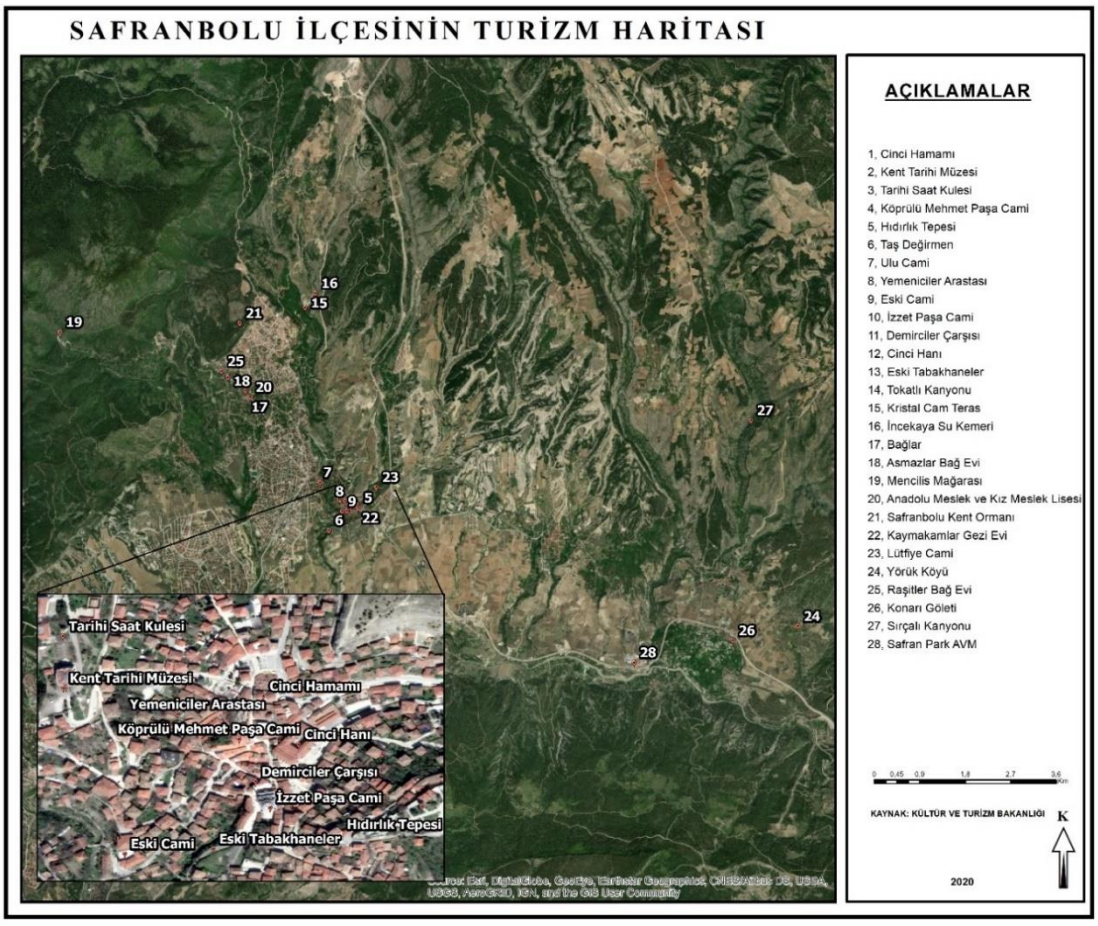

Harita 1: Araştırma Sahasının Doğal, Tarihsel ve Kültürel Kaynaklar Haritası

1. Mağara Turizmi

Mağaraların sahip olduğu görsel, sportif, sağlık ve kültürel özellikler vardır. Bu özellikler mağara turizmini ortaya çıkarmıştır (Doğanay, 2001).

Ülkemizin 4. büyük mağarası olan **Bulak (Mencilis) Mağarası** Safranbolu merkezine 8 km uzaklığında yer alan Bulak Köyü idari sınırlarında yer almaktadır. Mağaranın vadi tabanından yüksekliği 75 metredir. Deniz seviyesinden yüksekliği 800 metredir. Bulak (Mencilis) Mağarası ülkemizin turizme açılan en uzun mağarasıdır. (Özdemir, 2005).

Fotoğraf 1: Bulak (Mencilis) Mağarasının İç Kısmından Bir Görünüm

Hızar Mağarası, 100. Yıl Mağarası ve Ağızkara mağarası Safranbolu ilçesindeki diğer mağaralardır.

2. Yayla Turizmi

Yayla turizmi, doğa ile iç içe yaşamayı sevenlerin, şehrin gürültüsünden uzakta, yüksek rakımlı yerlerde gerçekleştirdiği, dinlenme, eğlenme ya da doğa sporları ile ilgilendiği faaliyetlerin tümüdür (Durak, 2014).

Sarıçiçek Yaylası Safranbolu'nun kuzeybatı bölümünde yer almaktadır. *Çam (Pinus), Karağaç (Ulmus) ve Meşe (Quercus)* ağaçları ormanlarda yaygın olarak bulunmaktadır. Ağırlıklı bitki örtüsü Çayır *(Meadow)* oluşturmaktadır. Sahada Akdeniz bitki örtüsüne ait sandal ve defne gibi ağaçlara rastlanılmaktadır (Diker vd. 2016) Sarıçiçek Dağı ve yaylası ismini bahar aylarında açan sarı çiçeklerden almıştır. Yaylanın en geniş kısmında gölet bulunmaktadır. Bu geniş alanda çadır kurularak kamp yapılmaktadır. Bunun dışında trekking, atla doğa yürüyüşü ve dağ bisikleti ile gezinti sağlanmaktadır.

3. Botanik Turizmi

Botanik turizmi, bitkilerin özelliklerini ve dünyadaki örneklerini izlemek amacıyla yapılan alternatif turizm şeklidir. Aynı zamanda özel ilgi turizmi olarak da değerlendirilmektedir. Son yıllarda botanik turizmi ile uğraşan bitki gözlemcilerinin sayısı giderek artmaktadır (Sönmez, 2008).

Safran *(Crocus Sativus)* L. Bitkisi endemik tür bakımından oldukça zengin *Iridaceae* familyasına ait tek yıllık bitkidir. Ekonomik değeri oldukça yüksek olan bir türdür (Yıldırım vd. 2016). Bilinen en eski kültür bitkisi olan safran, geçmişte olduğu gibi günümüzde de dünyadaki en pahalı ürünlerden birisidir. Anadolu'da Hititler zamanından beri yetiştirildiği bilinmektedir. Selçuklu ve Osmanlı Devleti zamanında fazla miktarda yetiştirilmiştir. Ünlü seyyahlardan İbn-i Batuta (1304-1368), Göynük'te safran üretiminin yapıldığından bahsetmiştir. Osmanlı zamanında İzmir, Adana, Bolu, Tokat, Mardin ve Şanlıurfa illerinde safran yetiştirilmiştir. Yetiştirilen safran ihraç edilmiştir. Cumhuriyet döneminde ise, safran önemini kaybetmiştir. Üretim miktarı giderek azalmıştır (Arslan, 2016).

Fotoğraf 2: Safran (Crocus Sativus) (Safranbolu Belediyesi, 2018)

Safran bitkisi botanik bilimi açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Dünya'da 80 türü bulunmaktadır. Türkiye'de 32 türü mevcuttur. Bunların 18 tanesi endemiktir (İpek, Arslan ve Sarıhan, 2009) (Fotoğraf 2).

4. Kanyoning (Kanyon Geçişi)

Akarsu ve rüzgârın şekil verdiği kanyon dere yataklarında yapılan turizm faaliyetidir. Çeşitli doğa sporlarını kullanarak yapılmaktadır. Kanyonların dere yatağının zirve noktasından başlanıp, kanyonun bitimine kadar devam etmektedir. Bu alternatif turizm çeşidi coğrafi özellikler ve iklimin uygun olduğu kanyonlarda yapılmaktadır.

Tokatlı Kanyonu araştırma sahasında Gayza Köyü'nde bulunmaktadır. Kanyonun başlangıç noktası İnce kaya mevkidir. Buradan Tokatlı Köyü'ne doğru devam etmektedir. Kanyonun rakımı 550 metredir. Yüksekliği 50-100 m arasındadır. Genişliği ise 100-180 m arasında değişiklik göstermektedir. Yan kollarıyla birlikte kanyonun toplam uzunluğu 4500 m'yi bulmaktadır. İnce kaya ile Tokatlı Köyü arasındaki uzunluğu ise 2100 metredir (Türker ve Çetinkaya, 2009, s. 317) (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3: Tokatlı Kanyonu

Sırçalı Kanyonu

Sırçalı Kanyonu, Safranbolu'ya 19 km mesafede yer almaktadır. Başlangıç noktası Sırçalı Köyü'dür. Buradan sonra Düzce Kanyonu ile birleşip, Konarı Köyü'ne doğru ilerlemektedir. Kanyonun rakımı 430-860 m arasındadır. Yüksekliği 210 m'dir. Genişliği ise ortalama 1 km'dir. Toplam uzunluğu 7400 m'dir (Türker ve Çetinkaya, 2009, s. 320). Araştırma sahasında yer alan kanyonda 129 adet Avrupa-Sibirya fitocoğrafya alanına, 51 adet İran- Turan fitocoğrafya alanına ve 27 adet Akdeniz fitocoğrafya alanına ait bitki türü bulunmaktadır. Bunlardan 19 tanesinin endemik bitki türü olduğu tespit edilmiştir (Filiz, 2007). Sırçalı Kanyonu 2001 yılında Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünce *"Yaban Hayatı Koruma Sahası"* ilan edilmiştir. Oldukça zengin bitki ve hayvan türlerini içerisinde barındırmaktadır. Turizm çeşitliliği açısından kanyon yürüyüşü ve foto safari yapmak için uygundur.

Düzce (Kirpe) Kanyonu

Düzce Kanyonu, Safranbolu merkeze 9 km mesafede bulunmaktadır. Kanyonun iki girişi mevcuttur. Biri Düzce Köyü'nde, diğeri ise Kozcağız Mahallesi'ndedir. Düzce Köyü'ne uzaklığı 4 km'dir. Kanyon Yazıköy Değirmen'e doğru ilerlemektedir. Kanyonun rakımı 6 m'dir. Yüksekliği 50-150 m arasındadır. Genişliği 102-264 m arsında değişmektedir. Toplam uzunluğu 4800 m'dir (Türker ve Çetinkaya, 2009, s. 319).Düzce Kanyonu'nun orta bölümünde, Sırçalı Kanyonu eklenmektedir. Bu alanda yaşayan insanlar bu iki kanyonu tek bir kanyon olarak görmektedir. Kuzeyde kalan kısım Düzce Kanyonu'nu oluşturmaktadır. Güneyde kalan kısım ise Sırçalı Kanyonu olarak adlandırılmaktadır. Kirpe Deresi Kanyon içerisinde akmaktadır. Dere güneyde Kaya Deresi'ne katılarak, Araç çayı ile birleşmektedir (Diker vd, 2016).

Sakaralan (Yaci/Yağcı) Kanyonu

Sakaralan Kanyonu Safranbolu merkeze 21 km uzaklıkta yer almaktadır. Sakaralan Köyü'nün Yağcı Mahallesi mevkisinde bulunmaktadır. Düzce ve Sırçalı Kanyonları ile aynı özelliklere sahiptir. Bu üç kanyon Konarı Köyü civarında birleşmektedir. Kanyonun içerisinde Eflani Deresi akmaktadır. Eflani Deresi, Safranbolu'ya doğru uzanmaktadır. Bu sırada Ayrılık Deresi, Bent Deresi ve Kaya Deresi ile birleşmektedir (Diker vd, 2016; Türker ve Çetinkaya, 2009). Zor geçişlere sahip olan bu kanyon profesyoneller tarafından ilgi görmektedir. Kanyonda yer alan parkur 6 saat sürmektedir. Parkurda kanyon yürüyüşü ve foto safari yapmak için uygundur.

5. Dağ Turizmi / Doğa Yürüyüşleri

Kentlerin sağlıksız ve gürültülü hayatından uzaklaşmak isteyen insanların tercih ettiği turizm çeşitlerindendir. Dağ turizmi, orta ve yüksek dağlık sahalarda iklim ve yüzey şekillerine bağlı olarak gelişmiştir. Dağlar macera ve farklılık arayanlar için yeni sportif faaliyetler sağlamaktadır. Birkaç günlük doğa yürüyüşleri (trekking), günlük doğa yürüyüşleri (hiking), dağ bisikleti ile gezinti ve yön tayini (orienteering) gibi faaliyetler bunlardandır.

Birkaç günlük doğa yürüyüşü olan trekking faaliyeti doğal engellerin fazla olduğu sahalarda gerçekleşmektedir. Uzun süren ve insanı yoran bir turizm etkinliğidir. Sırt çantalı ya da çantasız gerçekleştirilebilir. Günlük doğa yürüyüşü olan hiking ise yorucu olamayan doğa yürüyüşleridir.

Aşağıda çalışma alanında yer alan doğa yürüyüş güzergâhları verilmiştir (BAKKA, 2013).

Günübirlik Parkurlar: *Araç Çayı Boyunca, Bulak Köyü- Bulak Mağarası, Değirmenbaşı-Bulak Mağarası, Karapınar-Kirpe Kanyonu, Karaevli-Kirpe Kanyonu-Araç Çayı, Kirpe Köyü Altı- Sakaralan Kanyonu, Yörük Köyü-Sakaralan Kanyonu, Yörük Köyü- Kepez Dağı, Değirmen Yolu, Gündoğan Köyü-Üçbölük Köyü-Hacılarobası, Danaköy Çamlığı-İnce Kaya Su Kemeri-Safranbolu, Aşağı Danaköy-Tokatlı Kanyonu, Hızar Mağarası-Tokatlı Kanyonu- Safranbolu*

Uzun Parkurlar: *Safranbolu'dan Eflani'ye Katır Yolu, Ulugeçit Köyü-Sakaralan Kanyonu, Çatak Köyü-Sırçalı Kanyonu, Ağaçkese Köyü- Sırçalı Kanyonu, Örencik-Sırçalı Kanyonu*

6. Bisiklet Turizmi

Bisiklet turizmi gerçekleştirilirken yol güzergahın da bulunan tabi ve tarihsel turizm kaynakları ziyaret edilebilir. Günümüzde bisiklet turizmi doğa sevgisi ile bütünleşerek hızlı bir şekilde yaygınlaşmaktadır (Özdemir, 2015). *Safranbolu-Bostanbükü-Toprakcuma Parkuru* ve *Sarı Çiçek Dağı Parkuru* en önemli bisiklet güzergahlarından birisidir.

2. Kültüre Dayalı Turizm Türleri ve Alansal Varlıklar

1. Kültürel Miras Turizmi

İnsanoğlunun geçmişten günümüze maddi ve manevi olarak ürettiği her şey olarak tanımlanan kültür toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Farklılık göstermesi kültür ve turizm arasındaki ilişkinin başlamasına sebep olmaktadır. Turizm kültürel farklılıklardan beslenmektedir. İnsanların farklı kültürleri tanımak amacıyla seyahat etmeleri kültür turizminin doğmasına neden olmuştur. Turizm faaliyetleri ülkelerin doğal, kültürel ve tarihsel değerlerin sürdürülebilir plan ve politikalarla korunmasını sağlamaktadır (Akgül, 2002). Kültürel turizm hem insanların kendi etkinliklerinden hem de başka kültürlerin etkinliklerinden oluşmaktadır. Araştırma alanının kültürel turizm değerleri ilgili haritada gösterilmiştir (Harita 2).

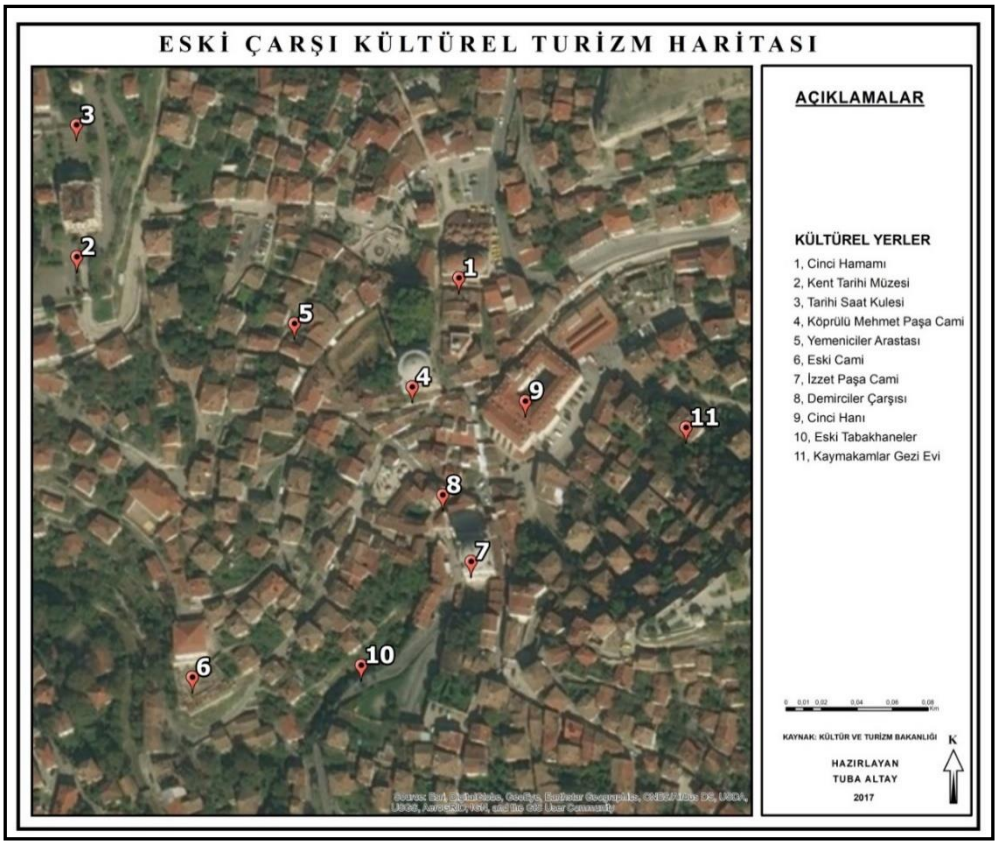

Harita 2: Araştırma Sahası Eski Çarşı Kültürel Turizm Haritası

Safranbolu Evleri

Araştırma sahasında bulunan Safranbolu evleri Geleneksel Türk Mimarisi tarzı ile Safranbolu'yu ön plana çıkaran en önemli etken olmuştur. Evler mimarisi, konumu ve el sanatlarıyla dikkat çekmektedirler. Safranbolu ilçe merkezinde 18 yüzyılda yapımına başlanıp 20 yüzyıla kadar yapımı tamamlanan yaklaşık 2000 ev vardır. Bunların 800 kadarı hukuksal koruma altındadır. Evler iki bölgede gruplanmıştır. Birincisi Çarşı, ikincisi Bağlar bölgesindedir. Çarşı kışlık olarak kullanılırken, Bağlar yazlık olarak kullanılmaktadır. Kale, Çarşı ve evlerin bulunduğu semtlerden oluşmaktadır. Akçasu, Gümüş, Musalla, Kale altı ve Tabakhane mahallelerinin bulunduğu semtlerdir. Çarşı kesimi alçak rakımlı iki vadi içinde yer almaktadır. Bu saha kış mevsiminde iklimin olumsuz etkilerine karşı koruma sağlamaktadır. Bağlar kesimi daha yüksekte bulunmaktadır (Aksoy ve Kuş: 2003, s. :26)

Kentin tam ortasında meydan bulunmaktadır. Meydana çıkan yollar taşlarla kaplıdır. Taşlar sel sularına karşı dayanıklıdır. Evlerin konumlandırılmasında hoş görünüm ve manzarasına dikkat edilmiştir. Hiçbir ev başka bir evin manzarasını engellemez şekilde yapılmıştır. Evlerden manzara bir bütün olarak görülmektedir.

Safranbolu'da evler iki ya da üç kat olarak geniş ailelere hitap edecek şekilde inşa edilmiştir. Kar ve yağmur sularını almaması için çatı geniş bir şekilde yapılmıştır. Safranbolu evlerinde yapı malzemesi taş, ahşap, kerpiç ve kiremit kullanılmıştır (Günay, 1999). Taş zemin kat ve başlangıç merdivenlerinde, zemin kat döşemelerinde, kapı kollarında, ocak yanlarında ve bacada kullanılmaktadır

Bunun yerine bahçe duvarı ve evlerin dışında da kullanılmıştır. Kerpiç, evlerde en çok dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Ahşap malzeme evlerin yapı elemanını oluşturmaktadır. Döşeme, çatı, tavan, pencere ahşaptan yapılmıştır. Tavan kaplamaları ve kapılarda köknar ve sarıçamdan yapılmıştır. Döşemelerde ceviz ve kestane, pervalarda karaçamdan yapılmıştır. Dolap kapakları, *muşabak ve davlumbaz döşemelerinde* yine sarıçam kullanılmıştır (Özköse, 2001, s. 4). Zemin Kat (Hayat): Taş ya da toprakla kaplı olan bölüme denir. Burada yer alan merdiven ile üst katlara çıkılmaktadır. Merdivenin başladığı yere pabuçluk denilmektedir (Çakır, 1999). Çalışma sahasındaki bazı köylerde hayata karşılık taşlık, yazıköy, avlu ve ayva gibi isimler kullanılmaktadır. Ahır bölümü hayatın içinde yer alır. Bunun dışında kazan odaları, fırınlar, ambarlar, depolar,

kilerler, musandıra yakacak depoları, bahna da hayatta bulunmaktadır (Pamuk, 2010).

Fotoğraf 5: Safranbolu Evleri

Evlerin en önemli kısmını odalar oluşturmaktadır. Planları kare ya da kareye yakındır. Her oda bir ailenin yaşamasına olanak sağlayacak şekilde yapılmıştır. Oturulabilir, yatılabilir, yıkanılabilir, yemek pişirilebilir ve yenilebilir özelliktedir. Orta kattaki odalar ise gün içinde oturmak ve çalışmak için tasarlanmıştır. Üst kattaki odalarda ise gelinlerin ve misafirlerin yatak odaları vardır. Her evde bir kişilik oda mevcuttur. Evlerde selamlık bölümlerinde veya hızlı ulaşılabilecek bir oda ayrılmıştır. Bu odalarda evin erkekleri misafirlerini ağırlamaktadır. Odalar yaşam alanlarının gizliğini korumuştur. Odaya girildiğinde her şey gözükmez. Odanın giriş duvarlarının üzerinde genellikle bir ocak bulunmaktadır. Ocağın iki tarafında oyma olarak isimlendirilen gözler yer alır. Odanın girişinin karşısında dik bir duvar pencere vardır. Pencerenin altında sedir bulunur. Sedirin üstünde sergen bulunur. Odanın ortası sofra kurmak, döşek sermek ve oturmak için boş bırakılmıştır (Çakır, 1991, s. 91).

Odanın oluşumunu etkileyen bir diğer unsurda dolaptır. Dolapların ana işlevi günlük kullanılan araç ve gerecin konulmasıdır. Safranbolu evlerinde evin en önemli bölümü sofa (çardak) olarak adlandırılır. Odaları birleştiren kısımdır. Odalar sofalar ile birbirine bağlanır. Yemek yeme, oturma, çalışma faaliyetleri sofalarda gerçekleşir. Evlerin bir kısmında selamlık köşkleri bulunur. Buralar iki ya da üç odadan oluşan erkek misafirlerin ağırlandığı bölümdür. Evdeki kadınlar harem bölümünden, selamlık bölümüne hizmet ederken dönme dolapları kullanırlar. Dönme dolap kadınların kendilerinin göstermeden yiyecek ve içeceklerin alınıp verilmesi işlevini görür (Pamuk, 2010).

Eyvanlar çardak köşelerinde bulunur. Birimlerin ortak alanını oluşturur. Kişiler arası ilişkileri sağlar. Eyvanlarda sedirler vardır. Oturulan, sohbet edilen ve çalışılan alanlardır. Çardaklar orta ve üst katlarda bulunur. Genel olarak yazlık evlerde güney cephede uzanan balkon şeklindedirler (Çakır,1999, s. 92). Gusülhane (Yunaklık), yüklüğe ait bölümü oluşturur. İçindeki yataklar yere indirildikten sonra ortaya çıkar (Günay, 1999). Merdivenler katlar arası ilişkiyi sağlar. Hayattan itibaren taş basamaklarla başlar. Birkaç basamak sonra ahşap olarak devam eder. Genellikle L şeklinde yapılmıştır. Ender olarak döner. Güvenlik için hem alt katta hem üst katta kapı bulunur (Çakır, 1991, s. 92). Ana giriş kapısı evlerin alt kısmında avluya açılır. Sokak kapısı genellikle iki kanatlıdır. Oda kapıları içeriye açılır. Tahtalar iki ya da yatay kuşaklarla bağlanarak oluşturulur (Pamuk, 2010).

Pencereler evlerin dışarıya açılan manzarasını oluşturulur. Pencere sayısı fazladır. Tepe pencereleri ve alt sıra pencereleri vardır. Tepe pencereler alçıdan yapılmıştır. Gerçek pencereler alt sıra pencereleridir. Sayısı sekizi bulabilir. Alt sıra pencereleri sedir yastığının kenarından ve kapı üzerinde bütün odayı dolanır (Günay, 2003). Pencere koruyucusu kara kapaklardır. Sarıçamdan yapılır. Zaman içerisinde kararır ve kızıl kahverengiye dönüşür. İki kanat şeklinde olan bu kapakta sonra ahşap kapaklar yer alır. Kara kapaklar pencereyi kareler halinde bölebilir. Evlerin tavanlarının göbeklerinde süslü kabartmalar yer olabilmektedir (Çakır, 1999, s. 92) (Fotoğraf 13).

Aşağıda Safranbolu'da önemli konaklardan bazıları verilmiştir.

Fotoğraf 6: Kaymakamlar Evi

Fotoğraf 7: Mümtazlar Konağı

Fotoğraf 8: Karaüzümler Evi

Fotoğraf 9: Kileciler Konağı

Cinci Hanı

Cinci Hanı, Sultan İbrahim zamanında Sadrazam Cinci Hoca (Kazasker Hüseyin Efendi) tarafından yaptırılmıştır. Hanın bir tarafı Sultan Sokağı ile sınırlı olan arazi üzerine inşa ettirilmiştir (Güngör, 2014). Cinci Hoca namıyla anılan Kazasker Hüseyin Efendi karısı ya da annesi olduğu kesin olarak bilinmeyen Hamidiye Hatun vakfiyesince yapımı 1640-1648 yılları arası tamamlanmıştır. Hanın yapımında yaklaşık 20.000 ton civarında kesme ve maloz taşlar kullanılmıştır. Yapımda kullanılan taşlar Hacılarobası Köyünden getirilmiştir. Tonoz ve kubbelerinde yapı malzemesi olarak tuğla kullanılmıştır. Han iki katıdır. Üst katta 37 oda, alt katta 26 odası vardır. Ayrıca 2 mahzeni ahırı, tuvaletler, han ağası odası, gözetleme kulesi, şadırvan ve mescidi

mevcuttur (Azcan, 2013) (Fotoğraf 10).

Fotoğraf 10: Cinci Hanı

Cinci Handa dış cepheye çok önem verilmemiştir. Han 23,50×11,50 m boyutlarında dikdörtgen bir avlunun etrafını çeviren iki kat revak düzene göre yapılmıştır. Avlunun ortasında sekiz köşeli bir havuz vardır. Havuzun sonradan yapıldığı tespit edilmiştir (Güngör, 2014). İpek yolu üzerinde kurulan kervansaraylardan biri de Cinci Hanı, 20. yy'a kadar kervansaray olarak kullanılmıştır. 20. yüzyıldan sonra depo işlevi görmüştür. 1984 yılında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunun kararı ile kamulaştırma çalışmaları başlamıştır. 2000-2004 yıllarında restorasyonu yapılarak otel olarak kullanılmaya başlanmıştır (Fotoğraf 19).

Tuzcu Hanı

Hanın yapılış tarihi kesin olmamakla birlikte 1960'lı yıllarda yapıldığı tahmin edilmektedir. Hidayetullah Ağa tarafından yaptırılmıştır. Han Hidayetullah Ağa'nın kendi ismi ile anılan caminin karşısında yer alır. Tuzcu Han denilmesinin sebebi, hana gelen misafirlerin genel olarak tabakhaneye tuz getiren kişiler olmasıdır. Bu sebepten dolayı buraya Tuzcu Han denildiğinden bahsedilmektedir (BAKKA, 2013).

Eski Hamam

Çalışma alanında Çeşme mahallesinde, Kalealtı sokakta bulunmaktadır. Duvar malzemesinde kullanılan yapı taşlarında kısmen silinmiş Yunanca yazı vardır. Bundan dolayı Bizans dönemine ait bir eser olduğu tahmin edilmektedir. Günümüzde işlevini kaybetmiştir. Gezi amaçlı kullanılmaktadır (BAKKA, 2013).

Cinci Hamamı / Yeni Hamam

Safranbolu'da Çeşme mahallesinde bulunmaktadır. Cinci Hoca, (Kazasker Hüseyin Efendi) tarafından bilinmektedir. İçinde iki bölüm bulunmaktadır. Biri erkekler için biri kadınlar tarafından kullanılmaktadır. Bölümlerin planları aynı olmakla birlikte, girişleri ayrı sokaklara açılmaktadır. Hamam 1980'li yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğünce restore edilmiştir (Tunçözgür, 2002).

İnce Kaya Su Kemeri ve Kristal Teras

19. yüzyıl sonlarında Tokatlı Kanyonu üzerine yapılmıştır. Sadrazam İzzet Mehmet Paşa tarafından şehre su getirmek amacıyla inşa ettirilmiştir. Safranbolu ilçesine 7,5 km uzaklığındadır. Mimari açıdan değer taşıyan su kemeri 116 m uzunluğunda ve yaklaşık 60 metre yüksekliktedir. Tamamen taştan yapılmıştır. Yapımında Horasan harcı kullanılmıştır. 6 kemerli bölüm vardır. Toprak üzerine denk gelen bölümler 2,5 m genişliğindedir. Dere üzerine denk gelen bölüm 1,20 m genişliğindedir (Safranbolu Kaymakamlığı, 2017) (Fotoğraf 11).

Fotoğraf 11: İnce Kaya Su Kemeri

İnce kaya su kemeri üç kıvamlı yapılmıştır. Buradaki su Asmazlar Konağı bahçesinde yer alan su terazisi aracılığıyla şehirdeki çeşmelere ulaşmaktadır. Safranbolu halkı arasında bu dağıtılan suya "Paşa Suyu" olarak isimlendirilmektedir.

Kristal Teras (Cam Seyir Terası)

Tokatlı Kanyonu üzerine inşa edilmiştir. Yerden 80 m yükseklikte ve 11 metre genişliğindedir. Toplam 75 ton ağırlığı taşıyabilmektedir. Terası 750 kg taşıyabilecek gözeneklere sahiptir. 3 cm kalınlığında, 3 parça camdan oluşmaktadır. Tokatlı Kanyonu'nun manzarasını sunan teras üzerinde bir seferde 30 kişi bulunabilmektedir (Safranbolu Turizm Danışma Bürosu) (Fotoğraf 12).

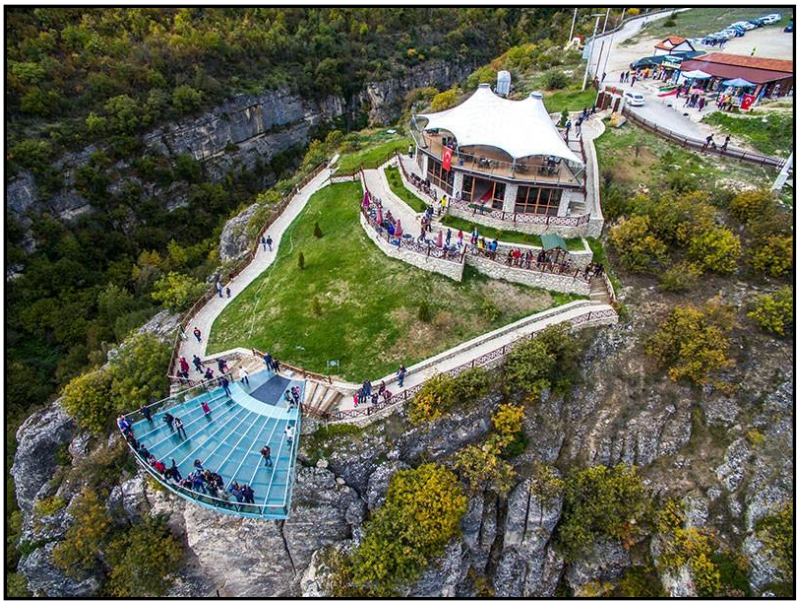

Fotoğraf 12: Kristal Terastan Bir Görünüm (Safranbolu Belediyesi, 2018)

Tokatlı Köprüsü

18. yy 'da yapıldığı tahmin edilmektedir. Safranbolu Aşağı Tokatlı Mahallesi yer alır. Kazdağlıoğlu tarafından su köprüsü olarak yaptırılmıştır. Bu köprü daha sonra 1796-1797 yılında İzzet Mehmet Paşa tarafından geçit

durumuna getirildiği söylenmektedir. 40 metre uzunluğundaki köprü Gümüş Deresi üzerinde bulunmaktadır. Tek gözlü olan köprünün açıklığı 15 m'dir. Genişliği 6 m olan köprünün yüksekliği 30 m'dir (BAKKA, 2013).

Taş Köprü

Çalışma sahasının doğusunda, Konarı köyünün 200 m kuzeyinde yer almaktadır. Eflani Çayı'nın üzerinde bulunmaktadır. Yapılış tarihi belli değildir. Köprü 34 m uzunluğundadır. İki adet kemeri mevcuttur (BAKKA, 2013).

Safranbolu Kalesi

Günümüzde sur ve duvarlarının hepsi yıkılmıştır. Çarşı bölgesinde bulunmaktadır. Bizans döneminde inşa edilmiş olabileceği söylenmektedir. Bu dönemde "Dadybra Kalesi" olarak isimlendirilmiştir.

Eski Hükümet Konağı (Kent Tarihi Müzesi)

1904-1960 yılları arasında Kastamonu Valisi Enis Paşa ile İlçe Kaymakamı Ahmet Bey'in girişimleri ile inşa edilmiştir. Yapımında Safranbolu halkının katkıları olmuştur. Geçmişten günümüze kadar askeri ve idari merkez olarak kullanılan kale üzerinde yer almaktadır.

Fotoğraf 13: Eski Hükümet Konağı

Konağın tamamı kesme taştan yapılmıştır. 800 m kapalı bir alana ve bir de mahzene sahiptir. Bina tarih boyunca adli, askeri ve mülki yönetim merkezi olarak kullanılmıştır. 19 Ocak 1976 yılında çıkan yangına kadar Hükümet Konağı olarak hizmet vermiştir. 2000-2006 yılları arasında Konak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restore edilmiştir. 8 Şubat 2007 tarihinde Kent Tarihi Müzesi olarak açılmıştır. Safranbolu Kaymakamlığına bağlı özel müze konumundadır. Kent Tarihi Müzesi, kentin kültürel, sosyal, tarihsel ve ekonomik özelliklerini taşır. Safranbolu ile ilgili bilgi, belge, eşya, malzeme, ses ve görüntü kayıtların bünyesinde bulundurur. Müzede çeşitli sergilerde düzenlenmektedir (Fotoğraf 13).

Saat Kulesi

Safranbolu Eski Hükümet Konağı arkasında bulunmaktadır. 1597 yılında Padişah III. Selim Sadrazamı Safranbolulu İzzet Mehmet tarafından yaptırılmıştır. Ülkemizdeki en eski ve çalışır durumdaki saat kulesidir. Kulenin yüksekliği 20 m kadardır. Saat yedi günde bir kurulmaktadır. 60 kg bir ağırlık ile çalışmaktadır. 2011 yılında Karabük Valiliği tarafından müzenin arka bahçe ve 15 saat kulesi maketinden oluşan Saat Kuleleri Minyatürleri Parkı açılmıştır. 14 tanesi ülkemizdeki, 1 tanesi Bosna Hersek Saat Kulesidir. Saat Kulesi müze dahilinde ziyaretçilere açıktır (Safranbolu Kaymakamlığı Yayınları, 2017) (Fotoğraf 14).

Fotoğraf 14: Saat Kulesi

Köprülü Mukavvıthanesi

Zamanın belirlenmesi için kullanılan alet ve aygıtların konulduğu binadır. Çalışma alanındaki Mukavvıthane bir süre el yazması tarih kitaplarının saklanması için kullanılmıştır (BAKKA, 2013) (Fotoğraf 27).

Eski Hastane (Frengi ve Gureba Hastanesi)

1885 yılında yapımına başlanmıştır. 1888 yılında bitmiştir. İnönü mahallesinde bulunmaktadır. Rum ustalar tarafından kesme taştan inşa edilmiştir. Kastamonu Valisi Abdurrahman Paşa'nın bu binanın yapımında önemli yardımları olmuştur. H. 1315 / M. 1897 yılına kadar frengi hastalarına bakmıştır. Bu tarihten sonra diğer hastalara da bakmıştır. Bina uzun yıllar devlet hastanesi olarak hizmet vermiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restore edilmiştir. Günümüzde Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi olarak kullanılmaktadır (BAKKA, 2013).

Güneş Saati

Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin avlusunda bulunmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde yapılan 95 adet güneş saatinden birisidir. Etrafı demir parmaklıklı mangena içindedir. Güneş Saati bir mermer levhanın üzerinde yer alır. Üçgen şeklindeki madeni bir plakanın gölgesi ve plakanın merkez teşkil ettiği eşit açıkça haiz çok sayıdaki çizgi ile zamanı göstermektedir. Sabah 06.40 akşam 17:30 arasındaki zamanı metal plakanın gölgesine göre gösterir. Mermer levha üzerindeki çizgilerin her biri onar dakikalık zaman dilimlerine ayrılmıştır. Zaman içindeki saatin üzerindeki ağaçlar budanırken, ağaç parçaları rakamları gösteren mermeri kırmıştır. Mustafa Yapıcı tarafından mermer üzerindeki çizgi ve rakamları eski haliyle yaparak yerine oturtmuştur (Safranbolu Kaymakamlığı Yayınları, 2017) (Fotoğraf 15).

Fotoğraf 15: Güneş Saati

Kuş Evleri

Safranbolu 'da sevgi ve merhametin sembolü olarak kuş evleri yapılmıştır. Ev, konak, dükkân, cami, mescit, kütüphane, köprü gibi yapılarda kuşların barınması için yapılan yerlerdir. Rüzgâra karşı korumalıdır. İnsan ve hayvanların sevgileri yüksektedirler. İzzet Mehmet Paşa minare kürsüsü, Kileciler evi, Karaüzümler evi Eski Belediye pencere üstü ve Eski Karakol pencere üstündekiler bilinen kuş evlerindendir (BAKKA, 2013).

Hıdırlık Tepesi

Türklerin Safranbolu 'ya ilk geldikleri zaman konaklandığı mekândır. Yağmur duası ve Hıdırellez kutlamaları burada yapılmaktadır. Safranbolu ya hâkim tepeye iki yerden giriş ve çıkış yapılabilir. Tepe üzerinde Köstendil Kaymakamı Hasan Paşa'nın türbesi (1845), Hızır (Hıdır) Paşa'nın makamı, Kurtuluş Savaşı kahramanlarından Dr. Ali Yaver Ataman'ın anıt mezarı (1955) bulunmaktadır. Bunlar dışında iki adet namazgah mevcuttur (Safranbolu Kaymakamlığı Yayınları, 2017) (Fotoğraf 16).

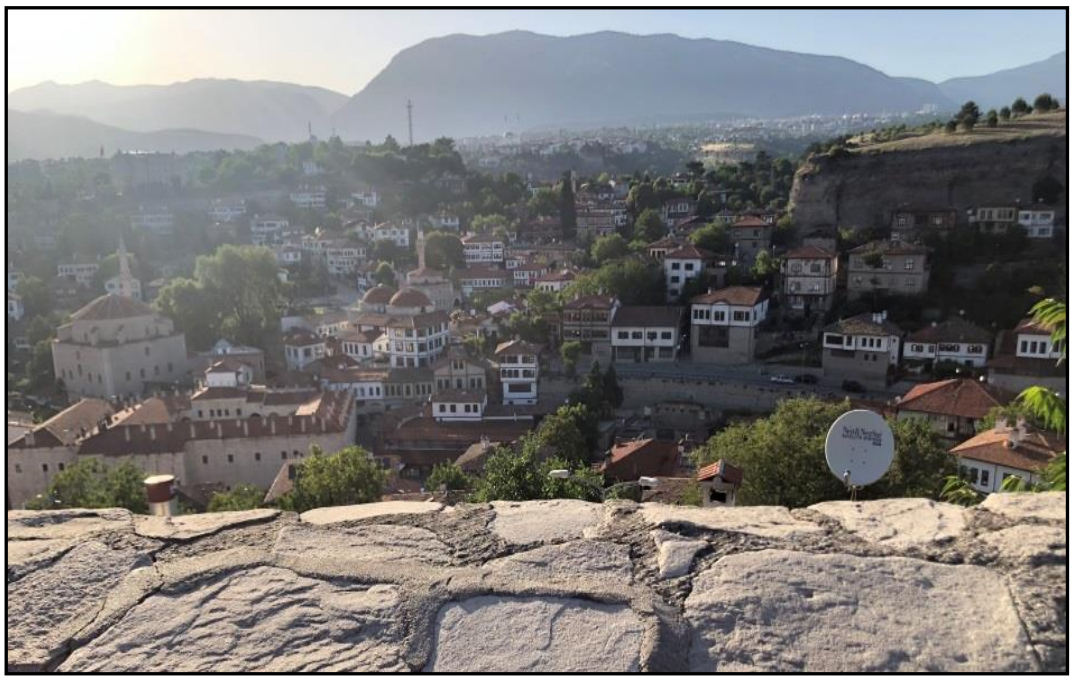

Fotoğraf 16: Hıdırlık Tepesinden Safranbolu'nun Görünümü

Safranbolu Çarşıları

Günümüzde Safranbolu'da sokaklar az da olsa bazı esnaflar adını taşıdıkları sanat hakkına göre işlerini yapmaya devam etmektedirler. En çok bilinen çarşılar: *Yemeniciler Arastası, Demirciler Çarşısı, Bakırcılar Çarşısı ve Semerciler Çarşısı'dır.*

Fotoğraf 17: Yemeniciler Arastası	**Fotoğraf 18:** Demirciler Çarşısı

Tabakhane Müzesi

Araştırma sahasında tabakhane 800 yıllık bir geçmişe sahiptir. Ülkemizin ilk ve tek gezi tabakhanesidir. Safranbolu deri tabakhanesi 1999 yılına kadar üretime devam etmiştir. Günümüzde üretime kapalıdır. Tabakhane Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Çeşmeler

Safranbolu'da insanın sosyal hayatının vazgeçilmez unsurlarından biride çeşmelerdir. Çeşmeler Kaçaksuyu, Paşa Suyu ve Akkuyruk kaynaklarından gelen su yollarıyla hayat bulmuştur. Çalışma sahasında bulunan çeşmelerin mimari özellikleri birbirine fazlasıyla benzemektedir. Çeşmelerin planları dikdörtgen biçimindedir. Kemerleri ise yuvarlak ya da sivridir. Çeşmenin iskeletini yolak taşının her iki tarafından yükselen plastlar oluşturmaktadır. Çeşmenin ayna taşlarında kabartma motifi bulunmaktadır. Motiflerin şekli bitki ya da vazo içerisindeki çiçeklerden oluşmaktadır. Çeşmelerin musluk sayıları değişiklik göstermektedir. Yerel halk tarafından çeşmelerin bazıları pınar şeklinde ifade edilmektedir. Çeşmelerin bazıları çift cephelidir. Bunların bir tarafı sokağa bakarken, diğer tarafı bahçe ya da evlerin duvarına bakmaktadır (Acar, 2002).

Araştırma sahasında XVII, XVIII, XIX ve XV (Yüzyıl Yarısı) dönemlerinde yapılan çeşme isimleri şunlardır (Acar, 2002):

Safranbolu'da XVII. Yüzyıl döneminde yapılan çeşmeler: *Köprülü Çeşmesi, Hergele (Akçasu) Çeşmesi, Taş Minare Çeşmesi, Hidayetullah Çeşmesi*

Safranbolu'da XVIII. Yüzyıl döneminde yapılan çeşmeler: *Dağdelen Çeşmesi, Mütevellioğlu (Hışırpınarı) Çeşmesi, Kazdağlıoğlu Çeşmesi, Alibey Çeşmesi, Paşa Pınarı Çeşmesi, İzzet Mehmet Paşa Çeşmesi*

Safranbolu'da XIX. yüzyıl döneminde yapılan çeşmeler: *Hidayetzade Çeşmesi, Tuzcupınar Çeşmesi, Akpınar Çeşmesi, Hacı Abdi Çavuş (Binbaşı Hasan Ağa) Çeşmesi, Çampınarı Çeşmesi, Hamide Hatun Çeşmesi, Salih Paşa (Kilci) Çeşmesi, Çatalpınarı Çeşmesi, Köprübaşı Çeşmesi, Kışlayanı (Talim Meydanı)*

Çeşmesi, Hacı Hafız Çeşmesi, Çühadef (Alabekir) Çeşmesi, Tekke Çeşmesi, Fatma Hanım Çeşmesi, Hacı Kâmil Efendi Çeşmesi, Ayşe Hatun Çeşmesi, Sadullah Çeşmesi, Karakullukçu (Lügüllü) Çeşmesi, Sulugözzade Su Kuyusu, Ballıpınar Çeşmesi, İncepınar Çeşmesi, Cibirpınarı Çeşmesi, Yüzbaşı İsmail Ağa Çeşmesi, Kadı Efendi Çeşmesi

Safranbolu'da X. YÜZYIL (İlk yarısı) döneminde yapılan çeşmeler : *Kileci Çeşmesi, Mescid (Hamidiye) Çeşmesi, Fatma Hanım Çeşmesi, Ekmekçi Numan Ağa Çeşmesi, Antepzade Hacı Mehmet Ağa Çeşmesi, Dimici (Serkatip) Çeşmesi*

Yörük Köyü

Yörük Köyü Safranbolu'nun doğusunda yer almaktadır. Yörük sözcüğünün anlamı yürümek eyleminden gelmektedir. Yörük kelimesi Cengizhan Yasalarında da geçmektedir. Bu kelime sefere katılan, vergi veren, göç ve yerleşme hakkı bütünüyle komutanlığa veya hükümdara ait asker anlamında kullanmıştır. Yörükler doğuştan itibaren asker sayılmaktadır. Türk töresinin korunması ve günümüze kadar aktarılmasında önemli rol oynamışlardır (Kara, 2005).

Yörükler 14 ve 15. yüzyıllarında konargöçer vaziyettedirler. Araştırma sahasında yönetimi sağlamak için, Osmanlı Devleti iskân politikası uygulanmıştır. Horasan'dan Anadolu 'ya göçen Türkmen Karakeçili aşiretini Yörük Köyüne yerleştirmiştir (Kara, 1999). Yörük Köyü sadece yörüklerin yaşam tarzını değil aynı zamanda kentsel kültürün özelliklerini de taşımaktadırlar. Bunun sebebi 16. yy 'dan itibaren Yeniçeri Ocağına devşirme olanların yanı sıra Türkmenler' in de alınması olmuştur. Böylece Yörükler İstanbul'a göç etmişlerdir Sipahioğlu, Sekbanzade ve Cebecizade Kayın ileri gelen ailelerindendir. Bu ailelerin yeniçeri olmaları, yörüklükten kentliliğe olan değişimin kanıtıdır. Yeniçeri ocağındaki Yörüklerin Bektaşi olduğu bilinmekteydi. 19. yüzyılın ilk yarısında Yörük Köyü halkının büyük bir kısmı İstanbul'a göç etmişlerdir. İstanbul'da ki yaşam şeklini Yörük köyündeki konutlara yansıtmışlardır (Demirarslan, 2011). Örnek olarak Yörük Köyü'nde var olan çamaşırhanedeki uygulamalar köy çevresinde daha önce yapılmamıştır. Köydeki konutlarda dikkat çeken bir diğer unsur geyik boynuzlardır. Geyik kutsal sayılmaktadır. Bektaşiler geyiği daha çok kutsal saydıkları için etini yemezler.

Köyde evler ona cadde boyunca dizilmişlerdir. Evler meydana doğru yan yana inşa edilmiştir. 1997 yılında turizme açık Yörük Köyü'nde 93 adet konak vardır. 300 yıllık bir çamaşırhane mevcuttur. Köydeki en eski konak 450 yıllıktır. Yörük Köyü küçük Safranbolu olarak anılmaktadır. Ziyaretçilere Safranbolu konakları, kullanılan ev eşyaları ve yerel halkın kıyafetleri sunulmaktadır. Yörük Köyü evlerinin en önemlisi Sipahioğlu Gezi Evi'dir. Ev iki katlıdır. Taş zemin üzerine yapılmıştır. Haremlik ve selamlık olarak ayrılmıştır. Odalarda bulunan kalem işi süslemeleri dikkat çeker. Konak gezi evi amaçlı olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 19).

Fotoğraf 19: Sipahioğlu Konağı ve Çamaşırhane (Yörük Köyü)

Kaya Mezarlar

Çalışma sahasında kaya mezarları Hacılarobası, Sarıyen (Gündoğan), Ilbarıt (Üçbölük) ve Çavuşlar kayalarında bulunmaktadır. Sahada var olan önemli arkeolojik eserleri oluşmaktadır. Bu köylerde yer alan kaya mezarları dışında Akören (Akveren) ve Yörük Köyü arkasında Horozini Kaya Mezarları, Şeyh Mustafa Efendi Türbesi yakınlarında yer alan Kızlar Kümbeti alanda bulunan diğer önemli mezarlardandır.

2. İnanç Turizmi

İnanç turizminde farklı destinasyonlarda değişik uygulama şekilleri vardır. Çünkü her dinin mekanları, ritüelleri ve kuralları vardır. Bazı dinlerin kutsal kutsal alanları diğerlerine oranla daha önemli sayılmaktadır. Ziyaretçilere manevi yönden daha fazla kazanç sağlamaktadır (Yılmaz, 2000). İnançlarının gereklerini gerçekleştirmek amacıyla seyahat edenlerin sayısı sürekli artış göstermektedir. Bu turizm şekli, seyahat edilen yerdeki yerel halk ve seyahat eden turist için hassas bir konudur. İnsanların karşılıklı olarak birbirlerine saygı göstermesi gerekmektedir (Herbert, 2001).

Köprülü Mehmet Paşa Cami

Cami Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. 1658 yılında caminin inşaatı başlamış, 1661

yılında tamamlanmış, ibadete açılmıştır. Osmanlı Devleti sadrazamlarından Köprülü Mehmet Paşa Safranbolu'ya sürülmüştür. Sürgün biterse cami yaptıracağının teminatı vermiştir. Affedilince camiyi yaptırdığı söylenmektedir (Yazıcıoğlu, 1998) (Fotoğraf 20).

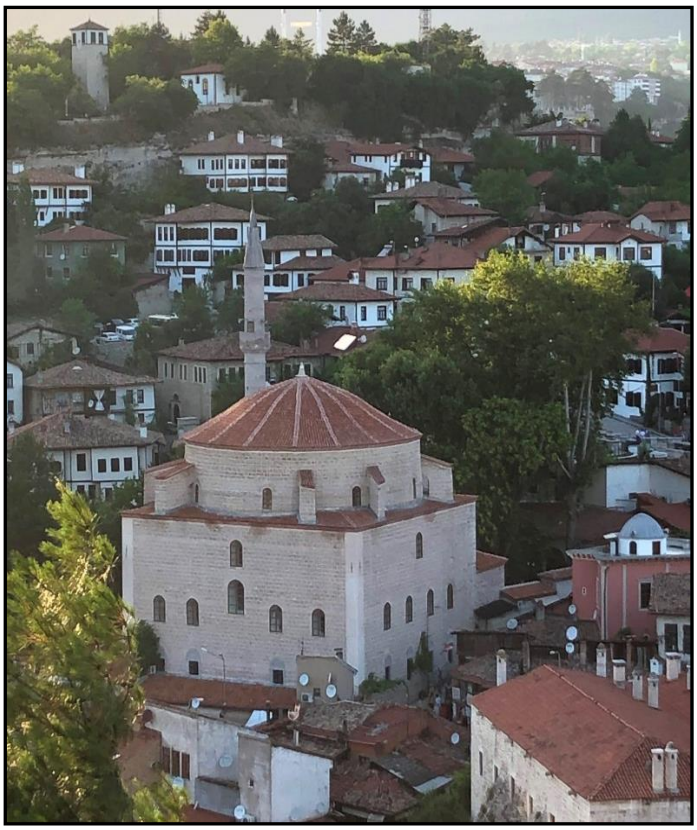

Fotoğraf 20: Köprülü Mehmet Paşa Cami

Caminin kubbesinin içine küpler yerleştirilmiştir. Bu durum akustik bir özellik kazandırmıştır. Köprülü Mehmet Paşa camiyi yaptırırken yanına caminin vakfiyesi olarak Yemeniciler Arastasını inşa etmiştir. 17.yüzyılın mimari özellikleri camide görülmektedir. 1970 ve 1990 olmak üzere iki kez restorasyon görmüştür. Caminin avlusunda güneş saati, kütüphane, şadırvan ve mukavvıthane yer almaktadır (Tunçözgür, 2002).

İzzet Mehmet Paşa Cami

Osmanlı Devleti'nde padişah III. Selim zamanında Sadrazam İzzet Mehmet Paşa tarafından 1796 yılında yaptırılmıştır. 18.yüzyıl sonlarına doğru yapılan bu eser İstanbul'daki Nuru Osmaniye Cami'nin küçük modelini oluşturmaktadır. Caminin tamamı kesme taşlardan inşa edilmiştir. Fevkani cami özelliklerini de taşımaktadır. İlginç mimari özelliklere sahip caminin külliyesi içinde abdesthane, kütüphane, iki adet çeşme ve dükkanlar bulunmaktadır. Caminin altından Akçasu Deresi geçmektedir. Derenin üzerine yapılan kemerlerin üstüne oturtulmuştur. Eserin kapısında mermer kabartma sülüs ile yazılmış iki satır olduğu anlaşılmıştır (Tunçözgür, 2002; Aksoy ve Kuş, 1997; Yazıcıoğlu, 1998) (Fotoğraf 21).

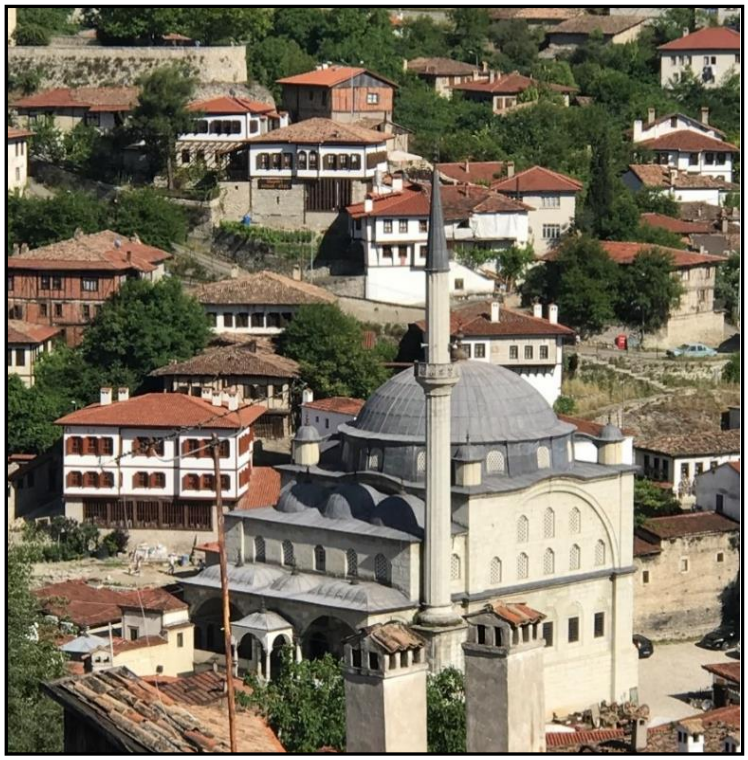

Fotoğraf 21: İzzet Mehmet Paşa Cami

Lütfiye / Kaçak Cami

Akçasu mahallesinde yer alan eser 1879 yılında Hacı Hüseyin Hüsnü tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Caminin mimarının Anton Kalfa'dır. Eser dikdörtgen plan şeklinde yapılmıştır. Duvarlar moloz taşlarıyla örülmüş olup dışarıdan sıvanmıştır. Akçasu Deresi üzerine yuvarlak kemere oturtularak inşa edilmiştir. Minaresi ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır. Pencereleri ahşap kafes şeklindedir. Caminin ahşap kafesli pencereleri, kaplama tavanı, ahşap korkuluklu mahfili ve ahşap minaresi bugüne kadar korunarak gelmiştir. Eserin iyi korunmasındaki en büyük etken yerleşim merkezine uzakta kalmasıdır. Bununla birlikte cemaatinin diğer camilere göre az olmasıdır (Durukan, 1999, s. 29-30).

Eski Cami

Safranbolu'da Cam-i Kebir mahallesinde bulunmaktadır. Eserin diğer adı Gazi Süleyman Paşa Cami'dir. 1845-1846 yıllarında yıkılmış olan cami Sultan Abdülmecid tarafından onarılmıştır. Yapım tarihi kesin bilinmemektedir. Bunlar caminin yanındaki medresenin onarım kitabesinden anlaşılmaktadır. Buna göre cami 14.yüzyılda Candaroğulları zamanında kiliseden camiye çevrildiği belirtilmektedir (Durukan, 1999, s. 24). Çalışma sahasında kiliseye çevrilen iki yapıdan birisi Eski Cami'dir. Eser moloz taştan hanozla yapılmıştır. Planı kare şeklindedir. Minaresi, mihrabı, mahfili ve minberi ahşaptan yapılmıştır. Caminin çatısında da ahşap kullanılmıştır. Namaz kılınan alanın yüz ölçümü 17,5×17,5 m'dir. Eski Cami Safranbolu'da yer alan en eski dini eser olması ve dışa oldukça kapalı mimarisiyle dikkat çekmektedir (Tunçözgür, 1997).

Ulu Cami (Aya Stefonos Kilisesi)

Araştırma sahasında Kıranköy semtinde yer alır. Eser Rumlardan kalmıştır. Eskiden kilise olan yapı 1956 yılında camiye çevrilmiştir. Şehrin en önemli mimari eserlerindendir. Camiyi çevirdiği sırada yapılan minarenin, mabedin özgün halini korumasına dikkat edilmiştir. Duvarları moloz taştan yapılmıştır. Planı dikdörtgen şeklindedir (Tunçözgür, 2002).

Kazdağlıoğlu (Dağdelen) Cami

Safranbolu çarşı meydanında yer alan yapı 1778 yılında Kazdağlıoğlu Mehmet Ağa Safranbolu'ya üç saat uzaklıkta yer alan Kazdağlı köyünde yetişmiş derebeyidir. Caminin giriş kapısındaki yazıttan camiyi yaptırdığı anlaşılmaktadır. Yapımında taş ve tuğla kullanılmıştır. Eserin minaresi tek kubbeli olarak tuğladan yapılmıştır.

Hasan Paşa Türbesi

Safranbolu'da Hıdırlık Tepesinde bulunmaktadır. Sultan I. Abdülmecid tarafından Safranbolu'ya sürülen Sadrazam Koca Recep Paşa'nın oğlu Kaymakam Hasan Paşa için yaptırılmıştır (Tunçözgür, 2002) (Fotoğraf 22).

Araştırma sahasında Hasan Paşa Türbesi dışında çok sayıda türbe ve dergâh bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Hacı Emin Efendi Türbesi, Şeyh Mustafa Efendi Türbesi, Bozacızade Büyük Hoca Efendi Türbesi, Tarakzade Hoca Efendi Türbesi, Sarıbeyazade Türbesi, Alverenli Şeyh Hacı Mustafa Efendi Türbesi, Ali ve Hasan Baba Türbesi, Bürnük Köyü Türbesi.

Fotoğraf 22: Hasan Paşa Türbesi

3. Gastronomi Turizmi

Beslenme alışkanlıkları birçok faktörden etkilenmektedir. İklim, tarım, hayvancılık, sanayileşeme ve televizyon bu faktörler arasın yer almaktadır (Baysal, 2002). İnsanların yeme içe alışkanlıklarına önem vermesi sonucu turizmde yemek kültürünün önemini arttırmıştır (Dilsiz, 2010). Gastronomi turizmi, turistlerin farklı kültürlere ait yeme içme alışkanlıklarını denemek istemesi sonucu ortaya çıkan turizm çeşididir. Turistik destinasyonlara özgü yemeklerin sunulması sonucunda, bölgeye ait kültürel özelliklerin tanınması sağlanmaktadır (Çalışkan, 2013). Türk milletinin insanlık tarihine sunmuş olduğu kültür öğelerinin bir bölümünü kendi kültürlerine özgü yemekleri oluşturmaktadır (Kayserili, 2011: 242).

Osmanlı Devleti zamanında Safranbolu'dan "Sarayın Arka Bahçesi" olarak bahsedilmekteydi. Sarayın arka bahçesi olması, saray kültüründen çok fazla etkilenmesine sebep olmuştur. Bu etkilenme kentin yemeklerine de yansımıştır. Zengin bir yemek kültürüne sahiptir.

Safranbolu'da en önemli yemek çeşitleri (T.C. Karabük Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü): *Bütün et yemeği, Perahi, Yayım, Uzun fasulye, Dilme fasulye, Keşli – cevizli – sulu yayım, Sini çöreği, Kuru çörek, Göbü, Mayalı ekmek, Haluşka, Safranbolu bükmesi, Gözleme, Su böreği, Karuklu bamya, Ekşili köfte, Gaik,*

Çılbır, Haşmarim, Baklava, Delioğlan Saruğu, Zerde

Bu yemekler dışında sonbahar ve kış mevsiminde tüketilmek için hazırlanan tarhana, yayım, yufka, kıyma, kavurma, salça, çeşitli sebze konserveleri, turşular, dut, erik, elma kurusu, pestil, pekmez, kızılcık suyu sahadaki yemek kültürü için ayrı bir çeşit oluşturmaktadır (T.C. Karabük Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü).

Safranbolu Lokumu

Geçmişten günümüze kadar gelen ve Safranbolu'ya özgü olan bir lezzettir. Lokumun ilk imalatı 15. ve 16. yüzyıllarda Batı Karadeniz de olduğu bilinmektedir. Sahada ilk lokum üretimi, 1920'li yıllarda Özkan Lokumları olarak üretilmiştir. Bu üretim Şekerci Osman tarafından yapılmıştır. 1942 yılında İmren Lokumları ile lokum üretimi gelişmiştir. Bu yıllardan sonra lokumlarda Hindistan cevizi kullanılmayı başlanmıştır. Hindistan cevizinin fiyatının yüksek olması nedeniyle *"kürklü lokum"* olarak adlandırılmıştır. Lokum üretiminin daha kalıcı olması 1967 yılında Safrantat Lokumları ile gerçekleşmiştir (Diker, Türker, Çetinkaya ve Kaya, 2017).

Fotoğraf 23: Safranbolu Lokumları

Safranbolu lokumunda hammadde olarak şeker, su, nişasta, limon ve tuz kullanılmaktadır (Özdemir, Kantürk Yiğit ve Ünlü, 2021). Klasik olan Hindistan cevizli lokumdur. Bunun yanı sıra çifte kavrulmuş, güllü, safranlı ve damla sakızlı çeşitleri de mevcuttur (Fotoğraf 23). Sahada lokum yüzyıllar boyunca üretilmiştir. "*Safranbolu Lokumu*" adı ile markalaşmış ve gastronomik bir kimlik oluşturmuştur.

4. Etkinlik Turizmi

Festivaller çeşitli sebeplerle ve belirli aralıklarla gerçekleşen toplumsal kutlamalar olarak tanımlanabilmektedir. Toplumsal faaliyetlerin yanında turizm faaliyetleri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Turizm alanına gele turistler, gerçekleşen etkinliklere katılırlar ve yörede yaşayan yerel halk ile etkileşimde bulunurlar (Şengül ve Genç, 2016). Festivaller, destinasyon sahasına gelen turistlerin sayısını arttırmaktadır. Aynı zamanda yerel halkın ekonomik anlamda gelir elde etmesini sağlayan etkinliklerdir. Festivaller boyunca turizm alanında yoğun bir şekilde hareketlilik görülmektedir. Bu hareketlilik sayesinde turistler hiç tanımadıkları kültürleri tanıma fırsatı elde ederler. Farklı kültürlerin yaşam tarzlarını anlamaya çalışırlar (Gül, Erdem ve Gül, 2013).

Altın Safran Belgesel Film Festivali

Safranbolu geleneksel Türk toplumunun bütün özelliklerini yansıtan bir kenttir. Zengin kültürel bir mirasa sahiptir. 17 Aralık 1994 tarihinde "Dünya Miras Listesi" ne eklenerek insanlığın ortak mirası haline gelmiştir. Altın Safran Belgesel Film Festivali Safranbolu Belediye Başkanlığı tarafından ilk kez 2000 yılında düzenlenmiştir. Her yıl Eylül ayında gerçekleşen festival 2004 yılında uluslararası bir boyuta ulaşmayı başarmıştır. Festivalin amacını "kültürel mirası korumacılık" oluşturmaktadır (Safranbolu Belediyesi Yayınları, 2017). Festival Safranbolu'nun tanıtılmasında büyük katkı sağlamıştır. Festivalin ana aktivitesini Belgesel film yarışması oluşturmaktadır. Bununla birlikte kültür sanat etkinlikleri, müzik dinletileri, resim sergileri gibi çeşitli faaliyetlerde festivalde yapılmaktadır. Festival sayesinde ülkemizdeki önemli sinema sanatçıları Safranbolu'ya gelmektedir. Sahada turizm faaliyetlerine olumlu hareketlenme yaratan festival yerel halkında dikkatini çekmektedir.

Safran Hasat Şenliği

Araştırma alanına adını veren Safran, dünyanın en pahalı bitkileri arasında yer almaktadır. 2011 yılında ürün menşe coğrafi işareti alınmıştır. Safranbolu Kaymakamlığı her yıl "Safran Hasat Şenliği" düzenlemeyi gelenek haline getirmiştir. Bu şenlik sayesinde Safran üretiminde devamlılık sağlamak amaçlanmıştır. Şenlik zamanında her yıl farklı bir safranlı ürün ön plana çıkartılmaktadır. Bunun yanı sıra her yıl farklı mekanlar kullanılmaktadır (Safranbolu Belediyesi Yayınları, 2017).

Bağ Bozumu Şenlikleri

Safranbolu'da yetişen çavuş üzümü üretiminin yeniden canlanması için yapılan etkinliktir. Sahada bağcılık çok eskiden beri yapılan tarımsal bir faaliyettir. Bağ Bozumu şenlikleri her yıl farklı alanlarda gerçekleşmektedir. Şenlikte tanıtımlar, folklor gösterileri, paneller, konferanslar, yapılmaktadır. Çiftçiyi destekleyecek farklı etkinliklerin yapılmasına da özen gösterilmektedir (Safranbolu Belediyesi).

SONUÇ

Anadolu'nun coğrafi özellikleri tarihsel olarak birçok medeniyetin dikkatini çekmiştir. Anadolu Yarımadası, farklı kültürlerin keşişim noktasında yer aldığı için turizm açısından önemli bir destinasyon merkezî olmuştur. Bu merkezlerden birisi olan Safranbolu ilçesi tarihî, kültürel ve doğal güzelliklere bağlı olarak kültürel turizmin geliştiği önemli mekânlardan birisidir. Araştırma sahasında mağara, yayla, botanik, kanyoning, dağ ve bisiklet turizmi gibi doğaya dayalı birçok turizm çeşidi yer almaktadır. Sahada yer alan Bulak (Mencilis) Mağarası Türkiye'nin en uzun turizm mağarası olarak dikkat çekmektedir. Diğer yandan Sarıçiçek Yaylası'nda kamp, trekking, atla doğa yürüyüşü ve dağ bisikleti ile gezinti faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Botanik turizmi olarak Safran bitkisi yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bunlara ek olarak alternatif turizm türlerinden birisi olan kanyon turizmi (kanyoning) Tokatlı, Sırçalı, Düzce, Sakaralan (Yaci/Yağcı) kanyonlarında icra edilmektedir. Kanyonlarda yer alan parkurlarda; doğa yürüyüşleri (trekking), günlük doğa yürüyüşleri (hiking), dağ bisikleti, foto safari ve kampçılık gibi turizm amaçlı zengin aktivasyon seçenekleri mevcuttur.

Araştırma sahasında kültürel turizm unsurlarından; kültürel miras, inanç, gastronomi ve etkinlik turizm çeşitleri yer almaktadır. Safranbolu ilçesi geçmişi günümüze taşımayı başarabildiği için kültürel miras turizmi açısından gelişmiş bir konumdadır. Safranbolu evleri bunun en güzel örneğini taşımaktadır. İlçede bulunan 2000 adet Safranbolu evlerinin 800'ü koruma altındadır. Kaymakamlar Evi, Mümtazlar Konağı, Karaüzümler Evi, Kileciler Konağı ve Emir Hocazade Ahmet Beyler Evi Türk aile yapısını yansıtan konak tipli evlerden yalnızca birkaçıdır. Ayrıca ilçede yer alan cami, çeşme, hamam, saat kulesi, güneş saatleri, eski hükûmet konakları, yemeniler arastası, demirciler çarşısı, bakırcılar çarşısı, semerciler çarşısı, Hıdırlık Tepesi ve birçok el sanatları kültürel kaynakların zenginliğini göstermektedir. İlçenin doğusunda yer alan Yörük Köyü'nde konak tarzı yapılar ve buna bağlı olarak gelişen unsurları rahatça gözlemlemek mümkündür.

Gastronomik turizmin önemli aşama kaydettiği yerlerden birisi olan Safranbolu'da Türk kültürüne ait yemekler yapılmaktadır. Safranbolu bükmesi, peruhi, yayım ve sini çöreği bu lezzetlerden bazılardır. Ayrıca 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yapımına başlanan ve günümüze kadar gelebilmeyi başaran Safranbolu Lokumu önemli bir gastronomik lezzettir. Etkinlik turizm kapmasında Safran Hasat Şenliği, Bağ Bozum Şenlikleri ve

Altın Safran Belgesel Film festivalleri yapılmaktadır. Eldeki kaynakların geleceğe taşınması için titizlikle korunması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, M. (2002). *XVII. yüzyıl ve XX. yüzyıl dönemi başlarında yapılmış Safranbolu (Ab-ı Hayat) çeşmeleri*. Gazi Kitabevi.

Akgül, O. (2002). *Kültür turizmi* (Ed: A. Yüksel ve M. Hançer). Turizm; İlkeler ve Yönetim. Turhan Kitabevi.

Aksoy, M. & Kuş, A. (1997). *Müze kent Safranbolu.* Safranbolu Hizmet Birliği.

Altay, T. (2019). *Safranbolu'nun sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi ve yerel halkın turizm etkinliklerine yaklaşımı* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altay, T. & Aydın, F. (2020). Yerel halkın turizme yaklaşımı: Safranbolu örneği. *Türk Coğrafya Dergisi,* (75), 81-94. https://doi.org/10.17211/tcd.714040

Arslan, N. (2016). Penceremden tıbbi bitkiler. *TÜRKTOB Dergisi*, 20, 66-69.

Atalay, İ. (2011). *Türkiye coğrafyası ve jeopolitiği (Sekizinci Baskı)*. Meta Basım.

Ayaz, N. Apak, Ö. M. & Sünbül, K. (2018). Kültürel miras alanları üzerine bir meta analizi: Safranbolu ilçesi örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, *2*(1), 1-14. https://doi.org/10.26677/tutad.2018.20

Aydın, F. (2018). Kültürel turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerine yönelik bir araştırma: Safranbolu örneği. *Journal of History Culture and Art Research*, *7*(2), 461-474. https://doi.org/10.7596/taksad.v7i2.1504

Aydın, F. Çepni O. & Turgut, T. (2017). Investigation of alternative tourism taype and sights via Geographic Information Systems: The example of Safranbolu. *4th International Workshop on Geoinformation Secince: GeoAdvances*, 4(4), 97-100.

Azcan, G. (2013). *Kültür turizmi açısından köylere hizmet götürme birliği faaliyetleri: Safranbolu Örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BAKKA [Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı] (2013). *Turizm Sektör Analizi*, www.bakka.gov.tr/assets/haberler/.../CALISTAY-RAPORU-SON.ppt Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2017.

Baysal, A. (2002). *Yoğurt: küreselleşen Türk besini, Türk Mutfak Kültürü üzerine araştırmalar.* Türk Halk Kültürü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.

Ceylan, S. & Somuncu, M. (2016). Kültür turizmi alanlarında turizmin çeşitlendirilmesine eleştirel bir bakış: Safranbolu UNESCO Dünya Miras Alanı. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 53-64.

Çakır, N. (1999). *Eski Kentsel Birimlerimizin Kültür Turizmimizdeki Yeri ve Önemi Safranbolu Örneği.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Demirarslan, D. (2011). Eski bir Bektaşi yerleşimi: Yörük Köyünde evler ve odanın oluşumu. *Türk Kültür ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* 58, 69-88.

Diker, O. Deniz, T. & Çetinkaya, A. (2016). Jeoturizm kapsamında Safranbolu'da coğrafi kaynakların değerlendirilmesi ve Safranbolu jeoturizm potansiyelinin belirlenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *6*(2), 325-339.

Diker, O. Türker, N. Çetinkaya, A. & Kara, B. (2017) Geleneksel Türk tatlısı olarak lokum ve Safranbolu Lokumu. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, *5*(2), 333-344. https://doi.org/10.21325/jotags.2017.135

Dilsiz, B. (2010). *Türkiye'de gastronomi ve turizm (İstanbul Örneği)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğanay, H. (2001). *Türkiye turizm coğrafyası (Üçüncü Baskı)*. Çizgi Kitabevi.

Dönmez, Y. &Türkmen, F. (2018). The Relation between the landscape design and brand image in purchase

preferences of tourists: The case of Safranbolu and Nevşehir, in Turkey. *Applied Ecology and Environmental Research, 16*(1), 629-643. https://doi.org/10.15666/aeer/1601_629643

Durak, Ş. (2014). *Tarihi çevrelerde sürdürülebilir turizm planlaması: Diyarbakır Tarihi Sur İçi Bölgesi örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Durukan, A. (1999). Safranbolu'daki ahşap tavanlı camiler. *I.Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu*.

Emekli. G, İbrahimov, A. & Soykan, F. (2006). Turizmde küreselleşmeye coğrafi yaklaşımlar ve Türkiye. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15, 1-16.

Emiroğlu, M. (1981). Korunması gereken örnek bir kentimiz: Safranbolu. *Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Yayınları*, No:297.

Filiz, Z. (2007). *Sırçalı Kanyonu Florası (Safranbolu)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Günay, R. (2003). *Safranbolu Evleri*. Yapı Yayınları.

Güngör, F. N. (2014). *Cinci Hanı (Hüseyin Efendi)'nin Safranbolu'daki hayratı: Hamide Hatun Vakfı* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Herbert, D. (2001). Literary places, tourism and the heritage experiance. *Annals of Tourism Research*, 28(2), 312-333. https://doi.org/10.1016/s0160-7383(00)00048-7

İpek, A., Arslan, N. ve Sarıhan, E.O. (2009). Farklı Dikim Derinliklerinin ve Soğan Boylarının Safranın (Crocus sativus L.) Verim ve Verim Kriterlerine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi, 15*(1), 38-46.

Kalyoncu, H. (2010). *Tarih İçinde Safranbolu*. Özlem Matbaacılık.

Kara, T. (2005). *Safranbolu Yörük Köyümüzde geleneksel yaşam, örf ve adetlerimiz (Birinci Baskı)*.

Karabük Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2015, https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Karabuk2015.pdf. Erişim Tarihi, 8 Ağustos 2018.

Kayserili, A. (2011). *Erzurum şehrinin kültürel coğrafyası (maddi kültür öğelerine göre).* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kozak, M. (2014). *Sürdürülebilir turizm kavramlar-uygulamalar*. Detay Yayıncılık.

Kozak. N. Kozak, M. A. & Kozak, M. (2001). *Genel turizm ilkeler ve kavramlar (Beşinci Baskı).* Detay Yayıncılık.

Özdemir, M. (2015). Türkiye'de bisiklet turizmi "Velosipet ile bir cevelan". *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, 26(*2), 320-327.

Özdemir, M. A. & Kervankıran, İ. (2011). Turizm ve turizmin etkileri konusunda yerel halkın yaklaşımlarının belirlenmesi: Afyonkarahisar örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24, 1-25.

Özdemir, Ü. (2001). Safranbolu ve Safran tarımı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 5, 296-308.

Özdemir, Ü. (2005). Mencilis Mağarası. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13, 135-149.

Özdemir, Ü. (2011). Safranbolu'nun kültürel miras kaynakları ve korunması. *Doğu Coğrafya Dergisi, 16*(26), 129-142.

Özdemir, Ü. Kantürk Yiğit, G. & Ünlü, İ. (2021). Pandemi Sürecinde Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler (ed: Özüdoğru, H. Aydın, F. & Özkan, F. H.). *Atölye Tip İmalat Açısından Safranbolu Lokumları Üzerine Bir Durum Çalışması.* 381-408.

Özgüç, N. (2011). *Turizm coğrafyası, özellikler ve bölgeler (Altıncı Baskı).* Çantay Kitabevi.

Özköse, A. (2001). Ahşap kültürü/Anadolu'nun ahşap evleri. Kültür Bakanlığı.

Pamuk, F. (2010). *Safranbolu evlerinde ahşap ve metal süslemeler* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Safranbolu Belediyesi Yayınları (2017). Tanıtım Broşürü.

Safranbolu Kaymakamlığı Yayınları (2017) Tanıtım Broşürü.

Sönmez, S. (2008). *Botanik turizmi, turistik ürün çeşitlendirmesi*. Nobel Yayın Dağıtım.

Şengül, S. & Genç, K. (2016). Festival turizmi kapsamında yöresel mutfak kültürünün destekleyici ürün olarak kullanılması: Mudurnu İpekyolu Kültür Sanat ve Turizm Festival Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* 23, 79-89.

Tunçözgür, Ü. (2002). *Dünü ve bugünü ile Safranbolu (İkinci Baskı*). Işıl Yayıncılık.

Türker, N. & Çetinkaya, A. (2009). *Batı Karadeniz Bölümü ekoturizm potansiyeli*. Detay Yayıncılık.

Ünaldı, Ü. E. (2007). Tehdit ve tehlike altında bir kültür bitkisi: Safran (Crocus Sativus L.). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(2), 53-67.

Yazıcıoğlu, H. (1998). *Safranbolu Tarihine Ait Belgeler ve Kaynaklar*. Volkan Matbaacılık.

Yıldırım, M. U. Özdemir, F.A. Kahriz, P.P. Nofouzi, F. & Khawar, K. M. (2016). Safran (Crocus sativus L.) bitkisinde farklı hormon ve ön muamele ve sürelerinin koruma çoğaltımı üzerine etkileri. *Tarla Bitkileri Araştırma Dergisi, 25*(2), 301-305.

Yılmaz, B. S. (2000). *Türkiye'de dini turizm ve Meryem Ana evinin turistik potansiyelinin analizi.* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi] Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.bakka.org, Erişim Tarihi, 02.05.2018

www.karabukkultur.gov.tr, Erişim Tarihi,28.05.2018

www.safranbolu.bel.tr, Erişim Tarihi,03.03.2018

www.safranbolu.gov.tr, Erişim Tarihi, 01.06.2019

RESEARCHING OF THE DOCUMENT FLOW RELATED TO TOURISM IN LIBRARIES

(Based on local and foreign library experience)

Hajıı Gasimli

Baku State University, Phd student, Teacher, ORCİD: 0000-0001-8246-1959

Summary

The study of the flow of documents in the field of tourism in the country becomes the object of scientific research in the following areas: Research and study of current problems in the field of tourism; assessment of the dynamics of the development of the flow of documents in the field of tourism in modern times; determination of the level of development of individual scientific activity of local and foreign scientists, scientific organizations and enterprises engaged in the field of tourism research; assessment of the role of specific specialists, research groups and organizations working in this field in solving the scientific problem; Forecasting the development trends of library and information provision of tourism.

The article analyzes traditional and electronic resources in the field of tourism, which form the basis of document funds of library and information institutions in the information environment, systematically examines their characteristics, explores the place and role of document flow in the field of tourism in library and information institutions. Based on the experience of specific libraries, the flow of documents in the field of e-tourism is comprehensively covered. The article also analyzes the flow of documents on tourism in the National Library of Azerbaijan named after M.F. Akhundov, and in the Library and Information Center of the Azerbaijan University of Tourism and Management from vocational higher education institutions as an example of local and foreign electronic library experience.

Keywords: tourism, library, document, source of information, document flow, analysis.

Özet

Ülkede turizm alanındaki belgelerin akışının incelenmesi, aşağıdaki alanlarda bilimsel araştırmanın konusu haline gelir: Turizm alanındaki güncel sorunların araştırılması ve incelenmesi; modern zamanlarda turizm alanındaki belge akışının gelişim dinamiklerinin değerlendirilmesi; turizm araştırmaları alanında faaliyet gösteren yerli ve yabancı bilim adamlarının, bilimsel kuruluşların ve işletmelerin bireysel bilimsel faaliyetlerinin gelişim düzeyinin belirlenmesi; bilimsel problemin çözümünde bu alanda çalışan belirli uzmanların, araştırma gruplarının ve kuruluşların rolünün değerlendirilmesi; Kütüphanenin gelişme eğilimlerini ve turizmin bilgi sağlamasını tahmin etmek.

Makale, bilgi ortamında kütüphane ve bilgi kurumlarının belge fonlarının temelini oluşturan turizm alanındaki geleneksel ve elektronik kaynakları analiz etmekte, özelliklerini sistematik olarak incelemekte, kütüphanede turizm alanında belge akışının yerini ve rolünü araştırmaktadır. ve bilgi kurumlarıdır. Belirli kütüphanelerin deneyimlerine dayanarak, e-turizm alanındaki belge akışı kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. Makale ayrıca Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nde M.F. Ahundov ve Azerbaycan Turizm ve İşletme Üniversitesi Kütüphane ve Bilgi Merkezi'nde mesleki yüksek öğretim kurumlarından yerli ve yabancı elektronik kütüphane deneyimi örneği olarak.

Anahtar Kelimeler: turizm, kütüphane, belge, bilgi kaynağı, belge akışı, analiz.

Introduction

Tourism is a French word meaning walking, travel. The first organizer of tourism in the literature is the Englishman Thomas Cook. As early as 1841, he organized a mass trip of 570 people by rail from Lancaster to Dolngborug. With this event, Thomas Cook laid the foundation of modern tourism. He also founded the

Society of Travel and Excursions in 1847, arranging for a group of wealthy English citizens to travel to the Mediterranean.

It is known that tourism is an area rich in information. Tourism as one of the main infrastructures of the country's economy, its effective organization and expansion of activities in this field directly depends on the library and information provision of the country's tourism activities. One of the main tasks of librarianship and bibliography is to study the current state of library and information support of tourism activities in the Republic of Azerbaijan and to develop a model for its future development. Effective use of documents and information resources in the field of tourism is accompanied by the exchange of information between tourism facilities. At present, the competitive advantages of tourism are increasingly formed in the field of information. Library and information support is a modern innovative source for increasing competitiveness in tourism. It allows creating new competitive advantages at all levels of tourism activities. This fully applies to individual tourism enterprises and increases the competitiveness of tourist destinations.

Providing high-quality services to tourists coming to our country depends on many factors. In this regard, the role of guides, guide-translators in the organization of tourism and excursions should be emphasized. Excursion services are important in the tourism sector. In addition to being an informational and propaganda tool, this service also covers organizational, intermediary, trade, sports and entertainment, and in some cases operative-control activities. Excursions should be planned in advance. First of all, the sights, sights, historical and cultural monuments that exist in each city and region should be identified, and information should be provided to tourists that can create an overview of the region they are in. During the tour, the tour leader must provide tourists with detailed information about each monument, the place where the tour is organized, and answer their questions.

The information sphere of tourism consists of the following components

1. Information;
2. Information users;
3. Information resources;
4. Information systems;
5. Booking and sales systems;
6. Information processes;
7. Means of providing information systems and their technologies.

Let's look at the general statistical indicators of the literature on tourism in some library and information institutions of the republic.

Statistics of general document-information resources on tourism in the electronic catalog system of the National Library of Azerbaijan named after MFAkhundov (2000-2021)

Years (2000-2021)	Monograph	Article	Periodical press material
2000	1	1	2
2001	7	8	3
2002	11	2	5
2003	18	2	1
2004	5	20	6
2005	15	12	5
2006	65	125	3
2007	95	59	7
2008	164	67	8
2009	138	540	7
2010	144	541	5
2011	109	1065	4
2012	149	728	6
2013	141	906	3
2014	162	1028	4
2015	121	1320	6
2016	187	1377	3
2017	166	999	4
2018	111	438	6
2019	30	361	5
2020	12	136	8
2021	2	53	5
Common	629	9788	106

At the beginning of 2021, the library received 1730 books, books were inventoried and placed in the library in accordance with the fields of science. 274 of the inventory books were donated by the Tourism Agency of the Republic of Azerbaijan, authors, governmental and non-governmental organizations. 35 books of 11 titles were purchased from the store because they were needed in the teaching process, 29 titles of 31 books published abroad (PEARSON) were purchased within the "ATMU Skills Development" project implemented by the Ministry of Culture of the Republic of Azerbaijan in cooperation with UNDP Azerbaijan. The library received 510 textbooks, 81 monographs, 72 methodical aids, 637 textbooks, 29 dictionaries and 61 booklets published by the University.

Year of publication	THE NAME OF THE BOOK	AUTHOR
2005	Turizmin menecmenti	Bilalov, B.
2006	Ekskursiya və ekskursiya rəhbəri	Ağakərimov, M
2007	Turizmin əsasları	Hüseynov, İ.
2008	Eko turizm	Nadirov, F.
2009	Ekskursiyaların təşkili və keçirilməsi metodikası (tədris-metodik vəsait)	Bağırov, V.
2010	Инновации в туризме и сервисе	Малахова Н.
2011	Beynəlxalq turizm hüququ. Dərslik	Əliyev, Ə.

2012	История туризма	Соколова М.В.
2013	Практика сервиса в индустрии гостеприимства и туризма	Скобкин С.С.
2014	Настольная книга туриста	Кузнецова О.В.
2015	Turizmin əsasları	Bilalov, B.
2016	Маркетинг в туризме: обеспечение рыночной позиции	Ополченов И.
2017	İzahlı turizm terminləri lüğəti	Aslanov, E.
2018	İdman turizmi. Dərslik	Gülakıyev, Ç.
2019	Turizmin iqtisadiyyatı. Dərslik	İsmayılov, V.
2020	Ekskursiya və ekskursiya - bələdçisi. Dərs vəsaiti	Ağakərimov, M
2021	Beynəlxalq turizmin coğrafiyası. Dərslik	İsmayılov, V.

It should also be noted that there are information centers in the field of tourism in our country, the main directions of development of which directly serve the development of the country's tourism potential. These include:

- Baku Tourism Information Center
- Guba Tourism Information Center
- Khachmaz Tourism Information Center
- Shamakhi Tourism Information Center
- Ismayilli Tourism Information Center
- Gabala Tourism Information Center
- Zagatala Tourism Information Center
- Ganja Tourism Information Center
- Barda Tourism Information Center
- Lankaran Tourism Information Center
- Sheki Tourism Information Center

Conclusion

To study the state of document flow in the field of tourism, to conduct bibliographic and analytical research The study of document flow in the field of tourism in the Republic becomes the object of scientific research in the following areas:

- ✓ Research and study of current problems in the field of tourism;
- ✓ Assessment of the dynamics of the development of the flow of documents in the field of tourism in modern times;
- ✓ Determining the level of development of the individual scientific activity of local and foreign scientists, scientific organizations, and enterprises engaged in the field of tourism research;
- ✓ Assess the role of specific experts, research groups, and organizations working in this field in solving scientific problems;
- ✓ Forecasting the development trends of library and information provision of tourism (Gasimov, 2015).

Specialists in this field also play an important role in the formation of the flow of documents in the field of tourism. Since the beginning of the XXI century, with the informatization of society, the application of new

information technologies in the field of tourism, the formation of new directions in this field, integration into the world, the expansion of international relations, the flow of documents in the field has intensified.

One of the main problems in the study of the flow of documents in the field of library and information support of tourism is the lack of operative organization of specialists' access to professional information.

References:

1. Ismayilov, N., Rzayeva, Z. Formation, development and current state of document flow in the field of librarianship and bibliography in Azerbaijan: Monograph / N.I. Ismayilov, Z.T. Rzayeva: scientific editor S.A.Khalafova. - Baku: "Translator",-2021. - 269 p.
2. Суо Нацуми. Документальный поток: структура и закономерности развития (2016). Режим доступа:http://m.diary.ru/~shamomist/p209503775.htm?oam
3. Gohberg, L.M. Sagieva, GS "Russian Science: Bibliometric Indicators," Forsyth, 2007, №1, p.44-53.
4. Lazarev, V.S. "Bibliometry," Questions of bibliography and library science: interdisciplinary. Sat Minsk, 1991, Issue. 12, p.3-18.
5. The structure of the document flow. Access mode: http://studopedia.org/8- 25581.html-2019

KONAKLAMA SEKTÖRÜ BAĞLAMINDA GÜÇLENDİRİCİ LİDERLİK KAVRAMINA BİR BAKIŞ

A LOOK AT THE CONCEPT OF EMPOWERING LEADERSHIP IN THE CONTEXT OF THE HOSPITALITY INDUSTRY

Dr. Aslı Ersoy

Bağımsız Araştırmacı, ORCID NO: 0000-0003-4458-4135

ÖZET

Liderlerin yönetsel ve örgütsel etkinliğin sağlanmasında ve nihayetinde işletmelerin başarıya ulaşmasında önemli rol oynadıkları bilinmektedir. Konaklama işletmeleri diğer endüstri işletmeleri ile kıyaslandığında emek-yoğun bir özelliğe sahip olması, yoğun rekabet ortamı, çalışanlar açısından düşük ücret, iş yükü, stres ve iş güvencesizliği gibi konular ile birlikte düşünüldüğünde kendine has bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Böyle bir ortamda güçlendirici liderlik konusu özellikle kritik bir öneme sahiptir çünkü güçlendirici liderlerin çalışanlara sergilediği davranış tarzı ve sunduğu olumlu çalışma atmosferi sonucunda güçlendirilmiş çalışanlar hizmet sektöründe müşteri taleplerine daha etkin bir şekilde yanıt verebilirler. Sonuç olarak ise güçlendirici lider davranışları sayesinde çalışanlar bireysel ve örgütsel anlamda olumlu performans sonuçları üretilmesini sağlayabilirler.

Bununla birlikte, konunun önemine rağmen, konuyla ilgili literatürde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Literatürdeki bu boşluğu doldurmak amacıyla bu çalışmada işletmelerin etkinlik ve başarısını artırmada önemli bir role sahip olan güçlendirici liderlik konusu ile ilgili konaklama sektörü bağlamında uluslararası literatürün gelişiminin bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada veriler Scopus veri tabanından elde edilmiştir. 2006-2022 yıl aralığında konaklama sektöründe güçlendirici liderlik konusuna ilişkin toplam 31 makale tespit edilmiştir. Bibliyografik verilerin analizinde güçlendirici liderlik konusundaki araştırma trendlerini analiz etmek ve görselleştirmek için VOS Viewer 1.6.17 programı kullanılmıştır. Elde edilen veriler, betimleyici istatistikler, anahtar kelime analizi, bibliyografik eşleşme ve ortak yazarlık bağlamında incelenmiştir. Sonuçlar, ilgili literatür eğilimlerini ve konaklama sektöründe güçlendirici liderlik konusuna odaklanan ana makaleler, yazarlar ve dergiler gibi parametreleri ortaya koymuştur. Bu çalışmanın güçlendirici liderlik konusunun mevcut durumunu ve gelişimini daha iyi anlama konusunda araştırmacılara ve uygulayıcılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmada gelecekteki araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Güçlendirici Liderlik, Konaklama Endüstrisi

ABSTRACT

It is known that leaders play an important role in ensuring managerial and organizational effectiveness and ultimately in the success of businesses. It can be said that the hospitality industry has a unique feature when it is considered together with its labor-intensive characteristics, intense competition environment, low wages for employees, workload, stress and job insecurity when compared to other industrial enterprises. In such an environment, empowering leadership is particularly critical because empowered employees can respond more effectively to customer demands in the service industry, as a result of the behavior of empowering leaders and the positive work atmosphere they offer. As a result, employees can produce positive performance results individually and organizationally, thanks to their empowering leader behaviors.

However, despite the importance of the subject, there are a limited number of studies in the literature on the subject. In order to fill this gap, in this study, it is aimed to examine the development of the international literature in the context of the hospitality industry related to the empowering leadership, which has an important role in increasing the efficiency and success of the enterprises, by using the bibliometric analysis method. The data were obtained from the Scopus database. A total of 31 articles on empowering leadership in the hospitality

industry were identified between the years 2006-2022. VOS Viewer 1.6.11 program was used to analyze and visualize research trends on empowering leadership in the analysis of bibliographic data. The data obtained were analyzed in the context of descriptive statistics, keyword analysis, bibliographic coupling, and co-authorship analyses. The results revealed relevant literature trends and parameters such as main articles, authors and journals focusing on empowering leadership in the hospitality industry. It is thought that this study will benefit researchers and practitioners to better understand the current status and development of empowering leadership. In addition, suggestions for future research are included in the study.

Keywords: Leadership, Empowering Leadership, Hospitality Industry

1. GİRİŞ

Konaklama endüstrisi diğer endüstrilerle kıyaslandığında benzersiz bir kültüre sahiptir çünkü müşteriler ve çalışanlar arasında sık etkileşimin olduğu ve hizmet sunumunda ön safhalardaki çalışanların oldukça önemli bir rol oynadığı bir sektördür (Huertas-Valdivia vd., 2019). Konaklama işletmelerinde ön safhada çalışanlar kritik bir öneme sahiptir çünkü organizasyonu temsil eden, misafirlerle etkileşim kuran ve ürünleri veya hizmetleri sunan kişilerdir (Golubovskaya, Robinson ve Solnet, 2017). Bu nedenlerden dolayı konaklama çalışanları güçlendirilmiş lider davranışına ihtiyaç duymaktadır (Shehawy, 2021). Güçlendirici liderlik, "bireylere veya takımlara yönelik olarak çalışanlara yetki devretmek, kendi kendilerini yönetmelerini ve bağımsız karar vermelerini teşvik etmek, koçluk yapmak, bilgi paylaşmak ve girdi istemekten oluşan lider davranışlarını" ifade etmektedir (Sharma ve Kirkman, 2015, s. 194). Kısaca, güçlendirici liderlik, liderlerin güçlendirici davranış tarzını ifade etmektedir ve yetkilendirme kavramıyla ilgilidir (Hassi, 2019).

Güçlendirici liderlik davranışı çalışanların işe katılımını destekleyen motivasyonel süreçleri kolaylaştırmaktadır. Yöneticiler tarafından sağlanan güç sonucu çalışanların özerklik ve otoriteyi algılaması onların kendilerini daha güvenli ve yetenekli hissetmelerini sağlamakta ve böylece çalışanlar işlerine daha çok odaklanmaktadır (Huertas-Valdivia vd., 2019). Bunun yanı sıra, güçlendirici liderlik davranışı, çalışanların önemli görevleri gerçekleştirme yeterliliğine sahip olduklarına inanmalarını sağlamaktadır (Chen vd., 2019). Yapılan araştırmalar güçlendirici liderliğin yönetsel ve örgütsel etkinliği belirlemede önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur (Zhang ve Bartol, 2010; Carmeli vd., 2011). Konaklama işletmeleri bağlamında yapılan çalışmalar ise güçlendirici liderliğin örgütsel bağlılık (Raub ve Robert, 2012), örgütsel vatandaşlık davranışı (Li, Chiaburu ve Kirkman, 2017), işe adanmışlık (Rayan, Sebaie ve Ahmed, 2018), proaktif çalışma davranışı (Wang ve Yang, 2021) ve artan takım performansına (Hon ve Chan, 2013) katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur.

Görüldüğü üzere, güçlendirici liderlik davranışı çalışanların tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkileyerek hem bireysel hem de örgütsel düzeyde olumlu performans çıktılarına yol açmaktadır. Bu nedenle, konaklama sektörü gibi emek-yoğun özelliğe sahip olan sektörlerde çalışanların görevlerini yerine getirirken ve müşterilerle etkileşim sürecinde yaptıkları işe daha da motive olmalarını sağlayan güçlendirici liderlik davranışının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Fakat konunun önemine rağmen konaklama ve turizm literatüründe konuyu bibliyometrik açıdan ele alan sınırlı sayıda çalışma yürütülmüştür. Örneğin, Hoang vd. (2021) konaklama ve turizm yönetiminde güçlendirici liderliğe ilişkin ampirik çalışmaları gözden geçirmek amacıyla sistematik bir literatür taraması yürütmüştür. Dolayısıyla bu çalışmada literatüre katkı sağlamak amacıyla konaklama sektörü bağlamında güçlendirici liderlik konusuna yönelik literatürün gelişimi bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada konaklama sektörü bağlamında güçlendirici liderlik konusunda Scopus veri tabanında yayımlanan 31 makalenin bibliyometrik profilini belirlemek ve ilgili literatürün gelişimini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bibliyometrik analiz, belirli bir alandaki en son durumu görselleştirmek, araştırma fırsatlarını incelemek ve bilimsel araştırmaları doğrulamak gibi çeşitli amaçlar için kullanılan bir istatistik aracıdır (Oliveira ve diğerleri, 2019). Çalışmanın verileri Scopus veri tabanından 25.05.2022 tarihinde elde edilmiştir. Çalışma kapsamında Scopus veri tabanının tercih edilmesinin sebebi, Scopus veri tabanının Clarivate Web of Science (WOS) ile kıyaslandığında oldukça kapsamlı bir veri tabanı olmasından dolayıdır (Hallinger ve

Kovačević, 2019). Bu doğrultuda, Scopus veri tabanının gelişmiş arama özelliği kullanılarak ("empowering leader" OR "empowering leadership") AND (hospitality OR hotel OR hotels OR accommodation) kelimeleri birlikte aratılmış ve herhangi bir kısıtlama kriteri uygulanmadan toplam 488 kaynağa erişilmiştir. Daha sonra ise kısıtlama kriterleri uygulanarak konuyla ilgili sadece makalelerin ve İngilizce dilinin seçilmesi ve konaklama işletmeleriyle ilgili dokümanların seçilmesi sonucu 31 makale analize dâhil edilmiştir. İlgili dokümanlar, betimleyici istatistikler (örneğin, yılara göre yayın sayısı, en çok atıf yapılan yayın, dergilere göre yayın dağılımı) ve anahtar kelimelerin birlikte kullanımı, yazarların bibliyografik eşleşmesi ve ülkelerin ortak yazarlık ağı gibi bibliyometrik analizlere tabi tutulmuştur. Scopus veri tabanından elde edilen 31 makale VOSviewer 1.6.17 yazılım programı kullanılarak analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

Güçlendirici liderlik konusunda Scopus veri tabanından elde edilen sonuçlar kapsamında 2006-2022 yılları arasında yayımlanmış 31 makaleye yönelik altı analiz gerçekleştirilmiştir. İlk olarak, çalışmada güçlendirici liderlik konusunun literatürdeki durumu ve yıllara göre ilerleyişi analiz edilmiştir. İkinci olarak, güçlendirici liderlik ile ilgili olarak en çok alıntı yapılan yazar ve yayın bilgilerine odaklanılmıştır. Üçüncü olarak, konu ile ilgili önde gelen dergiler incelenmiştir. Daha sonra yazar anahtar kelimelerinin birlikte oluşum analizi incelenmiştir. Beşinci adımda yazarların bibliyografik eşleşmesi ele alınmıştır. Son olarak ise ülkelerin ortak yazarlık ağı ele alınmıştır.

3.1. Yıllık Yayın Dağılımı

Scopus veri tabanında güçlendirici liderlikle ilgili ilk makalenin 2006 yılında yayımlandığı görülmektedir. 2007, 2008 ve 2014 yıllarında ise yayımlanmış bir makale bulunmamaktadır. 2006 yılından itibaren güçlendirici liderlik ile ilgili yayınların oldukça yavaş bir şekilde ilerlediği görülmektedir. Son yıllarda ise (2021, 2022) önceki yıllara nazaran makale sayısında görece bir artış olduğu söylenebilir. Grafik 1, güçlendirici liderlik ile ilgili makalelerin yayımlandığı yıllara göre dağılımını göstermektedir.

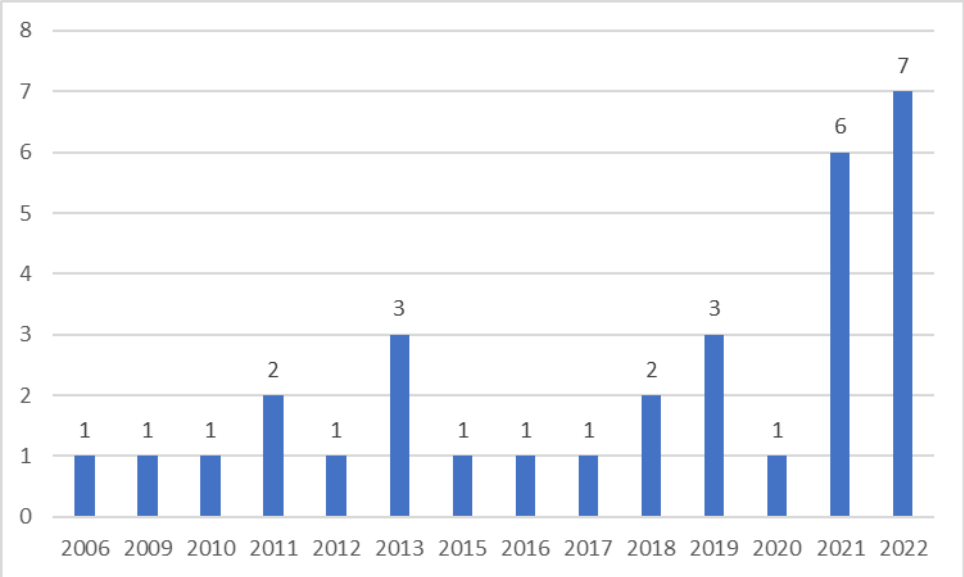

Grafik 1. Yıllara göre makale sayısı

3.2. Atıf Analizi

Konaklama işletmeleri bağlamında güçlendirici liderlik alanındaki en etkili makaleleri belirlemek amacıyla en çok atıf alan ilk 10 çalışma incelenmiştir. Srivastava, Bartol ve Locke tarafından ortaya koyulan makale atıf sayısı (930) bakımından ilk sırada yer almaktadır. Bu çalışmada yönetim ekiplerinde güçlendirici liderlik

kavramı ve bilgi paylaşımı, etkinlik ve performans üzerindeki etkileri incelenmiştir. En çok atıf alan ikinci makale (136) Raub ve Robert (2010)'e aittir. Bu makale güçlendirici liderliğin rol içi ve rol dışı çalışan davranışları üzerindeki etkilerini incelemiş ve psikolojik güçlendirme ve güç değerlerinin rolünü keşfetmiştir. Liderlik tarzının otel çalışanlarının hizmet kalitesine bağlılığına etkisini araştıran ve atıf sayısı bakımından üçüncü sırada yer alan (123) bir diğer çalışma ise Clark, Hartline ve Jones (2009)'a aittir. Tablo 1, en çok atıf alan makaleleri ve özelliklerini göstermektedir.

Tablo 1. Güçlendirici Liderlik Konusunda En Çok Atıf Alan Yazar ve Yayın Dağılımı

Sıra	Makale	Yazar(lar)	Yıl	Toplam Atıf Sayısı
1	Empowering leadership in management teams: Effects on knowledge sharing, efficacy, and performance	Srivastava, A.; Bartol, K. M.; Locke, E. A.	2006	930
2	Differential effects of empowering leadership on in-role and extra-role employee behaviors: Exploring the role of psychological empowerment and power values	Raub, S.; Robert, C.	2010	136
3	The effects of leadership style on hotel employees' commitment to service quality	Clark, R. A.; Hartline, M. D.; Jones, K. C.	2009	123
4	Empowerment, Organizational Commitment, and Voice Behavior in the Hospitality Industry: Evidence from a Multinational Sample	Raub, S.; Robert, C.	2013	99
5	Shaping environments conductive to creativity: The role of intrinsic motivation	Hon, A. H.Y.	2012	96
6	Enhancing employee creativity in the Chinese context: The mediating role of employee self-concordance	Hon, A.H.Y.	2011	76
7	What it takes to get proactive: An integrative multilevel model of the antecedents of personal initiative	Hong, Y.; Liao, H., Raub, S.; Han, J. H.	2016	69
8	Empowering leadership and the influence of a humorous work climate on service employees' creativity and innovative behaviour in frontline service jobs	Slåtten, T.; Svensson, G.; Sværi, S.	2011	64
9	Team Creative Performance: The Roles of Empowering Leadership, Creative-Related Motivation, and Task Interdependence	Hon, A. H. Y.; Chan, W. W. H.	2013	63
10	Psychological contract fulfillment in the hotel workplace: Empowering leadership, knowledge exchange, and service performance	Wu, C.M.; Chen, T.J.	2015	59

3.3. Güçlendirici Liderlik Konusunda En Çok Yayın Yapan Dergiler

Scopus veri tabanında konaklama işletmeleri bağlamında güçlendirici liderlik konusuyla ilgili makaleleri yayınlayan toplam 20 dergi bulunmuştur. En çok makale yayınlayan dergi International Journal of Hospitality Management (7 doküman) olurken, onu Cornell Hospitality Quarterly (4 doküman) izlemiştir. Tablo 2, aktif dergileri ve yayın sayılarını göstermektedir.

Tablo 2. Makalelerin Yayımlandığı Dergilere Göre Dağılımı

Dergi	Yayın Sayısı
International Journal of Hospitality Management	7
Cornell Hospitality Quarterly	4
International Journal of Contemporary Hospitality Management	2
Tourism Management	2
Academy of Management Journal	1
Current Issues in Tourism	1
Human Relations	1
Human Systems Management	1
International Journal of Environmental Research and Public Health	1
International Journal of Hospitality and Tourism Systems	1
International Journal of Information Systems and Change Management	1
International Journal of Quality and Service Sciences	1
Journal of Applied Psychology	1
Journal of Hospitality and Tourism Management	1
Journal of Hospitality and Tourism Research	1
Journal of Organizational Change Management	1
Journal of Quality Assurance in Hospitality And Tourism	1
Quality- Access to Success	1
Service Industries Journal	1
Tourism: An International Interdisciplinary Journal	1
Toplam	**31**

3.4. Yazar Anahtar Kelime Analizi

Güçlendirici liderlik ile ilgili ana araştırma konularının son durumunu ve eğilimleri görselleştirmek amacıyla yazar anahtar kelime analizi yapılmıştır. 31 makalenin yazar anahtar kelime bölümünde kullanılan 117 kelime içinde en az bir kez tekrar edilmiş 100 kelime ve 15 küme belirlenmiştir. Şekil 1 ana anahtar kelimeleri ve düğümlerin boyutunu göstermektedir. Düğümlerin ve kelimelerin boyutu anahtar kelimelerin ağırlığını temsil etmektedir. Güçlendirici liderlik en büyük düğümdür. Ana kümelere liderlik eden ve en sık kullanılan anahtar kelimeler şu şekildedir: "güçlendirici liderlik" (yeşil), "psikolojik güçlendirme" (sarı), "otel" (kırmızı), "liderlik" (mavi), "çalışan memnuniyeti" (turkuaz), "insan sağlığı" (kahverengi), "gelişen iş" (pembe). Tablo 3, frekanslar ve toplam bağlantı güçleri de dâhil olmak üzere ilk 10 anahtar kelimeyi göstermektedir.

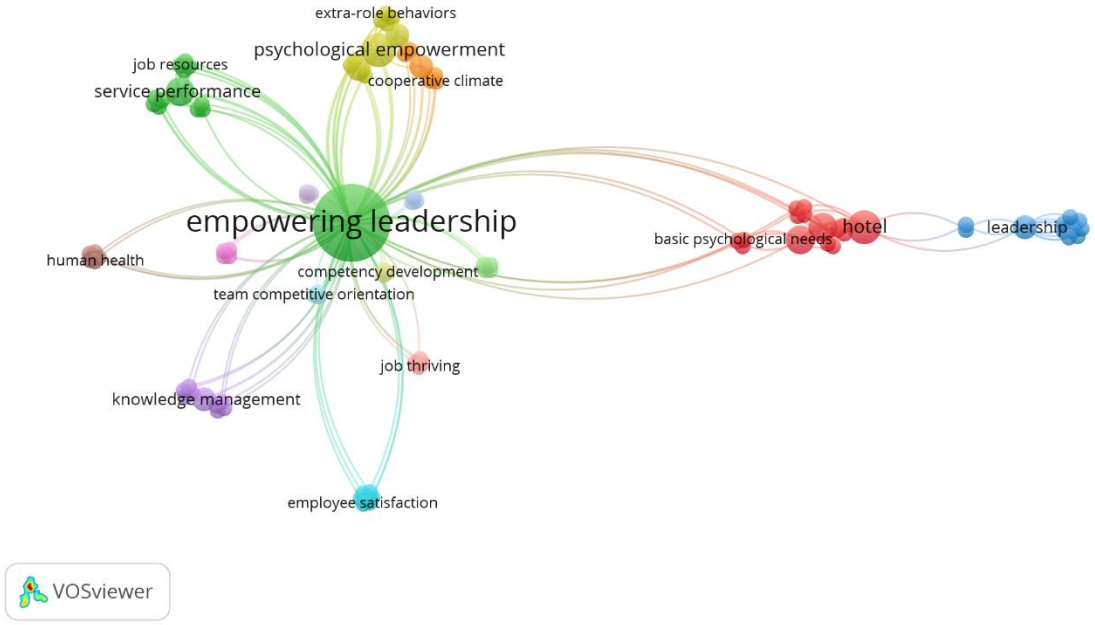

Şekil 1. Güçlendirici liderlik ile ilgili makalelerin yazar anahtar kelimelerinin birlikte bulunma ağı

Tablo 3. Makalelerde En Sık Kullanılan Yazar Anahtar Kelimeleri

Sıra	Anahtar Kelime	Sıklık	Toplam Bağlantı Gücü
1	Güçlendirici liderlik (empowering leadership)	21	91
2	Psikolojik güçlendirme (psychological empowerment)	4	18
3	Otel (hotel)	4	18
4	Çin (China)	3	15
5	Servis performansı (service performance)	3	14
6	Çalışan yaratıcılığı (employee creativity)	3	13
7	Liderlik (leadership)	2	12
8	Örgütsel vatandaşlık (organizational citizenship)	2	11
9	Bilgi yönetimi (knowledge management)	2	10
10	Bağlılık (engagement)	2	7

3.5. Yazarların Bibliyografik Eşleştirme Analizi

Güçlendirici liderlik konusunda yapılan çalışmaların bibliyografik eşleştirme analizi kapsamında yazarların doküman sayısı 1 seçildiğinde 71 yazar eşik değerini karşılamaktadır. Bibliyografik eşleştirme analizi sonucunda yazarlar arasındaki ilişki ağ haritası 11 kümeden oluşmuştur. Buna göre bibliyografik eşleştirme analizinde dokümanların gücü ve sayısı dikkate alındığında sıralamaya Lin (1768 bağlantı gücü, 4 doküman), Raub (1322 bağlantı gücü, 3 doküman), Huertas-Valdivia (993 bağlantı gücü, 2 doküman) ve Hon (929 bağlantı gücü, 3 doküman) öncülük etmektedir. Güçlendirici liderlik konusunda yayın yapan yazarlar arasındaki ilişki Şekil 2'de gösterilmektedir.

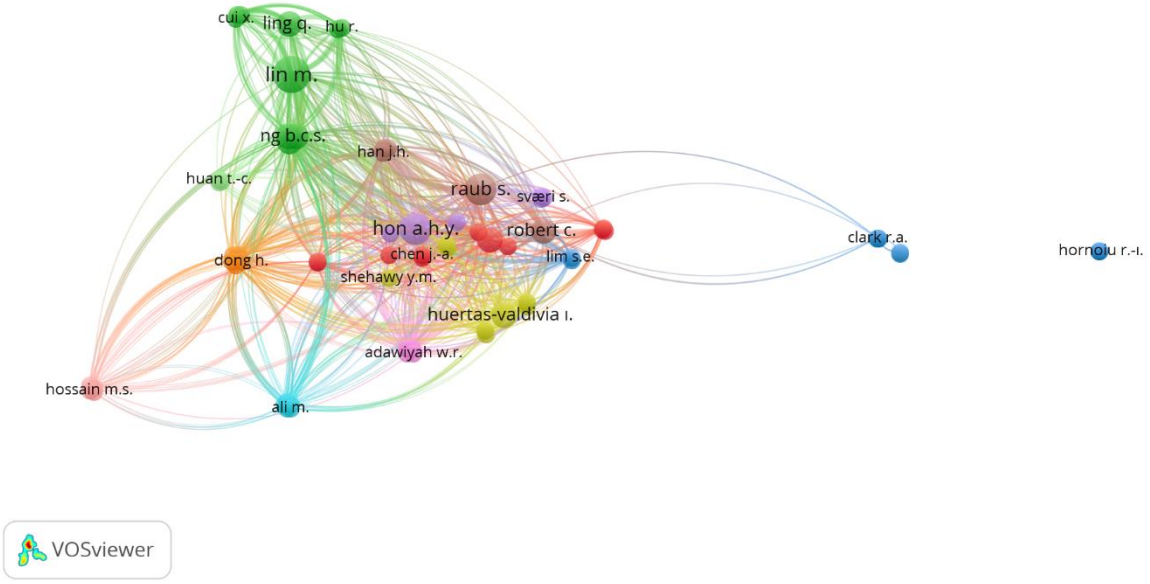

Şekil 2. Yazarların Bibliyografik Eşleştirme Ağ Haritası

3.6. Ülkeler Bazında Ortak Yazarlık Analizi

Vosviewer programında ülkelerden alıntılanan doküman sayısı 1 seçildiğinde 19 ülke eşik değerini karşılamaktadır. Ortak yazarlılıkta en fazla dokümana sahip olan ülkeler sırasıyla Çin (9 doküman, 103 atıf), ABD (7 doküman, 1363 atıf), Mısır (3 doküman, 5 atıf) ve İsviçre (3 doküman, 304 atıf). Bu dört ülkenin ana kümelere öncülük ettiği söylenebilir. Şekil 3, ülkelerarası ağ haritasını göstermektedir.

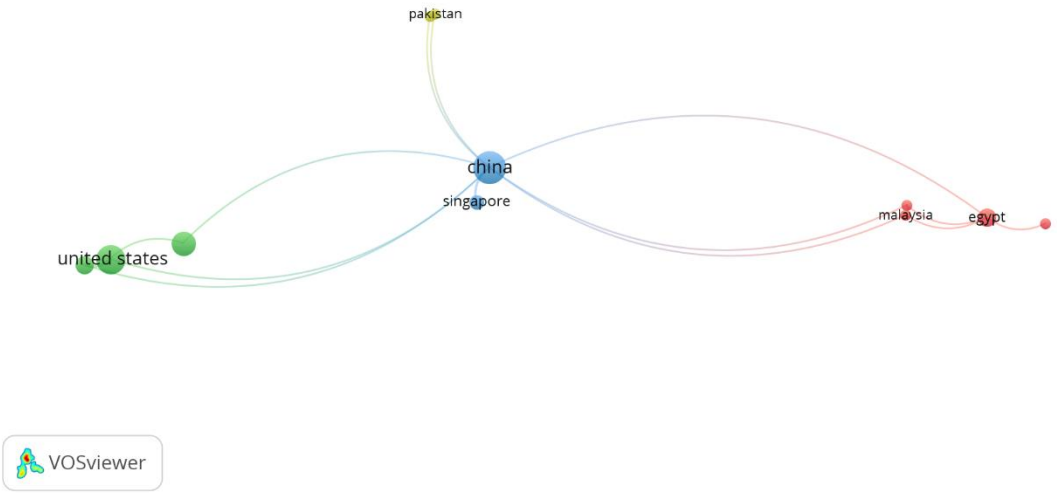

Şekil 3. Ülkerlerarası Ağ Haritası

4. SONUÇ

Bu çalışmada konaklama alan yazınında güçlendirici liderlik davranışı konusunda ortaya koyulan çalışmaların bibliyometrik profilinin belirlenmesi amacıyla betimleyici istatistikler, anahtar kelimelerin birlikte kullanımı, yazarların bibliyografik eşleşmesi ve ülkelerin ortak yazarlık ağı açısından analiz edilmiştir.

Analiz sonuçları, konaklama alan yazınında güçlendirici liderlik konusunun 2006 yılından 2020 yılına kadar oldukça yavaş ilerlediğini, son yıllarda ise önceki dönemle kıyaslandığında daha hızlı bir artış olduğunu göstermiştir. Bu durum araştırmacıların son dönemde güçlendirici liderlik konusuna dikkat çekmeye başladığını göstermektedir. Bunun nedeni, tüm dünyada yaşanan Covid-19 gibi salgın hastalık ve krizler sonucu organizasyonlarda çalışanların motivasyonları açısından güçlendirici liderliğe ihtiyaç duyulması olabilir. Güçlendirici liderlik konusunda en fazla atıf alan yazar 930 atıf ile Srivastava, Bartol ve Locke (2006)'tur. Bu yazarı sıyasıyla Raub ve Robert (2010), Clark, Hartline (2009) ve Raub ve Robert (2013) izlemektedir. Güçlendirici liderlik konusuna yönelik çalışmalar yayımlandığı dergi açısından incelendiğinde en çok yayın yapan dergi 7 doküman ile International Journal of Hospitality Management dergisi olmuştur.

Güçlendirici liderlik konusunda yazar anahtar kelimelerine yönelik yapılan analiz sonucunda en sık kullanılan anahtar kelimelerin güçlendirici liderlik, psikolojik güçlendirme, otel, Çin, servis performansı ve çalışan yaratıcılığı olduğu belirlenmiştir. Buna göre güçlendirici liderlik konusunun psikolojik güçlendirmeye, servis performansına ve çalışan yaratıcılığına ne yönde etki ettiğine yönelik araştırmaların yapıldığını söylemek mümkündür. Güçlendirici liderlik bibliyografik eşleştirme sonucunda yazarlar arasındaki ağ bağlantı gücü en yüksek sırasıyla Lin (1768 bağlantı gücü, 4 doküman), Raub (1322 bağlantı gücü, 3 doküman) ve Huertas-Valdivia (993 bağlantı gücü, 2 doküman) çıkmıştır. Son olarak, ortak yazarlık sonuçları incelendiğinde en çok ortak çalışma yapan ülkelerin sırasıyla Çin ve ABD olduğu tespit edilmiştir.

Güçlendirici liderlik konusunda bibliyometrik analiz yardımıyla elde edilen bu sonuçlar, konunun konaklama işletmelerinin başarısında ve çalışanların görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilme konusunda taşıdığı önem düşünüldüğünde konuya yönelik sınırlı sayıda çalışma ortaya koyulduğu söylenebilir. İlgili çalışma konaklama alan yazınında güçlendirici liderlik konusunun mevcut profilinin belirleyerek literatüre katkıda bulunmakta ve bu konuda çalışma yapacak olan araştırmacılara bakış açısı sunmaktadır. Bununla birlikte bu çalışmanın bazı kısıtları da bulunmaktadır. Çalışmanın verileri Scopus veri tabanından elde edilmiştir. Bu

nedenle gelecekte güçlendirici liderlik konusunda yapılacak olan çalışmalarda diğer veri tabanlarını (WOS, Ulakbilim vb.) kullanılarak konuya farklı perspektiflerden bakılabilir.

KAYNAKLAR

Carmeli, A., Schaubroeck, J., Tishler, A. (2011). How CEO empowering leadership shapes top management team processes: implications for firm performance. *The Leadership Quarterly*, 22 (2), 399-411.

Chen, G., Smith, T. A., Kirkman, B. L., Zhang, P., Lemoine, G. J., Farh, J. L. (2019). Multiple team membership and empowerment spillover effects: Can empowerment processes cross team boundaries? *Journal of Applied Psychology*, 104: 321-340.

Golubovskaya, M., Robinson, R.N.S., Solnet, D. (2017). The meaning of hospitality: do employees understand?. *International Journal of Contemporary Hospitality Managemen*t, 29(5), 1282-1304.

Hallinger, P., Kovačević, J. (2019). A bibliometric review of research on educational administration: Science mapping the literature, 1960 to 2018. *Review of Educational Research,* https://doi.org/10.3102/0034654319830380.

Hassi A (2019) Empowering leadership and management innovation in the hospitality industry context. *Int J Contemp Hosp Manag*, 31(4), 1785–1800.

Hoang, G., Wilson-Evered, E., Lockstone-Binney, L., Luu, T.T. (2021). Empowering leadership in hospitality and tourism management: a systematic literature review, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33(12), 4182-4214.

Hon, A.H. ve Chan, W.W. (2013). Team creative performance: The roles of empowering leadership, creative-related motivation, and task interdependence *Cornell Hospitality Quarterly*, 54 (2), 199-210

Huertas-Valdivia, I., Gallego-Burín, A. R., Lloréns-Montes, F. J. (2019). Effects of different leadership styles on hospitality workers. *Tourism Management*, 71, 402–420.

Li, N., Chiaburu, D. S., Kirkman, B. L. (2017). Cross-level influences of empowering leadership on citizenship behavior: Organizational support climate as a double-edged sword. *Journal of Management*. 43(4), 1076-1102.

Oliveira, O.J., Silva, F.F., Juliani, F., Barbosa, L.C.F.M., Nunhes, T.V. (2019). Bibliometric Method for Mapping the State-of-the-Art and Identifying Research Gaps and Trends in Literature: An Essential Instrument to Support the Development of Scientific Projects. In Scientometrics Recent Advances; IntechOpen: Rijeka, Croatia, 13. ISBN 978-1-78984-713-0

Raub, S., Robert, C. (2012). Empowerment, organizational commitment, and voice behavior in the hospitality industry: Evidence from a multinational sample. *Cornell Hospitality Quarterly*, 54 (2012), 136-148.

Rayan, A. R., Sebaie, A. S., Ahmed, N. A. (2018). The mediating role of psychological empowerment in the relationship between the empowering leadership behaviour and work engagement: A study applied on the cement sector in Upper Egypt. *International Journal of Business and Management*, 13(12), 18-30.

Sharma, P.N., Kirkman, B.L. (2015). Leveraging leaders: a literature review and future lines of inquiry for empowering leadership research. *Group and Organization Management*, 40(2), 193-237.

Shehawy, Y.M. (2021): Current workplace issues and behaviours in tourism and hospitality: moderating role of empowering leadership, *Current Issues in Tourism*, DOI: 10.1080/13683500.2021.1928612

Wang, C.J., Yang, I. H. (2021). Why and How Does Empowering Leadership Promote Proactive Work Behavior? An Examination with a Serial Mediation Model among Hotel Employees. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 18, 2386.

Zhang, X., Bartol, K. M. (2010). Linking empowering leadership and employee creativity: The influence of psychological empowerment, intrinsic motivation, and creative process engagement. *Academy of Management Journal*, 53, 107-128.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ KAPSAMINDA YOKSULLUĞUN ÇOK BOYUTLU DEĞERLENDİRİLMESİ: TÜRKİYE DÜZEY 2 BÖLGELERİ İÇİN DİNAMİK PANEL VERİ ANALİZİ

MULTIDIMENSIONAL ASSESSMENT OF POVERTY WITHIN THE FRAMEWORK OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: DYNAMIC PANEL DATA ANALYSIS FOR NUTS 2 REGIONS OF TURKEY

Banu HAS

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, PhDc, ORCID No: 0000-0001-7693-8490

Ayten Ayşen KAYA

Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Prof. Dr., ORCID No: 0000-0002-9486-5763

Özet

Yoksulluğun tüm biçimleriyle sürdürülebilir olarak mücadele etmek, tüm ülkeler için küresel hedeflerin başında gelmektedir. Yoksulluğun tüm boyutlarıyla ele alınması da gerçekçi ve uygulanabilir politikaların üretilmesinde önem taşımaktadır. Bu kapsamda, yoksulluğun sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde değerlendirilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaların kapsayıcılığını ve etkisini artırmaktadır. Böylece, yoksullukla mücadele için üretilen politikaların evrensel uygulama alanları genişlemekte, bireylerin belirli yaşam standartlarının altında kalmadan yaşamaları teşvik edilmekte ve topluma entegrasyonları kolaylaşmaktadır. Bu yüzden, politika yapıcılara katkı sunması açısından, sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun birlikte incelendiği çalışmaların ortaya konması vazgeçilmez bir gereklilik haline gelmiştir. Literatür incelendiğinde ise, yoksulluk ve kalkınma hedeflerinin birlikte değerlendirildiği nicel çalışmaların oldukça az sayıda olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, çalışmanın amacı Türkiye'nin Düzey 2 bölgeleri için yoksulluğu "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" çerçevesinde incelemek ve yoksulluğun çok boyutlu bir değerlendirmesini ortaya koymaktır. Bu çalışmada, 2014-2020 yılları için Düzey 2 bölgeleri kapsamında "Sürdürülebilir Kalkınma" alt hedeflerinden "yoksulluğa son", "nitelikli eğitim"," cinsiyet eşitliği", "eşitsizliklerin azaltılması" ile "insana yakışır iş ve ekonomik büyüme" alt başlıklarına yönelik 6 bağımsız değişkenin yoksulluk üzerindeki etkisi, Dinamik Panel Veri Analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Analizde, Sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodu (Sistem GMM) tahmincisi kullanılmış ve bu tahmin 2 aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Arellano-Bond otokorelasyon testi, J istatistiği ve Wald testi incelemesinden sonra, 2 aşamalı tahminci ile elde edilen istatistiki bulgular yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, yoksulluğun açıklanmasında bu değişkenlerin anlamlı bir etkisinin olduğu ve Türkiye'de yoksullukla mücadele kapsamında sürdürülebilir politikalar üretilmesinin önemli olduğu açıklanmıştır. Çalışma, "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" ile ilişkili olarak yoksulluğu Dinamik Panel Veri Analizi yöntemi aracılığıyla değerlendirmesi ve en güncel verileri kullanması ile Kalkınma İktisadı literatürüne katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Yoksulluk, Dinamik Panel Veri Analizi

JEL Kodları: C01, C51, C87

Summary

Sustainably combating all forms of poverty is one of the leading global goals for all countries. Addressing poverty in all dimensions is also crucial in producing realistic and applicable policies. In this context, evaluating of poverty within the framework of sustainable development increases the inclusiveness and impact of efforts to eradicate poverty. Thus, the universal application areas of the policies produced to fight poverty expands, individuals are encouraged to live without being below specific living standards, and their integration into society is facilitated. Therefore, it has become indispensable to present studies examining sustainable

development and poverty together to contribute to policymakers. There are very few quantitative studies in which poverty and development goals are evaluated together. From this point of view, the current study aims to examine poverty within the framework of the "Sustainable Development Goals" for NUTS 2 regions of Turkey and to present a multidimensional assessment of poverty. In the present study, six sub-topics of "Sustainable Development", "no poverty", "quality education", "gender equality", "reducing inequalities", and "decent work and economic growth" are examined within the scope of NUTS 2 regions of Turkey by using annual data covering the period 2014-2020. We analyze the effect of the independent variable on poverty by Dynamic Panel Data Analysis method. The System Generalized Method of Moments (System GMM) 2-stage estimator is employed in the analysis. After the Arellano-Bond autocorrelation test, J statistics, and Wald test analysis, the statistical findings obtained with the 2-stage estimator are interpreted. Our results imply that these variables have a significant effect on the explanation of poverty, and it is essential to develop sustainable policies within the scope of combating poverty in Turkey. The study contributes to the Development Economics literature by evaluating poverty concerning the "Sustainable Development Goals" through the Dynamic Panel Data Analysis method and using the most up-to-date data.

Keywords: Sustainable Development, Poverty, Turkey, Dynamic Panel Data Analysis

1. Introduction

With the 1973-1979 oil crises, the limitation of resources came to the fore again, and some discussions were put forward within the concept of "sustainability". Accordingly, a report called Our Common Future (1987) was published by the United Nations World Commission on Environment and Development, and the first framework of sustainable development was created here. The definition of sustainable development is as follows: “Sustainable development is development in which we meet the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.”. The reason for making this definition is to draw attention to the fact that growth cannot be unlimited, that as the limits are pushed, nature is destroyed simultaneously. Therefore a negative impact is produced on the resources that future generations will benefit from (Yücel & Kurnaz, 2021:29).

In the 2000s, "Millennial Development Goals” were determined by the United Nations. Here, rather than accepting economic growth as the primary goal in countries, reasons for human development are presented (Yücel & Kurnaz, 2021:31). These targets are developed to be measured until 2015, and regular evaluations are made to determine how much of the poverty reduction and development goals are achieved. While the degree of realization of the targets is not yet predictable based on countries, a consensus is reached on the urgency of developing policies to reduce poverty in the world in those years, and it is at the focal point in the improvement of development strategies to combat poverty (Eşkinat, 2016:267). Accordingly, The Millennium Development Goals are as follows:

- Ending poverty and hunger
- Dissemination of universal primary education
- Ensuring gender equality in all fields and empowering women
- Reducing child mortality
- Improving maternal health and reducing maternal mortality
- Combating communicable diseases such as HIV/AIDS
- Contributing to environmental sustainability
- Adopting a global partnership to achieve development goals

According to (Çelik, Çelik, & Fisunoğlu, 2016) , to what extent the Millennium Development Goals in Turkey have been achieved with the data obtained from the TurkStat and Human Development Report. From 2006 to 2014, the number of poor people decreases by 1116. Accordingly, considering the number of years that have passed, it turns out that success has been achieved in managing the goal of reducing the number of poor people, but this is not enough. In addition, there is an 8.88% decline from 2002 to 2009. Accordingly, the policies implemented to reduce the poverty rate are carried out effectively, and a reasonable success has been achieved in reaching the target. Moreover, the food poverty rate decreases by 0.87% from 2002 to 2009. In this context, success has been achieved to reduce hunger. When the person poverty rate data is analyzed, there is a decrease of 28.68% from 2002 to 2014. This improvement indicates that significant progress has been made in the fight

against poverty. In terms of per capita GDP data in Turkey, which is 3,492 $ in 2002, and 10,395 $ in 2014 respectively. Accordingly, there has been a 3-fold increase in per capita income until 2014. Thus, success has been achieved in increasing per capita income as well. On the other hand, when the data for the years 2000-2014 are analyzed within the Human Development Report (2015) scope, Turkey exhibits a positive trend within the scope of life expectancy, quality of life, and development indicators related to education. Overall, Turkey has been generally successful in achieving the Millennium Development Goals.

After that, the United Nations held a meeting (on September 24, 2015) with the theme of the future of development and presented the “Sustainable Development Goals” expected to be achieved in 2016-2030. These targets are not limited to certain countries but have been put forward to include all countries with the adoption of a global partnership. Accordingly, the "Sustainable Development Goals" can be listed in 17 items as follows (Yücel and Kurnaz, 2021:32):

-End poverty
-End hunger
-Healthy lifestyle
-High quality education
-Gender equality and women's empowerment
-Clean water and sanitation
-Clean and accessible energy
-Decent work and economic growth
-Industry, innovation and infrastructure
- Reducing inequalities
-Sustainable cities and communities
-Responsible production and consumption
-Climate action
-Life in the water
-Terrestrial life
-Peace, justice and strong institutions
-Partnerships for purposes

Within the framework of the Sustainable Development Goals, the countries' showing sufficient importance to each goal will increase the degree of success of the plans. Therefore, it is of great importance for countries to develop programs by ensuring that the purpose allocates resources in order to achieve all of the objectives simultaneously. For example, the importance given to technological development should not be seen as a priority over creating effective programs by allocating resources to education policies. In addition, 169 indicators have been put forward to determine how far the Sustainable Development Goals have achieved the expected success. Countries present numerical data within the framework of these indicators, and country rankings within the scope of targets are formed with these data. In this way, governments can see their place and order among countries regarding the achievement status of the targets. For sustainable development goals to be successful on a global scale, governments need to act together (Yücel and Kurnaz, 2021:32-34).

In the literature, (Janjua and Kamal, 2011) examine the education-poverty relationship, (Quy, 2016) unemployment-poverty relationship and (Amjad and Kemal, 1997) labor force participation-poverty relationship within the scope of "Sustainable Development Goals" and poverty. Accordingly, it is necessary to conduct an up-to-date study that comprehensively addresses development goals and poverty for Turkey. Thus, the variables included in the econometric analysis in this study are discussed based on the literature and the poverty-related items of the related goals. The study aims to examine Turkey's poverty within the framework of "Sustainable Development Goals" and present a multidimensional assessment of poverty. In addition, this paper contributes to the Development Economics literature by comprehensively evaluating poverty concerning the "Sustainable Development Goals" through the Dynamic Panel Data Analysis method and using the most up-to-date data.

2. Econometric Analysis

2.1 Method

In the study, different tests are made with classical panel data analysis methods due to the limitation of the time dimension. Significant results could not be achieved with classical methods and alternative analysis methods are investigated. A Dynamic Panel Data Analysis within the scope of the Generalized Moments Method (GMM) is applied to ensure efficiency in solving the problem of internality (the case of error terms being related to independent variables). The method is taken into acoount because of the unit (N=26) and time dimension (T=7) of the data set used in the study. GMM estimator can be examined under two groups Difference GMM and System GMM. The difference GMM method was revealed in the study of Arellano and Bond (1991). Here, biased estimations may arise due to the continuity of explanatory variables during the inclusion of instrumental variables in the model (Baltagi, 2005). To eliminate this problem, Arellano and Bover (1995) and Blundell and Bond (1998) developed the System GMM approach based on difference GMM. With this developed method, the efficiency of the estimator has been increased and the probability of estimation with biased features has been reduced. Therefore, the System GMM method is applied in the study because the internality problem is taken into account and it provides advantages in low bias and more efficient estimation (Özhan and Keyifli, 2020: 401-402). After the tests, statistical and economic interpretations are made within the framework of the estimation obtained with the 2-Stage System GMM approach.

2.2 Data Set and Model

This paper uses annual panel data of Turkey's NUTS 2 regions covering the period from 2014-2020. Data sets are obtained from Turkish Statistical Institute (TURKSTAT) and Europe and Statistical Institute (EUROSTAT). The study applies dynamic panel data analysis considering "Sustainable Development Goals" and poverty. Here, an econometric analysis is carried out within the scope of N=26 units, T=7 time dimension, and 182 observations belonging to NUTS 2 regions of Turkey. In addition, we use the Gini ratio as a poverty index in the study and evaluate it as a dependent variable in the econometric models on the income-poverty axis. Information on all the variables in the study is given in Table 1.

Table 1 Information on Variables

Variable Name	Variable Abbreviation	Source	Poverty-Related Sustainable Development Goal	Year
Gini Ratio (Dependent Variable)	GINI	TURKSTAT	-End Poverty -Reducing Inequalities	2014-2020
Labor force participation rate of individuals ages 15-64 with a university degree (Independent Variable)	ISGUCU	TURKSTAT	-Decent Work and Economic Growth	2014-2020
Employment rate of women ages 15-64 with a university degree (Independent Variable)	ISTIHDAM	TURKSTAT	-Quality Education -Gender Equality and Women's Empowerment	2014-2020
The rate of upper-secondary and post-secondary education (vocational courses, technical schools, etc.) level ages 15-64 (Independent Variable) Note: Tertiary education level is not included in this variable.	EGITIM	EUROSTAT	-Quality Education	2014-2020
Long-term (12 months and over) unemployment rate	UISSIZ	EUROSTAT	-Decent Work and Economic Growth	2014-2020

ages 15-64 (Independent Variable)				
The rate of young people ages 15-24 who are not in education, employment or training (Independent Variable)	GENC	EUROSTAT	-Quality Education -Decent Work and Economic Growth	2014-2020
The rate of tertiary educational attainment ages 25-64 (Independent Variable)	YUKSEK	EUROSTAT	-Quality Education	2014-2020

Since there is no missing data in the variables, balanced panel data analysis is applied in the study. We create two models as linear. In the models i = units and t = time periods. u_{it} and εit represent the error terms. The GRETL program is also used for econometric analysis.

Two econometric models are established in the study. The functional representation of the 1st model is in 1.1, and the mathematical form is in 1.2.

Functional Representation for Model 1:

$$F(GINI_{it}) = F(UISSIZ_{it}, EGITIM_{it}, ISTIHDAM_{it}, GENC_{it}) \quad 1.1$$

Mathematical Representation for Model 1:

$$GINI_{it} = \beta_{oit} + \beta_{1it} UISSIZ_{it} + \beta_{2it} EGITIM_{it} + \beta_{3it} ISTIHDAM_{it} + \beta_{4it} GENC_{it} + u_{it} \quad 1.2$$

The functional representation of the 2nd model is in 2.1, and the mathematical form is in 2.2.

Functional Representation for Model 2:

$$F(GINI_{it}) = F(YUKSEK_{it}, UISSIZ_{it}, EGITIM_{it}, ISGUCU_{it}) \quad 2.1$$

Mathematical Representation for Model 2:

$$GINI_{it} = \alpha_{oit} + \alpha_{1it} YUKSEK_{it} + \alpha_{2it} UISSIZ_{it} + \alpha_{3it} EGITIM_{it} + \alpha_{4it} ISGUCU_{it} + \varepsilon_{it} \quad 2.2$$

It is essential to test the unit root of the variables against the possibility of any spurious regression in econometric analysis. However, based on the Wooldridge (2010) study, no unit root test is applied because of N>T and T=7 time dimension limitation. In addition, Baltagi (2005) emphasized in his study that the cross-section dependency analysis should be considered when there is a time dimension of more than 20-30 years. Accordingly, no cross-sectional dependency research is conducted since the time dimension is T=7 in the data set.

2.3 Emprical Results

Descriptive statistics for the variables are given in Table 2.

Table 2 Descriptive Statistics

	GINI	EGITIM	GENC	ISGUCU	ISTIHDAM	UISSIZ	YUKSEK
Mean	0.356170	19.21758	24.95879	80.47582	56.82967	2.608791	16.31538
Median	0.355500	19.95000	22.55000	80.80000	57.90000	2.200000	15.80000
Maximum	0.451000	26.50000	48.30000	86.80000	66.90000	12.00000	32.40000
Minimum	0.281000	9.900000	13.20000	70.10000	39.00000	0.300000	7.000000
Std. Dev.	0.030590	3.549620	7.130047	2.975140	6.121568	1.885721	4.903802
Skewness	0.193337	-0.538518	1.259126	-0.682934	-0.830687	2.795587	0.647816
Kurtosis	3.400438	2.693699	3.735330	3.696508	3.143292	12.48782	3.539189
Sum	64.82300	3497.600	4542.500	14646.60	10343.00	474.8000	2969.400
Sum Sq. Dev.	0.169372	2280.564	9201.601	1602.114	6782.720	643.6259	4352.557
Observations	182	182	182	182	182	182	182

On the other hand, we use Pooled OLS method to determine the relationship between the variables in the 1st Model, and some statistical findings are obtained for the panel diagnostics for the 1st Model. The findings are in Table 3.

Table 3 Panel Diagnostic Statistics for Model 1

Common significance of different cluster means:
F(25, 152) = 11.2441 p-value 1.58659e-023
(A low p-value opposes the null hypothesis of adequacy of the pooled OLS model and supports the fixed effects alternative hypothesis.)

When the probability value of the common significance of different cluster means is examined, the null hypothesis about the adequacy of the Pooled OLS model is rejected, and the alternative hypothesis supporting the fixed effects is accepted. Accordingly, we apply the Hausman test for random or fixed effects model selection, and the results are presented in Table 4.

Table 4 Hausman Test for Model 1

Null hypothesis: GEK estimates are consistent
Asymptotic test statistic: Chi-square(4) = 4.2765
p-value = 0.369877

When the probability value in Table 4 is examined, the null hypothesis that assumes the model specification is correct and supports the random-effects model is accepted. Thus, the findings related to the Random Effects Model are shown in Table 5.

Table 5 Random Effects Model Results for Model 1

Dependent Variable: GINI				
	Coefficient	Measuring Error	z	p-value
const	0,374239	0,0416380	8,988	2, 52e-019***
UISSIZ	9,155577e-05	0,00178018	0,05143	0,9590
EGITIM	-0,00316306	0,00101539	-3,115	0,0018***
ISTIHDAM	0,000657543	0,000485169	1,355	0,1753
GENC	0,000204754	0,000610443	0,3354	0,7373
Mean of dependent variable	0,356170		Standard deviation of dependent variable	0,030590
Mean of residual squares	0,165083		Standard error of regression	0,030454
Log-likelihood	379,2368		Akaike criteria	-748,4735
Schwarz criteria	-732,4535		Hannan-Quinn	-741,9793
ro	0,288534		Durbin-Watson	1,098250

Note: ***1%, **5% and *10% denote the significance level.

According to the results in Table 5, no independent variable except EGITIM has a statistically significant effect on the dependent variable. In addition, some problems are encountered in the diagnostic tests of the model. The results of the diagnostic tests are given in Table 6.

Table 6 Diagnostic Test Results for Model 1

Breusch-Pagan test -
Null hypothesis: Unit-specific error variance = 0
Asymptotic test statistic: Chi-square(1) = 173.08
p-value = 1.57227e-039

Wooldridge autocorrelation test for panel data -
Null hypothesis: No first-order autocorrelation (ro = -0.5)
Test stat: F(1, 25) = 10,079
p-value = P(F(1, 25) > 10.079) = 0.00395292

Normal distribution hypothesis test:
Chi-square(2) = 7,700 p-value = 0,02128

According to the results in Table 6, there is heteroscedasticity in the model based on the Breusch-Pagan test. Besides, there is an autocorrelation problem in the model. On the other hand, the error terms are not normally distributed. All these results show that the random-effects model cannot be evaluated as a significant model. Apart from classical panel data models, it is recommended to use Dynamic Panel Data Analysis methods in cases where the time dimension is shorter than the cross-section dimension (N>T). Therefore, we use the 2-Stage System GMM method for econometric analysis. The findings related to the method are given in Table 7.

Table 7 2-Stage System GMM Results for Model 1

Dependent Variable: GINI				
	Coefficient	Measuring error	z	p-value
GINI (-1)	0,627335	0,0132163	47,47	0,0000***
const	0,0871387	0,0158436	5,500	3,80e-08***
UISSIZ	0,000732186	0,000416970	1,756	0,0791*
EGITIM	-0,000332680	0,000168532	-1,974	0,0484**
ISTIHDAM	0,000576225	0,000153966	3,743	0,0002***
GENC	0,000639344	0,000157075	4,070	4,70e-05***
Sum of residual squares	0,059761		Standard error of regression	0,019960
Instrumental Variable Number = 25				
AR(1) test: z = -3,77214 (0,0002)				
AR(2) test: z = 0,201088 (0,8406)				
Sargan test: Chi-Square(19) = 24,8178 (0,1666)				
Wald test: Chi-Square(5) = 3959,51 (0,0000)				

Note: ***1%, **5% and *10% denote the significance level.

When the findings in Table 7 are examined, the test statistics meet the necessary conditions of the System GMM. For the instrumental variables determined in the model to be correct, there must be 1st order autocorrelation and no 2nd order autocorrelation is required. Accordingly, in the AR (1) statistic, "H0 = There is no 1st order autocorrelation." the null hypothesis is rejected at the 1% significance level and "H1 = There is 1st order autocorrelation " alternative hypothesis is accepted. Besides, in the AR (2) statistic, "H0 =There is no 2nd order autocorrelation." the null hypothesis cannot be rejected at the 5% significance level. On the other hand, when the Sargan test is examined, the probability value of 0.1116 is at 5% significance level shows that the null hypothesis is accepted. That is, there is no endogeneity problem in the model and the instrumental variables are exogenous. Finally, according to the result of the Wald test, the probability value is at the 1% significance level, "H0 = The model is not significant as a whole." the null hypothesis is rejected and "H1 = The model is significant as a whole." indicates that the alternative hypothesis is accepted. Besides, as a general rule, the number of instrumental variables should be less than the number of units. Here, too, it is seen that the number of instrumental variables (IV – Instrumental Variable) used in the model is IV=25 and smaller than the number of N=26 units. The variable of EGITIM (the rate of upper-secondary and post-secondary education (vocational courses, technical schools, etc.) level ages 15-64) is statistically significant at 5%. An increase of 1 unit in the EGITIM variable reduces the deterioration in income distribution justice by bringing the GINI ratio closer to 0 within the income-poverty relationship framework, thus reducing poverty by 0.0003 units. This result supports (Janjua and Kamal, 2011) study's findings (Janjua and Kamal, 2011). Education is one of the most critical factors in increasing the quality of human capital. Many studies have found that education increases productivity. Therefore, education contributes to the productivity of individuals, improves living standards by facilitating access to resources to meet needs, and has a reducing effect on poverty (Kirazoğlu, 2022). The sign of the coefficient related to education is compatible with the emphasis in the Sustainable Development Report (2021) that Turkey has made structural improvements in education and made much progress in the process. The variable UISSIZ (Long-term (12 months and over) unemployment rate ages 15-64) is statistically significant at 10%. An increase of 1 unit in the UISSIZ variable increases poverty by 0.0007 units. The results support the findings of the (Quy, 2016) study. Heavy taxes imposed on the labor force with minimum wage in our country cause obstacles to the development of different employment lines and job opportunities for individuals. At the same time, there are some deficiencies in designing employment projects specific to regions and presenting programs that will contribute to the knowledge and skills of the workforce (Aktan, 2002). Thus, individuals experience difficulties in the process of being included in the labor force, which in turn makes unemployment a chronic problem in the long run, leading to an increase in poverty. The variable ISTIHDAM (Employment rate of women ages 15-64 with a university degree) is statistically significant at 1%. An increase of 1 unit in the ISTIHDAM variable increases poverty by 0.0005 units. According to the results, even if women graduate from a higher education institution, they do not have equal conditions with men in the same education and same job in terms of wages and other social rights due to gender

pressure. With the effect of established socio-cultural factors based on traditional understanding, women are less amployed than men in management positions. It can be assumed that they are underemployed and do not receive fair compensation for their labor by their qualifications. Thus, since women are not employed in positions directly proportional to their capabilities due to the traditional understanding, they are below their potential. Therefore, it is clear that it is a necessity to consider gender inequality in explaining poverty. Finally, the GENC (the rate of young people ages 15-24 who are not in education, employment or training) variable is statistically significant at 1%. An increase of 1 unit in the GENC variable increases poverty by 0.0006 units. With the rise in young individuals who are not in the employment process and do not participate in any activity to improve their qualifications, significant losses are given in human capital, and obstacles are encountered in forming a qualified workforce. In this context, an increase in this rate, which represents an inactive community, causes a loss of productivity on the axis of employment and, some constraints in consumption. While this situation leads to a decrease in the workforce's productivity, we can assume that there is an increase in poverty due to the loss of welfare. On the other hand, we use the Pooled OLS method to determine the relationship between the variables in the 2nd Model, and some statistical findings are obtained regarding the panel diagnostics. The results are in Table 8.

Table 8 Panel Diagnostic Statistics for Model 2

Common significance of different cluster means:
F(25, 152) = 8.80678 p-value 5.65603e-019
(A low p-value opposes the null hypothesis of adequacy of the pooled OLS model and supports the fixed effects alternative hypothesis.)

When the probability value of the common significance of different cluster means is examined, the null hypothesis about the adequacy of the Pooled OLS model is rejected and the alternative hypothesis supporting the fixed effects alternative hypothesis is accepted. Accordingly, we apply the Hausman test for random or fixed effects model selection and the results are presented in Table 9.

Table 9 Hausman Test for Model 2

Hausman test -
Null hypothesis: GEK estimates are consistent
Asymptotic test statistic: Chi-square(4) = 19.4045
p-value = 0.000654389

According to the results in Table 9, the alternative hypothesis that the fixed effects model should be preferred is accepted. Thus, the findings regarding the Fixed Effects Model are shown in Table 10.

Table 10 Fixed Effects Model Results for Model 2

Dependent Variable: GINI				
	Coefficient	Measuring Error	t	p-value
const	0,504705	0,0642384	7,857	6,67e-013***
YUKSEK	-0,000839235	0,00117610	-0,7136	0,4766
UISSIZ	0,00147893	0,00218785	0,6760	0,5001
EGITIM	-0,00382117	0,00228352	-1,673	0,0963*
ISGUCU	-0,000811011	0,000665072	-1,219	0,2246
Mean of dependent variable	0,356170		Standard deviation of dependent variable	0,030590
Mean of residual squares	0,055544		Standard error of regression	0,019116
LSDV R-square	0,672056		R-square in clus	0,092390
LSDV F (29, 152)	10,74117		P-value (F)	2,91e-24
Log-likelihood	478,3599		Akaike criteria	-896,7197
Schwarz criteria	-800,5995		Hannan-Quinn	-857,7540
ro	0,315537		Durbin-Watson	1,053350

Note: ***1%, **5% and *10% denote the significance level.

When the probability values are examined in Table 10, no independent variable except EGITIM has a statistically significant effect on the dependent variable. In addition, some problems are encountered in the diagnostic tests of the model. The results of the diagnostic tests are given in

Table 11 Diagnostic Test Results for Model 2

Distribution-independent Wald test for heteroscedasticity -
Null hypothesis: units have a common error variance
Asymptotic test statistic: Chi-square(26) = 1056.62
p-value = 3.647e-206

Wooldridge autocorrelation test for panel data -
Zero hypothesis: No first-order autocorrelation (ro = -0.5)
Test stat: F(1, 25) = 12.7638
p-value = P(F(1, 25) > 12.7638) = 0.00147085

Normal distribution hypothesis test:
Chi-square(2) = 7,045 p-value 0,02953

According to the results in Table 11, there is heteroscedasticity in the model according to the Wald test. Besides, there is an autocorrelation problem in the model. On the other hand, the error terms are not normally distributed. All these results show that the fixed effects model cannot be evaluated as a significant model. Apart from classical panel data models, it is recommended to use Dynamic Panel Data Analysis methods in cases where the time dimension is shorter than the cross-section dimension (N>T). Therefore, we use the 2-Stage System GMM method for econometric analysis. The findings related to the method are given in Table 12.

Table 12 2-Stage System GMM Results for Model 2

Dependent Variable: GINI				
	Coefficient	Measuring error	z	p-value
GINI (-1)	0,709496	0,0282181	25,14	1,67e-139***
const	0,215173	0,0122383	17,58	3,39e-069***
YUKSEK	0,00163420	0,000269082	6,073	1,25e-09***
UISSIZ	0,000812813	0,000187792	4,328	1,50e-05***
EGITIM	-0,00225599	0,000297098	-7,593	3,12e-014***
ISGUCU	-0,00122523	0,000232833	-5,262	1,42e-07***
Sum of residual squares	0,52116		Standard error of regression	0,018640
Instrumental Variable Number = 25				
AR(1) test: z = -3,65372 (0,0003)				
AR(2) test: z = 0,0478733 (0,9618)				
Sargan test: Chi-Square(19) = 22,6522 (0,2530)				
Wald test: Chi-Square(5) = 1635,28 (0,0000)				

Note: ***1%, **5% and *10% denote the significance level.

When the findings in Table 12 are examined, the test statistics meet the necessary conditions of the System GMM. For the instrumental variables determined in the model to be correct, there must be 1st order autocorrelation and no 2nd order autocorrelation is required. Accordingly, in the AR (1) statistic, "H0 = There is no 1st order autocorrelation." the null hypothesis is rejected at the 1% significance level and "H1 = There is 1st order autocorrelation " alternative hypothesis is accepted. Besides, in the AR (2) statistic, "H0 =There is no 2nd order autocorrelation." the null hypothesis cannot be rejected at the 5% significance level. On the other hand, when Sargan test is examined, the probability value of 0.1116 is at 5% significance level shows that the null hypothesis is accepted. That is, the model has no endogeneity problem and the instrumental variables are exogenous. Finally, according to the result of the Wald test, the probability value is at the 1% significance level, "H0 = The model is not significant as a whole." the null hypothesis is rejected and, "H1 = Model as a whole is significant." indicates that the alternative hypothesis is accepted. Besides, as a general rule, the number of instrumental variables should be less than the number of units. Here, too, it is seen that the number of instrumental variables (IV – Instrumental Variable) used in the model is IV=25 and is smaller than the number of N=26 units. YUKSEK (the rate of tertiary educational attainment ages 25-64) is statistically significant at 1%. An increase of 1 unit in the YUKSEK variable increases poverty by 0.0016 units. Although it is emphasized in the Sustainable Development Report (2021) that Turkey has made structural improvements in education and made many progress in the process, this positive view has not been effectively reflected in the employment of individuals with a university degree. In addition, the results are compatible with the following statements: "*As the level of education increases in European countries, the unemployment rate decreases. Eurostat also uses the phrase "The higher the education rate, the lower the unemployment rate" in the headlines of their press releases. But the only exception to this is Turkey*." (https://tr.euronews.com/2022/03/07/avrupa-da-tek-ornek-turkiye-de-universite-mezunlar-nda-issiz-ilkogretimden-daha-yuksek). This situation supports the fact that there are problems in the employment of university-educated people and an increase in the number of unemployed university graduates. In addition, the employment of higher education graduates in jobs with lower standards than their skills and qualifications is one of the important problems in our country. Thus, we can assume that university graduates have difficulty in accessing resources to maintain a quality life and develop their skills, their living standards decrease, and the issue increases poverty. The variable UISSIZ (Long-term (12 months and over) unemployment rate ages 15-64) is statistically significant at 1%. An increase of 1 unit in the UISSIZ variable increases poverty by 0.0008 units. The findings are in line with the statistical and economic interpretations made about the same variable in Model 1. The variable of EGITIM (the rate of upper-secondary and post-secondary education (vocational courses, technical schools, etc.) level ages 15-64) is statistically significant at 1%. An increase of 1 unit in the EGITIM variable reduces the deterioration in income distribution justice by bringing the GINI ratio closer to 0 within the income-poverty relationship framework, thus reducing poverty by 0.0022 units. The findings are in line with the statistical and economic interpretations made about the same variable in Model 1.

The variable of ISGUCU (Labor force participation rate of individuals ages 15-64 with a university degree) is statistically significant at 1%. An increase of 1 unit in the ISGUCU variable reduces the deterioration in income distribution justice within the framework of the income-poverty axis and therefore reduces poverty by 0.0012 units. The findings are incompatible with the view that labor force participation increases poverty, as put forth in (Amjad and Kemal, 1997)'s study. The reason for the emergence of a different result regarding the workforce within the framework of higher education in Turkey can be explained as follows: Individuals who graduated from higher education in Turkey specialize within the scope of qualified human capital and have a more excellent command of technological innovations. Thus, since higher education graduates have a high potential to produce high value-added outputs in the employment process, we can assume that this situation contributes to economic growth by positively effecting productivity and efficiency and plays an active role in reducing poverty.

3. Conclusion and Recommendations

In the present study, we discuss the factors affecting poverty within the framework of the "Sustainable Development Goals" and carry out a "Dynamic Panel Data Analysis" for NUTS 2 regions of Turkey by using annual data covering the period 2014-2020. Here, the effects of the variables are considered according to the results of the analysis on poverty, and some suggestions are given. In this context, the increase in the labor force participation of higher education graduates within the scope of qualified human capital in Turkey has a reducing effect on poverty. Considering the impact of the graduates of higher education institutions, who are experts in their fields, on the production of high value-added output in the labor market, it is very important to design employment policies that support the development process of qualified human capital. In addition, the increase in the rate of the young population not in education, employment, and training increases poverty due to significant losses in human capital. To reduce this rate, the sustainability of education and employment policies should be taken into account, education policies should be designed in line with the current market conditions in the long term, and vocational education should be provided in a way that overlaps with the skills of young people (Işık, 2019:160-162). Even if they graduated from a higher education institution, women are oppressed by gender in the employment process and do not have equal rights with men in terms of wages and other social rights. Therefore, income distribution justice deteriorates and this situation increases poverty. In this case, it is necessary to improve the employment conditions of women in the labor market in Turkey and to design policies to reduce the negative effects of gender pressure. In addition, the training given within the upper-secondary school and post-secondary vocational courses contribute to the development and productivity of individuals in parallel with the structural improvements in education, thus reducing poverty. Thus, it should be aimed to use educational resources systematically considering the labor market's needs, and guide professional development with up-to-date technologies. At the same time, the increase in the number of individuals who graduated from higher education increases poverty. Although there are many developments in education in Turkey, this positive view cannot be sustained in the employment process of university-educated individuals. University graduates are not employed in jobs compatible with their qualifications, and the increase in the rate of unemployed people with a university degree increases poverty. Accordingly, even assuming that the university education is qualified in Turkey, not only increasing the graduate rate but also creating a competitive environment in which graduates can be included in the labor market should be on the agenda. In this context, regional employment projects for university graduates should be designed, and efforts should be made in education, which has an essential place in regional development, to effectively benefit from the knowledge and skills of qualified human capital. Finally, the increase in unemployment rates also increases poverty. Individuals who cannot benefit from employment opportunities compatible with their qualifications remain under the standards of the society they live in. This situation increases poverty by causing exclusion from economic and social life.

References

Aktan, C., C. (2002). Yoksulluğun Kaynağı Olarak Eşitsizlik Sorunu ve İşsizliğin Önlenmesine Yönelik Stratejiler ve Politikalar, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara Hak-İş Konfederasyonu Yayını, syf:1-2.

Amjad, R., & Kemal, A., R. (1997). Macroeconomic Policies and Their Impact on Poverty Alleviation in Pakistan, The Pakistan Development Review, 36(1), pp. 39-68.

Arellano, M., & Bond, S. (1991). Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and An Application to Employment Equations, Review of Economic Studies, 58(2), pp. 277-297.

Arellano, M., & Bover, O. (1995). Another Look at the Instrumental Variable Estimation of Error Components Models, Journal of Econometrics, 68(1), pp. 29-51.

Baltagi, B., H. (2005). Econometric Analysis of Panel Data, Third Edition, John Wiley & Sons Inc England.

Blundell, R., & Bond, S. (1998). Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models, Journal of Econometrics, 87, pp. 115-143.

Çelik, H., & Çelik, A., D., & Fisunoğlu, M. (2016). 1990-2015 Yılları Arasında Bin Yıl Kalkınma Hedefleri ve Yoksulluk: Türkiye Örneği, International Conference on Eurasian Economies, syf: 336-341.

Eşkinat, R. (2016). Binyıl Kalkınma Hedeflerinden Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(3), syf: 267-282.

Işık, V. (2019). Türkiye'de Genç NEET Sorunu ve Çözüme İlişkin Yerel Düzeyde Strateji Önerileri, Gençlik Araştırmaları Dergisi, 7(17), syf:149-162.

Janjua, P., Z., & Kamal, U., A. (2011). The role of education and income in poverty alleviation: A cross-country analysis, The Lahore Journal of Economics, 16(1), pp. 143-172.

Kirazoğlu, Ş. (2022). Türkiye'de Eğitim ve Yoksulluk İlişkisi, Sosyal Politikalar Ekseninde Yoksulluk, Güncel Sorunlar ve Tartışmalar, Gazi Kitabevi, 1. Baskı, syf: 83-101.

Özhan, M., & Keyifli, N. (2020). Vergi Gelirleri, Kentleşme ve Demokrasi: G20 Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Çalışma, Ekev Akademi Dergisi, Yıl:24, Sayı: 84, syf: 391-408.

Quy, N., H. (2016). Relationship between Economic Growth, Unemployment and Poverty: Analysis at Provincial Level in Vietnam, International Journal of Economics and Finance, Vol. 8, No. 12, pp. 113-119.

UNDP, 2015. İnsani Gelişme Raporu, https://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/hdr/2015%20%C4%B0nsani%20Geli%C5%9Fme%20Raporu%20%C3%96zeti%20V5.pdf, Erişim Tarihi: 15.06.2022.

Wooldridge, J., M. (2010). Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data, The MIT Press.

Yücel, G., & Kurnaz, L. (2021) Yeni Gerçeğimiz Sürdürülebilirlik, 2. Baskı, Yeni İnsan Yayınevi Ekoloji Serisi, İstanbul, syf:29, 31, 32-34.

İnternet Kaynakları

https://tr.euronews.com/2022/03/07/avrupa-da-tek-ornek-turkiye-de-universite-mezunlar-nda-issizlik-ilkogretimden-daha-yuksek

TRA VE TRB BÖLGELERİNDEKİ İLLERİN COVID-19 DÖNEMİNDEKİ TURİZM ETKİNLİĞİNİN VERİ ZARFLAMA ANALİZİ KULLANILARAK İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF TOURISM EFFICIENCY OF PROVINCES IN TRA AND TRB REGIONS IN THE COVID-19 PERIOD USING DATA ENVELOPMENT ANALYSIS

Öğr. Gör. Dr. Edib Ali PEHLİVANLI

Aksaray Üniversitesi, Ortaköy Meslek Yüksekokulu, ORCID NO: 0000-0002-1196-998X

Dr. Öğr. Üyesi Yağmur KERSE

Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ORCID NO: 0000-0002-6773-1153

Doç. Dr. Gökhan KERSE

Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ORCID NO: 0000-0002-1565-9110

ÖZET

Bu çalışmada ülke ekonomilerinin gelişmesinde ve sürekliliğinin sağlanmasında önem arz eden turizm sektörünün etkinliğine odaklanılmıştır. Turizm etkinliği, turizm faaliyetleri için gerekli girdiler ile çıktılar arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Çalışmada TÜİK'in Türkiye'deki istatistiki bölgeler sınıflamalarından Düzey 1'de yer alan Kuzeydoğu Anadolu (TRA) ve Ortadoğu Anadolu (TRB) bölgelerinde yer alan 15 ilin Covid-19 döneminde turizm etkinlikleri belirlenmeye çalışılmış ve bu doğrultuda 2020 yılına ait yıllık veriler kullanılmıştır. Belirlenen illerin turizmde etkin olup olmadıkları çıktı odaklı Veri Zarflama Analiziyle (VZA) incelenmiştir. Kapsama alınan illerde tesis sayısı, oda sayısı ve yatak sayısı girdi değişkeni olarak; tesise geliş ve geceleme ise çıktı değişkeni olarak ele alınmıştır. Araştırmada en yüksek tesis, oda ve yatak sayısına sahip ilin Erzurum olduğu; en düşük tesis, oda ve yatak sayısına sahip ilin ise Tunceli olduğu görülmüştür. Çıktılar incelendiğinde en yüksek tesise geliş sayısına sahip ilin Malatya olduğu; en yüksek geceleme sayısına sahip ilin ise Erzurum olduğu tespit edilmiştir. En düşük tesise geliş ve geceleme sayısına sahip ilin ise Bayburt olduğu görülmüştür. Analizlerde ölçeğe göre sabit getiri (CCR-CRS) ve ölçeğe göre değişken getiri (BCC-VRS) modellerinin her ikisi de kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda Erzurum ve Malatya'nın ölçeğe göre değişken getiri etkinliğinde (BCC-VRS) etkin olduğu; Elazığ ve Tunceli'nin ise hem ölçeğe göre sabit getiri etkinliğinde (CCR-CRS) hem de ölçeğe göre değişken getiri etkinliğinde (BCC-VRS) tam etkin olduğu tespit edilmiştir. Etkin olmayan illerin etkin olmaları için referans karar verme birimleri incelendiğinde; etkin olmayan Erzincan, Ağrı, Iğdır, Bingöl, Muş, Bitlis ve Hakkari illerinin etkin olan Elazığ ve Tunceli illerini referans alması gerektiği; etkin olmayan Kars ve Van illerinin ise Erzurum ve Elazığ illerini referans alması gerektiği bulgusu elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Veri Zarflama Analizi, Etkinlik Ölçümü, Turizm Etkinliği

ABSTRACT

This study focuses on the efficiency of the tourism sector, which is important in the development and sustainability of the country's economy. Tourism efficiency shows the relationship between inputs and outputs, which are necessary for tourism activities. In the study, it is tried to determine the tourism efficiency of 15 provinces in the Northeast Anatolia (TRA) and Middle East Anatolia (TRB) regions, which were in Level 1 of the TURKSTAT's classifications of statistical regions in Turkey, in the period of Covid-19. In this way, annual data for 2020 were used. The output-oriented Data Envelopment Analysis (DEA) used. The number of facilities, the number of rooms and the number of beds are input, arrivals and overnight stays at the facility are output variables. It is seen that Erzurum has the highest number of facilities, rooms and beds, while Tunceli has the lowest. When the outputs examined, it has been that the province with the highest number of visits to the facility is Malatya and the province with the highest number of overnight stays in the facility is Erzurum. Bayburt has the lowest number of arrivals and overnight stays in the facility. Both the constant return to scale

(CCR-CRS) and variable return to scale (BCC-VRS) models used. It is determined that Erzurum and Malatya are efficient in variable returns to scale (BCC-VRS); on the other hand Elazig and Tunceli are fully efficient in both constant return to scale (CCR-CRS) and variable return to scale (BCC-VRS) efficiencies. Reference provinces are as follows; for Erzincan, Ağrı, Iğdır, Bingöl, Muş, Bitlis and Hakkari the references are Elazığ and Tunceli, for Kars and Van the references are Erzurum and Elazığ.

Keywords: Data Envelopment Analysis, Efficiency Measurement, Tourism Efficiency

Giriş

Dünyada en büyük endüstrilerinden birisi olan turizm, küresel ekonomi için hayati bir öneme sahiptir (Martin vd., 2017). Zira turizm gelire, istihdama, yatırıma ve ihracata katkı sağlayarak ülke ekonomilerini canlandırmakta ve ekonomik büyümeyi artırmaktadır (Martin vd., 2017; Yüzbaşı Künç, 2022). Bu nedenle ülkeler turizme ayrı bir önem vermekte, turizm yatırımlarını genişletmekte ve sektördeki işletmeleri desteklemektedir. Türkiye'de de bu sektöre ayrı bir önem verilmekte, gerekli yatırımlar ve destekler sağlanmaktadır; çünkü Türkiye'de turizm gelirleri ekonomiye büyük oranda katkı sağlamaktadır. 2018 yılı verileri incelendiğinde bu gelirlerin dış ticaret açığına oranının %44.8, cari işlemler açığına oranının ise %26.2 olduğu görülmektedir (Uslu, 2020). Bu nedenle sağlıktan inanca, kongreden kış turizmine kadar birçok turizm dalına odaklanılması ve bu alanlarda bölgeler ve iller düzeyinde turizm etkinliğinin sağlanmaya çalışılması gerekmektedir.

Çıktının girdiye oranını gösteren etkinlik; bir işletmenin veya ülkenin operasyonel performansıyla ilgili olan bir göstergedir (Soysal-Kurt, 2017). Turizm etkinliği ise turizme ilişkin çıktıların girdilerle olan ilişkisini veya etkisini gösteren bir kavramdır. Turizm etkinliği, turizm kaynaklarına yatırımı ve sonuçlarını gösteren, dolayısıyla da girdi ve çıktılarına göre turizm sektörünün yönlendirilmesini sağlayan bir göstergedir (Wang vd., 2020). Bu göstergeye ilişkin gerek ulusal (Babacan ve Özcan, 2009; Çelik, 2016; Doğan ve Ersoy, 2018) gerekse uluslararası alanda çalışmalar yapılmış (Zhou vd., 2019; Wang vd., 2020; Qiu vd., 2017) ve elde edilen bulgularla sektöre ve sektördeki ilgililere katkılar sağlanmaya çalışılmıştır. Konuyla ilgili Türkiye'de Veri Zarflama Analizi (VZA) ile yapılan çalışmalar ve elde ettikleri bulgular aşağıda verilmiştir:

Atan ve Arslantürk (2015) çalışmasında dünya ülkelerinin turizm açısından etkinliklerini belirlemeye çalışmıştır. Bu doğrultuda 91 ülkenin gelen turizm harcamaları (US$), hareketlilik sayısı, yolcu sayısı, yolcu ulaşımı gerekleri için turizm harcamaları (US$) ve seyahat gerekleri için turizm harcamaları (US$) girdi; yolcu ulaşımı gerekleri için turizm gelirleri (US$), turizm gelirleri (US$) ve seyahat gerekleri için turizm gelirleri (US$) ise çıktı değişkenleri olarak ele alınmıştır. Çıktı yönelimli CCR modelinin referans alındığı bulgularda 91 ülkeden 65 ülkenin etkin olduğu ve en çok referans gösterilen ülkelerin (5 yıllık ortalama baz alınarak) Şeyseller (14 kez), Çin (13 kez), Lüksemburg (8 kez), Saraybosna (7 kez), Panama (7 kez) ve Avusturalya (6 kez) olduğu belirlenmiştir. Çıktı yönelimli BCC modelinin referans alındığı bulgularda ise 91 ülkeden 67'si etkin bulunmuş ve en çok referans gösterilen ülkeler (5 yıllık ortalamada) Şeyseller (13 kez), Çin (13 kez), Saraybosna (12 kez), Avusturalya (8 kez), Lüksemburg (5 kez), Panama (5 kez) ve Vanuatu (5 kez) olmuştur.

Şimşek ve Özcan (2020) Türkiye'nin yıllara göre turizm etkinliklerini belirlemeye ilişkin bir çalışma yapmıştır. Çalışmada işsizlik sayısı, yıllık ortalama sıcaklık, müze sayısı, yıllık turizm gideri, yıllık yurtdışına giden ziyaretçi sayısı girdi; yıllık ziyaretçi sayısı, kişi başı GSYİH ($) ve yıllık turizm geliri ise çıktı olarak ele alınmıştır. Çalışmada Ölçeğe Göre Sabit Getiri (CCR) yöntemi ve girdi odaklı CCR modeli kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. Bulgular dokuz yıllık zaman zarfında 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 ve 2018 yıllarının etkin olduğu yönündedir.

Aybarç ve arkadaşlarının (2019) yaptıkları çalışmada 2005-2015 yılları referans alınarak sosyal ve ekonomik göstergelere göre Türk turizminde illerin teknik etkinliği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda sosyal ve ekonomik göstergelerden il düzeyinde teşviklerle sağlanan sabit yatırımlar, turizm sektörüne yapılan yatırım teşvik belgesi sayısı, istihdam, kamu hizmetlerine yapılmış olan harcamalar, turizm amaçlı kullanılan ihtiyaç kredileri, turizm yatırım ve işletme belgeli tesis sayısı, oda ve yatak sayısı girdi değişkenleri olarak; toplam tesise gelme sayısı ve geceleme sayısı ise çıktı değişkenleri olarak ele alınmıştır. Çalışmada çıktı odaklı BCC modeli kullanılmıştır. Bulgular genel itibariyle referans alınan 2005-2015 yılları arasında Antalya ilinin etkin olduğunu; ekonomik değişkenler dikkate alınarak bakıldığında ise Antalya ve Nevşehir'in bu yıllarda etkin

olduğunu göstermiştir. Ayrıca bulgularda turizm açısından Akdeniz ve Ege bölgesi illerinin Doğu'dakilere nazaran daha etkin olduğu tespit edilmiştir.

Emir ve Özgür (2008) çalışmalarında 2004-2006 yılları arasında Akdeniz ve Ege bölgesindeki konaklama işletmelerinin etkinliğini belirlemeye çalışmışlardır. Bu doğrultuda bu bölgelerdeki konaklama açısından yoğun olan Kemer, Alanya, Manavgat, Side, Serik, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Kuşadası, Çeşme, Didim, ve Selçuk illerini tercih etmişlerdir. Çalışmada toplam yatak kapasitesi girdi, tesise geliş ve geceleme sayısı ise çıktı değişkeni olarak belirlenmiştir. Bulgularda sabit getirili etkinlik yönünden Alanya, Antalya, Kemer, Serik, Manavgat ve Fethiye'nin etkin olduğu, en etkinsiz olanların ise Marmaris, Çeşme, Bodrum ve Selçuk olduğu belirlenmiştir. Genel itibariyle ise daha çok yatak kapasiteli yerlerin etkin oldukları, etkinlik açısından 2004 yılının en yüksek etkinlik değerine sahip olduğu belirlenmiştir.

Babacan ve Özcan'ın (2009) yaptığı çalışmada Alanya'daki 22 otel işletmesinin etkinliği incelenmiştir. Çalışma yiyecek ve içecek giderini, animasyon ve oyun giderini, diğer giderleri, personel ve oda sayısını girdi değişkeni; yemek ve içecek gelirlerini, oyun gelirlerini ve oda gelirlerini çıktı değişkeni olarak analize dahil etmiştir. Girdi ve çıktı yönelimli BCC ve CCR modellerinin kullanıldığı çalışmada 13 otelin etkin olduğu görülmüştür.

Çelik (2016) Borsa İstanbul'da yer alan turizm sektöründeki işletmelerin etkinliklerini belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada, oda ve personel sayısının girdi, doluluk oranlarının çıktı ve toplam aktif ve faaliyet giderlerinin girdi, toplam faaliyet geliri ve faaliyet karının çıktı olduğu iki analiz yapılmıştır. Ölçeğe göre sabit getiri modelinin referans alındığı analizlerde CRS ve VRS modeline göre iki farklı işletme etkin bulunmuştur.

Doğan ve Ersoy (2018) Yozgat'taki 12 turizm (konaklama) işletmesinin etkinliğini belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada toplam gider, oda sayısı ve personel sayısı girdi, müşteri sayısı, müşteri memnuniyeti ve toplam gelir ise çıktı olarak ele alınmıştır. Girdi odaklı CCR modeli bulgularında 7 işletmenin etkin, 5 işletmenin ise etkin olmadığı belirlenmiş ve bu doğrultuda öneriler sunulmuştur.

Amaç ve Yöntem

Bu araştırmada belirlenen illerin Covid-19 döneminde turizm etkinliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda TÜİK'in Türkiye'deki istatistiki bölgeler sınıflamalarından Düzey 1'de yer alan Kuzeydoğu Anadolu (TRA) ve Ortadoğu Anadolu (TRB) bölgeleri araştırmaya dahil edilmiştir (Tablo 1). Bu bölgeler kendine özgü coğrafi yapısı ile ülkenin diğer bölgelerinden ayrışmaktadır. Komşu bölgelerden Güneydoğu Anadolu Bölgesinden turizm destinasyonları (Urfa, Mardin, Gaziantep) yönünden, diğer komşu Karadeniz Bölgesinden ise hem iklim hem turizm destinasyonları bağlamında ayrılmaktadır. Bu nedenle araştırma iki bölge ile sınırlandırılmıştır.

Tablo 1. Araştırmaya Dahil Edilen İller ve İstatistiki Bölge Sınıflaması

Sıra	Düzey 1 Kod	Düzey 1 Bölge	Düzey 2 Kod	Düzey 2 Bölge	Düzey 3 Kod	İl Adı
1	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA1	Erzurum alt bölgesi	TRA11	Erzurum
2	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA1	Erzurum alt bölgesi	TRA12	Erzincan
3	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA1	Erzurum alt bölgesi	TRA13	Bayburt
4	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA2	Ağrı alt bölgesi	TRA21	Ağrı
5	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA2	Ağrı alt bölgesi	TRA22	Kars
6	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA2	Ağrı alt bölgesi	TRA23	Iğdır
7	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA2	Ağrı alt bölgesi	TRA24	Ardahan
8	TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB1	Malatya alt bölgesi	TRB11	Malatya
9	TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB1	Malatya alt bölgesi	TRB12	Elazığ
10	TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB1	Malatya alt bölgesi	TRB13	Bingöl
11	TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB1	Malatya alt bölgesi	TRB14	Tunceli
12	TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB2	Van alt bölgesi	TRB21	Van
13	TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB2	Van alt bölgesi	TRB22	Muş
14	TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB2	Van alt bölgesi	TRB23	Bitlis
15	TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB2	Van alt bölgesi	TRB24	Hakkâri

Araştırmada illerin turizmde etkin olup olmadıkları çıktı odaklı Veri Zarflama Analizi (VZA) kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Kapsama alınan illerde tesis sayısı, oda sayısı ve yatak sayısı girdi değişkeni olarak; tesise geliş ve geceleme ise çıktı değişkeni olarak ele alınmıştır (Tablo 2). Bunun yanında analizlerde sabit getiri (CCR-CRS) ve değişken getiri (BCC-VRS) yöntemlerinin her ikisi de kullanılmıştır.

Tablo 2. Analize Dâhil Edilen Değişkenler

Girdiler	Çıktılar
Tesis Sayısı	Tesise Geliş
Oda Sayısı	Geceleme
Yatak Sayısı	

Araştırma kapsamına dahil edilen illerdeki girdi ve çıktı değişkenlerine ilişkin veriler Kültür ve Turizm Bakanlığının Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü İstatistiklerinden elde edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020). Bu veriler için özellikle pandemi dönemi seçilmiş ve pandeminin ortaya çıktığı 2020 yılı yıllık verileri kullanılmıştır. Bu veriler Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistikler

İl	Tesis	Oda	Yatak	Tesise Geliş	Geceleme
Erzurum	123	4093	8194	126248	245150
Erzincan	45	1377	2713	52334	70683
Bayburt	6	211	393	10432	11551
Ağrı	42	1463	2757	40679	77731
Kars	59	1938	3895	99231	216126
Iğdır	14	575	1099	13128	19961
Ardahan	30	660	1262	25232	74976
Malatya	41	2153	4223	147150	205691
Elazığ	38	1504	3014	144707	243849
Bingöl	8	321	614	20718	32379
Tunceli	6	143	286	16358	26166
Van	68	2824	6118	71969	134127
Muş	45	1182	2425	46377	89313
Bitlis	27	1033	2070	44825	54070
Hakkâri	18	537	1133	29982	36302
Ortalama	***38***	***1334,27***	***2679,73***	***59291,33***	***102538***
Min.	***6***	***143***	***286***	***10432***	***11551***
Maks.	***123***	***4093***	***8194***	***147150***	***245150***
Stan. Sap.	***30***	***1082,33***	***2216,34***	***47729,51***	***84516***

Tanımlayıcı istatistiklere ilişkin Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya dâhil edilen bölge için en yüksek tesis, oda ve yatak sayısına sahip ilin Erzurum olduğu; en düşük tesis, oda ve yatak sayısına sahip ilin ise Tunceli olduğu görülmektedir. Çıktılar incelendiğinde en yüksek tesise geliş sayısına sahip ilin Malatya olduğu ve en yüksek geceleme sayısına sahip ilin Erzurum olduğu görülmektedir. İlin nüfusu, kış turizminin gelişmiş olması ve ülkenin doğusunda yer alan önemli ticaret merkezi olması nedeniyle Erzurum'un turizm açısından gelişmiş olması olağandır. Diğer taraftan en düşük tesise geliş ve geceleme sayısına sahip ilin ise Bayburt olduğu görülmüştür. Yine Tablo 3 incelendiğinde bölgede yer alan illerin ortalama tesis, oda ve yatak sayısının sırasıyla 38, 1334 ve 2679 olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan 15 ilden 7'si ortalamanın üzerinde 8'i ise ortalamanın altında yer almaktadır.

Bulgular

Bu çalışmada Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde yer alan 15 ilin 2020 yılı için karşılaştırmalı turizm etkinliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çıktı odaklı veri zarflama analizinin kullanıldığı çalışmada hem CCR hem BCC modelinden elde edilen etkinlik skorları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. İllerin Turizm Etkinlikleri

İl Adı	CCR	BCC	CCR/BCC
Erzurum	0,356	1,000	0,356
Erzincan	0,368	0,401	0,919
Bayburt	0,521	0,638	0,817
Ağrı	0,335	0,348	0,962
Kars	0,661	0,886	0,747
Iğdır	0,248	0,271	0,915
Ardahan	0,649	0,721	0,901
Malatya	0,942	1,000	0,942
Elazığ	1,000	1,000	1,000
Bingöl	0,696	0,85	0,819
Tunceli	1,000	1,000	1,000
Van	0,307	0,549	0,56
Muş	0,424	0,464	0,914
Bitlis	0,447	0,447	0,999
Hakkâri	0,531	0,56	0,947
Etkin KVB Sayısı	2	4	2

İllerin turizm etkinlik skorları (Tablo 4) incelendiğinde, Erzurum ve Malatya'nın ölçeğe göre değişken getiri etkinliğinde (BCC-VRS) etkin olduğu görülmektedir. Elazığ ve Tunceli'nin ise hem ölçeğe göre sabit getiri etkinliğinde (CCR-CRS) hem de ölçeğe göre değişken getiri etkinliğinde (BCC-VRS) tam etkin olduğu görülmektedir. Modele göre karar verme birimleri incelendiğinde CCR modelinde 2, BCC modelinde ise 4 il tam etkin çıkmıştır. Etkin olmayan karar verme birimlerinin (illerin) etkin olmaları için referans karar verme birimleri (il) Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Referans Karar Verme Birimleri

Karar Verme Birimi	**Referans Karar Verme Birimleri**
Erzurum	
Erzincan	Elazığ ve Tunceli
Bayburt	Tunceli
Ağrı	Elazığ ve Tunceli
Kars	Erzurum ve Elazığ
Iğdır	Elazığ ve Tunceli
Ardahan	Elazığ ve Tunceli
Malatya	
Elazığ	
Bingöl	Elazığ ve Tunceli
Tunceli	
Van	Erzurum ve Elazığ
Muş	Elazığ ve Tunceli
Bitlis	Elazığ ve Tunceli
Hakkâri	Elazığ ve Tunceli

Tablo 5 incelendiğinde, bölgedeki etkin olmayan Erzincan, Ağrı, Iğdır, Ardahan, Bingöl, Muş, Bitlis ve Hakkari illerinin etkin olan Elazığ ve Tunceli illerini referans alması gerektiği görülmektedir. Etkin olmayan Kars ve Van illerinin ise diğer illerden farklı olarak Erzurum ve Elazığ illerini referans alması gerekmektedir. Bayburt ilinin ise etkin olan Tunceli ilini referans alması gerektiği görülmektedir.

Serhat Kalkınma Ajansının (SERKA) 2017 faaliyet raporunda kış turizmi koridoru ile Kars, Erzurum ve Erzincan için kış turizminin geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmalara yer verilmektedir (Serhat Kalkınma Ajansı, 2018). Bu araştırmadan elde edilen bulgularda Kars ili için referans grupta Erzurum'un yer alması, SERKA ve Kültür ve Turizm Bakanlığının yaptığı turizm geliştirme çalışmalarını desteklemektedir.

Etkin olmayan karar verme birimlerinin girdilerde yapması gerekli değişiklikler için hedef değerleri Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Değişikliklere İlişkin Hedef Değerleri

	Mevcut Girdiler			**Hedef**		
İl	**Tesis**	**Oda**	**Yatak**	**Tesis**	**Oda**	**Yatak**
Erzurum	123	4093	8194	123	4093	8194
Erzincan	45	1377	2713	34,47	1353,83	2713
Bayburt	6	211	393	6	143	286
Ağrı	42	1463	2757	34,99	1375,78	2757
Kars	59	1938	3895	52,25	1938	3882,34
Iğdır	14	575	1099	14	483,25	968
Ardahan	30	660	1262	17,45	629,92	1262
Malatya	41	2153	4223	41	2153	4223
Elazığ	38	1504	3014	38	1504	3014
Bingöl	8	321	614	8	228,06	456,5
Tunceli	6	143	286	6	143	286
Van	68	2824	6118	68	2417,77	4842,24
Muş	45	1182	2425	30,43	1182	2368,58
Bitlis	27	1033	2070	26,92	1033	2069,92
Hakkâri	18	537	1133	15,26	537	1075,74

Tablo 6'da etkin olmayan karar verme birimlerinin etkinliği sağlamak için girdilerde hangi değişiklikleri yapması gerektiği sunulmuştur. Örneğin, Kars ili incelendiğinde etkinliği sağlamak için tesis sayısı hedefinin 52, yatak sayısının ise 3882 olduğu görülmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Kars ili için yeni tesis yatırımlarının ilin turizm etkinliğine yeterli katkı sağlayamayacağı, bunun yerine mevcut tesislerde iyileştirme yapılmasının daha faydalı olabileceği görülmektedir.

Sonuç

Covid-19 pandemisi tüm dünyada, sağlığın yanı sıra ekonomik ve sosyal olarak değişimlerin gözlemlendiği bir dönemdir. Bu bağlamda, Türkiye'de turizmin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yoğun olarak devam ettiği Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde yer alan 15 ilin, pandeminin başladığı 2020 yılı için turizm etkinlikleri veri zarflama analizi ile belirlenmiştir. Çıktı odaklı veri zarflama analizinin kullanıldığı çalışmada hem CCR hem BCC modellerinden elde edilen etkinlik skorları, referans karar verme birimleri ve değişkenlere ilişkin hedef değerler incelenmiştir.

Elde edilen bulgular araştırmaya dahil edilen bölgede Elazığ, Tunceli, Erzurum ve Malatya illerinin tam etkin olduğunu, diğer illerin ise bu illeri model alarak etkinliklerini artırabileceklerini ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgularda etkin olmayan Kars ilinin referans olarak Erzurum ilinin çıkması Serhat Kalkınma Ajansının kış turizminin geliştirilmesine yönelik yaptığı çalışmalar ve Erzurum, Erzincan, Kars kış turizmi koridoru önerisini güçlendirmektedir.

Araştırmanın, Covid-19 pandemisi öncesi ve Covid-19 pandemisi sonrası normalleşmenin başladığı dönemlerinde dahil edilmesi ile genişletilmesi, daha kapsamlı çıkarımlar yapılmasına olanak sağlayacaktır. Bu nedenle gelecekteki çalışmalar bu durumu dikkate alarak turizm etkinliğini değerlendirebilir.

KAYNAKÇA

Atan, M. ve Arslantürk, Y. (2015). Dünya Ülkelerin Turizm Potansiyelinin Etkinliği. Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 1/1, 59-76.

Aybarç, S., Selim, S. ve Ayvaz Kızılgöl, Ö. (2019). Türkiye'de Turizme Yönelik Kamu Teşvik Politikaları Çerçevesinde İllerin Etkinlik Analizi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 14(1), 129-148.

Babacan, A. ve Özcan, S. (2009). Alanya Bölgesi Otellerinin Göreli Etkinliğinin Belirlenmesi: Bir Veri Zarflama Analizi Tekniği Uygulaması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(12), 176-189.

Çelik, M. K. (2016). Turizm Sektöründeki İşletmelerinin Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi İle Ölçülmesi. UİİİD-İJEAS, 2016 (17), 65-88.

Doğan, N. Ö. ve Ersoy, Y. (2018). Veri Zarflama Analizi İle Konaklama İşletmelerinde Etkinlik Ölçümü: Yozgat İli Örneği. Mukaddime, 9(2), 119-134.

Emir, O. ve Özgür, E. (2008). Konaklama Tesisleri Etkinlik Analizi. Sosyal Bilimler Dergisi, X(1), 163-175.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2020). Turizm İstatistikleri. https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html (Erişim Tarihi: 19.04.2022)

Martin, J.C., Mendoza, C., Roman, C. (2017). A DEA Travel-Tourism Competiveness Index. Social Indicators Research, 130(3), 937-957.

Qiu, X., Fang, Y., Yang, X., & Zhu, F. (2017). Tourism eco-efficiency measurement, characteristics, and its influence factors in China. Sustainability, 9, 1-19.

Serka Kalkınma Ajansı (2018). 2017 Faaliyet Raporu. https://www.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/93f8b5bf5944b95abef93164f360ade5.pdf (Erişim Tarihi: 18.04.2022).

Soysal-Kurt, H. (2017). Measuring Tourism Efficiency of European Countries by Using Data Envelopment Analysis. European Scientific Journal, 13(10), 31-49.

Şimşek, L. ve Özcan, B. (2020). Türkiye'de Turizm Etkinliğinin Veri Zarflama Analizi İle Ölçülmesi. Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 3(1), 23-30.

Uslu, H., (2020). Türkiye'de Turizm Gelirlerinin Cari İşlemler Dengesi Üzerindeki Etkileri: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 12(1), 38-67.

Wang, Z., Liu, Q., Xu, J. ve Fujiki, Y. (2020). Evolution Characteristics of The Spatial Network Structure of Tourism Efficiency in China: A Province-Level Analysis. Journal of Destination Marketing & Management, 18, 1-9.

Yüzbaşı Künç, G. (2022). Turizm Etkinliği Çevre Performansını Etkiliyor Mu? Veri Zarflama Analizi ile Etkinlik Skorlarının Hesaplanması. Alanya Akademik Bakış Dergisi, 6(1), 1921-1940.

Zhou, B., Xu, Y. P., & Lee, S. K. (2019). Tourism development and regional production efficiency: Evidence from southwestern China. Tourism Economics, 25(5), 800-818.

MULTIDISCIPLINARY APPROACH IN ACCOUNTING EDUCATION AND RESEARCH: DIGITALIZATION AND MODERN METHODS

Assist. Prof. Dr. Ibrahim MERT

Istanbul Aydin University, Business Management Department, ORCID. 0000-0003-3745-8405

ABSTRACT

As a background, the education methodologies and overall approach to education plays a fundamental role in training the professionals for the future challenges. The changes due to the digitalization and rapid technological developments are directly affecting the businesses and markets.

For the material and methods that have been followed, in this paper research questions related to the needs for modification of accounting curriculum to prepare the future accountants for the modern world have been answered. The literature review has been performed to answer the research questions. Following are the research questions that have been addressed in this research:

RQ1: Which weaknesses does the traditional accounting education curriculum have for modification or improving to prepare students for the requests of technologically improved business environments?

RQ2: Is the current accounting educational curriculum fulfil the requirements of the readiness for the modern businesses?

RQ3: Which are the necessary courses or practical methods or approaches those should be instructed to the undergraduate or graduate students?

The paper results that in some of the geographic regions, accounting education is not suited for the digital era. Information technology skills are essential for accounting graduates to appreciate the value of information technology in businesses.

The study concludes that accounting curriculum in certain regions do not provide information to the students about data modelling, tagging, and tools like XBRL are not introduced to the accounting students. The study also concludes that the competencies and skills such as data analytics, machine learning artificial intelligence, internal control, and modern reporting techniques will enable the accountants to have a considerable impact on the digitalized world.

Keywords: digitalization in accounting, advanced information systems in accounting, accounting education curriculum

QUALITY ISSUES OF HIGHER EDUCATION IN TOURISM AND HOSPITALITY: THE CASE OF AZERBAIJAN

PhD. Yasaman Abasova

Senior instructor – Management Department, Azerbaijan Tourism and Management University, Baku, Azerbaijan

Bahar Ganiyeva

Chief Executive Officer, Frisaga Travel Technology Inc., Baku, Azerbaijan

Abstract

The article analyses the quality issues of the higher education in tourism and hospitality as one of the flexible and quick developing career paths. Quality criteria, industry requirements, students' competences, required skills, curriculums, stakeholders' interests, and many factors have been touched based during the research. In turn, to reveal current state of quality fitness of graduates' higher education to the needs of industry and identification of important criteria determining quality and competitiveness of higher education in the field of tourism and hospitality was held the survey both amongst the students as well as the industry representatives. The survey's results revealed some gaps existing between higher education and the genuine requirement of tourism industry employment in Azerbaijan. To positive address the problems identified in the result of the research and maintain the quality of higher education in this field the authors considered several practical decisions.

Keywords: tourism, education, quality, industry, hospitality, university.

DİKOTOMİ KAVRAMI BAĞLAMINDA GELENEKSEL MEDYA İLE YENİ MEDYANIN VARLIK MÜCADELESİ

IN CONTEXT OF THE CONCEPT OF DICOTOMY THE STRUGGLE FOR EXISTENCE OF TRADITIONAL MEDIA AND NEW MEDIA

Dr. Öğr. Üyesi Cihan Oğuz

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, İstanbul-Türkiye, ORCID: 0000-0002-0997-0826

ÖZET

İnternet devriminin başladığı 2000'li yıllardan itibaren yeni medyanın her geçen gün artan gücü karşısında geleneksel medya (gazete, dergi, televizyon, radyo) kendine korunma alanları aramaktadır. Geleneksel medyanın bir yandan yeniliğe uyarlanma, bir yandan da varlığını koruma güdüsü, karşımıza ikileşimli bir medya yapısı çıkarmaktadır. Dünyada yaşlı nüfusun hüküm sürdüğü gelişmiş ülkelerde geleneksel medya gücünü korumakta, basılı gazeteler ile internet gazeteciliği paralel bir çizgide bulunmaktadır. Japonya'da Yomiuri Shimbun gazetesi 14 milyon, The Asahi Shimbun 12 milyon satmaktadır. Almanya'da Bild gazetesinin 3 milyon 800 binlik satışı vardır. Geçmişte gazete okuma alışkanlığı düşük olmasına rağmen belli bir düzeyi koruyan, ancak gazete tirajları her geçen yıl azalan Türkiye'de ise Mayıs 2022 verilerine göre Hürriyet gazetesi günde ortalama 185 bin, Sabah 179 bin, Sözcü 153 bin, Milliyet de 121 bin adet satmaktadır. Türkiye'de gazetelerin günlük tirajı 2 milyonu bile bulmamaktadır. Yeni medyanın yükselişi dünyayı "dengeli" oranda sarmalarken, öteden beri yazılı kültürden ziyade görsel kültüre eğilimli Türk toplumunda bol fotoğraflı, animasyonlu ve videolu içeriğe sahip yeni medya ortamı baskın gelmektedir.

Bu çalışmada, söz konusu ayrışmanın/çelişkinin "dikotomi" kavramı çerçevesinde kuramsal olarak tartışılması amaçlanmıştır. Dikotomi, sosyal bilimlerde birbirine ters ve zıt olmakla birlikte, biri diğerine anlam kazandıran kavramlar için kullanılan bir terimdir. Yani birinin varlığı diğerinin mevcudiyetine bağlıdır; tıpkı gece-gündüz, modern-postmodern gibi. "Çift başlılık" olarak da adlandırılabilecek bu kavram çerçevesinde; yeni medya ile geleneksel medyanın birbiriyle etkileşim süreci, bu sürecin yeni medya lehine nasıl evrilmeye başladığı, geleneksel medyanın kendini korumak (veya ömrünü uzatmak) için yeni medyanın argümanlarına hangi noktalarda sarıldığı ve yeni medyanın aradan geçen 20 yılı aşkın süre içinde niçin tam bir "kopuş" yaşayamadığı, iletişim sosyolojisi bağlamında eleştirel bir yaklaşımla tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Dikotomi, Geleneksel medya, Yeni medya.

ABSTACT

Since the beginning of the Internet revolution in the 2000s, traditional media (newspapers, magazines, television, radio) are looking for areas of protection against the increasing power of the new media. The instinct of traditional media to adapt to innovation on the one hand, and to preserve its existence on the other, presents us with a dichotomous media structure. In developed countries where the elderly population prevails in the world, traditional media maintains its power, and print newspapers and internet journalism are in a parallel line. In Japan, the newspaper Yomiuri Shimbun sells 14 million and The Asahi Shimbun sells 12 million. Bild newspaper has sales of 3 million 800 thousand in Germany. In Turkey, which has maintained a certain level despite its low newspaper reading habit in the past, but whose newspaper circulation is decreasing every year, according to May 2022 data, Hürriyet daily sells 185 thousand copies, Sabah 179 thousand, Sözcü 153 thousand and Milliyet 121 thousand copies. The daily circulation of newspapers in Turkey does not even reach 2 million. While the rise of the new media surrounds the world at a "balanced" rate, the new media environment with plenty of photographic, animated and video content has been dominant in the Turkish society, which has long been inclined towards visual culture rather than written culture.

In this study, it is aimed to discuss the said dissociation/contradiction theoretically within the framework of the concept of "dichotomy". Dichotomy is a term used in social sciences for concepts that are opposite and opposite to each other, but give meaning to one another. That is, the existence of one depends on the existence of the other; just like day-night, modern-postmodern. Within the framework of this concept, which can also be called “double-headedness”; The interaction process of the new media and traditional media, how this process started to evolve in favor of the new media, at what points the new media embraced the arguments of the new media in order to protect itself (or to prolong its life), and why the new media has made a complete "break" in the intervening more than 20 years. It has been discussed with a critical approach in the context of communication sociology.

Keywords: Dichotomy, Traditional media, New media.

SUFISM IN COUNTERING ISLAMOPHOBIA

Aslı Nur Düzgün

PhD Candidate, Lund University, Department of Political Science

ABSTRACT

The modernization theory and International Relations theories, which failed to solve current problems in the atmosphere of chaos, unpredictability, darkness and uncertainty of the 21st century, remained insufficient. The "Global International Relations" proposal, which was thrown into question by Amitav Acharya in 2014, has been widely accepted in the academic community and it is tried to form a universal perspective by removing the Western-centered/non-Western distinctions in interpreting international problems. Some of the studies carried out for this purpose are focused on Sufism. An Indian scholar Deepshikha Shahi, who contributed to the discipline of IR by elaborating the ontological, epistemological and methodological aspects of Sufism, is one of them. This article, inspired by Shahi, proposes a sufistic perspective in the counter against the ever-increasing Islamophobic winds. Because the authentic perspective of Sufism in the struggle against racist issues will make a great contribution to solving the problem, compared to the studies that do not go beyond the assessment of Islamophobia or hatred of Islam/Muslims, which has increased with the rising far-right waves all over the world.

Two issues have particular importance in the struggle against Islamophobia. The first of these is the way Muslims are perceived in different societies. The second issue is the impressions of Muslims living in different countries on other societies, both in their daily lives and in the struggle against Islamophobia. Muslims who are stigmatized with the connotations of terrorism, that is, "death" and targeted "Muslim bodies" are mentioned in the first of these two topics, and in the second, the false steps of Muslims that increase Islamophobic hatred (in daily life or in protests). On the way to dismantling Islamophobia, Sufi Rumi' and Sufi Bursevi's definitions of "body" as "clothes" that challenge materialist understanding, and the Sufistic Muslim model of definitions for Muslims who cause raised eyebrows that prevent dismantling Islamophobic hatred are included. In addition, there are details in the article such as "bias and hatred spread through social interactions" and "leaders are the product of societies, and societies follow the religion of their leaders". Body-dress identification is an effective method for coping with death anxiety, and it also opens a window to the smog of prejudices that are accepted without question. It also acts as a mirror for Muslims to watch themselves, offers a cure for invisible diseases and draws the ideal Muslim portrait. Therefore, the Sufist perspective, which challenges materialism, provides a very different perspective in the counter against all types of racism.

In the study, a solution proposal is presented by making use of the immaterialist perspective of Sufism in the struggle against Islamophobia. Because, according to studies that do not go beyond due assessment on Islamophobia or Islam/Muslim hatred, which has increased with the rising far-right waves all over the world, the authentic perspective of Sufism in the counter against racist problems will make a great contribution to solving the problem.

By going deeper into the underlying causes of Islamophobia, what exactly is targeted in the targeted subjects is examined. In addition, an authentic solution proposal is presented by elaborating the immaterialist perspective of Sufism.

Key words: Islamophobia, Sufism, bodies as clothes.

ÜCRET TATMİNİNİN ÜRETKENLİK KARŞITI İŞ DAVRANIŞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

EFFECT OF PAY SATISFACTION ON COUNTERPRODUCTIVE WORK BEHAVIOR

Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-3301-7496

Yüksek Lisans Öğrencisi Ahmet Egemen Saygın SEZGİN

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-0414-5146

Doktora Öğrencisi Itır HASIRCI

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-5449-2640

ÖZET

Genel anlamda, iş görenlerin ortaya koyduğu düşünsel ve bedensel emeğin bedeli, kişinin iktisadi faaliyete katılması karşılığı elde ettiği gelir olarak tanımlanan ücret kavramı farklı dönemlerde farklı kapsamlarda ele alınmıştır. Ekonomik bir kavram olarak ücret insan kaynakları için yapılan tüm ödeme biçimlerini kapsar ve genellikle iş görenlere yapılan ödemelerin tümünü içerir. Çalışma ekonomisine göre ise; ücret, bedeni veya fikri emeği karşılığında çalışana ödenen bedeldir. Farklı kesimlerin ücret olgusuna kendi amaç, öncelik ve çıkarları doğrultusunda farklı biçimlerde bakmalarının sonucu olarak ücretin nasıl belirleneceği, hangi düzeyde tutulması gerektiği ve bir motivasyon unsuru olarak taşıdığı işlev hep tartışma konusu olmuştur. Üretkenlik karşıtı iş davranışları, örgüte ve örgüt üyelerine zarar vermeye yönelik davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Üretkenlik karşıtı davranış, bir kurumun meşru çıkarlarına aykırı olan ve olumsuz etkileyen, diğer işgörenlere veya müşterilere zarar verebilen işgören davranışlarını ifade etmektedir. Bu tür davranışlar, sabotaj (kundaklama), saldırganlık, hırsızlık, fiziksel-sözlü saldırı gibi doğrudan-açıkça yapılan davranışlardan ya da kurallara uymama, işini kasıtlı olarak yanlış yapma, geri çekilme (işe gitmeme, geç kalma, iş bırakma vb.) gibi daha dolaylı-pasif olarak nitelendirilebilecek davranışlardan oluşabilmektedir. Araştırmanın amacı çalışanların ücret düzeyinden duydukları memnuniyetin, üretkenlik karşıtı davranışlar üzerindeki etkisini saptamaktır. Enflasyon koşullarında eriyen satın alma gücü ülkemizin bir gerçeği olmuştur. Araştırmanın bu ortamda yapılmış olması araştırmanın önemini güçlendirmektedir. Araştırma, genel müdürlüğü Ankara'da olan bir kamu iktisadi teşebbüsünün Bandırma'daki biriminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini merkezi Ankara'da bulunan bir kamu iktisadi teşebbüsünde çalışmakta olan 350 personel oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi bu kamu iktisadi teşebbüsünün Bandırma'daki biriminde çalışmakta olan 122 personel ile kolayda örnekleme yöntemiyle tespit edilmiştir. Toplanan verilerle güvenilirlik analizi, normallik testi, frekans analizi, korelasyon analizi ve regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizlerin neticesinde ücret tatmininin üretkenlik karşıtı iş davranışı üzerinde negatif yönlü ve anlamlı etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ücret Tatmini, Üretkenlik Karşıtı İş Davranışı, İşgören

ABSTRACT

In general terms, the concept of pay, which is defined as the price of intellectual and physical labor put forward by the employees and the income earned by the individual in return for participating in economic activity, has been discussed in different contexts in different periods, and the concept has been approached from different angles by various disciplines. If we look at the definition of pay in terms of the segments it concerns; In terms of economy, it is the "price of labor", and in terms of social policy, it is "the livelihood of the employee". In terms of labor law, it is the equivalent of the intellectual and physical activities of the employee. As an economic concept, pay covers all forms of payment for human resources and generally includes all payments to employees. According to the labor economy; pay is the price paid to the employee for his physical or intellectual labor; In other words, it is a predetermined amount of income that does not depend on the profit or loss of the company from the work done and is paid by the business to the employee without waiting for the

sale of the produced goods. As a result of different segments looking at the pay phenomenon in different ways in line with their own goals, priorities and interests, how the pay will be determined, at what level it should be kept and its function as a motivation factor have always been the subject of discussion. Anti-productive work behaviors are defined as behaviors that harm the organization and its members. Anti-productive behavior refers to employee behaviors that are contrary to the legitimate interests of an organization and negatively affect, harm other employees or customers. This type of behavior can be caused by direct-open behavior such as sabotage (arson), aggression, theft, physical-verbal attack, or more serious behaviors such as not obeying the rules, intentionally doing the wrong job, withdrawing (not going to work, being late, quitting work, etc.). It can consist of behaviors that can be described as indirect-passive. The research was carried out in Bandırma unit of a state economic enterprise whose general directorate is in Ankara. The population of the research consists of 350 personnel working in a state economic enterprise headquartered in Ankara. The sample of the research was determined by convenience sampling method with 122 personnel working in the unit of this state economic enterprise in Bandırma. Reliability analysis, normality test, frequency analysis, correlation analysis and regression analysis were performed with the collected data. As a result of the analysis, it has been determined that pay satisfaction has a negative and significant effect on counterproductive work behavior.

Key Words: Pay Satisfaction, Counterproductive Work Behavior, Employee

GİRİŞ

Genel anlamda, işgörenlerin ortaya koyduğu düşünsel ve bedensel emeğin bedeli, kişinin iktisadi faaliyete katılması karşılığı elde ettiği gelir olarak tanımlanan ücret kavramı farklı dönemlerde farklı kapsamlarda ele alınmış, kavrama çeşitli bilim dallarınca farklı açılardan yaklaşılmıştır. Farklı kesimlerin ücret olgusuna kendi amaç, öncelik ve çıkarları doğrultusunda farklı biçimlerde bakmalarının sonucu olarak ücretin nasıl belirleneceği, hangi düzeyde tutulması gerektiği ve bir motivasyon unsuru olarak taşıdığı işlev hep tartışma konusu olmuştur (Werther ve Davis, 1993: 430). İş tatmini ile ücret ve diğer ek kazançlar arası ilişki psikologlar için uzun süreli bir ilgi alanı olmuştur. İş tatmini konusundaki ilk yazınlarda iş görenlerin işe yönelik duygusal tepkileri üzerinde ücretin oynadığı kritik rol vurgulanmıştır. Hoppock' un iş tatmini ile ilgili etki bırakmış çalışmasında Hoppock R. (1935) ücretten duyulan memnuniyetsizlik, geniş bir meslek grubu için isteğe bağlı işten ayrılmada en önemli neden olarak öne sürülmüştür. 1970'lerin ortalarından itibaren ücret tatmini konusu yoğun bir araştırma alanı olmuştur. İlk ücret tatmini araştırmaları ücret tatmininin öncüllerine odaklanmış, bu odak ücret tatmininin ilk teorik modellerinin oluşmasıyla sonuçlanmıştır. Heneman and Schwab tarafından ücret tatmini ölçeğinin (Pay Satisfaction Questionnaire, PSQ) geliştirilmesi (1979, Heneman HG, III, Schwab DP 1985), 1980'lerin ortalarından 1990'ların ortalarına dek ücret tatmininin ölçülmesinde ve ücret tatmini anketinin baskın durumda olduğu ücret tatmini araştırmalarında ciddi ilgi artışına neden olmuştur (Ash, Dreher, & Bretz, 1987; Carraher & Buckley, 1996; Judge, 1993; Judge & Welbourne, 1994; Mulvey, Miceli, & Near, 1992; Orpen & Bonnici, 1987; Scarpello, Huber & Vandenberg, 1988). Kanıtlar ücretten duyulan memnuniyetsizliğin düşük performans seviyeleriyle (Bretz & Thomas, 1992), geç kalma gibi kaçınma davranışları (Koslowsky, Sagie, Krausz, & Singer, 1997), iş değiştirme veya iş değiştirme istekleri (Motowidlo, 1983; Trevor, Gerhart, & Boudreau, 1997), işe gelmeme (Weiner, 1980), hırsızlık (Greenberg, 1993) gibi göstergelerle ilişkili olduğunu göstermiştir. Araştırmalar, ücret tatminsizliğinin, açık bir biçimde çeşitli iş gören davranışları üzerinde önemli ve arzu edilmeyen etkileri olduğunu göstermiştir (Heneman ve Judge, 2000). Organizasyonlarda ücret, göreceli olarak birbirinden bağımsız 4 boyut üzerinde bulunmaktadır, bunlar bireyin mevcut doğrudan gelirini belirten ücret seviyesi boyutu, sigorta, emeklilik ve diğer çeşitli hizmetler için bireye ödenen doğrudan olmayan ek kazançlar boyutu, ücret düzeyindeki değişimi belirten artış boyutu, organizasyon bünyesindeki farklı görevlere ait ücret miktarları arasında var olan hiyerarşik ilişkileri belirten ücret yapısı boyutu (Krausz & Singer, 1997).

Üretkenlik karşıtı davranış, bir kurumun meşru çıkarlarına aykırı olan ve olumsuz etkileyen, diğer işgörenlere veya müşterilere zarar verebilen işgören davranışlarını ifade etmektedir. (Fox ve Spector, 1999: 916; Spector ve Fox, 2002). Robinson ve Bennett 'in (1995) tipolojisine göre örgütsel 2 boyut ve kişilerarası (bireysel) 2 boyut temel alınarak dört çeşit davranış türü bulunmaktadır (Robinson ve Bennett, 1995: 565). Örgütsel boyutta üretkenlikten sapma minör sapkınlık, mülke zarar majör sapkınlık olarak; kişilerarası boyutta ise politik sapkınlık minör sapkınlık, kişisel saldırganlık ise majör sapkınlık olarak belirtilmektedir (Gruys ve Sackett, 2003: 34-35; Robinson ve Bennett, 1995: 565). Üretkenlik karşıtı davranışların nasıl azaltılabileceği

sorusuna yanıt arıyor olması bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Araştırmanın amacı ücret düzeyinden duyulan memnuniyetin üretkenlik karşıtı iş davranışları üzerindeki etkisini ortaya koyarak çözüm önerileri sunmaktır. Bu kapsamda yapılan araştırmaların sınırlı sayıda olması araştırmanın gerekçesini oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma bir kamu kurumunun Bandırma şubesindeki 122 personelle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evreni 360 kişidir.

Araştırmanın hipotezleri belirli kuramlara göre oluşturulmuştur. Bu kuramlardan biri Adams'ın adalet teorisidir. Adams'a göre, kişi kendi sonuç/girdi oranını diğer bireylerin sonuç/girdi oranıyla karşılaştırdığında eşitsizlik olduğunu algılarsa bir adaletsiz olduğunu düşünecektir. Bu duruma göre eğer iki kişi aynı gayreti gösteriyorsa, eşit ücret almaları şarttır. Şayet işgörenlerde biri diğerinden daha az performans harcıyorsa daha az, daha fazla gayret gösteriyorsa da daha fazla ücret almalıdır (Paksoy, 2002: 106). Bu kuram ışığında araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

H_1: Ücret tatmininin üretkenlik karşıtı iş davranışı üzerinde anlamlı etkisi vardır.

H_2: Ücret tatmini ile üretkenlik karşıtı iş davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Anket formu toplam 49 sorudan oluşmaktadır. Anket'in ilk kısmında ÜKİD'i ölçmek amacıyla Spector vd. (2011)'ın geliştirdiği, Bal'ın 2020 yılındaki çalışmasından yararlanılmıştır. Anket formunun ikinci bölümünde işgörenlerin ÜT'yi ölçmek amacıyla, Seçkin ve Çoban (2017)'ın kullandığı şekilde, Heneman ve Schwab (1985)'ın geliştirdiği ücret tatmini ölçeği kullanılmıştır. Anket formunun üçüncü bölümünde ise işgörenlerin demografik 5 soru bulunmaktadır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo.1 Frekans Analizi Değerleri

Değişken		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	**Erkek**	98	80,3
	Kadın	24	19,7
Yaş	**18-29**	26	21,3
	30-39	36	29,5
	40-49	50	41,0
	50 ve üzeri	10	8,2
Medeni Durum	**Evli**	89	73
	Bekâr	33	27
Aylık Gelir	**4500-5449**	99	81,1
	5550-6549	10	8,2
	6550-7549	10	8,2
	7550 ve üzeri	3	2,5
Eğitim Durumu	**Lise ve altı**	103	84,4
	Önlisans	6	4,9
	Üniversite	11	9,0
	Yüksek Lisans ve üstü	2	1,6
Toplam		122	100

Tablo 1'de yer alan sonuçlar incelendiğinde ankete katılanların çoğunluğu 98 kişi (%80,3) ile erkek işgörenlerdir. Katılımcıların yaş aralıkları 40-49 yaş arası yoğunlukta olmak üzere 50 kişi (%41), eğitim durumları ağırlıklı olarak 103 kişi (%84,4) ile lise ve altı mezunu ve aylık gelir de ağırlıklı olarak 99 kişi (%81,1) 4500-5500 arasındadır. Medeni durumlarının da 89 çoğunluk ile evli (%73) olduğu görülmüştür.

Güvenilirlik Analizi

Tablo.2 Güvenilirlik Analizi Değerleri

	Cronbach's Alfa	İfade Sayısı
ÜKİD	0,984	40
ÜT	0,968	4

Araştırmada kullanılan ÜKİD Cronbach's Alpha değeri 0,848, ÜT Cronbach's Alpha değeri 0,968'dir. Sonuç olarak araştırmanın ölçekleri güvenilir olarak kabul edilmektedir.

Normallik Analizi Değerleri

Tablo.3 Normallik Analizi Değerleri

	Çarpıklık	Basıklık
ÜKİD	1,842	1,918
ÜT	-0,144	-1,097

"ÜK" ve ''ÜT" ölçekleri için normallik testi sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir. Ölçekler için çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2 ile -2 arasında olduğu görülmüştür.

Korelasyon Analizi Değerleri

Tablo.4 Değişkenler Arası İlişkiler

Değişkenler	**1**	**2**
1.ÜKİD	1	
2.ÜT	-0,207* 0,011	1

N:122, p*<0,05, p**<0,01

Araştırmanın yapıldığı kurumda çalışanların ÜKİD ve ÜT arasındaki ilişkiler korelasyon analizi ile araştırılmış, değişkenler arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki (r(122): -0,207, p<0,05) olduğu belirlenmiştir. (H_2 hipotezi kabul)

Regresyon Analizi Değerleri

Tablo.5 Regresyon Analizi Değerleri

R	**R^2**	**Düzeltilmiş R^2**	**F**	**Beta**	**Sig.**
0,207	0,043	0,035	5,367	-,207	0,022

Bağımlı Değişken: Üretkenlik Karşıtı İş Davranışı

Bağımsız Değişken: Ücret Tatmini

Tablo 5'te yapılan analizin sonucu incelendiğinde, ÜT'nin ÜKİD üzerinde negatif yönlü ve anlamlı etkisinin olduğu belirlenmiştir (β= -0,207 p=0,022). Bu sonuca göre H_1 hipotezi kabul olmuştur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırma kapsamında yapılan analizlerin neticesinde ücret tatmininin üretkenlik karşıtı iş davranışı üzerinde negatif yönlü ve anlamlı etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç, Hung ve Mei-Chun (2014) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Benzer araştırma sonucu elde edilen bir diğer çalışma ise 421 çalışan ile Conny ve Christine (2014) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sonuçlara göre ücret tatmini azaldıkça üretkenlik karşıtı iş davranışlarının arttığı veya ücret tatmini arttıkça üretkenlik karşıtı iş davranışlarının azaldığı ifade edilebilir.

Araştırmanın sonuçları incelendiğinde işgörenlerin, ücret tatminlerini arttırmak, üretkenlik karşıtı davranışlarını azaltmak için verilebilecek tavsiyeler şunlardır;

-İşgücü beklentileri ve standartları netleştirilmelidir.

-İşgörenler, örgütün ve yöneticilerinin stratejileri ile uyumlu hale getirilmelidir.

-İşgörenler arasında adil değerlendirme ve ücretlendirme sistemi oluşturulmalıdır.

-Örgütte geleneksel kademe ve dereceye göre ücretlendirme yerine, yeterli ve eşit şartlarda ücretlendirme sistemi kurulmalıdır.

-Örgütte görevli personelin, benzer görevi yapan diğer kurum çalışanlarının şartlarını araştırması ve piyasa ücret araştırması yapması gereklidir.

Araştırmaya konu olan kamu iktisadi teşebbüsü, diğer kuruluşları gibi personelinin ücretlendirilmesinde inisiyatif sahibi değildir. Bu sebeple yukarıda belirtilen problem sahaları ile ilgili makro seviyede tedbir alınması oldukça önem arz etmektedir. Her araştırmada olduğu gibi bu çalışmanın da belli başlı kısıtları mevcuttur. Bu çalışma yalnızca Bandırma'da bulunan bir kamu kurumunun personeli ile gerçekleştirilmiştir. Farklı kurumlarda ve daha fazla örneklem sayısı ile araştırmanın tekrarlanması karşılaştırma açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Ash, R. A., Dreher, G.F. ve Bretz, R.D. (1987). Dimensionality and stability of the pay satisfaction questionnaire. Paper presented at the Annual Meeting of the Society for Industrial and Organizational Psychology, Atlanta, GA.

Bal, T. (2020). The Role of Organizational Cynicism as a Mediator in the Relationship Between Perceived Organizational Support and Counter Productive Work Behavior for Public Employees. Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security), 10(1). 145-164.

Bretz, R. D., ve Thomas, S. L. (1992). Perceived equity, motivation, and final-offer arbitration in major league baseball. Journal of Applied Psychology, 77, 280-287.

Carraher, S. M. ve Buckley M. R. (1996). Cognitive complexity and the perceived dimensionality of pay satisfaction. Journal of Applied Psychology, 81, 102-109.

Carrol, S. J. ve Henry, L.T. (1977). Organizational Behavior, Chicago: St. Clair Press.

Conny H. A. ve Christine J. S. (2012). Leadership and Pay Satisfaction, International Studies of Management & Organization, 42(1), 87-105.

Greenberg, J. (1993). Stealing in the name of justice: Informational and interpersonal moderators of theft reactions to underpayment inequity. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 54, 81-103.

Gruys, M. L. ve Sackett, P. R. (2003). Investigating the Dimensionality of Counterproductive Work Behavior. International Journal of Selection and Assessment, 11(1), 30-42.

Heneman, H. G. ve Schwab, DP. (1985). Pay satisfaction: Its multidimensional nature and measurement. International Journal of Psychology, 20, 129-142.

Hoppock, R. (1935). Job satisfaction. New York: Harper.

Hung-Wen L. ve Mei-Chun L. (2014). A study of salary satisfaction and job enthusiasm – mediating effects of psychological contract. Applied Financial Economics, 24, 1577-1583.

Judge, T. A. ve Welbourne, T. M. (1994). A confirmatory investigation of the dimensionality of the pay satisfaction questionnaire. Journal of Applied Psychology, 79, 461-466.

Koslowsky, M., Sagie, A., Krausz, M. ve Singer, A. D. (1997). Correlates of employee lateness: Some theoretical considerations. Journal of Applied Psychology, 82, 79-88.

Martinko, M. J., Gundlach, M. J. ve Douglas, S. C. (2002). Toward an integrative theory of counterproductive workplace behavior: A causal reasoning perspective. International Journal of Selection and Assessment, 10(2), 36-50.

Motowidlo, S. J. (1983). Predicting sales turnover from pay satisfaction and expectation. Journal of Applied Psychology, 68, 484-489.

Mulvey, P. W, Miceli, M. P. ve Near, J. P. (1992). The pay satisfaction questionnaire: A confirmatory factor analysis. Journal of Social Psychology, 132, 139-141.

Orpen, C. ve Bonnici, J. (1987). A factor analytic investigation of the pay satisfaction questionnaire. Journal of Social Psychology, 127, 391-392.

Paksoy, M. (2002). Çalışma Ortamında İnsan ve Toplam Kalite Yönetimi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Robinson S.L. ve Morrison E.W. (2000). The development of psychological contract breach and violation: a longitudinal study. J. Organ. Behav., 21, 525-546

Robinson, S. L. ve Bennett, R. J. (1995). A typology of deviant workplace behaviors: A multidimensional scaling study. Academy of management journal, 38(2), 555-572.

Scarpello, V., Huber, V. ve Vandenberg, R. J. (1988). Compensation satisfaction: Its measurement and dimensionality. Journal of Applied Psychology, 73, 163-171.

Seçkin, Ş. N. ve Çoban, R. (2017). Ücret Düzeyinden Tatmin, İşte Kalma Niyeti ve Yaşam Tatmini İlişkisinde Algılanan Alternatif İş Fırsatlarının Düzenleyici Rolü. İşletme Araştırmaları Dergisi, 9(3), 134-148.

Spector, P. E. (2011). The Relationship of Personality to Counterproductive Work Behavior (CWB): An Integration of Perspectives. Human Resource Management Review, 21(4), 342-352.

Spector, P.E. ve Fox, S. (2002). An Emotion Centered Model of Voluntary Work Behavior: Some Parallels between Counterproductive Work Behavior and Organizational Citizenship Behavior. Human Resource Management Review, 12(2), 269-292.

Weiner, N. (1980). Determinants and behavioral consequences of pay satisfaction: A comparison of two models. Personnel Psychology, 33, 741-757.

ÖZYETERLİLİK ALGISININ YENİLİKÇİ DAVRANIŞ EĞİLİMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ARAŞTIRMA

THE EFFECT OF SELF-EFFICACY ON INNOVATIVE BEHAVIOR: A RESEARCH

Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-3301-7496

Yüksek Lisans Öğrencisi İbrahim IŞIK

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, ORCID: 0000-0001-6054-215X

Doktora Öğrencisi Itır HASIRCI

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-5449-2640

ÖZET

Öz yeterlilik kavramı ilk kez Albert Bandura tarafından Sosyal Bilişsel Kuram 'da kullanılmıştır. Özyeterlilik bireyin belirli bir performansını ortaya koymak için daha önceden gerekli etkinlikleri organize edip, başarılı olabilme kapasitesi hakkında kendine ilişkin yargısı olarak tanımlanmıştır. Başka bir tanım , kişinin gelecekte karşılaşabileceği zorlukların üstesinden gelmede ne derece başarılı olabileceğine ilişkin kendi hakkında yargısı, inancıdır (Bandura (1977). Tuncer ve Özüt (2012) ise Öz yeterliliğin bir işte gerek duyulan performansı etkilediğini, karşılaşılan zorlukların aşılması noktasında önemli olduğunu ve dışsal unsurlardan çok içsel süreçlerle yakından ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Öz yeterlilik; bireyin karşılaşabileceği güçlüklerde, olayın üstesinden gelip gelemeyeceğine ilişkin kendine duyduğu inanç, kendi hakkındaki yargısıdır. Bilgi ve beceriler potansiyeli oluştururken o potansiyeli gerçekleştirmeye yönelik çabayı tetikleyecek olan öz yeterlilik algısı bireyin gelişime yönelik çabasını ve faaliyetlerini etkileyecektir. Yenilikçilik ve yenilikçi (inovatif) düşünme bir işletmenin geleceği açısından önemli bir kavramdır. Çalışanların işletme içi faaliyetlerinin belirleyicisi bilgi ve becerilerinden ziyade öz yeterlilik algıları olarak görülmektedir. Günümüzde rekabet koşulları işletmeleri daha inovatif davranmaya zorlamaktadır. Yenilikçi davranışların nasıl artırılabileceği noktasında yöneticilerin ve çalışanların neler yapabileceği çalışmamızın ana sorusunu oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı özyeterlilik algısının çalışanların yenilikçi davranış eğilimleri üzerindeki etkisini araştırmaktır. Yenilikçi davranışların nasıl artırılabileceği konusundaki araştırmaların literatürde yeterli düzeyde olmaması çalışmamızın gerekçesini oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni Balıkesir in Altıeylül ilçesinde faaliyet gösteren bir özel sektör kuruluşundaki 350 beyaz yakalı çalışan oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi belirlenirken rastlantısal örneklem yöntemi kullanılmış olup, bu yöntemle belirlenen 141 çalışan araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırma 25-30 Kasım 2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Yapılan analizlerin neticesinde öz yeterlik algısının yenilikçi davranış eğilimleri üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özyeterlilik, Yenilikçi Davranış, İşgören.

ABSTRACT

The concept of self-efficacy was first used by Albert Bandura in Social Cognitive Theory. It is defined as an individual's self-judgement about his capacity to be successful by organizing the necessary activities in order to reveal a certain performance. As another definition, it is a person's judgement, belief about how successful he or she will be in overcoming the difficulties he may face in the future. Different definitions of researchers doing research in the field of self-efficacy have taken place in the literature. Bandura (1977) has been defined as the result of cognitive processing of various sources of competence information, which are indirectly socially and physiologically revealed through interpretation. Tuncer and Özüt (2012), on the other hand, state that self-efficacy affects the performance required in a job, is important in overcoming the difficulties encountered, and is closely related to internal processes rather than external factors. Self-sufficiency; The

individual's belief in himself/herself about whether he/she can overcome the event in the difficulties he/she may encounter is his/her judgement about himself/herself. While knowledge and skills create the potential, it will affect the individual's efforts and activities for development, as it is the perception of self-efficacy that will trigger the effort to realize that potential. Innovation and innovative thinking are important concepts for the future of a business. The determinant of the in-house activities of the employees is seen as their self-efficacy perceptions rather than their knowledge and skills. Today, competitive conditions force businesses to be more innovative. The main subject of our study is what managers and employees can do at the point of how innovative behaviors can be increased. The reason for our study is that the researches on how to increase innovative behaviors are not sufficient in the literature. The population of the research consists of 350 white-collar employees in a private sector organization operating in the district of Altıeylül. Random sampling method was used while determining the sample of the study, and 141 employees determined by this method constitute the sample of the research. The research was conducted between 25-30 November 2021. As a result of the analysis, it was determined that the perception of self-efficacy has a positive and significant effect on innovative behavior tendencies.

Key Words: Self Efficacy, Innovative Behaviour, Employee.

GİRİŞ

İnovatif davranış, işletmede çalışanların yaptığı işin bilincinde olarak yeni fikirleri, ürünleri, iş ve işlemleri, prosedürleri kendi çalışma rolüne, çalışma birimine veya organizasyonuna tanıtması ya da uygulamasıdır (Newman vd., 2018). Rekabetin yoğun bir şekilde yaşandığı piyasalarda küreselleşmenin de etkisiyle firmaların bulunduğu sektör ile ilgili yeniliklere ayak uydurmanın yanında yenilikleri yaratan tarafta yer alması gerekliliği kaçınılmaz olmuştur (Yuan ve Woodman, 2010: 323). Çünkü bu tarafta yer alan firmalar rekabette fark yaratırken, bu gelişime ayak uyduramayan firmalar maalesef varlıklarını sürdürememektedir (Luecke, 2008). Literatürde yaratıcılık yenilikçiliğin kaynağı, yenilikçilikte yaratıcı fikirlerin uygulanması olarak tanımlanmıştır (Pirola-Merlo, 2004). Yenilikçi davranışlar işgörenin bir sorunu açıkladığı anda kendini gösterir, sorun ile ilgili inovatif düşünceler geliştirdiği, bunlardan faydalanıp, kullandığı çok aşamalı bir süreç olarak kabul edilmektedir (Teng vd., 2019). Nihayetinde inovatif düşüncelerin, aşamaların ve çözümlerin üretimi, tanıtılması ve hayata geçirilmesi ile gelişen bir kavramdır (Bani-Melhem vd., 2018).

Yenilikçilik ve yenilikçi(inovatif) düşünme bir işletmenin geleceği açısından önemli bir kavramdır. Bu araştırmanın amacı yenilikçi davranışları üzerinde özyeterlilik algısının etkisini incelemektir. Günümüzde rekabet koşulları işletmeleri daha inovatif davranmaya zorlamaktadır (Tuan ve Venkatesh, 2010). Yenilikçi davranışların nasıl artırılabileceği noktasında yöneticilerin ve çalışanların neler yapabileceği çalışmamızın ana sorusunu oluşturmaktadır. Yenilikçi davranışların nasıl artırılabileceği konusundaki araştırmaların literatürde yeterli düzeyde olmaması çalışmamızın gerekçesini oluşturmaktadır.

Öz yeterlilik kavramı ilk kez Bandura tarafından kullanılmış, kişilerin belirli bir performansını ortaya koymak amacıyla belirlenen başarılı olabilme kapasitesi hakkında kendine ilişkin yargısı olarak tanımlanmıştır (Bandura, 1982). Başka bir tanım, bireyin ilerleyen zamanlarda karşı karşıya kalabileceği zorlukları yenerken ne kadar başarılı olabileceğine dair kendi hakkında inancıdır (Bandura, 1977). Öz yeterlik alanında araştırma yapan araştırmacıların farklı tanımlamaları da literatürde yer almıştır. Tuncer ve Özüt (2012) ise öz yeterliliğin çalışma performansına katkı sağladığını, zorlukları aşarken önem arz ettiğini ve hem dışsal hem de içsel aşamalarla alakalı olduğunu belirtmektedirler (Kim ve Jang, 2018).

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma Balıkesir ili Altıeylül ilçesinde faaliyet gösteren ve 350 çalışanı olan bir özel sektör kuruluşunda gerçekleştirilmiştir. İşletmenin seçilmesinin nedeni Balıkesir merkez ilçelerindeki en yüksek istihdam sağlayan işletmelerden biri olması ürettiği ürün itibariyle de Türkiye'de ilk üç firma arasında yer almasıdır. Ülkemize gerek iç pazarda gerekse de yaptığı ihracat seviyesi ile hatırı sayılır bir katma değer sağlayan bu firmadaki çalışanların öz yeterlilik algılarının yenilikçi (inovatif) davranışlarına etkisi ölçülmüştür. Araştırmanın örneklemi belirlenirken rastlantısal örneklem yöntemi kullanılmış olup, bu yöntemle belirlenen 141 çalışan araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Veriler anket tekniğiyle toplanmıştır. Anket 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışanların yenilikçi(inovatif) davranış (YD) eğilimlerini ölçmek için toplam 23 sorudan oluşan Lukes ve Stephan tarafından 2017 yılında geliştirilen ölçek kullanılmıştır. İkinci bölümde Öz yeterlilik (ÖY) algı seviyelerini ölçmek için 10 maddeden oluşan Schwarzer vd. (1998) tarafından geliştirilen, 2010 yılında Türkçe'ye çevrilen 10 soruluk (Aypay, 2010: 123) "Öz Yeterlilik Ölçeği" kullanılmıştır. Üçüncü bölümde 5 demografik soru yöneltilmiştir. Anket demografik sorular dâhil 51 sorudan oluşmaktadır.

Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

H_1: Öz yeterlilik algısının inovatif davranış eğilimleri etkiler.

H_2: Öz yeterlilik algısı ile inovatif davranış eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmaya katkı sağlayan 141 özel sektör çalışanının demografik özellikleriaşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo.1 Frekans Analizi Değerleri

Değişkenler			**(%)**
Cinsiyet	Erkek	125	88,7
	Kadın	16	11,3
	Total	141	100,0
Yaş	18-24	6	4,3
	25-31	31	22,0
	32-38	55	39,0
	39-45	32	22,7
	46 ve üstü	17	12,1
	Total	141	100,0
Eğitim Durumu	Ortaöğretim	1	,7
	Lise	45	31,9
	Ön lisans	28	19,9
	Lisans	60	42,6
	Yüksek Lisans/Doktora	7	5,0
	Total	141	100,0
Kurumda Çalışma Süresi	1 yıldan az	15	10,6
	1-6 yıl arası	30	21,3
	6-10 yıl arası	31	22,0
	11-15 yıl arası	39	27,7
	15 ve üstü yıl	26	18,4
	Total	141	100,0
Aylık Gelir Durumu	3000 TLve altı	2	1,4
	3000-4500 TL	50	35,5
	4501-6500 TL	59	41,8
	6501-8000 TL	15	10,6
	8000 TL ve üzeri	15	10,6
	Total	141	100,0

Tablo 1'deki toplanan veriler incelendiğinde;

Katılımcıların %88,7'si erkek,%11,3'ünün kadın olduğu görülmektedir. Katılımcıların %4,3'ü 18-24 yaş aralığında, %22'si 25-31 yaş aralığında,%39'u 32-38 yaş aralığında,%22,7'si 39-45 yaş aralığında,%12,1'i 46

ve üzeri bir yaş aralığında görülmektedir. Oranlardan da anlaşılacağı üzere katılımcıların büyük çoğunluğu 32-38 yaş aralığındadır. Katılımcıların %7'sinin ortaöğretim mezunu, %31,9'unun lise mezunu olduğu, %19,9'unun önlisans mezunu olduğu, %42,6'sının lisans mezunu olduğu, %5'inin yüksek lisans veya doktora mezunu olduğu görülmektedir. Bu durumda katılımcıların çoğunun lisans mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların işletmede çalışma sürelerine bakıldığında %10,6'sının 1 yıldan az,%21,3'ünün 1-6 yıl arası,%22,0'sinin 6-10 yıl arası,%27,7'sinin 11-15 yıl arası,%18,4'ünün 15 ve üstü yıl çalıştıkları görülmektedir. Katılımcıların gelir durumları incelendiğinde %1,4'ünün 3000 TL ve altında, %35,5'unun 3000-4500 TL aralığında,%41,8'inin 4501-6500 TL aralığında,%10,6'sının 6501-8000 TL aralığında,%10,6 sının 8000TL ve üzeri tutarda gelir elde ettiği görülmektedir. Oranlara bakıldığında firmanın esnek bir ücret politikası izlediği, performans ve firmadaki çalışma süresine göre ücretlendirmede farklılıklar olduğu düşünülmektedir.

Güvenilirlik Analizi

Tablo.2 Güvenilirlik Analizi Değerleri

Ölçek	N	Alfa
YD	23	0,903
ÖY	10	0,836

Tablo 2 incelendiğinde araştırmada kullanılan YD ölçeği'nin güvenilirlik katsayısı 0,903 olarak çıkmaktadır. Son olarak ÖY ölçeğine ait güvenilirlik katsayısı değeri 0,836 olarak belirlenmiştir. Güvenilirlik analizinde Cronbach Alpha değeri 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Yukarıda da belirtildiğim üzere bu değer belli aralıklarda ölçeklerin güvenilirlik durumunu gösterir.0'a yaklaşıldığında güvenilirlik düşerken,1'e ne kadar yakın bir sonuç çıkarsa ölçeğin güvenilirliği artar. Tablo 2'de de görüldüğü üzere bütün değerler 0,80-1,00 aralığında çıkmıştır. Sonuç olarak araştırmanın ölçekleri güvenilirdir.

Normallik Analizi Değerleri

Tablo.3 Normallik Analizi Değerleri

	Çarpıklık	Basıklık
YD	0,367	0,191
ÖY	0,087	0,078

Tablo 3'te görüldüğü üzere ölçek verileri çarpıklık ve basıklık değerleri normallik için genel kabul gören +1,5 ile -1,5 arasında bir değer aldığından normal dağılım gösterdiğini söylenebilir.

Korelasyon Analizi Değerleri

Tablo.4 Korelasyon Analizi Değerleri

Değişkenler	1	2
1.YD	1	
2.ÖY	0,663** 0,000	1

N:141,p*<0,05,p**<0,01

Araştırmanın yapıldığı kurumda çalışanların YD ve ÖY arasındaki ilişkiler korelasyon analizi ile araştırılmıştır. Yapılan korelasyon analizinin neticesine göre ÖY ile YD arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki (r(141): 0,663, p<0,05) olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre H_2 hipotezi kabul olmuştur.

Regresyon Analizi Değerleri

Tablo.5 Regresyon Analizi Değerleri

R	R^2	Düzeltilmiş R^2	F	Beta	Sig.
0,663	0,439	0,435	108,944	,663	0,000

Bağımlı değişken: YD

Bağımsız Değişken: ÖY

Tablo 5'teki analizin neticesine göre ÖY'nin YD üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisinin olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$; B=0,577). Bu durum ÖY'deki bir birimlik standart sapma artışı durumunda, YD'de %57,7 oranında bir artış meydana geleceğini belirtmektedir. Sonuç olarak H_1 hipotezi kabul olmuştur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma ÖY ile YD ilişkisini belirlemek için yapılmıştır. ÖY ve YD arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Basım vd. (2008) çalışanların ÖY'lerinin yenilikçilik ve risk alma üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında da benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Hasırcı ve Örücü (2021)'nün çalışmasında da bu iki değişken arasında benzer sonuçları bulmuşlardır.

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde ÖY yenilikçi düşünebilmek noktasında bu sektör için daha önemlidir. Şirket yöneticileri çalışanlarının ÖY gibi iç motivasyon konularında yoğunlaşarak, bu durumu artıracak aktivitelere ağırlık vermelidir. Bu kapsamda eğitimler düzenleyerek profesyonel kişilerden yardım almalıdırlar. Çalışanların özgüvenlerini destekleyici onların yetenek ve bilgilerini destekleyip geliştirmeye önem verici bir uygulama içerisinde olmalarında da fayda olabileceği söylenebilir. Ayrıca çalışanların psikolojik durumları irdelenerek performanslarını artırıcı çalışmalar yapılmalıdır. Çalışanların işleriyle ilgili bilgi ve becerilerini artırarak gelişmelerinin sağlanması öz yeterlilik ve öz güvenlerini artıracak, dolayısıyla inovatif düşünmelerini kolaylaştıracaktır. İnovatif bir çevre oluşturulması, çalışanları ödüllendirmek ve iç-dış iletişime ağırlık vermek öz yeterlilik algısının artmasına, dolayısıyla yenilikçi düşünmeye katkı sağlayacaktır.

Araştırma Balıkesir İli Altıeylül ilçesindeki bir özel sektör kuruluşunun 141 çalışanı üzerinde yapılmıştır. Çıkan veriler sonuçları açısından genellenemez. Farklı sektörlerde farklı sonuçlar elde edilebilir. Bunun için ileride farklı kurum, kuruluş, sektör ve meslek gruplarına farklı örneklem gruplarıyla ve daha fazla katılım ile yeni çalışmalar yapılması literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. Psychological Review, 84(2), 191-215.

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. American Psychologist, 37(2), 122- 147.

Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective self efficacy in changing socities. New York: Cambridge University Press.

Bani-Melhem, S., Zeffane, R., & Albaity, M. (2018). Determinants of employees' innovative behavior. International Journal of Contemporary Hospitality Management, 30(3), 1601-1620.

Kim, J. H. ve Jang, S. N. (2018). Seafarers' quality of life: Organizational culture, self-efficacy and perceived fatigue. Int. J. Environ. Res. Public Health, 15(15), 2-11.

Luecke, R. (2008). İş dünyasında yenilik ve yaratıcılık. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

Newman, A., Herman, H., Schwarz, G. & Nielsen, I. (2018). The effects of employees' creative self-efficacy on innovative behavior: The role of entrepreneurial leadership. Journal of Business Research, 89, 1-4.

Pirola-Merlo, A., & Mann, L. (2004). The relationship between individual creativity and team creativity: Aggregating across people and time. Journal of Organizational Behavior, 25(2), 235- 257.

Teng, C. C., Hu, C. M., & Chang, J. H. (2019). Triggering creative self-efficacy to increase employee innovation behavior in the hospitality workplace. The Journal of Creative Behavior, 54(4), 912- 925.

Tuan, L. & Venkatesh, S. (2010). Organizational culture and technological innovation adoption in private hospitals. International Business Research, 3(3), 144-153.

Tuncer, M. ve Özüt, A. (2012). Sınıf öğretmeni adaylarının eğitsel internet kullanımına yönelik öz yeterlik inançları. Turkish Studies, 7(2), 1079-1091.

Yuan, F., & Woodman, R. W. (2010). Innovative behavior in the workplace: The role of performance and image outcome expectations. Academy of Management Journal, 53(2), 323-342.

URFA SANCAĞINDAKİ AŞİRETLERDE TÖRE HUKUKUNUN YANSIMALARI

REFLECTIONS OF CUSTOM LAW IN TRIBES IN URFA SANJAK

Dr. Öğr. Üyesi Doğan GÜN

Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü., Orcid No: 0000-0002-0962-929X

Dr. Mehmet Nuri ŞANDA

Orcid No: 0000-0003-3800-6996

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu, kendine özgü devlet düzeni sayesinde uzun süre varlığını devam ettirmiş bir Türk-İslam devletidir. Bu özelliği onu, kendinden önce kurulan diğer Türk-İslam devletlerinden bir ölçüde ayırır. Osmanlı hukuku, esas itibarıyla şer'i hukuk ve bunun yanında zaman içerisinde oluşan örfi hukuktan oluşmaktadır. İdari, hukuki, askeri, toplumsal ve ekonomik alanlarda örfi hukukun şer'i hukukla çatışmamasına özen gösterilmiştir. Aksi bir çözüm, hukuki hayatta çekişmelere ve ikiliklere yol açardı. Bu sebeple şer'i ve örfi hukuk, birbiriyle çatışma veya rekabet içinde olan iki ayrı hukuk değil, birbirini tamamlayan kurallar bütünüydü. Osmanlı hukukunda örfi hukukun meyvesi olan kanunnameler ise yine bu hukukun sınırları içerisinde muhtelif zaman ve zeminlerde, padişahın emir ve fermanlarıyla zamanın şeyhülislamlarının fetvalarına dayanılarak konulan kanun hükümleriydi. Padişahın ülke yönetimi için çıkardığı kanunlarla birlikte "*töre*" olarak adlandırılan mahalli gelenek ve görenekler de örfî hukuk içerisinde yer almıştır. Osmanlı toplumundaki törenin temellerine bakıldığında, İslamiyet öncesine dayandığı görülmektedir. Bu sözlü kurallar, halkın ve devlet adamlarının günlük yaşamda uyması gereken siyasî, ahlakî ve içtimaî bir anayasa hükmündedir. Bu kurallar, yüzyıllar boyunca nesilden nesile sözlü olarak aktarılmıştır. Konargöçer hayatın beraberinde getirdiği toplu yaşama ihtiyacı aşiretleri, "*töre*" olarak adlandırılan sözlü kanunlar yapmaya yönlendirmiştir. Bu bildiride, Urfa sancağındaki konargöçer aşiretlerin törelerini, XVIII., XIX. ve XX. yüzyıllara ait Osmanlı arşiv belgelerinde yer alan Urfa'daki düzeni korumaya yönelik belgelerle kıyaslayarak, hükümetle temas halinde olan aşiretlere mensup bazı hanelerin, yerleşik hayata geçip töre hukukunu ne derecede terk ettiği ve merkezi hükümetin koyduğu kanunların, töre uygulamalarında ne gibi değişikliklere yol açtığı vurgulanacaktır. Sonuç olarak, aşiretlerin töre hukukunu tamamen terk etmedikleri, kız kaçırma, kan davası ve bu davaların barışla neticelenmesi için ödenen diyet miktarları, kantuzu geleneği, aşiret mensupları arasındaki borç hukuku (*Vesgue)* ve hırsızlık gibi konular üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı, Urfa, Aşiret, Hukuk, Töre

ABSTRACT

The Ottoman Empire is a Turkish-Islamic state that has survived for a long time thanks to its unique state order. This feature distinguishes it to some extent from other Turkish-Islamic states established before it. Ottoman law mainly consists of canon law and customary law that emerged over time. Care has been taken to ensure that customary law does not conflict with canon law in administrative, legal, military, social and economic fields. An opposite solution would have led to conflicts and dualities in legal life. For this reason, canon and customary law were not two separate laws that were in conflict or competing with each other, but were a set of rules that complemented each other. The laws, which were the fruit of customary law in Ottoman Empire, were the provisions of the law, which were made on the basis of the sultan's orders and edicts and the fatwas of the Shaykh-al-Islams of the time, at various times and grounds within the boundaries of this law. Along with the laws that the sultan made for the administration of the country, the local customs and traditions called "custom" were also included in the customary law. When we look at the foundations of the ceremony in Ottoman society, it is seen that it dates back to pre-Islamic times. These oral rules are like a political, moral and social constitution that the people and statesmen must abide by in daily life. These rules have been passed down orally from generation to generation for centuries. The need for communal life brought with it by

nomadic life has led the tribes to make verbal laws called “morals”. In this paper, by comparing the customs of the nomadic tribes in the sanjak of Urfa with the documents in the Ottoman archival documents of the XVIII., XIX. ve XX centuries to preserve the order in Urfa, it will be discussed to what extent some households belonging to the tribes who were in contact with the government abandoned the customary law and the laws made by the central government. It will be emphasized what kind of changes it has led to moral practices. As a result, subjects such as abduction, blood feuds and the amount of diet paid for the peaceful settlement of these cases, the tradition of kantuzu, the law of debt among the tribesmen (Vesgue) and theft will be discussed.

Keywords: Ottoman, Urfa, Tribe, Law, Custom

SALVADOR DALİ'DE NARKİSSOS'UN METAMORFOZU

METAMORPHOSIS OF NARKISSUS IN SALVADOR DALI

Mehmet Akif KAPLAN[1], Ali KOÇ[2]

[1] Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye. ORCID: 0000-0001-8389-334X

[2] Öğr. Gör. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü, Resim, Kahramanmaraş, Türkiye. ORCID: 0000-0002-0939-2587

Özet

Bu çalışma Eski Yunan mitolojisinde yer alan Narkissos hikayesi ve sürrealist ressamlardan olan Salvador Dali'nin Narkissos'un Metamorfozu adlı eseri üzerinden değerlendirmesini kapsar. Bununla birlikte Salvador Dali'nin Narkissos'un Dönüşümü adlı sürrealist eseri sembolik ve psikolojik açılardan da incelenir.

Narkissos hikayesinin ilk örneği M.Ö. 50 yıllarında şair Parthenius tarafından yazılmıştır. Daha sonra birkaç versiyonu daha yazılan Narkissos öyküsünü en iyi şekilde anlatanın Ovidius olduğu bilinir. Narkissos öyküsü hemen her dönemde sanatçılara ilham kaynağı olmuştur. Narkissos ve Ekho'nun öyküsü şairler, yazarlar ve ressamlar tarafından tekrar tekrar ele alınmıştır. Dolayısıyla, Narkissos miti çoğu zaman şiir, müzik ve resim olarak varlık kazanır.

Kephisos ve Liriope'nin oğlu olan Narkissos güzel bir gençtir. Narkissos'un güzelliği genç kızları adeta büyülemekte ve onları kendine çekmektedir. Ancak, Narkissos güzel ve yakışıklı olduğu kadarda da kibirlidir. Kibri yüzünden kendine âşık olan, arzulayan herkesi reddetmiştir. Ona aşık olan peri kızı Ekho'yu da reddetmiştir. Reddedilen Ekho aşk acısıyla yok olmuş ve ondan geriye sadece sesi kalmıştır. Narkissos ise bir gün su içmek istediği göl kıyısında suya eğildiği sırada su yüzeyinde kendi yansımasını görür ve kendi güzelliğine aşık olur. Nihayetinde kendi görüntüsünü o kadar çok sever ki, kendinden kendisini alamayarak göl kıyısında kendini sulara bırakarak ölmüştür.

Rönesans sanatçılarından modern dönem sanatçılarına kadar birçok sanatçı Narkissos konusunu çalışmıştır. Nikolas Poussin, Claude Lorrain, Hendrik Govaerts, Caravaggio, Dirk Van Baburen, Abraham Bloemaert, John William Waterhose, Pablo Picasso, Vasili Kandinsky ve Salvador Dali gibi çok sayıda ressam kendi sanat anlayışı içerisinde Narkissos hikayesini temsil eden resimler yapmıştır. Modernizm'e kadar Narkissos miti ressamlar tarafından suda kendini seyreden, izleyen güzel bir delikanlı olarak betimlenir ve yapılan resim bu hikayeyi temsil eder. Ancak, modernizmde Salvador Dali, Narkissos hikayesini sürrealist anlayışta betimlemiştir. Dali'nin yapmış olduğu resim Narkissos'un cezbedici güzelliğinden bir sahne yansıtmaz. Dali'nin Narkissos mitinden hareketle yapmış olduğu Narkissos'un Dönüşümü adlı eseri psikolojik ve cinsel kimlik üzerinden çağrışımlar da barındırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Narkissos, Ekho, Salvador Dali, Sürrealizm, Metamorfoz.

Abstract

This study covers the Narcissus story in Ancient Greek mythology and the evaluation of Salvador Dali, one of the surrealist painters, through his work titled Metamorphosis of Narcissus. In addition, Salvador Dali's surrealist work The Transformation of Narcissus is also analyzed from a symbolic and psychological perspective.

The first example of the story of Narcissus was written by the poet Parthenius in the BC. 50s. It is known that Ovid is the best narrator of the Narcissus story, which was written in several versions later on. The story of Narcissus has inspired artists in almost every period. The story of Narcissus and Echo has been covered over and over again by poets, writers and painters. Therefore, the myth of Narcissus often comes into existence as poetry, music and painting.

Narcissus, the son of Kephisos and Liriope, is a beautiful young man. The beauty of Narcissus fascinates young girls and attracts them. However, Narcissus is beautiful and handsome as well as arrogant. Because of his arrogance, he rejected everyone who fell in love with him and desired. He also rejected the fairy girl Echo, who fell in love with him. Rejected Echo was destroyed by the pain of love, and only his voice remained. Narcissus, on the other hand, sees his own reflection on the water surface and falls in love with his own beauty while he bends over the water on the lake shore where he wants to drink water one day. In the end, he loves his own image so much that he couldn't help himself and died by leaving himself in the waters on the lake shore.

Many artists, from Renaissance artists to modern artists, have studied the subject of Narcissus. Numerous painters such as Nikolas Poussin, Claude Lorrain, Hendrik Govaerts, Caravaggio, Dirk Van Baburen, Abraham Bloemaert, John William Waterhose, Pablo Picasso, Vasili Kandinsky and Salvador Dali have painted paintings representing the story of Narcissus in their own understanding of art. Until Modernism, the myth of Narcissus is depicted by painters as a beautiful young man watching and watching himself in the water, and the painting represents this story. However, in modernism, Salvador Dali described the Narcissus story in a surrealist approach. The painting made by Dali does not reflect a scene from the alluring beauty of Narcissus. Dali's work titled The Transformation of Narcissus, based on the myth of Narcissus, also contains connotations over psychological and sexual identity.

Keywords: Narcissus, Echo, Salvador Dali, Surrealism, Metamorphosis.

KAVRAMSAL SANAT VE ON KAWARA

CONCEPTUAL ART AND ON KAWARA

Ali KOÇ

Öğr. Gör. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü, Resim, Kahramanmaraş, Türkiye. ORCID: 0000-0002-0939-2587

Mehmet Akif KAPLAN

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye. ORCID: 0000-0001-8389-334X

Özet

Bu araştırma, Postmodern Dönem'de bir 'üstdil' olarak nitelendirilen Kavramsal Sanat anlayışını ve bu anlayış içinde dil odaklı çağdaş sanat işleri üreten Japon kökenli Amerikalı sanatçı On Kawara'nın (1932-2014) sanat alanyazını içindeki önemini göz önünde bulundurarak; onu incelemeyi; sanatını değerlendirmeyi ve tanıtmayı hedefler. Bunun için öncelikli olarak kavramsal sanat yaklaşımının tarihsel süreç içinde aldığı rol üzerinde durur. Sanatın uzun tarihi öyküsü üzerinde sanat eserinin temel yapıtaşları olatak nitelendirilen biçim ile içerik arasında olan karşılıklı münasebetler sırasında, içeriğin aslında sanat eserinin kavramsal yönünü temin ettiği görülür. Bu durum, tüm dünya coğrafyaları üzerinde yaşam sürmüş farklı ulusların ve uygarlıkların görsel sanat eserleri üzerinden okunabilir. Kavramsal sanat uygulamaları adı konulmadan Modern Dönem'de yapılan sanat yapıtlarında görülür. 1960'lı yılların Postmodern Dönemi ise kavramsal sanatın adının konulduğu ve bir 'üstdil' olarak değer bulduğu bir zaman dilimidir. Bu bağlamda, araştırma bir yandan, kavramsal sanat yaklaşımının, Modern Dönem'in 1920'lerdeki Dadaizm akımına kadar uzanan tarihsel köklerini diğer yandan 'kavramsal sanat' ibaresinin 1960'lı yıllardan sonra sanatçılar tarafından adının konulması, teorik ve kuramsal çalışmaların yapılması ve çağdaş sanat pratiklerinde yer alması süreçlerini irdeler. Sonra, kavramsal sanatın önemli isimlerinden olan ve dil odaklı işler üreten çağdaş sanatçı On Kawara üzerinde durur. Bu araştırma, On Kawara'nın tüm çalışmalarını altı başlıkta değerlendirir. Bunlar sırasıyla: 1-Paris-New York Çizimleri (Paris-New York Drawings), 2- Bugünün Serileri/Tarih Resimleri (Today Series/Date Paintings), 3-Başlık ve Telgraflar (Title and Postcards), 4-Bir Milyon Yıl (One Million Years), 5-Yüz Yıllık Takvimler (Century Calendars), 6- Saf Bilinç (Pure Consciousness) olarak nitelendirilir. Bu çalışmada, sanatçının söz konusu yapıtlarından 'Bugünün Serileri/Tarih Resimleri' (Today Series/Date Paintings), 'Başlık ve Telgraflar' (Title and Postcards) ve 'Bir Milyon Yıl' (One Million Years) adlı işlerini görseller eşliğinde incelenir. Daha sonra On Kawara'nın, kavramsal sanat anlayışında dil stratejisini kullanan; zaman, nesne, özne, mekân, uzam, varlık, yokluk, dünya ve bilinç kavramlarını düşünsel temelde sorgulayan ve tartışan çağdaş bir sanatçı olduğu sonucuna varır. Postmodern Dönem'de kavramsal sanatın önemli temsilcilerinden birini incelemeye ve tanıtmaya girişen bu çalışmadan elde edilen sonuçların çağdaş sanat alanına katkılar sağlayacağı ümit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kavramsal Sanat, On Kawara, Zaman, Mekân, Uzam.

Abstract

This research, considering the concept of Conceptual Art, which is described as a 'metalanguage' in the Postmodern Period, and the importance of the Japanese-American artist On Kawara (1932-2014), who produces language-oriented contemporary art works within this understanding, in the art literature; to examine it; aims to evaluate and promote his art. For this, it primarily focuses on the role of the conceptual art approach in the historical process. It is seen that the content actually provides the conceptual aspect of the work of art, during the reciprocal relations between the form and the content, which are characterized as the basic building blocks of the work of art on the long history of art. This situation can be read through the visual art works of different nations and civilizations that have lived all over the world. Conceptual art practices are seen in works

of art made in the Modern Period without being named. The Postmodern Period of the 1960s, on the other hand, is a time period in which conceptual art was named and found value as a ‘metalanguage’. In this context, the research examines, on the one hand, the historical roots of the conceptual art approach dating back to the Dadaism movement of the Modern Period in the 1920s, on the other hand, the naming of the term 'conceptual art' by artists after the 1960s, conducting theoretical and theoretical studies and applying it in contemporary art practices. Examines the processes involved. Then, he focuses on the contemporary artist On Kawara, who is one of the important names in conceptual art and produces language-oriented works. This research evaluates all the work of On Kawara under six headings. These are respectively: 1-Paris-New York Drawings, 2-Today Series/Date Paintings, 3-Title and Postcards, 4-One Million Years (One Million Years), 5-Century Calendars, 6- Pure Consciousness. In this study, the works of the artist named 'Today Series/Date Paintings', 'Title and Postcards' and 'One Million Years' are analyzed with visuals. Later, using the language strategy of On Kawara's conceptual art understanding; He concludes that he is a contemporary artist who questions and discusses the concepts of time, object, subject, space, space, existence, non-existence, world and consciousness on an intellectual basis. It is hoped that the results obtained from this study, which attempted to examine and introduce one of the important representatives of conceptual art in the Postmodern Period, will contribute to the field of contemporary art.

Keywords: Conceptual Art, On Kawara, Time, Space, Space.

KAFESTEKİ KUŞ OLMAYI KABUL ETMEYEN KADIN: FLORENCE BEATRICE PRICE (1887-1953)

Arş. Gör. Dr. Bahar HOŞCAN

Trakya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı

ÖZET

Bu alan araştırması beyaz ve erkek egemen Batı Klasik Müzik dünyasında sesini duyurmayı başarmış ve kendisine biçilen ırkçı ve cinsiyet ayırımcılığını reddeden bir siyahi kadın besteciyi tanıtmaya çalışmaktadır. Yaşadığı dönemde Florence Price, ırkçı görüş ve kısıtlamaları yaşamış ancak bütün baskı ve önyargıları yenmeyi başarmış bir bestecidir. Price, senfonik besteci olarak tanımlanan ilk siyahi kadın bestecidir. Besteci aralarında dört senfoni, dört konçerto, koral eserler ve şarkılar, oda müziği parçaları ve solo enstrüman çalışmaları olan 300'den fazla eser bırakmıştır. Bazı eserleri son günlerde ortaya çıkartılmış olup düzenlenerek kayıt altına alınmıştır. Çalışmamda Florence Price'ın yaşamını kısaca özetledikten sonra eserleri hakkında bilgi vermeye ve analiz etmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Klasik Batı Müziği, Siyahi Besteciler, Kadın Besteciler

Abstract

This paper aims to introduce a black female composer who has overcome all the prejudice against race and gender and the unfair treatment she had to endure throughout her life. She has refused to be cawed by the attitudes toward her and refused to adapt to the expected roles thought to befit her station as a black woman. Florence Price is a composer who has overcome the gender and race obstacles and pressures thereof and succeeded in realizing her dreams. Price is the first female composer recognized as a symphonic composer. She has left behind more than 300 compositions including four symphonies, four concertos, choral works, chamber music, and solo instrumental pieces. Her work has been recorded more extensively in recent years. In this study, I will concentrate on Florence Price's works in addition to giving a brief summary of her life.

Keywords: Western Classical Music, Black Composers, Female Composers

GİRİŞ

Vicki ve Darrell Gatwood çifti Illinois eyaletinin St. Anne kentinin dış mahallelerinden birinde terk edilmiş bir evi restore etmeye hazırlanıyorlardı. Binanın ana yapısında ciddi hasarlar oluşmuş ve yıkılan bir ağaç çatısında bir delik açmış ve ev yağmalanmıştı. Evin az da olsa sağlam kalan tarafında Gatwood çifti ilginç bir keşifte bulundu: yığınlarla kitap, kişisel evrak ve el yazması notalar. Bu evraklarda tekrar tekrar göze çarpan bir isim vardı Florence Price. Gatwood'lar ilk kez duydukları bu ismi internetten araştırınca onun 1953 de vefat etmiş Chicago'da yaşamış bir siyahi kadın besteci olduğunu öğrendiler. Çift Arkasas Üniversitesi ile temasa geçerek bulgularını paylaştı. Üniversite Price ait olan ve kaybolduğu düşünülen onlarca notayı bulmuş olmanın heyecanı ile tüm bulunanları arşivlerine ekledi (Ross,2018).

Florence Price'ın bu denli unutulmuş veya ihmal edilmiş olması nasıl açıklanabilir? Yanıtı yaşam öyküsünde hem kadın hem de siyahi bir müzisyen olarak kendini kanıtlama çabalarında saklı.

1943'de Boston Senfoni Orkestrası'nın şefi Serge Koussevitzky'e yazdığı mektupta kendisini şöyle tanıtıyor ve devam ediyor. *'Sayın Koussevitzky, Başlarken iki özürüm olduğunu belirtmek isterim. Birisi ırkım diğeri de cinsiyetim. Ben bir kadınım ve damarlarımda siyahi kan var. İşin en kötü yanını anlattığıma göre sizden bir siyahi kadından geldiğini göz ardı ederek eserimi incelemenizi dileyebilir miyim? Lütfen kararınızı ne kadın ne de siyahi olmama dayanarak vermeyin. Sadece liyakate dayanarak karar vermenizi diliyorum'* (Ege, 2018, 1).

Gerçekten de Price zorlu bir yolda yürümek zorunda kalmıştı. Bestecilerini beyaz, erkek ve çoğu kez de ölmüş olarak tanımlayan bir kültürde kendisine yer bulmaya çalışıyordu. Nitekim onu sadece Chicago Senfoni Orkestrasını yöneten Alman asıllı Frederick Stock ciddiye almıştı, Koussevitzky dahil çoğu şef ve kritik onu dikkate değer bulmamışlardı.

Bu çalışma yakın geçmişte siyahi kültür ve geleneklere daha fazla ağırlık verilmesi nedeniyle eserleri yeni yeni icra ve kayıt edilen Florence Beatrice Price'ı anlatmaya ve anlamaya çalışmaktadır.

FLORENCE B. PRICE: YAŞAM ÖYKÜSÜ

Florence Beatrice Price (Smith onun kızlık soyadıdır) Little Rock Arkansas'da doğdu. Yıl 1887'ydi. Babası o günlerde sayıca çok az olan siyahi diş hekimlerinden biriydi. Annesi ise öğretmendi. Little Rock'taki yaşamları dönemde yaşayan pek çok siyahininkinden farklıydı. Daha eğitilmiş, gelir düzeyi yüksek olan elit bir aile yapıları vardı. Babası Dr. Price'ın aralarında Arkansas valisi de bulunan hastaları hem beyaz hem de siyahiydiler. Annesinin ten rengi Fransız, Kızılderili ve İspanyol karması bir aileden geldiği için daha açıktı. Babası da Siyahi, Kızılderili ve İngiliz kökenlere sahipti. Bu nedenle Florence Price da açık ten rengine sahipti. Babası bir tıp insanı olmasının yanı sıra çok yönlü sanatsal yönleri olan biriydi. Konusu siyah nüfusa karşı gösterilen ırkçı ayırımcılığı güçlü bir dille protesto eden yayımlanmış iki kitabı vardı. Annesi ise çok iyi bir iş kadınıydı. Yaptığı yatırımlarla ileride kendisine ve ailesine çok iyi gelir getirecek girişimlerde bulunuyordu (Brown, 2020; Jackson, 1977).

Price müzik eğitimine üç yaşında annesinin piyano öğretimi ile başladı. Presbyterian Kilisesinde aktif olan anne ve babası nedeniyle eğitimi kilisenin öğretileri ve müziği ile bütünleşiyordu. Kilisede sıklıkla Bach, Mendelssohn ve Ralph Vaughan Williams'a ait eserleri dinliyordu. Sadece siyahilerin gittiği Union okulunda Charlotte Stephens isimli efsane olmuş bir öğretmen müzik dışındaki eğitimini yürütüyordu. Yetmiş yıl öğretmenlik yapmış olan Charlotte Stephens'ın yaşamı da kendi başına bir öykü gibidir (Kennan, 1950). Stephens'ın siyahi çocuklara adadığı yaşamında sonraları başarıları ile anılan sayısız öğrencisi olmuştu. Bu öğrenciler arasında Price ve William Grant Still de bulunuyordu. Still ve ailesi Smithlerin yakın dostuydular. Still sonraki yıllarda Price gibi besteci olacak ve Harlem Rönesansı adı verilen akımın baş aktörlerinden birisi olacaktı (Haas, 1975).

Price'ın eğitimi konusunu biraz daha ayrıntılı olarak incelemek gerekiyor. Güneyde yaşayan beyaz nüfus siyahilerin eğitime ihtiyaçları olmadığı kanısındaydılar. Bu nedenle eyalet bütçelerinde siyahilerin eğitimi için ayrılmış ya çok az ya da hiç fon bulunmuyordu. 1896'da ABD yüksek mahkemesinin bir kararı bu ayırımcılığı onaylar niteliğindeydi. Hem beyaz hem de siyahi çocuklara eşit hakların tanınması beyaz çocuklara zarar vereceği gibi siyahi çocuklara da fayda sağlamayacaktı. Bu durumda siyahi çocukların eğitimi genellikle kuzey eyaletlerinde eğitilmiş hali vakti yerinde olan siyahi ailelerin girişimleriyle gerçekleşiyordu. Onlar çocuklarının eğitimi için okullar açmaya çalışıyordu (Graves, 1967; Anderson, 1988)).

Yaşamın her aşamasında olduğu gibi eğitimdeki bu ırk ayrımcılığı Price'ın eğitimini engellemedi. Siyahi ailelerin gayretiyle oluşturulmuş ve kuzey eyaletlerindekine benzer bir müfredatla eğitim vermeye çalışan Capitol Hill Lisesinin en çalışkan öğrencilerinden birisiydi. On dört yaşında liseden mezun olduğu sene mezuniyet konuşmasını o yapmıştı. Yaşının küçük olması nedeniyle bir yıl evde kaldıktan sonra eğitimine devam edecekti (Brown, 2020).

Arkadaşı Still ve Price on altı yaşına geldiklerinde Still Oberlin Okulu'na, Price ise New England Konservatuvarı'na giderek müzik eğitimlerine başladılar. Chicago'da ki New England Konservatuvarı siyahi öğrenci kabul eden birkaç konservatuvardan biriydi. Ancak bu siyahilere karşı yıllar boyu oluşan önyargı hükümlerini birden ortadan silmeye yetmiyordu. Price'ın annesi kızının ırkı nedeniyle dışlanmasını ve hakir görülmesini engellemek için onu konservatuvara kayıt ederken Meksikalı olarak göstermişti (Ege, 2018).

Price konservatuvardan hem org icracısı olarak hem de piyano eğitmeni olarak kazandığı iki diploma ile mezun oldu. Bu o güne kadar çok fazla öğrencinin denediği bir durum değildi. Org sanatçısı olarak son derece başarılıydı. Mezuniyet töreninde kapanış parçasını çalması için Price seçilmişti ve törende hocası Henry Dunham'ın bir bestesini icra etti. Price'ın konservatuvardaki hocalarından birisi George Whitefield Chadwick'di. Chadwick New England Konservatuvarının kurucusu ve yöneticisi olmasının yanı sıra iyi bir

eğitmen ve iyi bir besteciydi. Price bestecilik eğitimi yapmak istediği zaman ona özel ders vermeyi kabul ederek onu yönlendiren kişi olmuştur (Brown, 2020).

Chadwick, Afrikalı Amerikalıların ve Amerikan yerlilerinin müziğine ilgi duymuş ve ezgilerini incelemiş bir besteciydi. Chadwick'in yol göstermesiyle Price siyahi folk müziğini besteleri için ciddi bir kaynak olarak görmeye ve incelemeye başladı. Bu eğilim Price konservatuvara başlamadan on yıl kadar önce Çek besteci Dvorak'ın ülkeye ziyareti ile başlamıştı. Dvorak'ın bestelediği Yeni Dünya senfonisi Amerikan müzik dünyasını şaşırtmış ve etkilemişti. Dahası yerel müziği öne çıkartmanın önemini anlatan makalesinde (Dvorak, 1895, 430) 'siyahi melodiler Amerikan toprağının ürünü onlar üretilen müziğin temelinde olmalı' diyerek kökü Amerika'da olan seslerin Amerikan besteciler tarafından kucaklanmasını dilemişti. Dvorak'ın bu görüşü herkes tarafından kabul edilmiş olmamakla birlikte Chadwick bu yaklaşıma sıcak bakan bestecilerden birisi olmuştur.

Siyahi kölelerin pamuk tarlalarında söylediği ağıtlar ve ilahiler Price yaşındaki bir gence birinci elden ulaşacak sesler değildi yine de bu sesler onun gelecekte yapacağı bestelere ilham verecek onu bir besteci olarak şekillendirecekti. New England Konservatuvarına bir Meksikalı gibi kayıt yaptırmış olsa da Price bir besteci olarak kendinden önce gelen siyahi bestecilerin adımlarını takip ederek siyahi mirasını kucaklayacaktı (Jackson, 1977).

Price mezuniyetinin ardından 1906'da tekrar Little Rock'a döndü ve öğretmenlik yapmaya başladı. O günlerde siyahi öğrencilerin gittiği okullardaki öğretmenlerin çoğu beyazdı. Okullar kendi ırklarından öğretmenleri kucaklıyor ve onların kendileri için çalışmalarını istiyorlardı. Price bir siyahi kadın olarak yapabileceği işin öğretmenlik olduğuna inanmış olmalıydı. Jim Crow yasalarının en katı şekliyle uygulandığı yıllarda kendisi için başka bir fırsat olmadığını düşünmüş olmalı.

Price'ın yaşam öyküsünü bir kenara koyarak Jim Crow yasalarının ne olduğunu açıklamak gerekiyor. Bu yasalar iç savaş sonrası siyahilerin elde ettikleri özgürlükleri kısıtlayan ırk ayırımcı yasalardı. Güney Eyaletlerin çıkartmış olduğu yasalar siyahilerin kazanmış olduğu politik ve ekonomik kazançları kısıtlıyor 'ayrı ama eşit' kavramını yasallaştırıyordu. Otobüs, tren, restoran gibi kamuya açık yerlerde siyah ve beyaz ayırımı üst derecede uygulanıyor, bu ayırım eğitim ve ekonomik alanlarda da uygulanıyordu. Siyahi vatandaşların oy hakları da bulunmuyordu. Çoğu mekânda -tuvaletler dahil- 'beyazlar için' ve 'siyahiler için' tabelaları asılmıştı. Bu yasaların yürürlükten kalması 1964 Medeni Haklar ve 1965 Oy Hakkı yasalarının çıkartılmasıyla mümkün olmuştur (https://www.britannica.com/event/Jim-Crow-law).

Jim Crow yasaları bizlere Price Little Rock'ta çalıştığı dönemde karşılaştığı zorlukları anlatmaya yeterli olacaktır. Price bir öğretmen olarak prestijli bir konuma sahipti. Ancak bu durum yalnızca içinde bulunduğu siyahi topluluk içinde geçerliydi. Öğrencileri ve onların aileleri bu ayrımcı ve ırkçı tutumla yıllarca yaşamaya çalışmışlardı (Jackson, 1977).

1910 yılında Price'ın babasının ölümü üzerine annesi Little Rock'ta bulunan oturdukları ev de dahil olmak üzere bütün mal varlığını satarak kendi ailesinin yanına döndü. Annesi siyahi kimliğini tamamen silmek ve artık bir siyahi gibi yaşamak istemediğini söyleyerek bu eylemleri gerçekleştirmişti. Florence Price'ın bu konuda neler hissettiğini bilemiyoruz. Ancak babasının ölümü ve annesinin şehri terk etmesinden kısa bir süre sonra o da Atlanta'da bulunan Clark Üniversitesi'nden gelen Müzik Bölüm Başkanlığı teklifini kabul ederek Little Rock'tan ayrıldı. Clark Üniversitesi'nde siyahi öğrencilerini eğiterek güzel günler geçirdi. Üniversiteye gelen siyahi sanatçılarla yakın ilişkiler kurdu (Brown, 2020).

1912 yılında tekrar Little Rock'a daha önce bu şehirde çalıştığı günlerde tanışmış olduğu başarılı bir avukat olan Thomas J. Price ile evlenmek üzere döndü. Price çifti Little Rock'taki siyahi topluluğunun sevilen ve aktif üyeleri arasındaydı. Florence Price siyahi olduğu için kabul edilmediği Arkansas Müzisyenler Topluluğu'na karşı kendi Little Rock Müzik Klübünü kurdu ve başkanlığını yaptı. Eşi yasal çevrelerde saygınlık görüyor ve farklı üst düzey siyahi kuruluşlarda görev alıyordu. İlk doğan çocukları Thomas Jr. ne yazık ki daha bebekken öldü. Bu Elenor Price'ın yaşadığı en büyük trajedilerden birisi oldu. Daha sonra iki kız çocuğu olan Price çocuklarına bakmak için öğretmenlik mesleğini bırakmış özel piyano dersleri vermeye başlamıştı. Bu dersleri sırasında hazır olan piyano eğitimi kitaplarına itibar etmeyip öğrencilerinin ihtiyaçlarına göre kendi çalışma parçalarını yazıyordu. Başlangıç düzeyine göre yazılmış olan bu basit parçalar hiç basılmamış olup çoğu da kaybolmuştur. Günümüze ulaşan 'Froggie the Rabbit' ritim dersi, legato ve staccato kontrastını öğretmek için 'Golden Corn Tassles' gibi basit ama eğitici parçaları bestelediği bilinmekte. Daha

ileri düzeydeki öğrencileri için yaptığı besteleri arasında 'Moon Behind a Cloud'; 'Flame' ve 'Placid Lake' onun daha sonraki yıllarda ortaya çıkartacağı bestelerin izlerini taşımaktadır (Brown, 2020).

1927'de beyaz bir çocuğun bir siyahi tarafından öldürüldüğüne inanılmasıyla var olan ırk ayırımcılığına ek olarak beyaz topluluklar şiddete de yöneldiler. Arkansas'da yaşayan pek çok siyahi gibi Price ailesi de kendi can güvenlikleri konusunda endişe ediyorlardı. Little Rock eski uyumlu günlerinden uzaklaşmıştı. Price ailesi o günlerde yüzlerce siyahi ailenin yaptığını yaparak Chicago'ya göç etti (Jackson, 1977).

Chicago tıpkı Harlem gibi siyahilerin fırsatlar ülkesi haline gelmişti. Price ailesi Chicago'ya geldiklerinde sanat, edebiyat, şiir, dans, tiyatro ve görsel sanatlarda başarılı olmuş zengin bir siyahi kültürle karşılaştılar. Price'ın Chicago yıllarında kucaklayan ve siyahi toplumun kültürel etkinliklerinde etkin olan kişi Estelle C. Bonds'du. Bonds kızı ile birlikte Price'ın en yakın arkadaşları olmuş ve bu dostluk kanalıyla Price Will Marion Cook gibi siyahi bestecilerle tanışma fırsatını bulmuştur (Brown, 1990; Holly, 1987).

Chicago yılları Price'ın evliliğinin de sonu olmuştur. Florence tiyatrolarda org çalmış erkek müzisyenler tarafından da kabullenilmiştir. Maddi olarak eve katkıda bulunurken eşi Thomas'la olan ilişkisi aile içi şiddet nedeniyle giderek gergin bir hal almıştır. Thomas Price Florence'a sık sık şiddet uygulamaya başlamış, hatta bir keresinde boğmaya çalışarak silahıyla öldürmeye çalışmıştır. Tekrar eden bu şiddet olaylarından sonra her ne kadar ailesini bir arada tutmak için fedakârlık yapmak istese de Florence için eşinden ayrılmaktan başka çare kalmamıştır. O günler birisi 9 diğeri 14 yaşında olan kızlarının velayetini de üstlenerek 1931'de Thomas Price ile olan evliliğine son vermiştir (Ege, 2018).

Price beste yapmaya Chicago yıllarında da devam etmiştir. Piyano öğrencileri için notalar yazmış ve bunları bastırmıştır. Radyo programlarındaki reklamlar için yaptığı besteler ona maddi gelir sağlamıştır. Ancak, Little Rock'ta yaşadığı günlerden itibaren bestelemeye devam ettiği ilahilerin yerini daha uzun klasik eserler almış aralarında senfoniler ve sonatlar olmak üzere pek çok besteye imza atmıştır (Smith, 1995).

Chicago Senfoni Orkestrasının şefi Alman asıllı Frederick Stock Price'ın bestelerini inceleyerek ona yalnız siyahi değil beyaz sanatseverler tarafından da takdir edileceği fırsatı tanımıştır. Onu müzik tarihine yazdıran en önemli ilki ödüllü eseri E Minor Senfonisinin 1933 yılında tüm üyeleri beyaz ve erkek olan Chicago Senfoni Orkestrası tarafından çalınmasıdır. Bu başarı dünyaca tanınmış bir orkestranın hem kadın hem de siyahi olan bestecinin eserinin ne denli etkileyici olduğunun bir kanıtıdır. Konserle ilgili yorumlardan birisinde eserin tam bir Amerikan öyküsü olduğu vurgulanmıştır. Bu başarıyı takip eden günlerde Price'ın besteleri *International Congress of Women* ve *National Advancement of Colored People* gibi ulusal ve uluslararası platformlarda takdir edilmeye başlanmıştır (Brown, 1990; Calloway, 1988).

1951 yılında Price İngiltere'de Manschester'de bulunan Halle Orkestrası'ın şefi Sir John Barbirolli'den geleneksel ilahilere dayalı bir orkestra eseri bestelemesi için teklif alır. Price bu eseri tamamlar ancak performansı için sağlık nedenleriyle İngiltere'ye gidemez. Ünü ve eserleri Avrupa'ya erişmiş olmasına karşın kendisi hiç Avrupa'ya gitme fırsatını bulamaz. Sık sık tekrar eden kalp rahatsızlığı buna engel olur. Paris'e bir ödül almak için gitmeyi planladığı bir zamanda 3. Haziran 1953'de yaşama veda eder (Brown, 2020; Ege, 2018; Jackson 1977).

FLORENCE B. PRICE: ESERLERİ

Washington,DC'de bulunan Lincoln Anıtı'nın merdivenlerinde 75.000 kişinin canlı olarak izlediği ve yüzbinlerce kişinin radyodan dinlediği 1939 yılı Paskalya konserinde siyahi soprano Marian Anderson belki de Amerika Birleşik Devletleri tarihinde ilk kez ırk ayırımcılığını yüzbinlere vurguluyordu. Bu konser, Constitutional Hall adı verilen resmi konser salonunda siyahi bir sanatçının konser vermesinin engellenmesini protesto eden first lady Elenore Rooselvelt tarafından düzenlenmişti. Marian Anderson konserinin son şarkısını siyahi bir besteciden seçmişti. Bu besteci Florence Price'dan başkası değildi (BBC Documentary, 2017).

Price, senfonik besteci olarak tanımlanan ilk siyahi kadın bestecidir. Besteci aralarında dört senfoni, dört konçerto, koral eserler ve şarkılar, oda müziği parçaları ve solo enstrüman çalışmaları olan 300'den fazla eser bırakmıştır. Bazı eserleri son günlerde ortaya çıkartılmış olup düzenlenerek kayıt altına alınmıştır. Sayısız eserleri arasında dikkati çeken veya onun yaşamında yer etmiş olan bazı eserlerinden söz etmek onun bir besteci olarak anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

'To My Little Son' oğlunun doğumundan sonra onun büyümesini ve başarılı bir yetişkin olmasını hayal eden lirikler eşliğinde piyano ve ses için bestelediği bir eseridir. Eserin ilk bölümünde kurduğu hayali canlandırırken ikinci bölümünde dinleyeni kısa kromatik pasajlarla bir anıyı hatırlamaya yönlendirir (Brown 2020).

Chicago yıllarında öğrencileri için hazırladığı etüd parçalarının yanı sıra ilahiler ve popüler şarkılar bestelemeye devam etmiştir. Bu popüler şarkıları *VeeJay* mahlası ile yayınlanmıştır. Bu şarkılar daha önce de belirtildiği gibi radyo reklamlarında ve tiyatrolarda çalınmış ve söylenmiştir. 'Love Dreams', 'In Back O' The Clouds', 'Let's Build a Little Love Nest' gibi şarkılarında lirik trajik veya duygusal bir durumu anlatır, soloyu takip eden koral bölümünde ise bu duruma yanıt verilir ve şarkının akılda kalan melodik notaları yer alır. Price Chicago'nun tercih edilen ve beste yapması için sık sık başvurulan bestecisi olmuştur (Calloway, 1988); Jobson, 2019).

Kiliselerde seslendirilen ilahilerinin çoğunun melodik yapısı basit ve akılda kalıcı özelliklere sahiptir. Ancak 'My Soul's Been Anchored in the Lord' isimli ilahisini bu tanımlamanın dışında tutmak gerekir. Bu parça orkestra eşliğinde solo sesler için yazılmış ve özellikle bu şarkıyı ünlendiren Marian Anderson için aranje edilmiştir. Parça güçlü bir piyano girişiyle başlar ve romantik bir operayı andırırcasına bütün kordları (akorları) kapsar (Brown, 2020).
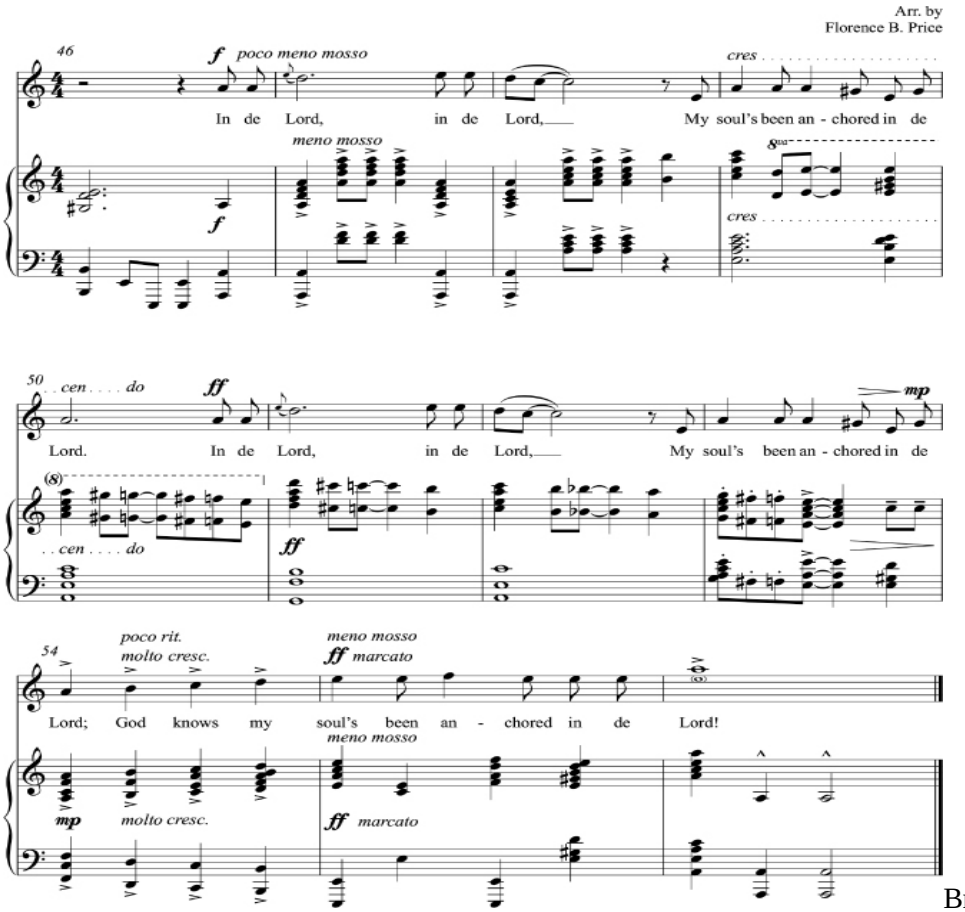
Brown, 2020, 46

Eşinden ayrıldığı 1931 yılı Florence Price için acı dolu yıllar olmasına rağmen E Minor senfonisi üzerinde çalışmaya başladığı yıldır. Takip eden yılın başında Rodman Wanamaker Müzik yarışmasına katılarak piyano kategorisinde E Minor Sonatı ile ikinci No. 1 E Minor Senfoni ile de birinci olmuştur.

No1. E Minor Senfonisi dört bölümden oluşmaktadır. *Allegro ma non troppo, Largo, maestoso, Juba Dance* ve *Finale.* Eserinde kullandığı Afrika davulları, nefesli çalgıları, düdükler ve katedral çanları Price'ın sıradan ve alışılmışın dışında bir beste yaratma amacında olduğunu göstermektedir. İlk bölümde, *Allegro ma non troppo,* pentatonik E teması işleyerek ruhani duygular yaratmaya çalışırken, ikinci bölüm olan *Largo,*

maestoso onun ağırbaşlı dini bir ilahi eser olarak bestelediği 'Song Without Words' eserini andırır. *Juba Dance* pamuk tarlalarında siyahi işçilerin el ve ayaklarını kullanarak yarattıkları melodileri kemanlar, banjo ve şaklatma sesleriyle canlandırmaya çalışır. Senfoninin en son bölümü klasik senfoni şablonuna en fazla uyan kısım olmasına rağmen soru cevap desenlemesiyle yerel folk konuşmalarının izdüşümlerini sağlayan canlı senkopla biter (Ege, 2018, 8; Jackson, 1973).

E Minor Senfonisinin bu başarısı ona Chicago Senfoni Orkestrasının kapısını açacaktır. Orkestra şefi Stock'un dikkatini çeker ve eseri 1933 Dünya Fuarı çerçevesinde verilecek olan konser için seçer. Stock bu seçimi ile meslektaşlarından ve müzik severlerden eleştiri alsa da kararından vazgeçmeden Price'ın eserini icra etme konusunda ısrar eder. Bu kararlılık bir orkestra tarafından, hem de tüm mensuplarının erkek ve beyaz olduğu bir orkestra tarafından eseri çalınan ilk siyahi kadın besteci olarak Florence Price'ı klasik müzik tarih sahnesine yazdırır. Konserin siyahi ve beyaz dinleyicileri eseri ayakta alkışlarken aralarında bir gece önce kendi konserini vermiş olan besteci George Gershwin ve Washington,D.C'den gelmiş olan diplomatlar da bulunmaktaydı. Bu olay Amerika'da siyahi sanat ve yaratıcılığına olan ilginin artmasına ve diğer siyahi sanatçıların da öne çıkmasına neden olmuştur (Floyd, 1980).

Bu olayın ne denli önemli olduğu John Mueller'in yapmış olduğu istatistiksel bilgilerde saklı. Mueller, 1925-1950 yılları arasında ülkedeki belli başlı on orkestranın icra ettiği 280 eseri incelediğinde Amerikalı bestecilerin eserlerinin sadece %50 oranında çalındığını ve Amerikalı bestecilerin eserlerinin sembolik olarak programlarda yer aldığını anlatıyor. Çalınan eserlerin bestecilerinin üçte birinin Amerikalı olmadığı, hiçbir kadın besteci adının geçmediği ve tek bir siyahi bestecinin adının besteciler listesinde yer aldığını belirtiyor. Bu siyahi besteci Price'ın yakın arkadaşı Afro American Senfoni'sinin bestecisi William Grant Still'di (Ross,2018).

1932 yılı Price için yoğun geçen bir yıl olmuştur. Senfonisinin son halini orkestraya teslim ederek sorumluluğunu yerine getiren besteci aynı zamanda romantik ve klasik çizgilerde bestelediği piyano eseri *Fantasie Negre*'yi yarattığı senedir. Bu eser onun en zor ve en coşkulu eseridir. Sağ ve sol elin birbirleri ile yarıştıkları tuşlarda gezinen ellerin bir uçtan diğerine uçtuğu değişken ritimli ve hızlı bir parça olan *Fantasie Negre* E Minor akor ve arpejle biter (Brown, 2020).

Kişiliği, özgür ruhu, mücadeleden kaçınmaması ve her türlü zorluğa göğüs germesi ile yaşamını taçlayan Florence Price'ın tüm eserlerini incelemek olası değildir. Sunulan seçilmiş eserlerin onu simgelediği düşünülmektedir.

BİTİRİŞ

Florence Price müzikologların hala klasik denildiği zaman Avrupa kıtasına gönderme yaptığı ve *master piece* sözcüğünün bir kült gibi kullanıldığı bir dönemde yaşamış. Ne yazık ki bu inanış hala devam etmekte. Bu nedenle Price gibi Amerikan müzik tarihine imza atmış bir besteci hala ihmal edilmiş görünüyor. Price'ın müziğinin unutulmuş olması bir hata bile değil. Beyaz kahramanların öne çıkarıldığı bir evrende Amerikan idealleri ne denli uygulanmıştır bunu sorgulamak gerekiyor. Tüm yurttaşlarının eşit olduğunu belirten anayasasına rağmen bir kadın müzisyen ırk ayrımcılığına cinsel ayrımcılığa karşı direnme başarısını göstermiş.

Bu çalışmayı bitirirken, çalışmanın adına ilham veren Florence Price bestesinden söz etmek gerekiyor. Price'in bestelediği şarkıların arasında en güçlü ve vurucu olarak kabul edileni Paul Laurance Dunbar'ın *Sempati* (https://poets.org/poem/sympathy) isimli şiirinden esinlenerek yazmış olduğu parçadır. Bu eserin sözleri daha sonraları Nobel ödüllü yazar Maya Angelou (1970) tarafından da romanına isim olarak kullanılmıştır.

Şiirin sözleri bestesine yansıdığı şekliyle şöyle diyor:

Biliyorum kafesteki kuşun ne hissettiğini

Güneş parlayınca yamaçlarda

Rüzgâr esince taze bahar çimenlerinde

Irmak akınca bir suyu pas parlak

Kuşlar cıvıldayınca, çiçekler tomurcuklanınca

Yapraklarından ilk konu süzülünce
Biliyorum kafesteki kuşun ne hissettiğini

Biliyorum kafesteki kuşun neden çırpındığını
Kanatırcasına kanatlarını çarptığını
Kanlanıncaya kadar kafesin parmaklıkları
Konması gerekiyordu söylenen yere
Bayılmış gibi yaparken sarılması gerekiyordu tüneğe
Acı acı zonkluyor geçmeyen eski yaralar
Giderek daha keskin bir acıyla zonkluyor o yaralar
Biliyorum kafesteki kuşun neden çırpındığını

Biliyorum kafesteki kuşun neden şakıdığını
Kırıldığında kanadı, ezildiğinde bağrı
Döverken özgürlük için o parmaklıkları
Ne mutluluk ne de neşe şarkısı
Gönülden giden bir dua yukarılara
Duyulsun diye cennet kapılarında
Biliyorum kafesteki kuşun neden şakıdığını[1]

Saygıyla.

KAYNAKÇA

Anderson, J. D. (1988). *The education of blacks in the south, 1860–1935*. The University of North Carolina Press, 1988.

Angelou, M. (1970). *I Know Why the Caged Bird Sings*. Random House

BBC Documentary. (2017). The caged bird: the life and music of Florence Price. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=93BYQ7Cex7M

Brown, R. L. (1990). Florence B. Price and Margaret Bonds: The Chicago years. *Black Music Research Bulletin* 12, (2), 11–14

Brown, L. B. (2020). The Heart of a Woman: The Life and Music of Florence B. Price. University of Illinois Press.

Calloway, E. (November 5, 1988). Florence B. Price, a Chicagoan who was an acclaimed composer. *Chicago Defender*. https://chicagodefender.com/archives-permissions/

Dunbar, P. L.(nd). Sympathy. https://poets.org/poem/sympathy) sitesinden alınmıştır.

Dvořák, A. (February, 1895). Music in America. *Harper's New Monthly Magazine*, 429–434. https://doi.org/10.7560/755109-029

[1] Şiirin çevirisi Prof. Dr. Zülal Balpınar tarafından yapılmıştır.

Ege, S. (2018). Florence Price and the politics of her existence. The Kapralove society Journal 16 (1), 1-10. http://www.kapralova.org/journal30.pdf

Floyd, S. A. Jr. (1980). Black American music and aesthetic communication. Black Music Research Journal, 1–17. https://doi.org/10.2307/779290

Graves, J. W. (1967). Negro disenfranchisement in Arkansas. Arkansas Historical Quarterly 26 (3), 199–225. https://doi.org/10.2307/40030678

Haas, R. B. (1975). *William Grant Still and the fusion of cultures in American Music*. Black Sparrow Press

Holly, E. P. (1987). Black concert music in Chicago, 1890 to the 1930s. *Black Music Research Newsletter* 9, (2), 3–7. https://doi.org/10.2307/779548

Jackson, B. G. (1977). Florence Price, composer. *The Black Perspective in Music*, *5*(1), 31–43. https://doi.org/10.2307/1214357

Jackson, R. (1973).*The Evolution of Piano Music as Seen in Works of Four Black Composers*. DMA Dissertation, Juilliard School of Music. https://juilliard.resourcespace.com/pages/collections_featured.php

Jobson, C. (2019). FLORENCE PRICE: an analysis of select art songs with text by female poets. University of Miami Doctoral Dissertation. https://scholarship.miami.edu/esploro/outputs/doctoral/Florence-Price-An-Analysis-of-Select/991031447224302976

Kennan, C., B. (1950). The first negro teacher in Little Rock. Arkansas Historical Quarterly 9 (3), 194–204. https://doi.org/10.2307/40017227

Ross, A. (February 5,2018). The rediscovery of Florence Price. NewYorker

Smith, H. (1995). African-American music: the hidden tradition. Chicago Symphony Orchestra. *Stagebill* , 8(14),14, 46–48.

Urofsky, M. I. (2021, September 20). Jim Crow law. Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/event/Jim-Crow-law

ERGENLİK DÖNEMİ YAŞANTILARINDA ÇOCUKLUK DÖNEMİNİN İZDÜŞÜMÜ

THE PROJECTION OF THE CHILDHOOD PERIOD IN THE LIFE OF ADOLESCENCE

Selahattin YAKUT

Dr. Öğretim Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Psikolojisi ABD, Orcid: 0000-0002-3189-2123

ÖZET

Psikolojide insan hayatı, kendi içinde taşıdığı karakteristik özellikler bağlamında bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi çeşitli evreler halinde incelenmektedir. Doğum öncesi başlayan ve hayatı boyunca çevresel etkilere açık olan insanın, psikososyal, bilişsel, zihinsel, duygusal, dinî ve ahlâkî dünyasının bu etkileşime bağlı olarak şekillendiği kabul edilmektedir. Her evrenin sağlıklı bir süreç içinde tamamlanması, bir sonraki evrede başarı olasılığını artıran önemli bir ipucu olarak nitelenebilir. Bu bağlamda evreler arası etkileşimin birbirlerinin değişimi, gelişimi ve dönüşümü açısından organizmada güçlü şekilde karşılık bulduğunu ifade etmek mümkündür. Her evrede başarının, diğer evreler açısından da başarı olasılığını artırdığı; yaşanan başarısızlıkların da diğer evrelerdeki başarısızlık riskini artıracağı düşünülmektedir. Dolayısıyla bir evrede yaşanan bir problemin hangi evrede ne düzeyde olumsuz etkilerinin yansıyacağını öngörmek neredeyse imkansızdır. Bu açıdan evreleri birbirleriyle ilişkilendirmek, yaşanan problemlerin belirlenmesi ve çözümler üretilebilmesi açısından son derece önemlidir. Özellikle hormonal dengesizliğe bağlı problemleri, duygusal kırılganlığı, kimlik ve kişilik arayışına bağlı krizleri, dini şüphe ve sorgulamalar bağlamında çeşitli çatışmaları bünyesinde barındıran ergenlik döneminin söz konusu problemlerle baş edebilme yeterliliğini / yetersizliğini, bireyin geçmiş yaşantılarından bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bu bağlamda hayatı güçlü şekilde etkileme potansiyeli barındıran ergenlik dönemi sürecinde ki başarı ya da başarısızlığı, geçmiş yaşantıların bir izdüşümü olarak anlamak ve anlamlandırmak daha makul bir bakış olarak değerlendirilebilir. Zira insanın anlaşılmasının sağlıklı bir yöntemle sağlanabilmesi, belirli oranda kalıtıma da atıfta bulunarak organizmanın tüm boyutlarını kapsayacak bir bütünlük içinde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ergenlik dönemini de doğum öncesi, bebeklik ve çocukluk yaşantılarının bir sonucu olarak nitelemek ve evrelerdeki başarıyı aynı zamanda organizmayı oluşturan boyutlar arası kurulan dengeyle de ilişkilendirmek gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Din psikolojisi, gelişim, ergenlik

ABSTRACT

In psychology, human life is examined in various stages such as infancy, childhood, adolescence, adulthood and old age in the context of its characteristic features. It is accepted that the psychosocial, cognitive, mental, emotional, religious and moral world of the human, which starts before birth and is open to environmental effects throughout his life, is shaped depending on this interaction. The completion of each stage in a healthy process can be qualified as an important clue that increases the probability of success in the next stage. In this context, it is possible to state that the interaction between the stages strongly corresponds to the change, development and transformation of each other in the organism. It is stated that success in each stage increases the probability of success in terms of other stages; It is thought that the failures experienced will increase the risk of failure in other stages. Therefore, it is almost impossible to predict in which phase the negative effects of a problem experienced in one phase will be reflected. In this respect, it is extremely important to relate the phases to each other, to identify the problems experienced and to produce solutions. It is not possible to evaluate the adequacy / inability to cope with the problems in adolescence, which includes problems due to hormonal imbalance, emotional fragility, crises related to the search for identity and personality, and various conflicts in the context of religious doubt and questioning, independently of the individual's past experiences. In this context, it can be considered as a more reasonable view to understand and make sense of success or failure in the adolescence period, which has the potential to affect life strongly, as a projection of past

experiences. Because the understanding of the human being can be achieved with a healthy method, and it makes it necessary to evaluate the organism in a wholeness that will cover all dimensions, by referring to a certain amount of heredity. It is necessary to characterize the adolescence period as a result of prenatal, infancy and childhood experiences and to associate the success in the stages with the balance established between the dimensions that make up the organism.

Keywords: Psychology of religion, development, adolescence

GİRİŞ

İnsan, bilişsel, zihinsel, duygusal, dini ve ahlaki yönleri kalıtım ve çevresel faktörler bağlamında şekillenen sosyal bir varlıktır. Kalıtım, insanın fizyolojik yönüne dair güçlü bir belirleyici olmanın yanında çeşitli eğilimler, yatkınlıklar ve yetenekler konusunda da doğumla getirilen bir potansiyele atıf niteliğindedir (Engin vd., 2008). Gelişim süreci içerisinde çevre kavramını da, insanın kendisi dışında etkileşim içerisine girdiği her şey olarak nitelemek mümkündür. Literatürde fetüs olarak isimlendirilen doğum öncesi 9. hafta sonrası çevreye karşı duyarlılığın başlamasıyla insan çevresel faktörlerin etkilerine açık hale gelmektedir (Çetin ve Malas, 2005). Çevre olarak sembolize edilen ve bireyin kendi dışında ki her şeyi kapsayan bu esnek yapı, insanın tüm boyutları üzerinde önemli şekillendirici güç olarak anlam kazanmaktadır. Çevrenin bireyler üzerinde ki etkisi, aynı düzeyde gerçekleşmeyebilir. Zira insanların yaşadıkları şartların ve ortamların aynı olmaması, çevrenin de bireyler üzerindeki etki düzeylerinin farklılaşmasına kaynaklık etmektedir. Örneğin doğum öncesi annenin beslenmesinden annenin içinde bulunduğu psikososyal yapıya ve ruhsal yaşantılarına varıncaya kadar tüm bu süreçlerin çevreyle etkileşim kapsamında bebek üzerinde ki etkileri değerlendirdiğimizde bebek-çevre etkileşiminin çok farklı kaynaklardan beslenerek şekillendiğini daha anlaşılır kılmaktadır. Hatta doğum esnasında bebeğin yaşantısı, kardeşler arası doğum sırası bile kişilik başta olmak üzere psikososyal açıdan da karşılığının olduğu düşünülmektedir (Cüceloğlu, 1998).

Gelişim üzerinde önemli faktörlerden birisi olarak da fizyolojik, sosyal ve psikolojik açılardan değerlendirilebilecek ihtiyaçların olduğu kabul edilmektedir. Organizma bir bütün olarak hem bedensel yönü hem de psikolojik, sosyal, duygusal ve düşünsel boyutları kapsayan ruhsal yönü ile değerlendirilen bir yapıdır (Aydın, 2009).. İnsanın ruhsal ve bedensel ihtiyaçları ile insanın genel iyi oluşu ve yaşam doyumu arasında güçlü bir ilişki kurmak mümkündür (Irak, 2012). Zira ihtiyaçların yeterli düzeyde karşılanamaması organizmada bir dengesizlik olarak algılanmakta ve bu durum kaygıyı artıran önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Çünkü insanın iyi oluşunun organizmada ki dengeyle ve dolayısıyla da kaygının olmamasıyla anlamlandırıldığı görülmektedir (Kaba, 2019). Kaygı aynı zamanda organizmada bütünlükten ziyade bir çatışma durumunu yansıtmaktadır. Kaygının artması, her bakımdan sağlıklı bir gelişim süreci önünde önemli bir engel olarak değerlendirilmektedir.

Gelişimin her evresine, hayatın bütünü içinde bir parça olarak önem atfetmek gerekmektedir. Ancak etki potansiyeli olarak her evrenin hayatta ki karşılığı eşit değildir. Bazı evreler, fizyolojik ve psikomotor beceriler açısından önemli iken, bazı evreler sosyalleşme ve dini - ahlaki gelişim açısından; bazı evrelerde sosyal statü kazanma, kimlik ve kişilik inşa etme bakımından daha baskın bir içeriğe sahiptir. Bu bağlamda bebeklik dönemini güven duygusu, himaye ihtiyacı, sevgi ve ilgi kavramlarıyla özdeşleştirirken, çocukluk dönemi psikomotor beceriler, taklit, egosantrizm, merak duygusu, antropomorfizm, sosyalleşme gibi kavramlarla özdeşleştirilebilir. Ergenlik dönemi ise fizyolojik ve psikosoyal açıdan bir kabuk değiştirme metaforuyla açıklanmaktadır. Zira bedensel ve duygusal gelişim ve değişim, eski kalıplara sığmama şeklinde kendini gösterir. Yeni kalıplara alışma dönemi kendi içinde krizleri, çatışmaları, duygusal kırılganlığı da beraberinde getirmektedir. Ergenlik dönemi aynı zamanda dini şüphe ve sorgulamalarla yeni bir değer sisteminin oluşumunu da desteklenmektedir. Böylece ergenin geçmiş dönemlerde sorgulamaksızın kabul ettiği dini ve ahlaki değerlerin tekrar akıl süzgecinden geçirilerek değerlendirilmesi söz konusudur. Bu durum, ergenin her konuda bir değişim ve dönüşüm yaşadığının en somut ifadesidir. Dolayısıyla ergenlik döneminin geçmiş yaşantılarla güçlü bir etkileşiminin ve ilişkisinin olduğunu, ergenlik dönemi problemleriyle baş edebilme düzeyinin de geçmiş yaşantılarda ki başarı ya da başarısızlıklar doğrultusunda belirlendiğini söylemek mümkündür.

Tüm bu bilgiler bağlamında ergenlik dönemi problemlerinin evrensel nitelikli olduğu ancak bu problemlerle baş etmede bireysel donanım ve kazanımlardaki farklılıklar bağlamında başarının anlaşılması gerektiği

söylenebilir. Ergenlik döneminin anlaşılması, bu dönemin karakteristik özellikleri bağlamında ortaya çıkan problemlerle daha güçlü şekilde baş etmek ve bu süreci daha başarılı şekilde yönetebilmek açısından önem arz etmektedir. Ayrıca ergenlik döneminin geçmiş yaşantıların bir sonucu olarak anlamlandırılması, her dönemin gelişimin sağlıklı bir süreç içerisinde devam edebilmesi açısından güçlü bir karşılığının olduğunu söylemek mümündür.

EVRELERİN ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLİ İHTİYAÇLAR AÇISINDAN GELİŞİM SÜRECİ

İnsan fizyolojik, psikolojik, sosyal, bilişsel, dini ve ahlaki yönleri bulunan çok boyutlu bir varlık olarak anlamlandırılmaktadır. İnsanın bu çok boyutlu yapısında var olan potansiyeller ve çevreyle etkileşim bağlamında meydana gelen değişimler uzmanlarca çeşitli evreler halinde incelenmektedir. Evreler, kendi içinde benzer özellikler taşıyan yapılar olarak insan yaşamının daha kolay anlaşılması açısından önemli kategorilerdir. Evreler ve evrelerin yaş grupları açısından anlamlandırılması uzmanlar arasında farklılık arz etse de bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak evrelerin uzmanlarda ortak bir karşılık bulduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda doğum öncesi başlayan gelişim, doğum sonrası kalıtım ve çevresel faktörler bağlamında nitelik ve nicelik olarak çeşitli hızlarda devam ettiği ve her evrenin de bu gelişim içerisinde kendi potansiyellerini aktifleştirdiği söylenebilir. Ayrıca organizmanın doğumla birlikte getirdiği ve yeterli düzeyde karşılanmayı bekleyen ruhsal ve bedensel ihtiyaçları söz konusudur. Bu ihtiyaçların yeterli düzeyde karşılanması, ruhsal ve bedensel sağlık açısından önemli görülmektedir.

Doğum öncesi süreç, gelişimin önemli bir başmağını oluşturmaktadır. Fizyolojik açıdan en hızlı gelişimin ve değişimin doğum öncesi gerçekleştiği kabul edilmektedir. Doğum öncesi süreç içerisinde bedensel gelişim yanında çevreyle etkileşim de başlamaktadır. Özellikle annenin beslenmesi ve psikolojik yapısı, bebeğin de hem fizyolojik yapısını hem de psikolojik yapısını belirli oranlarda etkilemektedir. Çünkü bedensel ve ruhsal yapı bir bütün olarak insan organizmasını oluşturmaktadır. Her boyutun diğer boyutu güçlü şekilde etkilediği söylenebilir. Bu bağlamda bedensel sağlık ile ruhsal iyi oluş arasında güçlü bir ilişki kurmak mümkün görünmektedir. Ayrıca dokuzuncu haftayla birlikte çevreyle etkileşimin başlaması, dini ve ahlaki gelişim açısından da önemli görülmektedir. Zira seslerden etkilenmeye bağlı olarak iletişimde kullanılan dini ve ahlaki ifadelerin belirli düzeylerde doğum öncesi de insanı etkilediği değerlendirilmektedir.

Bebeklik de doğum sonrası 0-1,5 yaklarını kapsayan fizyolojik olarak en hızlı gelişimin yaşandığı dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönem bedensel gelişim yanında psikomotor, zihinsel ve bilişsel gelişim açısından da önemli bir karşılığı vardır. Bu dönemde temel ihtiyaçların karşılanması ön planda olmasına rağmen, bebeğin farklı psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması da ön plandadır. Psikanaliz gibi çeşitli yaklaşımlarda gelişim dönemlerinde yaşanacak bir problemin, ileriki yaşantılarda çeşitli davranış bozuklukları olarak somutlaşacağı görüşü söz konusudur. Oral dönem olarak ifade edilen ve beslenmenin en önemli uzuv olarak anlam kazandığı bu evrede beslenme ihtiyacıyla ilgili yaşanan problemin çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerine uzanan ve ağızla ilgili davranış bozuklukları olarak karşılık bulacağı görüşü hakimdir. Örneğin bu dönemde beslenme ihtiyacının vaktinde ya da yeterli düzeyde karşılanmaması veya bebeği rahatsız edici bir tutum takınılması, bebeğin ileriki yaşantılarında problemi ağızla ilgili küfürlü konuşmak, içki ve sigara bağımlılığı gibi davranış bozuklukları şeklinde hayatına yansıyacağı görüşü söz konusudur (Aydın, 2013). Ayrıca Rogers'in (1961) bu dönemde bebeğe koşulsuz sevginin verilmesi ya da verilmemesinin onun fizyolojik ve psikososyal sağlığı üzerinde belirleyici bir etkisinin olduğu vurgusu da önemlidir. Ayrıca Bowlby'nin bebekle anne baba ya da bakıcı arasında kurulan güvene dayalı ilişkinin, bebeğin bilişsel, zihinsel, duygusal gelişimi açısından önemli olduğu görüşü de önemli görülmektedir. Ayrıca Bowlby'nin görüşünü dini gelişime uyarlayan Kirkpatrick'de bu dönemde güvene dayalı ilişkinin bebeğin ileri yaşantısında güvenli bir kişilik oluşumu ve Tanrı'yla güvene dayalı bir ilişki geliştirmesi açısından da karşılığının olduğu görüşü önemlidir. Bu dönemde özellikle Piage'nin "nesne devamlılığı" kazanımı vurgusu da zihinsel gelişim bağlamında dini gelişim açısından da önemli karşılığı bulunan bir husustur. Zira nesne devamlılığı doğumunun sekizinci ayından itibaren bir kazanım olarak, bebeğin gördüğü bir eşyanın gözünün önünden çekilmesiyle söz konusu eşyanın yok olmadığı düşüncesine ait zihinsel olgunluğu ifade etmektedir. Bu kazanım özellikle dinde gözle görülemeyen Tanrı'nın var olduğu inancına bir temel olarak anlamlandırılmaktadır (Karaca, 2007). Yine Erikson'un (1984) bebekte güven duygusunun kazanımına atıfla bu duygunun umut ve uyum kazanımıyla ilişkilendirilmesi ve de "dinî duyguların" edinilmesinin de bu dönemle ilgili olduğu görüşü de önemlidir. Maslow' da insanın hayatta

kalması için temel ihtiyaçların karşılanmasına önem vermektedir. Temel ihtiyaçların karşılanmaması, diğer sosyal, psikolojik, duygusal vb. ihtiyaçlar basamağına geçişi engellemektedir (Maslow, 1943). Bu bağlamda temel ihtiyaçların karşılanması özellikle bebeklik döneminde daha önemli bir karşılığı olan ihtiyaç olarak anlam kazanmaktadır. Horney de bebeklik dönemi ilgi ihtiyacının önemine değinerek, ilgi ihtiyacının yeterli düzeyde karşılanmamasını çeşitli psikososyal problemlerle ilişkilendirdiği görülmektedir. Ayrıca insan gelişme potansiyeli ile dünyaya gelir. Ancak bu potansiyeli gerçekleştirebilmesi için sıcak, sevgi dolu ve aşırı müdahaleci olmayan bir sosyal çevreye sahip olması gerekir. (Horney, 2015). Sullivan'da insan sosyal gelişimi üzerinde biyolojik faktörlerden ziyade kişilerarası ilişkilerin önemine atıfta bulunmuş ve göre annenin yaşadığı psikolojik problemlerin empati yoluyla çocuğu da etkileyeceğini ifade etmiştir (Sullivan, 1953)

Bebeklik dönemi sonrası psikomotor becerilerin kazanıldığı, bilişsel ve zihinsel anlamda olgunlaşma düzeyinin hızla geliştiği, sosyal öğrenme bağlamında dini ve ahlaki kavramlarla ve uygulamalarla karşılaşıldığı, sosyalleşmenin ön planda olduğu, egosantrizm, antropomorfizm, meraklılık gibi bilişsel anlamlandırmaların yapıldığı, ilgi ve onay beklentisini yansıtan duygu durumlarının da şekillendiği bir dönem olarak çocukluk dönemini kavramsallaştırmak mümkündür (Karaca, 2007). Bu dönemde elde edilen kazanımların öncelikli olarak ergenlik dönemini güçlü şekilde etkilediğini ifade etmek yerinde olacaktır. Psikomotor becerilerin gelişmesiyle birlikte meraklılık duygularının da baskınlığı ile her şeyi dokunarak tanıma eğiliminde olan çocukların çoğu defa yaralanmalarla ya da kırp dökmelerle sonuçlanan ev kazalarına yol açtıkları bilinmektedir. Söz konusu meraklılığa bağlı hareketlenmeler sonucu anne ve babaların süreci yönetme konusunda problemler yaşadıkları da bilinmektedir. Bu dönemde çocuğun zihinsel dünyasında olumsuz örnekleme ile yer edinen problemlerin onların ileriki hayatlarında çeşitli davranışsal problemler olarak somutlaşacağı öngörülmektedir. Özellikle psikanalitik yaklaşımda tuvalet eğitimi sürecinde çocuklara karşı baskıcı tutumların bir uzantısı olarak ileride cimrilik, şiddete yatkınlık, öç alma duygularının gelişimi, temizlik hastalığı gibi farklı sorunların ortaya çıkabileceği dile getirilmektedir. Yine aynı şekilde psikanalitik yaklaşımda cinsiyet farkındalığının kazanıldığı dönem olarak ifade edilen fallik dönemde de aile tutumları bağlamında yaşanacak bir problemin yine karşı cinse düşmanlık besleme şeklinde karşılığı olacağı kabul edilmektedir. Bu dönemde okula başlamanın da getirdiği yeni bir sosyal ortam ve anne baba dışında farklı rol ve modellerin benimsenmesi durumu da, çocuklar üzerinde sosyalleşme ve asosyal bir kişilik geliştirme olarak karşılık bulacağı öngörülmektedir. Çocukluk dönemi ayrıca davranışsal yaklaşım açısından ödül ve ceza bağlamında duygu, düşünce, tutum ve davranışların şekillendiği bir dönemdir (Bakırcıoğlu, 2015. Özellikle ahlaki gelişim açısından doğru ve yanlış yargılarının bu düşünce ekseninde geliştiği söylenebilir. Ayrıca Tanrı kavramının da soyut kavramları anlamlandıracak zihinsel olgunluğun olmaması bağlamında bir insan şeklinde tasavvur edilmesi söz konusudur. Ancak Tanrı'ya karşı olumlu ya da olumsuz tutumu besleyen en önemli husus, anne ve babanın din konusunda oluşturduğu baskıcı ya da demokratik bu aile ortamı olduğu kabul edilmektedir. Yani din adına çocuğun baskı görmesi, çocuğun dine ve din ile ilişkilendirilen her türlü kavrama olumsuz tutum geliştirmesi sonucunu ortaya çıkaracaktır (Köylü, 2004; Oruç, 2013; Karaca, 2016).

Çocukluk dönemi sonrası gelişim dönemi ergenlik olarak anlam kazanır. Ergenlik dönemi, doğum öncesi bağlayan, bebeklik ve çocukluk dönemi problemlerini ya da kazanımlarını bünyesinde taşıyan bir dönem olarak kabul edilebilir. Bu yönüyle ergenlik dönemi, müstakil, diğer dönemlerden bağımsız olmaktan ziyade, geçmiş yaşantıların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ancak her evrede olduğu gibi bu dönemde kendi içinde karakteristik özellikler barındırmaktadır. Özellikle hormonal dengede başlayan değişimler, bu dönemde cinselliği önemli hale getirmektedir. Bu bağlamda ergenin duygu ve düşünce dünyasında da radikal değişimler söz konusudur. Biyolojik etkenlere bağlı olarak karşı cinse ilginin artması, çocukluk ve yetişkinlik arasında bocalama, sosyal statü kazanma, kimlik ve kişilik inşa etme sürecinde yaşanan krizler, duygusal kırılganlık, şiddete eğilim gösterme, toplumla ve içsel dünyada görülen çatışmalar bu dönemi yönetmenin zorluğunu göstermektedir (Kulaksızoğlu, 1997; Çuhadaroğlu, 2000). Ayrıca ergenin, kendi ailesinden daha fazla akranlarının etkisine açık olması da sosyal yönlü problemleri beslemektedir. Tüm bu problemler bağlamında bu dönem pek çok psikolog tarafından kabuk değiştirme metaforuyla sembolize edilmektedir. Aynı zamanda bu dönem kriz, çatışma, şiddet eğilimi, umutsuzluk, yalnızlık hissi, intihara yatkınlık gibi pek çok psikolojik derinliği olan problemlerle özdeşleştirilmektedir. Ancak bu sürecin sağlıklı bir şekilde yönetilebilmesi, her şeyden önce geçmiş yaşantılarda ki başarı ya da başarısızlıkla doğru orantılı olarak kabul edilebilir. Her ergenin ergenlik dönemi karakteristik problemleriyle yüzleştiği bilinmekle birlikte, bu problemlerin etki düzeyi ergenlerin bireysel kapasiteleri ölçüsünde değişmektedir. Bazı ergenlerin normal bir süreç içerinde atlattıkları bu dönem, bazı ergenler için fizyolojik, psikolojik, sosyal, dini ve ahlaki açıdan etki sınırlarını öngörmenin imkansız olduğu bir problemler sarmalı şeklinde yaşanmaktadır (Adams, 1995; Aydın, 2013). Dolayısıyla, bu

dönemi doğum öncesi, bebeklik ve çocukluk yaşantılarının bir izdüşümü olarak değerlendirmek; ergenlik öncesi tüm yaşantıları önemli görerek tüm sürecin sağlıklı bir şekilde yaşanmasının ergenlik öncelikli olarak tüm hayatı olumlu şekilde etkileyeceğinin bilinmesi önem arz etmektedir. İnsan bedensel ve ruhsal yönüyle ve bu yönlerin birbirlerini güçlü şekilde etkilediği gerçekliğiyle bir bütün olarak anlam kazanan bir varlıktır. Tüm yaşantılarımızın bizi oluşturan tüm boyutlar üzerinde olumlu / olumsuz karşılığının olduğu ve gelişimimizi sağlıklı bir süreç çerisinde tamamlayabilmemizin tüm süreçlerde ki başarımızla yakından ilişkili olduğu da vurgulanması gereken bir husustur.

SONUÇ

Gelişim, insanın doğum öncesi başlayan ve çeşitli özelliklere bağlamında hayat boyunca devam eden bir sürecin ifadesidir. Fizyolojik, sosyal, psikolojik, duygusal, bilişsel ve zihinsel, dini ve ahlaki yönleri bulunan insanın gelişimi söz konusu tüm yönlerini kapsamaktadır. Psikologlar, bu karmaşık süreci daha anlaşılır kılmak için gelişimi bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olmak üzere farklı dönemler halinde incelemektedir. Her dönemin kendi içinde karakteristik özellikleri ve sağlıklı bir süreç içerisinde tamamlandığını da belirli kazanımları söz konusudur. Ancak insanın bedenen ve ruhen bir bütünlük içinde ki yapısı, her gelişim döneminin de birbiriyle güçlü şekilde etkileşim içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Bu açıdan bebeklik dönemini doğum öncesi süreçten, çocukluk dönemini doğum öncesi ve bebeklik dönemlerinden ve de ergenlik dönemini de doğum öncesi, bebeklik ve çocukluk süreçlerinden bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Bu yönüyle her dönemin birbirilerinin değişimi ve dönüşümü açısından önemli rollerinin olduğunu dile getirmek mümkündür. Dolayısıyla ergenlik döneminin karakteristik özellikleri bağlamında ortaya çıkan problemleriyle baş edebilmek, süreci sağlıklı şekilde yürütebilmek, her şeyden önce ergenlik öncesi dönemlerde ki kazanımlarla doğru orantılı olarak değerlendirilmektedir. Sağlıklı şekilde yönetilemeyen bir dönemin çözülmemiş problemlerinin, diğer gelişim süreçlerinde farklı psikososyal ve davranışsal problemler olarak somutlaşacağı kabul edilen bir husustur. Dolayısıyla insanın her bakımdan sağlıklı olabilmesi, hayattan doyum sağlayabilmesi, iyilik halinin devam edebilmesi, ruh ve bedensel dengesinin kurulabilmesi tüm gelişim evrelerini önemli hale getiren ve süreçleri yönetme yeterliliğiyle ilişkilendirilen bir durumdur. Bu açıdan ergenlik dönemini, ergenlik öncesi evrelerdeki süreci yönetmede ki başarı / başarısızlıkların toplamı olarak değerlendirmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Adams, J.F. (1995). *Ergenliği anlamak*. (Çev. A. Dönmez). Ankara: İmge Yayınevi.

Aydın, A. (2009). *Eğitim psikolojisi.* Ankara: Pegem Akademi.

Aydın, B. (2013). *Çocuk ve ergen psikolojisi*, Ankara: Nobel yayın dağıtım.

Bakırcıoğlu, R. (2015). *Çocuk ve ergenlerde ruh sağlığı*. 6. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çetin, E. ve Malas, M.A. (2005). Fetal büyümeye etki eden çevresel faktörler, *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 12(2), 65-72.

Çuhadaroğlu F. (2000). Ergenlik döneminde psikolojik gelişim özellikleri, *Katkı Pediatri Dergisi*, 21(6), 863-868.

Engin, A.O., Calapoğlu, M., Seven, M.A. ve Yörük, A.K. (2008). Davranışlarımızın genetik ve çevresel boyutları, *Kafkas Üniversitesi Fen Bil Dergisi*, 1(2), 37-56

Erikson, E. H. (1984). *İnsanın sekiz çağı*, (çev. Bedirhan Üstün-Vedat Şar), Ankara: Toplum Yayınları.

Horney, K. (2015). *Nevrozlar ve insan gelişimi*. 2.Baskı. Çev. E.Erbatur, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Irak, D. U. (2012). İşyerinde birey-çevre uyumu: kuramsal yaklaşımlar ve örgütsel psikolojideki yeri, *Türk Psikoloji Yazıları*, 15 (30), 12-22

Kaba, İ. (2019). Stres, ruh sağlığı ve stres yönetimi: güncel bir gözden geçirme, *Akademikbakış Dergisi*, 73, 63-81.

Karaca, F. (2007). *Dinî gelişim teorileri*. İstanbul: DEM Yayınları.

Karaca, F. (2016). *Dinî gelişim psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.

Köylü, M. (2004). Çocukluk dönemi dini inanç gelişimi ve din eğitimi, *AüiFD XlV*, 2, 137-154.

Kulaksızoğlu, A. (1997). *Ergenlik psikolojisi.* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Maslow, A. H. (1943). A Theory of human motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.

Oruç, C. (2013). Erken çocukluk dönemi dini gelişim teorileri bağlamında din eğitimi, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 971-987.

Rogers, C., R. (1961). *On becoming a person*. Boston: Houghton Mifflin.

Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York, NY: W. W. Norton ve Company.

A STUDY ON - IMPACT OF CUSTOMER SATISFACTION ANALYSIS OF INDIAMART

Dr. Anjali Singh, Associate Professor

Manav Rachna International Institute of Research and Studies, Faridabad

ABSTRACT

"If you cannot measure it, you cannot improve it." - Lord William Thomson Kelvin (1824-1907)

My project "CUSTOMER SATISFACTION ANALYSIS" is to get an insight into and learn the various marketing strategies applied by the company at different stages and levels and the impact of the application of these strategies on their current or potential position. Another important aspect of my project is to study the retail strategies applied by the firm in order to enhance their sales volume and strengthen their position in the dynamic scenario. Another important aspect of my project is to collect suggestions of the employees to make the survey more effective. Recommendations and suggestions are made on the basis of the finding from the Analysis. In researching satisfaction, firms generally ask customers whether their product or service has met or exceeded expectations. Thus, expectations are a key factor behind satisfaction. When customers have high expectations and the reality falls short, they will be disappointed and will likely rate their experience as less than satisfying. For this reason, a luxury resort, for example, might receive a lower satisfaction rating than a budget motel—even though its facilities and service would be deemed superior in "absolute" terms.

Keywords: Analysis, satisfaction, absolute and expectations etc.

CIRCULARITY IN INDIAN FOOD SECTOR: ITS ALLIANCE WITH SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND PARIS AGREEMENT - A REVIEW

Kalpita Sonowal *, Isha Gunwal[1] and Neetu Dwivedi[2]

**, [2](Assistant Professor, Department of Environmental Science, Sri Aurobindo College, University of Delhi)*

[1](Assistant Professor, Department of Botany, Sri Aurobindo College, University of Delhi)

ABSTRACT

Population growth and urbanisation have put significant strain on the world's natural resources. The current transformation of the linear economy into a circular economy has revealed a promising trend. The whole 'food-cycle' basically comprises of agricultural produce, post-harvest management, storing, food processing, food distribution through different chains, consumption by people and their final disposal. The business as usual linearity in the agricultural sector has manifold issues which concerns the environment and sustainable growth. Apart from this, demographic pressure and environmental constraints are the challenges faced by an agrarian economy like India. The purpose of this review paper is to map the association of the Sustainable Development Goals with circular economy (CE), with a focus on the Indian food sector. It also highlights the allignment of circularity and climate change with special reference to food sector. A brief discussion on policies and guidelines forwarded by the government has also been made keeping the SDGs and climate commitments under Paris Agreement in the hindsight along with circularity. Finally, based on the findings, recommendations are forwarded for a feasible shift from linearity to circularity in food sector, by adopting viable methods in the current scenario.

Keywords: Climate change, circular economy, sustainability, policies, Paris Agreement.

THE LIFE EXPECTANCY DIMENSION OF ECONOMIC GROWTH

Pithak Srisuksai

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Piyasiri Ruangsrimun

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Adirek Vajrapatkul

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

ABSTRACT

Economic growth is an objective of governments and its determinants have been investigated via several techniques so far. This work also builds on previous studies to investigate economic growth via the layers of health-related determinants. The determinants employed in this study include government health expenditure, life expectancy at birth, and mortality rate, which are further separated into the mortality rate of female adults, the mortality rate of male adults, and the mortality rate of infants. The effects are investigated by using the data in 2019 of 160 countries. The results from the analysis reveal that life expectancy has a positive and significant association with economic growth. Also, government health expenditure has a positive direct significant association with GDP, while it has a negative indirect significant association with GDP via the mortality rate. In addition, government health expenditure has a positive indirect significant association with GDP via life expectancy. In the case of mortality, it has a negative indirect significant association with GDP via life expectancy. To grow the economy, the government should improve life expectancy and reduce the mortality of citizens by spending on health improvement projects.

Keywords: Government health expenditure, Life expectancy at birth, Mortality, Economic growth

1. INTRODUCTION

Economic growth is an objective of governments and its determinants have been investigated via several techniques so far. Many previous studies have focused on economic dimensions in determining economic growth, such as inflation (Tien, 2021)capital formation (Yasmeen et al., 2021), and exports (Ali et al., 2021). Although other dimensions such as social dimension (Alhassan et al., 2021) and political dimension (Arjona & Eglantina, 2021) have been used for economic growth determinant purposes, they are used in the analysis techniques that cannot indicate the sequence of the effect that each variable has on growth.

Life expectancy, a variable categorized in the social dimension, is perceived as a potential variable that can drive the growth and development of the economy. Generally, it is believed that individuals with a longer period of life expectancy will contribute more to the economy. This is because they will have more time to improve their skills, work to accumulate wealth, and reap the benefits of their investments (Cervellati & Sunde, 2005), all of which can benefit the economy. Furthermore, life expectancy is of interest because it can affect the quality of human capital, which reflects the ability and productivity of people required to drive the economy in a positive direction. In this regard, life expectancy has become an index that is used to indicate a country's level of success in development, as expressed by Goal 3 of the Sustainable Development Goals, which aims to ensure healthy lives and promote wellbeing for people of all ages (SDGs)(United Nations, 2021).

This work is motivated by the possible linkage between life expectancy and economic growth. It is designed to discover such a linkage. Also, other possible linkages between other variables, namely mortality and government expenditure, and economic growth are being investigated. To achieve this objective, the rest of the work will be organized as follows: The next section will provide the concept of life expectancy and some results of previous studies. Then the methodology will be briefly introduced. After that, the results and policy recommendations will be provided..

2. LITERATURE REVIEW

This section will introduce the concept of life expectancy as well as the findings of some empirical studies on the factors that influence life expectancy.

2.1 Life expectancy

Life expectancy is defined as the average number of years that people of a particular age could expect to live if they experienced the age and sex-specific mortality rates prevalent in a given country in a particular year. Since the determinants of longevity change slowly, life expectancy is best analysed over a long time horizon. Cohort life expectancy takes account of the projected changes in mortality estimates for a given cohort (OECD, 2017). To understand life expectancy, it is necessary to distinguish between longevity and life-expectancy. Longevity is the length of time that people live. Life expectancy, on the other hand, refers to the increase in projected length of life of a cohort or generation; for example, older people today are living longer and healthier lives than previous generations. The remarkable increase in life expectancy should be recognized as one of modern society's great achievements and mortality improvement.

The connection between mortality and life expectancy implies that predicting life expectancy requires forecasting mortality. To forecast the mortality rates, two broad approaches have been used. The first, "biological" approach, attempts to build likely future mortality from medical scenarios. However, this approach has consistently underestimated life expectancy. As a result, demographers have concentrated on the second approach, the extrapolation approach, which contends (based on previous experience) that there is no biological reason to limit human life. Success in treating infectious diseases, for example, has reduced mortality through both treatments and immunization and vaccination programs. Improved sanitation and the use of refrigerators also played a significant role in reducing infectious diseases and thus improving mortality rates. However, a wave of health risks could dampen future mortality gains. Obesity epidemics, influenza pandemics, and the spread of multi-drug resistant bacterial infections, for example, will slow future increases in life expectancy. The extrapolative techniques divide the process **into three stages**. The first examines raw data on past changes in mortality rates. The data is then processed in the second stage to generate a probability distribution for the change in mortality rates at various ages over five-year periods. The third stage employs standard statistical techniques to forecast the likely outcome of mortality rates over a longer forecast period, which has an impact on life expectancy. Additional information is provided below.

Stage one is collecting raw data on past experience of changing mortality to investigate whether or to what extent mortality rates at different ages have converged between countries over time through the spread of best practice in both treatments and prevention of disease, e.g., at age 50-54 there has been a rapid and consistent improvement in mortality. Stage two is to look at the distribution of past changes in mortality rates between each five-year measurement period, e.g., for example, the 60-64 age range. Stage three of the projection of future life expectancy is to conduct probability analysis. It is based on Monte-Carlo simulation, which approximates solutions by performing statistical sampling experiments. It uses pre-defined probability distributions of risk variables and sampling from a random number sequence to perform modeling over many simulations or trials. The projections are generated from n = 1,2,... N draws m = 1,2,... M of random numbers applied to the distributions. The readers who are interested in this issue can further learn from (OECD, 2007).

2.2Some discoveries from empirical studies

In this subsection, the evidence of the linkage between each pair of variables expected to affect economic growth will be highlighted.

In the case of the relationship between government health expenditure and mortality, it was found that total health expenditure, public health expenditure, and private health expenditure significantly reduced infant mortality rates. However, the effect of private health expenditure was greater than that of public health expenditure (Rahman et al., 2018); government expenditure did not have a significant effect on maternal mortality. However, the correlation coefficient provided a significant relationship to maternal mortality (Abdulahi & Adegbite, 2019); a high percentage of public health expenditures could alleviate the effects of economic indicators on child mortality rates (Tejada et al., 2019); the most vulnerable municipalities exhibited

the highest levels of maternal mortality severity and the elasticity of government expenditure on maternal health severity was negative and larger than one (Pérez-Pérez et al., 2019); macroeconomic policies had shaped maternal mortality, i.e., the government's health policy affected the health sector in a negative manner (Matshalaga, 2000); and mortality was negatively affected by healthcare expenditures, and healthcare system financing (Gavurova et al., 2020).

In terms of the relationship between mortality and life expectancy, it was found that, in particular periods, life expectancy at birth increased for women. Most of these improvements were due to reductions in mortality at older ages. Deaths from all major groups of causes, and at all ages, contributed to the life expectancy gap between men and women (White et al., 2014); life expectancy was shorter in people with alcohol use disorders than in the general population because people with alcohol use disorders had higher mortality from all causes of death, all diseases and medical conditions, and suicide (Westman et al., 2015); a drop in fertility rates and the stagnation of mortality rates led to an increase in life expectancy (H. Wang et al., 2020); and reductions in mortality rates led to an increase in life expectancy (Aburto et al., 2020).

Regarding the relationship between life expectancy and economic growth, it was discovered that there was a positive influence of an increase in income and life expectancy on a decrease in infant mortality. Also, health positively contributed to economic growth. The process started with the influence of GDP on health and health increased in productivity of human capital, which resulted in economic growth (Morgado, 2014); there was a link between improvements in health, measured by life expectancy, productivity, and economic growth. However, an increase in male health significantly raised economic growth more than that of females (Licumba et al., 2016); there existed a systematic nonlinear relationship between income levels and the average lifespan (Jetter et al., 2019); an increase in life expectancy led to higher aggregate savings, which raised the demand for innovation. This, in turn, led to higher employment, faster technological progress, and a higher long-run economic growth rate (Baldanzi et al., 2019); and the health status of a population had a great impact on work productivity and efficiency, the capacity to learn, and the ability to grow on various levels (Bayar et al., 2021).

With respect to the relationship between government health expenditure and economic growth, it was found that through the provision of appropriate health care, the population of a country could have better health, thus strengthening the nation's human capital, which could contribute to economic growth through improved productivity. However, the positive effect of health expenditure on economic growth was conditioned by the ratio of health spending to gross domestic product (GDP) (F. Wang, 2015); state health spending had a significant reaction to short-term and long-term GDP fluctuations. Also, economic growth in the short run showed a significant response to fluctuations in state health expenditure, but this effect was not significant in the long run (Seifi et al., 2019); In the short run, economic growth as well as CO2 emissions were causative with respect to health expenditure, i.e., economic growth and CO2 emissions led to increased health expenditure (Govdeli, 2019); real GDP growth affected different aspects of healthcare expenditure, i.e., it had a positive impact on out-of-pocket expenditure (Jakovljevic et al., 2020); both government education expenditures and health expenditures impacted positively on the economic growth rate. Whereas the impact of private health expenditures on the economic growth rate was statistically non-significant (Kousar et al., 2020); and there was a long-run association between health expenditures, economic growth and environmental pollution, in particular, there was a two way causality between health expenditures and economic growth (Nasreen, 2021).

From what is mentioned above, we propose the following main hypotheses:

H_1 : Government health expenditure correlates positively with male mortality,

H_2 : Government health expenditure correlates positively with female mortality,

H_3 : Government health expenditure correlates positively with infant mortality,

H_4 : Male mortality correlates negatively with life expectancy,

H_5 : Infant mortality correlates negatively with life expectancy,

H_6 : Female mortality correlates negatively with life expectancy,

H_7 : Life expectancy correlates positively with economic growth,

H_8 : Government health expenditure correlates positively with economic growth.

3. RESEARCH METHODOLOGY

This study uses the technique of Path analysis to test both direct and indirect associations among a set of observed variables, namely life expectancy at birth (LEB), government health expenditure (GHE), GDP per capita (GDP), mortality rate of the female adult (MRF), mortality rate of the male adult (MRM), and mortality rate of the infant (MRI).The greatest advantage of path analysis over regression analysis is its superior ability to detect associations. Path analysis uses several regression models simultaneously to examine all proposed relationships between predictors and outcome variables implied by the theoretical explanation. The results of a path analysis based on the cross-sectional data used in this study will be interpreted as evidence of association, i.e., direct, indirect, and total "associations," not "effects." As the criterion for determining sample size is not unique, e.g., 20 samples: 1 parameter, 5 samples: 1 parameter, and at least 200 or 250 observations (Valenzuela & Bachmann, 2017), this work uses all available 160 countries in the year 2020 within the database of the World Bank. The criteria with specific cut-off value for model fit evaluation include CMIN/DF, GFI, CFI, IFI, and NFI (MacCallum et al., 1996; Hair, 2014).

4. RESULT

The results obtained from Path analysis shown in Figure 1 and Table 1 indicate that the coefficients are significant and expressed according to our expected directions, i.e., an increase in government health expenditure can reduce the mortality of three kinds; the reduction of mortality can increase life expectancy, which in turn encourages economic growth; and government health expenditure can boost economic growth. However, the results shown in Table 2 indicate that the model was not fitted well to the empirical data since all fit indices, i.e., CMIN/DF, GFI, CFI, IFI, and NFI were less than the cut off value, while RMSEA was greater than the cut-off value (MacCallum et al., 1996; Hair, 2014).Table 3 shows a summary of the direct (DE), indirect (IA), and total (TA) association between variables.

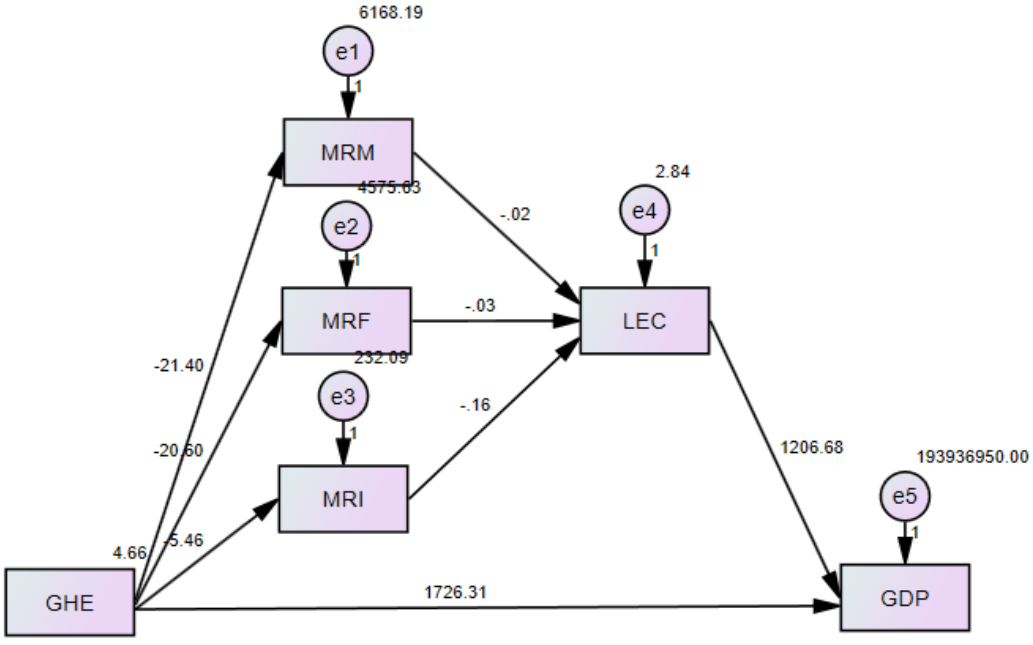

Figure 1: Path analysis

Source: Author's presentation

Table 1 Summary of the structural model

Path description			Hypothesis	Standardized path estimates	Result
MRM	<---	GHE	H_1	-21.396***	Supported
MRF	<---	GHE	H_2	-20.605***	Supported
MRI	<---	GHE	H_3	-5.458***	Supported
LEC	<---	MRM	H_4	-.023***	Supported
LEC	<---	MRI	H_5	-.161***	Supported
LEC	<---	MRF	H_6	-.027***	Supported
GDP	<---	LEC	H_7	1206.679***	Supported
GDP	<---	GHE	H_8	1726.305**	Supported

Source: Author's calculation

Table 2: Model fit indices

Desired value	$CMIN/DF \leq 3$	$GFI \geq 0.90$	$CFI \geq 0.90$	$IFI \geq 0.90$	$NFI \geq 0.90$	$RMSEA \leq 0.08$
Values	83.270	.545	.556	.559	.556	.719

Source: Author's calculation

5. POLICY RECOMMENDATION

From the results of the analysis, this study proposes that the government should pay attention to spending on projects that help to improve citizen health and that reduce the risk of citizen mortality, e.g., projects that improve citizen food literacy and nutrients as well as those that reduce infectious diseases. The design projects may be integrated into the social security and protection programs that help citizens meet at least basic needs and minimize the risks in their daily lives. As indicated in the result of the analysis, if the government spends on citizen health improvement successfully, which can reduce mortality and increase life expectancy, the growth of the economy should be the result.

Table 3: Direct and indirect association

		GHE	MRI	MRF	MRM	LEC
MRI	DE	-5.458***	-	-	-	-
	IE	-	-	-	-	-
	TE	-5.458***	-	-	-	-
MRF	DE	-20.605***	-	-	-	-
	IE	-	-	-	-	-
	TE	-20.605***	-	-	-	-
MRM	DE	-21.396***	-	-	-	-
	IE	-	-	-	-	-
	TE	-21.396***	-	-	-	-
LEC	DE	-	-.161***	-.027***	-.023***	-
	IE	1.932***	-	-	-	-
	TE	1.932***	-.161***	-.027***	-.023***	-
GDP	DE	1726.305***	-	-	-	1206.679***
	IE	2331.304***	-194.662***	-32.543***	-27.963***	-
	TE	4057.609***	-194.662***	-32.543***	-27.963***	1206.679***

*** = p<0.001, **Source**: Author's calculation

6. CONCLUSIONS

This work is designed to study the determinants of economic growth by paying special attention to the role of life expectancy in supporting economic growth. Besides life expectancy, other determinants of economic growth included in this study are government health expenditure, the mortality rate of female adults, the mortality rate of male adults, and the mortality rate of infants. The technique used in this study is path analysis, with the data of 160 countries recorded within the World Bank database. It is found from the analysis that life expectancy has a significant positive association with economic growth and government expenditure has both direct and indirect associations with economic growth via the reduction of mortality. Thus, the recommendation from this work is that the government should pay attention to its spending on improving citizen health projects that help to reduce mortality and improve life expectancy.

ACKNOWLEDGEMENTS

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand.

REFERENCES

Abdulahi, M. A., & Adegbite, F. M. (2019). *Polish Psychological Bulletin*. https://doi.org/10.24425/PPB.2019.130697

Aburto, J. M., Villavicencio, F., Basellini, U., Kjærgaard, S., & Vaupel, J. W. (2020). Dynamics of life expectancy and life span equality. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *117*(10), 5250–5259. https://doi.org/10.1073/pnas.1915884117

Alhassan, G. N., Adedoyin, F. F., Bekun, F. V., & Agabo, T. J. (2021). Does life expectancy, death rate and public health expenditure matter in sustaining economic growth under COVID-19: Empirical evidence from Nigeria? *Journal of Public Affairs*, *21*(4), e2302.

Ali, B., Hasan, H., & Oudat, M. S. (2021). Relationship among export, import and economic growth: Using co-integration analysis. *Psychology and Education Journal*, *58*(1), 5126–5134.

Arjona, C., & Eglantina, H. (2021). Impact of Political Instability on Economic Growth in CEE Countries. *Экономика Региона*, *17*(2), 582–592.

Baldanzi, A., Prettner, K., & Tscheuschner, P. (2019). Longevity-induced vertical innovation and the tradeoff between life and growth. *Journal of Population Economics*, *32*(4), 1293–1313. https://doi.org/10.1007/s00148-018-0724-x

Bayar, Y., Gavriletea, M. D., Pintea, M. O., & Sechel, I. C. (2021). Impact of Environment, Life Expectancy and Real GDP per Capita on Health Expenditures: Evidence from the EU Member States. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *18*(24), 13176. https://doi.org/10.3390/ijerph182413176

Cervellati, M., & Sunde, U. (2005). Human Capital Formation, Life Expectancy, and the Process of Development. *American Economic Review*, *95*(5), 1653–1672. https://doi.org/10.1257/000282805775014380

Gavurova, B., Khouri, S., Kovac, V., & Ferkova, M. (2020). Exploration of Influence of Socioeconomic Determinants on Mortality in the European Union. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *17*(13), 4699. https://doi.org/10.3390/ijerph17134699

Govdeli, T. (2019). Health Expenditure, Economic Growth, and Co2 Emissions: Evidence From The OECD Countries. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 488–516. https://doi.org/10.14520/adyusbd.477571

Hair, J. F. (Ed.). (2014). *Multivariate data analysis* (7. ed., Pearson new internat. ed). Pearson.

Jakovljevic, M., Timofeyev, Y., Ranabhat, C. L., Fernandes, P. O., Teixeira, J. P., Rancic, N., & Reshetnikov, V. (2020). Real GDP growth rates and healthcare spending – comparison between the G7 and the EM7 countries. *Globalization and Health*, *16*(1), 64. https://doi.org/10.1186/s12992-020-00590-3

Jetter, M., Laudage, S., & Stadelmann, D. (2019). The Intimate Link Between Income Levels and Life Expectancy: Global Evidence from 213 Years. *Social Science Quarterly*, *100*(4), 1387–1403.

Kousar, S., Batool, S. A., Batool, S. S., & Zafar, M. (2020). *Do Government Expenditures on Education and Health Lead Toward Economic Growth? Evidence from Pakistan*. 12.

Licumba, E. A., Dzator, J., & Zhang, X. (2016). Health and economic growth: Are there gendered effects?: Evidence from selected southern Africa development community region. *The Journal of Developing Areas*, *50*(5), 215–227. https://doi.org/10.1353/jda.2016.0056

MacCallum, R. C., Browne, M. W., & Sugawara, H. M. (1996). *Power Analysis and Determination of Sample Size for Covariance Structure Modeling*. 20.

Matshalaga, N. (2000). Macroeconomic policies and their impact on health in Zimbabwe in the 1980s and 1990s: An analysis of the prevalence of diarrhoea, malnutrition, maternal mortality and access to health services. *Development Southern Africa*, *17*(5), 769–790. https://doi.org/10.1080/713661432

Morgado, S. M. A. (2014). Does health promote economic growth? Portuguese case study: from dictatorship to full democracy. *The European Journal of Health Economics*, *15*(6), 591–598. https://doi.org/10.1007/s10198-013-0497-9

Nasreen, S. (2021). Association between health expenditures, economic growth and environmental pollution: Long-run and causality analysis from Asian economies. *The International Journal of Health Planning and Management*, *36*(3), 925–944. https://doi.org/10.1002/hpm.3132

OECD. (2007). *Life-Expectancy Risk and Pensions: Who Bears the Burden?* (OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 60; OECD Social, Employment and Migration Working Papers, Vol. 60). https://doi.org/10.1787/060025254440

OECD. (2017). *Life expectancy*. OECD Publishing. https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/pension_glance-2017-21-en.pdf?expires=1655777340&id=id&accname=guest&checksum=E6F92A82EA6C453244F6944FCAA50120

Pérez-Pérez, E., Serván-Mori, E., Nigenda, G., Ávila-Burgos, L., & Mayer-Foulkes, D. (2019). Government expenditure on health and maternal mortality in México: A spatial-econometric analysis. *The International Journal of Health Planning and Management*, *34*(2), 619–635. https://doi.org/10.1002/hpm.2722

Rahman, M. M., Khanam, R., & Rahman, M. (2018). Health care expenditure and health outcome nexus: New evidence from the SAARC-ASEAN region. *Globalization and Health*, *14*(1), 113. https://doi.org/10.1186/s12992-018-0430-1

Seifi, A., Makhmali, H., & Motaghi, S. (2019). *Investigating the relationship between state health expenditure allocation and economic growth*. https://doi.org/10.24411/1994-2796-2019-10911

Tejada, C. A. O., Triaca, L. M., Liermann, N. H., Ewerling, F., & Costa, J. C. (2019). Crises econômicas, mortalidade de crianças e o papel protetor do gasto público em saúde. *Ciência & Saúde Coletiva*, *24*(12), 4395–4404. https://doi.org/10.1590/1413-812320182412.25082019

Tien, N. H. (2021). Relationship between inflation and economic growth in Vietnam. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, *12*(14), 5134–5139.

United Nations. (2021). *The Sustainable Development Goals Report 2021*. the United Nations Statistics Division (UNSD).

Valenzuela, S., & Bachmann, I. (2017). Path Analysis. In J. Matthes, C. S. Davis, & R. F. Potter (Eds.), *The International Encyclopedia of Communication Research Methods* (1st ed., pp. 1–9). Wiley. https://doi.org/10.1002/9781118901731.iecrm0181

Wang, F. (2015). More Health Expenditure, Better Economic Performance? Empirical Evidence From OECD Countries. *INQUIRY: The Journal of Health Care Organization, Provision, and Financing*, *52*, 004695801560266. https://doi.org/10.1177/0046958015602666

Wang, H., Abbas, K. M., Abbasifard, M., Abbasi-Kangevari, M., Abbastabar, H., Abd-Allah, F., Abdelalim, A., Abolhassani, H., Abreu, L. G., Abrigo, M. R. M., Abushouk, A. I., Adabi, M., Adair, T., Adebayo, O. M., Adedeji, I. A., Adekanmbi, V., Adeoye, A. M., Adetokunboh, O. O., Advani, S. M., … Murray, C. J. L. (2020). Global age-sex-specific fertility, mortality, healthy life expectancy (HALE), and population estimates in 204 countries and territories, 1950–2019: A comprehensive demographic analysis for the Global Burden of Disease Study 2019. *The Lancet*, *396*(10258), 1160–1203. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30977-6

Westman, J., Wahlbeck, K., Laursen, T. M., Gissler, M., Nordentoft, M., Hällgren, J., Arffman, M., & Ösby, U. (2015). Mortality and life expectancy of people with alcohol use disorder in Denmark, Finland and Sweden. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *131*(4), 297–306. https://doi.org/10.1111/acps.12330

White, A., McKee, M., de Sousa, B., de Visser, R., Hogston, R., Madsen, S. A., Makara, P., Richardson, N., Zato ski, W., & Raine, G. (2014). An examination of the association between premature mortality and life expectancy among men in Europe. *The European Journal of Public Health*, *24*(4), 673–679. https://doi.org/10.1093/eurpub/ckt076

Yasmeen, H., Tan, Q., Zameer, H., Vo, X. V., & Shahbaz, M. (2021). Discovering the relationship between natural resources, energy consumption, gross capital formation with economic growth: Can lower financial openness change the curse into blessing. *Resources Policy*, *71*, 102013.

SIMULTANEOUSLY DETERMINING THE UNEMPLOYMENT OF THAILAND

Piyasiri Ruangsrimun

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Pithak Srisuksai

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Adirek Vajrapatkul

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

ABSTRACT

Unemployment has received considerable attention thus far. Theoretically, it is stated that unemployment has been negatively affected by inflation. Also, other macroeconomic variables have been expected to have effects on unemployment. To investigate such effects, this study is designed to investigate some determinants of unemployment by using the simultaneous equations system. In addition, the traditional multiple linear equation is tested for result comparison. The estimation is conducted by using the data of Thailand obtained from the World Bank database from 1972 to 2019. The results of OLS estimation show that the money supply has a significant positive effect on unemployment. However, the results from the simultaneous equation estimated by 3SLS show that money supply has a positive and significant effect on government spending, which in turn negatively and significantly affects unemployment. Also, inflation has a significant negative effect on unemployment, as expected. Consequently, the government can reduce unemployment through fiscal and monetary expansion policies.

Keywords: Simultaneous equations, Unemployment, Inflation, Government spending, Money supply

1. INTRODUCTION

Unemployment is a potential issue that can cause nations to develop slowly. The rising rate of unemployment not only indicates labor market failure, but also government failure in managing the economy and policy effectiveness, which can have a negative impact on citizen perception and trust in government.

The rate of unemployment can be varied by several factors. Also, the definition of unemployment can make the rate of unemployment different between countries. In Thailand, the unemployment rate is calculated using the International Labour Organization's (ILO) international standard, which defines the unemployed as anyone who is unemployed or works less than one hour per week. However, some countries, e.g., the U.S., have added to this definition to include those who work for family businesses without any compensation and work for less than 15 hours per week (NESDC, 2021). Thus, using the definition designed by the U.S., the unemployment rate will normally be higher than those that use the definition designed by the ILO.

In the case of Thailand, although the rate of unemployment calculated from the ILO definition is at a lower level compared to many countries, Thailand is perceived as a country that encounters several problems embedded in the labor market, which can be summarized as follows. The first problem is the unstable jobs of workers, as most of them are in the agricultural sector and are self-employed. Although they are in the non-agricultural sector, the firms that employ them are small firms that face high competition and are financially vulnerable. Thus, it puts these workers at a high risk of unemployment. The second problem is that some workers in the agricultural sector are underemployed. The third problem is the high number of discouraged workers who are early retirement workers who are not counted in the labor force and unable to find new jobs. The fourth problem is that some workers face skill mismatches given their educational levels or fields of studies, which makes them unable to reach their full work potential and are underpaid (BOT, 2019). In 2021, it was reported that the Thai unemployment rate fell to the lowest level since the COVID-19 began in the

second quarter of 2020. However, it is expected that the unemployment rate will increase due to the pandemic (NESDC, 2021).

In the empirical studies that try to learn the determinants of unemployment, the scholars use the so-called simultaneous equation. Recent research that used this model to investigate unemployment used a variety of variables that were supposed to affect unemployment, such as inflation rate, foreign direct investment, tax wedge, Gross Domestic Product (Sahnoun & Abdennadher, 2022), DemocracyIndex, HospitalBedperCapita, HealthcareSpending, and UrbanPopulation (Ang & Dong, 2022). This work also pursues this model to learn the structure of the relationship between unemployment and its determinants with an application of the Three-Stage Least Squares (3SLS) estimation technique. Referring to this estimation technique, it is argued that it is superior to the traditional OLS estimation, which often faces the endogeneity problem in data series. That is, the Three-Stage Least Squares (3SLS) can overcome such an endogeneity problem by an implication of Instrumental Variables (IV). Compared to the 2SLS approach, which separately estimates the slope coefficients of each equation, the 3SLS methodology estimates all coefficients instantaneously (Murshed & Mredula, 2019). Thus, the 3SLS can gain more information to estimate the model parameters than the 2SLS.

As stated above, this work will learn the determinants of unemployment for the benefits of policy design. The determinants included in this work include inflation, government expenditure, and money supply. The knowledge of their relationship and impact on unemployment should be valuable ingredients for policy decision making. To meet the study objective, the rest of the work will be organized as follows. The next section will provide the concepts and some empirical evidence supporting the research hypothesis. Then the model will be present in the subsequent section. It will be followed by the result of the analysis, policy recommendation, and conclusion, respectively.

2. LITERATURE REVIEWS

This section will highlight some related literature necessary for deriving the hypotheses to be tested in this work.

2.1 Theory of unemployment

This section will present some theories that explain the sources of employment and unemployment. The theories that will be presented include the classical economic theory of unemployment, the innovation theory of employment, and the effective demand theory of unemployment (Mouhammed, 2011).

The classical economic theory of unemployment states that unemployment is a phenomenon explained by the labor market, which consists of labor demand and supply. This demand for labor is a derived demand and is a negative function of the real wage. However, the supply of labor is derived from the worker's choice between working and leisure, and it is a positive function of the real wage. Similar to the product market, the point of intersection between labor demand and supply determines the real wage rate and the quantity of working hours, which is assumed to be at full employment. Although this theory calls such an intersection point "full employment," it does not mean that there is no unemployment. Still, unemployment, called frictional unemployment, does exist. Some of the reasons for the existence of unemployment include: 1) some workforces are willing to be unemployed for a variety of reasons. This type of unemployment is called voluntary unemployment, and it occurs because of, e.g., a limit of information, a search for better jobs, and a random fluctuation in demand for labor. The duration of this unemployment is determined by, e.g., the unemployment insurance benefits, the speed of information, and wage flexibility. In this case, advertisements and employment agencies can help to reduce unemployment; 2) a lack of effective demand as a result of, for example, high wages and low economic investment. This type of unemployment is called cyclical unemployment. Public works is a potential solution to this problem; 3) a disparity between the distribution of labor between industries and the distribution of demand among producers, caused by a distortion in the system of relative prices and wages, resulting in a mismatch between labor demand and supply. Monetary policy, fiscal policy, and labor unions can all cause such distortions.

In the innovation theory of employment, it explains that entrepreneurial profits supported by innovation are a major cause of an increase in employment. Although innovation is argued to be job-destroying, it is perceived

that innovation creates more jobs than it destroys. When entrepreneurs innovate something new, they attract more investments. This investment will increase the demand for inputs of production, labor in this case. Consequently, unemployment will be declining while wages increase.

The theory of effective demand for labor explains that unemployment can be reduced by increasing aggregated demand for labor and business ventures. The venture business will extend the production, operations, and profits of the business. However, this requires the reduction of cost, which is often supported by new technology, to keep business at a satisfactory level of profit. Consequently, higher profits will create the incentive for businesses to expand and employ more workers. In this theory, unemployment, called involuntary unemployment, exists due to, e.g., the deficiency of investment expenditures, the instability of exchange rates, the low level of entrepreneurial confidence, and the monetary contraction policy. However, an increase in the price level or a high rate of inflation that reduces the real wage can increase demand for labor, i.e., the rate of unemployment has declined. This trade-off between the rate of inflation and unemployment is explained by the Phillips curve.

2.2 Some discoveries from empirical studies

In the case of the effect of inflation on unemployment, it was found that the trade-off between inflation and unemployment is everlasting and implies no vertical Phillips curve in the long run (Škare, 2014); inflation and unemployment can be positively or negatively related, depending on the source of the shocks, the length of the lag, the policy response, and the threshold value (Ho & Iyke, 2018); the Central Bank's actions to lower inflation are expected to increase unemployment (Grammy, 2019); countries with low levels of inflation and/or whose Phillips curve is vertical may adopt low inflation rate/range targets. Given the country's monetary authorities' contractionary monetary policy, a narrow range of inflation targets could have a negative impact on output and unemployment (Bonga-Bonga & Lebese, 2019).

For the effect of government spending on unemployment, it was found that high-spending countries largely outperform low-spending countries as measured by the difference in unemployment rates (Lombard, 2010); government development expenditures have a significant negative effect on the unemployment rate in the province; the effect of government development expenditure in small provinces is greater than in large provinces (Rahmat & Saeidi, 2017); there is a negative and statistically significant long-run relationship between government spending and the unemployment rate. However, government spending has a positive and significant impact on unemployment in the short run (Saraireh, 2020); and both development and non-development expenditures increase unemployment; thus, cutting expenditure can be an important fiscal tool to combat unemployment (NEPRAM et al., 2021).

Regarding the effect of money supply on government spending, it was found that there is unidirectional causality running from money supply to inflation and bi-directional causality between money supply and the government budget deficit, and that over the long run, both the deficit and money supply 'Granger cause' inflation (Narayan et al., 2006); deficit financing by the government causes more liquidity effects and causes inflationary pressure in the economy (Mohammad et al., 2009); there are two cointegrating vectors between money supply and inflation, government expenditure and economic growth. Also, there is bidirectional causality between inflation and government expenditure and between inflation and money supply (Hussain & Zafar, 2018);and there is a unidirectional causal relationship that moves from money supply to the budget deficit. Also, the budget deficit is found to exert a significant positive effect on inflation. It is further revealed that money supply and inflation have a significant positive relationship with the budget deficit. The budget deficit also exerts a significant positive effect on the money supply (Duodu et al., 2022).

Based on the above evidence, we state the following hypotheses:

H_1: inflation negatively affects unemployment

H_2: government expenditure negatively affects unemployment

H_3: money supply positively affects government expenditure

3. MODEL FORMULATION

To investigate the structural effects of the variables on GDP, this work presents the following system of simultaneous equations:

$$UNM_t = f(CPI_t, GEC_t), \quad (1)$$

$$GEC_t = g(BRM_t), \quad (2)$$

where UNM denotes unemployment as percent of labor force. BRM is broad money as percent of GDP which is a proxy for money supply. GEC is general government final consumption expenditure. CPI is the consumer price index, which is a proxy for inflation. The yearly data covered the period of 1972 to 2019, which are 48 observations. For estimating the model, the data is downloaded from the World Bank database and the method for estimating is the three stage least square (3SLS).

4. RESULT

The results shown in Table 1, which were obtained from OLS estimation, indicate that government expenditure and inflation affect unemployment negatively. However, the money supply has a positive effect on unemployment. The effects of government spending and inflation on unemployment are quite obvious, as they are explained in the textbook. However, the effect of money supply on unemployment is questionable as it seems to contrast to theory in general. Because it implies that when the central bank uses a monetary expansion policy, unemployment will increase.

Nevertheless, by using the 3SLS estimations, the results of the estimations shown in Table 2-3 indicate that all the signs on all variables conform to prior expectations, i.e., an increase in money supply leads to an increase in government spending, but an increase in government spending and inflation lead to a decrease in unemployment. The estimation of government spending and unemployment by 3SLS is also expressed in Figure 1.

Table 1: Result of OLS and UNM as Dependent Variable

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
BRM	0.01482	0.008944	1.656927	0.1046
GEC	-1.28E-12	2.94E-13	-4.337857	0.0001
CPI	-0.103238	0.036895	-2.798166	0.0076
C	1.82545	0.724243	2.520493	0.0154
R-squared	0.403824		Mean dependent var	1.569375
Adj. R-squared	0.363175		S.D. dependent var	1.191265
S.E. of regression	0.950645		AIC	2.816303
Sum squared resid	39.76394		SIC	2.972237
Log likelihood	-63.59128		HQC	2.875231
F-statistic	9.934551		Durbin-Watson stat	1.081452
Prob(F-statistic)	0.00004			

Source: Author's calculation

Table 2: Result of 3SLS for system of simultaneous equation

	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C(1)	3.641	0.572528	6.359518	0.000
C(2)	-0.234805	0.07643	-3.072155	0.003
C(3)	-1.18E-12	2.75E-13	-4.296777	0.000
C(4)	-1.12E+12	1.96E+11	-5.687808	0.000
C(5)	2.25E+10	2.16E+09	10.45245	0.000

Source: Author's calculation

Table 3: Result of 3SLS for each equation

Stat.	$UNM_t = f(CPI_t, GEC_t)$	$GEC_t = g(BRM_t)$
R-squared	0.231524	0.694761
Adjusted R-squared	0.197369	0.688125
S.E. of regression	1.067250	4.78E+11
Durbin-Watson stat	1.641218	0.059595
Mean dependent var	1.569375	8.09E+11
S.D. dependent var	1.191265	8.57E+11
Sum squared resid	51.25605	1.05E+25

Source: Author's calculation

5. POLICY RECOMMENDATION

The policy recommendations derived from the results of the analysis based on the 3SLS suggest that government authorities may suppress a problem of high unemployment by using both fiscal and monetary expansion policies. The government may spend on projects that 1) support the operations of firms to reduce cost but increase revenue and profit, so as to induce demand for labor; and 2) promote skill development and skill modification of the workforce to meet the needs of employers or be necessary for self-employed businesses. However, they should be aware that these policies could cause inflation, which can produce unfavorable results in other areas of the economy, e.g., the cost of production and the cost of living, which affect the welfare of citizens.

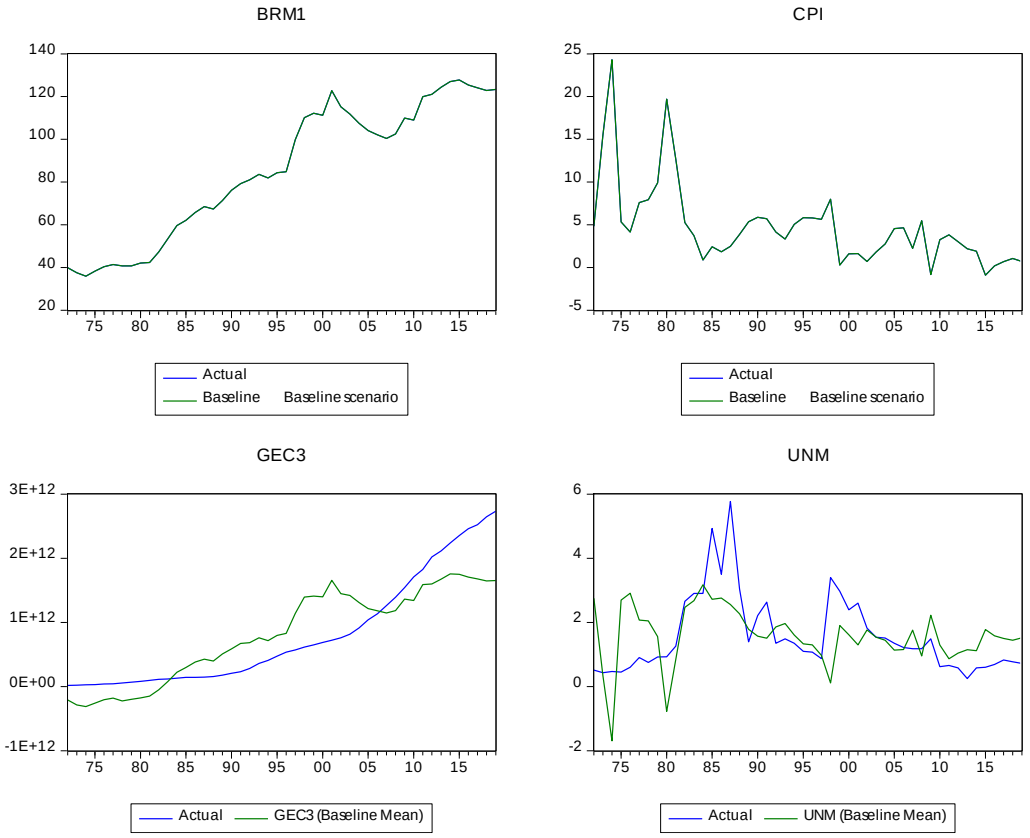

Figure 1: Estimation of UNM and GEC

Source: Author's presentation

6. CONCLUSION

This work is designed to study the determinants of unemployment, namely inflation, government spending, and money supply. The estimation technique used in this study is 3SLS incorporated with the simultaneous equation system. However, the OLS estimation incorporated with the traditional multiple linear function is also conducted for comparison purposes. The data for Thailand for estimation is in the period from 1972 to 2019, downloaded from the World Bank database. It is revealed that the results from OLS estimation show a positive significant relationship between money supply and unemployment, which implies that the monetary expansion policy encourages unemployment. However, the results from the simultaneous equation system estimated by 3SLS show that monetary expansion policy can reduce unemployment by passing its effect on unemployment through an increase in government expenditure. Also, inflation has a significant negative effect on unemployment. Therefore, it is recommended that the government may use both fiscal and monetary expansion policies to reduce unemployment, but with the recognition of the negative effect of inflation on citizens' welfare.

ACKNOWLEDGEMENT

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand.

REFERENCES

Ang, J. P., & Dong, F. (2022). The Effects and Counter-Effects of Unemployment and Stringency Responses to COVID-19: An International Analysis Using Simultaneous Equations Models. *Applied Economics*, *54*(11), 1278–1300. https://doi.org/10.1080/00036846.2021.1975634

Bonga-Bonga, L., & Lebese, N. L. (2019). Rethinking The Current Inflation Target Range In South Africa. *The Journal of Developing Areas*, *53*(2), 13–27. https://doi.org/10.1353/jda.2019.0018

BOT. (2019). *Monetary Policy Report*. https://www.bot.or.th:443/English/MonetaryPolicy/MonetPolicyComittee/MPR/Pages/default.aspx

Duodu, E., Baidoo, S. T., Yusif, H., & Frimpong, P. B. (2022). Money supply, budget deficit and inflation dynamics in Ghana: An empirical investigation. *Cogent Business & Management*, *9*(1), 2043810. https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2043810

Grammy, A. P. (2019). Testing The Phillips Curve Hypothesis In Post-Revolution Iran. *The Journal of Developing Areas*, *53*(2), 1–12. https://doi.org/10.1353/jda.2019.0017

Ho, S.-Y., & Iyke, B. N. (2018). Unemployment And Inflation: Evidence Of A Nonlinear Phillips Curve In The Eurozone. *The Journal of Developing Areas*, *53*(4). https://doi.org/10.1353/jda.2018.0077

Hussain, M. I., & Zafar, T. (2018). The Interrelationship between Money Supply, Inflation, Public Expenditure and Economic Growth. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, *7*(1), 1–24.

Lombard, M. (2010). Government Intervention in OECD Member Countries: Equity at the Expense of Efficiency?: GOVERNMENT INTERVENTION IN OECD MEMBER COUNTRIES. *Economic Papers: A Journal of Applied Economics and Policy*, *29*(3), 310–316. https://doi.org/10.1111/j.1759-3441.2010.00076.x

Mohammad, S. D., Wasti, S. K. A., Lal, I., & Hussain, A. (2009). *An Empirical Investigation between Money Supply, Government Expenditure, output & Prices: The Pakistan Evidence*. *17*, 9.

Mouhammed, A. H. (2011). Important Theories of Unemployment and Public Policies. *Journal of Applied Business and Economics*, *12*(5), 100–110.

Murshed, M., & Mredula, F. A. (2019). Impacts of Corruption on Sustainable Development: A Simultaneous Equations Model Estimation Approach. *MPRA Paper No. 97419*, 1–28.

Narayan, P. K., Narayan, S., & Prasad, A. D. (2006). Modeling the relationship between budget deficits, money supply and inflation in Fiji. *PACIFIC ECONOMIC BULLETIN*, *21*(2), 14.

NEPRAM, D., SINGH, S. P., & JAMAN, S. (2021). The Effect of Government Expenditure on Unemployment in India: A State Level Analysis. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, *8*(3), 763–769. https://doi.org/10.13106/JAFEB.2021.VOL8.NO3.0763

NESDC. (2021). *Social Development Report*. https://www.nesdc.go.th/nesdb_en/main.php?filename=social_dev_report

Rahmat, D. M., & Saeidi, K. (2017). *The Effect of Government Development Expenditures on Unemployment Rate in the Provinces*. *7*(5), 7.

Sahnoun, M., & Abdennadher, C. (2022). A simultaneous-equation model of active labour market policies and change in unemployment rate: Evidence from OECD countries. *Policy Studies*, *43*(1), 3–20. https://doi.org/10.1080/01442872.2020.1754384

Saraireh, S. (2020). The Impact of Government Expenditures on Unemployment: A Case Study of Jordan. *Asian Journal of Economic Modelling*, *8*(3), 189–203. https://doi.org/10.18488/journal.8.2020.83.189.203

Škare, M. (2014). HOW USEFUL IS THE GOLDEN TRIANGLE LAW IN ECONOMICS? *Technological and Economic Development of Economy*, *20*(1), 133–153. https://doi.org/10.3846/20294913.2014.889772

PATTERN OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT INTO VIETNAM ECONOMY

Ly Dai Hung[1]

[1]*Vietnam Institute of Economics, Hanoi, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-2693-7996*

Abstract

Objective: The paper analyzes the pattern of foreign direct investment in the Vietnam economy. The data is a time-series sample of Vietnam economy over the 1990-2022 time period. And the research objective is to examine the structure of foreign direct investment, its contribution to the economic growth and its relative perfomance with the domestic investment.

Methodology: The research methodology is based on a qualitative analysis. In particular, the quantitative method examines the pattern of foreign direct investment in the Vietnam economy by three channels. They include (i) economic growth rate; (ii) total domestic investment; and (iii) net exports.

Findings: The quantitative analysis records that the foreign direct investment play an important role in the Vietnam economy. The foreign direct investment accounts for a quire stable share over total investment over time, and also accounts for an increasing share over the exports and imports of goods and services. Overall, the foreign direct investment makes a significant contribution on the domestic economic growth rate.

Implications: The empirical results suggest that the foreign direct investment can be derived by the domestic government to make a more intensive connection with the domestic sectors to enhance the technology transfer from the foreign firms to domestic ones.

Keywords: Foreign Direct Investment; Quantitative Analysis; Qualitative Analysis; Vietnam economy.

INTRODUCTION

The foreign direct investment (FDI) is important for an economy within the recent globalization. The FDI can stimulate the economic growth rate by the technology transfer from the economy with advanced technology to the economy with lower level of technology (Aghion et al, 2015; Gerschenkron, 1962). And the FDI can also complement the domestic savings on financing the domestic investment, then, contributes on the capital stock accumulation along the convergence path to the steady state (Solow, 1956; Swan, 1956; Prasad et al, 2007; Gourinchas and Jeanne, 2013).

The role of FDI is even more important for an developing economy like Vietnam. In particular, this economy is lack of capital, has a quite low level of technology and is on the process of improving its institutional quality. Then, the FDI capital inflows not only contributes on the economic growth by the tecnology transfer, but also provide additional motivation for the institutional improvement. And the current paper aims to characterize the pattern of FDI capital inflows on the Vietnam economy.

Based on a time-series data sample of Vietnam economy over the 1990-2022 time period, the paper employs a quantitative method to examine the pattern of foreign direct investment in the Vietnam economy by three channels, including (i) economic growth rate; (ii) total domestic investment; and (iii) net exports. The foreign direct investment accounts for a quire stable share over total investment over time, and also accounts for an increasing share over the exports and imports of goods and services. Thus, the foreign direct investment makes a significant contribution on the domestic economic growth rate.

The paper is structured as following. After the first section on the introduction, the second section presents the analysis framework. Then, the third section shows the empirical evidence on the role of FDI capital inflows in the Vietnam economy. Finally, the four section summarizes the paper, and discusses further research avenue.

FRAMEWORK

We construct a time-series data sample of Vietnam economy over the 1990-2022 period. Most of sample is on the yearly data, but can be also on the quarterly data if possible.

The sample includes four main variables. First, the foreign direct investment (FDI) absorption capacity illustrates the fraction of registered FDI which is translated into the domestic capital stock. This variable is computed by dividing the registered value of FDI over the disbursed value of FDI, then, converted into percentage. These data are from the Vietnam General Statistic Office (GSO).

Second, the economic growth rate measures the expansion of production capacity over time. The growth rate is the annual growth rate of real gross domestic product (GDP) in constant 2011 price. This data is from the World Development Indicators, constructed by the World Bank.

Third, the total domestic investment is the investment of the whole economy in billion VND. This variable can be decomposed into three types of investment, including the public sector investment, the private sector investment, and the FDI investment. Then, these variables are used to compute the share on percentage of each type of investment over the total domestic investment.

Fourth, the net exports are the value of exports substracting the imports in billion VND. Then, this variable are decomposed into two main sectors including the domestic sector and the FDI sector.

With these variables, we depict the figure and analyze the change of each variable over time. Moreover, we also analyze the correlation between the FDI aborption capacity and the economic growth rate.

EVIDENCE

We examine the pattern of FDI by three main aspects. First, the FDI can contribute directly on the domestic economic growth rate by the technology transfer. This aspect is captured by Figure 1. Second, the FDI can finance the domestic investment, then, complements the domestic private and public sector, which ensures the domestic macroeconomic stability. This aspect is captured by Figure 2. Third, the FDI can enhance the trade balance of an economy, which sustains the external stability. This aspect is captured by Figure 3.

Figure 1 shows the correlation between the FDI capital absorption capacity and the economic growth rate in the Vietnam economy over 1991-2020. This correlation can capture the contribution of FDI capital on the economic growth rate.

By construction, the FDI capital absorption measures the ratio of FDI capital which is translated from the registered value into the disbursed value. While the registered value captures the attractiveness of an economy under the viewpoint of the foreign investors, the disbursed value shows the real capital which an economy can absorb, then, use as an engine for the domestic growth rate.

First, the FDI absorption tends to fluctuate over time, with a larger deviation than the economic growth rate. Its standard deviation is 20.69% compared with the standard deviation of economic growth at 1.37%. This fact implies that the FDI absorption capacity can be converted into the economic growth with a quite low rate. This evidence is consistent with the recent evidence that the financial cycle, captured by the FDI capital, can be longer than the real business cycle, captured by the economic growth.

Figure 1: FDI Capital Absorption and Economic Growth (Unit: %)

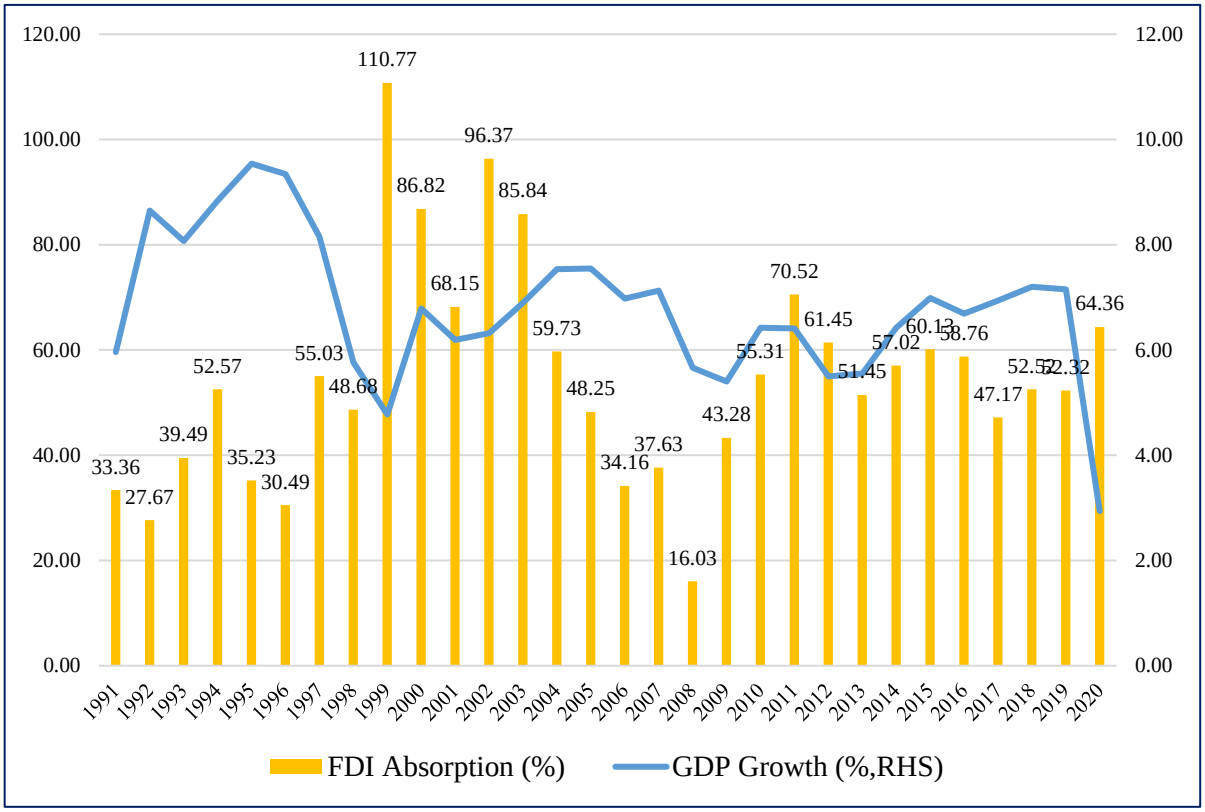

Source: Vietnam General Statistic Office

Second, the FDI absorption capacity increases over the 1991-1999 period to get a peak of 110.77% in 1999, followed by a gradual reduction over the 1999-2008 period to the lowest point of 16.03% in 2008, then an increase again over the 2009-2020 period to get 64.35% in 2020. The result suggests that the cycle of FDI absorption capacity can be prolonged over 20 years, starting from a trop to a peak then returning to its trop again.

Third, the correlation of FDI absorption and economic growth exhibits both a positive and negative value. Over the 1991-1999, the correlation is negative for an increase of FDI absorption goes along with a decrease of economic growth. This negative correlation pattern continues to hold for the next 2000-2008 period, when the FDI absorption goes down but the economic growth tend to be stable. Only for the 2009-2020 period, both the FDI absorption capacity and economic growth go up, then, the correlation value turns to be positive.

Figure 2 illustrates the share of FDI capital over the total domestic investment. This indicator explains the important role of FDI capital on financing the demand for investment in the domestic economy.

On average over the 2007-2021 period, the FDI capital accounts for 23% of total domestic investment. Even thouth this share is less than the corresponding share by the public sector and private firms, its key feature is the stability over time, with only a contraction to just 15.8% in 2021. The stability of FDI share over a long time period is crucial for the domestic economy can sustain its economic growth rate.

Figure 2: FDI Capital Share over Total Domestic Investment (Unit: %)

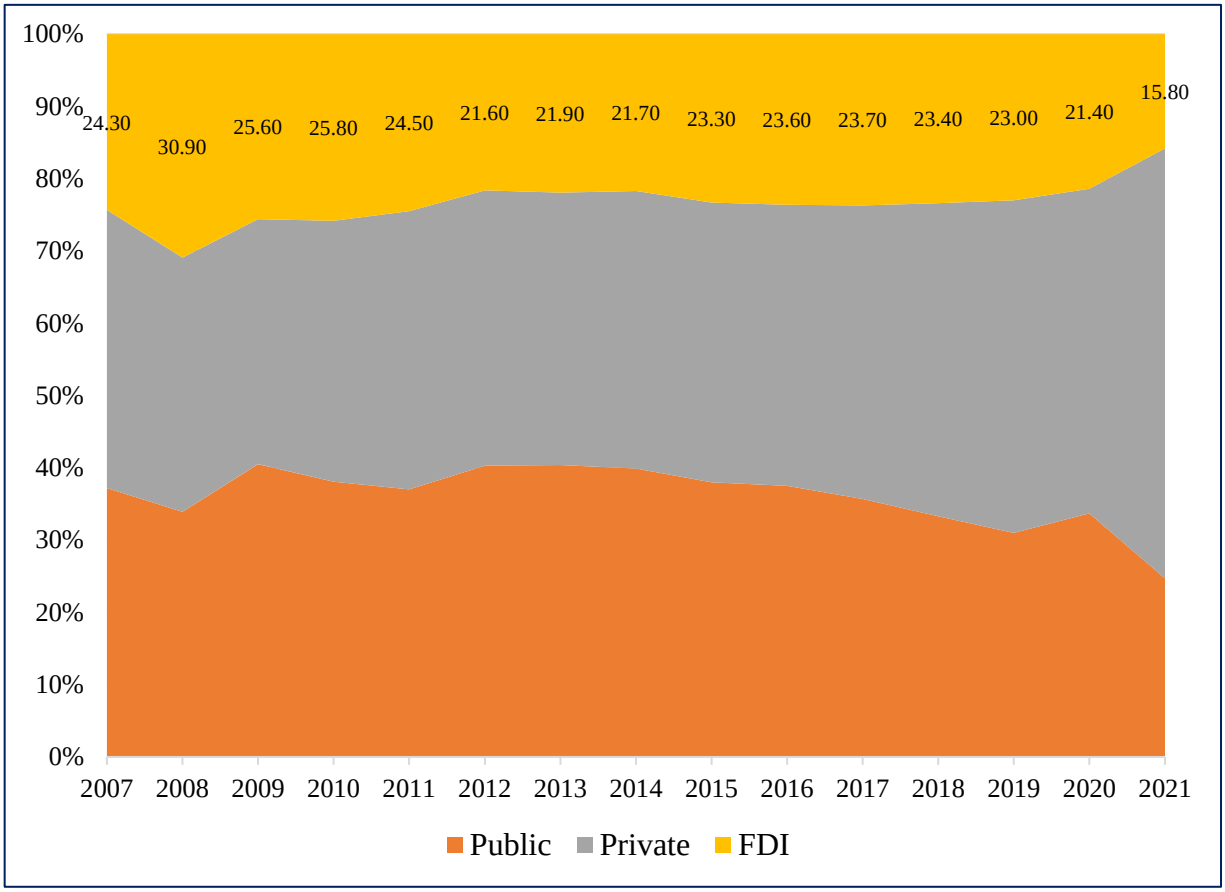

Source: Vietnam General Statistic Office

Figure 3 investigates the role of FDI sector on the net exports of Vietnam economy. The FDI sector is generated by world leading firms such as Samsung, Honda and Intel. These firm accounts for 70% of exports and 60% of imports of Vietnam economy in 2021 (Vietnam GSO, 2022). And this high share tends to be stable over the last ten years.

The net exports are crucial for the economic growth of a small open economy like Vietnam. The net exports illustrates the foreign demand for domestic goods and services, then, together with domestic demand, raises the economic growth rate. This role of net exports is underlined for the economies applying the strategy of export-driven economic growth, such as Japan during 1960s, Republic of Korea during 1970s, China during 1980s, and currently in the Vietnam economy.

Figure 3: FDI and Domestic Sector on Net Exports (Unit: Billion USD)

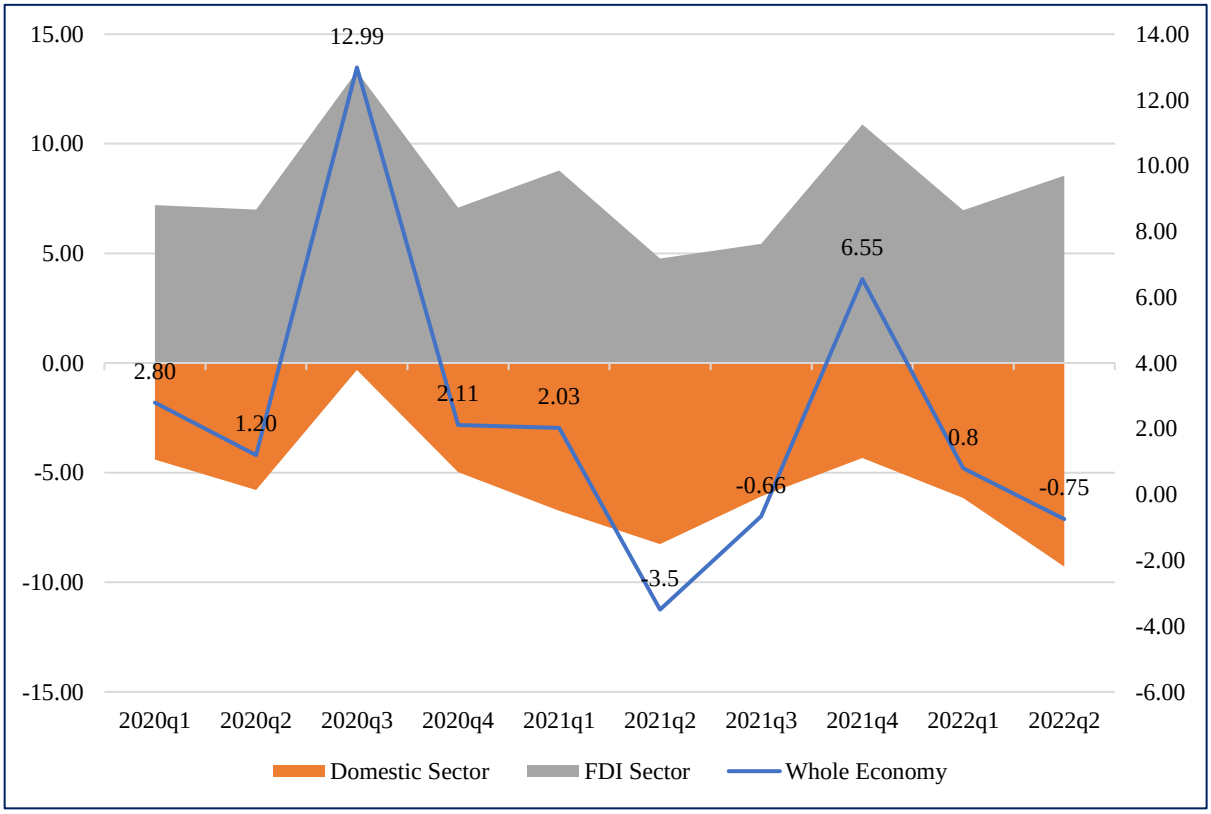

Source: Vietnam General Statistic Office

By the Figure 3, the main tendency over the recent quarters is that the domestic firms has a deficit trade balance, i.e, its exports are less than its imports. We also note that the domestic firms imports mainly the machinary an industrial inputs, while their exports are mainly commodity goods and some traditional goods such as the textile. However, the FDI sector has a surpluc trade balance, i.e, its exports are greater than its imports. Both the exports and imports by the FDI sector is driven by theree main goods, including (i) mobile phone and related items; (ii) computer and related items; and (iii) machinery.

Overall, the deficit trade balance by the domestic sector can be balanced by the surplus trade balanced by the FDI sector. For the most of quarters from QI/2020 to Q2/2022, the deficit by the domestic sector is stronger than the surplus by the FDI sector, which results in the deficit by the whole economy.

CONCLUSION

The paper analyzes the pattern of foreign direct investment in the Vietnam economy over the 1990-2022 time period. The quantitative method examines the pattern of foreign direct investment in the Vietnam economy by three channels, including (i) economic growth rate; (ii) total domestic investment; and (iii) net exports.

The analysis records that the foreign direct investment accounts for a quire stable share over total investment over time, and also accounts for an increasing share over the exports and imports of goods and services. Overall, the foreign direct investment makes a significant contribution on the domestic economic growth rate.

For the policy discussion, the empirical results suggest that the foreign direct investment can be derived by the domestic government to make a more intensive connection with the domestic sectors to enhance the technology transfer from the foreign firms to domestic ones.

For the future research avenue, the paper can be extended by various ways. First, the FDI capital inflows, which are the focal point in the current paper, can be analyzed together with the FDI capital outflows. Second,

the time-series sample can be extended to be long enough for an empirical regression model. This direction can shed a new light on the impact of FDI inflows on the economic growth rate.

REFERENCE

Aghion, Philippe, Peter Howitt, and David Mayer-Foulkes. "The effect of financial development on convergence: Theory and evidence." *The Quarterly Journal of Economics* 120.1 (2005): 173-222.

Gerschenkron, Alexander. "On the concept of continuity in history." *Proceedings of the American Philosophical Society* 106.3 (1962): 195-209.

Gourinchas, Pierre-Olivier, and Olivier Jeanne. "Capital flows to developing countries: The allocation puzzle." *Review of Economic Studies* 80.4 (2013): 1484-1515.

Prasad, Eswar S., et al. "Foreign Capital and Economic Growth/Comments and Discussion." *Brookings Papers on Economic Activity* 1 (2007): 153.

Solow, Robert M. "A contribution to the theory of economic growth." *The Quarterly Journal of Economics* 70.1 (1956): 65-94.

Swan, Trevor W. "Economic growth and capital accumulation." *The Economic Record* 32.2 (1956): 334-361.

FINANCIAL CYCLE IN THE VIETNAM ECONOMY

Ly Dai Hung[1]

[1]*Vietnam Institute of Economics, Hanoi, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-2693-7996*

Abstract

Objective: The paper investigates the financial cycles in the Vietnam economy. By definition, the financial cycle can be examined through the stock market and credit supply to private firms. This concept is applied for a time-series data sample of Vietnam economy over the 1990-2020.

Methodology: The research methodology considers the correlation between the change of key financial variable over time with the key macroeconomic variables, including the economic growth in the Vietnam economy.

Findings: The results show that the change of financial variables has a quit large correlation with the economic growth and inflation rate in the Vientam economy. But the financial variables tends to has a greater fluctuations than the key macroeconomic varibles. The result implies that the financial cycle tends to be longer than the real economic cycle.

Implications: The empirical results suggest that a priority policy by the domestic government can be placed on the alignment of the financial cycle with the real economic cycle. This can stabilize the economy as a whole, then, ensure an growth-enhancing enviroment.

Keywords: Financial Cycle; Economic Growth; Inflation; Quantitative Analysis; Qualitative Analysis; Vietnam economy.

INTRODUCTION

The financial cycle refers to the co-movement of financial aspect with the real aspect of an economy. While the real aspect captures the fluctuation of production capacity such as the real gross domestic product (GDP), the financial aspect illustrates the fluctuation of assets price over time. Since the production capacity changes with different magnitude with the assets price, the real business cycle can be different to the financial cycle.

In the context of Vietnam economy, the financial cycle is important for both the academic research and policy discussion. On the academic aspect, the financial cycle can exert impact on the real economy, then, can result in the stability or instability of real economy. On the policy discussion, understanding the financial cycle can guide the public policy to stabilize the real business cycle over time.

The recent data from the Vietnam General Statistic Office (GSO, 2022) uncovers some stylized facts about the financial cycle of Vietnam economy. First, the financial cycle is decouped from the real business cycle, especially since the occurence of Covid-19 pandemic. While the real economy slows down with low economic growth rate, the asset price, especially the real estate and securities price, attain its historical peak in 2021. Second, the financial cycle tends to have a high fluctuation, and, can have a longer time period than the real business cyle. These two stylized facts can underline the macroeconomic risk for the economy, then, raises a research gap on the current literature.

The paper is structured as following. After the introduction, the section section presents the analysis framework to approach the financial cycle in the Vietnam economy. Then, the third section shows the empirical evidence on the financial cyle, and the four section closes the paper with a summary and policy discussion.

FRAMEWORK

The importance of financial assets can rely on the capital accumulation process of an economy. In the neoclassical growth model (Solow, 1956; Swan, 1956), an economy would accumulate the capital stock until it attains its long-run equilibrium. Along this convergence path, the economy would convert the savings into the investment, which in turn builds up the capital stock. The financial assets contributes on the process that convert the savings into the investment. For example, a financial institution receives the deposit from the households, and provide loans to the firms; the stock market helps the firms can raise funds from the investors through issuing the securities.

To analyze the financial cycle of Vietnam economy, we employ a quantitative analysis method. Basically, we examine the correlation between the financial sector with the real economy. In particular, the financial sector is measured by the stock market value per GDP on percentage, and the domestic credit to the private sector per GDP on percentage. And the real economy is captured by the growth rate of GDP on percentage.

We collect one time-series data sample of Vietnam economy from 1990 to 2020. The stock market value per GDP is from the Vietnam Securities Commission. The domestic credit to private sector is from the World Bank World Development Indicators database. And the economic growth is the growth rate of real gross domestic product, which is from the Vietnam general statistic office.

EVIDENCE

Figure 1 records the correlation of the domestic credit to private sector and the economic growth rate in the Vietnam economy over 1990-2020. The common tendency is the increase of the domestic credit per GDP over time, starting from 13.7% in 1992 to 117% in 2020. This increasing tendency is only interrupted by a decrease over the 2008-2015 period. During this period, the State Bank of Vietnam tightens its credit policy to fight against the domestic inflation, then, reduces the inflation rate to below 4% since 2017.

Figure 1: Domestic Credit to Private Sector and Economic Growth

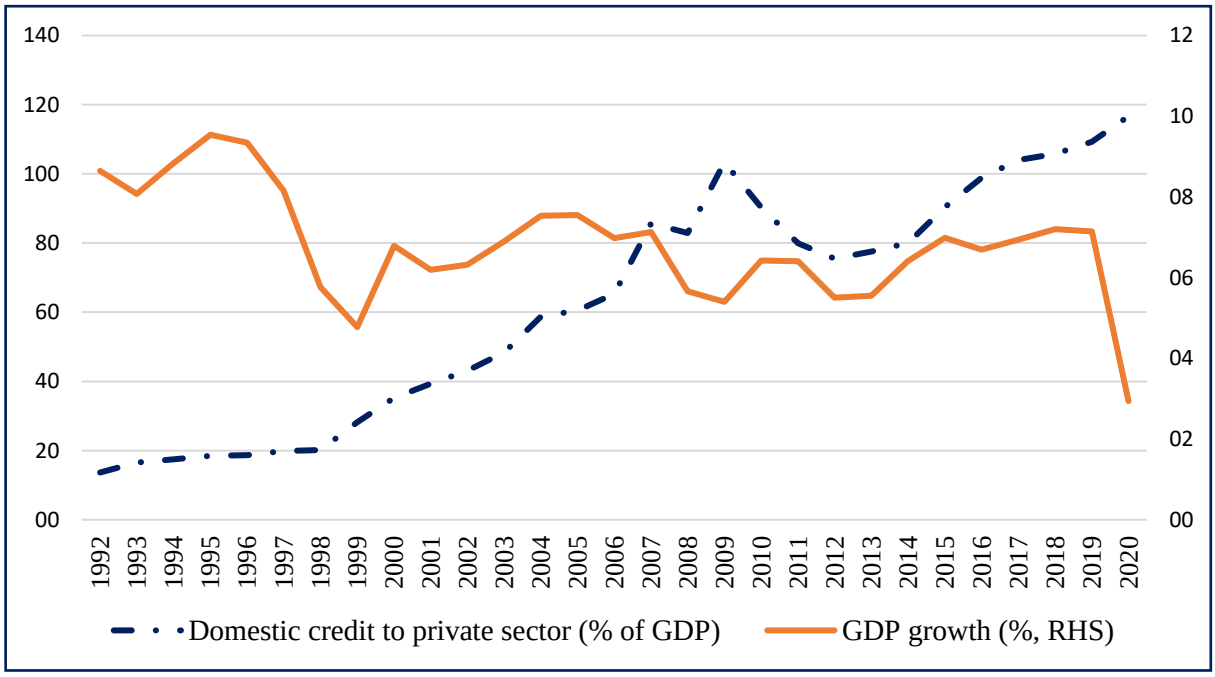

Source: World development indicators.

Along with the increasing path of domestic credit to private sector, the economic growth rate tend to decrease over time. The average growth rate of 10-year window tends to reduce, from 7.8% over 1990-2000, to 6.8% over 2001-2010, then, 6.2% over 2011-2020. Along these three sub-periods, only the recent 2011-2020 period is affected by the world Covid-19 pandemic. On substracting the year of 2020, the average growth rate of 2011-2019 is 6.5%, still below the average growth rate 2001-2010. However, the growth rate has a clear tendency of increasing path over 2011-2019, with a peak of 7.2% in 2019.

Overall, the increasing path of domestic credit to private sector goes along with the decreasing path of economic growth rate in the Vietnam economy over 1990-2020. Only for the 2010-2019 subperiod, the increase of domestic credit to private sector is associated with an increase of economic growth rate.

Another interesting fact is that the domestic credit to private sector tends to have a much higher fluctuation over time than the economic growth rate. Over the 1992-2020 period, the standard deviation of economic growth rate is 1.33%, while that of domestic credit to private sector is 33.9%. This fact implies that the financial cyle can be longer than the real business cycle in the Vietnam economy, as a common fact on the world economy (Miranda-Agrippino and Rey, 2020).

Figure 2 illustrates the correlation of stock market and economic growth in the Vietnam economy over 2000-2019. The stock market per GDP tends to increase over time, with only a fluctuation over 2007-2010. Over the same period, the economic growth also has two different patterns: a decreasing path over 2000-2009, then followed by an increasing path over 2010-2019.

Figure 2: Stock Market and Economic Growth

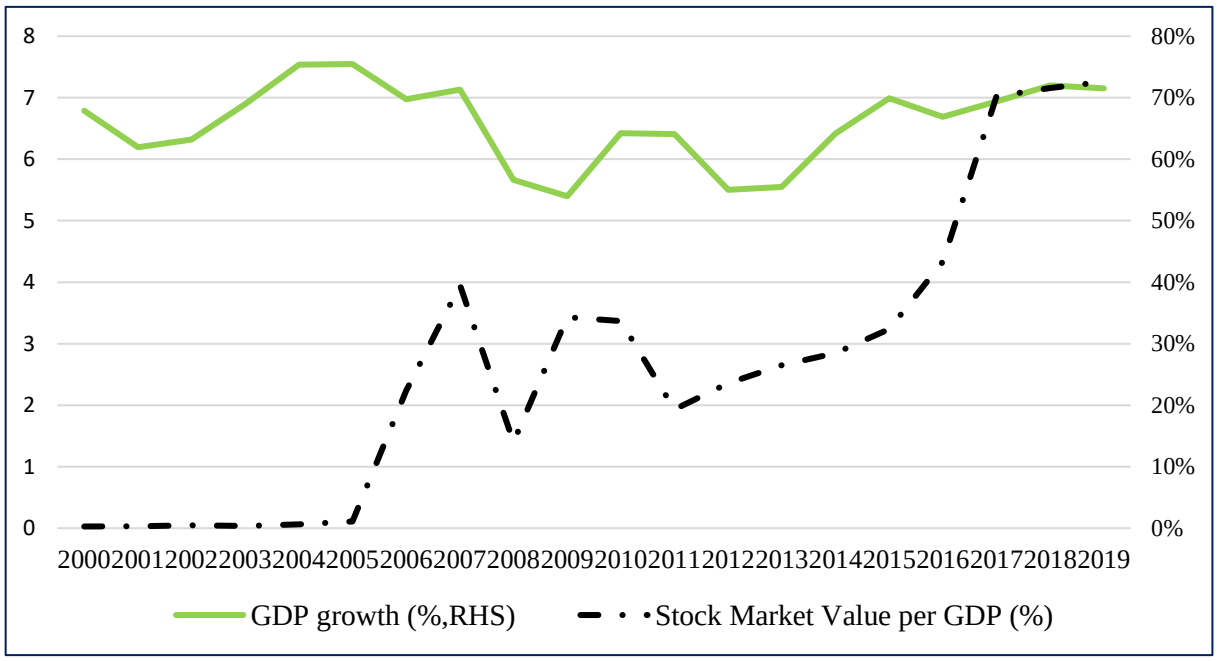

Source: Vietnam General Statistic Office and Vietnam Securities Commission.

The figure underlines that there is a negative correlation between the stock market per GDP and economic growth rate over the 2000-2008 period, and a positive correlation over the 2009-2019 period.

Moreover, the stock market per GDP also tends to have a higher fluctuation over time than the economic growth rate. In particular, the stock market per GDP has a standard deviation of 24%, while the economic growth rate has a standard deviation of 1.02% over the 2000-2019 period. This evidence is in line with the result recored for the domestic credit to private sector per GDP, and also illustrates that the financial cycle can be longer than the real business cycle in the Vietnam economy.

CONCLUSION

The paper investigate the financial cyle in the Vietnam economy by a time-series data sample over 1990-2020, including the domestic credit to private sector per GDP, the stock market value per GDP and the economic growth rate.

The evidence shows that the financial indicators tends to increase over time while the economic growth tends to decrease over the same 1990-2020 period. Only excepting for the 2011-2019 period, both the financial indicators and economic growth rate increase over time. Moreover, the financial indicators also has a larger standard deviation than the economic growth rate. Therefore, the financial cycle can be longer than the real business cycle in the context of Vietnam economy.

The results suggest that a priority policy by the domestic government can be placed on the alignment of the financial cycle with the real economic cycle. This can stabilize the economy as a whole, then, ensure an growth-enhancing enviroment.

For the future research avenue, the paper can be extended to explore more empirical evidence by econometric model focusing on the Vietnam economy. This research path needs more data observations, which can cover up to quarterly sample for the Vietnam economy. This direction can shed a new ligh on the correlation between the financial cycle and real business cycle in the context of a small open economy like Vietnam.

REFERENCE

Miranda-Agrippino, Silvia, and Hélene Rey. "US monetary policy and the global financial cycle." *The Review of Economic Studies* 87.6 (2020): 2754-2776.

Solow, Robert M. "A contribution to the theory of economic growth." *The Quarterly Journal of Economics* 70.1 (1956): 65-94.

Swan, Trevor W. "Economic growth and capital accumulation." *The Economic Record* 32.2 (1956): 334-361.

THE ROLE OF FINTECH AND DIGITAL CURRENCIES IN FINANCIAL INCLUSION AND SUSTANABILTY IN SAUDI ARABIA UNDER THE LIGHT OF VISION 2030

Dr. Mona Halim

Assistant Professor of Economics & Head of Financial Sciences Department, The Applied College, Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Dammam, Saudi Arabia., ORCID-ID : 0000-0001-9075-2801

Dr. Walaa Rezk

Assistant Professor of Economics, Financial Sciences Department, The Applied College, Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Dammam, Saudi Arabia., ORCID-ID : 0000-0002-6968-977X

Abstract

Introduction: Saudi Arabia launched its ambitious Vision 2030. Based on three pillars—a vibrant society, thriving economy and ambitious nation—Vision 2030 seeks to deliver a more balanced, sustainable economy through structural change that enhances economic development, social cohesion and environmental protection.

Financial Sector Development Program in Saudi Arabia aims to establish a vibrant financial sector that supports the Vision 2030 objectives by enhancing financial development, inclusion, digitalization and stability.

Financial inclusion is at the heart of the FSDP, which aims to improve access to finance among excluded, marginalized groups, and increase the number of adults with bank accounts from to 80% and to raising SMEs' contribution to the economy by increasing their share of financing in the banking sector from the current level of 10 % by 2025. Vision 2030 targets to establish an ecosystem to boost Saudi's digital transformation and develop of digitalized financial infrastructure to promote digital payment services and supporting the transition to cashless economy by new digital financial solutions to enhance financial inclusion promoting investment and substantiality.

Purpose: financial technology (fintech) and digital transformation has witnessed remarkable growth in Saudi Arabia especially under its vision 2030. Therefore, this research attempts to shed light on the importance of fintech to achieve the financial inclusion in Saudi Arabia and the opportunities and challenges و as well as the study seeks to clarify the future of digital currency and the project "Aber " between Saudi Arabia and UAE focusing on the benefits on both countries and the future of digital currencies.

Design/Methodology/Approach: The researcher depends on the dual approach that is based on the inductive and deductive methods.

Findings: The results indicated that the new era of digitalization in Saudi Arabia and technology can create a great opportunity to innovate new services and products. by creating the right environment for that and encourage the investments and SMEs to enhancing fintech growth to increase financial inclusion and sustainability in Saudi Economy.

Originality/Value This study contributes by focusing on the importance of the Fintech and digital transformation in Saudi Arabia to achieve financial sustainability and inclusion, as well as the impact of developing in financial sector on the national economy and fulfilled the targets of kingdom's vision 2030

Keywords: financial technology (Fintech), Digital transformation, Financial Sustainability, financial inclusion. Saudi Arabia, Vision 2030

DOES FOREIGN CAPITAL SUPPORT THE ECONOMIC GROWTH PROSPECTS OF INDIA?

Mr. Sudharsana Reddy Pujari

Assistant Professor, CMS Business School, Jain deemed to be University, India

Dr. Rajasekhar Mamilla

Professor and Research Supervisor, Department of Commerce, Sri Venkateswara University, India

Dr Chaya Bagrecha

Professor of Finance, CMS Business School, Jain deemed to be University, India

Abstract

Background and Aim: The objective of the research study is to examine whether foreign capital supports economic development in India as foreign capital in the form of foreign direct investment and foreign portfolio investments has been allowed since 1991-92 onwards.

Materials and Methods: Annual time-series data on gross domestic product at current prices (GDP), gross domestic savings (GDS) and foreign capital (FC) have been taken for the period 1991-92 to 2020-21. The data has been collected from the Economic Survey Reports of the Government of India and annual documents of Reserve Bank of India.

Appropriate time series methods like the Augmented Dickey-Fuller test for knowing the presence of unit root in the data have been applied. The series have been co-integrated in different orders like I(0) and I(1), and hence the appropriate econometric model is the Autoregressive Distributive Lag (ARDL) Model to examine the long-run association among the variables. The Engle-Granger Causality test is applied to find the cause and effect relationship among the variables. Apart from that, normality, serial correlation, and heteroscedasticity tests are applied to check the properties of the dataset.

Results: The ARDL and Error Correction Models demonstrated that there is a long run association among the three economic variables, viz., GDP, GDS, and FC. But the error correction model identified that there is long run causality running from GDS to GDP, but not vice versa. And there is no long run causality running in either direction from FC to GDP. And the same results are evidenced in the Wald Test also.

Conclusion: Robust economic development needs more financial resources. The financial resources usually come from the savings of a country. Since there is shortage of savings in India, foreign capital in the form of foreign direct investments and foreign portfolio investments are allowed in the year 1991-92 to supplement the domestic savings. Both domestic savings and foreign capital have been contributing for the development of the economy for the last 30 years. But domestic savings played a more dominant role in the transformation of the economy than foreign capital. This would be one of the reasons that protected from the external shocks.

Keywords: economic development, gross domestic product, domestic savings, foreign capital, long-run association.

THE NEXUS OF HEALTH-RELATED AND ENVIONMENTAL FACTORS TO CHILD MORTAITY: EVEIDENCE FROM G7 COUNTRIES

Canan Gulcan

PHD Candidate, Department of Economics, Faculty of Business and Economics, Eastern Mediterranean University, Famagusta, North Cyprus

Leila Sabokkhiz

PHD, Department of Economics, Faculty of Business and Economics, Eastern Mediterranean University, Famagusta, North Cyprus

Mfonoboong Udom Etokakpan

PHD, Department of Economics, Babcock University, ilisan-remo, Ogun State, Nigeria

Osama Elsalih

PHD, Department of Economics, Faculty of Economics and Political Science, Sabratha University, Sabratha, Libya

Abstract

As defined in the Millennium Development Goals in 1990s, one of the crucial topics has been the protection of lives of children from different perspectives. Through the aid of suggestions and the precautions handled, G7 countries have been able to lower child mortality under 5 years of age to averagely 4.35% in 2016. In order to understand the factors associated with this decline and set this outcome as an example for developing countries, in this study, we have investigated health related (i.e., health expenditures per capita, number of doctors (per 1000 people), child vaccination rates) and environmental factors (i.e., carbon dioxide emission, renewable energy, and urbanization) on child mortality in G7 countries. For the purpose of this study, the Dynamic Autoregressive Distributed Lag techniques of Pooled Mean Group, Dynamic Fixed Effects, and Mean Group estimators were conducted the study for G7 countries over a time period of 1990 to 2016.The results showed that carbon dioxide emissions, urbanization, and renewable energy consumption leads to an increase in child mortality under 5 years of age in the long run. However, among health-related factors, health expenditures per capita, the number of doctors (per 1,000 people), and child vaccination rates contributed to save lives of children under 5 years of age in G7 countries in the long run.

Key words: G7 countries,Health and Economic Development, Child Mortality, panel data

JEL classification: C1, I15

NEW INNOVATION AND DEVELOPMENT IN THE EDUCATIONAL FRAMEWORK- THE NEED OF THE HOUR IN INDIA WITH SHIFTING WORK CULTURE AND SOCIETAL DEMANDS

Dr. Sumanta Bhattacharya

Research Scholar at MAKAUT, Public–Foreign-Defence Policy Analyst, C.E, CH.E, CCIO, M.Tech, MA in Development Studies, LLB, MA in Security and Defence Law, DIA&D, DG&GS, PGCPP&A, MPI(oxford University)
ORCID ID: 0000-0003-2563-2787

Abstract

We are in the digitization and high-tech future era. The societal demand is shifting. Rapid industrialization, urbanization, and globalization need the development and employment of new talents. The number of entrepreneurs and start-ups is increasing. Youth demand training and skills to adapt to this expanding shift, which necessitates new developments in the educational framework, which is the foundation and entrance to a wide range of chances and personal growth. In the age of Industrial revolution 4.0 , society 5.0 , web5.0 , Democracy 3.0 and digital democracy we need to create a critical thinking approach in society, life skill education in the education curriculum is vital, and it necessitates a new curriculum and infrastructure in the educational system. For researchers and entrepreneur , new financing and development plans are required. We need to reform our admission procedure ,we must break out from the colonial educational model and teach each pupil according to his or her talents. We need to connect rural communities with colleges through online education. We should construct bricks out of waste materials using bio engineering, architecture, and technology to keep classroom temperatures consistent. We must encourage Aatma Nirbhar universities, the Polit project for tribal community, soft skills for women's development, degree-free skill training, and brain drain solutions. In India, we need an education law. Although the right to education is a fundamental right, its implementation requires legislation. We need to promote a long-term education system that allows each child to develop to their full potential and a roadmap towards achieving SDG 4 – Universal education for all .

Keywords: Industrial revolution 4.0 , web 5.0 , education curriculum , SDG4 , life skill education

Introduction

The ultimate desire of a Nation resides in the Proper teaching of its Youth. Education is a decades long procedure that allows an individual to develop it's personality, thoughts and actions and prepare them for a lifetime experience and episode. Education gives a sense of accomplishment , build critical thinking abilities , bring a sense of discipline and increase better communication . Right Education can help in the speedier growth of a nation . Education is a tool which can reduce poverty , corruption and unemployment. The Indian education modus operandi has changed to a considerable extent from the Vedic days to today's technology caducity and e-learning. However, there is one thing that prevail, is the significance of education. The aim of the educational structure is to grow brilliant human beings capable of thinking and behaving rationally, gain knowledge and appreciation, spirit, flexibility, empirical personality and innovative vision, with ethically solid moral principles. The objective is to generate involved, creative, and devoted people for constructing an unbiased, complete, a pluralist society. An institution which is capable of providing every learner equal treatment and care where a protective and reviving schooling atmosphere exists, where a broad spectrum of pedantry opportunities and involvement is offered, with appropriate infrastructure and proper assets favorable to schooling are accessible to all pupil, providing these conditions make an institution a good education system . However, at the contemporaneous, it need smooth amalgamation and planning beyond foundation and at every junction of edification. Public policy is a programme that reflects the goal of the government, a public policy is developed to resolve the clashing situations of the society. Education policy is a public policy which consists of a system of rules and regulation that guides the working of the education of a country. Education is a tool that can help in reducing poverty, unemployment and corruption in a country. An education policy has an equal

effect on all the people linked with the education system from kids to instructors to parents. A comprehensive education strategy addresses a wide range of issues, including classroom size, teacher-to-student ratio, infrastructure, number of schools in a specific state or city, number of instructors per school, academics, sports, teachers' salaries, retirement, staff compensation, etc. What subjects should be taught also depends on the policy governing education. The education system is governed by policy from the elementary school level on up to the university level. A replacement for the 34-year-old traditional National education policy of 1986 is The New Education, 2020. The new education strategy was developed with the fourth Sustainable Development Goal in mind, which calls for transparent education quality and the introduction of lifelong learning advantages. The key to developing globally, which is necessary for a country's economic success, is to have full access to pedagogy in this age of globalization, artificial intelligence, and global change in the information environment.

Indian education system

We live in a digital age with accelerated urbanization and industrialization, which calls for modern thinking and better living. The society expects that everyone adopts a smart working culture, a quick and efficient working method, a critical thinking approach, good time management, and a challenging mindset. It takes time to learn new things, which is why education plays a crucial part in learning new talents. One cannot join the workforce and acquire these skills in a single day. The educational system has to reform, and bring a shift in the learning process The Indian education system is based on rote learning, is gender biased, is very expensive, lacks funding to operate schools, especially in rural areas, lacks infrastructure, and language remains one of the biggest barriers for people. We are still operating under the colonial system of education, where English language is given great importance [4]. Looking back in time, India was the only nation in the world to offer higher education, giving more than 500 topics and university education. The vedic education system was founded on skill education and development, which not only attracted young people with a critical thinking approach and challenging attitude but also knew team management and smart working skills. The vedic education offered tremendous opportunities for left brain thinkers. Gender was never an issue since kids were given equal opportunity and education, they had a spiritual connection to nature, and the Gurukul system was a great way to prepare them for life's challenges. Aryabhata, the inventor of the number zero, Sushruta, the father of surgery, and many more are instances of exceptional personalities. The Vishwaguru was the name given to India.

India kept using the British educational system after the colonial era ended, which has led to several issues and is one of the main causes of poverty, starvation, unemployment, and people living unhealthy lifestyles. India's educational system encourages creativity and skill.

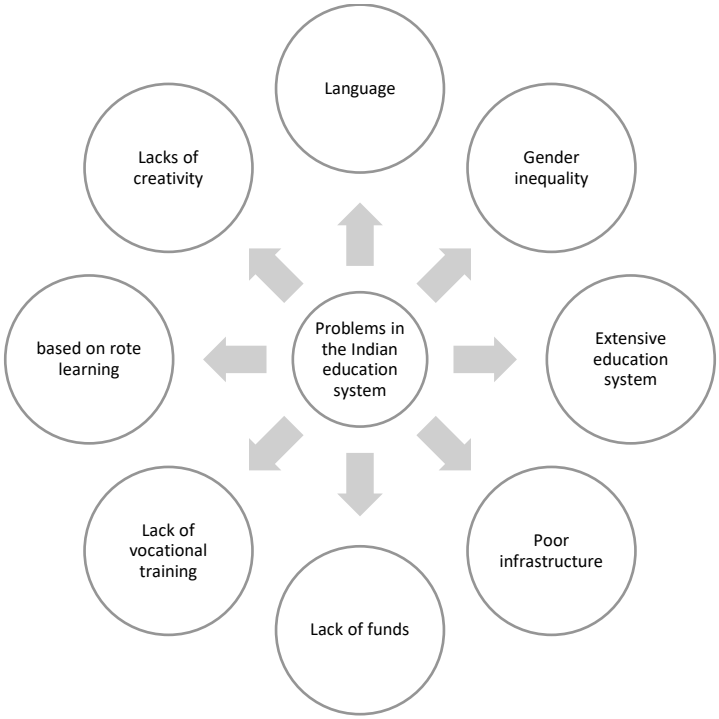

Figure 1: Shows Problems associated with the Indian education system

The New education Policy 2020

With shifting work culture patterns and, in reality, a change in the entire South Asian pattern of learning, a more collaborative teacher learning method, technological advancements, and e-learning, education in India demands for creativity and new schemes. Education using EdTech and blended learning is becoming more significant [1].The rural community and schools will benefit from being connected to urban education through e-learning and online education. The new education strategy 2020 of India seeks to advance digital education, abolish rote learning, lessen student pressure, introduce vocational learning, and give attention to Indian languages, all of which will undoubtedly aid India in achieving 100 percent literacy in the future years.[2]

Figure 2: Shows how the new education policy 2020 , India is contributing to a sustainable education system

The Indian education modus operandi has evolved to a great magnitude from the Vedic days to today's technological caducity and e-learning. However, there is one thing that prevail, is the importance of education

NEP focus to secure fairness in the education structure by tackling all forms of blockade and disenfranchisement, inequality , culpability and disproportion in providing education , engagement , holding and accomplishment and in learning end .Thus , encouraging India to become a superpower in global knowledge . India average literacy rate is 77.7% . .NEP focuses on universalization of pedagogy from preschool to secondary level by 2030 with 100% admission in school education which will provide everyone with the opportunity to attend education

Need for innovation in the education system

In the growing era of globalization we require skill education in every aspect of the life , we need smart approach and smart thinking process with technology advancement in every job sector from agricultural to industrial to service sector , digital literacy is very important as 90 % of the work is happening on digital platforms in the 21st century , we require a single idea which can do multiple work in a limited time , radical thinking is the key to bring a socio-economic development in the society , Political , human , social , mental , emotional and economic development all call for life skill education, which will help a country to achieve Sustainable Development goals , eliminate the crisis of poverty , hunger , unemployment , promote sustainability , tackle climate change , improve environment health .

Investment in Pedagogy is paramount to a brighter future , innovation is not about the use of technology , but a shift in the attitude and approach towards a situation or thinking ability [3].

In the era of Industrial Revolution 4.0 , Society 5.0 and web 5.0 , its time that we develop skill education , utility of advance technology and a critical approach towards new challenges and development by bringing a new dimension in the education structure .

The foundational requirement for long-term human development and social resilience is education. To keep the healthy social development of the modern Human Race, we must offer enough solutions and modifications. Every community has to be required to attend primary and higher education, and local and state governments need to support this. For higher education institutions, we must establish good governance, leadership, and resource management. We must advocate for the value of language studies in schooling. We must encourage the use of Indian languages and arts, as well as praise Indian culture and history.

As the demand of society is changing , its time we built a new education curriculum to train youth and open centres for research and development , provide skill education , making it compulsory in every school . Sustainable education is a key pillar to achieve sustainable Development goals and make India Aatma Nirbhar Bharat , we are living in the arena of Hi-tech technology and with increasing population growth , we need a smart thinking approach to provide maximum benefit to the people at a minimum cost and within a span of time .

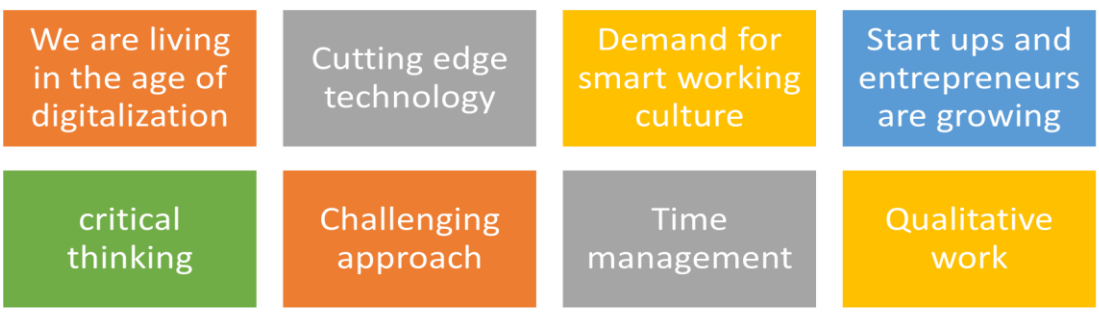

Figure 3: The Changing Approach and Demand of the society

Requisite Advancement, Innovation, and New Strategies

- We need to reform our admission procedure , The hostel should be built within the compartment of the hostel by reforming making transportation free. We can bring multi-story buildings like malls instead of spending 200 crores on land for a university building on isolated property. expand student laboratory capacity, and promote sports
- For researchers and entrepreneur, new financing and development plans are required.
- We need to create a critical thinking approach in society, life skill education in the education curriculum is vital, and it necessitates a new curriculum and infrastructure in the educational system
- Although the right to education is a fundamental right, its implementation requires legislation. We need to promote a long-term education system that allows each child to develop to their full potential and a roadmap towards achieving SDG 4 – Universal education for all .
- Polit project for tribal community, soft skills for women's development, degree-free skill training, and brain drain solutions. In India, we need an education law.
- We must break out from the colonial educational model and teach each pupil according to his or her talents
- We need to connect rural communities with colleges through online education. We should construct bricks out of waste materials using bio engineering, architecture, and technology to keep classroom temperatures consistent. We must encourage Aatma Nirbhar universities
- We need to teach students how to grow food and promote agriculture at the school level which will not only connect them with the environment but also contribute to food and nutrition security
- We need to introduce spiritualism, Yoga and meditation at the school level so that children can control their mind and connect with their soul which will contribute to the reduction in social violence and end of a number of criminal activities
- We spent 25 % of our lives in school which plays an important role in constructing our mindset so, it the correct period of our lives to learn new things like skill development and critical thinking approach for a better future.
- We need to introduce holistic approach of learning.

Conclusion

No one becomes powerful by simply reading books; learning theories has no application in real life; real life is full of challenges that require skills to overcome; it is only now, in the twenty-first century, that life skills are recognized as an important part of education

Holistic learning approach is the need of the hour in every school , . Students can be taught using new creative methods such as collaborative working on sports and mathematics, which promotes both mental and physical growth. The right to development necessitates a person's physical, mental, social, economic, and emotional development; cognitive skills and emotional control are critical components of development that are not taught in schools. What we learn in our 50s is easily transferable to our school years if we change our approach to learning. Spiritualism must be integrated into the educational system so that students can connect with their body, mind, and soul and face life's challenges with courage.

A holistic approach to education will foster relationships, nurture the child, teach him to control his emotions, promote good mental health, skill development, face challenges, and manage time. For students, the most significant reason for their failure in life is a lack of time management skills. Students must develop a critical mindset toward everything. The educational system must be improved. Topics that will provide the most benefit to students in the future should be prioritized.

Reference

1.Thompson S , 2022 , January , What is innovation in Education and why it's important ?,Corp Kaltura .

2.The New Education Policy 2020 .

3.Strengthening education systems and Innovation , UNICEF .

4.Pooja Mehta , Problems Faced in the Progress of Education in India , Economic Discussion .

5. Prajapati R ; Sharma B ; Sharma D , 2017 , Significance of life skills education , Contemporary issues in Education Research , Vol 10 (1) .

6.Nasheeda A; Abdullah HB, Krauss SE , Ahmed NB , 2018 , May , A narrative systematic review of life skills education : effectiveness , research gaps and priorities .International journal of Adolescence and Youth , 24(3)

7.Digtal Education initiative -IBEF .

8.Aithal S , 2015 , January , An innovative Education Model to realize Ideal Education System .International Journal of Scientific Research & Management Studies 3(3) .

9.Pathak R , Sheth M , 2016 , January , Issues for research and innovation in Education , Scholarly Research Journals for interdisciplinary studies , 4(33) .

10.Educational Innovation in India UNESCO .

REFRAMING FEMALE LABOUR MIGRATION OF NEPAL IN FOREIGN EMPLOYMENT

Dipak Tharu

PhD Student, The Institute of Social Research and Cultural Studies, National Yang Ming Chiao Tung University, Hsinchu, Taiwan, ORCID: 0000-0002-6420-5238

Abstract

This study aims at exploring the challenges of female labour migrants inhabited abroad, especially for work. It also examines the most exploitative situation in which the migrant women are pushed and face discrimination both as women and as "others" or foreigners. The work migrant women do is often vital to the survival of their families at home. For household livelihoods, they choose to migrate to foreign employment demeaning their family reputations. Due to a very personal decision, they are behaved as an outsider, not as part of family and society. As a result, they are susceptible to be ostracized from society even after returning home. And also, they are considered unvirtuous and disloyal to social norms and values. Concerning research methods, this study used primary and secondary data such as photo-elicitation, images, government publications, public records, historical and statistical documents, and archives to stimulate culturally relevant reflections from informants. It also employed narrative inquiry and content analysis to understand the socio-cultural norms that compel the women to migrate. By applying visual narratives, this study helped reveal women's sufferings in foreign employment as well as in their own native land. Ultimately, the researcher collected online interviews with returned female migrant workers from different receiving countries. Based on the gathered evidence, it is obvious that female migrant workers are exploited and victimized in foreign employment mostly in the Gulf countries. Even, their voices are hardly heard by the government bodies of both receiving and sending countries. Thus, this study shows the everlasting women's suppression and exploitation in foreign employment. It could play a significant role in exploring the existing women's challenges and issues in foreign employment as well as in the homeland after their return. It will probably contribute to different social organisations, CBOs and government agencies to address female migrants' issues.

Keywords: Labour Migration, Women Workers, Plight, Sufferings, Vulnerability, Nepal.

Background of the Study

Migration is a social and cultural process not merely an economic one that transforms space and place (Heidegger, 1977; Basso, 1996; Creed & Ching, 1997). It can appear in various forms and at various times and seasons. Labour migration, one of its categories, refers to mainly as transnational mobility for employment opportunities in another country. It also includes different backgrounds of migrants, for example, high-skilled, semi-skilled and unskilled (Wickramasinghe and Wimalaratana, 2016). Hence, it is considered a key livelihood strategy for countless people in Asia, and in fact worldwide (Sijapati, et al. 2018).

Since males migrated to India and some major destinations (e.g., Qatar, Saudi Arabia, Dubai, Oman, etc.), females also commenced to go for foreign employment in different receiving countries because of the economic crisis, domestic violence, and the desire for a better job and better earning. But they faced different risks and suffered excessive stresses of exploitation while working predominantly in various sectors like domestic, hospitality, health, care, garment and entertainment (UN Women, 2013). In line with this evidence, it is estimated that women and girls comprise 58 per cent of the internationally victimized forced labour and emphasise their other vulnerability to specific forms of exploitation, for example, sexual exploitation (International Labour Organization, 2017). Likewise, debt is also considered one of the main determinants to push women (and men) into exploitative labour. The overall vulnerability is increased by supplementary costs and informal and non-regulated brokers or agents who multiply the risks of trafficking and exploitation (Thieme, 2013). It is inevitable for the poor and unprivileged groups for their livelihoods. Thus, labour migration has been a dominant strategy for improving one's own household economy and daily life.

Labour migration is an everlasting process that existed all over the world at different times and seasons. Now, a major motivation that has been continuously pursued other better employment opportunities, remains behind migration in order to illuminate the migrant workers' formation of a significant share of internal and international migration stocks.

In this sense, the wish of making better life reinforces both men and women to leave for the receiving countries. But in the case of female migration, many women choose to migrate either because they have no alternate sources of income or because they are victims of abuse and exploitation at home. Such determinants and/or circumstances coerce them to migrate neglecting their familial roles and responsibilities. As a result, they face lots of challenges before and aftermath of their departure.

The government of Nepal formally approved labour permits for over 3.5 million people to work abroad, while female workers were only 5% of them (NLMR, 2020). When the female migrant workers significantly surged, abuse and exploitation simultaneously heightened at the same level. Similarly, they are very susceptible to be victimized for being engaged in lower positions, for instance, domestic and construction workers are particularly at high risk while working in private homes where a little examination is possibly carried out by the authority. Basically, verbal or physical abuse, sexual harassment, rape, non-payment or underpayment of wages, etc. are part of the major problems occurred in foreign employment. It is estimated that around 35,000 people, including 15,000 women and 5,000 girls, were trafficked in 2018 (NHRC, 2018). Likewise, the United Nations Office on Drugs and Crime reported that most trafficked women become victims of sexual exploitation, forced labour or even organ removal. Due to these growing problems, various national and international organizations have been addressing female migration-related issues (Oishi, 2002). The Government of Nepal has also imposed restrictions on female labour migration.

In South Asia, female migration is considered the second-largest income source of foreign exchange (Silva, 2019). However, it has been now a very big issue in terms of national concerns about women's pride and stature. Because of the defamation of family reputation, female migrant returnees are becoming more vulnerable to be ostracized from society. The Nepal government officially imposed restrictions or bans on female migration to protect Nepali female migrant workers from being physically and sexually abused in the Gulf region and the Middle East (Thieme, 2005). These restrictions are defined as positive discrimination merely practised for their protection and welfare. But the fact is those female migrant workers are neither protected nor relieved. They are rather victimized by the employment rules and regulations implemented in both sending and receiving countries. In this sense, they are doubly vulnerable in both countries (Adhikari, 2014), and also their situation is becoming worse in the receiving countries.

Basically, this paper aims to explore the challenges of female labour migrants inhabited abroad, especially for work. It also examines the most exploitative situation in which the migrant women are pushed and face discrimination both as women and as "others" or foreigners.

Statement of the Problems/Research Questions

The present study primarily deals with the predicaments of female labour migrants who go abroad in search of better job opportunities and better earnings. It also examines the female migrant workers' problems and issues that they face while working in the receiving countries. To assess this study, the following research questions were put forward to fulfil the research objectives:

- How is the current situation of female migrant workers in foreign employment?
- What sort of challenges are female migrant workers facing in the receiving countries, especially in the Gulf region?
- Why does the government impose restrictions on female labour migration in Nepal?

Significance of the Study

Labour migration is an indispensable household strategy for poor families in underdeveloped countries. It has also been an ultimate choice for those families who have no source of income generation. It tries to carry the following implications in the context of Nepal's female labour migration:

- To provide insights into the current trends of women labour migration in both sending and receiving countries
- To draw people's attention to addressing women migrant workers' problems during foreign employment as well as after their return to the homeland
- To assist women to choose better ways to generate income sources based on local employment
- To encourage women to utilize local availabilities/ resources
- To strengthen women's income sources based on their knowledge and skills instead of going on foreign employment in the GCC countries
- To circulate informative messages concerning the plight of female labour migrant workers in the receiving countries, especially in the Gulf region, etc.

Literature Review

Migration is considered an international phenomenon, which intensely strikes the lives of the 200 million migrants worldwide but also those lives associated with them, specifically those who are left behind in their origin countries (International Organization for Migration, 2009). It is also regarded as a multi-faceted experience that involves more opportunities for sake of personal, social and economic development, but also contains risk factors (e.g., violence, abuse and exploitation) for both men and women in the same way. The social impacts of migration in the origin countries are recognized as the primary step toward accepting the measures and policies required for the identification and address of their vulnerabilities either as migrants themselves or as members of migrant households.

Nepalese citizens formally began to migrate for foreign employment after the Sugauli Treaty signed by the Gurkha chiefs of Nepal and the British Indian government between 1814-1816 (Whelpton, 2005). But the migration process in Nepal took place for employment purposes in the second half of the 19th century. International labour migration, mostly to the GCC countries and other South-East Asian countries is a new migration process in the Nepalese context throughout a long history (Kunwar, 2019). Thus, international labour migration has unexpectedly developed in such a way that it has transferred the entire agricultural-based economy into a remittance-based economy (Bhattarai, 2006). It has also been accepted as a culture of community for economic growth of household members. Likewise, it is promoted by different factors such as peer groups, friends, relatives and well-wishers, who encourage them to migrate to the most favourable destination country.

At present, female labour migration is rigorous for occupations which are considered to naturally extend women's traditional gender roles, for example, domestic and care work (Khan, 2020). It has also been a social apparatus to empower women with social, economic and political authority. It has improved women's literacy and motivated well-literate women to disrupt traditional gender roles. They are even more becoming the main source of income for their families and are also stimulated through education and socialization for supporting the family (Gaye & Jha, 2011). They are heading toward moving to the receiving countries seeking better employment opportunities. Nevertheless, women who mostly go abroad for foreign employment are from poor economic backgrounds (Bhadra, 2007).

In this regard, the migration patterns have changed due to various factors like changes in gender roles, social norms, and so forth. In absence of males or husbands, females or wives are taking major roles and responsibilities in family management and regulation. They are also playing a key role in decision-making for socio-domestic activities. However, major problems such as poverty, domestic violence, insufficient employment, political conflict, etc. push women to migrate to the destination country. But the fact is that the situation of women migrant workers is more precarious in foreign employment (Limbu, 2016). Even, the

returnees are looked at differently as people perceive them as involved in a home brothel rather than as a domestic worker in the employer's home. This negative perception has been established in the male-dominated society. Consequently, the female migrant workers have to endure people's misbehaviour, hatred, disrespect, humiliation, and even sometimes social rejection. These problems are commonly taking place in Nepal and indeed in every region of the world.

Based on the present literature and evidence, it is assumed that the condition of Nepali female migrant workers is vulnerable and thinkable in both receiving and sending countries. Hence, this study clearly concludes the women's plight which is escalating in foreign employment.

Methodology

This study is based on the female labour migration of Nepal. It uses a mixed research method; however, it primarily exploits secondary data (e.g., photo-elicitation, images, government publications, public records, historical and statistical documents, archives, etc.) to make a depth analysis of the results after stimulating culturally relevant reflections from informants. It also applies narrative inquiry and content analysis that facilitated the researcher to understand social patterns. The researcher collected online interviews with the returned female migrant workers to explore the challenges and issues occurred in foreign employment. By applying visual narratives, this study revealed the exploitative situation of women in foreign employment and even after the return to their homeland.

Concerning online interviews, each response varies from one to another, however, their thematic meaning is similar. Respondent A said, *Inconsistent and discriminatory labour policies of Nepal government are escalating women's conditions as well as pushing them to the state of trafficking and sexual and labour exploitation.* Based on her personal views, she emphasized unstable laws that fail to protect women in problematic situations.

In line with this issue, Respondent B shared her two-year experience in Kuwait for work. She said that *she was initially promised that she would travel to Kuwait directly from Kathmandu. She had to wait for several months to take off for the destination country. Finally, she arrived in the country which was on the ban list. As she knew that, she personally had no idea about the further steps to cope up with that situation in the GCC countries. It was very difficult for her to settle it without the essential documents. Immediately, she tried to connect with the agent, but he was out of reach. He had promised her to get all papers and a well-paying job in domestic service, but she was not provided with any documents and proper guidance in such a difficult situation.* Based on her response, it is much clear that she was repeatedly cheated by the agent with his false promises. This is a real incident that is happening to innocent women and girls in rural areas of Nepal.

Similarly, respondent C explained that *since she realized to be cheated, she frequently tried to communicate with the agent. But he had made a false promise to her that she would get a well-paid job in Oman. Even, he convinced her that he would be in touch with her as well as would be responsible for any problems she had.* Her narration clearly explains the cheating and temptation of the fraud agent who always looks for innocent people. Basically, rural women and girls are easily cheated and trafficked to brothels or domestic help in the Gulf region.

Respondent D, a Dubai returnee, reported that *she was mistreated by immigration officials at the Kathmandu airport. Those officials were punished as per the government law of Nepal. But she realized to be unsafe in her own native land.* As she is a member of a male-dominated society, she has to bear all these misbehaviours as a part of her social life. This is humiliation made upon a female migrant worker who represents to other women migrant workers.

Respondent E mentioned that women who are going to the GCC countries, especially for work *are doubly vulnerable for being not only easy prey to the abusive employers, but also to sexual predators. Even, she emphasized her personal experience of other women labour migrants who were victims of domestic and sexual abuse. One of those women was raped by her employer in Qatar. After a year, she somehow returned to Nepal with a baby. As a result, she was despised by her family and society. Even, her family members were reluctant to accept her in that situation. It was a very hard time for her to live with such hatred and*

humiliation. Though she is an active member of her family and society, she is treated as 'other' as if she had no identity and respect in front of all societal people.

Respondent F argued that *the official ban on female labour migration is not an ultimate solution, it would rather bring out some other challenges to the women who wish to migrate for supporting their families and the household economy. It is better to make a mutual understanding between the Gulf region to guarantee life security and wage pay for female domestic workers. Since the Nepal government officially disapproved of the female labour work permits, they began to migrate through illegal ways or easy routes (e.g., India, Sri Lanka, etc.). As a result, they were excessively trapped by the fraud agents.*

In the Nepalese context, it is obvious that unviable laws in relation to fundamental rights, especially employment are adversely affecting common peopled. Corruption is one of the major social crimes which compels citizens to leave the nation. Basically, innocent citizens face legal issues everywhere. They lack the rights and demands, for example, the right to employment. As a result, they become more vulnerable and ultimately choose to migrate for supporting the household economy.

Respondents G and H jointly reacted to *how the government officials treated the migrant workers at the airport. They show inhumanity to the migrant workers who leave for work in the Gulf region. Even, by the laws of the Nepal government, the migrant workers are not secure; how possible to be safe in other countries. After all, foreign migrant workers have to cope up with all risks and/or challenges. Many cases are filed up at the department of foreign employment, a very few of them are partly solved.*

Based on the responses collected from the returned migrant women, it is obvious that most of them were and are still vulnerable as well as facing severe challenges and issues. They are treated differently and thus feel isolated in society even after their return from the GCC countries.

Results

This study encompasses reliable information with the reality-based life stories, incidents, and images of women labour migrants. It also addresses how many women choose to migrate either because they have no alternate sources of income or because they are victims of abuse and exploitation at home. Due to both domestic employment and the temptation to foreign employment, women are most probably choosing to migrate abroad. The following chart shows the migration trends of both men and women between the periods of 2008 and 2020 AD.

Fig. 1: Migration Trends of Nepali Men and Women

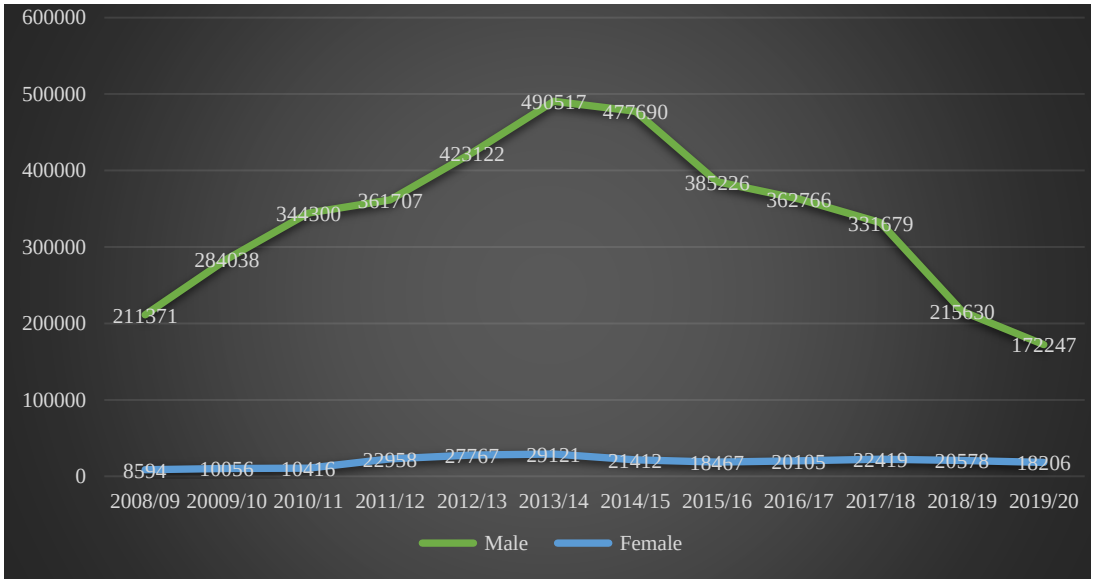

Source: DOFE, *2021*

This present figure clearly reflects the migration trends of Nepali migrant workers in different receiving countries. It also indicates the Nepali workers overseas have been dominated by men. However, women labour migrants are gradually increasing due to domestic exploitation and the dream of better earnings. In April 2017, Nepal government officially imposed restrictions or bans on female labour migration to the GCC countries and some Middle Eastern countries for the domestic works. These reports were of widespread severe abuse and exploitation of Nepali female workers in the GCC countries (e.g., Qatar, Saudi Arabia, the UAE and Kuwait). Due to these cases, the government has put the plight of female labour migrant workers into the main focus to protect their rights and lives. In addition, there are various demands that have been rising for removing infliction of the ban, quoting various labour agreements between sending (Nepal) and receiving countries, but the bans can hit the income crisis of the families. As a result, there may appear even more negative effects on her children's well-being.

Fig. 2: Major Destination Countries for Female Labour Migration

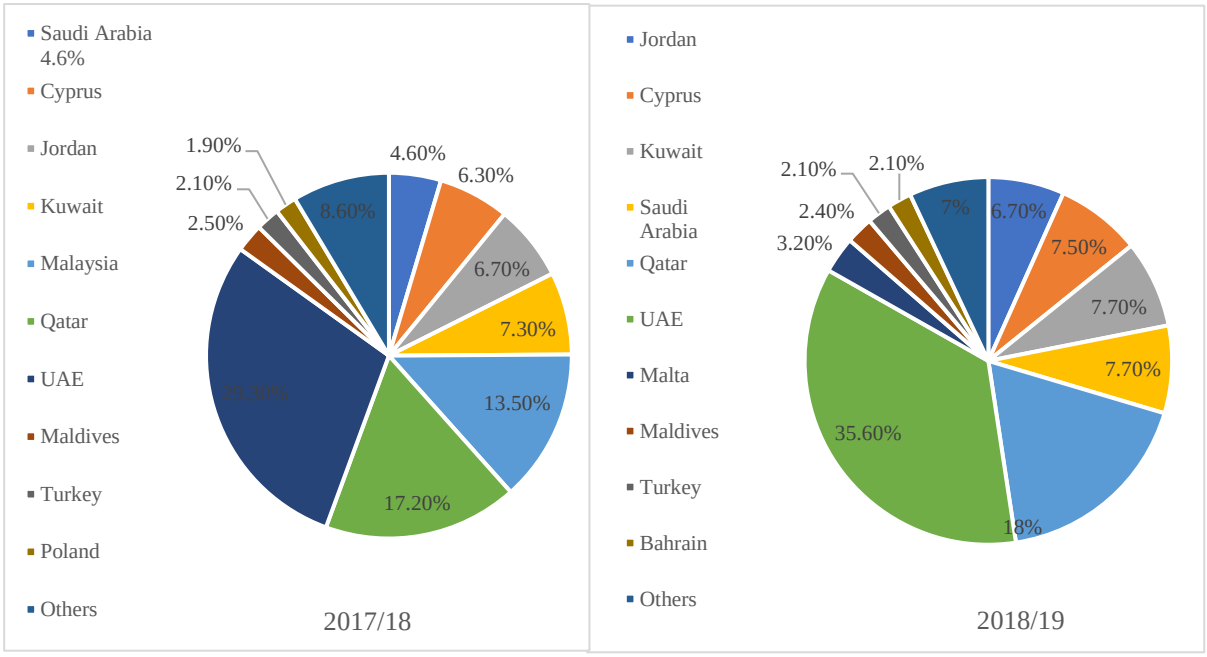

Source (i.e., DOFE, Nepal Labour Migration Report, 2020)

These pie charts reflect the major destination countries for female migrant workers from 2017 to 2019 AD. The top five of the destination countries are heavily concentrated for foreign employment in the Nepalese context. According to the Nepal Labour Migration Report 2020, the employers of the top destinations target the females for domestic works every year. Though some of the destination countries are still on the ban list, the number of female migrant workers is increasing because of better earnings. No matter what challenges they face, they prefer to choose those five destinations. They have no options for escaping of domestic violence and family responsibilities. In 2018/19, UAE topped for attractive salary scale and other facilities.

Fig. 3: Individual and Institutional Cases Filed and Settled

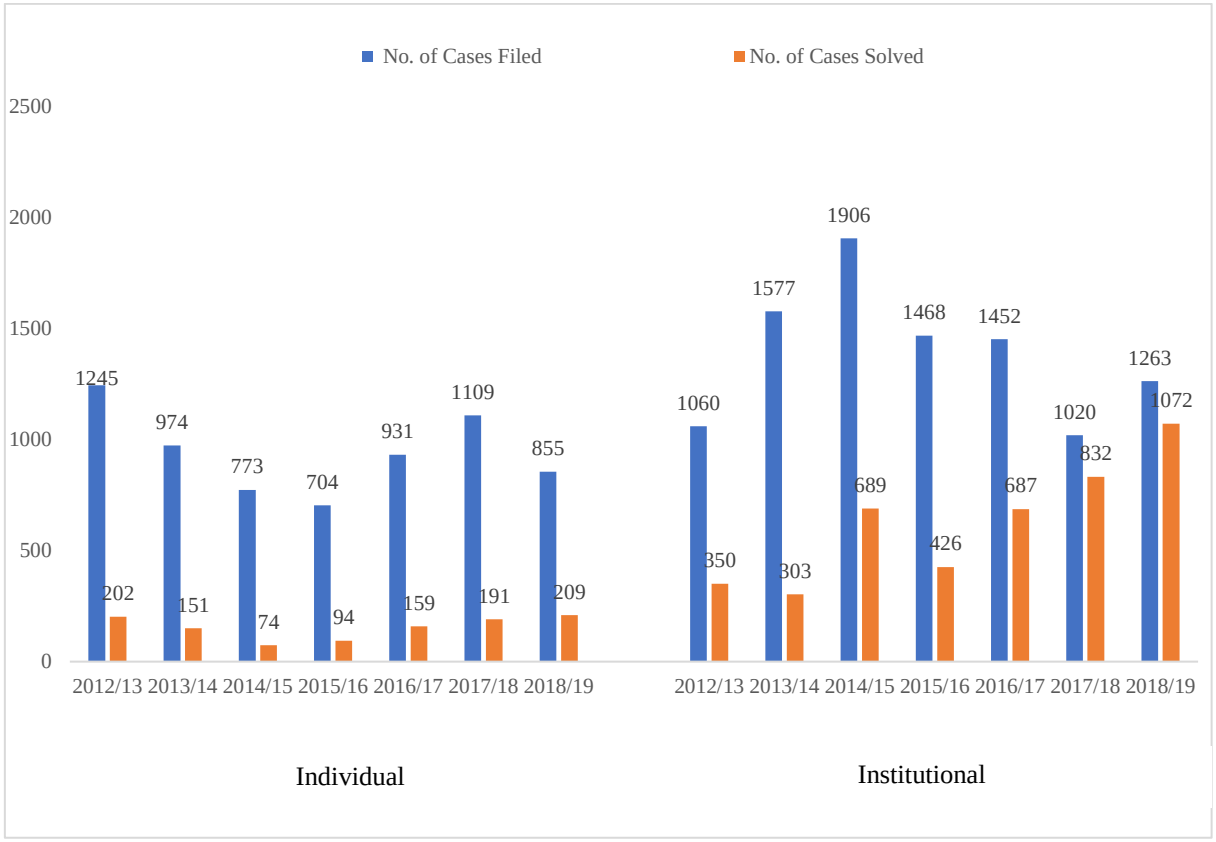

Source: DOFE, Nepal Labour Migration Report, 2020

The above chart shows the total cases of Nepali labour migrant workers and cases resolved by the Department of Foreign Employment. It also indicates the cases of migrant workers that are increasing over seven years. And, it is also clear that the cases of female migrant workers are increasingly filed up in the concerned department.

According to a report of Acharya (2020), Nepali female migrant workers comprise of almost 80% of the total domestic workers living abroad without the required documents. Most importantly, Nepali migrant workers choose the Gulf region such as UAE, Qatar, Saudi Arabia, etc., where they are engaged mostly in domestic and construction works. Consequently, they have become more vulnerable and unsafe. Due to a lack of promising jobs, demands and rights, there were hundreds of cases registered at the DOFE and FET Nepal. Those cases were highly considered and resolved accordingly in cooperation with the receiving countries. However, the share of cases has increased from 36 per cent in 2016/17 to 50 per cent and 65 per cent in 2017/18 and 2018/19 respectively.

Fig. 4: Physical and Sexual Abuse of Nepali Domestic Workers

Ref-1: https://nooneshouldworkthisway.org/causes/pavitra-abused-in-oman/

Ref -2:https://archive.nepalitimes.com/page/women-migrant-workers-are-doubly-vulnerable

The above images show the sexually abused women in different two receiving countries (i.e., Oman and Kuwait). They also clearly demonstrate the physical condition of women migrant workers during the foreign employment.

Reference 1 reflects a woman who was raped by her own employer in Oman. She was sexually abused while she was working as a maid in the employer's home. While Reference 2 reveals the sexual abuse of a Nepali woman in Kuwait. She was physically and sexually assaulted and forced to engage in sexual activity. Due to such enforcement, some victimized women were found depressed and more vulnerable in the receiving countries.

A case of a returnee from Oman shows sexual abuse while working as a domestic worker in the employer's home. She was impregnated by her own employer and thrown into prison for several months for seduction. As she reported to her employer's wife, she also asked her (housemaid) to be quiet. Otherwise, she would be thrown out. She was hiding to save herself from the employer, but she could not. As she was pregnant, she feared her family and society would desert and despise her forever. She would be socially rejected as she disrupted social norms. Hence, these two references elicit a similar situation of the victimised women in foreign employment.

Fig. 5: Nepali Women Migrant Workers at High Risk of Vulnerability

This figure shows the unemployed women migrant workers in Nepal. As the Nepal Government officially imposed restrictions on female migration to the Gulf region, many Nepali women have become unemployed and vulnerable due to a lack of promising jobs. They have no source of income, neither have

Ref -3: https://www.dw.com/en/nepal-women-migration-exploitation/a-56696325

they any allowances or financial support to settle familial affairs.

The Nepal government recently exposed an unfavourable measure for women who wish to go abroad for work. They should be given consent by the head of their families, especially husbands if the migrating woman is under 40 years of age. This imposition has limited women migration to foreign employment from which many

Nepali women migrant workers support their families with remittances. Thus, they are falling victim to human trafficking for household economy.

Fig. 6: Increased Sex Trafficking in Nepal

This picture clearly illustrates a young woman trafficked to the brothel in India. At present, temptation of a good job and good earning is one of the best strategies for the fraud to traffic young women and girls to the brothels in the Gulf region and most probably in India. Those women and/or girls trafficked are forcibly engaged in sex business in the brothels. And they are also bitterly exploited by the trafficker or sexual predator(s).

Ref-4: https://pulitzercenter.org/stories/sex-trafficking-nepal

Basically, rural women and girls were shown various temptations of good earnings in the receiving countries. As they become ready to migrate through an illegal way or easy route, they are trafficked either to a brothel or to domestic work. Ultimately, they are forced to engage in the sex business and bear extreme exploitation.

In light of observations and/or evidence, it is much clear that women migrant workers are victimized in both receiving and sending countries in different ways.

Discussions

The findings of this study clearly show the women's suffering and pains from family/households (domestic) to foreign employment (abroad/international). In the context of Nepal, women migrate to foreign employment due to two reasons: (i) Domestic violence and exploitation, and (ii) lack of promising economic sources. The government legally imposed restrictions on female labour migration due to their excessive sexual abuse and exploitation as well as vulnerability. And also, single mothers who have children are prohibited to go for foreign employment. Besides this, a woman aged 40 or below should be permitted by a male member of her family. Over the last few years, a deal of reforms has been forwarded to address daily complaints from the migrant workers, not just for once a week as usual for the work permit approval from out of the Kathmandu Valley.

The government migration policies are only restrictive for forcing women into greater exploitation, but are also important for their ineligibility to the new policies and benefits of the Department of Foreign Employment. Such restrictive policies have pushed a large number of the migrant workers into vicious circle of poverty and unemployment. As a result, they have no alternatives and are involved in various moral and immoral activities for their survival.

Based on the evidences of all presented figures, it is noted that since the Nepal government banned female labour migration, women migrant workers are exploited and victimized while moving through illegal ways. The data also show that the female migrant workers are at high risk of vulnerability and suicide. Similarly, the suicide rate of women migrant workers increased in both receiving and sending countries, especially during the pandemic of COVID-19. They are still frustrated by the domestic violence as well as with the burden of family responsibilities. Hence, the plight of women migrant workers is intensifying and disrupting the whole social phenomenon in the contemporary societies of Nepal.

Conclusion

This paper reconsiders the female labour migration taking place in different patterns in both sending and receiving countries. Labour migration has been a household strategy for improving the household economy in Nepal. Today, it has also been a dominant factor to change the entire social phenomena which consists of both negative and positive effects. In the Nepalese context, it has adversely affected the culturally diverse societies

where people are exchanging various sociocultural practices. Based on the evidence, it is clear that the feminisation of labour migration is influencing the whole contemporary society including all genders, castes, classes, races, tribes and so on. As women are deprived of vocational training and skills, they never get better jobs. Likewise, they are inferiorised as well as victimized in their own family and society. In other words, social norms and values always dominate them in male-dominated societies. They are suppressed by domestic violence and exploitation. As a result, they move to the major destination country, especially GCC for the purpose of earnings. But, in receiving countries, female migrant workers are compulsorily engaged in work for long hours without any holidays and are often paid no wages and allowances. Mostly, the migrant workers do not get a better job as per the contract because of no skills and knowledge. They are compelled to engage mostly in domestic and construction works. They are victimized by the employers in the receiving countries as well as after returning to their own country. They also face challenges after they return to their homeland. Hence, female migrant workers are doubly vulnerable as well as victimized during foreign employment in both sending and receiving countries.

References

Acharya, N. (2020). Women Migrant Workers And Their Human Rights. *New Spotlight Nepal*. Retrieved from https://www.spotlightnepal.com/2020/12/27/women-migrant-workers-and-their-human-rights/

Adhikari, R. (2014). Women workers are doubly vulnerable. Nepali Times. Retrieved from https://archive.nepalitimes.com/page/women-migrant-workers-are-doubly-vulnerable

Bhadra, C. (2007). Labour Migration of Nepalese Women: The Impact of Their Remittances on Poverty Reduction. RTNeT, Asia-Pacific Research and Training Network on Trade.

Bhatterai, P. (2006). Migration of Nepalese Youth For Foreign Employment: Problems and Prospects. *Center for the Study of Labour and Mobility*, Social Science Baha: Kathmandu. https://www.ceslam.org/news/139

Creed, G., and Barbara C. (1997). Recognizing Rusticity. In Barbara Ching and Gerald Creed (Eds.), *Identity and the Power of Place, in Knowing Your Place: Rural Identity and Cultural Hierarchy* (pp. 1-38). New York: Routledge.

Emmons, K. & McCurry, S. (2014, Dec 1). No one should work this way – ending the abuse of Asian domestic workers. Internatinoal Labour Organistion, Bankok, Thailand. https://www.ilo.org/asia/media-centre/articles/WCMS_322606/lang--en/index.htm

Gaye, A., & Jha, S. (2011). Measuring Women's Empowerment through Migration. *Diversities*, 131, 49-66.

Heidegger, M. (1977). *The Question Concerning Technology and Other Essays*. GARLAND PUBLISHING, INC., New York & London.

International Labour Organization. (2017). *Global estimates of modern slavery: Forced labour and forced marriage*. International Labour Organization, Geneva, Switzerland.

International Organization for Migration. (2009). Gender and labour migration in Asia. IOM International Organization for Migration.

Khan, T. (2020). Female Labour Migration From Pakistan: A Situational Analysis. *International Labour Organization*. Geneva, Switzerland.

Kunwer, L. S. (2019). Foreign Labour Migration, Economic Growth and Remittances in Nepal. *Patan Pragya*, 5(1), 122–132. https://doi.org/10.3126/pragya.v5i1.30452

Limbu, A. (2016). Women and Migration in Nepal: A Juncture of Change. In P. Jaiswal (Ed.), *Understanding Nepal in Contemporary Times* (pp. 124-146). New Delhi, India: Synergy Books India.

Maharjan, N. (2022). An overview of female labor migration in Nepal: Trends, patterns, and reasons. Nepal Economic Forum, Lalitpur, Nepal. Retrieved from https://nepaleconomicforum.org/an-overview-of-female-labor-migration-in-nepal-trends-patterns-and-reasons/

National Human Rights Commission. (2017). Female migrants at higher risk of suicide. *The Himalayan Times*, Kathmandu. Retrieved from https://thehimalayantimes.com/kathmandu/female-migrants-higher-risk-suicide/

Nepal Human Rights Commission. (2018). Nepal takes a step forward against human trafficking. *United Nations Office on Drugs and Crime*. Retrieved from https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/Webstories2020/nepal-takes-a-step-forward-against-human-trafficking.html

Nepal Labour Migration Report. (2020). Ministry of Labour, Employment and Social Security, Government of Nepal, Singha Durbar, Kathmandu. Retrieved from https://moless.gov.np/wp-content/uploads/2020/03/Migration-Report-2020-English.

Oishi, N. (2002). Gender and Migration: An Integrative Approach. *The Center for Comparative Immigration Studies*, Working Paper No. 49, UC San Diego.

Sijapati, B. et al. (2018). Migration Planning Among Female Prospective Labour Migrants from Nepal: A Comparison of First-Time and Repeat-Migrants. *International Migration*, 56 (4), 197-216. doi: 10.1111/imig.12449

Silva, K.D. D. (2019). Nexus between Women Labour Migrants, Protection and Policy Implementation: A Study on National Labour Migration Policy Implementation in Sri Lanka. *Journal of Social Sciences and Humanities Review*, 4(2),47-68. http://doi.org/10.4038/jsshr.v4i2.28

Thieme, S. (2013). Banning women from migrating. In: Feministisches Geo-RundMail, 56.

Thieme, S; Wyss, S (2005). Migration patterns and remittance transfer in Nepal: a case study of Sainik Basti in Western Nepal. *International Migration*, 53(5), 60-98. DOI: 10.1111/j.1468-2435.2005.00342.x

Whelpton, J. (2005). *A History of Nepal*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781107050860

UN Women. (2013). *Managing Labour Migration in ASEAN: Concerns for Women Migrant Workers*. UN Women (Asia Pacific Regional Office), Bangkok, Thailand

Wickramasinghe, A.A.I.N. and Wimalaratana, W. (2016). International Migration and Migration Theories. *Social Affairs: A Journal for the Social Sciences*, 1 (5), 13-32.

REVUE BIBLIOGRAPHIQUE SUR LA PRODUCTION DES CONNAISSANCES ET LA PROMOTION DE LA FORMATION

***Abdallah RHIHIL, Saadia MAROUANE et Soumia EL ARDI**

Ecole Nationale de Commerce et de Gestion de Casablanca, Laboratoire d'Ingénierie Financière, Gouvernance et Développement (LIFGOD), Université Hassan II de Casablanca (Maroc)

Résumé

Dans une économie mondiale de plus en plus caractérisée par des changements rapides et incertains, le succès des particuliers, des entreprises, des économies et des pouvoirs publics, repose sur leur apprentissage à s'infiltrer dans des cercles vertueux et à se dégager rapidement des cercles vicieux. La connaissance peut faire une très grande différence à ce propos, plusieurs institutions impliquées dans la connaissance et l'innovation (universités, entreprises, gouvernement, etc.) sont au centre de ce processus. Ainsi, parmi les particularités qui sont le plus souvent évoquées afin de caractériser l'économie fondée sur la connaissance, on peut retenir le rôle économique de la connaissance, cette ressource intangible et infinie apparaît indispensable au processus de la croissance.

A l'égard de plusieurs pays, le Maroc a tracé comme objectifs de faire de l'économie de la connaissance une dynamique et un levier pour le développement et la compétitive de sa politique économique, et pour y parvenir, il préconise un investissement accru dans la production des nouvelles connaissances et le développement d'un système de formation plus adaptés à ses ambitions. De la sorte, pour faire de la formation un vecteur pour une économie fondée sur la connaissance, plusieurs mesures stratégiques doivent être prises pour compléter les réformes dans ce domaine. Mais, on peut tout d'abord se demander dans quelle mesure la formation est inéluctable dans la contribution de la production des connaissances ?

Pour pouvoir répondre à cette question, nous allons présenter dans ce papier une revue synthétique de la littérature sur Nvivo et proposer un recueil global des avancées scientifiques liées à ce sujet.

Mots clés : Economie de la connaissance, Formation, Innovation, pouvoir public.

BUSINESS INTELLIGENCE: CONCEPTS AND TOOLS IN ASSESSING BUSINESS FINANCIAL ANALYSIS INDICATORS

Domagoj Topić

Doctorate student at University North, Croatia

Neva Babić

Postgraduate specialist student at University North, Croatia

Ljerka Luić

Associate Professor at University North, Croatia, ORCID: 0000-0002-2707-9367

ABSTRACT

The paper deals with the possibilities of recognizing the potential of an enterprise viewed from the aspect of assessing the absorption of financial funds using the concepts and tools of business intelligence (BI). Precisely by using BI tools it is possible to extract information from a large amount of data, discover hidden knowledge from the information crucial for making the right decision. This represents a paper compilation of research results and cooperation of authors, achieved through the student-mentor relationship during the preparation of postgraduate specialist thesis in which goal was to determine – Is it possible to recognize with the help of BI tools the overall potential of the company to apply for EU competitions? In the theoretical part of this paper, the methodological concept of the application of business intelligence in business is presented, the business indicators of financial analysis are processed and their significance explained. In the empirical part, research aimed at the application of BI tools in the identification of indicators of financial analysis of business, which in the beneficiary companies of financial resources positively deviate from the average of their activity, was elaborated. Identification of these indicators achieved by using visualization functionality, while advanced options of BI tools and DAX programming language formulas were used for more complex calculations. The testing of hypotheses and the answer to the research question were obtained by analyzing the set of 1.044 companies. The results of the empirical research confirmed that by using BI tools it is possible to identify financial indicators and establish a correlation between enterprises that are beneficiaries of funds and the quality of the business, which opens the assumptions for the design of the simulation a model that would enable the recognition of the investment capacity of the enterprise and be a kind of decision support system (DSS) for more efficient absorption of financial funds.

Keywords: BI concepts, business intelligence, BI tools, financial indicators, knowledge

1. INTRODUCTION

The adoption of Business Intelligence (BI) systems has become one of the most important technological and organizational innovations in a modern organization that promotes the dissemination of knowledge and is the cornerstone of the business decision-making process. Organizations, both in the public and private sectors, are under extreme pressure to provide top management with relevant business information. In order to achieve this, the business organization needs to have data and information relevant for making strategic, operational and tactical decisions. These data should be processed in accordance with the needs of management accurately, quickly and at the moment that decision makers expect. (Turban et al., 2010) Furthermore, in order to gain a competitive advantage, a business organization and its management must have technological capabilities for collecting and selecting a large amount of data, all with the aim of quick and proper decision-making. (Farjami, 2015) BI has strengthened in recent years, precisely because of the increased need for data collection and the development of digital technologies that have the capacity to store them. Business organizations and their employees have access to large databases and data lakes by using smartphones, internet records, activities on social networks, and with the use of BI tools it is possible to consult them and detect the desired patterns and

trends. (Raisinghani, 2004) In any business organization, regardless of its size, business activities involve the administration of vast amounts of data collected from internal and external sources. All this data using the Bi tool is paired with internal business operations and processes, clients, economic assets and the like and are historically cumulated during the operation of the organization, all with the aim of making operational and strategic decisions of the management of a specific organization. (Mihaelia, Rozalia, 2012) Therefore, BI is often accepted as a framework that collects, changes and presents organized information from various sources, reducing the time required to acquire significant business data and enabling efficiency in the decision-making process of managing the organization. (Den Hamer, 2005) As indicated by Tyson (1986), BI focuses on gathering, processing and presenting information about customers, competitors, partners, products and services. Pirttimäki (2007) explains BI as a process that includes a series of activities, driven by the special needs of decision makers for data with the aim of achieving a competitive advantage, while (Nofal et al., 2013) define BI as an information system that helps decision makers to understand the economic circumstances of the company, and Wixom and Watson (2010, p. 14) view BI primarily through the category of technologies, applications and processes that enable the collection, storage, access and analysis of data that help its users make better decisions. From everything mentioned above, it is clear that BI represents previously hidden knowledge that is revealed from operational, routinely collected business data by applying appropriate computer logical methods, usually supported by information technology. (Panian et al., 2007:1) What companies need to avoid is being data rich and information poor. (Williams, Williams, 2007:1) In their study of the 50 largest Finnish companies, Hannula and Pirttimaki (2003:593) also consider business intelligence as a concept and define it as an organized and systematic process of acquiring, analyzing and distributing information important for business activities. Investigating the success of the concept of business intelligence, Isik (2009: 9-13) concludes that most definitions reflect either a technological or an organizational perspective, although there should be a compromise in this sense. In organizations, special emphasis is placed on management's awareness of the importance of implementing business intelligence and educating all staff with the aim of long-term business improvement, while from the technological aspect, changes happen quickly, and it is necessary to respond quickly to them by following trends in the context of technology and business intelligence tools. (Babić, 2022) To interpret the process approach, many authors cite The Data Warehouse Institute, which explains business intelligence as the process of turning data into knowledge, and knowledge into action to achieve business profit. Wanting to emphasize on the width of business intelligence, the authors explain it as a discipline made up of systems and processes. While according to Bilandžić (2012: 9) "Business intelligence assumes the process of collecting data and information from the internal and external business environment and converting them into business knowledge on the basis of which business decisions are made.", according to Savić and Luić (2016: 231) BI " is a very large set of applications and technologies used to collect, store, analyze and provide appropriate access to data to help users make better and faster business decisions."

Biere (2003: 18) says that BI is a concise and methodical transformation of data from all sources into a new form that provides information to stimulate business and is directed towards the final result. Starting from this definition, he concludes that the purpose of investing in business intelligence is to transform the company from reactive to proactive in relation to data. It is evident that the definitions of BI are converging in terms of content - it is a concept in which large data sets are collected, processed, selected and stored in databases where they are analyzed and converted into useful information that can help in making quality decisions. In this process, BI tools are used - software tools adapted to the processing of large databases and the creation of reports, and the key role in everything is played by analysts who, using various methodologies, try to identify the information that will best serve a specific purpose. (Topić, 2021) In conclusion, almost all analyzed authors share the same understanding of the purpose of business intelligence: to collect raw data, turn it into information in order to ultimately obtain actionable knowledge and intelligence for making adequate management decisions.

The conducted research on which this paper is based analyzed the business activities of Croatian companies receiving EU funds in order to obtain an answer to the research question.

– *Is it possible to recognize with the help of BI tools the overall potential of the company to apply for EU funds?* and in order to confirm the veracity of the hypotheses:

H1: By using the BI tools, it is possible to identify the indicators of financial analysis of business, and for companies that have successfully applied for EU funds, to determine the deviation from the industry average.

H2: By using the BI tool, it is possible to determine the geographical efficiency in the absorption of EU funds and to detect the business performance of the companies that applied for the EU funds.

2. MATERIALS AND METHODS

The research is directed towards the comparison of selected financial indicators of companies receiving EU funds with the same financial indicators at the average level of the NKD (National Classification of Activities) of the industry in which the company operates and in the size category in which the company is located (micro, small, medium or large company). For the purposes of collecting and analyzing the research results, the Microsoft Power BI tool was used, as a tool with the help of which, with the use of BI methodology, the databases of the companies list that signed EU agreements, the databases of basic data about the company based on the submitted GFI (Annual Financial Statement) and the databases on aggregated data for each individual NKD activity were connected. The available databases contain basic information about the company and AOP (Automatic data processing) values, without financial indicators, and the same applies to the databases that aggregate data on individual NKD activities, there are no financial indicators, so the financial indicators had to be calculated. For the purposes of the paper, eight indicators were selected and calculated for each of the 1,044 companies in the observed group. Using the possibilities of the Power BI tool, first it was identified the round of the best companies within the observed group, and then the financial performance indicators that are most represented in the observed companies and that deviate positively from the industry average. Looking for the simplest way to identify these indicators, the visualization capabilities of the Power BI tool were used, which made it much easier to identify the indicators, and the subsequent verification by counting showed that the visual solutions were correct.

The data were collected from the official website: https://strukturnifondovi.hr/, and they relate to data on signed agreements as part of the Call for Project Proposals (tenders) and are publicly available. In total, there were 1,596 signed agreements in the observed tenders. The source of data on companies is the Digital Chamber platform of the Croatian Chamber of Economy: https://digitalnakomora.hr/home. The platform Digital Chamber of the Croatian Chamber of Economy was used as a source of data on the NKD activities of the company: https://digitalnakomora.hr/home.

The empirical part of the research was carried out with the help of business intelligence software tools, which were used to process and analyze the collected data on the company's operations and the use of EU funds, and tested the hypotheses. When processing the research results, the following was used: the analysis method, which by breaking down complex terms into their simpler component parts and elements, a clearer idea of the research subject was obtained; a method of synthesis that connects simple judgments into more complex and general ones in order to find cause-and-effect relationships in the elements of a data set; description method for describing facts, subjects and research processes; the method of descriptive statistics for determining the obtained results and drawing conclusions about the average value and deviations of the elements within the observed set; counting method for determining the number of elements within the observed set. In the second part, data processing was done in the Microsoft Power BI software tool in combination with a Microsoft Excel table calculator. The results are presented in the form of graphs, tables and Power BI visual solutions.

3. RESULTS

In the observed group of 1,044 companies that notified 1,110 EU projects, indicators of business success were identified that deviate positively from the industry average in the observed group. Indicators that stand out in the observed set as indicators that have the most significant positive correlation in relation to the industry average are: indebtedness, current liquidity ratio and economy of the overall activity. The coefficients of individual companies were compared with the average activity by size category – micro-enterprises with the average activity for micro-enterprises, small with the average for small enterprises, and medium with the average for medium-sized enterprises. In the observed set, the best activities were singled out, with an average gross profit per employee of more than HRK 100,000 in the category of medium-sized enterprises and micro-enterprises, and more than HRK 150,000 in the category of small enterprises. The coefficients of the selected companies were compared with the average at the level of the entire industry (all companies in the industry). The results are presented in Table 1.

Table 1. Identification of indicators according to company size

Company size	Coefficient	Result	%
Small	economy of total activities	14/16	0,88
Small	current liquidity	14/16	0,88
Small	indebtedness	15/16	0,94
Micro	current liquidity	15/17	0,88
Micro	indebtedness	16/17	0,94
Medium	current liquidity	9/11	0,82
Medium	indebtedness	8/11	0,73

The graphic presentation of eligible costs by county on the map of the Republic of Croatia shows that most of the funds were spent in the northern parts of Croatia, the largest concentration of funds is in the city of Zagreb and Zagreb County and in the northernmost counties - Varaždin and Međimurje. The least funds were invested in the Dalmatian counties.

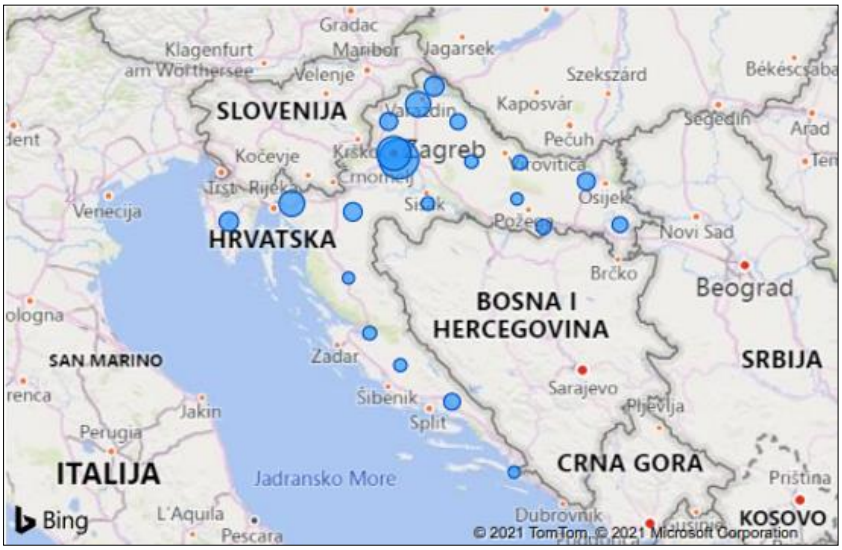

Figure 1: Presentation of eligible costs on the map of Republic of Croatia

The existence of a correlation between the average number of employees in an individual company and the number of companies receiving EU funds that are registered in a certain activity is shown in Figure 2.

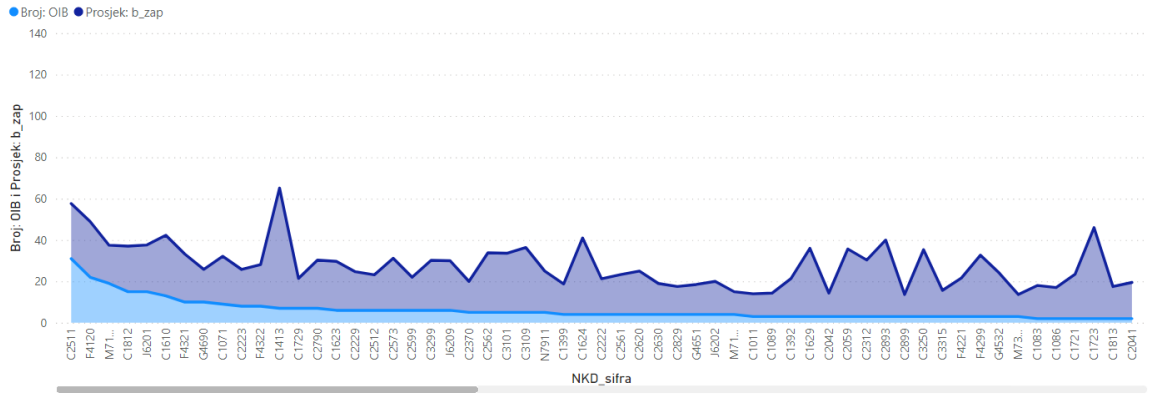

Figure 2. Comparison of the number of companies in the industry and the number of employees

From the results of the conducted research, described in the previous text, it is clear that for companies that have successfully applied to the EU tender, it is possible to determine deviations from the industry average, which set up the **H1 hypothesis confirmed**.

H1: By using the BI tools, it is possible to identify the indicators of financial analysis of business, and for companies that have successfully applied for EU funds, to determine the deviation from the industry average.

By observing the three extracted coefficients, with the most significant positive deviations from the average (H1), it is clear from Figures 1 and 3 that by using the BI tool it is possible to determine geographical units and determine the regional efficiency in the absorption of EU funds, which set up the **H2 hypothesis confirmed**.

H2: By using the BI tool, it is possible to determine the geographical efficiency in the absorption of EU funds and to detect the business performance of the companies that applied for the EU funds.

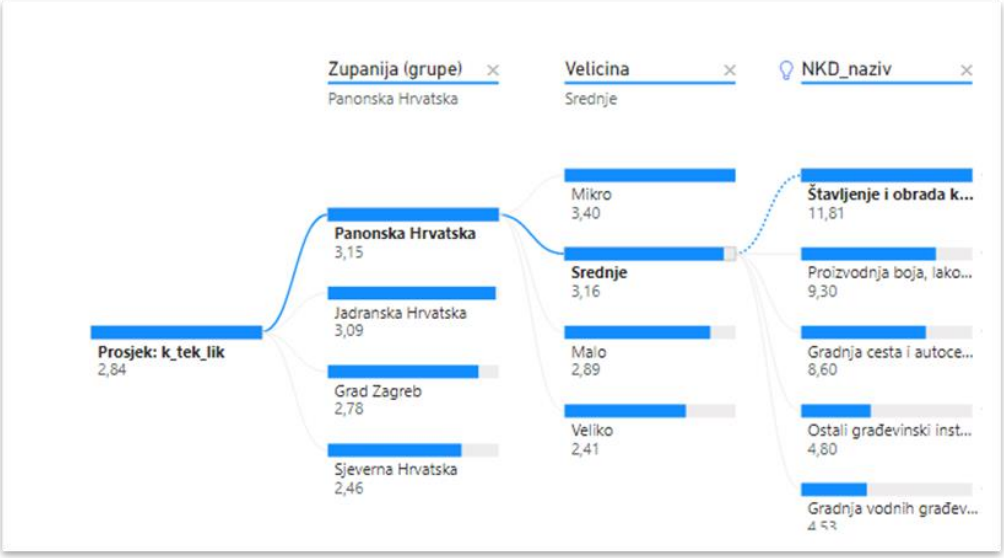

Slika 3. Prosjek koeficijenta tekuće likvidnosti po regijama

4. DISCUSSION

This paper is focused on an alternative approach to the analysis of the use of EU funds aimed for Croatian entrepreneurship. The analysis was intended to show that the effect of EU funds can also be assessed from the perspective of an individual company, i.e. from the bottom up. With this approach, available resources would be prioritized and goals would be set based on them, instead of first setting goals that are implemented, although it is often questionable how realistic and necessary these goals are.

In companies, it is necessary to recognize the potential, identify what they are best at and try to use that advantage in the best possible way. In this paper, the company's potential was searched in the indicators of the financial analysis of the operations of companies that are beneficiaries of EU funds. In addition, it was shown that with the help of BI tools, a new dimension can be given to the analysis of the effects of the use of EU funds, and that the BI tool is ideal for this type of research because it provides the possibility of formatting, transforming and structuring data from different sources, as well as fast processing of structured data and

creation of quick visual solutions for discovering mutual relations within a large amount of data. Afterwards, this research paper showed that it is possible to recognize financial indicators that deviate positively from the industry average and that are significantly represented in companies that are beneficiaries of EU funds. On the other hand, overall potential is too broad term to be covered by eight financial performance indicators, therefore the correct answer to the research question would be – *With the help of the Power BI tool, it is possible to prepare the basis and create an assumption for the creation of a better model for recognizing the company's potential.*

The aim of the paper was to show with the help of BI tools that it is possible to calculate and recognize the indicators that are better than average in the companies receiving funds and which are the most represented in the observed group of companies. The paper showed that it is possible to recognize these indicators, it is possible to recognize patterns of behavior in their mutual correlations and it is possible to mark companies in which these indicators are more prominent as companies with the potential to apply for EU tenders. The greatest contribution of this work has just been stated.

By identifying companies in which certain financial indicators are of more or less quality and are more or less represented in a certain activity, prerequisites are created for creating a model that could identify companies with potential at the level of all companies in Croatia, not only for the implementation of the EU project but for the implementation of a quality project that would bring greater added value than the average. By encouraging such companies, a qualitative step forward in investment projects would be achieved, economic growth would be accelerated, and if EU funds were directed to such companies, the quality of the use of EU funds would also increase. The greatest benefit from the development of such a model would certainly gain entrepreneurs, and those of the highest quality, who can create added value and contribute to the development of the economy. In addition to entrepreneurs, all institutions oriented towards entrepreneurship and towards EU funds would also benefit from it, primarily the line ministries. Additionally, the developed model could be linked and used in national development strategies. The identification of companies with potential also means the identification of activities with potential, which should be used in the creation of national development strategies, but also in the preparation of tender documentation. This paper did not develop a predictive model, but indicated that this is possible by applying BI concepts and tools, and provided frameworks for the continuation of related research.

The corresponding research included 1,044 companies, which is a representative group, but still less than 1% of the total number of companies in the Republic of Croatia. In the further analysis, only the best activities in which companies operate within the selected group were observed, and within these companies, the search was focused on eight indicators of financial analysis of business performance. For the development of a predictive model, a longer-term and more extensive research is needed, which would include all tenders from EU funds, more indicators of financial analysis and would also include the time dimension, in order to finally confirm and elaborate the conclusions of the research in question. Also, more companies and more indicators should be included in the model, and this is an area for future refinement of this research work, both professionally and scientifically.

5. CONCLUSION

The results of the empirical part of the paper confirmed that with the use of BI tools, it is possible to identify the indicators that are most prevalent in companies that are beneficiaries of EU funds, as well as the expected correlation between the beneficiary companies and the quality of operations measured through financial analysis indicators. An assumption has been made for the further development of a model that should be used to identify the capacity of the best companies in investment projects that can create added value and that can serve as a basis for creating future development strategies and for increasing the quality of individual projects and, accordingly, for increasing the efficiency of the use of funds from EU tenders. More companies and more indicators should definitely be included in the model, and this is a space for future refinement of this research work, both professionally and scientifically. In conclusion, in the time we are witnessing, business intelligence represents a necessary need in the process of establishing the real business value of data assets and provides extraordinary possibilities in improving the recognition and exploitation of business opportunities.

REFERENCES

Babić, N. (2022). Identification of influence factors on the absorption of funds for science, research and innovation from European Union funds by application of business intelligence. Postgraduate specialist thesis, University North, Varaždin

Biere, M. (2003). Business Intelligence for the Enterprise, Prentice Hall, New Jersey

Bilandžić, M. et al. (2012). Business intelligence u hrvatskom gospodarstvu. Poslovna izvrsnost, 6(1), pp. 9-27.

Den Hamer, P. (2005). The organization of Business Intelligence. The Hague: SDU Publishers.

Farjami, Y., Molanapour, R. (2015). Business intelligence (from Idea to Practice), Ati-Negar Press, 1st Edition.

Hannula, M., Pirttimaki, V. (2003). Business Intelligence – Empirical Study on the top 50 Finnish Companies, Journal of American Academy of Business, 2 (2), p. 593-599.

Isik, O. (2009). Business Intelligence Success: An Empirical Evaluation of the Role of BI Capabilities and Organization's Decision Environment, Americas Conference on Information Systems (AMCIS), Proceedings of the 15th Americas Conference on Information Systems, San Francisco

Mihaelia, F. T., Rozalia, V. R. (2012). Business Intelligence Solutions for SMEs. Economics and Finance. Vol. 3, pp. 865-870.

Nofal, M., Yusof, Z. (2013). Integration of Business Intelligence and Enterprise Resource Planning within Organizations. Technology, Vol. 11, pp. 658-665.

Panian, Ž. i sur. (2007). Poslovna Inteligencija: Studije slučajeva iz hrvatske prakse, Narodne novine, Zagreb

Pirttimäki, V. H. (2007). Conceptual analysis of business intelligence. South African Journal of Information Management, Vol. 9(2), pp. 1-17.

Raisinghani, M. (2004). Business Intelligence in the Digital Economy: Opportunities, Limitations and Risks. IDEA Group Publishing.

Savić, G., Luić, Lj. (2016). Business intelligence in managing of technical- information system. Proceedings of the 13th International Conference on Industrial Logistics, ICIL

Topić, D. (2021). Application of BI tools in the evaluation of indicators of financial analysis of business of enterprises beneficiaries of EU funds. Postgraduate specialist thesis, University North, Varaždin

Turban, E., Sharda, R., Delen, D. (2010). Decision Support and Business Intelligence Systems, 9th ed., Prentice Hall Press, Upper Saddle River NJ.

Tyson, K.W.M. (1986). Business intelligence: Putting it all together. Lombard: Leading Edge Publications.

Williams S., Williams, N. (2007). The Profit Impact of Business Intelligence, Morgan Kaufman, San Francisco

Wixom, B., Watson, H. (2010). The BI-Based Organization. International Journal of Business Intelligence Research, Vol. 1(1), pp. 12-24.

NYONYA MANIS: STEAMED CAKE WITH MANGO FLAVOUR

[1]Anjilinah Yantalu, [2]Normah Wee

Keningau Vocational College, Bakery & Pastry, Keningau, Malaysia.

Abstract

This food product is a variant of the famous steamed cake locally known as "Nyonya Manis" with the addition of mango as its primary flavor. Mango is a tropical fruit that grows wildly in Southeast Asia including Malaysia and it is loved by many as either a snack that can be eaten raw or a main ingredient for a local dish. Despite its abundance, it is rarely used as a flavour in local desserts like steamed cakes. Hence, this project was intended to create a new variant of a popular local cakes, Nyonya Manis, that is often made with Pandan by substituting it with mangoes. This could reintroduce mangoes in the culinary field as main flavour in cakes and pastries which might encourage more bakers, chefs and cooks to use the fruit as main ingredients in their recipe since it is already one of the most popular seasonal fruits in Southeast Asia. The process of creating this new variant of steamed cake required a series of experiments that a panel of experts would sample and offer their feedback on in order to attain an ideal recipe in making this new type of Nyonya Manis. After a series of experimentation, two formulas were identified and examined. A group of respondents were randomly selected to answer questionnaire after sampling the cakes. The findings revealed that the respondents expressed approval on the texture and taste of the mango flavoured Nyonya Manis. This indicate that this dessert might have commercial value that can boost local economic market and growth especially in financially empowering the low-income villagers.

Keywords: Nyonya Manis, Steamed Cake, Mango

THE IMPACT OF ARTS AND CULTURE ON MARKETING DEVELOPMENT OF TOURIST EXPERIENCES AND STRATEGIC POSITIONING OF TOURIST DESTINATIONS

Professor Radmila Janičić, PhD

University of Belgrade, Faculty of Organizational Sciences, Serbia

Abstract

The paper presents theoretical and practical aspects of the impact of arts and culture on the marketing development of tourist experiences and the strategic positioning of tourist destinations. The paper will examine both theoretical and practical aspects of strategic marketing, holistic marketing, and experience marketing of art events on tourist experiences, as well as the impact of art on tourist destination strategic positioning. In the paper, the author will present case studies about the impact of arts and culture on the development of tourist experiences and the strategic positioning of tourist destinations like Paris, London, Athens, and Belgrade. In these good examples, the impact of arts and culture on the marketing development of tourist experiences and the strategic positioning of tourist destinations are present. For tourists who want to visit Paris, or visit Paris again, the Louvre and the river Siena are important experiences for tourists. The Tate Modern and the river Thames are calling for visitors to London. The Parthenon summons Athens and the entirety of Greek mythology. The Nikola Tesla Museum, the Danube, and the Sava are calling for Belgrade. In empirical research, the paper will present results of a focus group with art, cultural, and tourism managers about the segmentation of target groups of tourists who choose a tourist destination on the basis of arts events, as well as their satisfaction with arts events, exhibitions, concerts, theatre events, and literary events at the time they happen in the chosen destination. Results of research about tourists' satisfaction would be important for further research into the development of a tourist destination as a brand. Social media, blogs and posts have an impact on the development of tourist experiences based on art experiences.

Keywords: Arts, tourism, culture, experience marketing, strategic marketing.

ROLE OF JUDICIARY IN ESTABLISHING RESTORATIVE JUSTICE IN INDIAN JUDICIAL SYSTEM

Prithivi Raj

Assistant Professor of Law, Narsee Monjee Institute of Management Studies, Deemed to-be-University, India

ABSTRACT

Forgiveness, accepting the guilt and realizing the mistake are some of the essentials requirements of restorative justice. The principle of restorative justice is mainly of victim centric and community centric. Plea Bargaining, Lok Adalat, Panchayat recognized as constitutional body, and Probation are some of the the modern concept of restorative justice. There is hardly any form of restorative justice in India in the Criminal Justice System which is hangover of the colonial times. Restorative Justice is a surrogate procedure to achieve justice. This new concept has gained acceptance in the society at quite a speed. Its importance is of restoring the loss suffered by the crime victim, the offender is held accountable for the damage caused and helping in establishing peace. In traditional justice system, an offence is considered to be a violation of the legal statute establish the guilt imposing punishment, whereas if we look at Restorative Justice, it provides an opportunity for the victim to vocalise, in addition to this provides the offender to comprehend what crime the individual has committed, regret for the damage caused and work towards reparation. In this Research paper the authors will analyse the role of judiciary in establishing Restorative Justice in Indian Judicial System. The Author will also analyse whether the new concept of restorative justice is fruitful to Indian judicial system or not. The authors will also emphasis upon the restorative justice over retributive justice in India.

LIVE-IN RELATIONSHIPS IN INDIA: THE SOCIO-LEGAL ASPECTS

Nisha Praveen

CCS University, Swami Vivekanand Subharti University

Zaheer Ahmed

CCS University, Swami Vivekanand Subharti University

ABSTRACT

The core of Indian culture and tradition is marriage and family. The preponderance of Indian civilization is centred on religion and family. The impact of live-in relationships in India is very new, and it has highlighted some important questions about the social consequences of such relationships. Despite the lack of law on the subject, the Indian judiciary has shed considerable light on the issue of live-in relationships and has wisely attempted to strike a balance between society's general expectations and people's particular rights. This article highlights the issue of live-in-relationship in India and examines its socio-legal aspects. This article also examines the legality of the live-in-relationship concept and its impact on the Indian society.

Key Words: Marriage, Live-in-relationship, Family, Law, Society

CLIMATE CHANGE AND ADAPTATION OF ENVIRONMENTAL NARRATIVES IN WATER SECURITY DISCOURSE: A CASE OF INDIA

Zaheer Ahmed

CCS University, Swami Vivekanand Subharti University

Nisha Praveen

CCS University, Swami Vivekanand Subharti University

Manoj Kumar Tripathi

CCS University, Swami Vivekanand Subharti University

Abstract

Environmental narratives contour a separate discipline to study environmental discourse. Narratives around water security discourse emerged in first decade of twentieth century and has taken two distinct tracks one within the traditional security concerns of international relations and the other integrating the idea within the broader construction of human security. Water security language is used to signal water scarcity and therefore it is used instrumentally to bring urgency about water resources. Reframing water in security discourse has brought new actors in water security arena. The emergence of water security as a hegemonic paradigm bears all the hallmarks of new form of environmental governmentality. Romantic environmentalism perceives environmental issues as part of a larger crisis of community, values and human hubris in modern rationalized technocratic society. Environmental management narratives are about the sustainability of the environment, where Sustainable development is the most widely used notion. Environmental justice narratives stand against exploitation of the national natural resources by the outside powers. There have been therefore, three suggestive environmental narratives in the literature to shape water security discourse. Two water security discourse in this context, strategic security discourse and tactical security discourse are immensely important to define the role of environmental narratives in water security discourse. Therefore, this paper is an attempt to scrutinize the relationship between environment and security in traditional as well as in non-traditional sense and will try to critically examine water security discourse in India.

Key Words: Environment, Water Security, Discourse, Climate Change, India.

THE UNIFORM CIVIL CODE AND WOMEN'S MOVEMENT IN INDIA: AN OVERVIEW

Nisha Praveen

CCS University, Swami Vivekanand Subharti University

Zaheer Ahmed

CCS University, Swami Vivekanand Subharti University

Manoj K. Tripathi

CCS University, Swami Vivekanand Subharti University

Abstract

The debate over whether a Uniform Civil Code (UCC) for all of India should replace the existing religion personal law system, which India, like other post-colonial republics, maintains, has sparked discussions about national integration, modernity, secularism, and, more lately, gender equality. The pluralistic personal law system is seen as problematic from the standpoint of equality as, first, it provides for various laws for members of different religious organizations, and second, it treats men and women differently. The adoption of a secular Uniform Civil Code could give a solution in this case. On the other hand, there appears to be a global movement among academics, international organizations, non-governmental organizations, and human rights advocates to embrace 'normative orderings beyond the state's reach rather than the 'state-centered dogma of rule of law'.

This paper thus tries to scrutinize the Uniform Civil Code in the context that women are being worst sufferer of religious personal laws and gives arguments in favor of the code that may ensure gender equality in terms of law.

Key Words: Uniform Civil Code, Women, Supreme Code, Movement.

THE ROLE OF INTERNATIONAL LAW IN MAINTENCE OF INTERNATIONAL PEACE AND SECUIRTY

Tahir Qureshi[1]

Dr. Bhumika Sharma[2]

Snigdha Kuriya[l3]

[1,2,3] *Assistant Professor, Sharda School of Law, Sharda University, Greater Noida, India*

Abstract

The extent of the world's freshwater crisis is readily apparent. Around 41 percent of the world's population, 2.3 billion people, lives in river basins currently under water stress, and some 1.7 billion people suffer severe water shortage by 2025 global projections place 48 percent of the world's population, 3.5 billion people in the water stress category, and 2.4 billion people will suffer severe water stress. The international law on the shared water resources between the riparian states is the fast emerging branch of the international law. This paper highlights the role of the international water law in the prevention of the conflicts and maintence of the international security and peace.

Keywords: International Law, Security, Peace

THE ROLE OF THE INTERNATIONAL ORGANISATIONS IN THE PROMOTION OF THE LABOUR WELFARE

Tahir Qureshi[1]

Dr. Bhumika Sharma[2]

Dr. Sanskriti Mishra[3]

[1,2,3] *Assistant Professor, Sharda School of Law, Sharda University, Greater Noida, India*

Abstract

The real history of international labour regulation begins with the discussions and debates by various individuals, urging the national governments to ponder on international labour protection. If the peoples of the world are to enjoy security from fear and want they must learn to live together in harmony and to cooperate as good neighbours. Since the opening of the 20th century the holding of international congresses and conferences and the conclusion of important multi-lateral international conventions of a law making character greatly multiplied. The need for this international co-operation and friendship between nations has been widely understood for many years. The international organisations of the labour movement are an expression of this understanding. Amongst the working class the idea of international co-operation has been deep and persistent. The workers of various countries formed international organisations to promote their common interests. Slowly but steadily the International Labour Organization has justified itself as an instrument for furthering social justice throughout the world. Composed of representatives of governments and of capital as well as of labor, it has brought together diverse and often opposing interests from all corners of the world. It has always been confronting the most difficult of tasks with the most difficult of formulating and promoting labour standards through its numerous instruments.

Key Words- Labour, Welfare, ILO, International, Human Right.

COMBATTING REFUSAL TO DIVORCE IN THE JEWISH SECTOR WORLDWIDE VIA CIVIL STRATEGIES

Prof. Benjamin Shmueli

Bar-Ilan University

ABSTRACT

A side effect of religious-Jewish marriage is the painful *agunah* problem, i.e., divorce (*get*) refusal. Rabbinical private courts lack the power to enforce their verdicts ordering the divorce, and rabbinical courts (whether state rabbinical courts, as is the case in Israel, or private rabbinical courts, acting as arbitrators, as the case in most of the world) use their power sparingly, for fear that a *get* granted as a result of financial coercion, i.e., financial pressure exerted on the husband, will be considered coerced and therefore invalid. Different halakhic (=Jewish law) solutions have been suggested; none of them has gained wide acceptance.

Several civil strategies, beyond the realm of religious-family law, may offer possible solutions. The lecture will deal with the promotion of such means, among them: (1) contract/tort action, with the aim of trading the compensation awarded for the *get*; (2) insurance; (3) wiping out the maintenance debts of refusers by the National Insurance; (4) The "*Agunot* Fund" operated by the Israeli Rabbinical Courts; (5) a fund for payment to *get* refusers from a fee collected from every couple who marries in accordance with Jewish law (a solution derived from law and economics).

These alternatives will be examined in themselves, and in juxtaposition to each other. The aim will be to determine the most suitable alternative to handle the problem through the civil system, to facilitate the giving of the *get* in the best and most effective manner, which clashes as little as possible with Jewish law and with the rabbinical courts.

SMALL DATA, NOT (ONLY) BIG DATA: PERSONALIZED LAW AND USING INFORMATION FROM PREVIOUS PROCEEDINGS

Prof. Benjamin Shmueli

Bar-Ilan University

ABSTRACT

Traditionally, legal rules in private law are general and impersonal. This Article proposes a novel development in personalizing private legal proceedings and promoting efficient evidence-based judicial decisionmaking. It advocates recourse to personalization regarding parties to a particular proceeding through the use of concrete, internal information obtained from previous proceedings—Internal Process Data (IPD). We argue that IPD may well increase efficiency and save on costly and lengthy legal proceedings. The study will focus on sophisticated players, namely, repeat, skilled players, such as insurance companies or commercial entities, as well as administrative authorities.

The insights may, in fact, be used in every proceeding in which relevant information exists from earlier proceedings in which at least one of the parties to the present litigation participated. Such information may assist the courts in dealing with the case at hand in the best possible way by predicting the preferences of one or both parties regarding the present case. Criteria for the implementation of personalization will be presented, as well as the principal advantages of use of IPD as opposed to use of "Big Data." The research agenda proposed in this Article could yield insights that guide courts and policymakers in considering directions for personalization of law that are efficacious but less controversial than those of Big Data.

We demonstrate the argument from different fields and branches of law. One prominent example relates to dispute resolution proceedings—approval of a compromise settlement by the court in a class action.

The study also investigates the ways that technology (such as technology for storing, indexing, and searching court records) might influence how law could be personalized in a context that is outside the context (Big Data) in which the role of technology is usually discussed in this area.

Although IPD has the potential to make a valuable contribution to both legal scholarship and legal policy, it also raises practical and ethical questions about administrability, transparency of legal process, protection of privacy, and equal treatment under the law. Some of these difficulties and objections to the use of IPD will be addressed in the Article.

The Article may constitute an opening for a wider argument in favor of the implementation of objective rules only as a residual matter, i.e., where there is no concrete earlier information nor even any statistical information as a result of Big Data. In all other cases, IPD must take priority.

UÇMAK VE TAMU KELİMELERİNİN KÖKENİ ÜZERİNE

ON THE ORIGIN OF THE WORDS UÇMAK AND TAMU

Doç. Dr. Afag MEMMEDOVA

Bakü Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesi Türkoloji Bölümü, Bakü / Azerbaycan, ORCID iD:0000-0002-5062-9945

Özet

Ödünç kelimeler her dilde vardır ve bir dilden diğerine kelime ödünçlemesi normaldir, bazen ise gereklidir. Eski çağlara kadar uzanan birçok kelimenin hangi dilden bir diğerine geçmesini kesin olarak söylemek zordur. Eğer herhangi bir kelime elde bulunan ilk yazılı kaynakta geçerse, bu, kelimenin o dile ait olduğunun göstergesi değildir. Çünkü yazılı iletişimden önce canlı konuşma dili vardır ve ilk önce kelime ödüncü canlı konuşmadan başlar.

Görünürde *uçmak* ve *tamuġ* kelimelerinin Türkçe olduğu izlenimi bıraksa da sözlüklere baktığımız zaman birtakım sorular oluşmaktadır. Şöyle ki *uçmak* ve *tamu* / *tamuġ* kelimesinin Uygur metinlerinde ve dini içerikli yazılarda bulunmasından ve Soğdca wštmγ ve tmw fonetik benzerliğinden dolayı kelimeyi birçok kitap, makale ve sözlükler Soğdca kökenli olduğu göstermiştir. Türk boyları tarih içerisinde Budizm, Maniheizm, Zerdüştlük, Hıristiyanlık, İslam vs. gibi çeşitli dinleri kabul etmişlerdir. İslamiyet Türklerin kültürünü, hayat ve yaşam tarzını etkilediği gibi, edebiyat ve diline de tesir etmiştir. İslamiyet'in kabulünden sonra yazılan eserler yeni gelen dinin kurallarını, Peygamberin hayatını anlatan yazılar ve Kur'an tercümelerinden oluşmaktaydı. Bu yüzden Türkçeye çok sayıda Arapça, Farsça kökenli kelimelerin girmesi, birçok yabancı sözcüklerin Türkçe kelimelerin yerine kullanılması, bununla da öz Türkçe sözcüklerimizin zamanla kullanım dışında kalması malumdur. Kabul ettikleri her yeni dinin kural ve kavramlarını anlamak ve anlatabilmek için Türkçe yeni kelimelere ihtiyaç yaranmıştır. Bu kavramları anlatan kelimeleri oluşturmak veya yaratmak için Türkün hem dil hem akıl bakımından yeterli potansiyeli vardır. Örneğin, İslam dininden sonra Türkçede bir hayli yeni türemiş kelime meydana gelmiş veya eski kelime yeni anlam kazanarak kullanılmıştır: *oḳuġ* "dua", *arıġ* "günahsız", tutnmak "sabır", *orlaguçı* "müezzin," vs. Makalede *uçmak* ve *tamuġ* kelimelerinin eski yazılı metinlerimizdeki kullanımları (örneğin, Orhon yazıtlarında *uça barmak* "ölmek, göklere uçmak"; *tamu* / *tamuġ* kelimesinin *tam-* kökünün "yakmak" anlamı ve ondan türemiş kelimeler), hangi eserde kaç yerde ve hangi fonetik biçimde karşımıza çıkması, etimolojisi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: ödünç kelimeler, Türkçe kökenli kelimeler, kelimenin kökeni, etimoloji

Abstract

Borrowing words exist in every language, and borrowing words from one language to another is normal, sometimes necessary. It is difficult to say with certainty from which language to another many words dating back to ancient times. If any word occurs in the first written source available, it is not an indication that the word belongs to that language. Because there is live spoken language before written communication and first the word borrowing starts with live speech.

It has been shown that the word *uçmak* and tamu/*tamuġ* is found in Uyghur texts and religious writings, and that the word is of Sogdian origin in many books, articles and dictionaries due to the phonetic similarity of Sogdian wštmγ and tmw. Turkish tribes accepted many religions over time and new words were needed to describe the rules and concepts of each new religion. The Turk has enough potential in terms of both language and reason to form or create words describing these concepts. For example, after the religion of Islam, many newly derived words were formed in Turkish or the old word was used with a new meaning: *oḳuġ* "pray", *arıġ* "sinless" etc.

In the article, the usage of the words *uçmak* and *tamuġ* in our ancient written texts (for example, in the Orkhon inscriptions *uça barmak* "to die, to fly to the heavens"; the meaning of the root of the word tamu "to burn" and

the words derived from it), how many places and in which phonetic form it appears in which work, etymology focused on.

Keywords: borrowed words, words of Turkish origin, origin of the word, etymology

İslamiyet Türklerin kültürünü, hayat ve yaşam tarzını etkilediği gibi, edebiyat ve diline de tesir etmiştir. İslamiyet'in kabulünden sonra yazılan eserler yeni gelen dinin kurallarını, Peygamberin hayatını anlatan yazılar ve Kur'an tercümelerinden oluşmaktaydı. Bu yüzden Türkçeye çok sayıda Arapça, Farsça kökenli kelimelerin girmesi, birçok yabancı sözcüklerin Türkçe kelimelerin yerine kullanılması, bununla da öz Türkçe sözcüklerimizin zamanla kullanım dışında kalması malumdur: *tamu* ve *uçmak* kelimeleri yukarıda söylediklerimize bir örnektir. Şöyle ki, Orta Türkçe döneminin ilk evresinde yazılan dini konulu eserlerde kullanılan *uçmak* ve *tamu* sözcüklerinin yerini zamanla Arapça kökenli *cennet* / *cehennem,* Farsça kökenli *behişt* / *duzah* kelimeleri tutmuştur. Görünürde kelimeler köken olarak Türkçe olması izlenimi bıraksa da sözlüklere baktığımız zaman birtakım sorular oluşmaktadır. Şöyle ki Clauson 1972 yılında *On Üçüncü Yüzyıl Öncesi Türkçenin Etimolojik Sözlüğü* kitabında kelimenin Soğdca (wštmγ ve tmw) veya diğer İran tayfalarından alındığını yazdıktan sonra (Clauson, 1972: 257, 503.) birçok makale veya sözlüklerde kelimenin Soğdca kökenli olduğu (gerçi bazılarında soru işaretiyle) gösterilmiştir.

Tabii dillerin eski çağlardaki ödünçlemeleri, kelimelerin hangi dilden bir diğerine geçmesi hakkında kesin bir şey söylemek zordur. *Uçmak / uçtmah* ve *tamu/ tamuġ* sözcüklerinin genellikle Uygur metinlerinde rastlanıldığı ve dini içerikli olduğu için Soğdcadan Türkçeye kopyalandığı söylenilmektedir (Erdem, 2014: 65-90). Bundan başka, *uçmak* kelimesinin orta dönem metinlerde birkaç yazılış biçiminde (uçmak / uştmaḫ) karşımıza çıkması da "Soğdcanın bir ses özelliğinin, yazımının yansıması olarak" (Erdem, 2014: 17) değerlendirilir. Fakat ileri sürülen bu fikirlerde pek çok soru işareti vardır. İlk önce "cennet" anlamı ifade eden *uçmak* kelimesine Uygur metinlerinden başka Orhon-Yenisey yazıtlarında "ölmek" anlamında rast gelindiğini vurgulamak lazımdır. Şöyle ki, Kül Tigin yazıtında iki yerde *uça bar-* şeklinde, birer defa *uçdı* ve *uçmakta* biçiminde yazılmıştır:

1.ıġar oġlanın͡gızda tayġunun͡guzda yigdi igidür ertigiz. *Uça bardıġız*. Ten͡gride tirigdekiçe ... (Güney- Doğu yüzü, 1) "Değerli oğlunuzdan, evladınızdan çok daha iyi beslerdiniz. Uçup gittiniz. Gökte hayattaki gibi ...";

2. ḳan͡gım ḳaġan ança ilig törüg ḳazġanıp *uça barmış*. (Doğu Yüzü 15-16) "babam kağan öylece ili, töreyi kazanıp uçup gitmiş";

3.bilmedük üçün {yablaḳın͡gın üçün eçim ḳaġan *uça bardı*} (Doğu Yüzü, 24) "bilmediğin için, kötülüğün yüzünden amcam, kağan uçup gitti";

4.ḳan͡gım ḳaġan *uçduḳda* inim Kül Tigin yi{ti yaşda ḳaltı ...} (Doğu Yüzü, 30) "Babam kağan uçtuğunda küçük kardeşim Kül Tigin yedi yaşında kaldı";

5.kül tigin ḳon͡y yılḳa yiti yigirmike *uçdı* (Kuzey-Doğu Yüzü, 1) "Kül Tigin koyun yılında on yedinci günde uçtu".

Kelime, Bilge Kağan yazıtında *uça bardı* ve *uçdı*:

1.bunça ḳazġanıp {ḳan͡gım ḳaġan ı}t yıl onunç ay altı otuzḳa *uça bardı* (Güney Yüzü, 10); "Bu kadar kazanıp babam kağan köpek yılı, onuncu ay, yirmi altıda uçup gitti",

2. bilge ḳaġan *u{çdı*?} (Batı Yüzü, 2) "Bilge Kağan uçtu";

Moyun Çor yazıtında ise bir defa *uçdu* biçiminde karşımıza çıkmaktadır: anta kisre kanım kağan *uçdı* (Kuzey Yüzü, 12) "Ondan sonra Kağan babam öldü".

Yazıtlar üzerine yapılan çalışmalarda *uça bardı* birleşik fiili yazı çeviriminde Muharrem Ergin tarafından "uçup gitti" (Ergin, 2011: 17), Melioranskiy, Malov (uletel, t.e. umer) "uçdu, yani öldü" (Melioranskiy, 1899: 68), Talat Tekin (Tekin, 2010: 29), Recebov "vefat etti, öldü" (Recebov ve Memmedov, 1993: 79), Thomsen (mourut) "öldü" (Thomsen, 2002: 136), Nasilov tarafından ise (otoşol v veçnost) "sonsuzluğa gitti" (Nasilov, 1960: 47) biçiminde yazılmıştır.

"Türkler, ruhun ebediliğine ve bunun zaruri bir neticesi olarak da Ahiret hayatına, iyilik ve kötülüklere dair hesabın verileceğine de inanıyorlardı. Bu sebeple Türkler, birçok eski kavimler gibi, mesela Orhon

kitabelerinde kaydedildiği üzere kağan ve beyler ölünce ruhlarının bir kuş gibi göğe, Tanrı'nın yanına uçtuğunu (uça-bardı) kabul ediyorlardı." (Turan, 2003: 72) Tabii olarak ruhun göklere uçmasını ifade eden *uçmak* eylemi İslam dinindeki cenneti (cennetin yukarıda, göklerde olması düşüncesi) anlatmaya başlamıştır ki, *-mak* ekinin hem eylem anlamı taşıdığı hem de ad gibi görev yaptığı bilinmektedir.

Orhon yazıtlarından sonra Karahanlıcada *uçmak* kelimesi hem eylem gibi (uçmak, yani ölmek), hem de ad olarak "cennet" anlamında karşımıza çıkmaktadır. Bundan başka, kelimenin Soğdcadan kopyalandığı görüşünü ileri atanlar, kelimenin birkaç biçimde karşımıza çıktığını söylemekteler.

Elimizde olan eski metinlerde *uçmak* kelimesinin kronoloji kullanılmasına baktığımız zaman ilk önce kelimenin *uçmak* versiyonunun aktif olduğunu, zamanla fonetik yapıda çeşitlilik gösterdiğini görmekteyiz. Soğdcadan ödünç olsaydı o zaman bunun aksi olurdu.

Örneğin, Kutadğu Bilig'de *uçmak* kelimesi iki defa *uştmaḫ,* 5 defa *uçmaḳ* fonetik biçiminde kullanılmıştır:

1. ajun itgüke açtı *uştmaḫ* yolı "dünyayı süslemek için, cennet yolunu açtı" (KB: 63);

2. solun͡gdın tamu ornı *uştmaḫ* on͡g ol "senin solunda cehennem vardır, cennet ise sağdadır" (KB: 917);

3.tilek *uçmaḳ* içre bolur ḳut yülek "dilek, arzu ve saadet cennet içinde bulunur" (KB: 3521);

4.apa *uçmaḳ* içre yidi kör evin "adem cennet içinde buğday tanesi yedi" (KB: 3522);

5.biri atı *uçmaḳ* birinin͡g tamuġ "birinin adı cennet, biri cehennemdir" (KB: 3654);

6.yime ḳalmaġay erdi bu *uçmaḳ* ḳuruġ "cehenneme girseler, cennet yine de boş kalmazdı" (KB: 3656);

7.dua birle *uçmaḳ* bulur men͡gülük "(insan) dua ile ebedi cennete kavuşur" (KB: 5833).

Mahmud Kaşğarlının *Divanü Lugati't-Türk*'ünde *uçmak* kelimesi tek yazı halinde hem fiil olarak "ölmek" anlamını karşılamakta hem de "cennet" manasını ifade eden ad gibi karşımıza çıkmaktadır:

1.er tını *uçdu* "adamın ruhu uçtu" (yani öldü) (DLT I: 217);

2. *uçmak* yeri körüldi "cennet yeri görüldü" (DLT I: 179);

3. karşı körüp sağdıç anı *uçmak* atar "sarayımı gören sağdıç ona cennet der" (DLT III: 324).

Karahanlı Türkçesi İlk Kur'an Tercümesinde *uçmaḫ* 1, *uçtmaḫ* 1, *uştmaḫ* 33 defa (KİKT: 701, 714); Harezm Türkçesi Kur'an Tercümesi'nde bir yerde *uçmaḫ*, 82 yerde *uçmak* (HKT II: 574), Kısasü'l-Enbiya'da *uçmaḫ* 176, *uşmaḫ* 10, *uştmaḫ* 2 defa (KE: 664, 674), Mukaddimetü'l-Edeb'de 2 defa *uştmaḫ* (ME:196), Mu'inü'l-Mürid'de *uçtmaḫ* 2, uş(t)*maḫ* 3 defa (MM: 125, 126), Nehcü'l-Feradis'te *uçmaḫ* 5, *uştmaḫ* 10, *uçtmaḫ* 182 defa (NF: 444, 449); et-Tuhfe'de 5 defa *uçmak* (Fazılova ve Ziyayeva, 1978: 398.); Bedayi'u'l-luġat'ta *uçmak* (Borovkov, 1961: 91) fonetik biçiminde yazılmıştır.

Tamu / tamuġ "cehennem". Türk boyları tarih içerisinde Budizm, Maniheizm, Zerdüştlük, Hıristiyanlık, İslam vs. gibi çeşitli dinleri kabul etmişlerdir. Kabul ettikleri her yeni dinin kural ve kavramlarını anlamak ve anlatabilmek için Türkçe yeni kelimelere ihtiyaç vardı. Örneğin, İslam dininden sonra Türkçede bir hayli yeni türemiş kelime meydana gelmiş veya eski kelime yeni anlam kazanarak kullanılmıştır: oḳuġ "dua", arıġ "günahsız", ḳopmaḳ "kıyamet", ündemek "dua etmek", yunuġ "abdest", tutunmak "sabır" vs. (Memmedova, 2017). Fikrimizce "cehennem" anlamını ifade eden *tamu / tamuġ* kelimesinin meydana gelmesi de bu sebeptendir. *Tamu* sözcüğünün elde bulunan ilk yazılı kaynağı Uygurca yazılmış Maniheist metnidir ve *tamu / tamuġ* biçiminde İslam'a geçiş sonrası yazılmış eserlerde sıkça rastlanılmıştır:

Mani için yazılmış Marşta *tamu*: yalınayu turur tamu-tın oztılar "yanan cehennemden kurtuldular" (Bang und Gabain, 1930: 135)

Kutadgu Bilig'de:

a) *tamuġ*: iki ev yarattı bu ḫalḳḳa ḳamuġ / biri atı uçmak birinin͡g tamuġ "Tanrı bütün bu halk için iki ev yarattı: birinin adı cennet, birinin de cehennemdir" (KB: 3654);

b) *tamu*: haram yigli ornı tamu ol batıġ "haram yiyenin yeri cehennemin dibidir" (KB: 5261).

Divan-ü Lügat-it Türk'te *tamu*: qapgın açar tawar "rüşvet cehennemin kapısını açar" (DLT(D): 527)

Karahanlıca Kur'an Tercümesinde *tamuġ*: bu ögür tamuġ eşleri ol "bu kavim cehennem ehlidir" (KİKT: 644)

Harezmce Kur'an Tercümesinde:

a) *tamuġ*: andın song tamuġḳa köydürüng anı "ondan sonra cehenneme ateşe atın onu" (HKT: 510),

b) *tamu*: tamu sözi ayur tamuluġlar birle "cehennem sözü der cehennemde kalanlar ile" (HKT: 224)

Mukaddimetü'l-Edeb'de *tamuġ*: yalın͡gladı ot tamuġ ya yalın͡g "alevlendi ateş, cehennem ya alev" (ME: 62)

Nehcü'l-Feradis'te *tamuġ*: tamuġ otıdın qurtulġaylar tep ewdin çıqmış erdi "cehennem ateşinden kurtulacaklar diyerek evden çıkmıştı" (NF: 8)

Kısasü'l-Enbiya'da *tamuġ*: mundaġuḳ tamuġ ḫalḳıġa ölüm yoḳ "böylece cehennem halkına ölüm yok" (KE: 29)

İslamiyet'in kabulünden sonra yazılan eserlerde din dili Arapça ve edebiyat dili Farsçadan Türkçeye birçok kelime girdiği malumdur. Metinlerde söz konusu *tamu* kelimesinin de Arapça *cehennem,* Farsça *duzaḫ* karşılıklarını görmek mümkündür. Fakat yazar ve şairler eserlerinde her ne kadar hem *cehennem* hem *duzaḫ* kelimelerinden istifade etseler de uzun zaman onlara paralel olarak *tamu / tamuġ* sözcüğünü de kullanmışlardır. Bu yüzden Yunus Emre, Nesimi, Kadı Burhanettin (Tarama Sözlüğü, 1971: 3711), Ali Şir Nevayi (Toprak, 2018, 992), Hatayi (Hetayi, 2005: 99), Baki, Turabi, Şeyhi (Nazik, 2019: 319), Eşrefoğlu Rumi, Necati (Nazik, 2019: 134, 331) ve başkalarının eserlerinde *tamu* kelimesine sıkça rast gelinir.

Kelime, hatta çağdaş Türk halk ağızlarında günümüzde bile *tamu* (tama, tamo, tamuğ) (Derleme Sözlüğü, 1993: 3818 / 1354), *damu* (Azerbaycan Dilinin Dialektoloji Atlası, 1990: 260), *damı* / *da*:*mi* (Azerbaycan Dilinin Dialektoloji Lüğeti, Şerq-Gerb Bakı 2007, 114) fonetik biçimlerinde kendini koruya bilmiştir.

Aynı *uçmak* kelimesinde olduğu gibi bazı lügat ve kitaplarda *tamu* / *tamuġ* sözcüğünün de Soğd kökenli olduğu yazılmaktadır (Eker, 2009: 233 -284; Clauson, 1972: 503; Yüce, 1993: 182; Caferoğlu, 1968: 223; Dilçin, 2009: 213).

Diğer taraftan kelimenin kökünü Eski Türkçeden çağdaş Türkçelere kadar yaygın kullanılan Türkçe *tam / dam* "tam, duvar" sözcüğü ile alakalandıranlar da vardır (Karakurt, 2011: 195). Bu fikri savunanlar *tam* kelimesinin "duvar" (KT Güney Doğu Yüzü 1), (EUTS: 222), "taş ev" (Vambery, 1878: 165), "toprak tabakası" (Rad: 991), "dam" (Rad: 992) anlamlarından yola çıkarak cehennemin de yerin altında kapalı bir yer simgelediği ve *tamu / tamuġ* kelimesinin cehennem anlamıyla yanı sıra "uçurum, zindan, mağara, karanlık çukur, hapishane" (Rad: 1001, 1002), "bodrum, kiler, zindan" (Rasanen, 1969: 459), Çuvaşçada "uçurum" (Malov, 1951: 426.) anlamlarını karşıladığına dayanmaktalar. Çünkü eski Türkler de birçok halklar gibi ölümden sonraki hayatın var olduğuna inanarak (Gumilyov, 2003: 56) insanların kötü emellerine göre "tamu"ya gideceklerini düşünüyorlardı. "Kötü kuvvetler yer altında, cehennemde, karanlık dünyada yaşıyorlar. Kaynaklar Şamanizm'in ahlaki temelleri hakkında ayrıntılı bilgi içermese de onların en esas temel özellikleri bilinmektedir. Şöyle ki her insanın iki yolu vardır: iyilik yaparak gökyüzüne (cennete) ulaşmak ve orada yaşamak için çabalamak ya da kötülük yaparak yerin dibine atılmak ve orada sonsuza dek karanlık ve işkenceye mahkûm olarak yaşamak" (Maksudi, 2002: 61).

Bu teori mantıklı gözükse de *tam* kelimesindeki *-u /-uġ* ekinin açıklanması verilmemiştir. Aysu Ata ise Kırgızcada "tutuşmak, yanmak" için *tam-* fiilinin Türk dilinde çok kullanılan fiilden isim yapma eki -(u)ġ ile "tutuşan, yanan şey, ateş" ve oradan da "cehennem anlamını kazandığını" ihtimal etmektedir (KİKT: 193). Şunu belirtmek lazımdır ki, "tutuşmak, yanmak" anlamındaki *tam-* fiili sadece Kırgızcada değil, Eski Türkçede de çok yaygındır ve yazıtlarımızda *tam-* fiilinden türemiş birçok kelime vardır:

tam- "yanmak, tutuşmak" (TTT: 98; EUTS: 223)

tamdu / tamduk "ateş yakmak için kullanılan çalı, çırpı" (DLT(D): 526)

tamduk "yakıt" (KİKT: 644)

tamtur- "ateş yak-": ol ot tamturdı "o, ateşi yaktı" (DLT(D): 527)

tamtul- / tamtur- “tutuşturmak, parlatmak, yakmak, tutuşmak” (EUTS: 223): tamturdum mn ġamaγda yi{g}.. “Her yerde iyilik için parlıyorum” (Müller, 1908: 22.); yirtünçünüŋ yulaları yaŋırtı tamdulmış “Dünyanın ışıklarını yeniden yaktırmış” (TT: 98)

tamıt- “yakmak” “qaltı quruγ otuŋ tıltaγınta ot tamıtur “kuru yakıt sayesinde alev yakılır” (DTS(D): 530),

tamduqsuz “yakıtsız”: *tamtuqsuz odh yalıŋı teg* “yakıtsız alev gibi” (TTT: 14).

Buraya Orhon-Yenisey yazıtlardan günümüze kadar kullanılan *tamġa* / *damga* (OY: 376) kelimesini de ait etmek isterdik. Şöyle ki, eski dönemlerde hayvanların derisi üzerine sıcak bir demirle damga, mühür yapıldığı bilinmektedir.

Tamuġ / tamu kelimesinin yapısı bakımından ise şunu söyleyebiliriz: Eski Türkçeden eylemden ad yapan -ıġ, ig, -uġ, -üg eki sıkça kullanılmıştır (Kononov, 1980: 88). Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi “yakmak” anlamında kullanılan *tam-* fiilinden birçok yeni kelime türemiştir. Bunlardan biri de *tamuġ* (tam- + -uġ) sözcüğüdür.

Diğer taraftan yazıtlarımızda kelime hem tamuġ, hem de tamu biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Uygur metinlerinde *tamu* (EUTS: 223), Türkçe erken Kur’an çevrilerinde *tamuġ*, *tamu* (TİEM 73’de tamuġ, Anonim KT’de tamuġ, Hekimoğlu KT’de tamuġ, TİEM 40 KT’de tamu) (Ünlü, 2011: 985-1032), Kutadgu Bilig’de *tamu*, *tamuġ* (KB: 917, 4855) Divanü Lugat-it Türk’te *tamu* (DLT 502), Mukaddimetü’l-Edeb’de *tamuġ* (ME: 182), Kısasü’l-Enbiya’da *tamuġ* (KE: 593), Nehcü’l-Feradis’te *tamuġ* (NF: 402), Harezm Türkçesi Kur’an Tercümesi’nde *tamu, tamuġ* (HKT: 310); Mu’inü’l-Mürid’de *tamuġ* (MM: 118), İbn-i Mühenna’da *tamuġ* (Hacıyev, 2008: 135), Gülistan Tercümesinde *tamuġ* (Karamanlıoğlu, 1978: 87).

Tarihi metinlerimizde kelimelerin paralel olarak ikili fonetik yapıda yazılmasına sık sık tesadüf edilmektedir. Örneğin, *tapuġ* ve *tapu* (tap- fiilinden), *ölüg* ve *ölü* (öl- fiilinden), *tolu* ve *toluġ* (tol- fiilinden), *katı* ve *katıġ* (kat- fiilinden) vs. kelimeler eski metinlerimizde paralel olarak geçmektedir.

Sonuç olarak şunu söylemek isterdim: okuduğum pek çok makale ve kitaplarda araştırmacıların Eski Türkçeden kullanılan birçok kelimelerin ya Soğd, Sanskrit, Hint kökenli, ya da başka dillerden ödünç olduğunu ispatlama gayretlerini gördüm. Hemen hemen her kelimenin ödünç olduğunu ispatlamaya çalışanların neden kelimelerin Türkçeden o dillere geçtiğini savunmadıklarını da bir türlü anlayamadım.

Ödünç kelime doğal bir şeydir ve her dilde vardır. Fakat bunu ifrata varacak şekilde tüm Eski Türkçede karşımıza çıkan kelimeleri diğer dillerden ödünçleme olduğunu saymak pek gerçekleri aksettirmemektedir. Çünkü bir kelimenin Orhon yazıtlarında geçmemesi ve Maniheist metinlerinde yazılması veya ses bakımından başka dillerdeki sözcüklere benzemesi onun ödünç kelime olduğu kararını vermeğe hak kazandırmaz. Her yeni gelen dinin kavramlarını karşılamak için Türkçe kendi dil kaynaklarını (ekler, anlam genişlenmesi vs.) kullanarak yeni kelimeler ve anlamlar üretmiştir ki bunu yazımızda kısa da olsa göstermeğe çalıştık.

KISALTMALAR

DLT Kaşğari, M. (2006). *Divanü Lüğat-it-Türk*, Dörd Cildde. Tercüme ve Neşre Hazırlayan Ramiz Esker, Bakü: “Ozan”.

DLT(D) Mahmud el-Kâşgarî (2007). *Divanü Lugati’t-Turk*, (Robert Dankoff ve James Kelly’nin Katkılarıyla Yaptığı Çeviri ve Notları Temel Alarak) Türkçe Çeviri ve Düzenleme Serap Tuba Yurtsever ve Seçkin Erdi, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

DTS *Drevnetyurkskiy Slovar’,* (1969). haz. Vladimir Nadelyayev- Dmitriy Nasilov vd., İzdatel’stvo, Leningrad “Nauka”.

EUTS Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Turkcesi Sozluğu*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

HKT Şimşek, Y. (2019). *Harezm Türkçesinde Kur'an Tercümesi. Meşhed nüshası (293 No.), Giriş, Metin, Dizin*. I ve II cilt. Ankara: “Akçağ”.

KB Arat, R. (1947). *Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig. I (Metin)*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

KE Ata, A. (1997). *Nāṣırü'd-dîn bin Burhānü'd-dîn Rabġûzî. Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*. (Peygamber kıssaları), II. Dizin, Ankara: TDK Yayınları.

KİKT Ata, A. (2013). *Karahanlı Turkcesinde İlk Kur'an Tercumesi (Rylands Nushası, Giriş Metin-Notlar-Dizin)*, 2. bs., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ME Yüce, N. (1993). *Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud bin ʿOmar bin Muhmmed bin Ahmed ez-Zamaḫşari, el-Ḫvarizmi Mukaddimetu'l-Edeb. Ḫvarizm Turkcesi ile Tercumeli Şuşter Nushası. Giriş, Dil Ozellikleri, Metin, İndeks,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

MM Karamanlıoğlu, A. F. (2006). *Şeyḫ Şeref Ḫ ̆āce. Muʿînü'l-Mürîd.* (Transkripsiyonlu Metin, Dizin-Tıpkıbasım), İstanbul: Beşir Kitabevi.

NF Ata A. (1998). *Nehcu'l-Ferādis. Uştmaḫlarnıng̑ Acuḳ Yolı / Cennetlerin Acık Yolu, III Dizin-Sozluk*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları .

OA Ergin, M. (2011). *Orhun abideleri*, 45. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

OY Recebov, E. ve Memmedov, Y. (1993). *Orhon-Yenisey Abideleri*. Bakü: "Yazıçı" 1993.

Rad. Radlov, V. (1905). Opıt Slovarya Tyurkskix Nareçiy. Tom III, Çast 1, S.-Peterburg: Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk.

TT Arat, R. ve Eberhard, W. (1936). *Türkische Turfantexte VII*, Berlin: Akademie der Wissenschaften.

TTT Gabain, A. (1954). *Türkische Turfan-Texte VIII. Texte in Brahmischrift.*, Berlin: Akademie- Verlag.

KAYNAKÇA

Arat, R. ve Eberhard, W. (1936). *Türkische Turfantexte VII*, Berlin: Akademie der Wissenschaften.

Arat, R. (1947). *Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig. I (Metin)*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ata, A. (1997). *Nāṣırü'd-dîn bin Burhānü'd-dîn Rabġûzî. Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*. (Peygamber kıssaları), II. Dizin, Ankara: TDK Yayınları.

Ata, A. (1998). *Nehcu'l-Ferādis. Uştmaḫlarnıng̑ Acuḳ Yolı / Cennetlerin Acık Yolu, III Dizin-Sozluk*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ata, A. (2013). *Karahanlı Turkcesinde İlk Kur'an Tercumesi (Rylands Nushası, Giriş Metin-Notlar-Dizin)*, 2. bs., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Azerbaycan Dilinin Dialektoloji Atlası, (1990). Bakı: "Elm".

Azerbaycan Dilinin Dialektoloji Lüğeti, (2007). Bakı: "Şerg-Gerb".

Bang, W. und Gabain, A. (1930). *Türkische Turfan-Texte III*, Vorgelegt 20.

Borovkov, A. (1961). *Badā'i'al-Luġat Slovar' Ṭāliʿ Īmānī Geratskogo k Socineniyam Alişera Navoi,* Moskva: İzdatel'stvo Vostoçnoy Literaturı.

Borovkov A. (1963). *Leksika Sredneaziatskogo Tefsira XII-XIII vv*. Moskva: İzdatel'stvo Vostoçnoy Literaturı.

Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Derleme Sözlüğü. (1993). 2.Baskı, IV, X, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Dilçin, C. (2009). *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Drevnetyurkskiy Slovar', (1969). Haz. Vladimir Nadelyayev- Dmitriy Nasilov vd., Leningrad: "Nauka".

Eker, S. (2009). "Divanü Lugâti't-Türk ve İran Dillerinden Kopyalar Üzerine I", *International Journal of Central Asian Studies 13*, s. 233-284.

Erdem, M. (2014). "Soğdca, Türkçedeki Soğdca Kelimeler ve Bunların Türkçeye Uyumları". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 21, 1, s.65-90.

Ergin, M. (2011). *Orhun abideleri*, 45. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Fazılova, E. ve Ziyayeva, M. (1978). *İzıskannıy Dar Tyurkskomu Yazıku (Grammaticeskiy Traktat XIV v. Na Arabskom Yazıke). Vvedenie, Leksiko-Grammaticeskiy Ocerk, Perevod, Glossariy, Grammaticeskiy Ukazatel'*, Taşkent: "Fan".

Gabain, A. (1954). *Türkische Turfan-Texte VIII. Texte in Brahmischrift.*, Berlin: Akademie- Verlag.

Gumilyov, L. (2003). *Drevnie tyurki,* Sankt-Peterburg: Kristall.

Hacıyev, T. (2008) *Seyid Ehmed Cemaleddin İbn Mühenna. Hilyetül-İnsan ve Helbetül-Lisan,* Bakı: "Kitab alemi".

Hetayi Ş. İ. (2005). *Eserleri*. Bakü "Şerq-Qerb".

Karakurt, D. (2011). *Türk Söylence Sözlüğü. Açıklamalı Ansiklopedik Mitoloji Sözlüğü,* TurkSoylenceSozlugu.pdf (wikimedia.org) Erişim:23.09.2021

Karamanlıoğlu, A. F. (1978). *Gülistan Tercümesi*., İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Karamanlıoğlu, A. F. (2006). *Şeyḫ Şeref Ḫ̇āce. Mu'înü'l-Mürîd.* (Transkripsiyonlu Metin, Dizin-Tıpkıbasım), İstanbul: Beşir Kitabevi.

Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford: Clarendon Press.

Kononov, A. (1980). *Qrammatika Yazıka Tyurkskix Runiçeskix Pamyatnikov (VII-IX vv.)*. Leningrad: "Nauka".

Mahmud el-Kâşgarî, (2007). *Divanü Lugati't-Turk*, (Robert Dankoff ve James Kelly'nin Katkılarıyla Yaptığı Çeviri ve Notları Temel Alarak) Türkçe Çeviri ve Düzenleme Serap Tuba Yurtsever ve Seçkin Erdi, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Mahmud Kaşğari. (2006). *Divanü Lüğat-it-Türk*, Dörd Cildde. Tercüme ve Neşre Hazırlayan Ramiz Esker, Bakü: Ozan.

Malov, S. (1951). *Pamyatniki Drevnetyurkskoy Pismennosti. Tekstı i İssledovaniya*, Moskva-Leningrad: İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR.

Melioranskiy, P. (1899). *Pamyatnik v çest Kül Tegina. S dvumya tablisami nadpisey,* S.-Peterburq: Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk.

Memmedova, A. (2017). "Mukaddimetü'l-Edeb'de Türkçe İslami Terimler". *MUTAD*, IV (II): 449-462.

Müller, F. (1908). *Uigurica*. Abhandlungen der Königlich Preußischen Akademie der Wissenschaften, Berlin: Philosophisch-historische Klasse.

Nasilov, V. (1960). *Yazık Orhono Yeniseyskih Pamyatnikov*., Moskva: İzdatelstvo Vostoçnoy Literaturı.

Nazik, S. (2019). *Klasik Türk Şiirinde Cennet ve Cehennem*., İstanbul: Hiperlink Yayınları.

XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (1971). V. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Radlov, V. (1905). *Opıt Slovarya Tyurkskix Nareçiy*. Tom III, Çast 1. S.-Peterburg: Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk.

Rasanen, M. (1969). *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs Der Türksprachen*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

Recebov, E. ve Memmedov, Y. (1993). *Orhon-Yenisey abideleri*. Bakü: "Yazıçı".

Şimşek, Y. (2019). *Harezm Türkçesinde Kur'an Tercümesi. Meşhed nüshası (293 No.), Giriş, Metin, Dizin.* I ve II cilt. Ankara: "Akçağ".

Tekin, T. (2010). *Orhon Yazıtları*, 4. bs. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Thomsen, V. (2002). *Orhon Yazıtları Araştırmaları*. Çeviren ve Yayıma Hazırlayan Vedat Köken. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Toprak, F. (2018). "Ali Şir Nevayi'de Cennet-Cehennem Metaforu". *Turkish Studies, Volume* 13/28, 987-999.

Turan, O. (2003). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*. *Türk Dünya Nizamının Milli, İslimi ve İnsani Esasları*, İstanbul: Ötüken.

Ünlü, S. (2009). "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerinde Uhrevi Yer Adları". *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/2 Spring 2011, p. 985-1032.

Vambery, H. (1878). *Etymologisches Wörterbuch Der Turko-Tatarischen Sprachen*. Leipzig: F.A.Brockhaus.

Yüce, N. (1993). *Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud bin 'Omar bin Muhmmed bin Ahmed ez-Zamaḫşari, el-Ḫvarizmi Mukaddimetu'l-Edeb*. *Ḫvarizm Turkcesi ile Tercumeli Şuşter Nushası. Giriş, Dil Ozellikleri, Metin, İndeks,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TRADUCTION DES TEXTES INFORMATIQUES DU FRANÇAIS EN AZERBAÏDJANAIS : LES PROBLEMES ET DIFFICULTES

Alasgarov Vugar

Université des Langues d'Azerbaïdjan, Doctorant en philologie

ABSTRACT

Texts on informatics were first translated from French into Azerbaijani late in 1990, after Azerbaijan regained independence. The translation of such kind of texts has specific problems. These problems are divided into two parts – general and special. General problems occur in the translation of all texts. This, first of all, includes different word order in French and Azerbaijani, the fact that the French language is rich in homonyms.

The special problems include the lack of bilingual dictionaries and constant change of informatics terminology.

Mots clés : azerbaïdjanais, français, informatique, traduction, difficultés

Les technologies de l'information se sont intégrées dans toutes les sphères de la vie humaine et tous les types d'équipement moderne. Un grand nombre d'équipement moderne est doté d'un ordinateur, ou fonctionne à l'aide d'un logiciel.

Pour cette raison, la traduction informatique est devenue une partie importante de la traduction écrite. L'utilisation d'une terminologie hautement spécialisée et de figures de style instaure une relation étroite entre IT-traduction et traduction technique. Toutefois, les différences entre ces deux types de traductions sont considérables.

La traduction régulière des textes du français en azerbaïdjanais a commencé vers la fin du 19e siècle. Les traductions dans les années 1918-20 (période de la première république) concernaient particulièrement les correspondances diplomatiques. La période de la République Socialiste d'Azerbaïdjan est caractérisée par la traduction des grands classiques du 19e siècle.

La traduction des textes d'informatique du français ainsi que de l'anglais vers l'azerbaïdjanais débute vers la fin du 20e siècle, après l'indépendance de la République. La présence des compagnies françaises de poids lourds (Thales, Systra, Total et d'autres) a rendu nécessaire le recours à la traduction des textes informatiques.

La multiplication des textes à traduire nécessite l'analyse approfondie des problèmes concernant la traduction du français en azerbaïdjanais.

Les problèmes concernant la traduction des textes informatiques du français en azerbaïdjanais peuvent être regroupés comme suit : les problèmes communs et les problèmes spécifiques.

Les problèmes communs apparaissent dans l'activité de la traduction quotidienne, indépendamment du contenu du texte, et/ou du sujet.

Il faut parler tout d'abord de l'ordre des mots dans les textes francophones. Les deux langues appartenant aux familles différentes possèdent des structures qui leur sont propres. Ainsi, l'ordre des mots reste le défi majeur pour les traducteurs, notamment les interprètes.

Le (article) *clavier* (sujet) *est* (prédicat) *un périphérique qui permet la saisie des informations en direction de l'ordinateur* (proposition subordonnée).

Klaviatura (sujet) *informasiyanı kompüterə daxil etməyə imkan verən xarici qurğudur* (prédicat) (proposition simple).

Une proposition subordonnée est en général exprimée par une proposition simple lors de la traduction du français en azerbaïdjanais.

La richesse du français par les homophones et homographes reste l'un des obstacles devant les traducteurs azerbaïdjanais. Ceux-ci peuvent être qualifiés comme des faux-amis du traducteur.

Bogue - erreur informatique (proqram xətası) au masculin.

Bogue - enveloppe épineuse de la châtaigne (şabalıd qabığı) au féminin (2, p.52).

Prolog - langage de programmation - Prolog (proqramlaşdırma dili) (1, p.92).

Prologue - Scène située au début d'un ouvrage – proloq.

Les termes informatiques d'origine française sont nombreux en azerbaïdjanais. Les mots *informatika* (informatique) et *informasiya* (information) ont intégré l'azerbaïdjanais il y a environ 60 ans. Ce passage d'une langue à l'autre n'a pourtant pas affecté leur sens d'origine.

A titre d'exemple, les Turcs ont préféré de calquer le terme anglais *computer science* (bilgisayar bilimi).

La calque de *computer science* est apparue en azerbaïdjanais (*kompüter elmləri*) vers les années 2000 tout en gardant pour autant le sens et la couleur stylistique suffisamment variés. Le *computer science* ne signifie pas *l'informatique* en azerbaïdjanais, mais fait référence à un parcours universitaire.

Les différences terminologiques entre deux langues, le manque des dictionnaires bilingues et l'insuffisance des textes informatiques sont des problèmes spécifiques que les traducteurs azerbaïdjanais rencontrent.

L'insuffisance des matériaux reste un obstacle à franchir. Mais une telle insuffisance ne peut jamais être expliquée par la présence faible des compagnies françaises, voire francophones. Le problème est lié à la mondialisation et la confidentialité.

Les compagnies françaises (francophones) œuvrant en Azerbaïdjan préfèrent l'usage de l'anglais au quotidien. Elles ne sont pas intéressées pour une collaboration avec les bureaux de traduction.

Le manque des dictionnaires bilingues spécialisés oblige des traducteurs à faire le recours aux dictionnaires français-anglais et anglais-azerbaïdjanais. Les dictionnaires bilingues et trilingues (anglais-azerbaïdjanais, russe-azerbaïdjanais, turc-azerbaïdjanais, anglais-azerbaïdjanais-russe) sont disponibles et accessibles pour la grande publique (3).

Quant à la structure de la terminologie informatique de deux langues, des coïncidences comme des calques sont nombreuses. Les termes d'origine étrangère (plutôt anglais) ne sont pas empruntés tel qu'ils sont à l'original. On préfère de trouver des équivalents. Pour cette raison, les termes informatiques d'origine anglaise ne sont pas nombreux en dans les deux langues. C'est une approche importante du point de vue de la protection de la langue.

Néanmoins, il existe un grand nombre de termes étrangers ayant gardé leurs formes d'origine. Il s'agit tout d'abord des logiciels, matériels, raisons sociales des compagnies spécialisées en domaine des technologies d'information. Les normes d'orthographe de l'azerbaïdjanais moderne exigent l'usage des guillemets pour ces termes.

Cette norme est régulièrement violée dans les textes écrits. Voici un titre tiré de la presse azerbaïdjanaise (4). L'agence de presse Azéri (APA) a préféré l'orthographe d'origine pour *Facebook* et *Instagram* (*Facebook et Instagram inculpés dans le préjudice aux enfants*).

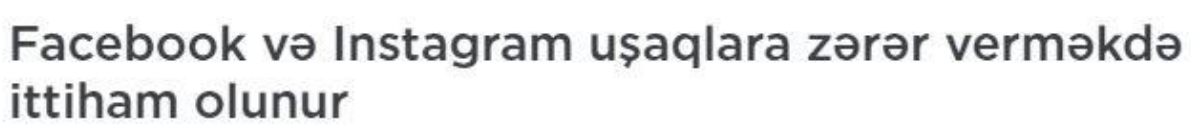

Quant aux livres d'informatique, on préfère l'italique au lieu de guillemets.

La Commission de Terminologie auprès du Cabinet des Ministres a proposé en 2018 l'azerbaïdjanisation des noms et des termes sans recours aux guillemets (Facebook – Feysbuk, Tvitter - Tvitter, hashtag - həştəq, WhatsApp - Vatsap). Cette proposition n'a pas été saluée par les usagers. Les efforts pour le remplacement du terme "kompüter" (ordinateur) par le mot turc "bilgisayar" ne sont pas également couronnés du succès.

Différemment des termes, les différents types d'abréviation gardent en général leurs formes d'origine en azerbaïdjanais : UNICODE, HTML, Azerty, Querty, Bios, modem etc.

Les textes informatiques comportent généralement une terminologie spécifique qui n'est comprise que par des professionnels de l'informatique. Voilà un véritable défi pour les traducteurs.

Microsoft Edge dispose d'outils intégrés qui vous aident à protéger votre confidentialité et votre sécurité en ligne lorsque vous naviguez (5).

Microsoft Edge İnternetdə naviqasiya zamanı sizin təhlükəsizliyinizi və məxfiliyinizi qorumağa kömək edən inteqrasiya olunmuş alətlərə malikdir.

Si votre bureau n'affiche aucune icône, cliquez avec le bouton droit (ou appuyez longuement) sur le bureau et sélectionnez ***Afficher****.*

İş masanızda heç bir simgə yoxdursa sağ düyməni klikləyin (və ya basıb saxlayın) və ***Seçmək*** *simgəsini seçin.*

Des phrases pareilles ne provoquent pas de grandes difficultés pour les traducteurs. Mais,

"*La lecture optique de marques est une technologie mûre qui permet une collecte automatique des données extrêmement fiable à partir de documents recto ou recto verso, d'une ou plusieurs pages.*

Tanınmış markaların optik oxuyucuları bir və daha artıq səhifədən ibarət sənədlərin səhifələrinin ön və arxa hissəsində yer alan məlumatların etibarlı şəkildə toplanmasına imkan verən mükəmməl texnologiyadır.

La ligne spécialisée (LS) est une liaison établie d'une manière permanente. Elle est constituée d'un ou plusieurs tronçons d'un réseau ouvert au public et réservé à l'usage exclusif d'une entreprise. La ligne spécialisée supporte un trafic important symétrique et n'est pas tributaire du temps de connexion. Ce service convient aux entreprises dont l'activité nécessite une disponibilité de liaisons car elle leur permet d'effectuer des échanges de données, en évitant toute coupure de connexion préjudiciable à leurs activités.

Xüsusi ayrılmış xətt daimi qurulmuş əlaqədir. Bu, bir müəssisə və ya geniş kütlə tərəfindən istifadəsi nəzərdə tutulmuş bir və ya bir neçə marşrutdan ibarətdir. Xüsusi xətt simmetrik trafikə davamlı olub, şəbəkəyə qoşulma vaxtından asılı deyil. Bu xidmət dayanıqlı əlaqəyə ehtiyac duyan şirkətlər üçün vacibdir və məlumat mübadiləsini həyata keçirməyə imkan verir. Eyni zamanda əlaqələrin kəsilməsi nəticəsində zərər yaranması riskini aradan qaldırır.

Pour une traduction de haut niveau des textes similaires, le traducteur doit respecter les principes de la fidélité et de la liberté dans la traduction (ce qui nécessite les connaissances en domaines de la théorie de la traduction).

La fidélité, c'est tout d'abord lié au sens, qui doit être transmis d'une manière plus précise que possible. Comme dans toutes les traductions techniques, la fidélité est primordiale pendant la traduction des textes informatiques.

La marge de la liberté d'un traducteur d'informatique est suffisamment restreinte. Il ne s'agit qu'une liberté formelle : remplacer l'ordre des mots, diviser, ou fusionner les phrases, ajouter et/ou supprimer un mot pour plus de précision, transformer la structure de la phrase (le remplacement d'une phrase simple par une phrase subordonnée et vice versa est presqu'inévitable pendant la traduction du français en azerbaïdjanais). La liberté est nécessaire pour une traduction plus correcte et lisible, conformes aux normes linguistiques, sans oublier le style spécifique.

La difficulté à réaliser une traduction informatique de haute qualité réside dans le fait que les linguistes (diplômés en sciences humaines) ne sont généralement pas très à l'aise pour travailler sur ce genre de textes. De plus, en raison du rythme rapide de développement des technologies de l'information, il est nécessaire de travailler en permanence sur le terrain, afin de se maintenir à un niveau de professionnalisme suffisant.

La grande variété des textes à traduire complique le travail des traducteurs. Ces textes comprennent les manuels d'utilisation de matériels et logiciels, des descriptions techniques, des publications, des modes d'emploi, des communiqués de presse et beaucoup d'autres.

Le développement continu des technologies informatiques oblige des traducteurs à suivre de près tous les changements dans le domaine des hautes technologies.

BIBLOGRAPHIE

1. Morvan P. Dictionnaire de l'informatique : acteurs, réseaux, concepts. Paris 2000, 320 p.
2. Ələsgərov V. Tərcüməçinin yalançı dostları: Fransız və Azərbaycan dilləri nümunəsində. Bakou 2012, 67 p.
3. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları üzrə ingiliscə-rusca-azərbaycanca izahlı lüğət. Bakou, 2012, 552 p.
4. https://apa.az/az/amerika/facebook-ve-instagram-usaqlara-zerer-vermekde-ittiham-olunur-708230
5. https://support.microsoft.com/fr-fr/windows/microsoft-edge-donn%C3%A9es-de-navigation-et-confidentialit%C3%A9-bb8174ba-9d73-dcf2-9b4a-c582b4e640dd

LE REFLET DE L'ANXIÉTÉ SUR LA PRODUCTION ORALE DANS L'ENSEIGNEMENT/APPRENTISSAGE D'UNE LANGUE ÉTRANGÈRE

Melek ALPAR

Université Gazi, Faculté de Pédagogie, Département de Didactique du FLE

İrem ACAR

Assistante experte en commerce extérieur chez QCTurk

RÉSUMÉ

L'apprentissage d'une langue étrangère est toujours primordial à chaque époque. Les méthodes d'apprentissage des langues se sont transformées selon les besoins du public. De nos jours, on enseigne une langue à travers les quatre compétences. Bien que le processus d'apprentissage de la langue étrangère soit semblable avec celui de la langue maternelle, cela n'empêche pas la présence de l'anxiété durant l'enseignent/apprentissage de celle-ci.

L'anxiété est expliquée dans le dictionnaire Larousse comme un sentiment indéfinissable d'insécurité. Selon Maclyntyre (1999), l'anxiété langagière est définie ainsi : « des réactions émotionnelles et des inquiétudes liées à l'apprentissage d'une autre langue que la nôtre ». Selon cette définition, lorsque les apprenants font connaissance d'une nouvelle langue, ils peuvent se sentir stressés. La raison de ce stress est de devoir fournir beaucoup d'efforts afin de comprendre la langue et de la produire. Ce stress risque, de les bloquer et de provoquer l'anxiété, notamment lors de la production orale. Quant à Aslım Yetiş et Çapan, en se basant sur les recherchent que Horwitz et Al ont fait, ont réuni sous trois étapes les raisons de l'anxiété langagière telles que : « la peur de communiquer, la peur d'être évalué négativement et l'anxiété face à une situation d'évaluation ».

Pour notre part, dans cette communication, nous allons nous pencher de plus près sur les causes de l'anxiété langagière chez des apprenants turcs de français langue étrangère (FLE) auprès de l'Université Gazi.

Mots clés : l'anxiété langagière, la production orale, l'apprentissage de la langue étrangère

ABSTRACT

Learning a foreign language is always primordial in every era. The methods of learning language have changed according to the needs of the public. Nowadays, language is taught through the four skills. Although the process of learning the foreign language is similar to that of the mother language, this does not prevent the presence of anxiety during teaching/learning of it.

Anxiety is explained in the Larousse as an indefinable feeling of insecurity. According to Maclyntyre language anxiety can defined as "the worry and negative emotional reaction aroused when learning or using a second language". According to this definition, when learners are introduced to a new language, they may feel stressed. The reason of this stress is takes a lot of efforts to understand the language and produce it. This stress may block and cause anxiety, especially during oral production. Regarding Aslım Yetiş and Çapan, based on the research that Horwitz and Al did, gathered under three stages the reasons of language such as "communication apprehension, fear of negative evaluation, and anxiety about an evaluation situation".

For our part, in this paper, we will take a closer at the causes of language anxiety among Turkish learners of French as a foreign language (FLE) at Gazi University.

Key Words: language anxiety, the oral production, foreign language learning

INTRODUCTION

L'anxiété, est un état émotionnel. Un homme qui se sent insécurité, il est dans une situation anxieuse. L'anxiété n'est pas si simple à définir dans le dictionnaire. Pour pouvoir expliquer l'anxiété, il faut bien comprendre l'anxiété et ses influences corporelle et psychologique sur l'homme. L'anxiété, plus fréquemment se divise en quatre. La phobie, l'anxiété sociale, l'anxiété généralisée, le trouble panique et l'agoraphobie. L'anxiété est une situation psychologique. Bien qu'elle soit psychologique, ses impacts peuvent être corporels. Une personne, dans un état anxieux, peut porter plus fréquemment des symptômes comme : palpitation cardiaque, tension musculaire, des mains moites, des sueurs, la bouche sèche, des sensations froid ou chaud, etc. Le reflet de l'anxiété est si gigantesque que l'homme a dû créer des mécanismes de défense contre l'anxiété. Comme nous l'avons déjà dit l'anxiété est un sujet crucial dans le domaine de l'enseignement/apprentissage d'une langue étrangère.

Quant à nous, dans ce travail, nous tenterons d'expliquer les causes de l'anxiété langagière, les défenses des apprenants et son reflet au cours du processus de l'apprentissage d'une langue étrangère.

De nos jours, savoir au moins deux langues est indispensable. Mais la peur de la rencontre du mot « étrangère » peut créer un stress, car l'anxiété est un sentiment relatif à l'inconnu. Selon la définition de Maclntyre, l'anxiété langagière est « une réaction émotionnelle négative d'inquiétude se manifestant lors de l'apprentissage ou de l'utilisation d'une langue seconde » (MacIntyre, 1999, p. 27). Dans cette définition, l'expression de « une réaction émotionnelle négative d'inquiétude » démontre que l'anxiété est une sensation contre l'inédit. Selon Horwitz et Young, on décrit l'anxiété langagière à travers deux sujets : on peut remarquer l'anxiété langagière comme une manifestation de l'anxiété des autres. Par exemple, les apprenants qui ont le test anxiété peuvent se sentir anxieux lors de l'apprentissage de la langue, car ils croient être constamment sous contrôle. Cependant, les apprenants timides peuvent se sentir gêner à cause des demandes de communication. Deuxièmement, l'anxiété langagière peut être observée comme une forme caractéristique d'anxiété exprimé afin d'apprendre la langue. (Horwitz & Young, 1991, p. 1). Avant de comprendre l'anxiété, il faut d'abord essayer de comprendre la peur de communiquer. La peur de parler est un sentiment dont une personne éprouve individuellement. Elle a peur de ne pas pouvoir comprendre ce que l'on lui dit et de ne pas pouvoir répondre à son tour.

Pour notre part, dans ce travail, nous allons nous pencher sur l'anxiété langagière et son reflet sur l'enseignement de la langue étrangère.

L'anxiété Langagière

L'anxiété se révèle par l'évaluation d'affects négatifs, de sentiment de peur et de tension. L'anxiété est une perception d'une menace (Délignière, 2015, p. 14). Freud se distingue les notions de « la peur et l'anxiété ». Selon Freud, il existe une différence importante entre la peur et l'anxiété. On connait bien la raison de la peur. Par exemple, on peut avoir la peur de se mordre par un chien aboie. Cependant, les raisons de l'anxiété sont inconnues. La peur de perdre un membre de la famille, de perdre le travail, etc. l'anxiété résulte d'un conflit mental. C'est pour cette raison qu'il est difficile de surmonter l'anxiété. L'anxiété peut surgir aussi en apprenant de nouvelle langue, car « la nouvelle » est « l'inconnu ». En ce qui concerne, l'anxiété langagière est un sentiment négatif contre la nouvelle langue. Cette émotion est une barrière afin de mieux apprendre la langue. Cependant, pour avoir une meilleure compétence dans le domaine de la musique, du sport ou bien de l'apprentissage d'une langue étrangère, il faut une certaine dose d'anxiété. Cette dose d'anxiété peut aider l'apprentissage.

Selon Scovel (1991), faciliter l'anxiété motive des apprenants à faire de nouvelles tâches. La facilitation de l'anxiété conduit des apprenants de façon émotive pour le comportement à acquérir. Dans l'apprentissage de la langue étrangère, il existe un certain processus. Ce processus commence par l'écoute dans la langue cible comme dans la langue maternelle. On se met à parler après avoir fait beaucoup d'écoute mais ce qui est difficile avec cette compétence, c'est la correction de l'erreur car dès que vous ouvrez la bouche et que vous commencez à parler, la personne en face de vous, vous écoute et c'est pourquoi il est difficile de se corriger intensément.

Débiliter l'anxiété, au contre, n'est pas utile pour des apprenants. La débilitation de l'anxiété peut diminuer la qualité de la vie. Cette affaiblissement cause à refuser d'acquérir de nouvelles tâches. La débilitation de

l'anxiété provoque le blocage chez les apprenants et les empêchent de rentrer en contact avec les autres. Pour cette raison, il faut préserver une certaine dose d'anxiété afin d'oser de pouvoir parler avec les autres.

La Motivation

La motivation a une place importante dans l'apprentissage de la langue étrangère. En général des recherches démontrent que l'apprentissage de la langue étrangère est lié à deux facteurs : l'attitude linguistique et la motivation. Le processus de la production orale vient après l'écoute et commence en imitant les personnes qui parlent. Selon Gardner et Lambert, la motivation à long terme est primordiale pour l'apprentissage d'une langue étrangère. Même si la motivation à court terme suffit pour la réalisation des tâches de type scolaire, la motivation à long terme est indispensable pour pouvoir acquérir une compétence réelle dans une nouvelle langue. (Gardner & Lambert, 1988, p. 53). Une bonne motivation est l'une des raisons de la réussite. Cependant, l'absence de celle-ci chez les apprenants peut déclencher l'anxiété aussi.

Dans notre travail, nous allons examiner deux types de motivation : la motivation interne et externe. Selon Déci et Gagné, la motivation interne, c'est l'action que la personne réalise avec plaisir sans attendre la récompense externe En ce qui concerne la motivation externe, c'est l'action provoquée par une condition extérieur à la personne. Si un apprenant révise ses leçons pour pouvoir passer les examens, cette attitude est attribuée à la motivation externe. Au cas où l'apprenant travaillerait ses leçons sans attente les examens, c'est l'exemple de la motivation interne. La motivation interne joue un rôle très important dans l'apprentissage d'une nouvelle langue, notamment dans la compétence de production orale. Si un apprenant ose de parler avec des autres, il parle plus couramment la langue cible qu'un apprenant timide et anxieux. L'apprenant qui a la motivation interne ne craint pas de communiquer, avance facilement dans la compétence de la production orale. Quant à la motivation externe, cette situation contient des facteurs extérieurs tels que le rôle de l'enseignant, l'ambiance de la classe, les attitudes des autres et ce type motivation influence le succès ou l'échec de l'apprenant.

La Performance

La performance, selon Robert, est le résultat obtenu dans une compétition. Dans l'enseignement/apprentissage de la langue étrangère, la performance démontre les aptitudes d'achèvement des tâches. Au cours de l'apprentissage de la nouvelle langue, l'effet de la performance est essentiel, notamment dans la compétence de production. Les apprenants anxieux divisent leur attention, c'est la raison pour laquelle leurs performances ne peuvent pas être efficace (Keblowska, 2012). L'anxiété influence chaque étape durant le processus de l'enseignement de la langue étrangère. Les sentiments de peur et de l'état mental des apprenants influenceront de façon négative leur concentration, leur attention, les choix de stratégies d'apprentissage. Les apprenants anxieux ont la difficulté à répondre aux messages des autres. Étant donné que l'anxiété signifie l'état mental, les sentiments subjectifs, la peur, elle est strictement liée avec la performance. Des recherches démontrent qu'à mesure que l'anxiété augmente, la performance diminue. Nous pouvons remarquer les influences de l'anxiété sur la performance, notamment dans la production orale, car des symptômes physiques (palpitations cardiaques, sueurs, bouffées de chaleur ou de froid, sensation de boule dans la gorge ou dans l'estomac) peuvent être observés en exécutant l'action de la production orale. En d'autres termes, l'anxiété peut bloquer la bonne performance. Cependant, faciliter l'anxiété peut augmenter la performance des apprenants. La facilitation de l'anxiété dans l'action de communiquer renforce le succès. Toutefois la débilitation de l'anxiété peut supprimer la communication, donc cela peut causer l'échec. C'est la raison pour laquelle il faut avoir une certaine dose d'anxiété car c'est cette dose d'anxiété qui va aider les apprenants à réaliser mieux les tâches. Pour pouvoir faire des tâches, la motivation interne a une place importante. Les intérêts et les besoins des apprenants les poussent à bouger de façon positive au cours du processus de l'enseignement de la langue étrangère. Pourtant, la performance des apprenants peut augmenter grâce à la motivation externe tels que les attitudes de l'enseignant, une bonne relation entre apprenants – enseignant et apprenants – apprenants.

CONCLUSION

L'anxiété est un état psychologique qui réduit la qualité de la vie. L'anxiété langagière est un état qui empêche l'apprentissage d'une langue étrangère. Cet état peut bloquer le parler avec les autres en langue cible. Étant donné que l'apprentissage d'une nouvelle langue est un processus long et difficile, c'est normal d'avoir de l'anxiété mais c'est le niveau de celle-ci qui est décisif car une anxiété élevée ou faible rendra l'apprentissage plus difficile. De plus avoir une bonne dose anxiété soutient l'apprentissage. Pour avoir la dose idéale de l'anxiété, l'apprenant doit posséder la motivation interne et être encouragé par son entourage. Pour pouvoir faire parler les apprenants, l'ambiance doit être agréable. Il faut être tolérant et ne pas faire de critique soudain aux personnes qui parlent en langue cible. Bien que la motivation externe soit suffisante pour parler, il ne faut pas oublier que chaque apprenant est différent l'un de l'autre et ne pourra pas l'utiliser de la même manière pour se motiver et diminuer son anxiété.

BIBLIOGRAPHIE

Bogaards, P. (1988). *Aptitude et affectivité dans l'apprentissage des langue étrangère*. Paris: Crédif- Hatier.

Déci, E. L. & Gagné, M. (2005). *Self determination theory and work motivation. Journal of Organizational Behavior*. 26, 331–362. doi : 10.1002/job.322.

Délignère, D. (2015). *Psychologie du sport*. Paris : Presses Universitaire de France.

Horwitz, E. K. & Young, D. J. (1991). *Language Anxiety. From theory and research to classroom implications*. New Jersey: Practice Hall.

Keblowska, M. (2012). The place of affet in second language acquisition. Dans M. Pawlak (Eds.), *New Perspectives on Individual Difference in Language Learning and Teaching* (p. 151-167). Heidelberg, Berlin : Springer – Verlag. Le Petit Robert (s.d.). Performance. Dans Dictionnaire Le Robert. https://dictionnaire.lerobert.com/definition/performance. Date de consultation: 30.06.2022.

MacIntyre, P. D. (1999). Language anxiety: A review of the research for language teachers. Dans D. J. Young (Éd.), *Affect in foreign language and second language learning. A practical guide to creating a low-anxiety classroom*, p. 24-45. Boston : McGraw-Hill.

Scovel, T. (1991). The effect of affect on foreign language learning: A review of the anxiety research. Dans E. K. Horwitz et D. J. Young (Éds.). *Language anxiety: From theory and research to classroom implications*, p. 15-23. New Jersey : Practice Hall.

Tekin, S. Ç. (2015). *Reduire/vaincre l'anxiété langagière en production orale avec les jeux de roles : Une expérience avec des étudiants de FLE de l'Université Anadolu* (Thèse de maitrise). Anadolu Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.

LA THÉÂTRALISATION DANS L'ENSEIGNEMENT /APPRENTISSAGE PRÉCOCE DU FLE

Prof.Dr. Melek ALPAR

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı

Özlem AYDEMIR

Ankara Özel Tevfik Fikret Lisesi

RÉSUMÉ

Avec la mondialisation, l'apprentissage d'une langue étrangère n'est plus une nécessité mais une obligation. Au cours du temps, de maintes méthodes, approches ou techniques d'apprentissage/enseignement ont vu le jour et ont été modifié pour pouvoir servir les besoins et intérêts des apprenants tout en prenant en compte leur âge et leur niveau.

Seulement, il a été mis en évidence par plusieurs études que l'enfant, dès son plus jeune âge est apte à apprendre, à mémoriser et à acquérir d'une certaine facilité une langue étrangère contrairement à l'adulte. C'est pour cela que l'apprentissage d'une langue étrangère dite "précoce" est favorisé. Cela permet à l'enfant d'acquérir une langue de manière naturelle, tout en favorisant la compétence orale et l'interaction.

Cependant, qui dit enfant dit jeu, l'évocation de ce mot rend compte de la nature de l'enfant qui est plus amené à apprendre en jouant ou à faire des activités ludiques qui lui permettront d'être d'autant plus motivé pendant le processus d'apprentissage, d'où l'utilisation de la théâtralisation lors des cours qui lui permettra une acquisition progressive et continue en le mettant au centre de l'action.

La théâtralisation se différencie de l'activité théâtrale par les principaux points suivants : elle consiste tout d'abord en une interprétation fidèle des textes choisis, les textes contiennent des dialogues mémorisés par les élèves qui devront par la suite les reproduire devant un public alors que l'activité théâtrale contribue principalement à la mise en place des activités liés au théâtre qui donne une liberté d'expression aux élèves, elles permettent l'improvisation et les élèves ne sont pas forcés de présenter leur travail à un public.

Dans notre étude, nous verrons l'utilisation et l'importance de la théâtralisation pendant les cours de français langue étrangère, en classe de niveau 2 (équivalent au C.E.1) dans les Établissement Privés Tevfik Fikret d'Ankara, et mettrons en place quelques activités adéquates selon les albums étudiés en classe.

Mots-clés: enseignement /apprentissage, FLE, précoce, théâtralisation, activité théâtrale

ABSTRACT

With globalization, learning a foreign language is no longer a necessity but an obligation. Over time, many methods, approaches or learning/teaching techniques have emerged and have been modified to serve the needs and interests of learners while taking into account their age and level.

However, it has been shown by several studies that children, from an early age, are able to learn, memorize and acquire a foreign language with a certain ease, unlike adults. This is why learning a so-called "early" foreign language is favored. This allows the child to acquire a language in a natural way, while promoting oral competence and interaction.

However, who says child says game, the evocation of this word reflects the nature of the child who is more likely to learn by playing or to do fun activities that will allow him to be all the more motivated during the learning process, hence the use of theatricalization during lessons which will allow it to be gradually and continuously acquired by putting it at the center of the action.

Dramatization differs from theatrical activity by the following main points: it consists first of all of a faithful interpretation of the chosen texts, the texts contain dialogues memorized by the pupils who will then have to

reproduce them in front of an audience while the theatrical activity mainly contributes to the establishment of activities related to the theater which gives freedom of expression to the students, they allow improvisation and the students are not forced to present their work to an audience.

In our study, we will see the use and the importance of theatricalization during French as a foreign language lessons, in level 2 class (equivalent to C.E.1) in the Private Establishments Tevfik Fikret of Ankara, and will set up some appropriate activities according to the albums studied in class.

Keywords: teaching/learning, FLE, precocious, theatricalization, theatrical activity

INTRODUCTION

Le plurilinguisme est de nos jours un atout autant dans notre vie personnelle que professionnelle. Pour s'adapter à un monde qui adhère au multilinguisme, au pluriculturalisme, et où la diversité est considérée comme une richesse il est important de valoriser l'enseignement/apprentissage précoce d'une langue étrangère. Comme le précise Vanthier dans son livre intitulé « L'enseignement aux enfants en classe de langue » l'enfant se prépare en parallèle à grandir, et à s'intégrer à vivre dans un monde qui sera le sien (2009, page 11). « Cela permet une acquisition plus rapide et naturelle due à la flexibilité cérébrale et à l'adaptabilité des organes phonateurs des jeunes enfants qui sont rentables dans la petite enfance » (Alpar, 2003). Cet apprentissage, par rapport à l'apprentissage plus tardif, se fait de manière inconscient et ne relève d'aucun effort cognitif.

Pour favoriser une acquisition rapide il faut donc commencer l'apprentissage dès un très jeune âge, et aussi varier les méthodes pour ne pas entrer dans un cercle de monotonie ou les enfants perdront tout intérêt contre la langue cible. Il faut pouvoir éveiller leur curiosité en les amusant et en les mettant au cœur de l'apprentissage.

Il ne faut pas oublier que les jeunes apprenants sont des enfants, et que les jeux font partis de leur processus d'apprentissage et d'acquisition, de ce fait il faut les impliquer davantage dans l'enseignement et par conséquent les aider à s'approprier la langue.

Nous verrons donc dans notre étude l'avantage de l'enseignement/apprentissage précoce et pourquoi l'utilisation de la théâtralisation.

1- L'Enseignement/Apprentissage Précoce D'une Langue Étrangère

L'enseignement/apprentissage précoce d'une langue étrangère favorise autant le développement personnel que la réussite du processus d'apprentissage du jeune enfant. Ce dernier acquiert la langue étrangère de façon naturelle, et surtout inconsciemment avec une capacité d'acquisition linguistique.

L'enfant apprend la langue étrangère sans aucun accent grâce à sa faculté auditive très vaste. Les enfants aiment parler, jouer, agir… comparer aux apprenants adultes et n'ont aucun blocage ceux qui leur facilite l'apprentissage.

2- L'Utilisation Des Albums En Classe De Français Langue Étrangère (FLE)

Il est important de diversifier les pratiques d'enseignement/apprentissage pour favoriser la participation et la motivation du jeune apprenant. C'est pourquoi nous verrons les différentes manières d'utiliser l'album en classe de langue étrangère.

2.1. Que veut dire « album » ?

L'album est un livre racontant une histoire qui met généralement en lien textes et illustrations, ces dernières peuvent même donner aux textes une note d'humour, un approfondissement du sens ou même un point de vue différent de celui du texte. L'album développe aussi la culture de l'enfant en montrant les différentes visions existantes à travers les contes.

2.2. Pourquoi utiliser des albums en classe de langue ?

La littérature de jeunesse est de nos jours un outil de plus en plus exploité. Elle permet de faire rencontrer des textes authentiques aux lecteurs de la langue étrangère.

Comme le précise Hariq, les albums initient les jeunes apprenants à la littérature. Elle leur inculque une attitude positive vis-à-vis de la lecture et leur permet d'accéder à la culture du livre. Les livres font maintenant « outil pédagogique » privilégié pour enseigner les stratégies de lecture qui permettent de comprendre un texte.

L'album permet aux lecteurs aussi petits que grands de voyager dans un monde magique, de rencontrer l'art de l'auteur (écritures) et de l'illustrateur (illustrations). Cependant, il ne faut pas oublier que les albums doivent être à la portée des apprenants, c'est-à-dire qu'ils doivent être courts, compréhensibles, adapté au niveau de langue, permettre la participation de tous les apprenants. On évitera donc certains albums dont les illustrations seront identifiées par les apprenants comme étant « des albums pour bébés ».

Même si certains albums sont adaptés à l'âge de l'apprenant, du point de vue linguistique ne le sont pas, donc il faudra une adaptation du texte exigeant la compréhension du texte initial par l'élève, pour qu'il soit capable d'identifier les éléments principaux du récit tels que les personnages, lieux, actions, etc.) et sache faire des liens entre ces éléments.

2.3. Comment utiliser les albums en classe de FLE ?

L'utilisation de l'album en classe de langue étrangère permet de développer les quatre compétences : la compréhension orale, l'expression orale, la compréhension écrite et l'expression écrite.

Plusieurs exploitations depuis l'album sont possibles comme ''encourager à la lecture en langue étrangère, passer de la compréhension globale à la détaillée, découvrir de nouvelles structures grammaticales, enrichir le vocabulaire'' (Piotrowska-Skrzypek, Malgorzata, 2011).

La rencontre entre le livre et l'apprenant commence d'abord par la découverte de la couverture. Le titre, les personnages, l'utilisation des couleurs (etc…) permettent d'ores et déjà d'avoir une idée sur le thème général de l'histoire.

Il est essentiel de favoriser la compréhension de l'histoire étudiée. Dans le cas contraire les apprenants seront démotivés et ne poursuivrons pas de manière favorable à la suite des activités programmées. Des exercices de lecture peuvent être faits, au fil de la lecture le travail de compréhension globale laisse sa place à la compréhension détaillée. Les images laissent à produire ou à déduire l'histoire travaillée. Certaines hypothèses peuvent être proposées par les apprenants avec les questions guidées ou non du professeur.

Par la suite divers exercices peuvent être proposé tels que : mettre en ordre chronologique les textes, associer images et textes, préparer des exercices de vocabulaire, écrire une suite logique et plausible de l'histoire, etc…

Mais aussi l'album est un outil important pour l'apprenant, il a l'opportunité de mettre en rapport le texte et la mise en pratique du texte. Comme l'indique Vanthier, l'histoire permet un travail de théâtralisation à travers ''une mise en voix'' et ''une mise en espace'', elle nécessite une réelle appropriation de la part des enfants (2009 : 52).

3- La Théâtralisation D'Après Les Albums Étudiés

3.1. Pourquoi la théâtralisation ?

La théâtralisation aide l'enfant à percevoir le cours de langue étrangère d'une façon amusante et animée. Elle permet à l'enfant de jouer de ses capacités linguistiques et sortir du contexte des exercices faits en classe. Le jeune apprenant se voit acteur de la langue cible ce qui lui permet d'avoir plus confiance en lui et de donner du caractère à l'histoire mis en jeu. Aussi, elle aide à découvrir les autres, à construire des liens et à se construire avec eux. L'apprenant, avec cette activité, se verra comme la pièce indispensable pour compléter un puzzle. De plus, grâce à la théâtralisation, l'apprenant commence à croire en soi et est capable de transformer ses faiblesses en atouts, ce qui dans l'avenir l'aidera à affronter ses difficultés avec une certaine sérénité.

Cette activité donne les moyens d'aider chaque élève, qui pour diverses raisons, sont réticents de se lancer seuls dans les apprentissages, ou ont besoin d'être perpétuellement approuvé. Ils veulent être sûr de ne pas se tromper, ne pas échouer. Apprendre à travailler avec les autres, dans des tâches qui ne sont pas spécialement nos points forts, mais avec le soutien des coéquipiers, est une étape très importante dans le processus d'acquisition qui facilite la réussite des objectifs. Aussi la vérification de la compréhension de l'élève sans pour autant avoir besoin d'évaluer la performance sera permise, ce qui enlève un certain stresse chez l'apprenant qui parfois peut ne pas être à l'aise avec cette activité, qui requiert une participation non par obligation (de note) mais par plaisir de partager un moment amusant avec les amis.

Faire du théâtre donne aux apprenants un rapport vivant à la langue ; c'est une activité d'apprentissage caractérisée par le jeu. Le théâtre scolaire permet à l'apprenant de libérer ses capacités créatives et intellectuelles. C'est aussi une possibilité de s'exprimer non seulement par la parole mais aussi par le corps.

3.2. La mise en place de la théâtralisation

Avant la mise en place de la théâtralisation, il est important d'avoir étudié l'album autant à l'oral qu'à l'écrit pour que l'apprenant quelque soit le niveau de langue puisse se sentir à l'aise pour la suite des activités.

3.3. Exemple d'activité

Cette activité sera travaillée avec des élèves de niveau 2 (équivalent CE1). Le choix et l'étude de l'album comme précédemment évoqué reste primordiale. Nous présenterons l'activité d'après l'album ''Verdurette cherche un abri'' de Claude Boujon. Plusieurs séances de cours sont aménagées pour le travail de cet album qui raconte les aventures d'une grenouille nommée Verdurette cherchant un abri avec l'arrivée de l'hiver. Les quatre compétences seront travaillées pendant les séances.

Séance 1 :

Les objectifs principaux de cette séance sont de connaître les caractéristique de la couverture de l'album, comprendre une histoire simple, être capable de produire des phrases simples à partir d'images, connaître le vocabulaire de l'album, savoir structurer une phrase, répondre à des questions simples.

L'enseignant projette l'album sur le tableau en présentant la première de couverture, des questions peuvent être posées comme : 'Que voyez-vous ? Qu'est-ce-que c'est ? Quel est le titre de l'album ? Quel est le titre de l'auteur ? 'Que fait l'animal ?'

Si la question n'est pas comprise, nous pouvons varier ou expliquer les mots non connus en demandant 'Qui a écrit le livre ?' après avoir posé la question 'Qui est l'auteur ?', ou 'Comment s'appelle le livre ?' à la place de 'Quel est le titre de l'album' jusqu'à ce que le vocabulaire de la couverture soit acquis.

Durant la séance le vocabulaire des animaux, des saisons, de la spatialisation, des adjectifs et de verbes sont travaillés.

Séance 2 :

Cette séance permet une relecture de l'histoire pour activer les notions et détails travaillés pendant la séance précédente. L'histoire est relue par les élèves ou l'enseignant selon le besoin. Des questions de compréhension globale, détaillée ou sur les images sont posées : 'Qui ? Que fait ? Quoi ? Où ? Comment ? Pourquoi ?' Pour inciter à la production orale et surtout comprendre si les apprenants ont bien compris le contenu de l'album. Après quoi une activité de devinette sur les animaux présents dans l'histoire est partagée avec les élèves. L'exercice peut être fait individuellement ou en collectif selon le niveau des apprenants.

Séance 3 :

Durant cette séance, on réinvestira le vocabulaire de l'album. L'exercice sera de produire des phrases à l'écrit avec les prépositions de lieux, à partir des images de l'histoire.

L'exercice peut être effectué individuellement ou en groupe classe.

Séance 4 :

Cette séance prépare à la théâtralisation. Des dialogues préparés en fonction des personnages de l'histoire sont travaillés avec les élèves. Des groupes de deux personnes joueront les dialogues. L'importance est mise sur la diction et l'intonation.

Premièrement une lecture des textes est faite avec les élèves. On revient sur la compréhension des mots posant problèmes si certains ne se sentent pas à l'aise. Des dialogues courts et compréhensibles pour faciliter a mémorisations, cela les motivent et permette la participation de chacun.

On demande à deux volontaires de jouer leur petit dialogue.

Exemples de dialogue :

Groupe 1 :

Verdurette : Bonjour grenouille.

Grenouille : Bonjour Verdurette. Qu'est-ce que tu veux ?

Verdurette : Je cherche un abri bien chaud pour attendre le printemps.

Grenouille : Il n'y a plus d'abri vide. Cherche un autre abri !

Groupe 2 :

Verdurette : Bonjour poisson.

Poisson : Bonjour Verdurette.

Verdurette : Petit poisson, que fais-tu l'hiver ? Où vas-tu ?

Poisson : Je ne bouge pas, je reste toujours dans la mare.

La succession des dialogues est importantes pour avoir une suite logique dans le déroulement de l'histoire. Bien sûr, il ne faut pas oublier que les apprenants sont en CE1, et que la reproduction de l'album entier restera difficile. Donc, nous donnerons des répliques courtes aux apprenants pour faciliter leur mémorisation, les motiver et permettre la participation de chacun.

CONCLUSION

Avec ce travail, nous avons essayé de montrer l'importance de l'enseignement / apprentissage précoce d'une langue étrangère avec l'utilisation de l'album et sa théâtralisation.

L'enseignement/apprentissage précoce d'une langue étrangère se doit d'utiliser différentes pratiques pour motiver les apprenants pour l'acquisition de la langue cible. Avec la théâtralisation d'un album étudié en classe, l'enfant essaie de s'exprimer, s'amuse en jouant le rôle choisit, il ose jouer le jeu, se concentre lors du processus d'apprentissage du dialogue et l'anime… L'enfant apprend en s'amusant et en coopérant avec ses amis, c'est apprendre sur soi et grandir avec les autres. Cette approche active, interactive et basée sur le respect de chaque personne, une vraie manière de (re)motiver le travail scolaire en le reliant à la vie sociale du groupe, aux richesses de chacun et aux interactions entre pairs (Staquet, 2007)..

BIBLIOGRAPHIE

Alpar, M. (2013). L'enseignement/apprentissage d'une langue étrangère aux jeunes enfants. *Turkish Studies*, *8*(9), 595-601.

Dubois, J. & Tremblay, O. (2015). *L'enseignement par le théâtre en classe de français langue au Québec : état des lieux et pistes didactiques*. Consulté le 1er juillet 2022 http://journals.openedition.org/lidil/3863

Hariq, Z. *Enseigner le français précoce avec un album.* Université Dunărea de Jos, Galaţi. Roumanie.

Piotrowska-Skrzypek, Malgorzata.(2010). *Travailler avec un album de jeunesse en classe de FLE* . volume 2 numéro 1. Edition SAUF

Staquet, C. (2007). *Une classe qui coopère : Pourquoi ? Comment ?* Lyon : Chronique Sociale.

Vanthier, H. (2009). *Techniques et pratiques de classe. L'enseignement aux enfants en classe de langue*. Paris : CLE International.

COLORFUL ADJECTİVES İN "THE BOOK OF DEDE GORGUD" EPOS

PhD student Javadzade Gulshan

Azerbaijan University-Azerbaijan

Abstract

In the Kitabi-Dede Gorgud epos the study of adjectives is of special importance.There is a wide range of processing of colored adjectives.In the language of the epos,there are adjectives that express colors used in the same and different semantics. The semantic symbolism of the "black" color,which is intensively developed in the epos,has been studied by researchers.

"Kitabi-Dede Gorgud" epic is a rich cultural resource of the Turkic peoples. This epos, which is a masterpiece of Azerbaijani oral and written literature, has been studied by literary critics for years. As a result of this, various research works have appeared. These scientific works allow to go into the depths of the epos. There is a need for a linguistic analysis of the saga, which has been studied a lot from the point of view of literary studies.

The study of color adjectives used in the epic "Kitabi-Dede Gorgud" is of special importance. The language of the monument has a wide range of adjectives denoting color. Although some of these adjectives are used in the same semantics as the adjectives in our modern literary language, some of them are used in different semantics. Consider the following example:

Keywords: adjectives denoting color, semantics,anthroponym

Bir yigidin qara tağ yumrısınca malı olsa,

Yığar-dərər; tələb eylər, nəsibindən artığın yeyə bilməz. (2,31)

In "Kitabi-Dede Gorgud", "qara tağım" is distinguished by its intensity. In the language of the epic, the word "black" is used in 2 senses - big and color: "qara tağ" is a metaphor for pessimistic mood.

In addition to being used as a color, the word black is also used in the sense of greatness and power.

M.D. Kipchak, who studied the words denoting signs and qualities in the language of the book "Dede-Gorgud", writes: "Black" is used in the language of "KDQ" according to its meaning in the modern Azerbaijani language. ( ) Consider the following example:

"Bir yerdə ağ otağ, bir yerə qızıl otağ, bir yerə qara otağ qurdırmışdı".(2,34)

The appellative "black" used in the example above is used in the sense of color, black. The symbolic meaning is that God cursed the one who did not have a son or daughter.

The word "black" is also found in some antonyms. Examples of this are the names Karabudag and Karagune.

A. Tanriverdi notes that the appellative black in the anthroponym Garabudag means big, mighty, strong. (3.10)

The appellation "black" used in all anthroponyms does not have the same meaning. We are Black Tekur, Black Tikan, Malik, Black Aslan Malik, etc. "black" in kafir names

we find appellation. But what is the meaning of the appellation "black" used in these anthroponyms?

Bahlul Abdulla, the author of the article "Semantic Symbolism of Black Color" in "Kitabi-Dede Gorgud", connects this issue with the Turkish ethnic tradition and notes that the Turks attached a negative meaning and ill-documented definition of black color to the members of foreign clans, tribes, and those who belong to them. (5,194) It can be concluded from this study that the word "black" is used not only in positive but also in

negative terms. At the same time, Bahlul Abdulla also notes that the word "gara" in the compound "Black Mountain" has a positive connotation.

L.Z. Budagov also mentioned the word "black". According to him, "black" in personal names means terrible, awesome, very terrible. (5,194)

The opinions of A. Jafaroglu and Azizkhan Tanriverdi are the same. They note that the word "black" in personal names corresponds to the meanings of "courage, a symbol of strength, great, powerful" (5,194).

The researches of the researchers show that the word "black" is used in different shades in the "Kitabi-Dede Gorgud" epos and has wide semantic meanings.

The adjective white used in the language of the monument is used in the same sense as the adjective denoting the color white in our modern language.

Ağ südin doya əmzirsə,ana görkli (2,21),Bir yerə ağ otaq,bir yerə qızıl otaq bir yerə qara otaq qurdurmışdı(2,24),

Ağlı-qaralı seçilən çağda ,

Köksi gözəl qaya dağlara gün dəgəndə(2,24)

In the composition of some word combinations, the noun served to create phraseological combinations, expressing metaphorical meanings:

“Bayandır xanın ağ meydanında bu oğlan cəng etmişdir”.(2,36) “Dirsə xanın oğlancuğı qaçmadı, ağ meydanın ortasında baqdı, durdı”.(2,27)

“Ag meydan” means "high and wide square".

The word white is also used in various anthroponyms. Agh Malik Çeşme girl can be cited as an example.

The adjective "al" used in the language of the epic "Kitabi - Dede Gorgud" is used in the meaning of "red":“Yen cümlə alca qanım silməyincə”.(2,38)

The adjective ala, which is intensively used in the language of the epic, is used in the meaning of "light blue color":"

Ağ yüzlü, ala gözlü, gəlin sənin gedərsə,

Mənim dəxi içində nişanlım var...

If we look at the semantics of the word ala, it is used in the sense of color, the color of animal wool, bird feathers, the metalness of tents, and the decoration of weapons.

”Dürtüşərkən ala göndərin ufanmasın!”(2,41),“Toqsan yerdə ala qalı-ipək döşəmişdi”.(2,42). In the given examples, the word ala is used consistently in long, big meanings.

In the epos, the word "ala" is also used to mean the color of the characters' eyes.

The adjective gray, which is often used in the language of the monument, is used in the meaning of color:”Saqallu boz ac turğay sayradıqda”(2,34),”Oğlan anda yığıldıqda Boz atlu Xızır oğlana hazır oldı”(2,39)

The word "Golden" is used in the language of the monument in the sense of "red". Let's pay attention to the following examples: “Bir yerdə ağ otaq,bir yerə qızıl otağ,bir yerə qara otağ qurdırmışdı”(2,34)

In the epic, colors are also often found within compounds. The words white and gray used in “ağ-bozat” combinations should be approached in a broader aspect. The word white expresses positive emotions in Turkish thinking and is thought of as a symbol of happiness and the color of God. White color is known as the color that brings success. Even the Turkish rulers rode a white horse when they went to attack the enemy. Even today, the expression "you will come out on a white day" indicates the symbolic meaning of this word.

The word "gray" can be found in the names and titles of many Turkish rulers. Even some researchers consider "gray" to be a phonetic variant of the word "bos" which means "chief". Gray stallion From the etymological point of view, the mythical origin of the gray horse is also reflected in the expression "sea horse".

In some parts of the epos, Beyrey is called "Grey boy: "The gray boy has come". It is not a coincidence that Beyrey is mentioned in this way. In ancient Turkish sources, this word has the meaning of bravery and bravery.

In the zoological lexicon of the epic, especially in the names of horses, colors are intensively used. Because research shows that the heroes of the epic distinguished horses from each other by their color or some sign: Blue Bedouin horse, White horse, Gray stallion, etc.

When we look at the symbolism of the color "blue", it is observed that it is used in parallel with the color blue: blue sea//blue sea. If we compare the color blue with the color blue, the functions of blue color are wider. Because blue is sometimes used in the sense of green color: blue grass, blue grounds. The situation in the Dede-Gorgud epic is as follows: :"Yapağlı kökcə çəmən güzə qalmaz"(4,47)

In the language of the epic, we can observe that the blue color is symbolically used in the same sense as the black color. Mourning people would wear black and blue to express this. Bahlul Abdulla mentions in the article about color symbolism (blue color) in "Dede Gorgud's book" that in the language of the epic, there are enough examples of blue color expressing grief, sorrow, suffering, death-loss, sadness, grief, and mourning. (4.52)

Consider the following example:

Qaralı,göylü otağı

Sorar olsam,kölgə kimin?(4,52)

The etymology of the words goynemak, goynerti, goynetmak derived from the word "sky" in the Azerbaijani language can be attributed to this.

Literature

Bashirov K. Zoological lexicon of epics // "Elm" newspaper.¬-2000, April 7.

Kitabi-Dede Gorgud. Baku: Yazıçı, 1988.

M. Qipchak. Words indicating signs and qualities in the language of "Dede Gorgud's book". Baku- 2012.

Abdullah B. Color symbolism (blue color) in "Dede Gorgud's book"//Dede Gorgud, Scientific-literary collection, Baku: 2002/II(3).

Abdulla B. Kara...Kara...Kara.../About the semantic symbolism of the color black in "Kitabi-Dede Gorgud"//"Azerbaijan" magazine.-2004.-№5.S.192-197.

TÜRKİYE'DE LİSANSÜSTÜ ARAŞTIRMA EĞİLİMLERİ: HAYVAN GÖÇLERİ

POSTGRADUATE RESEARCH TRENDS IN TURKEY: ANIMAL MIGRATIONS

Öznur YAZICI

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi

ÖZET

Fiziki Coğrafya'nın Zoocoğrafya alanı, yeryüzü parçalarının farklı özellikleri ve yaşam koşulları ile hayvan türleri arasındaki coğrafi bağları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bütün diğer canlılar gibi, hayvanlar da jeolojik ve jeomorfolojik yapı, iklim, vejetasyon, tatlı su ya da tuzlu su ortamı ve toprak özellikleri açısından optimum ortamları tercih etmektedir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda adaptasyona çalışmakta, hatta bazı hayvan türleri olumsuz koşulların hâkim olduğu dönemlerde kış ya da yaz uykusuna yatmaktadır. Ancak bazı türler için bu uyum süreci gerçekleşememekte ve coğrafi olarak yer değiştirmek, yani göç etmek zorunlu hale gelmektedir. Özellikle kuşlar, kelebekler, antiloplar, zebralar, ren geyikleri gibi türlerin mevsimsel göçlerinin yanısıra; pekçok hayvan türü üreme ya da genişleyen populasyona yeni alan kazandırma amaçlı yer değiştirmektedir.

Coğrafi faktörlerin hayvan varlığı, sayısı, dağılışı ve göçleri üzerindeki büyük etkisi nedeniyle, bu konulara yönelik çeşitli bilimsel araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmada, hayvanların göçleri üzerine üniversitelerde yapılmış olan lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. İncelenen tezlerin PDF dosyaları, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından tasarlanan ve bilimsel çalışmalarda faydalanılmak üzere halka arz olunan Ulusal Tez Merkezi'nin veri tabanından sağlanmıştır. Web sayfasının arama kısmına 'göç, göçmen, fauna, yayılış, kuş, ornitoloji, filocoğrafya, populasyon' gibi anahtar sözcükler yazılarak veri tabanında tarama yapılmış ve tezler bilgisayara indirilmiştir. Daha sonra indirilen tezler gözden geçirilerek konu kapsamı dışında kalanlar elenmiştir. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış, elde edilen veriler betimsel analizle çözümlenmiştir. Hayvan göçlerinin coğrafyayla ilişkisine dair hazırlanan yüksek lisans tezi sayısı 21, doktora tezi sayısı ise 10 olarak belirlenmiştir. Araştırmada lisansüstü tez türü, üniversite, enstitü, kabul edildiği yıl, yazım dili, materyal, yöntem, araştırma konusu ve kaynakça gibi kriterler açısından sınıflandırmalar yapılmış ve tablolar oluşturulmuştur. Sonuçlar yorumlanarak gelecekteki araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Zoocoğrafya, hayvan göçü, lisansüstü tez

ABSTRACT

The Zoogeography field of Physical Geography aims to reveal the geographical connections between different characteristics and living conditions of the parts of the earth's surface and animal species. Like all other living things, animals also prefer the optimum ones in terms of geological and geomorphological structures, climate, vegetation, freshwater or saltwater environment, and soil properties. When this is not possible, animals try to adapt, and some species even go into hibernation or estivation during periods of adverse conditions. However, for some species, this adaptation process cannot be realized and geographical displacement, that is, migration, becomes necessary. In addition to seasonal migrations of species such as birds, butterflies, antelopes, zebras, and reindeer; some other animal species are displaced for breeding or to give new space to the expanding population.

Due to the great influence of geographical factors on the existence, number, distribution, and migration of animals, numerous scientific research is carried out on these issues. It is aimed to evaluate the postgraduate theses on the migration of animals made at universities with this research. The PDF files of the examined theses were obtained from the database of the National Thesis Center, which was designed by the Council of Higher Education and offered to the public for use in scientific studies. In the search section of the web page, keywords such as 'migration, migrant, fauna, distribution, bird, ornithology, phylogeography, population' were written and the database was searched, and theses were downloaded to the computer. Afterward, the

downloaded theses were reviewed and those that were out of the scope of the subject were eliminated. The document analysis method was used in the study, and the obtained data were analyzed by descriptive analysis. The number of master's theses prepared on the relationship of animal migrations with geography was determined as 21, and the number of doctoral dissertations was determined as 10. In the research, classifications were made in terms of criteria such as postgraduate thesis type, university, institute, year of acceptance, the language of writing, material, method, research topic, and references, and tables were created. The results were interpreted, and suggestions were made for future research.

Keywords: Zoogeography, animal migration, postgraduate thesis

GİRİŞ

Hayvan göçü, çok çeşitli hareketleri kapsayan, inanılmaz derecede zengin ve çeşitli bir davranış dokusudur (Chapman, Hulthén, Wellenreuther, Hansson, Nilsson ve Brönmark, 2014). Genellikle aynı dönemlerde tekrarlanacak şekilde ve gidiş-dönüş olarak gerçekleşse de, çok sayıda tek yönlü göç türleri de bulunmaktadır.

Göç hareketi denince akla ilk önce leylek ve kırlangıç gibi bazı kuş türleri gelmekle birlikte; balık, kelebek, ren geyiği, zebra, antilop, zooplankton, yengeç, fok, kaplumbağa, yarasa, penguen vb türlerin bazıları da düzenli olarak göç etmektedir.

Yeryüzündeki göçler yatay yönlü olabildiği gibi, hem karada hem de suda dikey yönlü de gerçekleşebilir. Müller'e (1974) göre; zooplanktonlar günlük olarak sularda, dağ keçileri ve beyaz kuyruklu geyikler ise mevsimlik olarak dağlarda dikey yönlü göç eden hayvan türleri arasındadır. Bazı türler sadece birkaç metrekare yer değiştirirken, bazıları binlerce kilometre yol kat ederler (Hobson ve Norris, 2008). Newton (2010), kuşların 30 000 km'den fazla süren toplu seyahat rotalarının neredeyse bütün dünyayı kapsadığını belirtmektedir.

Göçlerin nedenleri arasında; üreme, popülasyonun ve/veya avcıların artması, gıda yetersizliği, su yokluğu, hava koşullarındaki mevsimsel değişiklikler sayılabilir. Bunların dışında; Schueller ve Schueller'e (2009) göre dikey göç eden zooplanktonlar gün doğarken batar ve gün batımında ise fitoplankton veya algler gibi küçük bitkilerden oluşan besin kaynakları yüzeyde olduğu için su yüzeyine doğru yükselirler. Esasında zooplankton için su 'pekmez' kadar kalın olsa da, beslenmek ve avcılardan kaçmak için okyanusta bir asansör gibi bir aşağı bir yukarı göç etmek zorundadır. Yine örneğin otların veya ormanların ortadan kalkması hem otçul hem de onlarla beslenen etçil hayvanları etkilemekte, yeni yaşam yerleri bulmaya zorlamaktadır. Dünya'mızda yaşamın başlamasından beri çeşitli canlı türleri için gerçekleşen göçler, özellikle günümüze yakın buzul çağlarında çokça yaşanmıştır. Orta kuşakta yer alan Türkiye'mizin elverişli coğrafi özellikleri nedeniyle, buzul ve buzularası dönemlerde hem kuzeyden hem de güneyden bazen kalıcı, bazen de periyodik göçler olmuş ve günümüzdeki zengin biyoçeşitliliğimizi meydana getirmiştir.

Görüldüğü gibi göçlerin gerek nedenleri gerekse sonuçları, coğrafi koşullarla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle hayvan göçlerinin coğrafi nedenleri, göç rotalarını etkileyen coğrafi koşullar, varış noktalarının coğrafi özellikleri gibi konulara ilişkin bilimsel araştırmalarla oldukça faydalı verilere ulaşılabilir.

Bilimsel araştırmalar, ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik ve daha pek çok anlamda gelişmeleri için vazgeçilmez öneme sahiptir. Bu çalışmaların yapılmasında üniversiteler en büyük etkiye sahip kurumlardır. Çünkü başta öğretim üyeleri olmak üzere pek çok bilim insanı, lisans eğitimindeki bilgi ve becerilerin bir üst basamağa taşındığı lisansüstü çalışmalara ön ayak olmaktadır. Böylece lisans programından mezun olan öğrenciler, öncelikle kariyer amaçlı olarak lisansüstü öğrenime devam ederek, bilimsel çalışmalar yapmaya istekli olabilmektedirler. Bu bağlamda, akademik dünyanın ilk basamağı olan yüksek lisans, Akın'a (2016) göre meslekî anlamda derin bilgi kazandırır. Doktora düzeyi ise daha nitelikli bilim insanı yetişmesinde çok önemli bir rol üstlenir. Doktora programları geniş bir kariyer yelpazesi için adayları akademi ve araştırma alanına, başka sektörlere ve uluslararası ortamlara hazırlar (Bernstein, Evans, Fyffe, Halai, Hall, Jensen, Marsh ve Ortega, 2014).

Yüksek Öğretim Kurumu tarafından açılan Eğitim, Fen ve Matematik, Filoloji, Güzel Sanatlar, Hukuk, İlahiyat, Mimarlık, Planlama ve Tasarım, Mühendislik, Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler, Ziraat, Orman ve Su Ürünleri, Spor Bilimleri, Sağlık Bilimleri gibi bilim alanlarındaki lisans programlarının yanısıra, pek çok üniversitemizde çeşitli alanlarda lisansüstü programlar da hizmet vermektedir. Bunların içerisinde Coğrafya,

Coğrafya'nın alt dalları veya Coğrafya ile ilişkili yüksek lisans ve doktora eğitimi veren programlar da yer alır.

Yukarıda sayılan bilim alanlarının bir kısımıyla ilişkilendirilebilen Coğrafya, mekânsal özelliklerin ve olayların insanla etkileşimini sorgulayarak, uyum sağlama yolları ve mekândan en iyi şekilde yararlanma becerisi kazanmayı öngörür. IGU-CGE'ye (The Commission on Geographical Education of the International Geographical Union- Uluslararası Coğrafya Birliği Coğrafya Eğitimi Komisyonu, 2016) göre coğrafya bilgisi, insanların bütün canlı türleriyle uyumlu bir şekilde yaşamayı öğrenmelerine önemli katkılar sağlar. Bu bağlamda Coğrafya'nın Zoocoğrafya konuları içerisinde ele aldığı hayvan göçlerinin coğrafi perspektiften incelenip yorumlanması, çevresel farkındalık ve sürdürülebilirlik gibi günümüz dünya sorunlarına da ışık tutabilir.

Bu amaçla hazırlanan bu araştırma ile şimdiye kadar hayvan göçlerine yönelik tamamlanan lisansüstü tezlerin incelenmesi, yönelim grafiğinin belirlenmesi, eksik kalan yönler varsa onların vurgulanması, ileride yapılabilecek araştırmalara ilham vermesi arzulanmaktadır. Üsdiken ve Pasadeos (1993), makalelerin ve tezlerin belirli sıklıkla değerlendirilmesinin bilimsel disiplinlerdeki gelişmeyi görmeyi sağladığı görüşündedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın verilerinin elde edilmesinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Basılı ve elektronik materyallerin incelenerek değerlendirildiği sistematik bir prosedür olan doküman analizinde (Bowen, 2009) her türden belge, bir anlama ulaşmaya, anlayış geliştirmeye ve içgörüleri keşfetmeye fırsat verebilir (Merriam, 1988). Verileri oluşturan lisansüstü tezler bir devlet kurumunun web sayfasından alındığı için, resmi belge niteliği taşımaktadır.

Araştırma verilerinin sınıflandırılmasında nicel betimsel istatistik yöntemi (frekans ve yüzde), tabloların yorumlanmasında nitel betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. Betimleyici istatistiklerle veriler özetlenerek tanımlamalar yapılabilse de, kestirimsel sonuçlara ulaşmayı sağlayan nedensel analizler gerçekleştirilememektedir (Marshall ve Jonker, 2010). Buna rağmen, bir örneklem veya popülasyondaki değişkenler arasındaki ilişki sayesinde verileri organize bir şekilde özetlemek için kullanılan betimleyici istatistiklerin doğru olarak hesaplanması, araştırmalar için ilk adımı temsil ettiğinden büyük öneme sahiptir (Kaur, Stoltzfus ve Yellapu, 2018). Araştırmada yararlanılan diğer bir yöntem olan nitel betimsel analiz yönteminde ise tekrar eden temalar, örüntüler ve kavramların belirlenmesi için toplanan veriler tümevarımsal olarak araştırılır ve ortaya çıkan kategoriler yorumlanmaya çalışılır (Nassaji, 2015). Böylece nicel veriler işlenerek fenomenlerin tanımlanması sağlanır.

Bu bağlamda, hem nicel hem de nitel analizlerin birlikte karma yöntem olarak kullanıldığı bu çalışma ile hayvan göçüne ilişkin lisansüstü tezlerin genel eğilimi araştırılmıştır. Ayrıca, hayvan göçü konusuyla ilgili en eski tezin 2001 yılında yazılmış olmasına bağlı olarak, bu araştırmanın inceleme aralığı 2001 ile 2022 (Haziran ayı) yılları arası ile sınırlandırılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmanın verileri, Türkiye'de yazılmış lisansüstü tezlerin kaydedildiği Yüksek Öğretim Kurumu'nun Ulusal Tez Merkezi'ne ait web sayfasının (URL 1) veri tabanında anahtar sözcüklerle yapılan gelişmiş arama ile elde edilmiştir. Aramalarda; 'göç, göçmen, fauna, yayılış, kuş, ornitoloji, filocoğrafya, popülasyon, yaban hayatı, habitat' gibi anahtar sözcüklerden yararlanılmıştır. İncelenen 31 tezden 29'u erişime açık olup, PDF dosyaları bilgisayara indirilerek değerlendirilmiştir. 2 adet tezin ise erişime kapalı olduğu görülmüş ve Karabük Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'na başvurularak TÜBESS (Türkiye Belge Sağlama Sistemi) üzerinden erişim sağlanmıştır. Bu araştırma, YÖK'ün web sayfasına Haziran 2022'ye kadar kaydedilmiş olan verilerle sınırlanmıştır.

Verilerin Çözümlenmesi

Bu araştırma kapsamında 21 yüksek lisans tezi ve 10 doktora tezi olmak üzere toplam 31 lisansüstü tez incelenmiştir. İlk işlem olarak, değerlendirilecek olan başlıklar belirlenerek bir inceleme formu oluşturulmuştur. Veriler kaydedildikten sonra, güvenirliğin belirlenmesi için tesadüfi olarak 5 tez seçilerek 2 farklı coğrafya alan uzmanı tarafından gözden geçirilmiştir. Öğretim üyelerinin görüşleri doğrultusunda inceleme formu tamamlanmıştır. Güvenirlik için Miles ve Huberman'ın (1994) [Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) x 100] formülü kullanılmış ve güvenirlik yüksek çıkarak %90 olarak belirlenmiştir. İç geçerliğin (inandırıcılık) ve dış geçerliğin (aktarılabilirlik) oranını yüksek tutabilmek için, lisansüstü tezler dikkatle incelenerek, olabildiğince sayısal veriler özenli şekilde tutulmuş ve tutarlılık için uzman görüşü alınmıştır.

Araştırmanın Problemi

Çalışmanın problem cümlesi, 'Türkiye'de hayvan göçü konusunda yapılmış olan lisansüstü tezlerdeki genel eğilimler nasıldır?' olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, tezlerin incelenmesinde ve değerlendirilmesinde aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

Türkiye'de hayvan göçleri konusunda hazırlanmış olan lisansüstü çalışmaların;

1. Yüksek lisans ve doktora türü açısından dağılımı nasıldır?
2. Tamamlandığı üniversite açısından dağılımı nasıldır?
3. Tamamlandığı enstitü açısından dağılımı nasıldır?
4. Tamamlandığı anabilim dalı açısından dağılımı nasıldır?
5. Tamamlandığı yıl açısından dağılımı nasıldır?
6. Yazım dili açısından dağılımı nasıldır?
7. Kullanılan materyal açısından dağılımı nasıldır?
8. Kullanılan yöntem açısından dağılımı nasıldır?
9. Araştırma konusu açısından dağılımı nasıldır?
10. Kaynakça kullanımı açısından dağılımı nasıldır?

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye'de hayvan göçlerine yönelik hazırlanmış olan toplam 31 lisansüstü teze ilişkin veriler tablolaştırılarak değerlendirilmiştir.

Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

Birinci alt probleme ilişkin veriler, frekans ve yüzde olarak Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Türkiye'de hayvan göçleri konusunda yapılmış olan tezlerin yüksek lisans ve doktora türü açısından dağılımı

TEZİN TÜRÜ	f	%
Yüksek lisans	21	67.74
Doktora	10	32.26
TOPLAM	31	100

Hayvan göçlerine dair tespit edilen toplam 31 tezin 21'inin (%67.74) yüksek lisans düzeyinde, 10'unun (%32.26) ise doktora düzeyinde olduğu Tablo 1'de görülmektedir. Üniversitelerde doktora programlarına daha

az kontenjan ayrılmakta, yabancı dil barajını aşmak kolay olmamakta, akademik çevre dışında olan yüksek lisans mezunları doktoraya sıcak bakmamaktadır. Bu nedenle, araştırma konusunda yapılan doktora tezi sayısı yüksek lisans tezi sayısından daha azdır.

İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

İkinci alt probleme ilişkin veriler, frekans ve yüzde olarak Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Türkiye'de hayvan göçleri konusunda yapılmış olan tezlerin tamamlandığı üniversite açısından dağılımı

TAMAMLANDIĞI ÜNİVERSİTE	Yüksek lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Akdeniz Üniversitesi	4	12.90	1	3.23	5	16.13
Ankara Üniversitesi	1	3.23	-	-	1	3.23
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	1	3.23	-	-	1	3.23
Boğaziçi Üniversitesi	1	3.23	-	-	1	3.23
Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi	-	-	1	3.23	1	3.23
Düzce Üniversitesi	1	3.23	-	-	1	3.23
Ege Üniversitesi	-	-	2	6.45	2	6.45
Hacettepe Üniversitesi	-	-	1	3.23	1	3.23
İskenderun Teknik Üniversitesi	1	3.23	-	-	1	3.23
İstanbul Üniversitesi	1	3.23	-	-	1	3.23
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	3	9.67	1	3.23	4	12.90
On Dokuz Mayıs Üniversitesi	1	3.23	3	9.67	4	12.90
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	5	16.13	1	3.23	6	19.35
Pamukkale Üniversitesi	1	3.23	-	-	1	3.23
Uludağ Üniversitesi	1	3.23	-	-	1	3.23
TOPLAM	21	67.74	10	32.26	31	100

Çalışılan konuda en fazla tez yazılan üniversite, toplam 6 tezle (%19.35) Orta Doğu Teknik Üniversitesi olmuştur. İkinci sırada 5 tez ile (%16.13) Akdeniz Üniversitesi gelmektedir. Niğde Ömer Halisdemir ve On Dokuz Mayıs üniversiteleri 4'er tez ile (%12.90) bunları izlemektedir. Hayvan göçlerine dair tez yazılan toplam üniversite sayısı 15'tir (Tablo 2). Yüksek lisans için en fazla Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde (n=5, %16.13), doktora için en fazla On Dokuz Mayıs Üniversitesi'nde (n=3, %9.67) tez yapıldığı görülmektedir.

Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Üçüncü alt probleme ilişkin veriler, frekans ve yüzde olarak Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Türkiye'de hayvan göçleri konusunda yapılmış olan tezlerin tamamlandığı enstitü açısından dağılımı

TAMAMLANDIĞI ENSTİTÜ	Yüksek lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Fen Bilimleri Enstitüsü	18	58.06	9	29.03	27	87.09
Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü	1	3.23	-	-	1	3.23
Çevre Bilimleri Enstitüsü	1	3.23	-	-	1	3.23
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	1	3.23	-	-	1	3.23
Deniz Bilimleri Enstitüsü	-	-	1	3.23	1	3.23
TOPLAM	21	67.74	10	32.26	31	100

Fen Bilimleri Enstitüsü, enstitüler arasında toplam %87.09 (n=27) oranla hayvan göçü konulu tezler arasında ilk sırayı almıştır (Tablo 3). Mühendislik ve Fen Bilimleri, Çevre Bilimleri, Lisansüstü Eğitim ve Deniz Bilimleri enstitüleri, konuya dair teze rastlanan diğer enstitülerdir. Bahsi geçen enstitülerin her birinde %3.23 oranla 1'er tez hazırlanmıştır. Disiplinlerarası bir konu olmasına bağlı olarak, hayvan göçlerine dair tez yazılmış enstitülerin yelpazesi geniştir. Örneğin Boğaziçi Üniversitesi Çevre Bilimleri Enstitüsü'nde Abolafya (2011) tarafından yazılan yüksek lisans tezi 'İklim değişikliği açısından Türkiye'deki yerleşik ve göçmen ötücü kuşların çevre dağılım modellemesi (Environmental distribution modeling of resident and migratory *Passerine* birds from Turkey in a climate change perspective)' ismindedir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Deniz Bilimleri Enstitüsü'nde yazılan doktora tezi ise Güraslan'ın (2016) yazdığı 'İklim değişkenliğinin Karadeniz'deki hamsinin kışlama göçü üzerine etkisinin modellenmesi [Modeling the impact of climate variability on anchovy overwintering migration in the Black Sea]' adlı çalışmadır.

Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Dördüncü alt probleme ilişkin veriler, frekans ve yüzde olarak Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Türkiye'de hayvan göçleri konusunda yapılmış olan tezlerin tamamlandığı anabilim dalı açısından dağılımı

TAMAMLANDIĞI ANABİLİM DALI	Yüksek lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Biyoloji	17	54.84	9	29.03	26	83.87
Su Ürünleri	2	6.45	-	-	2	6.45
Oşinografi	-	-	1	3.23	1	3.23
Orman Mühendisliği	1	3.23	-	-	1	3.23
Bilgisayar Mühendisliği	1	3.23	-	-	1	3.23
TOPLAM	21	67.74	10	32.26	31	100

Hayvan göçü konulu lisansüstü çalışmalar değerlendirildiğinde; en fazla tezin Biyoloji Anabilim Dalı'nda yazıldığı görülmüştür (Tablo 4). Toplam 26 tez %83.87'lik bir orana sahiptir. İkinci sıradaki Su Ürünleri Anabilim Dalı'ndaki 2 tez %6.45'lik değerdedir. Tespit edilen diğer anabilim dalları Oşinografi, Orman Mühendisliği ve Bilgisayar Mühendisliği olmuştur. Oşinografi Anabilim Dalı'nda Güraslan (2016) tarafından yazılan 'İklim değişkenliğinin Karadeniz'deki hamsinin kışlama göçü üzerine etkisinin modellenmesi' adlı doktora tezi ve Orman Mühendisliği Anabilim Dalı'nda Bal (2021) tarafından yazılan 'Kızılırmak Deltası'ndan göç eden *Acrocephalus* türlerinin ilkbahar ve sonbahar göç dinamikleri' adlı yüksek lisans tezi, hayvan göçü konulu çalışmalara örnek teşkil etmektedir.

Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular

Beşinci alt probleme ilişkin veriler, frekans ve yüzde olarak Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

Türkiye'de hayvan göçleri konusunda yapılmış olan tezlerin tamamlandığı yıl açısından dağılımı

TAMAMLANDIĞI YIL	Yüksek lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
2001	1	3.23	-	-	1	3.23
2002	1	3.23	-	-	1	3.23
2003	1	3.23	-	-	1	3.23
2004	1	3.23	-	-	1	3.23
2007	2	6.45	1	3.23	3	9.67
2010	1	3.23	-	-	1	3.23
2011	1	3.23	1	3.23	2	6.45
2012	-	-	1	3.23	1	3.23
2014	1	3.23	1	3.23	2	6.45

2015	1	3.23	1	3.23	2	6.45
2016	2	6.45	2	6.45	4	12.90
2017	1	3.23	-	-	1	3.23
2018	-	-	1	3.23	1	3.23
2019	3	9.67	1	3.23	4	12.90
2020	3	9.67	-	-	3	9.67
2021	2	6.45	-	-	2	6.45
2022	-	-	1	3.23	1	3.23
TOPLAM	21	67.74	10	32.26	31	100

Tablo 5'te hayvan göçlerine dair tamamlanmış olan lisansüstü tezler eskiden yeniye yıla göre sıralanmıştır. Konuya ilişkin en fazla tez yazılan yıllar 4'er tezle (%12.90) 2016 ve 2019'dur. Bunları, 3'er tezle (%9.67) 2007 ve 2020 izlemiştir. 2011, 2014, 2015 ve 2021 yıllarında %6.45 ile 3'er tez hazırlandığı görülmektedir. Konuya ilişkin rastlanan en eski tarihli tez 2001 yılında (n=1, %3.23, yüksek lisans tezi), en son tez ise içinde bulunduğumuz 2022 yılında (n=1, %3.23, doktora tezi) sunulmuştur. Hayvan göçü çalışılan ilk doktora tezi 2007 yılına aittir. Ayrıca; yüksek lisans düzeyinde en fazla tez verilen yıllar 2019 (n=3, %9.67) ve 2020 (n=3, %9.67), doktora düzeyinde en fazla tez verilen yıl ise 2016 (n=2, %6.45) olmuştur. Yıl dağılımına göre yüksek lisansta ilk sırayı alan 2019 yılına ait iki tezin ve 2020 yılına ait bir tezin konuları 'rüzgâr enerji santrali çevresindeki kuş göç hareketliliği' üzerinedir. Bu tezlerin üçü de aynı üniversitede aynı danışman öğretim üyesi tarafından yaptırılmış bir trend niteliğindedir. Doktorada ilk sırayı alan 2016 yılındaki iki tezden biri de yine rüzgâr enerji santrallerinin kuş göçüne etkisi ile ilişkilidir.

Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular

Altıncı alt probleme ilişkin veriler, frekans ve yüzde olarak Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Türkiye'de hayvan göçleri konusunda yapılmış olan tezlerin yazım dili açısından dağılımı

YAZIM DİLİ	Yüksek lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Türkçe	15	48.38	9	29.03	24	77.41
İngilizce	6	19.35	1	3.23	7	22.58
TOPLAM	21	67.74	10	32.26	31	100

Hayvan göçüne dair Ulusal Tez Merkezi veri tabanında rastlanan tezlerin çoğu Türkçe olarak (n=24, %77.41) yazılmıştır (Tablo 6). Bunların 15'i yüksek lisans (%48.38), 9'u doktora (%29.03) düzeyindedir. İngilizce yazılan tez sayısı 7 olup (%22.58), 6'sı yüksek lisans (%19.35) ve 1'i doktoraya (%3.23) aittir. İncelenen konuda başka bir dilde tez hazırlanmadığı görülmüştür. İngilizce dilindeki 6 yüksek lisans tezinden 5'i Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde, 1'i de Boğaziçi Üniversitesi'nde yazılmıştır. Toplam 10 doktora tezi içinde İngilizce yazılan tek tez de yine Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne aittir. Hayvan göçüne yönelik İngilizce hazırlanan yüksek lisans tezlerine örnek olarak; Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Keşaplı Can (2004) tarafından yazılmış olan 'Ağla yakalama yöntemi ile ODTÜ'de (Ankara, Orta Anadolu) ötücü kuş göçü üzerine bir çalışma [A study of *Passerine* migration at METU (Ankara, Central Turkey) based on the mist-netting method]', Keşaplı Didrickson (2007) tarafından yazılmış olan 'Manyas Kuşcenneti Millî Parkı'nda (Kuzeybatı Anadolu) söğüt bülbülünün (*Phylloscopus trochilus*, 1758) sonbahar göç dinamiği, ağırlığı, yağ yükü ve konaklama davranışı [Autumn migration dynamics, body mass, fat load and stopover behaviour of willow warbler (*Phylloscopus trochilus*, Linnaeus 1758) at Manyas Kuşcenneti National Park (Northwestern Turkey)]' verilebilir. İngilizce hayvan göçü konulu tek doktora tezi, yine Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde hazırlanan Güraslan'ın (2016) yazdığı 'İklim değişkenliğinin Karadeniz'deki hamsinin kışlama göçü üzerine etkisinin modellenmesi [Modeling the impact of climate variability on anchovy overwintering migration in the Black Sea]' adlı çalışmadır.

Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular

Yedinci alt probleme ilişkin veriler, frekans ve yüzde olarak Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7

Türkiye'de hayvan göçleri konusunda yapılmış olan tezlerin kullanılan materyal açısından dağılımı

KULLANILAN MATERYAL	Yüksek lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Dürbün	13	11.30	5	4.35	18	15.65
Halkalar	8	6.95	8	6.95	16	13.90
Sis ağları ve diğer tuzaklar	5	4.35	8	6.95	13	11.30
Fotoğraf makinesi	7	6.08	4	3.48	11	9.56
Teleskop	6	5.22	5	4.35	11	9.56
Cetvel veya şerit metre	6	5.22	4	3.48	10	8.70
Terazi	6	5.22	4	3.48	10	8.70
Kuş bankası vb veri tabanları, hayvan türü listeleri, istasyon kayıtları	5	4.35	3	2.60	8	6.95
Radyo vericisi	-	-	4	3.48	4	3.48
Video kamera	3	2.60	-	-	3	2.60
Gözlem ve tarama kartları	3	2.60	-	-	3	2.60
Su örnekleri, banyo küveti	3	2.60	-	-	3	2.60
Binoküler mikroskop ve ters mikroskop	1	0.87	-	-	1	0.87
Uydu cihazı	1	0.87	-	-	1	0.87
Mekanik sayaç	-	-	1	0.87	1	0.87
Pusula	-	-	1	0.87	1	0.87
Radyometre	-	-	1	0.87	1	0.87
TOPLAM	67	58.26	48	41.74	115	100

Araştırma konusunda elde edilen her bir tezde birden fazla materyal kullanıldığı için, Tablo 7 oluşturulurken tez sayısı yerine materyal sayısı dikkate alınmıştır. Buna göre, 21 yüksek lisans tezinde 67 (%58.26), 10 doktora tezinde 48 (%41.74) olmak üzere toplam 115 materyal kullanıldığı belirlenmiştir. İlk sırayı alan dürbünün 18 tezde (%15.65), ardından gelen halkaların 16 tezde (%13.90) kullanıldığı görülmektedir. Bunları, sis ağları ve diğer tuzaklar (n=13, %11.30) izlemektedir. Tezlerde rastlanan diğer materyaller arasında; fotoğraf makinesi, teleskop, cetvel veya şerit metre, terazi, hayvan listeleri ve veri tabanları, radyo vericisi, video kamera, gözlem ve tarama kartları, mikroskop, pusula, radyometre vb sayılabilir.

Sekizinci Alt Probleme Ait Bulgular

Sekizinci alt probleme ilişkin veriler, frekans ve yüzde olarak Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8

Türkiye'de hayvan göçleri konusunda yapılmış olan tezlerin kullanılan yöntem açısından dağılımı

KULLANILAN YÖNTEM		Yüksek lisans		Doktora		Toplam	
		f	%	f	%	f	%
İstatistiksel yöntemler	İstatistikler-algoritmalar	16	18.82	10	11.76	26	30.58
	Biyometrik ölçümler ve analizler (gaga, kuyruk, yağ skoru, ağırlık, kanat uzunluğu vb)	6	7.06	4	4.70	10	11.76
	ARA TOPLAM	*22*	*25.88*	*14*	*16.46*	*36*	*42.34*
Betimsel yöntemler	Gözlem-izleme	17	19.99	9	10.59	26	30.58
	Yöre halkı ile görüşme	1	1.17	1	1.17	2	2.35
	ARA TOPLAM	*18*	*21.16*	*10*	*11.76*	*28*	*32.92*
Deneysel yöntemler	Yakalama-halkalama	8	9.41	8	9.41	16	18.82
	Karkas tarama	3	3.53	-	-	3	3.53
	Laboratuar çalışmaları	2	2.35	-	-	2	2.35
	ARA TOPLAM	*13*	*15.29*	*8*	*9.41*	*21*	*24.70*
TOPLAM		53	62.35	32	37.65	85	100

İncelenen tezlerde birden çok yöntemin kullanılması nedeniyle, Tablo 8 tez sayısına göre değil yöntem türüne göre sınıflandırılmıştır. Buna göre 31 tezde pek çok yöntem 85 kez yer almıştır. Tezlerdeki yöntemler; istatistiksel, betimsel ve deneysel yöntemler olarak 3 grupta toplanmıştır. Hayvan göçüne yönelik sunulan tezlerde en fazla başvurulan yöntemlerin 26'şar tezle (%30.58'er) istatistikler-algoritmalar ile gözlem-izleme olduğu belirlenmiştir. Ardından gelen yakalama-halkalama yöntemi 16 tezde (%18.82), biyometrik ölçümler ve analizler ise 10 tezde (%11.76) kullanılmıştır. Bunların dışında; karkas tarama, yöre halkı-çobanlar-şirket çalışanları vb kişilerle görüşme ve laboratuar çalışmaları gibi yöntemlere de rastlanmıştır.

Dokuzuncu Alt Probleme Ait Bulgular

Dokuzuncu alt probleme ilişkin veriler, frekans ve yüzde olarak Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9

Türkiye'de hayvan göçleri konusunda yapılmış olan tezlerin konu açısından dağılımı

HAYVAN TÜRÜ	ARAŞTIRMA KONUSU	Yüksek lisans		Doktora		Toplam	
		f	%	f	%	f	%
Kuş	Kuşlarda göç davranışları, dinamiği, fenolojisi	10	32.26	6	19.35	16	51.61
	Rüzgâr enerji santrallerinin göçe etkisi	5	16.13	-	-	5	16.13
	Göç rotaları ve yön tercihleri	-	-	2	6.45	2	6.45
	Konaklama stratejileri	1	3.23	1	3.23	2	6.45
	İklim değişikliği açısından göç	1	3.23	-	-	1	3.23
	ARA TOPLAM	*17*	*54.85*	*9*	*29.03*	*26*	*83.87*
Zooplankton	Dikey göç	3	9.67	-	-	3	9.67
Balık	İklim değişikliğinin kışlama göçüne etkisi	-	-	1	3.23	1	3.23
Kaplumbağa	Sıcaklığın göçe etkisi	1	3.23	-	-	1	3.23
TOPLAM		21	67.74	10	32.26	31	100

Tablo 9'da Türkiye'de hayvan göçleri üzerine tamamlanmış olan tezlerin araştırma konuları ele alınmıştır. Dokuzuncu alt problem için toplam 8 başlık belirlenmiştir. Bunlardan 5'i kuşlarda göç (n=26, %83.87) ile ilişkilidir. Geriye kalan araştırma konuları ise zooplanktonlarla (n=3, %9.67), balıklarla (n=1, %3.23) ve kaplumbağalarla (n=1, %3.23) ilgilidir. Tablodaki verilere göre; kuşlarda göç davranışları (n=16, %51.61),

rüzgâr enerji santrallerinin göçe etkisi (n=5, %16.13), göç rotaları (n=2, %6.45), konaklama stratejileri (n=2, %6.45) ve iklim değişikliğinin göçe etkileri (n=1, %3.23) gibi konular çalışılmıştır. Diğer konular; zooplanktonlarda dikey göç (n=3, %9.67), iklim değişikliğinin hamsinin kışlamasına etkisi (n=1, %3.23) ve sıcaklığın kaplumbağa göçüne etkisi (n=1, %3.23) olarak sıralanabilir. Kuşlarda göç olgusuna dair hazırlanan lisansüstü çalışmalara örnek olarak; Ünal (2017) tarafından sunulan 'Hatay-Belen 2015 ilkbahar dönemi süzülen kuş göçü' adlı yüksek lisans tezi ve Uysal (2016) tarafından sunulan 'Gelibolu Yarımadası'ndaki (Çanakkale-Türkiye) kuş göç rotalarının incelenmesi ve rüzgâr enerji santrallerinin (RES) kuş popülasyonları üzerine etkileri' adlı doktora tezi verilebilir. Kaplumbağa göçüne ilişkin yüksek lisans çalışması ise Sezgin (2016) tarafından yazılan 'Sıcaklığın iribaş deniz kaplumbağası (*Caretta caretta* L.) yavru cinsiyet oranlarına ve ergin göçlerine etkisinin incelenmesi' adlı eserdir.

Onuncu Alt Probleme Ait Bulgular

Onuncu alt probleme ilişkin veriler, frekans ve yüzde olarak Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

Türkiye'de hayvan göçleri konusunda yapılmış olan tezlerin kaynak sayısı açısından dağılımı

KAYNAK SAYISI	Yüksek lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
25-75 arası	10	32.26	2	6.45	12	38.70
76-125 arası	8	25.80	4	12.90	12	38.70
126-175 arası	3	9.67	2	6.45	5	16.13
176-225 arası	-	-	2	6.45	2	6.45
TOPLAM	21	67.74	10	32.26	31	100

Hayvan göçlerine dair belirlenen tezler incelenirken, öncelikle kaynakça listelerindeki eserler 'yerli ve yabancı' olarak sayılmaya başlanmıştır. İngilizce tezlerin kaynakçaları sayılırken, Türkçe yazılmış eserlerin adının kaynakçaya İngilizce'ye çevrilerek eklendikleri fark edilince, çok sayıda kaynağın orjinaline ulaşıp yazım dilinin kontrol edilmesi gerekli olduğundan, 'yerli-yabancı' kaynak ayrımına gidilmekten vazgeçilmiştir. Tezlerde kullanılan elektronik kaynakçalar ve web sayfaları sayılmamıştır. Araştırmanın onuncu ve son tablosunda yer alan kaynak eserler için 4 sayı aralığı belirlenmiştir. En az kaynak sayısı 25, en fazla kaynak sayısı 208 olarak sayılmıştır. Belirlenen aralıklara göre 76-125 arası (n=12, %38.70) ve 25-75 arasının (n=12, %38.70) eşit oranda olduğu görülmüştür. 126-175 arası toplam 5 tez (%16.13), 176-225 arası ise toplam 2 tez (%6.45) yazılmıştır. Yüksek lisans tezleri içinde en yüksek değer aralığı 25-75 kaynak eser arası, doktora tezleri içinde en yüksek değer ise 76-125 kaynak eser arasıdır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, Yüksek Öğretim Kurumu'nun Ulusal Tez Veri Tabanı'nda bulunan hayvan göçlerine dair tamamlanmış 31 lisansüstü tezin doküman analizinden yararlanılarak değerlendirmesi yapılmıştır. Ele alınan alt başlıklar 'tez türü', 'tamamlandığı üniversite', 'tamamlandığı enstitü', 'tamamlandığı anabilim dalı', 'tamamlandığı yıl', 'yazım dili', 'kullanılan materyal', 'kullanılan yöntem', 'araştırma konusu' ve 'kaynak sayısı' olarak belirlenmiş, oluşturulan istatistiksel veriler betimsel analizlerle yorumlanmıştır. Bu bölümde, alt problemler için ortaya konulan bulguların sonuçları tartışılmıştır.

Birinci alt problemi kapsayan tez türü açısından bakıldığında; hayvan göçlerine dair 31 tezin yazıldığı ve bunlardan %67.74'ünün (n=21) yüksek lisans düzeyinde, %32.26'sının da (n=10) doktora düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu oranlara göre, yüksek lisans tez çalışmaları sayısal olarak doktora tez çalışmalarının 2.1 katı fazladır. Bunun nedeni, doktora eğitimi için gerekli koşulların daha zorlayıcı olmasıdır. Kontenjanlar kısıtlı, doktora programı sayısı az, yabancı dil puanı almak daha zor, nispeten yaş ileri, kimi aday evli-çocuklu ve yeterince idealizme sahip değildir. Ayrıca bu çalışmada genel bir alanın araştırılmasından ziyade, özel bir konuda yapılan çalışmalara odaklanılmıştır. Bu nedenle doktora tezi sayısı yüksek lisans tezi sayısından daha azdır. Literatüre bakıldığında, Türkiye'de pek çok alana ve konuya dair yapılan tez analizi araştırmasında

yüksek lisans düzeyinin doktora düzeyinden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Örneğin; Altınpulluk (2018), Karaca (2018), Karakoç, Turan Özpolat ve Kara (2018), Kalafatoğlu (2019), Özay Köse ve Konu (2019), Akım (2020), Per ve Uzuner (2020), Gülmez ve Kocaman Karoğlu'nun (2022) araştırmalarında yüksek lisans tez sayıları doktora tez sayılarından fazladır.

Türkiye'de an itibarıyla 129'u devlet, 75'i vakıf ve 4'ü vakıf meslek yüksek okulu olmak üzere toplam 208 üniversite bulunmaktadır. Araştırılan konuda ikinci alt problemi meydana getiren tez yapılan üniversite sayısı 15 (%7.21) olarak belirlenmiştir. Bunlar arasında en fazla tez Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde (n=6, %19.35) hazırlanmıştır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, aynı zamanda hayvan göçü konusunda en fazla yüksek lisans tezinin (n=5, %16.13) bulunduğu üniversite olmuştur. Akdeniz Üniversitesi, araştırılan konuda en fazla tez (n=5, %16.13) yazılan ikinci üniversitedir. Bunları izleyen Niğde Ömer Halisdemir (n=4, %12.90) ve On Dokuz Mayıs (n=4, %12.90) üniversiteleri aynı sayı ve yüzdeye sahiptir. On Dokuz Mayıs Üniversitesi, aynı zamanda hayvan göçü konusunda en fazla doktora tezinin (n=3, %9.67) bulunduğu üniversitedir. Elbette ki, her üniversitede lisansüstü program, enstitü, anabilim dalı ve araştırılan konuyla ilişkili tez konusu üretme olanağı bulunmamaktadır. Bu çalışmadaki gibi, yazıldığı üniversite en fazla Orta Doğu Teknik Üniversitesi olan bir başka benzer çalışma Kalafatoğlu (2019) tarafından Türkiye'de iyimserlik üzerine yapılan lisansüstü tez incelemesidir. Ayrıca, Altınpulluk (2018) ve Karakoç vd. (2018) tarafından incelenen konularda lisansüstü tez yapılan üniversiteler arasında da Orta Doğu Teknik Üniversitesi yine en üst sıralarda yer almıştır (her iki çalışmada da ikinci sırada).

Çalışmanın üçüncü alt probleminde, hayvan göçüne dair en fazla tezin Fen Bilimleri Enstitüsü'nde (n=27, %87.09) yapıldığı belirlenmiştir. Bunun dışında; Mühendislik ve Fen Bilimleri (n=1, %3.23), Çevre Bilimleri (n=1, %3.23), Lisansüstü Eğitim (n=1, %3.23) ve Deniz Bilimleri (n=1, %3.23) enstitülerinde de araştırma konusunda lisansüstü tezler hazırlanmıştır. Dağ (2019) tarafından çalışılan ormancılık alanına özgü lisansüstü tezlerin içerik analizi sonuçlarına göre en fazla tez Fen Bilimleri enstitülerinden çıkmış olup, bu araştırmayla benzerlik göstermektedir. Bilindiği gibi, Coğrafya bilim alanı Fen Bilimleri'ne ait olan Fiziki Coğrafya ve Sosyal Bilimler'e ait olan Beşeri ve Ekonomik Coğrafya biçiminde iki bölüme ayrılmaktadır. Fiziki Coğrafya'nın Zoocoğrafya alanı ve Biyoloji'nin Zooloji alanı, hayvan göçü ile en fazla ilgilenen bilim dallarıdır. Dolayısıyla, bu konular daha ziyade Fen Bilimleri ile ilişkilidir ve farklı disiplinleri bir araya getirir.

İncelenen tezler içerisinde, dördüncü alt probleme yönelik olarak araştırma konusunda yazılmış en fazla lisansüstü tez Biyoloji Anabilim Dalı'na (n=26, %83.87) aittir. Onu izleyen diğer anabilim dalları; Su Ürünleri (n=2, %6.45), Oşinografi (n=1, %3.23), Orman Mühendisliği (n=1, %3.23) ve Bilgisayar Mühendisliği (n=1, %3.23) anabilim dallarıdır. İncelenen tezlerin tamamı geniş bir coğrafya bilgisi içermekte olmasına karşın, coğrafi şartların değişmesine bağlı gerçekleşen göç olgusu ve rotalarına yönelik yapılan lisansüstü tezlerde Coğrafya alanına ve Coğrafya Anabilim Dalı'na rastlanmamıştır. Coğrafyacı akademisyenlerin yönlendirmesiyle veya lisansüstü öğrencilerin tercihiyle, göç konusu kırsal alandan kentsel alana göç ya da mültecilerle ilişkili olacak şekilde insan göçüyle sınırlı kalmıştır.

Beşinci alt problemde, çalışma konusuyla ilgili olarak yapılan en eski tezin 2001 yılında (n=1, %3.23) yazılan yüksek lisans tezi olduğu görülmüştür. Böylece 21 yıl geri gidilmiştir. Ulusal Tez Merkezi veri tabanında hayvan göçü konulu ilk doktora tezi ise 2007'ye aittir. Lisansüstü tezler arasında belirlenen son tez ise içinde bulunduğumuz 2022 yılında (n=1, %3.23) teslim edilmiş bir doktora tezidir. Bunların dışında; 2002, 2003, 2004, 2007, 2010, 2011, 2012, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 yıllarında da konuya ilişkin tezlere rastlanmıştır. 2016 (n=4, %12.90) ve 2019 (n=4, %12.90) yılları en fazla tezin kabul edildiği yıllar olmuş, bunların ardından 2007 (n=3, %9.67) ve 2020 (n=3, %9.67) yılları gelmiştir. Görüldüğü gibi; ilk tamamlanan tezden itibaren 2005, 2006, 2008, 2009 ve 2013 yıllarını kapsayan 5 yıl hariç 22 yıl boyunca 31 tez yazılmıştır. Tez verilen yılların sayısı 17 olup, her bir yıla düşen tez sayısı ortalama 2'ye (1.82) yakındır. Özellikle yüksek lisans tezlerinde son yıllarda artış görülmüştür. 2019 ve 2020'de 3'er (%9.67'şer) tez bulunmaktadır. Araştırma konusunda en fazla doktora tezi 2016 yılına (n=2, %6.45) aittir. Bu araştırmadakine benzer şekilde, Akım (2020) tarafından yapılan tez analizi sonuçlarında da en fazla tezin 2019 yılında yazıldığı görülmüştür. Belirli dönemlerde hayvan göçüne dair tezlerin üretilmesindeki en önemli neden, danışman hocaların birden fazla öğrenciye benzer konular vermiş olmasıdır. Çünkü; örneğin rüzgâr enerjisinin göçe etkisi konulu tezlerden 3'ünün danışmanı aynı öğretim üyesidir. Bu nedenle, öğretim üyelerinin yönlendirmeleri ve ilgi alanları, kimi zaman öğrencinin ilgi alanı ve tezi bitirip sunma olanakları da tezlerdeki genel trendi etkileyebilmektedir.

Araştırmanın altıncı alt probleminde, hayvan göçüne ait tezlerin yazım dili incelenmiştir. Tezlerin 24'ü (%77.41) Türkçe olarak, 7'si (%22.58) ise İngilizce olarak sunulmuştur. Buna göre, Türkçe tezler İngilizce tezlerin 3.42 katı fazladır. Türkçe tezlerin 15'inin (%48.38) yüksek lisansa, 9'unun (%29.03) doktoraya; İngilizce tezlerin 6'sının (%19.35) yüksek lisansa ve 1'inin (%3.23) doktoraya ait olduğu belirlenmiştir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi'nin eğitim dilleri İngilizce olduğundan, lisansüstü tezler de yabancı dilde hazırlanmaktadır. Hatta bu üniversitelerin tez yazım kılavuzları da İngilizce'dir (URL 2). Bazı üniversitelerde yabancı uyruklu öğrenciler de yabancı dilde tez sunabilmektedir. Bu çalışmadaki gibi, yazım dili ağırlıklı olarak Türkçe olan başka tez analizi çalışmalarına örnek olarak; Fazlıoğulları (2012) ile Gülmez ve Kocaman Karoğlu (2022) verilebilir. İngilizce tezler, yabancı bilim insanları tarafından erişebilirliği daha kolay olan çalışmalardır.

Yedinci alt problemde tezlerde kullanılan materyal sayıları ele alınmıştır. İncelenen 31 tezde toplam 115 materyal kullanıldığı görülmüş ve bu nedenle her bir teze karşılık, örneğin; bir maddede 'dürbün + fotoğraf makinesi + teleskop + cetvel veya şerit metre + sis ağları + terazi + radyo vericisi', bir başka maddede 'dürbün + fotoğraf makinesi + video kamera + halkalar' gibi uzun ve çeşitli materyalleri sıralamaktan kaçınılmıştır. Bunun yerine her bir materyalin kaç tezde kullanıldığı listelenerek, tablolar ve yorumlar tez sayısına göre değil, materyallerin toplam kullanım sayısına göre tasarlanmıştır. Bu durumda; yüksek lisans tezlerinde toplam 67 (%58.26) materyal, doktora tezlerinde ise toplam 48 (%41.74) materyalden yararlanıldığı görülmüştür. En fazla kullanılan materyaller dürbün (n=18, %15.65), halkalar (n=16, %13.90), sis ağları ve diğer tuzaklar (n=13, %11.30) olarak sıralanabilir. Değerlendirilen tezlerde ayrıca fotoğraf makinesi, teleskop, cetvel veya şerit metre, terazi, hayvan listeleri ve veri tabanları, radyo vericisi, video kamera, gözlem ve tarama kartları, mikroskop, pusula, radyometre gibi materyallere de yer verilmiştir.

Sekizinci alt probleme bakıldığında, hayvan göçü üzerine yazılan tezlerde pek çok farklı yöntemin kullanıldığı görülmüştür. Örneğin bir tek tezde kullanılan; 'gözlem-izleme + yakalama-halkalama + biyometrik ölçümler ve analizler + karkas tarama + görüşme' şeklinde uzun ve çok sayıda tek bir madde yazmak uygun görülmemiştir. Bu nedenle bu alt problemde, tez sayısı yerine kullanılan yöntem sayısı dikkate alınmıştır. Buna göre 31 tezde farklı yöntemler toplam 85 kez yer almış ve bunlar da kendi içinde istatistiksel, betimsel ve deneysel olarak gruplanmıştır. Bunlar arasında tezlerde en çok rastlanan iki yöntem, istatistikler-algoritmalar (n=26, %30.58) ile gözlem-izleme (n=26, %30.58) olmuştur. Bunların dışında; yakalama-halkalama (n=16, %18.82), biyometrik ölçümler ve analizler (n=10, %11.76), karkas tarama (n=3, %3.53), yöre halkı-çobanlar-şirket çalışanları vb kişilerle görüşme (n=2, %2.35) ve laboratuar çalışmaları (n=2, %2.35) yöntemlerine başvurulmuştur. Araştırmada incelenen tezlerde karşılaşılan testlerden bazıları şunlardır: Tek yönlü ve çift yönlü varyans analizleri (ANOVA), post-hoc testleri (Tukey-HSD), MANOVA, Pearson korelasyon katsayısı, eğilimsiz uyum analizi, kanonik uyum analizi, Spearman rank korelasyon analizi, Kolmogorov-Smirnov testi, Shapiro-Wilk testi, Mann-Whitney U testi, T-testi, Wilcoxon işaretli sıralar testi, Ki-kare testi. İstatistiksel ve dolayısıyla nicel yöntemlerin ağırlıklı olduğunu belirleyen benzer tez analizi çalışmaları Fazlıoğulları (2012) ve Karaca (2018) tarafından yapılmıştır.

Araştırmanın dokuzuncu alt probleminde, hayvan göçlerine dair ele alınan tezler konu bazında sınıflandırılmıştır. İncelenen tezler arasında hayvan türü açısından ağırlıklı olarak kuşlar (n=26, %83.87) çalışılmıştır. Bunun dışında; zooplanktonlar, balıklar ve kaplumbağalar üzerinde durulmuştur. Kuşlara dair en fazla çalışılan konu başlıkları; kuşlarda göç davranışları, dinamiği ve fenolojisi (n=16, %51.61), rüzgâr enerji santrallerinin göçe etkisi (n=5, %16.13), göç rotaları ve yön tercihleri (n=2, %6.45), konaklama stratejileri (n=2, %6.45), iklim değişikliği açısından göç (n=1, %3.23) başlıklarıdır. Zooplanktonlarla ilgili olarak dikey göç (n=3, %9.67), balıklarla ilgili olarak iklim değişikliğinin hamsinin kışlamasına etkisi (n=1, %3.23) ve kaplumbağalarla ilgili olarak sıcaklığın göçe etkisi (n=1, %3.23) konuları hakkında araştırmalar yapılmıştır. İncelenen tezler içerisinde 2014 yılında sunulan 1 tez, 2019 yılında sunulan 2 tez ve 2020 yılında sunulan 1 tez konusunun ortak şekilde 'rüzgâr santrallerinin göçler üzerine etkisi' olduğu ve tümünün aynı üniversitede aynı danışman öğretim üyesi tarafından çalıştırıldığı görülmüştür. Bu şekliyle bir trend niteliğinde olduğu söylenebilir. Pek çok alanda ve konuda yapılmış olan tez analizleri içerisinde Özay Köse ve Konu'ya (2019) ait olan Türkiye'de biyoloji eğitimi üzerine yapılan lisansüstü tezlerin konu değerlendirmesi bölümünde canlıların sınıflandırılması; Per ve Uzuner'e (2020) ait olan Türkiye'de ornitoloji alanındaki lisansüstü tezlerin konu değerlendirmesi bölümünde de ornitoloji (hayvan fizyolojisi, ekofizyolojisi, davranışları, sistematiği) gibi başlıklarla hayvan göçleri konusu belirli ölçülerde örtüşmektedir. Araştırma konusundaki en önemli eksikliğin, 'hayvan göçlerinin coğrafi koşullarla ilişkilendirilmesinin coğrafyacılar tarafından coğrafi ilkelerle

hiç ele alınmaması' olduğu düşünülmektedir. Tez konusu belirlenmesi süreci oldukça zor bir süreçtir ve lisansüstü öğrencilerinin motive edilerek danışman öğretim üyesiyle birlikte senkronize çalışabilmeleri gerekmektedir. İpek Akbulut, Şahin ve Çepni (2013) tez konusu seçiminde; danışmanın etkisi, güncellik, uzmanlık alanı, literatürde eksik olan konu ve orijinallik gibi hususların göz önünde bulundurulduğunu belirlemişlerdir.

Onuncu alt problemde, incelenen tezler kaynakça sayısı bakımından değerlendirilmiştir. Başlangıçta kaynakçadaki eserler 'yerli' ve 'yabancı' olarak da sayılmak istenmiş; fakat İngilizce tezlerdeki Türkçe kaynakların İngilizce'ye çevrilerek yazılmış olmaları, her bir kaynağın orjinal yazım dilini kontrol etme zorunluluğunu ortaya çıkarmış ve ne yazık ki yüzlerce esere ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle sadece toplam eser sayısı dikkate alınmıştır. Kaynakçalarda web sayfalarından alınan modüller, gözlem-izleme istasyonları, kuş ya da hayvan bankaları ve veri tabanları, telemetri gibi uydu sistemleri, kuş blogları, Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN, The International Union for Conservation of Nature) Tehdit Altındaki Türlerin Kırmızı Listesi, Rüzgâr Enerji Santralleri veri tabanı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün rüzgâr atlası, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Ornitoloji Araştırma Merkezi'ndeki Cernek Kuş Halkalama bilgileri, Greenpeace'in rüzgâr gücü üzerine duyuruları gibi elektronik kaynaklar sayıma dahil edilmemiştir. Bunların bir kısmının linkinin çalışmadığı görülmüştür. İncelenen tezlerdeki kaynak sayıları 25 ile 208 arasındadır. Yararlanılan eserlerin sayısı için 4 aralık belirlenmiştir. En yüksek sayıda eser kullanma aralığı eşit değerde olan 25-75 arası (n=12, %38.70) ve 76-125 arası (n=12, %38.70) olarak belirlenmiştir. Bunlardan başka 126-175 arası kaynak kullanılan 5 tez %16.13'lük orana, 176-225 arası kaynak kullanılan 2 tez %6.45'lik orana sahiptir. En yüksek kaynak eser sayısı yüksek lisans düzeyinde 25-75 (n=10, %32.26) aralığında, doktora düzeyinde ise 76-125 (n=4, %12.90) aralığındadır.

Hayvan göçleri üzerine Türkiye'de hazırlanan lisansüstü tezlerin incelenmesi sonucunda, daha ileride yapılabilecek akademik çalışmalara yönelik aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

- Mevcut çalışmalarda hayvan göçlerinin coğrafi koşullarla ilişkilendirilmesi yapılmış olsa da, coğrafyacılar tarafından coğrafyanın ilkeleri çerçevesinde hiç ele alınmamıştır. Oysa hayvanların en önemli göç nedenleri arasında; klimatolojik değişiklikler, tatlı suyun azalması ve örneğin volkanizma gibi afetsel olayların meydana gelmesi gibi coğrafi olayların gerçekleşmesi sayılabilir. Buna istinaden, coğrafya alanında hayvan göçü konusunda çalışmaların teşvik edilmesi gereklidir.
- Özellikle ülkemizin kara, hava ve sularındaki hayvan varlığı ve göç rotalarının bilinmesi, özellikle kuşların sulak alanlarımızda konaklamaları, biyoçeşitliliğin zenginleşmesine katkıda bulunmaktadır. Böyle ortamlar, kuş gözlemciliği ve kuş fotoğrafçılığı gibi nitelikli alanlarda uzmanlaşanlar veya hobi olarak ilgilenenler için etkileyici fırsatlar yaratmaktadır. Bu tarz etkinlikler, biyoçeşitliliğimizin tanınması ve korunması açısından duyarlılık kazandırılmasında önem taşımaktadır. Ayrıca, ekoturizm açısından ilgi çekici fırsatlar yaratabileceği de öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

Abolafya, M. (2011). *İklim değişikliği açısından Türkiye'deki yerleşik ve göçmen ötücü kuşların çevre dağılım modellemesi (Environmental distribution modeling of resident and migratory Passerıine birds from Turkey in a climate change perspective)* (Yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi Çevre Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Akım, F. (2020). Türkiye'de kriz yönetimi alanında yazılan lisansüstü tezlerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi. *Global Media Journal TR Edition, 11*(21), 234-250.

Akın, N. (2016). *Türkiye'de keman eğitimi alanında yazılmış lisansüstü tezlerin konu ve türleri yönünden incelenmesi değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Altınpulluk, H. (2018). Türkiye'de artırılmış gerçeklikle ilgili hazırlanan tezlerin bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 8*(1), 248-272.

Bal, M. (2021). *Kızılırmak Deltası'ndan göç eden Acrocephalus türlerinin ilkbahar ve sonbahar göç dinamikleri* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Bernstein, B.L., Evans, B., Fyffe, J., Halai, N., Hall, F.L., Jensen, H.S., Marsh, H. & Ortega, S. (2014). The continuing evolution of the research doctorate. Maresi Nerad & Barbara Evans (Ed). In *Globalization and Its Impacts on the Quality of Ph.D. Education* (pp. 5-30). Rotterdam: Sense Publishers.

Bowen, G.A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, *9*(2), 27-40.

Chapman, B.B., Hulthén, K., Wellenreuther, M., Hansson, L-A., Nilsson, J-Å. & Brönmark, C. (2014). Patterns of animal migration, Chapter 2. (In *Animal movement across scales*. Ed: Lars-Anders Hansson & Susanne Åkesson, pp. 11-35). Oxford University Press.

Dağ, F. (2019). *Ormancılık alanında yapılmış olan lisansüstü tezler: Orman ekonomisi merkezli bir içerik analizi* (Yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Düzce.

Fazlıoğulları, O. (2012). *Türkiye'deki Eğitim Bilimleri doktora tezlerinin karakteristikleri* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gülmez, A. & Kocaman Karoğlu, A. (2022). Elektronik kitap konusunda Türkiye'de 2006-2020 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesi. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi)*, *6*(1), 32-52.

Güraslan, C. (2016). *İklim değişkenliğinin Karadeniz'deki hamsinin kışlama göçü üzerine etkisinin modellenmesi (Modeling the impact of climate variability on anchovy overwintering migration in the Black Sea)* (Doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Deniz Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Hobson, K.A. & Norris, D.R. (2008). Animal Migration: A Context for Using New Techniques and Approaches (Chapter 1). (Editors: Keith A. Hobson & Leonard I. Wassenaar, In *Tracking animal migration with stable isotopes*, pp. 1-9). Oxford-UK, USA: Elsevier.

IGU-CGE (2016). *International charter on geographical education*. (Commission on Geographical Education of the International Geographical Union) http://www.igu-cge.org/wp-content/uploads/2019/03/IGU_2016_eng_ver25Feb2019.pdf

İpek Akbulut, H., Şahin, Ç. & Çepni, S. (2013). Doktora tez sürecinde karşılaşılan problemlerin belirlenmesi: Eğitim Fakültesi örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 50–69.

Kalafatoğlu, M.R. (2019). Türkiye'de iyimserlik üzerine yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (1995-2019). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Uluslararası 100.Yıl Eğitim Sempozyumu (26-28 Ekim 2019)*, Samsun, 191-202.

Karaca, O. (2018). *Türkiye'de Eğitim Yönetimi alanında yazılan lisansüstü tezlerin metodolojik incelemesi* (Yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Karakoç, B., Turan Özpolat, E. & Kara, K. (2018). Türkiye'de öğretmen yetiştirme konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (1987-2017). *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 24, 313-333.

Kaur, P., Stoltzfus, J. & Yellapu, V. (2018). Descriptive statistics. *Biostatistics*, *4*(1), 60-63.

Keşaplı Can, Ö. (2004). Ağla yakalama yöntemi ile ODTÜ'de (Ankara, Orta Anadolu) ötücü kuş göçü üzerine bir çalışma [A study of *Passerine* migration at METU (Ankara, Central Turkey) based on the mist-netting method] (Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Keşaplı Didrickson, Ö. (2007). Manyas Kuşcenneti Millî Parkı'nda (Kuzeybatı Anadolu) söğüt bülbülünün (*Phylloscopus trochilus*, 1758) sonbahar göç dinamiği, ağırlığı, yağ yükü ve konaklama davranışı [Autumn migration dynamics, body mass, fat load and stopover behaviour of willow warbler (*Phylloscopus trochilus*, Linnaeus 1758) at Manyas Kuşcenneti National Park (Northwestern Turkey)] (Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Marshall, G. & Jonker, L. (2010). An introduction to descriptive statistics: A review and practical guide. *Radiography*, 16, e1-e7.

Merriam, S.B. (1988). *Case study research in education: A qualitative approach*. San Francisco: Jossey-Bass.

Miles, M.B., & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook (2nd ed.)*. Thousand Oaks-California, London, New Delhi: Sage Publications, Inc.

Müller, P. (1974). *Aspects of zoogeography*. Netherlands: Dr. W. Junk b.v., Publishers, The Hague.

Nassaji, H. (2015). Qualitative and descriptive research: Data type versus data analysis. *Language Teaching Research, 19*(2), 129-132.

Newton, I. (2010). *Bird migration*. Harper-Collins E-books. Collins New Naturalist Library, 113.

Özay Köse, E. & Konu, M. (2019). Türkiye'de biyoloji eğitimi üzerine yapılan lisansüstü tezlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *7*(12), 77-90.

Per, E. & Uzuner, H. (2020). Türkiye'de ornitoloji alanındaki lisansüstü tezler üzerine ilk değerlendirme. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *10*(2), 242-252.

Schueller, G.H. & Schueller, S.K. (2009). *Animal behavior: Animal migration*. New York: Infobase Publishing (Chelsa House Publishers).

Sezgin, Ç. (2016). *Sıcaklığın iribaş deniz kaplumbağası (Caretta caretta L.) yavru cinsiyet oranlarına ve ergin göçlerine etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Uysal, İ. (2016). *Gelibolu Yarımadası'ndaki (Çanakkale-Türkiye) kuş göç rotalarının incelenmesi ve rüzgâr enerji santrallerinin (RES) kuş popülasyonları üzerine etkileri* (Doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Ünal, M. (2017). *Hatay-Belen 2015 ilkbahar dönemi süzülen kuş göçü* (Yüksek lisans tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Üsdiken, B. & Pasadeos, Y. (1993). Türkiye'de örgütler ve yönetim yazını. *Amme İdaresi Dergisi*, *26*(2), 73-93.

Elektronik Kaynaklar

URL 1: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

URL 2: https://fbe.metu.edu.tr/tr/system/files/Belgeler/thesis_manual.pdf

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ "ANADOLU HİKÂYELERİ"NDE KÜLTÜREL UNSURLAR VE SÖZ VARLIĞI

YUNUS EMRE INSTITUTE, IN THE CONTEXT OF TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS, CULTURAL ELEMENTS AND VOCABULARY IN "ANADOLU HİKÂYELERİ"

Muhammed YALÇIN

Prof. Dr. Fatih YILMAZ

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Tokat, Türkiye.

1ORCID ID: https://orcid.org/ 0000-0001-8025-8439

ÖZET

İnsanlar, çeşitli nedenlerden dolayı yabancı dil öğrenirler. Türkçe öğrenme ihtiyacını gidermek için ülkemizdeki çeşitli kurum ve kuruluşlar, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılmak üzere eserler hazırlayıp yayımlamışlardır. Yayımlanan eserlerde amaç sadece bireyin dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerisini geliştirmek değil, o dili öğretirken bu metinler aracılığıyla, toplumunun kültürünü ve söz varlığını da aktarmaktır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesini amaçlayan geçmişten günümüze birçok kurum faaliyetlerine devam etmektedir. Bu kurumlardan biri de Yunus Emre Enstitüsüdür. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dünyanın çeşitli ülkelerinde aktif olarak çalışan, bu alanda eğitim ve yayın faaliyetlerinde bulunan Yunus Emre Enstitüsü, nitelikli ders kitapları ve yardımcı kaynaklar hazırlamaktadır. Bu yardımcı kaynaklardan biri de "Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi" ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ilkelerini merkeze alarak hazırlanan, beş (5) farklı hikâyeden oluşan ve öncelikle Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmek isteyen yetişkinlere sunulan, A1 ve A2 seviyesinde, "Anadolu Hikâyeleri" adlı hikâye setidir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde edebi metinlerin kullanılması dilin söz varlığının öğretilmesi ve kültürel ögelerin daha anlaşılır ve bağlamına uygun kullanımını kolaylaştırır. Böylece bu kaynakta kullanılan edebi metinlerden biri olan hikâye sayesinde dilin söz varlığını ve o dilin ait olduğu kültürü de öğrenmiş olan birey, sözcükleri ve kültür ögelerini doğru ve anlaşılır ve yerinde kullanabilir. Bu çalışmada, Yunus Emre Enstitüsünün yayımladığı "Anadolu Hikâyeleri" adlı A1 ve A2 seviyesindeki beş kitaptan oluşan hikâye setindeki kültürel unsurların belirlenmesi ve alanyazında Türkçenin araştırılması ve öğretimi konusunda nitelikli eserler ve başvuru kaynakları ortaya koyan Doğan AKSAN'ın belirlediği söz varlığı tanımı dikkate alınarak bu metnindeki söz varlığı unsurlarının – deyim, atasözü, kalıp söz- tespit edilmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmada cevap aranan bir diğer soru da "Anadolu Hikâyeleri" adlı A1 ve A2 seviyesindeki hikâye setindeki kültürel ögelerin neler olduğudur. Bu çalışmanın sonucunda sorulara cevaplar aranmıştır. Elde edinilen cevaplarda, bu hikâye setinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde A1 ve A2 seviyesinde kullanılmasındaki yerinin, öneminin, söz varlığının ve metinler aracılığıyla aktarılan Türk kültürünün değerlerinin aktarılmasında başarılı olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hikâye kitapları, kültürel değerler, Söz varlığı, Yunus Emre Enstitüsü,

ABSTRACT

People learn foreign languages for various reasons. In order to meet the need to learn Turkish, various institutions and organizations in our country have prepared and published works to be used in teaching Turkish as a foreign language. The aim of the published works is not only to improve the listening, speaking, reading and writing skills of the individual, but also to convey the culture and vocabulary of the society through these texts while teaching the language. Many institutions from past to present aiming to teach Turkish as a foreign language continue their activities. One of these institutions is Yunus Emre Institute. Yunus Emre Institute, which works actively in the teaching of Turkish as a foreign language in various countries of the world and carries out educational and publishing activities in this field, prepares quality textbooks and supplementary resources. One of these helpful resources is the "Anadolu Hikayeleri" at A1 and A2 level, which consists of

five (5) different stories and is primarily offered to adults who want to learn Turkish as a foreign language, based on the principles of teaching Turkish as a foreign language and Common European Framework of Reference for Languages. The use of literary texts in the teaching of Turkish as a foreign language facilitates the teaching of the vocabulary of the language and the use of cultural elements in a more understandable and context-appropriate manner. Thus, thanks to the story, which is one of the literary texts used in this source, the individual who has learned the vocabulary of the language and the culture to which that language belongs can use the words and cultural elements correctly, comprehensibly and appropriately. In this study, taking into account the definition of vocabulary determined by Doğan AKSAN, who has put forward qualified works and reference sources on the research and teaching of Turkish in the literature, and the determination of the cultural elements in the story set consisting of five books at A1 and A2 levels named "Anadolu Hikayeleri" published by Yunus Emre Institute, It is aimed to determine the vocabulary elements – idioms, proverbs, formulaic expressions. Another question sought to be answered in this study is what the cultural elements are in the A1 and A2 level story set. As a result of this study, it was seen that this story set was successful in conveying the formulaic expressions, idioms, proverbs and values of Turkish culture transferred through texts in the use of Turkish as a foreign language at A1 and A2 levels.

Keywords: Short Stories, cultural values, vocabulary, Yunus Emre Institute

GİRİŞ

Dil, kültürün bir taşıyıcısı niteliğinde olan bir araçtır. Bir dili öğrenmekte olan şahıs şöyle veya böyle öğrenmekte olduğu dilin kültürü ile bağlantı içerisine girmeye başlamıştır. Bu sebeple yabancı dil olarak başkalarına öğretilmekte olan dile ait kültürel değerler de hedef kitleye gerektiği miktarda ve uygun metodlarla öğretiliyor olması önemli bir görevdir (Barın, 2008). Bir milletin tarihi, coğrafyası, dini değer ölçüleri, folkloru, müziği, sanatı, edebiyatı, ilmi, dünya görüşü ve millet olmayı gerçekleştiren her türlü ortak değerleri yüzyılların süzgecinden süzüle süzüle kelimelerde sembolleşerek dil hazinesine akmaktadır (Barın, 2004). Kelimeler boş semboller değildir. İletişimde yer alan her kelimenin ardında bir kabuller dünyası yer almaktadır. Bu kabuller, kelimenin ait olduğu toplumun kültürünün bir parçasıdır. Özellikle deyimler çok iyi öğretilmelidir. Çünkü günlük kullanımda deyimlere çok fazla yer vermekteyiz. Yabancı biri, Türkçedeki deyimleri iyi kullandığında insanlarla çok daha rahat iletişim kurabilmektedir. Burada önemli olan, kelimeleri hangi metinlerde ne şekilde kullanacağımızdır. Yaşantılardan kopuk olarak dil öğretilmeye kalkılırsa o zaman ne dil ne de kültür tam olarak öğretilebilir. Yabancılara öncelikle insanlığın genel değerleri, ortak yönleri üzerinde Türkçe öğretmeye başlamak gerekir. Bundan dolayı öğrenilecek olan toplumun yapısı ve değerleri dikkate alınmalıdır

Yabancı dil öğretiminde, öğretilen dilin kültürel ögelerine yer vermek, dilin gramer kurallarının yanı sıra temel kültürel özelliklerini de öğrencilere aktarmak, hem öğrenilen dili öğrenciler için daha anlamlı hale getirecek hem de yabancı dil öğrenmenin, zor, sıkıcı ve uzun zaman alan bir uğraş yerine daha zevkli ve kısa sürede öğrenilen bir uğraş olarak algılanmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca, öğrencilerin başka kültürleri tanıması, dünyada başka yaşam tarzında insanların da olduğunun farkına varması (özellikle küçük yaşta dil öğreniminde), öğrenenlerin dil öğrenmeye karşı motive ederek öğrenme hızlarını artırırken, başka kültürlere sahip insanlar ile arasında empati kurmasına ve yabancı dil öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmesine de yardımcı olacaktır (Er,2006:11) Bu kültürel değerlerin aktarımıyla dil öğrenme sürecini sadece sözcük öğretme, dil bilgisi kurallarını ezberletme veya iletişim sırasında ezberletilen kalıp ifadeleri kullandırma değil, hedef dili öğrenmek isteyen bireye, ana dil konuşuru gibi dilin günlük hayatta rahatça kullanılmasını sağlayan, önemli bir unsur da dilin söz varlığıdır. Söz varlığı sayesinde sağlıklı bir dil öğrenme süreci gerçekleşir.

Türkçe Sözlük'te (2011,2158), söz varlığı için "Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler." olarak tanımı yapılmıştır. Bu kavram hakkında yapılan bir başka tanım da Doğan Aksan'ın söz varlığı tanımıdır. Aksan (2021,15) "Söz varlığı, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar- ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler- olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir." şeklinde tanımlamıştır. Yapılan bu tanımlar ışığında aslında söz varlığı bir dilin sadece oluşturduğu anlamlı sözcükler olarak tanımlamak eksik bilgiye ve kavrama neden olabilir. Tek başına sözcükler bir dilin söz varlığını karşılamayabilir. Bu durumu Aksan (2021,15) "Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin,

kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz" olarak ifade etmiştir.

Amacına uygun, olay veya durumların anlatıldığı, anlamın doğru sağlanması için özenle seçilen sözcüklerin oluşturulduğu, mensup olunan toplumun kültürünü yansıtan eserlerin seçilip dil öğrenmek isteyen bireylere sunulması, o dilin doğru ve sağlıklı öğretimini sağlayacaktır. Hazırlanan kitaplarda anlatılmak istenen ile anlatımın söz varlığı -sözcükleri, deyim ve atasözleri, kalıp ifadeleri- uyumunun sağlanması gerekmektedir. Olayın veya durumun akışına uygun ifade kullanmak anlatımı kolaylaştırırken bireyin öğrenme sürecini ve sözcük dağarcığını olumlu yönde etkileyebilir. Böylece birey, kendini sözlü ya da yazılı olarak ifade ederken, bağlama uygun sözcükleri kullanarak dil öğrenme sürecinde başarılı olur.

Yabancı dil öğrenmede en önemli materyallerden biri de Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan metinlerdir. Hedef dilin kültürü ve söz varlığının doğru bir şekilde yer alması, yabancı dil öğrenmek isteyen bireyleri olumlu yönde etkileyecektir. Bu önemi, Kırkkılıç ve Sevim (2018, 715.) "Dil ve kültür birbirlerini tamamlayan iki temel olgudur. Yabancılara Türkçe öğretiminin yapıldığı ülkelerde eğer öğrencilerin Türkçe pratik yapma imkanları yoksa, bu durumda dil öğretimini gerçekleştiren eğitimcilerin, özellikle Türk kültürünün somut göstergeleri olan edebiyat ürünlerini süreçte kullanmaları gerekir." Metinler üzerinden Türkçe ve Türk kültürünün öğretiminin yapılması dil öğrenim sürecini hızlandırıp doğru bir öğrenimin gerçekleşmesini sağlayabilir. Bu süreçte (Brooks, 1986; akt, Kırkkılıç, Sevim 2018: 717) "Yabancı dil öğretiminde öğrenciye sunulabilecek kültürel ögeleri şu şekilde sıralamaktadır: Selamlaşma, vedalaşma, insanları tanıştırma, gelenekler, oyunlar, müzik, telefon konuşmaları, mektup yazma, birini davet etme, yemek yeme alışkanlıkları, randevu verme vb. etkinlikler." Yine bu kültürel değerleri belirtenlerden biri olan Ülker (2007:16-17)'e göre kültürel değerler; tarih, günlük yaşam ve rutinler, alışveriş, yiyecek-içecek, gençlik kültürü (moda, müzik vb.) okul ve eğitim, coğrafya, aile yaşantısı, sosyal şartlar, festivaller, gelenek-görenekler, turizm ve seyahat, iş hayatı ve işsizlik gibi konular olabilir. Belirtilen bu kadar kültürel değerlerin yansıtılması için sözcüklerin söz varlığının tespiti ile mümkün olmaktadır. Söz varlığı aynı zamanda kültürel değerin bir yansımasıdır.

Yunus Emre Enstitüsü, bu durumun öneminin farkına vararak Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılmak üzere alanında uzman kişiler aracılığıyla birçok ders kitabı ve yardımcı kaynak hazırlamaktadır. Bu kitaplardan biri de "Anadolu Hikayeleri" adlı kitap setini oluştururken "Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi" ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ilkeleri doğrultusunda A1 ve A2 seviyesinde hazırlayıp hedef kitleye sunmuştur. Bu set, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılmak üzere hazırlanması dışında olay çevresinde oluşan edebi metinlerinden, anlatmaya bağlı edebi metinlerden olan hikâye türü biçiminde yazılıp bireylerin hedef dilin zenginliğin ve hedef dile ait kültürün de fark etmesini sağlamıştır.

Yukarıda bahsedilenler doğrultusunda yapılan bu çalışmanın amacı, Yunus Emre Enstitüsünün hazırlayıp yayımladığı "Anadolu Hikayeleri" adlı beş ayrı hikâye kitabından oluşan setin içinde barındırdığı kültürel değerleri ve söz varlığı unsurlarını-deyim, atasözü, kalıp sözler- ve kültürel ögelerin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Bu problem cümlesi etrafında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1- "Anadolu Hikayeleri" adlı hikayelerde söz varlığını oluşturan "deyimler" nelerdir ve kullanım sıklıkları nedir?

2- "Anadolu Hikayeleri" adlı hikayelerde söz varlığını oluşturan "kalıp sözler" nelerdir ve kullanım sıklığı nedir?

3- "Anadolu Hikayeleri" adlı hikayelerde söz varlığını oluşturan "atasözleri" nelerdir ve kullanım sıklığı nedir?

4- "Anadolu Hikayeleri" adlı hikayelerde "kültürel ögeler" nelerdir ve kullanım sıklığı nedir?

1-ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan bu çalışmanın amacı, Yunus Emre Enstitüsünün yayımladığı "Anadolu Hikayeleri" adlı beş hikâye kitabından oluşan setin kültürel değerlerin varlığı ve söz varlığının tespit edilip kullanım sıklığının

belirlenmesidir. Belirlenen unsurlar doğrultusunda "Anadolu Hikayeleri" adlı kitap seti hakkında değerlendirme ve sonuçların grafik ile ortaya konulması amaçlanmıştır.

2-ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için çeşitli kurum ve kuruluşlar aktif olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Dil öğrenme sürecinde bireyin, sadece açılan kurslara katılım göstererek dil öğrenmeye çalışması yeterli değildir. Herhangi bir dili öğrenmek için yazılı ve sözlü materyallerden yararlanmak, bu sürecin hızlanmasını ve sürecin verimli geçirilmesini sağlar. Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan "Anadolu Hikayeleri" adlı beş (5) A1-A2 seviyesinde ve farklı farklı hikayelerden oluşan bu setin amacı, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde hem dilin zenginliğini göstermek hem de söz varlığı unsurları aracılığıyla dili bağlamına uygun kullanılmasını sağlamaktır. Söz varlığı tek başına dil bilgisini karşılamayıp o dilin kültürel ögelerini de barındırır. Bu sebeple, yapılan çalışma sayesinde Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmek isteyen bireylerin seviyesine uygun olarak hazırlanmış olan yazılı materyalde verilmiş olan kültürel değerler ve söz varlığı unsurları tespit edilerek, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde Türk kültürel değerlerini ve Türkçenin söz varlığının ne ölçüde yansıtıldığı belirlenecektir.

3-YÖNTEM

Bu çalışma nitel yaklaşıma uygun olarak desenlenip, doküman inceleme yoluyla toplanan verilerin yorumlanmasında içerik analizi tekniğinden faydalanılmıştır. Nitel araştırma yolu olan doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013; akt. Kıral, 2020)

Dokümanları (bilgi ve belgeleri); niteliklerine ve bulundukları ortama göre sınıflamıştır. (A) Niteliklerine göre dokümanlar: (1) Yazı temelli olanlar (metinler, kitaplar, ansiklopediler, raporlar, sözlükler, dergiler, günlükler gibi); (2) Görüntü temelli olanlar (fotoğraflar, afişler, haritalar gibi); (3) Ses temelli olanlar (ses kayıtları, müzik yayınları, radyo yayınları gibi); (4) Görsel işitsel temelli olanlar (belgeseller, TV programları, videolar, sinema filmleri gibi) iken; (B) Bulundukları ortama göre dokümanlar: (1) yazılı olanlar (kitaplar, raporlar, dergiler gibi), (2) filmsel olanlar (fotoğraflarlar gibi), (3) bilgisayar üzerinde olanlar (veri tabanları gibi); (4) taşınabilir manyetik olanlar (CD, flash gibi) şeklindedir (Geray, 2006)

Bu araştırmada Yunus Emre Enstitüsü tarafından Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için hazırlanan "Anadolu Hikayeleri" adlı beş (5) farklı hikâyeden (Yılkı, Bayramlık, Bir Bardak Çay, Kırmızı Ayakkabı ve Laleye Sor) oluşan setteki metinler incelenmiştir. Ayrıca metindeki söz varlığı unsurlarının sıklığı grafik ile gösterilmiştir.

ÇALIŞMA MATERYALİ

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılmak üzere çeşitli materyaller hazırlayan Yunus Emre Enstitüsü, bu alana çok önemli hizmetler vermiştir. Yayımladıkları yardımcı kaynak olan "Anadolu Hikayeleri" adlı A1 ve A2 dil seviyesindeki kitap seti de bu materyallerden biridir. Bu setteki kitaplar şunlardır: Yılkı, Bayramlık, Bir Bardak Çay, Kırmızı Ayakkabılar ve Laleye Sor.

3.1.Verilerin Toplaması

İlk olarak bu çalışma için YEE tarafından hazırlanan "Anadolu Hikayeler" adlı hikâye seti satın alınarak temin edilmiştir. Ardından her bir hikâye kitapları okunmuştur. Okunan her kitapta "deyim, atasözü, kalıp ifade, kalıplaşmış ifade ve kültürel ögeler" tespit edilmiştir. Elde edilen veriler sayesinde söz varlığı unsurları ve kültürel ögeler ayrı ayrı belirtilmiştir.

4-Bulgular ve Yorum

4.1. "Yılkı" Adlı Hikâye Kitabında Söz Varlığı Unsurları ve Kültürel Ögeler

"Yılkı" adlı A1 ve A2 seviyesindeki hikâye kitabındaki atasözü, deyim, kalıp ifade ve kültürel ögeler belirlenmiştir. Hikâye kitabında toplamda dokuz (9) deyime, iki (2) kalıp söz ve dört (4) kültürel ögeye rastlanılmıştır. Atasözüne ise rastlanılmamıştır.

"Yılkı" Adlı Hikâye Kitabında Söz Varlığı Unsurları ve Kültürel Ögeler			
Deyim	**Atasözü**	**Kalıp Söz**	**Kültürel Öge**
"**Aklıma** festival **geldi."** "… atalar **arkadaşlık ediyor**." "Sonra insan arabayı, uçağı **icat etti**." "O anda **karar verdim**". "O da bana **göz kırptı**." "… yatağımdan **ok gibi fırladım**." "… sonra yine **çılgına döndü**." "… üzüm güzeli **ilan etti**." "Bu da '**Boş ver** evlat! "	Atasözüne rastlanılmamıştır.	"- **Teşekkür ederim** dede." "- **İyi geceler** evlat"	"**Bağ Bozumu Festivali"** **"Üzüm Güzeli"** **"Yılkı Atı"** **"Kapadokya"**

Kitaptaki deyimler ve sözlük anlamları şunlardır:

- "**Aklıma** festival **geldi."**

  Aklına gelmek: 1**.** Hatırlamak, anımsamak. 2. Bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak.

- "… atalar **arkadaşlık ediyor**."

  Arkadaşlık etmek: 1. Bir işte birlikte bulunmak. 2. Huyları ve düşünceleri birbirine uymak. 3. Bir süre beraber bulunmak, birlikte gitmek, eşlik etmek, refakat etmek.

- "Sonra insan arabayı, uçağı **icat etti**."

  İcat etmek:1. İlk kez yeni bir şey yaratmak. 2. Bir şeyi gerçekmiş gibi göstermek.

- "O anda **karar verdim**".

  Karar vermek: Bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak.

- "O da bana **göz kırptı**."

  Göz kırpmak: Göz kapağını kapayıp açmak. 2. Başkasına söylediklerinin doğru olmadığını anlatmak için, yanında bulunan kimseye gözünü kapayıp açmak.

- "… yatağımdan **ok gibi fırladım**."

  Ok gibi (yerinden) fırlamak: Birden ve hızlıca ileri atılmak.

- "… sonra yine **çılgına döndü**."

  Çılgına dönmek: Sevinç, öfke, kızgınlık vb. duygular sonucu aşırı ölçüde heyecanlanmak. 2. Kendine hâkim olamamak.

- "… üzüm güzeli **ilan etti**."

  İlan etmek: 1. Bir durumu yayım yoluyla duyurmak. 2. Bir durumu yaymak. 3. Açıkça bildirmek.

- "Bu da '**Boş ver** evlat! "

  Boş vermek: Aldırmamak.

Kitaptaki kalıp sözler şunlardır:

- "**- Teşekkür ederim** dede."

  Teşekkür etmek: Hoşnutluğunu anlatmak.

- "**İyi geceler** evlat"

Kitaptaki kültürel ögeler şunlardır:

- "**Bağ Bozumu Festivali",**

Kapadokya Ürgüp Bağ Bozumu Festivali, üzümlerin olgunlaştığı eylül ayının ikinci haftası kutlanır. Bölgedeki bağcılığın çok eski tarihlere uzandığı ve Hititlerle birlikte başladığı bilinmektedir. Kapadokya'da üzüm yetiştiriciliği Frig, Pers ve Helenistik dönemde de devam ettiği tahmin edilmektedir.

- **"Üzüm Güzeli",**

Nevşehir'in Ürgüp ilçesi üzüm bağı alanındaki festival alanında yılın üzüm güzeli olmak için podyumda tur atan adaylar, jüri üyeleri tarafından oylama sonucu belirlenir.

- **"Yılkı Atı",**

Yılkı atları tamamen doğada yetişmiş vahşi atlar değildir. Sadece Kapadokya'da yaşayan özel atlar değildir. Anadolu'nun birçok yerinde benzer atlara rastlanılabilir. Çeşitli amaçlar ile at kullanan kişiler özellikle kışın bakım ve yem giderlerini karşılayamayan sahiplerince doğaya bırakılan atlardan oluşur. Bu serbest bırakılan atlar doğada kendi başlarının çaresine bakmakta ve eski vahşi dönemlerindeki doğal içgüdüleri ile hareket etmeye başlarlar. Doğaya serbest bırakılan bu atlara yeniden ihtiyaç duyulduğunda yeniden yakalanırlar ve bir süreliğine yine hizmete koşturulurlar. Büyük bir sürüden rastgele yakalanan bu atlar kullanıldıktan sonra yine doğaya salınmaktadırlar ve bu anlamda sahipleri yoktur.

- **"Kapadokya",**

Kapadokya Bölgesi, doğa ve tarihin dünyada en güzel bütünleştiği yerdir. Coğrafik olaylar Peribacaları'nı oluştururken, tarihi süreçte, insanlar da bu peribacalarının içlerine ev, kilise oymuş, bunları fresklerle süsleyerek, binlerce yıllık yaşlı medeniyetlerin izlerini günümüze taşımıştır. Roma İmparatoru Augustus zamanında Antik Dönem yazarlarından Strabon 17 kitaplık 'Geographika' adlı kitabında (Anadolu XII, XIII, XIV) Kapadokya Bölgesi'nin sınırlarını güneyde Toros Dağları, batıda Aksaray, doğuda Malatya ve kuzeyde Doğu Karadeniz kıyılarına kadar uzanan geniş bir bölge olarak belirtir. Bu günkü Kapadokya Bölgesi Nevşehir, Aksaray, Niğde, Kayseri ve Kırşehir illerinin kapladığı alandır. Daha dar bir alan olan kayalık Kapadokya Bölgesi ise Uçhisar, Ürgüp, Avanos, Göreme, Derinkuyu, Kaymaklı, Ihlara ve çevresinden ibarettir. Kayalara oyulmuş geleneksel Kapadokya evleri ve güvercinlikler yörenin özgünlüğünü dile getirirler. Bu evler 19. yüzyılda yamaçlara ya kayaların ya da kesme taştan inşa edilmişlerdir. Bölgenin tek mimarı malzemesi olan taş yörenin volkanik yapısından dolayı ocaktan çıktıktan sonra yumuşak olduğundan çok rahat işlenebilmekte ancak hava ile temas ettikten sonra sertleşerek çok dayanaklı bir yapı malzemesine dönüşmektedir. Kullanılan malzemenin bol olması ve kolay işlenebilmesinden dolayı yöreye has olan taş işçiliği gelişerek mimari bir gelenek halini almıştır. Gerek avlu gerekse ev kapılarının malzemesi ahşaptır. Kemerli olarak yapılmış kapıların üst kısmı stilize sarmaşık veya rozet motifleriyle süslenmiştir. Yöredeki güvercinlikler 19. yüzyılın sonları, 18. yüzyılda yapılmış küçük yapılardır. İslam resim sanatını göstermek açısından önemli olan güvercinliklerin bir kısmı manastır veya kilise olarak inşa edilmişlerdir. Güvercinliklerin yüzeyi yöresel sanatçılar tarafından zengin bir bezemeler, kitabeler ile süslenmişlerdir. (https://tanitma.ktb.gov.tr/TR-22783/kapadokya.html)

4.2. "Bayramlık" Adlı Hikâye Kitabında Söz Varlığı Unsurları ve Kültürel Ögeler

"Bayramlık" adlı A1 ve A2 seviyesindeki hikâye kitabındaki atasözü, deyim, kalıp ifade ve kültürel ögeler belirlenmiştir. Hikâye kitabında toplamda dört (4) deyime, iki (2) kalıp söz ve beş (5) kültürel ögeye rastlanılmıştır. Atasözüne ise rastlanılmamıştır.

"Bayramlık" Adlı Hikâye Kitabında Söz Varlığı Unsurları ve Kültürel Ögeler			
Deyim	**Atasözü**	**Kalıp Söz**	**Kültürel Öge**
"Uyandı. Banyoda **abdest alıyor**." "… dedemin ve ninemin mezarlarını **ziyaret ediyoruz**." "- **Özür dilerim**. Suya ihtiyacınız var mı?" "Babamdan alamam, kendime **söz verdim**."	Atasözüne rastlanılmamıştır.	"-**Günaydın** anneciğim!" "-**İyi bayramlar!"**	**"Bayram Namazı"** **"Camii Önünde Lokum Dağıtımı ve Bayramlaşma"** **"Harçlık ve Şeker Dağıtımı"** **"Mezar Ziyareti ve Mezarlara Su Taşıma"**

Kitaptaki deyimler ve sözlük anlamları şunlardır:

- "Uyandı. Banyoda **abdest alıyor**."

  Abdest almak: 1. Müslümanlar, belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh ederek temizlenmek. 2. boy abdesti almak.

- "… dedemin ve ninemin mezarlarını **ziyaret ediyoruz**."

  Ziyaret etmek: 1. Birini görmeye gitmek. 2. Bir yeri görmeye gitmek.

- "**- Özür dilerim**. Suya ihtiyacınız var mı?"

  Özür dilemek: 1.Özrünü ileri sürerek bir işi yapmayı istememek, bir işten bağışlanmasını istemek. 2. Yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek.

- "Babamdan alamam, kendime **söz verdim**."

  Söz vermek: 1. Bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek.

Kitaptaki kalıp sözler şunlardır:

- "**-Günaydın** anneciğim!"

  Günaydın: 1. (*ünlem)* `İyi sabahlar` anlamında sabahları söylenen bir selamlama sözü.

  2. (*ünlem), alay yollu* Yeni mi farkına vardın? anlamında bir söz.

- "**-İyi bayramlar!"**

Kitaptaki kültürel ögeler şunlardır:

- **Bayram Namazı**,

  Bayram namazı, kelime anlamı olarak dini bayramların ilk gününde sabah namazından sonra kılınan namazdır. Müslümanlıkta iki dini bayram vardır. Bayram namazı erken saatte kılınır. Bayram namazına gidecek olan insanlar sabah erkenden kalkıp hazırlanır yeni ve temiz olan- bayramlık- elbiselerini giyinip camii ya da mescitlerde toplanırlar.

- **Camii Önünde Lokum Dağıtımı ve Bayramlaşma,**

  Bayramlarda ya da özel günlerde, insanlar hayır veya dua amaçlı lokum, şeker… gibi yiyecekler dağıtılır. Aynı zamanda da bayramlaşma, bu yiyecekler aracılığıyla gerçekleşir.

- **Harçlık ve Şeker Dağıtımı,**

  Çocukların bayram sevincini yaşaması için büyükler çocuklara tarafından para, şeker veya hediye verirler. Bu hediyelerin maddi değeri yerine manevi değeri daha önemlidir.

- **Mezar Ziyareti ve Mezarlara Su Taşıma,**

  Dini bayramlarda kaybedilmiş olan aile üyelerinin mezarını ziyaret ederek onlarla bayramlaşma gerçekleştirilir. Mezar başında dua okunup mezarın üzeri temizlenir ve yeni yeni çiçekler dikilir. Mezarların bakımı yapılır. Mezar ziyareti sırasında harçlık toplamak isteyen çocuklar, mezar ziyaretine gelen insanlardan yakınlarının mezarına su taşıyarak harçlık toplamaktadırlar.

4.3. "Bir Bardak Çay" Adlı Hikâye Kitabında Söz Varlığı Unsurları ve Kültürel Ögeler

"Bir Bardak Çay" adlı A1 ve A2 seviyesindeki hikâye kitabındaki atasözü, deyim, kalıp ifade ve kültürel ögeler belirlenmiştir. Hikâye kitabında toplamda üç (3) deyime, iki (2) kalıp söz ve iki (2) kültürel ögeye rastlanılmıştır. Atasözüne ise rastlanılmamıştır.

"Bir Bardak Çay" Adlı Hikâye Kitabında Söz Varlığı Unsurları ve Kültürel Ögeler			
Deyim	**Atasözü**	**Kalıp Söz**	**Kültürel Öge**
"**Canı** biraz **sıkıldı**." "Yemek **molası verdiler**." "Kara bulutları o zaman **fark etti**"	Atasözüne rastlanılmamıştır.	"**Afiyet olsun**" "**Affedersin**"	**"Çay kültürü"** **"Çay toplama işçiliği"**

Kitaptaki deyimler ve sözlük anlamları şunlardır:

- "**Canı** biraz **sıkıldı.**"

  Canı sıkılmak: 1) içi sıkılmak, yapacak bir işi olmamaktan tedirginlik duymak, 2) Öfkelenmek, 3) üzülmek.

- "Yemek **molası verdiler**."

  Mola vermek: Uzun süren yolculuğa, yürüyüşe veya çalışmaya, dinlenmek amacıyla bir süre ara vermek, oturup dinlenmek

- "Kara bulutları o zaman **fark etti**"

  Fark etmek: 1) Görmek, seçmek. 2) Anlamak, sezmek. 3) Değişmek, başkalaşmak.

Kitaptaki kalıp sözler şunlardır:

- "**Afiyet olsun**"

  1) Sağlıcakla yemek. 2) Şifa olsun ve sağlık olsun.

- "**Affedersin**"

  1) Özür dilemek için söylenen bir söz. 2) Birisine rahatsızlık verildiğinde söylenen bir seslenme sözü. 3) Yanlış anlaşılma, görgü kurallarına aykırı düşme gibi durumlarda söylenen bir söz.

Kitaptaki kültürel ögeler şunlardır:

- **Çay kültürü**,

Çay kültürü, Türkiye'de yaşayan insanlar tarafından çay yetiştirilmesi, hazırlanması, servis edilmesi ve içilmesi ile ilgili bilgi, beceriler, gelenek ve görenekleri temsil etmektedir. Çayı hazırlamak ve hasat etmek için kullanılan geleneksel teknikler, çaydanlık, çay bardağı, semaver, gümüş tepsi, ahşap çay sepeti ve çay makası gibi sanatsal değeri olan özel aletlerin üretilmesine yol açmıştır. Çay sadece bir içecek değil aynı zamanda Türk günlük hayatı için temel bir sosyalleşme aracıdır. Çay sabah kahvaltısından başlayarak yatana kadar günün her saatinde tüketilir. (https://aregem.ktb.gov.tr/TR-259059/cay-kulturu--tea-culture.html)

- **Çay toplama işçiliği**,

Çay üretimi tarımsal faaliyetler kapsamında değerlendirilmektedir. Üretim günümüze kadar aile fertleri tarafından, aile işletmeciliği şeklinde gerçekleştirilmektedir (DPT, 2001). Günlük yevmiye veya kesilen yaş çayın ton başına değerlendirilip ücretlendirilmesi yöntemiyle de çay toplama işlemi gerçekleştirilmektedir. Bu işler yöre halkından olabileceği gibi mevsimlik tarım işçisi kapsamında yurt içi veya yurt dışından gelen kişilerce yapılmaktadır (Tatoğlu, 2019).

4.4. "Kırmızı Ayakkabılar" Adlı Hikâye Kitabında Söz Varlığı Unsurları ve Kültürel Ögeler

"Kırmızı Ayakkabılar" Adlı Hikâye Kitabında Söz Varlığı Unsurları ve Kültürel Ögeler			
Deyim	**Atasözü**	**Kalıp Söz**	**Kültürel Öge**
"… derin bir **nefes alıyorum**" "Ben de onu Bursa'ya **davet ettim**." "… **ziyaret edeceğiz**" "… **kendime geliyorum**"	Atasözüne rastlanılmamıştır.	"**- Merhaba**" "**- Görüşmek üzere**" "**- Hoşça kal**" "**- Hoş geldiniz**" "**-Hoş bulduk**, diyoruz"	**"Türbe ziyareti"** **"Bursa Kebabı (İskender Kebabı)"** **"Ahmet Vefik Paşa Devlet Tiyatrosu-Bursa"**

"Kırmızı Ayakkabılar" adlı A1 ve A2 seviyesindeki hikâye kitabındaki atasözü, deyim, kalıp ifade ve kültürel ögeler belirlenmiştir. Hikâye kitabında toplamda dört (4) deyime, beş (5) kalıp söz ve üç (3) kültürel ögeye rastlanılmıştır. Atasözüne ise rastlanılmamıştır

Kitaptaki deyimler ve sözlük anlamları şunlardır:

- "… derin bir **nefes alıyorum**"

  Nefes almak: 1) Havayı ciğerlerine çekmek, soluk almak. 2) Dinlenmek. 3) Ferahlamak, rahatlamak. 4) Mutlu bir biçimde yaşamak.

- "Ben de onu Bursa'ya **davet ettim**."

  Davet etmek: 1) Çağırmak. 2) Birinin bir şeye uymasını istemek. 3) *mec.* yol açmak.

- "… **ziyaret edeceğiz**"

  Ziyaret etmek: 1) Birini görmeye gitmek. 2) bir yeri görmeye gitmek.

- "… **kendime geliyorum**"

  Kendine gelmek: 1) Ayılmak. 2) Aklı başına gelmek. 3) Durumu düzeltmek.

Kitaptaki kalıp sözler şunlardır:

- "- **Merhaba**"

  Merhaba: 1**.** *isim* Selam 2. *ünlem bir esenleşme veya selamlaşma.*

- "- **Görüşmek üzere**"

  Görüşmek üzere: Ayrılan kimsenin kalanlara söylediği söz.

- "- **Hoşça kal**"

  Hoşça kal: Ayrılan kimsenin kalanlara söylediği bir iyi dilek sözü.

- "- **Hoş geldiniz**"

  Hoş geldiniz: 1) Gelen kişiye söylenen selamlama sözü.

- "- **Hoş bulduk**, diyoruz"

  Hoş bulduk: `hoş geldiniz` sözüne verilen karşılık.

Kitaptaki kültürel ögeler şunlardır:

Türbe Ziyareti,

Türbe ziyaretleri, günlük hayat içerisinde kendisine yer bulmuş uygulamalardandır. Bu ziyaretler insanlar tarafından ister bâtıl addedilsin, isterse dini yaşantının bir başka şekli olarak görülsün, türbelere birtakım fonksiyonlar yüklenmiş, dünyevi ve uhrevi faydalar beklenilen mekânlar haline gelmiştir. Manevi maksatla ziyarette, ziyaretçiler, sadece orada dua etmek, Allah'ın rızasını kazanabilmek, ibadet etmek, sevap kazanmak, ruhen bir rahatlama duymak, türbede medfun bulunan kişiye duyulan minnettarlık sebebiyle ona karşı bir vefa borcunu yerine getirmek, manevi bir haz ve feyiz almak amacını taşımaktadırlar. (YILMAZ, 2016)

Bursa Kebabı (İskender Kebabı),

1867 yılında Mehmet oğlu İskender Efendi; kebapçıların yaygın olduğu Bursa Kayhan'daki dükkânlarında, bütün olarak ve yere paralel biçimde odun kömürü ile pişirilen kuzu etini sinir ve kemiklerinden ayırdıktan sonra, dikey çubuğa kat kat yerleştirir ve dik bir ocağın önünde döndürerek pişirmeye başlar. Et ince-ince kesilir, kebaplık pide adı verilen pideler küçük parçalara ayrıldıktan sonra ocakta kızartılır, kesilen etler pidelerin arasına yerleştirilir. Bu farklı kebap Bursa'da çok dikkat çeker ve İskender Efendi'nin "dönen kebabı" olarak adlandırılır. Uludağ yaylalarındaki otlar ve kekik ile beslenen koyun ve kuzu etleri ila hazırlanan kebap, yoğurt, domates sosu ve tereyağı ile tatlandırılarak Bursa ile özdeşleşmiş marka olmuştur. (https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/neyenir/bursa-kebabi-skender-kebap)

Ahmet Vefik Paşa Devlet Tiyatrosu- Bursa,

1938 yılında Halkevi olarak inşa edilen, bugün Ahmet Vefik Paşa Devlet Tiyatrosu olan binada tiyatro oyunları sahnelenmiştir. Devlet Tiyatrosu, Halkevleri'nin 1952 yılında kapanmasıyla, bir süre sinema olarak kullanılmış, 1957'de ise dönemin valisi İhsan Sabri Çağlayangil döneminde, alt ve üst katlardaki sinemaların (Marmara ve Tan sinemaları) boşaltılarak yapılan kalıcı düzenlemelerle iki katlı bu mekân, Ahmet Vefik Paşa

Devlet Tiyatrosu olarak yeniden açılmıştır. İlk gece, İdil Biret bir piyano konseri vermiş, Haldun Dormen ve Muammer Karaca gibi tiyatrocular çeşitli eserlerden bölümler sergilemişlerdir. (https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/ahmet-vefik-pasa-devlet-tiyatrosu)

4.5. "Laleye Sor" Adlı Hikâye Kitabında Söz Varlığı Unsurları ve Kültürel Ögeler

"Laleye Sor" adlı A1 ve A2 seviyesindeki hikâye kitabındaki atasözü, deyim, kalıp ifade ve kültürel ögeler belirlenmiştir. Hikâye kitabında toplamda bir (1) deyime, üç (3) kalıp söz ve iki (2) kültürel ögeye rastlanılmıştır. Atasözüne ise rastlanılmamıştır.

"Laleye Sor" Adlı Hikâye Kitabında Söz Varlığı Unsurları ve Kültürel Ögeler			
Deyim	**Atasözü**	**Kalıp Söz**	**Kültürel Öge**
"… **ziyaret ediyorlar**."	Atasözüne rastlanılmamıştır.	"**Merhaba** Umay!" "**Özür dilerim**." "İyiyim. **Teşekkür ederiz**."	"**Lale Devri**" "**Lale**"

Kitaptaki deyimler ve sözlük anlamları şunlardır:

- "… **ziyaret ediyorlar**."

  Ziyaret etmek: 1) Birini görmeye gitmek. 2) bir yeri görmeye gitmek.

Kitaptaki kalıp sözler şunlardır:

- "**Merhaba** Umay!"

  Merhaba: 1**.** *isim* Selam 2. *ünlem bir esenleşme veya selamlaşma.*

- "**Özür dilerim**."

  Özür dilemek: 1) Özrünü ileri sürerek bir işi yapmayı istememek, bir işten bağışlanmasını istemek. 2) Yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek.

- "İyiyim. **Teşekkür ederiz**."

  Teşekkür ederim: Hoşnutluğunu anlatmak.

Kitaptaki kültürel ögeler şunlardır:

"Lale",

Romalılar ve Bizanslılar döneminde tanınmayan lâle Anadolu'da XII. yüzyıldan itibaren süs bitkisi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Lâlenin Türkiye'den Avrupa'ya ne zaman götürüldüğü kesin olarak bilinmemektedir. Avusturya-Macaristan imparatorunun Kanûnî Sultan Süleyman nezdindeki elçisi Ootgeer Giselijn van Busbeke'in İstanbul'dan Avrupa'ya götürdüğü bitkiler arasında lâle soğanlarının da bulunduğu sanılmaktadır. 1559 Nisan'ında Augsburg'da (Almanya) Hewart'ın bahçesinde çiçek açan lâle türü İsviçreli tabiat bilgini Konrad Gesner tarafından "tulipa turcarum" (Türk lâlesi) olarak adlandırılmıştır. Lâle tutkusu, bütün dünyada zaman zaman "lâle deliliği" (tulipomania) diye anılan aşırı boyutlara ulaşmıştır. Bu tutkunun, lâlenin XVI. yüzyıl İstanbul'unda kültür yoluyla çok sayıda çeşidinin elde edilmesiyle arttığı ve XVIII. yüzyılda, özellikle sonradan Lâle Devri (1718-1730) denilen dönemde doruğa ulaştığı bilinmektedir. Bugün Avrupa ülkelerinde lâle bitkisi için kullanılan "tulip" kelimesi, Türkler'in bu bitkiye "tulipan" adını verdiklerini kaydeden Busbeke'in hâtıratına dayanmaktadır. S. W. Murray, bu ismin Türkler'in başlarına

sardıkları tülbentle ilgili olduğunu kaydetmektedir. Kelimenin "sarık biçimindeki çiçek" anlamında tülbentten gelmiş olması ihtimali kuvvetlidir. (TDV, 2003.)

"Lale Devri",

XVIII. yüzyıl Osmanlı kroniklerinde Lâle Devri adı altında bir dönem tanımlaması mevcut değildir. 1718'de Avusturya ve müttefiki Venedik'le imzalanan Pasarofça Antlaşması'nın ardından başlayan uzun barış döneminde başta Haliç ve Boğaziçi olmak üzere iptilâ derecesine varan bir yaygınlıkta lâle yetiştirildiğinden ilk defa Yahya Kemal Beyatlı bu devir için Lâle Devri tabirini kullanmıştır. Tarihçi Ahmed Refik Altınay tarafından 1913 yılında İkdam gazetesinde tefrika edilen makalenin ve iki yıl sonra basılan kitabın başlığında kullanılan bu ad Osmanlı tarih literatüründe yaygınlık kazanmış, Osmanlı tarihinin bir zevk, eğlence, barış, yenileşme ve sivil reform döneminin başlangıcı olarak anlaşılmıştır. (TDV, 2003)

SONUÇ

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlardan olan üniversitelere bağlı TÖMER, Yunus Emre Enstitüsü ve Maarif Vakfı tarafından Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için çeşitli materyaller hazırlanmaktadır. Bu kurumlardan biri olan Yunus Emre Enstitüsü ise hazırladığı ders kitapları ve yardımcı kaynaklar ile ön plana çıkmaktadır. Türkçenin söz varlığını ve Türk kültürünü bu materyallerdeki metinlere işleyerek Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmek isteyenlerin hem Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenmesini sağlamaktadır. Yunus Emre Enstitüsünün hazırladığı yardımcı kaynaklardan olan A1 ve A2 seviyesindeki bireylere hitap eden, "Diller İçin Avrupa Ortak Çerçevesi" ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ilkeleri doğrultusunda hazırlanan ve hikâye türünde yazılan "Anadolu Hikayeleri" adlı beş (5) farklı hikâyeden oluşan bu seti yayımlamıştır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde edebi metin türlerinin kullanılması dil öğretim sürecine olumlu katkıda bulunmaktadır. Oluşturulan bu set sayesinde hem Türkçenin öğretimi hem de Türk kültürüne ait unsurların bağlama uygun aktarılması amaçlanmıştır. Yapılan bu çalışmada ise Yunus Emre Enstitüsünün ortaya koyduğu A1 ve A2 dil seviyesindeki "Anadolu Hikayeleri" adlı setteki söz varlığı unsurları- deyim, atasözü- kalıp ifade- ve Türk kültürünü yansıtan unsurlar tespit edilip hem tablo halinde gösterilmiş hem de her bir söz varlığı unsurunun ve kültürel ögelerin açıklaması yapılmıştır.

"Anadolu Hikayeleri" adlı beş (5) farklı kitaptan oluşan setin ilk hikayesi olan "Yılkı" da dokuz (9) deyime, iki (2) kalıp söze ve dört (4) kültürel ögeye rastlanılmıştır. Atasözüne ise hiç rastlanılmamıştır. Setin ikinci kitabı olan "Bayramlık" adlı hikâyede, dört (4) deyime, iki (2) kalıp söze ve beş (5) kültürel ögeye rastlanılmıştır. Atasözüne ise rastlanılmamıştır. Üçüncü kitap olan "Bir Bardak Çay" adlı hikâyede, üç (3) deyime, iki (2) kalıp söz ve iki (2) kültürel ögeye rastlanılmıştır. Atasözüne ise rastlanılmamıştır. Dördüncü kitap olan "Kırmızı Ayakkabılar" adlı hikâyede, üç (3) deyime, iki (2) kalıp söz ve iki (2) kültürel ögeye rastlanılmıştır. Atasözüne ise rastlanılmamıştır. Setin son kitabı olan "Laleye Sor" adlı hikâyede ise bir (1) deyime, üç (3) kalıp söz ve iki (2) kültürel ögeye rastlanılmıştır. Atasözüne ise rastlanılmamıştır. Toplam olarak bu sette yirmi (20) deyim, on bir (11) kalıp söz, on beş (15) kültürel unsur belirlenmiş olup setteki hiçbir hikâyede atasözü belirlenmemiştir. Temel dil kullanım seviyesi olarak belirlenen A1 ve A2 düzeyinde atasözünün kullanılmaması olumsuz bir durum oluşturmamaktadır. Çünkü atasözlerinin anlaşılması ve açıklanması için bireyin dil seviyesinin daha üst düzeyde olması gerekmektedir. A1 ve A2 düzeyinde kalıp sözlerin verilmesi ve kullanılmasının teşvik edilmesi, bu düzeylerin yeterliliğine bakıldığında uygun olduğu görülmektedir. Kalıp sözler günlük hayatta sürekli kullanılan unsurlardır. Deyimler de atasözleri gibi dilin zenginliğini yansıtan unsurlardır. Bu sette kullanılan deyimlerin toplam sayısına ve her bir hikayedeki deyim sayısına bakıldığında, A1 ve A2 seviyesinde olan bir birey için makul düzeyde deyimin kullanıldığı belirlenmiştir. Deyimlerin kullanılması ve anlaşılması ile ilgili 1 ve A2 seviye kazanımları da bu durumu desteklemektedir. Kültürel unsurlar ise her dil seviyesinde kullanılması ve dili öğrenmek isteyen bireye aktarılması hem dili hem de o dilin kültürünü öğrenmesinin sağlamaktadır. Bu sette de günlük yaşam içindeki kültürel unsurların ve geçmişten gelen kültürel unsurların aktarımı sağlanmıştır.

Yunus Emre Enstitüsünün hazırladığı bu set, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmek isteyen A1 ve A2 seviyedeki bireyler için yardımcı bir kaynak olarak kullanılması, bireyin dil öğrenme sürecini olumlu olarak etkileyecektir. Bu çalışma sonucunda belirlenen söz varlığı unsurlarının- deyim, atasözü- kalıp söz- ve kültürel ögelerin A1 ve A2 düzeyi bir yardımcı kaynakta yer almasının yeterli düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Kaynakça

AKSAN, D. (2021), Türkçenin Sözvarlığı, Bilgi Yayınevi: Ankara

ÖZDEMİR, C. (2018), Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Tarihçesi, Alatoo Academıc Studıes. 2018. № 2

BARIN, E. (2004). Yabancılara Türkçe Öğretiminde İlkeler. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1, 19.

BARIN, E. (2008). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Nasreddin Hoca Fıkralarının Yeri. Türk Yurdu, 255,61-63.

ER, Kemal O. (2006). Yabancı Dil Öğretim Programlarında Kültürün Etkileri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 39-1,1-14.

GÖKDAYI, Hürriyet. (2008). Bilig Dergisi, Sayı 44: 89-110.

KIRAL B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 15, 170- 189.

ÜLKER, N. (2007). Hitit Ders Kitapları Örneğinde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı Sürecine Çözümleyici ve Değerlendirici Bir Bakış. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GERAY, H. (2006). Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş İletişim Alanından Örneklerle. Ankara

Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtım Genel Müdürlüğü, Neredeyim: Kapadokya (https://tanitma.ktb.gov.tr/TR-22783/kapadokya.html)

Tatoğlu, M. (2019). Çay Sektöründe Mevsimlik Tarım İşçiliği ve Gürcistan Uyruklu Kişilerin İletişim Sorunları, International Social Sciences Studies Journal, 5(36):2942-2946.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 2001. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gıda Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Çay Sanayii Alt Komisyon Raporu, ISBN 975 – 19 – 2883-4, Ankara

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Neredeyim: Çay Kültürü / Tea Culture (https://aregem.ktb.gov.tr/TR-259059/cay-kulturu--tea-culture.html)

YILMAZ, Emre. (2016). Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, "Türbe Ziyaretlerinin Sebepleri ve Fert Üzerindeki Etkileri: Bilecik Örneği".

BAYTOP, B.&KURNAZ, C. (2003) Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi Cilt. 27, S.79-80.

ÖZCAN, A. (2003) Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi Cilt. 27, S.81-84.

Türkiye Kültür Portalı, Geleneksel Mutfak, Bursa Kebabı (İskender Kebabı), (https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/neyenir/bursa-kebabi-skender-kebap)

Türkiye Kültür Portalı, Gezilecek Yerler, Ahmet Vefik Paşa Devlet Tiyatrosu- Bursa, (https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/ahmet-vefik-pasa-devlet-tiyatrosu)

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EYLEM ODAKLI YAKLAŞIM

ACTION-ORIENTED APPROACH IN TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS

Fatih YILMAZ

Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Hilal AKKUŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

ÖZET

İnsanlığın varoluşundan itibaren farklı topluluklar arasında çeşitli sebeplerle iletişime geçme ihtiyacı doğmuştur. Türkler de geçmişte, üç kıtada geniş bir yayılış alanı bulduğu için geçmişten bu güne kadar yabancılarla etkileşim içinde olmuştur. Bu durum yabancılara Türkçe öğretimi ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde zaman içinde, diğer yabancı dil öğretimlerinde olduğu gibi çeşitli yöntem, teknik ve yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bunlardan biri de "eylem odaklı yaklaşım"dır. Eylem odaklı yaklaşım ilk olarak Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Metni'nde gündeme gelmiştir ve zamanla gelişerek etkinliğini sürdürmüştür. Bu yaklaşım dil öğrenirken öğrencilerin hem yaparak yaşayarak birinci elden bilgiler sağlamasına yardımcı olmakta hem de dört temel dil becerisini geliştirmeyi hedeflemektedir. Tamamen modern ve öğrenci merkezli olan eylem odaklı yaklaşıma yönelik etkinlikler, yabancılara Türkçe öğretiminde dil gelişimini sağlamak adına büyük önem taşımaktadır. Etkinliklerde sosyal beceriler ön planda tutulmakta ve böylelikle kültür aktarımı da etkileşim kurularak daha iyi gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada amaç; eylem odaklı yaklaşımın ilkelerine uygun olarak hazırlanmış çeşitli etkinlikler sayesinde Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin sosyal iletişim özelliklerinin gelişimini sağlamak ve bu etkinliklerin yabancılara Türkçe öğretimi alanında eğitim veren öğreticilere yardımcı olmasına kaynaklık etmektir. Bu çalışmadaki etkinlikler, Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Metni'nde belirtilen kazanımlar dikkate alınarak, B1 düzeyinde (orta düzey) özgün olarak hazırlanmış: "Haydi Alışverişe, Yazar Olma Yolunda, Her Kafadan Bir Ses, Reklamlar, Fikirler Yarışıyor" isimli beş (5) etkinlik uygulamasından oluşmaktadır. Sonuç olarak yabancılara Türkçe öğretilirken eylem odaklı yaklaşımın ilkelerine göre oluşturulmuş olan etkinliklerin dil öğrenimini kolaylaştırdığı ve bu süreci eğlenceli bir hale getirdiği için yabancı dil eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Yaklaşım hem anlama (dinleme-okuma) hem de anlatma (konuşma-yazma) becerilerini geliştirmenin yanı sıra öğrenciye günlük hayatta kullanılan dilin uygun bağlamda kullanımını da desteklemektedir. Aynı zamanda öğrencilerin konuşma kaygılarının da azalmasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etkinlikler, Eylem odaklı yaklaşım, Yabancılara Türkçe öğretimi.

ABSTRACT

Since the existence of humanity, there has been a need to communicate between different communities for various reasons. Since the Turks had a wide spread in three continents in the past, they have interacted with foreigners from past to present. This situation has brought with it the need to teach Turkish to foreigners. In teaching Turkish as a foreign language, various methods, techniques and approaches have been developed over time, as in other foreign language teaching. One of them is the "action-oriented approach". The action-oriented approach first came to the fore in the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) and continued to be effective over time. While learning a language, this approach not only helps students gain first-hand information by doing and experiencing, but also aims to develop four main language skills. Activities for an action-oriented approach, which is completely modern and student-centered, are of great importance in terms of providing language development in teaching Turkish to foreigners. Social skills are prioritized in the activities, and thus, cultural transfer is carried out better by establishing interaction. The aim of this study is to ensure the development of social communication characteristics of foreign students learning Turkish through various activities prepared in accordance with the principles of the action-oriented approach and to be a source

for these activities to help the instructors who teach Turkish to foreigners. The activities in this study were developed at B1 level (intermediate level), taking into account the achievements stated in the Common European Framework of Reference for Languages: These five (5) activities are; "Let's Go Shopping, On the Way to Become a Writer, A Voice from Every Head, Advertisements, Ideas Compete". As a result, it is seen that the activities developed according to the principles of the action-oriented approach while teaching Turkish to foreigners have an important place in foreign language teaching, as they facilitate language learning and make this process enjoyable. The approach not only improves receptive (listening-reading) and productive (speaking-writing) skills, but also supports the use of the language used in daily life in the appropriate context. At the same time, it contributes to the reduction of students' speaking anxiety.

Keywords: Activities, Action-oriented approach, Teaching Turkish to foreigners.

GİRİŞ

Geçmişte yabancı dil öğretiminde kullanılan yöntem ve tekniklere yön veren çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiş ve uzun yıllar etkin bir şekilde kullanılmıştır. Ancak bu yaklaşımlar zamanla etkinliğini yitirmiş ve demode hale gelmiştir. Özellikle 21. yy. da yabancılara Türkçe öğretiminde daha modern uygulamalar içeren bir yaklaşım ihtiyacı ve arayışı doğmuştur. Bunun sonucunda dil öğretimine modern ve öğrenci merkezli bir soluk getiren eylem odaklı yaklaşım gündeme gelmiştir. Eylem odaklı yaklaşım için farklı kaynaklarda birçok tanım yapılmıştır. Kimi araştırmacılar eylem odaklı yaklaşımı iletişimsel yaklaşım ile eşdeğer görmüş kimileri de görev temelli yaklaşım ile aynı olduğunu ileri sürmüştür. Kimileri de bu üç yaklaşımı birbirinden farklı yerlere oturtmuş ve eylem odaklı yaklaşımı bir etkinlik yaklaşımı olarak nitelendirmiştir. Bunların yanı sıra, Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Metni'nde ise şu şekilde bir tanımlamaya gidilmiştir: (Bildirişimsel) Görev, belirli bir sonuç elde etmek için, bir birey tarafından gerekli görülen her türlü amaç odaklı eylem olarak tanımlanabilir. Bu, çözülmesi gereken bir sorun, karşılaşılan bir zorunluluk ya da kendisi tarafından belirlenmiş bir amaç olabilir. Bu tanımlama, bir dolabın yerini değiştirmek, bir kitap yazmak, bir sözleşme görüşmesi esnasında belirli şartları kabul ettirmek, iskambil oynamak, bir lokantada yemek ısmarlamak, yabancı dilde yazılmış bir metni çevirmek ya da ekip çalışmasıyla bir sınıf gazetesi çıkarmak gibi birçok eylem için geçerlidir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi dil öğretimi yapılırken kimi zaman bireysel kimi zaman ise grupla bir amaç uğruna bilgiye ya da hedefe ulaşmak için öğrenciyi harekete geçiren her davranış ve etkinlik eylem odaklı yaklaşımı ifade eder diyebiliriz.

Hedef dil öğretilirken birincil amaçlardan biri de dili doğal bir şekilde kullanmaya olanak sağlayan ve öğrenciyi aktif kılan birçok sosyal becerinin kazandırılmasıdır. Aynı zamanda bu yaklaşım ile tasarlanan etkinlikler yabancılara Türkçe öğretilirken dört temel dil becerisinin yanı sıra hedef dilin kültürünü de yakından tanıma fırsatı sunar. Bu da karşı kültüre hakimiyetin en büyük göstergesi olan dil farkındalığını beraberinde getirmektedir.

Eylem odaklı yaklaşım isminden de anlaşılacağı gibi, dil öğretiminde öğrenciyi aktif kılan etkinlikleri baz alır. Genellikle grup çalışmalarına yönelik aktiviteler tercih edilse de bireyselliği ön plana çıkaran etkinliklere de çokça yer verilmektedir. Hatta kimi zaman grup çalışmalarında bireysel değerlendirmelere gidilmiştir. Burada amaç eylem odaklı grup çalışmaları sonucunda her bir öğrencinin bireysel dil kazanımını ve gelişimi hakkında bilgi sahibi olup gerekli düzenlemeye gitmektir. Bu yolla öğrenmenin ne düzeyde gerçekleştirdiğini ve etkinlikten ne derecede istifade edildiğini ölçmek de mümkün olmaktadır.

Tüm dil öğretimi ve öğreniminde kullanılan yaklaşım, yöntem ve tekniklerde olduğu gibi eylem odaklı yaklaşım ile tasarlanan etkinlik uygulamalarında da stratejiler büyük bir öneme sahiptir. Bu stratejileri inceleyecek olursak: Eylem Odaklı Yaklaşım;

1) görev tamamlama, öz öğrenme, öz değerlendirme gibi üstbilişsel stratejileri;

2) gözlemleme, ilişkilendirme, önceki edinimleri kullanma, bilgileri bir durumdan diğerine aktarma, bağlamsallaştırma gibi bilişsel stratejileri;

3) başkalarıyla işbirliği yapma, görüşme, kültürel farklılıkları kavrama gibi sosyo-duyuşsal öğrenme stratejileriyle örtüşen boyutları içermektedir. (Günday ve Atmaca, 2017:438).

Eylem odaklı yaklaşım, bilindiği üzere yabancılara Türkçe öğretiminde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşımın ilkelerinden ve yukarıda yer verilen stratejilerden istifade edilerek çeşitli etkinlikler tasarlanmıştır. Bunların çoğu öğrencilerin aktif katılım sağladıkları grup çalışmaları ve işbirlikli yürütülmeye olanak sağlayan etkinliklerdir. Bu etkinlikler hedef dilin sosyal becerilerini kazandırmanın yanı sıra öğrencilerin günlük hayatını şekillendirmeye de bir prova mahiyetindedir. Ancak eylem odaklı yaklaşımın eğitim ortamına nasıl uyarlanması gerektiğine ilişkin şu önerileri dikkate almak gerekir;

1. Sınıfta uygulanabilecek değişik etkinlik çeşitlerini yaygınlaştırın (proje tabanlı eğitim)

2. Eğitim/ders içeriklerinizi, birlikte eyleme dönüştürülecek şekilde düzenleyin. Bu etkinliklerde sadece iletişimi değil yapılacak eylemi de önemseyin.

3. Verilen görevleri ders araç gereçlerinin isteğine değil, ders araç gereçlerini gerçekleştirilecek eylemin hizmetine sunun.

4. Farklı "dil becerilerini"(dinleme/okuma/konuşma/yazma) sadece iletişim kurmaya yönelik değil bir eylem gerçekleştirmek üzere kullanın.

5. Dil sınıfında sadece yabancı dilde iletişim kurmayı değil, diller arasında çeviri faaliyetlerini de uygulayın (Puren, 2008; akt. Coşkun, 2017).

Görüldüğü gibi eylem odaklı yaklaşım eğitim ortamına uyarlanırken eğitimci, öğrencilerin iletişim özelliklerini geliştirmekten ziyade hedeflenen eylemsel faaliyetin ön plana çıkarılmasını amaçlamaktadır. Bu da eylem odaklı yaklaşımı iletişimsel yaklaşımdan ayıran özelliklerden biri haline gelmektedir. Her yaklaşımda olduğu gibi eylem odaklı yaklaşımın da uygulama sürecinde çeşitli avantaj ve dezavantajlarla karşılaşmak mümkündür. Bunları da şu şekilde sıralayabiliriz:

Yabancı Dil Öğretiminde Eylem Odaklı Yaklaşımın Sağladığı Avantajlar

* Öğrenci merkezlidir
* Aktif yaşantılar sunar
* Yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlayan etkinlikler içerir
* Birinci elden bilgiler edinilmesini sağlar
* Grupla ve bireysel etkinlerle birlikte zengin bir uygulama alanı sunar
* Kalıcı öğrenmeler sağlar
* Birçok duyuya hitap eden etkinlikler, öğrenmeyi ve hatırlamayı kolaylaştırıcı etki sağlar
* Sosyal beceriler kazandırır
* Öz denetim ve öz düzenleme becerileri kazandırır
* Hedef dilin kültürünün daha iyi anlaşılmasını sağlar
* Tüm dil becerilerinin (okuma, yazma, konuşma, dinleme) gelişimine yardımcı olur

Yabancı Dil Öğretiminde Eylem Odaklı Yaklaşımın Sağladığı Dezavantajlar

* Zaman açısından ekonomik değildir
* Kalabalık sınıflarda uygulaması zor ve zaman alıcı olabilir
* Etkinliklere katılımda bazı öğrenciler gönüllü olmayabilir
* Kimi etkinlikler sınıf dışında olabileceği için öğretmen tarafından takibi zor olabilir

Görüldüğü gibi eylem odaklı yaklaşım ile yabancı dil öğretiminde elde edilen kazanımlar, olası dezavantajlarından daha fazladır. Öyle ki bu durum yabancılara Türkçe öğretiminde özellikle tercih edilmekte ve bu yaklaşımı cazip hale getirmektedir.

ETKİNLİK UYGULAMALARI

1.Etkinlik: Haydi Alışverişe!

Düzey: B1

Geliştirdiği Beceriler: Konuşma, dinleme/izleme

Yaklaşım: Eylem odaklı yaklaşım

Yöntem–Teknik: Drama

Konuşma (Sözlü Etkileşim) Becerisi Kazanımları:

- Günlük ihtiyaçlarını gidermeye yönelik ayrıntılı diyaloglar kurar.
- Uygun kelime ve kalıp ifadeleri kullanarak anlık gelişen durumlara yönelik diyaloglar kurar.
- Konuşmalara uygun ifade ve kalıpları kullanarak katılır.
- Diyaloglarında deyim ve mecazlı ifadeler kullanır.
- Konuşma esnasında sorular sorar ve kendisine sorulan sorulara cevap verir.
- Diyaloglarında betimleyici ifadeleri kullanır.
- Günlük diyaloglarda onay/kabul/ret/ekleme ifadeleri kullanır.
- Diyaloglarında öneri ifadeleri kullanır.
- İhtiyacı olan herhangi bir konuda ayrıntılı bilgi ve açıklama ister.
- Türk kültüründeki temel beden dili unsurlarını ve bunlara eşlik eden ifade kalıplarını kullanır.
- Konuşmalarında tercih/teklif/tavsiye/uyarı cümlelerini kullanır.
- Diyaloğa uygun (giriş, sürdürme, yönlendirme, sonlandırma) ifadeler kullanır.
- Kısa bir diyalogu canlandırır.
- Yeni öğrendiği kelime ve kalıpları doğru telaffuz eder.
- Yorum ve değerlendirmeler içeren konuşmalara katılır.
- Etkileşime dayalı etkinlik veya oyunlara, ilgili söz varlığını kullanarak katılır.
- Sözsüz iletişim unsurlarını konuşma amacına uygun biçimde kullanır.
- Kültürler arası karşılaştırmalar içeren diyaloglara katılır. (TMV, 2019, s. 46, 47)

Dinleme/İzleme Becerisi Kazanımları:

- Günlük ihtiyaçlara yönelik ifade ve kalıpları belirler.
- Toplumsal yaşam alanlarındaki ihtiyaç ve durumlara (alışveriş, sağlık, güvenlik vb.) ilişkin metinleri/konuşmaları anlar.
- Günlük konuşmalardaki temel deyimleri ve kalıp ifadeleri bağlamdan hareketle anlamlandırır.
- Türk kültüründeki temel beden dili unsurlarını ve bunlara eşlik eden ifade kalıplarını tanır.

- Türkçenin telaffuz özelliklerini fark eder.
- Bir diyalogdaki giriş, konuşmayı sürdürme, yönlendirme ve sonlandırmaya yönelik kalıp ifadeleri belirler.
- Ana dili konuşurları arasında geçen otantik konuşmaların temel iletisini belirler. (TMV, 2019, s. 40,41)

Amaç: Eylem odaklı yaklaşımın ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanan etkinlikte diyaloglar, drama yöntemi ile canlandırılmak amacıyla hazırlanmıştır. Böylelikle yaklaşıma uygun olarak öğrenciler hem hedef dilin sosyal becerilerinin bir provasını yapmış olmakta hem de işbirliği içinde eylemsel bir grup çalışması yaparak öğrenime katkı sağlamaktadır. Etkinlik, başta konuşma ve dinleme becerisi olmak üzere; kelime bilgisi, dil bilgisi, kültür öğretimini ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik tasarlanmıştır.

A) Aşağıdaki diyaloğu, seçtiğiniz bir arkadaşınızla canlandırınız.

HAYDİ ALIŞVERİŞE!

SELİM: Affedersiniz, bu pantolonun fiyatını öğrenebilir miyim?

SATICI: Elbette, elinizde tuttuğunuz pantolonun fiyatı 80 TL.

SELİM: Farklı renkleri var mı acaba?

SATICI: Üç farklı rengi daha var: siyah, kahverengi ve gri. Görmek ister misiniz?

SELİM: Evet, görmek isterim.

(satıcı diğer pantolonları raftan indirir ve Selim seçtiği pantolonu üzerine tutar ve satıcıya dönerek)

SELİM: Bu beden bana uyar mı sizce?

SATICI: İsterseniz giyinme kabinlerinde pantolonu deneyebilirsiniz?

SELİM: Bu iyi fikir, teşekkürler.

(Selim pantolonu giyindikten sonra aynanın önünde pantolonu inceler. Bu sırada satıcı Selim'e yaklaşır)

SATICI: Karar verebildiniz mi?

SELİM: Evet, bu pantolonu satın almak istiyorum.

SATICI: Güzel seçim, hayırlı olsun.

SELİM: Teşekkürler.

(Selim kasaya yönelir ve ödemeyi yapar)

SATICI: Allah bereket versin.

SELİM: (gülümseyerek) Eyvallah! Bereketini görün, hayırlı işler.

B) Yukarıda bir giyim mağazasında alışveriş sürecini göstermek için Selim ve satıcı arasında geçen diyalog metnine yer verilmiştir. Aşağıdaki soruları buna göre cevaplayınız.

1- Diyalog metni hakkında ne düşünüyorsunuz?

……....

2- Diyalogları tekrar okuyunuz ve sizin kültürünüzden farklı olduğunu düşündüğünüz kısımların altını kırmızı kalem ile çiziniz ve bunları aşağıdaki boşluğa yazınız.

……

3- Okuduklarınızda geçen kalıp sözleri bulup aşağıdaki boşluklara yazınız ve her biriyle yeni cümleler oluşturunuz.

Hayırlı olsun

…….

Allah bereket versin

……..

Bereketini gör

……..

Hayırlı işler

……

Eyvallah

……

C) Az önce arkadaşlarınız tarafından canlandırılan alışveriş konulu drama ile ilgili verilen aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1- Drama metni arkadaşlarınız tarafından canlandırıldığında neler hissettiniz?

……

2- Arkadaşlarınız drama yaparken bazı kelimeleri telaffuz etmelerinde yanlışlık yaşandı mı, yaşandıysa hangi kelimelerde hata yapılmıştır ve doğrusu nasıl olmalıdır?

……...

3- Siz de farklı bir konuda drama metni oluşturunuz. Ardından birkaç arkadaşınızla bu metni bir oyuna çevirip sahneleyiniz.

2.Etkinlik: Yazar Olma Yolunda

Düzey: B1

Geliştirdiği Beceri: Yazma becerisi

Yaklaşım: Eylem odaklı yaklaşım

Yöntem-Teknik: Grup şeklinde (İşbirlikli) yazma

Yazma Becerisi Kazanımları:

- Betimleyici metinler yazar.
- Taslak oluşturarak metinler yazar.
- Sebep-sonuç/amaç-sonuç cümleleri kurar.
- Bir metni bağlama uygun biçimde tamamlar.
- Öyküleyici metinler yazar.
- Bağlayıcıları kullanarak nesne/yer/durum veya olaylarla ilgili görüşlerini anlatan metinler yazar.
- Gözlem ve izlenim içeren metinler yazar.
- Cümle bağlayıcılarını kullanarak kısa metinler yazar.

- Deyimleri kullanarak kısa metinler yazar.
- Metinlerinde bağlama uygun mecazlı ifadeleri kullanır.
- Anahtar kelimelerden hareketle metinler yazar.
- Aynı kavram alanına giren kelimeleri kullanarak metinler yazar.
- Yazılarını bir konu ve ana fikir etrafında planlar.
- Giriş, gelişme ve sonuç paragrafları yazar.
- Noktalama işaretlerini işlevlerine uygun olarak kullanır.
- Yazım kurallarına dikkat ederek yazar.
- Yazma amacını belirler.
- Yazma amacına uygun strateji, yöntem ve teknikleri kullanır. (TMV, 2019, s. 68, 69)

Amaç: Yabancı öğrencilerin özellikle yazma becerisini geliştirmek amacıyla işbirlikli hikaye yazma etkinliğine yer verilmiştir. Bu etkinlik sayesinde öğrencilerin hem anlatma hem de kendini ifade etme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Öğrenciler yazarken aynı zamanda dil bilgisi becerini de doğrudan geliştirme fırsatı bulacaktır.

A) Sınıftan üçlü grup oluşturarak, her bölümünü (serim, düğüm, çözüm) bir arkadaşınız tasarlayacak şekilde, aşağıdaki başlığa ve giriş paragrafına uygun olarak bir hikaye tasarlayınız.

CAN DOSTUM

En sevdiğim mevsimdir yaz. Çünkü havalar ısınır, tatil planları yapılır ve en önemlisi ne zaman yaz gelse en sevdiğim arkadaşımla geçirdiğim o güzel anılar gelir aklıma. Ardından yüzümde farkında olmadan kocaman bir gülümseme oluşur. Geçtiğimiz yaz mevsiminde ise diğer yaz tatillerinden daha farklı bir olay yaşadık. Benim ailem ve arkadaşımın ailesi, hep birlikte piknik yapmaya karar verdik. Sabah erkenden uyandık. Tüm hazırlıkları tamamlayıp yola koyulduk.

(Leyla)……...……
……
……
……
……

(Ömer)……
……
……
……
……

(Deniz)……
……
……
……
……

B) Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1- Arkadaşlarınızın yazmış olduğu hikaye hakkında ne düşünüyorsunuz?

……

2- Dostluk denildiğinde aklınıza neler gelmektedir?

……

3- Sizin de bir dostunuzla yaşadığınız özel bir anınız var mı, varsa kısaca anlatır mısınız?

……

4- Siz de arkadaşlarınızın yazdığı metnin ana temasına uygun birer şiir yazınız ve sınıftaki arkadaşlarınızla paylaşınız.

……..

……..

……..

……..

C) Aşağıda dostluk ile ilgili atasözlerine yer verilmiştir. Bu atasözlerinin anlamlarını araştırıp altta verilen boşluklara yazınız.

1- Dost kara günde belli olur.

……..

2- Dost dostun ayıbını yüzüne söyler.

…….

3- Dost, acı söyler fakat doğru söyler.

……..

4- Ağaç yaprağıyla, insan dostuyla güzeldir.

……..

3.Etkinlik: Her Kafadan Bir Ses

Düzey: B1

Geliştirdiği Beceri: Konuşma, dinleme/izleme

Yaklaşım: Eylem odaklı yaklaşım

Yöntem-Teknik: Altı şapkalı düşünme

Konuşma (Sözlü Etkileşim) Becerisi Kazanımları:

- Konuşmalara uygun ifade ve kalıpları kullanarak katılır.
- Kültürler arası karşılaştırmalar içeren diyaloglara katılır.
- Sebep-sonuç/amaç-sonuç cümleleri kurar.
- Bir tartışmada görüşlerini gerekçeleriyle ifade eder.

- Tahmin, plan veya tasarıların konuşulduğu diyaloglara katılır.
- Bir şeyin işleyişine/yapılışına ilişkin diyaloglara katılır.
- Yorum ve değerlendirmeler içeren konuşmalara katılır.
- Ana dili konuşurları arasında geçen konuşmalara katılır. (TMV, 2019, s. 46, 47)

Dinleme/İzleme Becerisi Kazanımları:

- Günlük ihtiyaçlara yönelik ifade ve kalıpları belirler.
- Günlük konuşmalardaki temel deyimleri ve kalıp ifadeleri bağlamdan hareketle anlamlandırır.
- Söz varlığı unsurlarını bağlamdan hareketle anlamlandırır.
- Bir şeyin/işin yapılışına ilişkin tarif ve yönergeleri takip eder.
- Tercih/teklif/tavsiye/uyarı bildiren cümleleri ayırt eder.
- Gözlem ve izlenimleri içeren ifadeleri belirler
- Yorum ve değerlendirmeleri ayırt eder.
- Karşılaştırma içeren ifadeleri belirler.
- Gerekçelendirme ifadelerini belirler.
- Sebep-sonuç/amaç-sonuç ilişkilerini belirler.
- Olumlu ve olumsuz görüşleri ayırt eder.
- Mizahi metinlerin iletisini belirler. (TMV, 2019, s. 40,41)

Amaç: Öncelikli olarak yabancı öğrencilerin okurken zevk alacakları ve hedef dilin kültürünü aktarmayı hedefleyen bir metin kullanılmıştır. Yine bu metnin konu alanı üzerinden altı şapkalı düşünme tekniği ile farklı bakış açıları kullanılarak konuşma becerisinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Etkinlik aynı zamanda okuma, dil bilgisi, dinleme ve kelime bilgisi gibi becerilerini de geliştirici rol oynamaktadır.

YA TUTARSA?

Hoca, Akşehir Gölü'nün kenarına gelerek elindeki yoğurt kasesini bir kaşıkla göle boşaltıp karıştırır. Bunu gören biri ne yaptığını sorar:

— Yoğurt mayalıyorum, der.

— Hiç göl yoğurt mayasını tutar mı?

Deyince hoca şu cevabı verir:

— Ya tutarsa!.. (Yaşaroğlu, 1961:85)

A) Yukarıda okuduğunuz fıkra ile ilgili aşağıdaki sözlük çalışmalarını yapınız.

1- Maya katılarak koyulaştırılmış beyaz, kıvamlı bir süt ürünü:

…….(**yoğurt**)

2- Çoğunlukla bakırdan yapılan küçük kova:

……..(**bakraç**)

3- Bazı besinlerin yapımında mayalanmayı sağlamak için kullanılan madde, ferment:

……..(**maya**)

4- Yemek yemek, eğlenmek için açık alanda yapılan günübirlik gezinti:

……(**piknik**)

B) Aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1- Yukarıda anlamlarını sözlükten araştırdığınız etkinlikteki kelimelerin hangileri sizin kültürünüzde vardır?

……....

2- Daha önce yoğurt mayalama işlemine şahit oldunuz mu?

……

3- Sadece kendi ülkenize has olduğunu düşündüğünüz ürünler nelerdir?

…….....

4- Okuduğunuz Ya Tutarsa isimli fıkra hakkında ne düşünüyorsunuz?

……

5- Sizin kültürünüzde de Nasreddin Hoca gibi ünlü fıkra yazarları var mı? Varsa kısaca bilgi veriniz.

……

C) Aşağıdaki etkinliği, üzerinde belirtilen yönergeye göre uygulayınız.

4.Etkinlik: Reklamlar

Düzey: B1

Geliştirdiği Beceri: Yazma, konuşma, dinleme/izleme

Yaklaşım: Eylem odaklı yaklaşım

Yöntem-Teknik: İstasyon

Konuşma (Sözlü Etkileşim) Becerisi Kazanımları:

- Uygun kelime ve kalıp ifadeleri kullanarak anlık gelişen durumlara yönelik diyaloglar kurar.
- Konuşmalara uygun ifade ve kalıpları kullanarak katılır.
- Diyaloglarında deyim ve mecazlı ifadeler kullanır.
- Diyaloglarında öneri ifadeleri kullanır.
- Güncel olay veya haberlere ilişkin bilgi alışverişinde bulunur.

- Türk kültüründeki temel beden dili unsurlarını ve bunlara eşlik eden ifade kalıplarını kullanır.
- Sözsüz iletişim unsurlarını konuşma amacına uygun biçimde kullanır.
- Kültürler arası karşılaştırmalar içeren diyaloglara katılır.
- Konuşmalarında tercih/teklif/tavsiye/uyarı cümlelerini kullanır.
- Tahmin, plan veya tasarıların konuşulduğu diyaloglara katılır.
- Bir şeyin işleyişine/yapılışına ilişkin diyaloglara katılır.
- Yorum ve değerlendirmeler içeren konuşmalara katılır.
- Etkileşime dayalı etkinlik veya oyunlara, ilgili söz varlığını kullanarak katılır. (TMV, 2019, s. 46, 47)

Dinleme/İzleme Becerisi Kazanımları:

- Günlük ihtiyaçlara yönelik ifade ve kalıpları belirler.
- Günlük konuşmalardaki temel deyimleri ve kalıp ifadeleri bağlamdan hareketle anlamlandırır.
- Mecazlı ifadeleri belirler.
- Türk kültüründeki temel beden dili unsurlarını ve bunlara eşlik eden ifade kalıplarını tanır.
- Görüntülü ve/veya sesli reklamlarda sunulan açık ve örtük iletileri belirler.
- Sözel bilgileri görsellerle ilişkilendirir.
- Kutlama/tebrik/teşekkür/ davet veya taziye içerikli basit metinleri/konuşmaları anlar.
- Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.
- Bir diyalogdaki giriş, konuşmayı sürdürme, yönlendirme ve sonlandırmaya yönelik kalıp ifadeleri belirler.
- Mizahi metinlerin iletisini belirler. (TMV, 2019, s. 40,41)

Yazma Becerisi Kazanımları:

- Yazılarında yeni öğrendiği kelimeleri/kalıp ifadeleri kullanır.
- Kutlama, tebrik/davet mesajları/metinleri yazar.
- Tercih/teklif/ tavsiye veya uyarı içeren kısa metinler yazar.
- Bilgilendirme amaçlı kısa tanıtım yazıları yazar.
- Görsellerle desteklenmiş bilgilendirici ve tanıtıcı kısa metinler hazırlar.
- Yazılarında öneri ifadelerini kullanır.
- Yorum ve değerlendirmeler içeren metinler yazar.
- Geleceğe yönelik tahminler/çıkarımlar içeren metinler yazar.
- Belli bir aşama ve süreci anlatan metinler yazar.
- Duyuru/ilan metinleri yazar.
- Afiş veya broşür benzeri metinler hazırlar.
- Noktalama işaretlerini işlevlerine uygun olarak kullanır.
- Yazım kurallarına dikkat ederek yazar.
- Yazma amacını belirler.

- Yazma amacına uygun strateji, yöntem ve teknikleri kullanır. (TMV, 2019, s. 68, 69)

Amaç: Eylem odaklı yaklaşımın temel ilkeleri dikkate alınarak hazırlanmış olan etkinliklerde öğrencilerin aktif olarak uygulamalara katılımına olanak sağlaması açısından istasyon tekniği seçilmiştir. Bu etkinlikler üzerinden öğrencilerin hem işbirlikli olarak sosyal bir faaliyetin birer parçası ve tamamlayıcı olması hem de karşılıklı etkileşim içerisinde bulunularak konuşma ve dinleme becerilerinin doğrudan geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca etkinliğe konu olan ve hedef dilin kültürünü başarılı bir şekilde yansıtan diyalog metni ile okuma, dil bilgisi ve kelime bilgisi becerilerinin de geliştirilmesi hedeflenmektedir.

BAYRAMLAŞMA BAYRAMI

(Karagöz gelir, içeri girerler.)

HACİVAT – Karagöz'üm hoş geldin!

KARAGÖZ – Hoş bulduk Hacı Cavcav, hoş bulduk! Ver elini öpeyim!

HACİVAT – Efendim, bu ne el öpmesi?

KARAGÖZ – Pataklarım ha, öğrenemedin mi? Bayramlaşma el öpmesi tabi…

HACİVAT – Tamam, biliyorum da bayramın daha ilk gününde bu kaçıncı bayramlaşma?

KARAGÖZ – Köftehor, kaçıncı olursa olsun, bayramlaşma kötü mü?

HACİVAT – Canım kötü olur mu? Bayram güzel, bayramlaşma çok güzel ama…

KARAGÖZ – İyi ya, benim bayramın ilk günü fırsat buldukça senin elini öpmem de hepsinden güzel…

HACİVAT – Artık yeter efendim! Bayram namazından sonra sabah câmide bayramlaştık.

KARAGÖZ – Yalan söyleme! Bayram bahşişi almak herkesin içinde ayıp olur diye dışarıda bayramlaştım.

HACİVAT – Her ne ise… Beraber yürüdük, evlerimize ayrılırken tekrar bayramlaştın! Yine ses çıkarmadım.

KARAGÖZ – Hele ses çıkar da göreyim. "Hacivat benimle bayramlaşmıyor, elini öptürmüyor" diye bağırırım.

(...)

(http://www.masaloku.com/karagoz-hacivat-bayramlasma-bayrami.htm)

A) Yukarıda bir bayram sabahını anlatan, mizah ile bezenmiş Karagöz ve Hacivat'ın hayat verdiği Bayramlaşma Bayramı isimli gölge oyununa ait diyaloglara yer verilmiştir. Okuduğunuz oyun metninden hareketle aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1- Okuduğunuz oyun metni ile ilgili neler düşünüyorsunuz?

……..

2- Sizin kültürünüzde hangi bayramlar vardır ve bu bayramları nasıl kutlarsınız?

……..

3- Daha önce gölge oyunu izlediniz mi? İzlediyseniz kısaca konusunu anlatır mısınız?

……..

4- Sizin ülkenizde gölge oyununa benzer oyunlar var mı, varsa bunlar nelerdir?

……..

B) Aşağıdaki kelimeleri sözlükten bulup aşağıdaki boşlukları doldurunuz.

Bayramlaşma:

……

(Bayramlaşmak işi)

El öpmek:

……

(Yaşlı veya saygı gösterilmesi gereken kimselerin sağ elinin üstünü önce dudağa, sonra alna götürmek)

Gölge oyunu:

……

(Geriden ışıkla aydınlatılmış bir perde arkasında hareket ettirilen resimlerin gölgelerinden yararlanılarak oynatılan oyun)

C) Yukarıda verilen Bayramlaşma Bayramı isimli gölge oyunu 1 hafta sonra sahnelenecektir. Ama bunu halka duyurmak için reklama ihtiyaç vardır. Sınıfta arkadaşlarınızla dört grup oluşturarak reklam için yapılan her etkinliğe farklı katkılarda bulunabilirsiniz. Bunun için arada bir etkinliğinizi yarıda bırakıp diğer grup arkadaşlarınızla yer değiştirmeniz gerekecek. Haydi başlayalım!

1.GRUP

(SLOGAN)

İZLEYECEĞİNİZ EN İYİ GÖLGE OYUNU BURDA!

OYUNUMUZ GÜLME GARANTİLİDİR, GÜLMEZSENİZ PARANIZ İADE!

2.GRUP

(AFİŞ)

BAYRAMLAŞMA BAYRAMI

3.GRUP

(RESİM)

4.GRUP

(DİYALOG)

Hacivat:

Karagöz:

Hacivat:

Karagöz:

Hacivat:

Karagöz:

5.Etkinlik: Fikirler Yarışıyor

Düzey: B1

Geliştirdiği Beceri: Konuşma, dinleme/izleme

Yaklaşım: Eylem odaklı yaklaşım

Yöntem-Teknik: Görüş geliştirme

Konuşma (Sözlü Etkileşim) Becerisi Kazanımları:

- Uygun kelime ve kalıp ifadeleri kullanarak anlık gelişen durumlara yönelik diyaloglar kurar.
- Konuşmalara uygun ifade ve kalıpları kullanarak katılır.
- Diyaloglarında deyim ve mecazlı ifadeler kullanır.
- Diyaloglarında betimleyici ifadeleri kullanır.
- Günlük diyaloglarda onay/kabul/ret/ekleme ifadeleri kullanır.
- Diyaloglarında öneri ifadeleri kullanır.
- Güncel olay veya haberlere ilişkin bilgi alışverişinde bulunur.
- İhtiyacı olan bir konuda bilgi ve açıklama ister.
- Tekrarı istendiğinde söylediklerini ayrıntılandırarak açıklar.
- İhtiyacı olan herhangi bir konuda ayrıntılı bilgi ve açıklama ister.
- Toplumsal yaşam alanlarındaki durum ve sorunlara yönelik konuşmalara katılır.
- Türk kültüründeki temel beden dili unsurlarını ve bunlara eşlik eden ifade kalıplarını kullanır.
- Sözsüz iletişim unsurlarını konuşma amacına uygun biçimde kullanır.
- Kültürler arası karşılaştırmalar içeren diyaloglara katılır.
- Kültürel bir öge/gelenek veya mekâna ilişkin konuşmalara katılır.
- Sebep-sonuç/amaç-sonuç cümleleri kurar.
- İstek veya şikâyetlerini anlatan diyaloglar kurar.
- Bir tartışmada görüşlerini gerekçeleriyle ifade eder.
- Diyaloglarında karşılaştırmalara yer verir.
- Konuşmalarında tercih/teklif/tavsiye/uyarı cümlelerini kullanır.
- Diyaloğa uygun (giriş, sürdürme, yönlendirme, sonlandırma) ifadeler kullanır.
- Konuşmayı sürdürmek için uygun ifadeler (teşvik, onay, takdir, itiraz vb.) kullanır.
- Diyaloglarında konu bütünlüğünü sağlamaya yönelik ifadeler kullanır.
- Diyaloglarda duygularını ifade eder ve duygularını yansıtan kişiye uygun karşılıklar verir.
- Etkileşime dayalı etkinlik veya oyunlara, ilgili söz varlığını kullanarak katılır.
- Ana dili konuşurları arasında geçen konuşmalara katılır.
- Yorum ve değerlendirmeler içeren konuşmalara katılır.
- Konuşmacıdan görüşlerini gerekçelendirmesini ister. (TMV, 2019, s. 46, 47)

Dinleme/İzleme Becerisi Kazanımları:

- Günlük ihtiyaçlara yönelik ifade ve kalıpları belirler.
- Söz varlığı unsurlarını bağlamdan hareketle anlamlandırır.
- Tercih/teklif/tavsiye/uyarı bildiren cümleleri ayırt eder.
- Yorum ve değerlendirmeleri ayırt eder.
- Onay, kabul, ret ve ekleme ifadelerini tanır.
- Bir diyalogdaki giriş, konuşmayı sürdürme, yönlendirme ve sonlandırmaya yönelik kalıp ifadeleri belirler.

- Dinlediklerini/izlediklerini içerik açısından karşılaştırır.
- Etkin katılmadığı konuşmaları ana hatlarıyla takip eder.
- Gerekçelendirme ifadelerini belirler.
- Sebep-sonuç/amaç-sonuç ilişkilerini belirler.
- Olumlu ve olumsuz görüşleri ayırt eder.
- Görüş/eleştiri veya yorumları ayırt eder.
- Bir söyleşiyi ana hatlarıyla takip eder.
- Ana dili konuşurları arasında geçen otantik konuşmaların temel iletisini belirler. (TMV, 2019, s. 40,41)

Amaç: Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin, bu etkinlik uygulaması ile öncelikle konuşma ve dinleme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Öğrencilerin çeşitli durumlar karşısında hedef dilin zenginliklerini kullanarak alternatif fikirler üretebilmesini ve bununla birlikte dolaylı olarak kelime bilgisi ile dil bilgisi becerilerini de geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca seçici dinleme becerisi de geliştirilerek olası durumlarda fikir değiştirme, neden-sonuç ilişkisi kurma ve kendini ifade etme gibi çeşitli alanlarda gelişim göstermesine yardımcı olması öngörülmektedir.

A) Aşağıdaki önermeyi okuyunuz ve düşüncenize en uygun pankartların önüne geçerek neden bu fikirde olduğunuzu sırayla paylaşınız.

***Anne, baba ve öğretmenler zorunlu kaldıklarında çocuklara ceza verebilirler.**

Kesinlikle Katılıyorum

Çocuklar hata yapınca ceza verilmelidir. Yoksa kuralları öğrenemezler ve düzensizlik oluşur.

Katılıyorum

Aileler ve öğretmenler gerçekten zorunlu kaldıklarında ceza vermeliler, bu durum alışkanlık durumuna gelmemeli tabi.

Kararsızım

Kararsızım çünkü zorunlu durumlarda ceza verilmesinden yanayım ama bir yandan da ceza verilmesini uygun bulmuyorum.

Katılmıyorum

Çünkü ceza yerine alternatif yöntemler denenebilir.

Kesinlikle Katılmıyorum

Bence hiçbir sebep çocuklara ceza vermeyi gerekçelendiremez. Bu tamamen yanlış bir uygulamadır.

B) Aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1- Yukarıda, sınıfınızda gerçekleştirilen görüş geliştirme etkinliğine ait diyaloglara yer verilmiştir, bu görüşler hakkında neler düşünüyorsunuz?

……

2- Siz sınıfta hangi görüşün bulunduğu pankart tarafında durmayı tercih ettiniz, neden?

……

3- Etkinlik sonunda düşünceleriniz değişti mi, değiştiyse bunun nedeni nedir?

……

4- Bu etkinlikte yer verilen "Anne, baba ve öğretmenler zorunlu kaldıklarında çocuklara ceza verebilirler." önermesi ile ilgili sizin kültürünüze ait bakış açısı nedir, kısaca değinir misiniz?

……

C) Siz de sınıf arkadaşlarınızla beyin fırtınası yaparak toplumsal bir probleme ait yeni önermeler bulup sınıfta tartışınız ve seçtiğiniz bir önerme ile ilgili yeni bir görüş geliştirme etkinliği yapınız.

SONUÇ

Bu çalışmada; eylem odaklı yaklaşım ile alakalı değinilen olumlu ve olumsuz tarafların yanı sıra bu alanda kullanılan çeşitli stratejiler ile uygulama alanlarına dair bilgilere yer verilmiştir. Yabancılara Türkçe öğretilirken eylem odaklı yaklaşımın ilkelerine göre oluşturulmuş olan etkinliklerin dil öğrenimini kolaylaştırdığı ve bu süreci eğlenceli bir hale getirdiği için yabancı dil eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Eylem odaklı yaklaşım dil öğrenirken öğrencilerin hem yaparak yaşayarak birinci elden bilgiler sağlamasına yardımcı olmakta hem de dört temel dil becerisini geliştirmeyi hedeflemektedir. Tamamen modern ve öğrenci merkezli olan bu yaklaşıma yönelik etkinlikler, yabancılara Türkçe öğretiminde dil gelişimini sağlamak adına büyük önem taşımaktadır. Etkinliklerde sosyal beceriler ön planda tutulmakta ve böylelikle kültür öğretimi de etkileşim kurularak daha iyi gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte eylem odaklı yaklaşım ile yabancı dil öğretiminde elde edilen avantajların, olası dezavantajlarından daha fazla olduğu görülmektedir. Öyle ki bu durum yabancılara Türkçe öğretiminde özellikle tercih edilmekte ve bu yaklaşımı cazip hale getirmektedir.

Bu çalışmada ise daha sonra yapılacak etkinlik çalışmalarına örnek teşkil etmesi düşüncesiyle, Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Metni'nde belirtilen kazanımlar dikkate alınarak, özgün olarak hazırlanmış olan "Haydi Alışverişe, Yazar Olma Yolunda, Her Kafadan Bir Ses, Reklamlar, Fikirler Yarışıyor" isimli beş (5) örnek etkinlik uygulaması ile yabancılara Türkçe öğretiminde ulaşılması hedefleyen kazanımlar somut hale getirilmiştir.

B1 düzeyinde hazırlanmış etkinlik uygulamalarından:

"Haydi Alışverişe!" isimli etkinlik uygulaması Eylem odaklı yaklaşımın ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanan diyaloglar ve drama yöntemi ile canlandırılmak amacıyla hazırlanmıştır. Böylelikle yaklaşıma uygun olarak öğrenciler hem hedef dilin sosyal becerilerinin bir provasını yapmış olmakta hem de işbirliği içinde eylemsel bir grup çalışması yaparak öğrenime katkı sağlamaktadır. Etkinlik, başta konuşma ve dinleme becerisi olmak üzere; kelime bilgisi, dil bilgisi, kültür öğretimini ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik tasarlanmıştır.

"Yazar Olma Yolunda" isimli etkinlik uygulamasında: Yabancı öğrencilerin özellikle yazma becerisini geliştirmek amacıyla işbirlikli hikaye yazma etkinliğine yer verilmiştir. Bu etkinlik sayesinde öğrencilerin hem anlatma hem de kendini ifade etme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Öğrenciler yazarken aynı zamanda dil bilgisi becerini de doğrudan geliştirme fırsatı bulmaktadır.

"Her Kafadan Bir Ses" isimli etkinlik uygulamasında: Öncelikli olarak yabancı öğrencilerin okurken zevk alacakları ve hedef dilin kültürünü aktarmayı hedefleyen bir metin metin (Nasreddin Hoca'nın, Ya Tutarsa? İsimli fıkrası) kullanılmıştır. Yine bu metnin konu alanı üzerinden altı şapkalı düşünme tekniği ile farklı bakış açıları kullanılarak öğrencilerin konuşma becerisinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Etkinlik aynı zamanda okuma, dil bilgisi, dinleme ve kelime bilgisi gibi becerilerini de geliştirici rol oynamaktadır.

"Reklamlar" isimli etkinlik uygulamasında: Eylem odaklı yaklaşımın temel ilkeleri dikkate alınarak hazırlanmış olan etkinliklerde öğrencilerin aktif olarak uygulamalara katılımına olanak sağlaması açısından istasyon tekniği seçilmiştir. Konu olarak kültür aktarımının da bir parçası olan Bayramlaşma Bayramı isimli Hacivat ve Karagöz oyunundan yararlanılmıştır. Bu etkinlikler üzerinden öğrencilerin hem işbirlikli olarak sosyal bir faaliyetin birer parçası ve tamamlayıcı olması hem de karşılıklı etkileşim içerisinde bulunularak konuşma ve dinleme becerilerinin doğrudan geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca etkinliğe konu olan ve hedef dilin kültürünü başarılı bir şekilde yansıtan diyalog metni ile okuma, dil bilgisi ve kelime bilgisi becerilerinin de geliştirilmesi hedeflenmektedir.

"Fikirler Yarışıyor" isimli etkinlik uygulamasında: Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin özellikle olası durumlarda kendilerini ifade edebilmelerini kolaylaştırmayı amaçlayan görüş geliştirme tekniği kullanılmıştır. Bu etkinlik uygulaması öğrencilerin çeşitli durumlar karşısında hedef dilin zenginliklerini kullanarak alternatif fikirler üretebilmesini ve bununla birlikte dolaylı olarak kelime bilgisi ile dil bilgisi becerilerini de geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca seçici dinleme becerisi de geliştirilerek farklı durumlarda fikir değiştirme, neden-sonuç ilişkisi kurma ve kendini ifade etme gibi çeşitli alanlarda gelişim göstermesine yardımcı olması öngörülmektedir. Böylelikle konuşma ve dinleme becerilerinin geliştirilmesi de hedeflenmektedir.

Bu çalışmada eylem odaklı yaklaşımın ilkeleri dikkate alınarak hazırlanmış çeşitli etkinlikler sayesinde Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin iletişim özelliklerinin gelişimini sağlamak ve bu etkinliklerin yabancılara Türkçe öğretimi alanında eğitim veren öğreticilere yardımcı olmasına kaynaklık etmek amaçlanmıştır. Yaklaşım hem anlama (dinleme-okuma) hem de anlatma (konuşma-yazma) becerilerini geliştirmenin yanı sıra öğrenciye günlük hayatta kullanılan dilin uygun bağlamda kullanımını da desteklemektedir. Aynı zamanda öğrencilerin konuşma kaygılarının da azalmasına katkı sağlayarak dil öğrenimini eğlenceli bir hale getirmektedir.

KAYNAKÇA

Avrupa Konseyi. (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi: Öneriler, Öğretim ve Değerlendirme.*https://www.telc.net/fileadmin/user_upload/Publikationen/Diller_iain_Avrupa_Ortak_onerile r_AEeraevesi.pdf adresinden alınmıştır.

Coşkun, O. (2017). *Yabancı dil öğretiminde eylem odaklı yaklaşım.* Dil ve Edebiyat Araştırmaları, 2017(16), 83-101

Günday, R., Atmaca, H. (2017). *Öğrenme Stratejileri ve Eylem Odaklı Yaklaşım.* 1st International Black Sea Conference on Language and Language Education, Samsun. 22-23 Eylül 2017, 438-448

TMV. (2019). *Yabancı Dil Olarak Öğretim Programı*. İstanbul: Bayem Ajans. https://www.turkiyemaarif.org/uploads/yabancidilolarakturkceogretimi.pdf adresinden alınmıştır.

Yaşaroğlu, A.H. (1961). *Nasreddin Hoca: Merhumun 220 Fıkrası.* İstanbul: Kültür Basımevi

https://stickker.net/urun/hacivat-karagoz/

http://www.masaloku.com/karagoz-hacivat-bayramlasma-bayrami.htm

https://www.masaloku.net/gole-maya-calmak-fikrasi

GAGAUZ YAZININDA MÜBALAĞA SANATININ SEMANTİK BAĞLAMDAKİ İZDÜŞÜMÜ

THE PROJECTION OF THE ART OF HYPERBOLE IN GAGAUZ LITERATURE IN A SEMANTICAL CONTEXT

Leyla DİLEK

Kurtalan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Gözpınar Ortaokulu, Kurtalan, Siirt, Türkiye, Kurtalan Distric Directorate of National Education, Gozpinar Secondary School, Kurtalan, Siirt, Turkey, ORCID ID: 0000-0003-3083-2214

ÖZET

Sesbirim ve anlambirimcikle bütünleşen anlam, kurgu ile gerçeğin derin yapısındaki iletilerin gramatikal düzlemine etki ederek dilsel bildirişim sürecini başlatmaktadır. Alıcı ile gönderici arasında beliren bağlam ise iletim potansiyelini düşünsel açıdan görünür kılmaktadır. Böylece anlam, dil birimlerinin gösterge unsurlarını ve bu unsurlarda konuşlanan estetik değişkenlerin uzamsal noktalarını odağa taşıyarak söz varlığı ve söz dizimi spektrumundaki estetik devinimi göstergebilim atmosferinde incelemektedir.

Çalışmada anlam ve söz sanatlarının bütüncül bir yapı sergilediği, sanatçının kavram ve tercih doğrultusunun hangi yönde olduğu ve ne tür çağrışımlar üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu tespit, sanatçının yöneldiği betimsel bulguların söz sanatları merceğindeki izdüşümünün değerlendirilmesinde aktif rol üstlenmiştir. Çalışmada retorik öğretinin estetik dallarından birini teşkil eden mübalağa (abartma) sanatının metin bağlamındaki işlevsel boyutu ele alınmıştır. Gagauz yazınına ait taranan metinler veri kaynağı olarak incelenmiş, doküman incelemesi yöntemi işe koşulmuştur. Araştırmanın kuramsal çerçevesine dair veriler elde edilerek yorum gücüyle anlamlandırılmıştır.

Söylemi zenginleştiren, onu etkili, canlı ve estetik kılan edebi ögeler, söz sanatlarını işaretlemektedir. Gagauz yazınında önem arz eden abartma sanatı, varlığı ve varlığın gerçekleştirdiği olay ve olguları gerçeklik katmanının ötesine taşıyarak ifadeye nükteli ve zarif bir üslup yüklemektedir. Gerçeklikten kaçışı ya da bu gerçekliği dil ve düşünce dünyasında değiştirmeyi amaç edinen abartma, olguları olağanüstü bir biçimde yansıtarak söyleme güç katmaktadır. Sanatçının duygusal ve coşkun izlenimi ile yoğrulan abartma unsuru, teşbih sanatı vasıtasıyla karşı tarafı etkileme, yanıltma ve inandırma eylemine katkı sunmaktadır. Sanatsal ve yaratıcı bir söylemin dışa vurumu olan bu yapı, Gagauz yazınının zengin ve estetik bir derinliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Gagauz yazını, mübalağa, semantik, bağlam

ABSTRACT

The meaning integrated with phonemes and semes initiates the linguistic communication process by influencing the grammatical plane of the messages in the deep structure of fiction and reality. The context that emerges between the receiver and the sender makes the transmission potential intellectually visible. Thus, meaning examines the aesthetic movement in the spectrum of vocabulary and syntax in the atmosphere of semiotics by focusing on the sign elements of language units and the spatial points of the aesthetic variables located in these elements.

In the study, it has been tried to determine that meaning and rhetoric exhibit a holistic structure, in which direction the artist's concept and preference is and what kind of connotations she/he concentrates on. This determination has taken an active role in the evaluation of the projection of the descriptive findings towards which the artist is directed, in the lens of rhetoric. In the study, the functional dimension of the art of hyperbole (exaggeration), which is one of the aesthetic branches of rhetorical teaching, in the context of the text is discussed. The scanned texts of the Gagauz literature were examined as a data source, and the document

analysis method was employed. Data on the theoretical framework of the research were obtained and interpreted with the power of interpretation.

Literary elements that enrich the discourse and make it effective, lively and aesthetic mark the rhetoric. The art of exaggeration, which is important in Gagauz literature, carries the existence and the events and phenomena realized by the existence beyond the layer of reality and attributes a witty and elegant style to the expression. Exaggeration, which aims to escape from reality or to change this reality in the world of language and thought, adds strength to the discourse by reflecting the facts in an extraordinary way. The element of exaggeration, which is kneaded with the emotional and enthusiastic impression of the artist, contributes to the act of influencing, deceiving and convincing the other party through the art of simile. This structure, which is the expression of an artistic and creative discourse, shows that Gagauz literature has a rich and aesthetic depth.

Keywords: Gagauz literature, hyperbole, semantics, context

Giriş

Anlam mekanizmasını mantıksal bildirişim ya da felsefî yaklaşım bağlamında inceleyen, söylemi yorum gücüyle anlamlandıran analitik süreç, dilbilim eksenini işaretler. Zamansal devinimle beliren anlam değişimleri, dilin yapısal görünümü, düşünce yörüngesindeki anlamsal bağıntılar semantik düzlemde konuşlanır. Özgün ve yaratıcı anlatıma dair sanatsal dokuları yorumlama, estetik tarzı dışa vuran lirik ve otantik hazzı formüle etme eylemi, semantik bağlamın yansıtıcı yüzeyini oluşturur. Karaağaç; anlamın yalnızca sözcükleri, tümceleri ilgilendiren bir unsur olmadığını, dilin çeşitli birimlerinde ve her iletişim durumunda değişik yönleriyle gündeme geldiğini ifade eder (2013: 310). Aksan ise anlambilimde sözcüklerin, sözlüklerde gösterilenler dışındaki anlamlarının, yarattıkları tasarım ve duyguların da önem taşıdığını vurgular (2004: 139).

Herhangi bir etkinliğin veya bir işin yapılmasıyla ilgili yöntem ve bilgilerin, kuralların tümü sanat kavramını karşılar. Sanatsal etkinlik; bazı düşüncelerin, amaç, duygu, durum ya da olayların, deneyimlerden faydalanılarak beceri ve düş gücü kullanılarak ifade edilmesi ya da başkalarına iletilmesine yönelik yaratıcı bir insan etkinliğidir (Bozkurt, 2000: 15). Yazın sanatı ise sözün başkalaştırılması, öznelleştirilmesidir (Karadağ, 2000: 221). Retorik öğreti ile bütünleşik bir yapı sergileyerek sözcükler arasındaki ahengi, estetik dizgeyi ele alan yazın, ifadeye zengin ve etkili bir yön çizer. Mübalağa (abartma), sanatsal etkileşimin estetik bir değeri olup bir niteliği veya durumu olduğundan daha çok ya da daha az göstererek mantığın sınırlarını zorlar. Mübalağa ile birlikte yansıyan mecazi ögeler ifadeye yaratıcı bir görünüm kazandırır.

Abartma; bir varlığı, anlamı güçlendirmek için olduğundan fazla büyütme, küçültmedir (Karadağ, 2000: 226). Varlığı ve varlığın gerçekleştirdiği olayları gerçek boyutlarının ötesine taşımadır (Karaağaç, 2013: 150). Anlatılmak istenen düşünceyi daha kuvvetle belirtmek amacıyla bir şeyin vasıflarını büyüterek veya küçülterek anlatma sanatıdır (Elgün, 2000: 164). Abartma, bir olayı gerektiğinden fazla büyüten ya da küçülten; heyecana bağlı bir anlam sanatıdır. Benzetme ve istiare sanatlarıyla yoğrulan abartma, anlatımın gücünü ve etkisini arttırır (Köklügiller, 2009: 5).

Bulgular

Gagauz edebiyatına ait taranan şiirsel metinlerde mübalağa sanatının anlamsal görünümü şu şekilde belirmiştir:

1.

Näändansa peydalandı

Önümdä bir gül çiçää.

Sansın kuşun kanadı

Başladı ürääm düülmää.

Ansızından şaş – beş kaldım.

Näändan bu kısmet?

… Damnadı erä yaşım

Bulandı cennet…

(Zanet, 1998: 32)

Şiirde, şairin ansızın görmüş olduğu kişiye karşı hissettiği duygusal oluşum, mübalağa sanatı çerçevesinde dile getirilmiştir. Şair bu kişiye olan hayranlığını ve onun güzelliği karşısındaki şaşkınlığını ifade etmek, söyleme duygu değeri katmak adına abartma sanatına başvurmuştur. İlk dörtlükte kişinin güle benzetilmesi teşbih sanatını, şairin yüreğinin bir kuşun kanat çırpışı gibi dövülmesi ise abartma sanatını görünür kılmıştır. Şair, okuyucunun his yörüngesinde derinlik algısı yaratmak amacıyla coşkuyu ve heyecanı gerçekliğin ötesine taşımıştır. İkinci dörtlükte ise şair, söz konusu durum nedeniyle gözyaşı dökerek cenneti bulandırmıştır. Bu söylem, gerçeklikle bağdaşmadığı için mübalağa içeren bir ifade konumunda olmuştur.

2.

Esti kulaama fisirti

Sanki sän mi dedin bana: “Yok!”

Doz-dolay bu sözdän titredi,

(Titremää deyni diil lääzım çok!)

Bu lafı ansızdan serpittin,

Başaşaa oldu bayırlar.

Atıldın sevdadan pek ilin,-

Enidän şılamaz yıldızlar.

(Zanet, 1998: 38)

Şiirde, sevgili tarafından ansızın terk edilen şairin yaşadığı şaşkınlık ve bu durumu kabullenmeme isteği sezilmektedir. Sevgilinin, şairden ayrılacağı yönündeki karardan dolayı bütün çevrenin sallanması, bayırların baş aşağı olması, yıldızların yeniden ışıldamaması imkânsızlığa bağlı bir abartmayı işaretlemektedir.

3.

Sensiz yarım oldu bu dünnä,

Yarım gecelär, sabahlar da yarım,

Dan erleri da istämeer armaa,

Sade ay, yarımkan, kalêr bütün…

Sän kaçtın bendä dün… ötöögün.

(Zanet, 2021: 194)

Şiirde sevgilinin yokluğu nedeniyle dünyanın, gecelerin, sabahların yarıya bölündüğü, tan yerinin ağarmak istemediği, yalnızca ay’ın yarımay konumundayken bütün olarak algılandığı vurgulanmıştır. Olaylar, gerçeklik algısının ötesine taşındığı için abartma işlemi gerçekleşmiştir. Şair bu olayların gerçekleşmesinin olanaksız olduğunu bildiği halde sözün canlılığını ve heyecanını arttırmak amacıyla abartmaya gitmiştir.

4.

Uşak gibi bekleerim: masallar

Günün bitkisindä aslı çıkar.

Da sän, benim Mari Kızım,

Olasın isteli yärim.

Da ozaman çiçeklerdän

Sana yorgan dokuyacam,

Sabaa karşı kuş sesindän

Stevnozluunu bän örecäm,

Çiydän boncuk bän takacam.

Saçlarına da örecäm:

Yıldız, bir Ay hem bir mercan…

Masal kalsın yalvaracam.

(Zanet, 2018: 186)

Şair, sevgiliye kavuşmak adına günün sonunda masalların gerçek olmasını dilemektedir. Bu hayalinin gerçeğe dönüşmesi umuduyla bir çocuk gibi o an'ın gelmesini beklemektedir. Dileği gerçekleştiği takdirde; sevgiliye çiçeklerden yorgan dokuyacağını, sabaha karşı kuş sesinden gelinlik öreceğini, gelinliğe çiyden boncuk takacağını, saçlarına yıldız, ay ve mercan öreceğini söyleyerek gerçekleşmesi mümkün olmayan ifadeleri mübalağa sanatı aracılığıyla dile getirmektedir. Şairin amacı ifadeyi zenginleştirerek anlam kapsamını genişletmek, etkili ve sıra dışı bir anlatım tarzını yakalayabilmektir.

5.

Pirä gelir kütür-patır,

Bän onu sandım devä katır,

Edi kişi ensämedik,

Kanırdık da ensääverdik

Derisindän minder kurduk,

Kemiklerindän köprü yaptık.

Edi bin asker köprüyü aykırladı,

Taa da köprü kırılmadı.

(Akt. Zanet, 2010: 310)

Şair, pirenin deve ya da katır olmadığını bilmesine karşın okuyucunun dikkatini çekmek amacıyla bildiği bir şeyi bilmezden gelmiş, söyleme estetik değer yüklemiştir. Şiirde yedi kişinin bir pireyi yenemediği, pirenin derisinden minder kurulduğu, kemiklerinden köprü yapıldığı, yedi bin askerin köprüyü yıkamadığı ileri sürülmüştür. Bu söylemlerde akla ve gerçeğe aykırı bir abartma sanatına başvurulduğu görülmüştür. Şair mantığın sınırlarını zorlayarak sözün etki gücünü arttırmak için abartma ögesini görünür kılmıştır.

6.

Bir gözelä uruldum,

Sucaaz gibi duruldum.

Hasret oldum o cana –

Filiz gibi kurudum.

(Akt. Zanet: 2017: 413)

Dörtlükte sevgiliye olan hayranlığın ifade edilmesi söz konusudur. Bir insanın güzelliği karşısında bir diğer kimsenin durgun suya dönüşmesi ve ona duyduğu özlemden dolayı filiz gibi kuruması imkânsızlığa dair bir abartmanın göstergesidir.

7.

Merdivendä kırk ayak,

Kırkına da urdum dayak.

Bän yärimi gördükçän,

Ne el tutar ne ayak.

(Akt. Zanet, 2017:439)

Dörtlükte şairin merdivende duran kırkayak'ın kırk tane ayağına da dayak atması, sevgiliyi gördüğünde elden ayaktan düşmesi abartma ögesinin işaretidir.

8.

Masal, masal, martladı,

Masal küpü çatladı,

Bir masalcık atladı…

Şindi, çünkü bir vakıtlarda varmış bir Dimitraş-Pıtıraş:

İynä kadar boyuymuş,

Akıllı da soyuymuş,

Suratı kaşık kadar,

Bir gözü elek kadar,

Bir gözü sinek kadar…

(Akt. Zanet, 2017: 82)

Şair, masal kahramanı olan Dimitraş – Pıtıraş'ın iğne kadar boyu olduğunu, suratının kaşık kadar, bir gözünün elek kadar, diğer gözünün de sinek kadar olduğunu dile getirerek olanaksız bir durumu aktarmış ve böylece mübalağa yapmıştır. Ayrıca masal ögesinin martlaması, masal küpünün çatlaması ve bir masalcığın atlaması eylemleri de mübalağa sanatını yansıtmıştır.

9.

Dimitraş-Pıtıraş

Kırk uçannan

Bir kaçan

Bir salımda

Telef etti.

(Akt. Zanet, 2017: 83)

Şair dörtlükte Dimitraş-Pıtıraş'ın kırk uçan ile bir kaçanı tek seferde telef ettiğini ileri sürmüş, mantığın sınırlarını zorlamıştır. Mecazi söylem vasıtasıyla anlatımı zengin bir boyuta taşıyan şair, mübalağa sanatına vurgu yapmıştır.

10.

Geler sülük üfkeli,

Ateş çıkar gözleri.

Bir karımca kuyruundan

Çimdiklemiş ansızdan.

(Akt. Zanet, 2012: 64)

Dörtlükte sülüğün öfkeli olması teşhis sanatını işaretlerken, gözlerinden ateş çıkması ve bir karıncanın sülüğün kuyruğunu ansızın çimdiklemesi abartıdır. Böyle bir şeyin gerçeklik sınırında yer alması mümkün olmamaktadır. Mübalağa sanatı vasıtasıyla söylemin dikkat çekmesi, merak uyandırması ve estetik değer kazanması hedeflenmektedir.

11.

Gel sän, gel bana

Yısıtmaa ki can,

Seninnän bilä

Genä duuacam.

Ko ne istärsa sölesin,

İstärsa sölesin,

Sade benim, dedim, olsun,

Benim, dedim, olsun,

Zerä kısmet benim onda,

Kısmet benim onda,

Onsuz bän yokum dünnedä,

Bän yokum dünnedä.

(Filioglu, 2005: 117)

Şair, sevgiliye çağrıda bulunarak onunla birlikte yeniden doğacağını ve sevgili olmadan dünyadaki varlığının yok olacağını dile getirerek abartma eylemine yönelmektedir. Yeniden doğmak ve bir kimse için yok olmak doğrudan abartı ögesini karşılamaktadır. Söylemin estetik bir yörüngeye kavuşması adına tekrir (yineleme) sanatına başvuran şair, böylece abartma unsurunu pekiştirerek anlatım olanaklarını sanatsal bir perspektife taşımaktadır.

12.

Mari Yanke Hem yanarım

Lüstübänke Odun gibi

Ne gezärsin Yana-yana

Sokaklardan? Kül olurum

Bän gezärim Sofranızda

Kadın gibi Mum olurum

Pindim gittim Kara suya, Lazari, Lazari,

Kara suda kannar akar,

İki dilber durmuş bakar:

Biri küçük, biri büücäk.

Küçüceenä alma attım,

Bir da alma gökä verdim.

Gök ta bana yaamur verdi

Bän yaamuru yerä verdim

Yer da bana çimen verdi

Bän çimeni koyuna verdim,

O da bana kuzu verdi, Lazari, Lazari…

(Baboglu, 1996: 15)

Şiirin bütününde mübalağa sanatının incelikle işlendiği görülmektedir. Kişinin odun gibi yanması, kül olması, muma dönüşmesi birer abartı ögesi olarak belirmektedir. Ayrıca kara suda kanların akması, elmanın göğe verilmesi, göğe elma verildiği için göğün buna karşılık yağmur vermesi, yağmurun yere verilmesine karşılık yerin çimen vermesi, çimen koyuna verildiği için koyunun kuzu vermesi mübalağa sanatını yansıtan ifadelerdir. Şiirsel üslubun estetiksel varlığına ahenk ve coşku katan şair, gerçeklik boyutunu aşarak mantık sınırlarını zorlamaktadır.

13.

Sansın bän kapladım buludu bütünnä,

Sade ani sän var, aydınnık bu dünnä,

Ama eer bulunursan kayet uzakta,

Gemidä üzecäm, uçacam uçakta.

Yaamurcuk yayacam pençerä boyuna,

Kelebek olacam, konacam yanaana,

Yapraktan, çiçektän bir feneţ yapacam,

Üreendä ateşçik bän senin yakacam.

Nicä kaar eriyerim senin elindä,

Hem nicä yaprakcık titireerim çiidä,

Sade bir olalım ikimiz birerdä –

Taa gözäl yaşamak olacek bu erdä.

Ol benimnän sän, ol, yapacam sana yol!

Büük sevda içindä yaşaman geçsin bol.

Kısmettän yok nasıl kaçalım yamaca,

Yok neçin biyaz işi yapalım alaca.

Yukarı pinecäm basamak-basamak,

Buluttan yıldızı tutacam yanarak.

Çalgıcı, bana çal, canımı titiret,

Bu sevda duygudan var kayet büük kısmet!

(Tukan, 2010: 287)

Şiirin neredeyse tamamında hissedilen abartma sanatı, okuyucuyu etki alanına taşıyarak ince bir söylem yaratmıştır. Şair, dünyanın aydınlık oluşunu sevgilinin varlığına bağlamıştır. Buna karşın sevgilinin kendisinden uzaklaşması durumunda ise yağmur yağdıracağını, kelebek olup sevgilinin yanağına konacağını, yüreğinde ateş yakacağını, kar olup avuçlarında eriyeceğini ifade etmiştir. Ayrıca şair, sevgiliye kavuştuğunda onun için yol yapıp bulutlara çıkacağını, yıldızları tutacağını abartı ögeleri vasıtasıyla yansıtmıştır.

14.

Açan gördüm seni seftä,

Canım benım gökä ürktü,

Ölä bir incecik sestä

İçim gözäl bir peet döktü.

Buuldum senin gözlerindä,

Baktın bana sän bulanık,

Bölä seftä oldu bendä,

Hiç sansın diildim uyanık.

Bir kuş gibi oldum ilin,

Duymazdım hiç bän güüdemi,

Hem sansın tutuldu dilim,

Açan tuttun sän elimi.

Mavi göktä daldı bulut,

Çırtma sesi işidildi,

Bana braktın bir büük umut,

Nedän ürääm pek diişildi!

(Tukan, 2010: 292)

Şair, sevgiliyi ilk gördüğü anda ruhunun göklere çıkıp ürktüğünü, yani şaşkınlık yaşadığını, sevgilinin bulanık bakışlarında boğulduğunu, elini tuttuğunda ise bir kuş gibi hafifleyip gövdesini hissetmediğini, gökyüzünde bulutların dağıldığını abartma sanatı yardımıyla dile getirmiştir. Şiirsel anlatımın estetik unsurlarını çarpıcı bir üslupla ifade eden şair, anlatımı aktif bir düzleme taşıyarak abartılı ögelerle harmanlamıştır. Böylece anlamsal içeriği zenginleştirip okurun dikkat potansiyelini canlandırmıştır.

15.

Ardına senin

Gökä uçacam,

Yaş dökä-dökä,

Deniz olacam!

Ardına senin

Girecäm erä,

Sevgimdän benim

Açacek derä.

İçimdä yalın

İçimdä benim,

Dökecäm altın

Yolunu senin.

O yoldan altın

Gel bana sän, gel,

Sevgiyi tatlı

Daatmamaa tel-tel!

Lüzgercik esti,

Lüzgercik serin,

Üräám uyandı

Sevmendän senin.

Gülü serindä,

Koparıp, koktum.

Senin önündä,

Bayılıp, koptum.

(Tukan, 2010: 339)

Şiirde sevgilinin ardından göğe uçacağını, gözyaşı döke döke deniz olacağını, yer altına gireceğini, sevgiliye olan aşkından dolayı derelerin taşacağını belirten şair, mübalağa etmektedir. Şairin, sevgilinin yoluna altın döşeyeceğini belirtmesi, sevgilinin kendisini sevmesinden ötürü yüreğinin uyandığını ve bayılıp koptuğunu ileri sürmesi de abartma sanatını işaretlediğinin göstergesidir. Şair, duygu yelpazesini genişletmek adına abartı periyodunu okurun ilgisine sunmakta, söyleme merak, canlılık ve heyecan katmaktadır.

16.

Sensiz-dolay karannık,

Cana deyni büük arlık,

Pek zor bana solumaa,

Haliz haram yaşamam

Biz diilkana ikimiz,

Bir saat ta-kär yıl haliz!-

Şenniim çıkmaz bişeydän,

Anna, eer yoksaydın sän.

Tatlı lafın, hatırım,

Yalın gibi bakışın-

Büülü ilaç canıma,

Çiçek gibi halıma.

Seninnän bân-kanatlı,

Sensizsa bän-bulutlu,

Hastayım bu dünnedä,

Zeedä insanım erdä.

(Köse, 2001: 10)

Şair, sevgilinin yokluğu karşısındaki his oluşumunu abartma ögesi aracılığıyla gün yüzüne çıkarmaktadır. Sevgili yokken yaşamdan zevk almadığını, bu durumun ruhuna bir ağırlık gibi çöktüğünü ve nefes almakta zorlandığını dile getirmekte, etrafın karanlığa büründüğünü ileri sürmektedir. Sevgiliden ayrı kaldığında

zamanın durduğunu, bu nedenle bir saatin bir yıl gibi geçtiğini, sevgilinin bakışının ruhuna büyülü bir ilaç gibi geldiğini ifade etmektedir. Şair, sevgili ile birlikte olduğunda kanatlı, ondan ayrı olduğunda ise bulutlu ve hasta olduğunu dile getirmekte, yaşam arenasında kendini bir fazlalık gibi görmektedir.

17.

Senin incä belin

Geçer şu kavaan olan'nı

Hem al yanaan senin

Laalä benizini!

Ama, Saabi, sölä-

Hiç var mı paa bu gözellää,

Hem näända büük resimcilär,

Bu gözellii ki görsünnär?...

Ah, gagauzka gözellii,

Paalım, geçersin dünneyi-

Senin içindir mayılım,

Sensiz bän yokum, ayolum!

(Köse, 2001: 23)

Şair ikinci dörtlükte, sevgilinin güzelliğine paha biçilemeyeceğini ifade etmekte ve büyük ressamlara seslenerek bu güzelliği gelip görmelerini istemektedir. Son dörtlükte ise şair, sevgiliye hayran olduğunu dile getirerek sevgilinin yokluğu karşısında kendisinin de yok olacağını abartı sanatı aracılığıyla ifade etmektedir.

18.

Nasıl bän seni özledim, özledim,

Gül gibi günä özendim, özendim!

Nasıl bän sensiz yaşayım, yaşayım!

Sevdama karşı kaçayım, kaçayım!..

Nedän kuşlar bu gün aalêêrlar?

Nedän bölä sesli yaşlar?

Hem bulutlar gökü sarêrlar?

Ki sän uzaksın bu avşam…

(Bujilova, 2019: 69)

Şair, sevgiliye olan özlemini abartı ögesi çerçevesinde sunmaktadır. Sevgili olmadan yaşayamayacağını belirterek içinde bulunduğu duygusal yoğunluktan kaçmak istemektedir. Şair kuşların ağlayıp gözyaşı dökmesini ve bulutların göğü sarmasını sevgilinin kendisinden uzak olmasına bağlayarak abartma sanatına gönderimde bulunmaktadır. Ayrıca yinelenen sözcüklerin estetik kullanımı, söyleme ahenk ve coşku yükleyerek tekrir sanatını betimsel yüzeye taşımıştır.

19.

Baka, baka sana paalım,

Bän mum gibi eriyecäm –

Angı ürek sürtär, canım,

Yalnızlıklıı hem o sevär?!

(Kösä, 2011: 49)

Şair dörtlükte, sevgilisine baka baka mum gibi eriyeceğini ima ederek mübalağa yapmıştır. Sözün etki derecesini güçlendirmek için abartma sanatını işe koşmuştur.

20.

Kör oldum sevginden sana,

Kalbim açık, dilsizim.

Söz of, bulmadın bana

Yaktın beni sevgilim.

(Arnaut, 1994: 43)

Dörtlükte şair, sevdiği kişi uğruna kör ve dilsiz olduğunu belirtmektedir. Böyle bir şey mümkün olmadığından imkânsızlığa bağlı bir abartma söz konusudur. "Yaktın beni sevgilim." sözleri ile de şair abartma yapmaktadır. Mecazi bir ifade ile dile getirilen bu dizede sözün etkili kullanımı ve duygu aktarımının okuyucuya iletimi amaç edinilmektedir.

21.

Eer biz ayrılsak

Benim için sevgilim-

Canım güüdemden kaçacak.

Derede su kuruycek,

Gece gözlerimi saracek.

O bitmez darsımak

İnansan duygumu-

Gök erden atılcek

Acı sözleri kanırtçek

Sanki kim bizi ayırcek?

(Arnaut, 1994: 71)

Şair, sevgilisinden ayrılması durumunda yaşanabilecek olası durumları abartma sanatı ile ifade etmiştir. Sevgilisinden ayrıldığı vakit canının gövdesinden kaçacağını, deredeki suyun kuruyacağını, gecenin gözlerini saracağını, yani görme duyusunu yitireceğini, göğün yerden atılacağını öne sürmüştür. Şair, sözün etki gücünü arttırmak amacıyla yoğun bir mübalağanın etkisi altına girerek söylemi yaratıcı ve estetik bağlamda zenginleştirmiştir.

22.

Sän beni sevärseydin, inan,

Çak gökä uçarım-yıldırıp,

Toplamaa fenţä için sana

Tutuşuk altın yıldızları…

(Kuroglu, 2011: 47)

Sevgiliye "Eğer beni seversen göğe uçup tutuşan altın yıldızlardan sana taç yaparım." mesajını vermek isteyen şair, mübalağa yapmıştır. Sözlerinin inandırıcılığını arttırmak gayesiyle abartma yolunu seçen şair, estetik hazzın belirmesine de imkân sağlamıştır.

23.

Çekirgä, çekirgä,

İncä butlu çekirgä!

Çekirgeyi nalladım,

Tumarvaya yolladım,

Beş para verdim elinä,

Tuz, sabun alsın gelinä.

Tuz, sabun almamış gelinä

İçmiş, patlamış kendinä.

Hey, çekirgä, çekirgä,

İncä butlu çekirgä.

(Gaydarcı, 2018: 44)

Çekirge için söylenen sözlerde abartı ve mizah ögeleri yer almaktadır. Şair, şiirde çekirgeyi nallayıp Tumarva'ya yolladığını, geline tuz, sabun alması için eline beş para verdiğini, buna karşın çekirgenin tuz ile sabun almayıp patlayıncaya kadar içtiğini abartılı ve mizahi bir üslupla dile getirmektedir. Şiirde insan dışındaki bir varlık olan çekirgeye insani özellikler verilmesi ise teşhis sanatının varlığını bildirmektedir.

24.

Ev saabinin tarlası eşersin,

Buudayı büüsün

Tarlada da, yol üstündä da,

Kuru taş üstündä da.

Boyu ev kadar büüsün,

Başakları şamar kadar olsun,

Teneleri güven kadar olsun. (Gaydarcı, 2018: 59)

Şair, ev sahibinin buğdaylarına bereket gelmesini dileyerek iyi temennide bulunmuştur. Şair; buğdayların boyunun ev kadar büyümesini, başakların şamar kadar ve tanelerinin güven dikeni kadar olmasını istemektedir. Bu güçlü isteği dile getirirken abartma sanatını da işe koşmakta, ifadeye canlılık katmaktadır.

Sonuç

Çalışmada edebi sanatlar grafiğinin estetik sütunlarından birini temsil eden, duygusal izdüşümün özgün noktalarını birleştiren, mantıksal bağıntıların sınır periyodunu aşarak imgelem, düşsel motif ve gramatikal desenler vasıtasıyla anlatıma güç katan unsurlar, abartma sanatının betim açısını işaretlemiştir. İfadeyi gereğinden fazla büyütüp küçülterek söylemi mecazi boyuta taşıyan mübalağanın iç yapısında teşbih (benzetme) sanatının varlığı dikkati çekmiştir. Sanatçıyı heyecan ve coşku düzlemine taşıyan bir olayın veya düşüncenin sanatçı tarafından farklı bir perspektifle aktarımı ile beliren sıra dışılık, mübalağa sanatının işlevsel yönünü görünür kılmıştır. Sözün etki gücünü arttırmak amacıyla bu sanata başvuran sanatçının, okuyucunun hislerinde derin bir iz bırakmayı amaç edindiği söz konusu olmuştur.

Gagauz literatürüne ait taranan şiirsel metinlerde abartma sanatının estetik kullanımı neticesinde zengin bir edebi oluşumun varlığı tespit edilmiştir. Abartma sanatı Gagauz yazınının yaratıcı üslubunu yansıtarak anlatımın ekstrem bir söylem kazanıp okuyucuyu etkilemesine imkân sunmuştur.

Kaynakça

Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*. İstanbul. Multilingual Yayınları.

Arnaut, T. (1994). *Gagauz'um Bucak'tır Yerim*. Ankara. Ocak Yayınları.

Bozkurt, N. (2000). *Sanat ve Estetik Kuramları*. Bursa. Asa Kitabevi.

Bujilova, V. (2019). *Soluyan Sözlär (haz. Bülent Hünerli).* İstanbul. Paradigma Akademi.

Bulgar, S. (1996). *Güneşçik*. Gagauziya Avtonom Bölgesi. Komrat.

Elgün, A. Ç. (2000). *Edebi Söz Sanatları.* Kayseri. Laçin LTD. ŞTİ.

Filioglu, V. (2005). *Can Sızıntısı.* Kişinöv.

Gaydarcı, G. (2018). *Gagauzologiya XIX – XXI Asirlerdä Gagauzların Halk Yaratmaları.* Gagauziya M. V. Maruneviç adına Bilim – aaraştırma merkezi.

Karaağaç, G. (2013). *Anlam (Anlam Bilimi ve İletişimi).* İstanbul. Kesit Yayınları.

Karadağ, M. (2000). *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*. İzmir. Ürün Yayınları.

Kösä, M. (2001). *Vakitin Soluması,* Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kösä, M. (2011). *Dattım Ömürdän*, M. Maruneviç Adına Bilim Aaraştırmaları Merkezi Genel Üüretmäk Müdürlüüü, Ankara.

Kökligiller, A. (2009). *Edebiyat Sözlüğü,* İstanbul. Uğur Eğitim Pazarlama ve Yayıncılık A.Ş.

Kuroglu, S. (2011). *Canımı Baaşlarım*, Kişinöv. Gagauziya Bakannık Komiteti.

Tukan, V. (2010). *Şiirlär*, Chişinău. İ. S. Firma Editorial – Poligrafică Tipografia Centrală.

Zanet, T. (1998). *Akar Yıldız*. Chişinău. Chişinev Concernul Presa.

Zanet, T. (2010). *Gagauzluk: Kultura, Ruh, Adetlär*. Chişinău. Pontos Yayınları.

Zanet, T. (2012). *Böcecik*, Ankara. Moldova Respublikasının Üüredicilik Ministerliin.

Zanet, Todur (2017). *Gagauz Halk Masalları 1- ci kiyat*, Chişinău: Pontos Yayınları.

Zanet, Todur (2017). *Gagauz Türküleri, Söleyişleri, Bilmeceleri 2- ci kiyat*. Chişinău: Pontos Yayınları.

Zanet, T. (2018). *Seçmä Yaratmalar "60 yaşına"*. Chişinău. Pontos Yayınları.

Zanet, T. (2021). *Ana Sözü "Seçme Şiirler"*. Ankara. Bengü Yayınları.

LES OUTILS NUMÉRIQUES AU CŒUR DE LA PÉDAGOGIE DIFFÉRENCIÉE EN CLASSE DE FLE

Melek ALPAR

Université Gazi, Faculté de Pédagogie, Département de Didactique du FLE

Huri EKİNCİ

Enseignante de FLE au lycée, Tevfik Fikret d'Ankara

RÉSUMÉ

Cette recherche a été réalisée pour démontrer que malgré quelconque catastrophe et crise sanitaire, l'enseignement/apprentissage à continuer à être dispensé par le biais de l'enseignement à distance et à l'aide des solutions numérique. En ce qui concerne ce travail, nous évoquerons de façon détaillée l'éducation à distance en temps de covid-19 mais aussi l'utilisation du numérique pendant le confinement. L'école qui a malencontreusement été mis à mal par cette pandémie et qui a valu pendant de longs mois à être confinés à la maison devaient tout de même assurer l'éducation pour tous. De ce fait, l'enseignement scolaire s'est réalisé à distance sans présence physique pour assurer la continuité pédagogique. Avec les nouveaux moyens déployés, l'utilisation pédagogique des outils numériques et toutes les complications rencontrées, l'enseignement/apprentissage a poursuivi pour faire faire face à l'échec scolaire et soutenir dans tous les cas la réussite des élèves à la maison malgré la fermeture des écoles. Nous verrons les différentes ressources utilisées, les exercices interactifs effectués, le choix des exercices possibles à faire, les avantages qu'ont procurés l'emploi des outils numériques durant l'apprentissage à distance et comment la technologie numérique a pu continuer malgré les changements dû à la pandémie à différencier en ligne les élèves ayant des besoins particuliers dans leurs apprentissages.

Mots-clés: Pédagogie différenciée, Enseignement à distance, Outils numériques

ABSTRACT

This research was carried out to demonstrate that despite any disaster and health crisis, teaching / learning process is able to be carried on via distance education and using digital solutions. With regard to this work, we will discuss distance education in details during the times of covid-19 pandemic and also the use of digital technology during quarantine. The school, which also unfortunately suffered from this pandemic by being quarantined at homes for several months, still had to ensure education for all students. As a result, school education was carried out remotely without physical presence of teachers to ensure pedagogical continuity. With the new educational materials, the pedagogical use of digital tools and all the complications encountered, teaching/learning process has continued to deal with students failure and schools have continued to support the success of students at home in all cases despite the school closures. We will see the different resources used, the interactive exercises provided, the choice of possible exercises to do, the advantages of

using digital tools during distance learning and how digital technology has been able to

continue despite the changes due to the pandemic. Digital technology has succeeded to be

in progress in spite of the changes to differentiate students with special learning needs on online platform.

Key Words: Differentiated pedagogy, Distance learning, Digital tools

INTRODUCTION

De nos jours, le plurilinguisme est devenu une nécessité absolue du fait de la mondialisation des échanges et de l'accroissement de la mobilité internationale. Il est donc important d'enseigner une langue étrangère à un enfant dès le plus jeune âge afin de l'initier aux langues étrangères. Il faudra évidemment prendre en compte pendant cette période le besoin et les possibilités de l'enfant et utiliser la différenciation pédagogique pour la réussite de chaque enfant. Il est nécessaire d'inclure dans le processus d'apprentissage des activités ludiques et des jeux via les outils numériques pour donner le plus d'envie d'apprendre aux élèves.

Pour notre part, nous verrons si les outils numériques ont pu aider les enseignants à enseigner, à concevoir et créer des activités d'apprentissage du FLE dans le cadre de la pédagogie différenciée ?

1. L'importance Et La Complexité De L'Apprentissage D'Une Langue Étrangère.

De nos jours, l'apprentissage d'une nouvelle langue étrangère permet au tout jeune de franchir de nouveaux horizons. L'apprentissage d'une langue étrangère prend évidemment du temps mais comble certainement les jeunes adolescents. C'est pourquoi, il est important qu'un enfant apprenne une seconde langue dès son plus jeune âge car parler une deuxième langue reste aujourd'hui une nécessité.

Il est vrai qu'avec le développement de la société et de l'individu, parler une langue étrangère est devenue essentielle et même obligatoire. Comme l'affirme Martinez, « les besoins de communication entre gens qui ne parlent pas la même langue n'ont jamais été aussi grands... Alors, parce qu'il est difficile d'apprendre une langue étrangère, il semble naturel et nécessaire de se demander comment en améliorer l'enseignement » (Martinez, 2014 : 3).

Alors pour rendre plus efficace l'enseignement/apprentissage d'une langue étrangère, il est conseillé d'apprendre une langue sans tarder, donc pendant l'enfance, car le bébé dès sa naissance est considéré comme un génie. Il a l'ouïe très développée, a un grand talent d'imitateur et a un désir de communiquer (Pierard, 2014). Il est donc par sa nature très doué pour les langues et est susceptible d'apprendre une langue plus vite qu'un adulte.

D'ailleurs, « nous savons qu'après la naissance, jusqu'à l'âge de 3 ans, le cerveau d'un bébé subit de grands changements du point de vue de taille, de complexité et arrive aux deux tiers de la taille adulte vers l'âge de 3 ans. Cela veut dire donc que les plus grandes modifications et développements du cerveau du bébé se produisent jusqu'à l'âge de 3 ans. C'est justement au cours de cette période que l'enfant acquiert certaines compétences fondamentales telle que la parole. » (Alpar, 2013 : 593)

Ainsi, « nous comprenons que les jeunes enfants n'apprennent pas une langue étrangère de la même façon qu'un adulte. Pour eux, l'apprentissage d'une langue étrangère ne constitue pas une difficulté car pour les enfants, contrairement aux adultes, il n'y a pas de différence entre l'apprentissage de la langue maternelle et les langues dites « étrangères » (Alpar, 2013 : 599).

Il y a mêmement un grand nombre de chercheurs qui soutiennent l'existence des effets positifs de l'apprentissage d'une seconde langue dès le plus jeune âge et attestent des résultats bénéfiques du bilinguisme chez les enfants (Pierard, 2014).

Les points favorables concernant l'apprentissage d'une langue étrangère apportent aux jeunes :

- une plus grande créativité et flexibilité de la pensée ;
- un renforcement de l'appétit linguistique ;
- une meilleure concentration intellectuelle ;
- un enrichissement de la pensée ;
- un développement de la mémoire et de l'esprit de synthèse ;
- une plus grande sensibilité communicative ;
- un éveil et une ouverture aux autres langues et cultures.

L'apprentissage d'une seconde langue apporte donc beaucoup de privilèges aux enfants et continue à prendre de l'avance malgré sa complication.

2. L'Enseignement/Apprentissage Du FLE Pendant L'Épidémie De La Covid 19.

À la suite de la Covid-19, les écoles ont dû s'adapter d'une façon rapide à l'enseignement à distance car cette catastrophe sanitaire était une première pour les écoliers et les enseignants. Face à cette crise, il fallait au plus vite trouver des solutions pour satisfaire le manque des élèves et multiplier la créativité des cours car la situation des élèves derrière leur écran devenait de plus en plus difficile. Il était donc indispensable de trouver d'autres moyens pour combler le besoin de chaque élève et de pouvoir à nouveau les motiver même confinés car les méthodes classiques utilisées en cours à distance dès les premières semaines devenaient de plus en plus redondantes et les résultats et les objectifs fixés restaient insatisfaisants. Alors, de nouvelles plateformes éducatives ont pris rapidement leur place pour augmenter la participation et la motivation des élèves.

3. La Pédagogie Différenciée Et L'Enseignement/Apprentissage Du FLE.

La pédagogie différenciée est un enseignement qui se réalise selon le besoin et aux caractéristiques du profil de l'apprenant. Cette pédagogie s'accomplie d'une manière organisée et s'adapte à la compréhension individuelle de chacun. De plus, elle applique les stratégies d'enseignement et répond aux styles d'apprentissages des apprenants de la classe. La pédagogie différenciée n'est donc pas une différenciation basée uniquement sur l'enseignement, elle se fonde aussi sur le profil de l'élève.

« La pédagogie différenciée est un enseignement efficace adapté aux divers besoins d'apprentissage et au profil de l'apprenant. Il s'agit d'une structure ou approche pédagogique organisationnelle, adaptée à notre façon de comprendre et de mettre en pratique les stratégies d'enseignement et de répondre aux styles d'apprentissage des élèves de notre classe ; ce n'est pas seulement une différenciation de l'enseignement » (Hume, 2009 : 14).

Il est donc nécessaire de différencier la pédagogie car une classe d'école est hétérogène donc composée d'individus différents des uns et des autres. Il faut alors adapter l'enseignement face aux besoins et à la diversité des élèves car il faut accepter qu'un enfant ne peut pas apprendre de la même façon que son camarade ni en même temps.

Comme le souligne Burns (1972),

- « il n'y a pas deux élèves qui progressent à la même vitesse ».

Car certains élèves ont la compétence d'apprendre plus rapidement alors que d'autres élèves sont lents dans leur apprentissage ou tout simplement il existe des élèves qui souhaitent prendre le temps d'apprendre ;

- « il n'y a pas deux élèves qui soient prêts à apprendre en même temps ».

Puisque chaque apprenant est différent, un élève peut apprendre à des durées dissemblables et non en même temps car chacun a une ingéniosité propre à sa personne ;

- « il n'y a pas deux élèves qui utilisent les mêmes techniques d'étude ».

Les élèves ont tous recours à une méthode de travail différente et gèrent autrement leur tâche ;

- « il n'y a pas deux élèves qui résolvent les problèmes de la même manière ».

Les élèves solutionnent les questions à leur propre façon ce qui veut dire que des résolutions identiques ne peuvent exister ;

- « il n'y a pas deux élèves qui possèdent le même répertoire de comportements ». C'est-à-dire qu'il n'existe pas deux apprenants qui puissent émettre un ensemble de réponses tout à fait semblable ;

- « il n'y a pas deux élèves qui possèdent le même profil d'intérêt ».

Chaque élève porte une attention différente selon leur domaine d'intérêt ;

- « il n'y a pas deux élèves qui soient motivés pour atteindre les mêmes buts ».

Les élèves ne détiennent pas la même volonté pour parvenir à un objectif précis.

(Tardif, 2005 : 22)

Il convient alors d'accompagner les élèves dans le meilleur des cas dans leurs apprentissages et dans tous leurs progrès qu'ils fournissent. Ce soutient prêté par les enseignants quel que soit le contexte est « une obligation inscrite dans les programmes et le référentiel des professeurs ». Comme on peut le constater, la différenciation pédagogique réduit les inégalités entre les apprenants et favorise la réussite scolaire de tous les élèves d'une classe (Ministère de l'Éducation nationale, 2017).

4. L'Utilisation Des Outils Numériques Lors De L'Enseignement À Distance En Classe De FLE.

Très vite, à l'aide des outils numériques, différentes activités ludiques, des exercices sous formes de jeux, des travaux en groupe… ont été appliqués lors des cours à distance afin d'attirer l'attention des élèves. Cette méthode de travail a permis à toute la classe d'apprendre en s'amusant, d'être plus actifs, de regagner confiance en soi et de se concentrer davantage pendant l'utilisation des plateformes numériques. Des plateformes comme Framapad, Jamboard, Quizizz… ont été utilisées et des exercices ont été réalisés selon le besoin des élèves et des compétences travaillées en classe.

Il est important de préciser que les outils numériques ont connu un succès fulgurant dès leur première utilisation dans notre école.

Nous pouvons éventuellement préciser que les élèves n'étaient pas étrangers à l'utilisation du numériques car avec le développement du numérique et des appareils portables comme les smartphones, les tablettes, ils sont aujourd'hui accessibles par tous.

Voyons maintenant les multiples avantages des outils numériques pour encourager une approche pédagogique inclusive et mettre en forme les cours à assurer.

Les outils numériques servent à :

- « Offrir une meilleure accessibilité aux connaissances. »

Il est possible de partager des contenus sur une plateforme de cours en ligne ou de consulter des ressources multimédias complémentaires. De plus, l'élément important de cet avantage est que les étudiants ou utilisateurs peuvent accéder aux outils numériques de partout, au moment où ils veulent.

- « Varier les stratégies d'enseignement. »

La diversité des stratégies d'enseignement est favorisante car de telles stratégies sont reconnues pour créer l'engagement et vise à atteindre un plus grand nombre d'apprenants pour combler leur besoins et lacunes.

- « Tenir compte de la diversité des étudiants et de leurs besoins. »

Les outils numériques offrent la chance aux apprenants de lire des livres, de visionner des vidéos, d'entendre

des audios, de schématiser...

Les outils digitaux proposent différentes manières « de représenter l'information, d'adapter le rythme des apprentissages, d'agir et de communiquer. » Le concept que voici prête assistance à l'atteinte des objectifs d'apprentissage sur l'ensemble des apprenants.

- « Augmenter la fréquence et la qualité de la rétroaction, »

Il est important d'établir une rétroaction continuelle personnalisée et détaillée sans avoir recours à l'écrit. Les outils de sondage en ligne et les questionnaires interactifs sont des alternatives à approfondir pour soutenir les apprentissages.

- « Faire tomber les murs de la classe. »

Avec les outils numériques, les apprentissages peuvent être poursuivit et être collaboré au-delà du temps scolaire. Les étudiants disposent de différents moyens de communication à distance, que ce soit avec leur enseignant ou tout simplement entre eux. Il est favorable de faire participer les apprenants de façon active à des discussions en ligne car cela encourage l'émergence d'une communauté qui s'entraide mutuellement. (Turgeon et Van Drom, 2019)

A vrai dire, pendant les cours, les apprenants considéraient les outils numériques comme des parties de jeu, ce qui a entrainé la motivation et la participation de tous les élèves. On peut ainsi dire que le jeu comporte plusieurs atouts et qu'il est indispensable pour apprendre.

Il faut de plus noter que les éthologues considèrent que le jeu occupe une place importante chez l'animal et l'enfant puisqu'il leur donne la possibilité d'adapter ses fonctions sensorielles et de la motricité, de construire des relations sociales et de développer les fonctions cognitives. (Romero et Sanchez, 2020)

Nous constatons que l'utilisation des jeux pour éduquer et former progresse fortement… Les enseignants et les formateurs sont aujourd'hui encouragés à proposer des situations d'apprentissage intégrant le jeu en tant que modalité pédagogique ou qui convertissent les situations d'apprentissage ordinaires en situations susceptibles d'être interprétées comme ludiques par les apprenants. (Ibid, 2020)

Utilisé comme support pédagogique, le jeu est introduit au sein de l'apprentissage. Issus des Technologies de l'Information et de la Communication (TIC), les jeunes maintiennent une relation avec les jeux qui créent pour autant à la fois une inquiétude et à la fois un intérêt vis-à-vis des pouvoirs publics, mais malgré cette situation délicate l'utilisation des jeux en classe augmente de façon régulière. (Andlauer, Thiault & Bolka-Tabary, 2018)

« Nous avons aujourd'hui l'habitude d'associer les deux notions d'éducation et de jeu, et cela semble pour nous faire sens. L'on dit volontiers que le jeu est un moyen pédagogique, que tout jouet est éducatif, que l'école maternelle est une école ou l'on joue » (Brougère, 2006 : 7).

D'après Brougère, l'éducation et le jeu restent inséparables. Car lorsqu'un enfant joue, il apprend en même temps. Cela explique que tout jouet, quelle que soit sa fonction devient éducatif est bénéfique pour l'apprentissage de l'enfant à n'importe quel âge. L'utilisation du jeu/jouet reste un moyen qui nous permet d'apprendre.

CONCLUSION

Lors de l'enseignement à distance, la pédagogie différenciée a permis grâce aux outils numériques de pouvoir adapter l'apprentissage selon le niveau de chaque enfant. Le but était d'adapter les consignes ou les outils numériques pour aider chaque apprenant à atteindre leur plein potentiel. Ayant vécu ce phénomène en personne, nous comprenons que les outils numériques sont de plus en plus dans la pratique pédagogique et que le jeu renforce l'apprentissage.

Ce nouveau mode d'enseignement continuera-t-il à être employé même après la fin de l'épidémie ? La Covid-19 a-t-elle révolutionné l'éducation ?

BIBLIOGRAPHIE

Alpar, M. (2013). L'enseignement/apprentissage d'une langue étrangère aux jeunes enfants. Turkish Studies, 8(9), 595-601.

Andlauer, L., Thiault, F., & Bolka-Tabary, L. (2018). Apprendre avec le jeu numérique Minecraft. edu dans un dispositif interdisciplinaire en collège. Sciences du jeu, (9).

Brougère, G. (2006). Jeu et éducation. Paris : Éditions L'Harmattan

Forget, A., & Lehraus, K. (2015). La différenciation en classe: qu'en est-il des pratiques réelles des enseignants. Formation et profession, 23(3), 70-84.

Hume, K. (2009). Comment pratiquer la pédagogie différenciée avec de jeunes adolescents ? Belgique : De Boeck.

Martinez, P. (2014). La didactique des langues étrangères. Paris : Éditions Puf.

Ministère de l'Éducation nationale. (2017). Mise en œuvre de la différenciation pédagogique.

Pierard. A, 2014. L'apprentissage d'une seconde langue dès le plus jeune âge : quels bénéfices ?

Romero, M., & Sanchez, É. (2020). Apprendre en jouant. Éditions Retz,

Tardif, N. (2005). La pédagogie différenciée au service de l'apprentissage. Vie pédagogique, 134(3), 21-24.

Turgeon, A., & Van Drom, A. (2019). Des outils numériques pour soutenir une approche pédagogique inclusive.

KAMU HİZMET SUNUMUNDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM: MEBBİS

DIGITAL TRANSFORMATION IN PUBLIC SERVICE PROVISION: MEBBIS

Aslı ARSLAN

Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, ORCID ID: 0000-0002-3088-4666

Hasan AKKUŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Tezli Yüksek Lisans, ORCID ID: 0000-0003-4499-0838

ÖZET

Bilgi teknolojilerinin son yarım yüzyılda geçirdiği değişimlerle insanların teknoloji kullanımını da artmıştır. İnternet ağının kıtalararası ulaşımı sağlamak için deniz tabanlarına yerleştirilmesi, bilgisayar fiyatlarının satın alınabilecek düzeye inmesi ve boyutlarında yaşanan değişim, kullanıcı sayısını etkileyen unsurlardan olmuştur.

Devletler, teknik ve enformasyon yeterlilikleri dâhilinde bu gelişmeleri kurum, kuruluş ve özel sektörde teşvik eder veya zorunlu tutar. Milli Eğitim Bakanlığı da paydaşlarına hizmet sunumunda uzun yıllar matbu yöntemleri kullanmış ve 21. yüzyılın ilk yıllarında artan nüfus ve öğrenci sayısı MEB'in hizmet sunumunda dönüşümlerini zorunlu kılmıştır.

Kamu hizmetlerinin zaman ve mekan kavramı ile sınırlı olması hizmetlerin sunum kalitesi ve ekonomikliği konusunda sorunlar yaratmaktadır. Karşılaşılan soru ve sorunların çözümünde teknoloji kullanımı MEB'in önem verdiği alanlar arasında yer almıştır. 2007 yılı Ocak ayı itibariyle kullanıma açılan MEBBİS (Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri) eğitimin ana teması olan öğrencinin, kayıt ile başlayan eğitim öğretim yaşamındaki tüm bilgilerin kaydının tutulmasını amaçlamaktadır. 2022 yılına gelindiğinde MEBBİS, öğrenci, öğretmen, kurum yöneticisi, veli, ilçe/il yönetimi, bakanlık vd. arasında bilgilerin paylaşıldığı ve depolandığı web yazılımı olarak hizmet vermektedir.

Bu çalışma, literatür taraması yapılarak Milli Eğitim Bakanlığı ve paydaşların tamamı ile eş zamanlı veyahut eş zamansız olarak kullanılan MEBBİS' in uygulanmaya başlanmasından günümüze kadar değişimi ve dönüşümünün incelenmesi; MEB'in kamu hizmetleri sunumunda eksiklerinin belirlenerek yenilikçi yolla dönüşümüne öneriler sunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi teknolojileri, MEB, MEBBİS, e-devlet

ABSTRACT

With the changes that information technologies have undergone in the last half century, people's use of technology has also increased. Other factors affecting the number of users were the placement of the internet network on the seabed to provide intercontinental transportation, the decrease in computer prices to a level that could be purchased for all people, and the change in size.

States encourage or require these developments in institutions, organizations and private sectors, within their technical and information capabilities. The Ministry of National Education has also used printed methods for many years in the provision of services to its stakeholders, and the increasing population and number of students in the first years of the 21st century necessitated transformations in the service delivery of the Ministry of National Education.

The fact that public services are limited to the concept of time and space creates problems in terms of the quality and affordability of services. The use of technology in solving the questions and problems encountered has been among the areas that the Ministry of Education attaches importance. MEBBİS (Ministry of National Education Information Systems), which was put into use as of January 2007, aims to keep the record of all

information in the education life of the student, which is the main theme of education, starting with registration. By 2022, MEBBİS, students, teachers, institution managers, parents, district/province administration, ministry etc. It serves as web software where information is shared and stored.

This study is to examine the change and transformation of MEBBIS, which is used synchronously or asynchronously with the Ministry of National Education and all of its stakeholders, from its inception to the present day, by reviewing the literature; It is aimed to identify the shortcomings of the Ministry of National Education in the provision of public services and to offer suggestions for its transformation in an innovative way.

Key Words: İnformation technologies, MEB, MEBBIS, e-government

GİRİŞ

İnsan, doğası gereği diğer insanlarla iletişim kurmakta ve işbirliği içinde yaşamaktadır. Bu özellik üretim, dağıtım ve tüketimde iş bölümü yapılmasını zorunlu kılmıştır. Temelde barınma, beslenme ve güvenlik ihtiyacının karşılanması amacıyla oluşturulan yönetim ve hizmet ağı zamanla modern hale gelmiştir. Oluşturulan idari mekanizma nüfus durumu ve ilişkilerin boyutunun farklılaşmasıyla görev alanların uzmanlaşmasını da sağlamıştır (Eryılmaz, 2002: 9).

Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde 20. yüzyılda olağandışı gelişmeler bilişim teknolojilerinin tüm sektörlerde kullanılması amacıyla çalışmalar sürdürülmüştür. Ülkemizde de 1970'li yıllarda haberleşme ile artan yatırımlar gecikmeli de olsa bilişim teknolojileri alanına da yansımıştır. 1993 yılında Dünya Bankası ile bilgisayar kullanımı, insan kaynağı ve bilgi teknolojileri alanında yol haritası belirlenerek rapor hazırlanmış fakat kredi konusunda anlaşılamaması önerilerin uygulanamamasına sebep olmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı SBB, 2014).

1990'lı yıllarda Türkiye'de bilişim teknolojileri alanında yapılan diğer çalışmalar, 1999 yılında TÜBİTAK ve Ulaştırma Bakanlığı'nın tamamladığı Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı (TUENA), elektronik ticaretin artırılması amacıyla çalışmalar yapması amacıyla e-Ticaret Koordinasyon Kurulu'nun (1998-2002) oluşturulması olmuştur. Bu gelişmeleri, KamuNET (1998-2002), e-Türkiye Girişimi (2001) ve 2022 yılından bu yana e-Dönüşüm Türkiye Projesi (2002-…) kapsamında çalışmalar takip etmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı SBB, 2014).

Günümüzde bilişim teknolojileri ile ilgili alt yapı hizmetlerinin yaygınlaşması ve cihazların kolay ulaşılabilir ve etkin kullanılabilir hale gelmesi kamu hizmetlerinin sunumunda değişimleri beraberinde getirmiştir. Türkiye'de de gelişmeler kamu harcamalarına ayrılan bütçe ve hükumetlerin planları çerçevesinde şekillenmiştir. Bu kapsamda Kalkınma Planları'nda iletişim, haberleşme ve teknoloji yatırımlarına ilişkin harcamalara yer verilmiştir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda haberleşme ve radyo-televizyon alanında hedefler belirlenmiştir. Hedeflerin temel özelliği hizmetlerin geniş alanlara yayılarak artırılması ve kesintilerin en aza indirilmesidir (T.C. Başbakanlık DPT, 1984: 117-118). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda haberleşme ağının genişletilmesi ve her alanda uydu teknolojilerinden faydalanılması planlanmıştır. Planda kamu hizmetlerinin sadeleştirilmesi ve modern yönetim sistemlerinin geliştirilmesi gerekliliği ifade edilmiştir (T.C. Başbakanlık DPT, 1989). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kurumların bilişim teknolojilerini kullanma ve geliştirme konusunda eksiklikleri daha net ifadelerle ifade edilmiştir. Üniversitelerin bu alanda donanımlı personel yetiştirmesi amaçlanmış, Ulusal Bilgi Sistemi'nin çalışmalarda koordinatör konumda olması gerçekleştirilecektir, ifadelerine yer verilmiştir. (T.C. Başbakanlık DPT, 1995). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ilk kez bilgi teknolojileri başlığı ile alan farklı bir bölümde değerlendirilmiştir. Alanda mevcut durum ortaya konmuş ve gelecekle ilgili daha gerçekçi planlamaların yapılmasına planda yer verilmiştir. İlk defa bilişim teknolojileri ile ilgili güvenlik konusu ele alınmış ve yazılım ve uygulamaların dili konusu da değerlendirilmiştir (T.C. Başbakanlık DPT, 2000: 128). Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı girişinde kamu hizmetlerinin kalitenin ve etkinliğin artırılması amaçlanmıştır. BT, kalkınma planında yer alan konu ve amaçların tamamında bilişim etkisi açıkça görülmektedir. Planda bilişim alanındaki yurt içi ve yurt dışı pazarın tespit edilmesi ve özel sektör şirketlerinin bu alanla ilgili yatırımlar yapması önemlidir (T.C. Başbakanlık DPT, 2006). Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı kamu hizmetlerinde e-dönüşümün değerlendirilmesi ve yeni amaçların değerlendirilmesi söz konusu olmuştur. Bu kapsamda yerli ve milli imkânları da artırılan TÜRKSAT e-devlet hizmetlerinin sağlanmasında 2011 yılından itibaren yetkili kılınmış

ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı bu hizmetin alt yapı, sunum, iyileştirme, yatırım gibi faaliyetlerinde yetkili kılınmıştır. 2006 yılında 30 hizmeti elektronik ortamda sunan e-devletin hizmet sayısı 2018 yılı hedefi 3000 olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, hizmetlerin dijital ortamlarda sunulmasında güvenlik, kullanıcı adı ve şifre, bulut depolama hizmetleri gibi alanlarda da yenilikçi çalışmaların yapılması amaçlanmıştır (T.C. Başbakanlık Kalkınma Bakanlığı, 2013: 54-56). On Birinci Beş yıllık Kalkınma Planı, Cumhuriyet'in 100. yılını da kapsamaktadır. Dijitalleşme çalışmalarına öncelik verilmesi, üniversitelerin ar-ge yatırımlarını artırması, yol haritasının belirlenmesi, bilimsel çalışmaların artırılması amacıyla burs imkanının tanınması, teknoloji atölyelerinin kurulması ve uzay bilimleri alanında çalışmalar yapılması planlanmıştır. Planda, kurumların teknolojik donanımlarının iyileştirilmesi, EBA portalının eğitim müfredatı ile eşgüdümlü içerik paylaşan platform haline getirilmesi, eğitsel veri tabanında eşgüdüm ve birleştirmelerin sağlanması amaçlanmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı SBB, 2019).

Kalkınma planları, Türkiye'nin yol haritasının ve çerçevesinin çizilmesi bakımından önem arz etmiştir. Türkiye'de 1970'li ve 90'lı yıllarda darbe, muhtıra, hükümetlerin sık değişmesi ya da koalisyon hükümetlerinin kurulması, planların muntazaman uygulanması önündeki engellerden olmuştur. Özellikle BT yatırımlarının zamanında yapılamaması gelişmelerin geriden takip edilmesine sebep olmuş ve en önemlisi insan kaynağı, teknolojik ekipman konusunda sıkıntılar yaşanmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmada, MEB bilgi teknolojileri ve uygulamalarından MEBBİS'in eğitim alanı içerisindeki yeri ve önemine ilişkin literatür taraması yapılarak, MEBBİS'in ana hatlarıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda kalkınma planları, MEB mevzuatı, kamu yönetimi kaynakları, Türk eğitim sistemi ve okul yönetimine ilişkin araştırmalar ve diğer kaynaklar incelenmiş, sorunlar tespit edilmiş ve öneriler hazırlanmıştır.

Çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğrenci, öğretmen, veli, kurum yöneticisi vd. paydaşlarına hizmet veren MEBBİS ve alt yazılımlarının tarihsel gelişimi incelenmiştir. Bu kapsamda, MEBBİS ve bağlı yazılımların tespit edilmesi, faydalarının ve sınırlılıkları belirlenmiştir. Bu çalışmanın, MEB'in bilgi teknolojileri kapsamında yapacağı çalışmaların planlanması, eksikliklerin giderilmesi ve geliştirilmesi bakımından önem arz edeceği ve ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. MEB'in Hizmet Sunumunda Değişim

1.1. MEBBİS

Bilişim teknolojileri ile ilgili gelişmeler 1990'lı yıllarda hem farklılaşmış hem de yaygınlaşmıştır. Bu dönemde ülkemizde yaşanan kalifiye eleman ve ekipman eksikliği, hükümet bunalımları, terör olayları ve savunma sanayiine harcanan önemli miktarlar gibi sebepler yatırımların gecikmesine sebep olmuştur. Bu dönemde yerli ve yabancı yatırımlar BT alanında istenen verimi sağlayamamıştır. İLSİS olarak MEB'de dönüşümü sağlayacak sistemin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması da bu dönemde yapılamamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri, kısaca MEBBİS olarak kullanımı yaygın bir web yazılımıdır. MEBBİS, 2007 yılı ocak ayı itibariyle MEB ve paydaşlarına hizmet sunumunda önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Öğretmen, öğrenci, veli ve diğer paydaşlar sisteme güvenli bir şekilde giriş yapmakta ve hizmetlerden ücretsiz olarak faydalanabilmektedir. Başlangıçta hem BT'nin ülkemizde yeterli gelişmişlik düzeyine ulaşmaması hem de kullanıcı sayısının az olması sebebiyle öncelikle kurum içi (intranet) işlemlerde kullanılmıştır. Okul ve kurum kullanıcı yetkileri, kurum dışındaki bilgisayar ve internet ağlarında çalışmasına fırsat vermemiştir. Siber güvenlik ile ilgili yıllar içinde yaşanan gelişimler, MEB'in kurum çalışanlarına MEBBİS ile ilgili kullanıcı yetkilerini kurum dışında da kullanma yetkisi vermiştir.

MEBBİS ve e-devlet arasında sağlanan entegrasyon paydaşlarına 2018 yılında 38 hizmet sağlarken, 2022 yılında hizmet sayısı 51'e ulaşmıştır. Hizmetlerin 44'üne kimlik doğrulaması yapmadan, 7'sine ise kimlik doğrulamasını https://www.turkiye.gov.tr/milli-egitim-bakanligi adresinden yaparak kullanım imkânı sağlayabilmiştir.

MEBBİS, özellikle öğretmen ve kurum yöneticilerine işlemleri bilgisayar veya diğer bilişim cihazları ile yapmalarına imkân tanımaktadır. MEB kullanım alanlarına göre farklı uygulamalar ile hizmet vermektedir.

Bu yazılımlara erişimde ana uygulama MEBBİS olmakla birlikte e-okul, e-kurs, EBA gibi bazı uygulamalara doğrudan web site adresleri üzerinden de ulaşım sağlanabilmektedir. MEBBİS'e bağlı veya bağlantılı olarak hizmet veren bazı site ve yazılımlar şunlardır:

1.1.1. E OKUL: Sisteme e-okul.meb.gov.tr adresinden öğrenci ve veliler öğrenciye ait tüm bilgilerini görüntüleyebilmektedir. Öğrenciler için başvuru işlemleri dışında etkileşimsiz bir site yazılımı olarak MEBBİS'in parçasıdır.

Öğretmenler ve idareciler not girişi, devam devam devamsızlık takibi, ders programı hazırlama ve girişi, okul ders saatleri, sınıf kitaplık bilgileri gibi onlarca işlemi e-okul veri tabanından yürütmektedir. İşlemlerin güvenliği açısından tüm kullanıcıların log bilgileri kayıt altına alınmaktadır.

1.1.2. MEBBİS (İLSİS): MEB'in tüm bilişim sistemlerine verilen genel bir ad olmak ile beraber öğretmen ve diğer kurum çalışanları MEBBİS modüllerini tanımlanan yetki dahilinde görüntüleyebilmekte veya değişiklikler yapabilmektedir. İlk olarak 1987 yılında İLSİS adı ile başlanan çalışmalar bazı dönemlerde alt yapı veya yatırım finansmanı konusundan sıkıntılar yaşansa da günümüzde başarıyla e dönüşüm hizmeti veren bir sistemin ilk halidir.

1.1.3. MEBK12PANEL: Kurumlara ait web sitelerine haber, duyuru veya bilgi yüklenmesi amacıyla oluşturulan site yönetim aracıdır.

1.1.4. MEB CBS: *Millî Eğitim Bakanlığı, "Coğrafi Bilgi Sistemi (MEB CBS) projesi ile ülkemizdeki tüm okulların coğrafi verileri toplanarak, hızlı bilgi akışı, etkili ve doğru analizlerle daha verimli envanter yönetimi sağlanacak."* ifadelerine yer vermiştir. (MEB, 2019)

1.1.5. E-KURS: 2014 eğitim öğretim yılından bu yana MEB, öğrencilere hafta içi, hafta sonu olmak üzere hem eğitim takvimi içinde hem de ara ve yaz tatillerinde, Destekleme ve Yetiştirme Kursları (DYK) açmaktadır. Açılan kursların başvuru, ders ve öğretmen seçimi, devamsızlık ve kayıt silme gibi işlemleri bu modül yardımıyla yapılmaktadır.

1.1.6. EBA: Gelişen sosyal ağ sitelerine alternatif olarak düşünülmüş bir yazılımdır. Öğrenci ve öğretmenlerin etkileşim kurabildikleri; fotoğraf, video, soru vs. içeriklerin güvenli ortamlarda paylaşılabilmesine izin verilmektedir. MEBBİS'e bağlı web yazılımlarındandır.

1.1.7. TEFBİS: Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sistemi, okul aile birliklerinin gelir gider işlemlerini yönetebildikleri ve hesap defterlerini tutabildikleri bilgi sistemidir. Sistemde yapılan işlemler kullanıcıların yetki ve sorumluluğu altındadır.

1.1.8. E-YAYGIN: Halk eğitim merkezleri ve olgunlaşma enstitüleri gibi hayat boyu öğrenme merkezlerinde görev yapan veya kurslar açan öğretmen ve kurum yöneticilerinin kullandığı MEBBİS yazılımıdır.

1.1.10. Bir Milyon Fikir: Yazılım öğretmen ve kurum yöneticilerinin eğitim öğretim ve diğer konularda fikir ve projelerini bir merkezde toplamak amacıyla hazırlanan yönetime katılımı da sağlamayı amaçlayan bir yazılımdır.

1.1.11. E-Kütüphane: MEB, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait yazılımı öğretmen ve kurum yöneticilerinin kullanımına açmıştır. Yazılım kullanıcılara sanal bir sepet ile e-pub veya pdf formatında kitap ödünç alabilme imkanı sağlamaktadır.

1.1.12. Kısa URL Oluşturma Servisi: İnternet kullanıcıları birçok site veya sayfa adresini paylaşmak veya kaydetmektedir. Bu hizmet ile MEB'de görev yapan personellerin güvenli ağ adreslerini kısaltma amacıyla oluşturulan güvenli bir yazılımdır. Bakanlık'ın 2021 yılında kullanıma açtığı bir hizmettir.

1.1.13. Öğretmen Bilişim Ağı: Öğretmen ve okul yöneticilerinin hizmet içi eğitimlere başvuru yapabildikleri ve eş zamanlı ya da eş zamansız olarak katılım sağlayabildikleri web yazılımıdır. 2022 yılı yarıyıl tatilinden itibaren kullanıma açılmıştır. Öğretmenlerin eğitim öğretim yılı öncesi, iki ara tatilde ve sene sonu mesleki seminer çalışmalarında bu sistemi kullanarak genellikle en az bir eğitimi %80 oranında tamamlamaları gerekmektedir.

1.1.14. İLKSAN: İlkokul öğretmenlerinin yardımlaşmaları amacıyla 1943 yılında kurulan sandık ile ilgili işlemler için kullanılmaktadır.

1.1.15. Veri Toplama Modülü: Kurum paydaşlarının ilgili oldukları konu ve çalışmalar hakkında bilgi toplanması amacıyla kullanılmaktadır. Sisteme giriş için paydaşlar kişisel bilgiler doğrulanarak anketlere katılım sağlanmaktadır.

1.1.16. Taşımalı Eğitim Modülü: Kurumlara taşıma yoluyla eğitim görmeye gelen öğrenciler ile ilgili yemek ve taşıma işlemleri için kullanılmaktadır.

1.1.17. DYS: 2016 yılında Çankaya İlçe MEM ve Bolu İl MEM'de pilot uygulaması yapılan Doküman Yönetim Sistemi (DYS) 2017 yılı mayıs ayından itibaren Bakanlık'ın merkez ve taşra teşkilatındaki tüm birimlerde yazışmaların elektronik ortamda e-imza sertifikası ile kullanılmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Yazışmaların elektronik ortamda gerçekleştirilmesi sürecin en önemli parçasıdır. İlçe ve il müdürlükleri ile ulaşımda dezavantajlı kurumların bu durumu avantaja çevrilmiştir.

1.1.18. E-Mezun: Sistem 2008 yılından itibaren mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumlarından mezun olan öğrencilerin ücretsiz olarak üye olabilecekleri ve özgeçmiş oluşturabilecekleri bir web yazılımıdır. Site kullanıcılarının iş gücüne katılımlarının tespit edilmesi de amaçlar arasında yer almaktadır.

1.1.19. Evrak Sorgulama Servisi: Doküman Yönetim Sistemi'nin tamamlayıcı bir yazılımı olarak hizmet vermektedir. DYS aracılığıyla hazırlanan yazı ve olurların bireyler ve yazıların diğer kurumlar tarafından doğrulanması amacıyla kullanılmaktadır. Evrak sorgulama ve doğrulama işlemi https://evraksorgu.meb.gov.tr/index.jsp adresinden yapılmaktadır.

1.1.20. MEBBulut: Milli Eğitim Bakanlığı, 2023 Eğitim Vizyonu çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı tarafından yayınlanan 6 Temmuz 2019 tarih ve 30823 sayılı genelge dikkate alınarak özgün ve yerli bir sistem olan MEBBulut 2019 yılında kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. MEBBulut hizmetiyle kurumlar verilerin paylaşılması ve depolanmasının güvenli, hızlı ve işlevsel bir şekilde yapılmasına imkan tanımaktadır. Hizmete https://bulut.meb.gov.tr adresinden erişim sağlanmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019).

Bağlı yazılımlar dışında mebbis.meb.gov.tr içerisinde bulunan alt modüller de mevcuttur. Bu alt modüllerden bazıları ise şunlardır: e-yatırım, meis modülü, meis sorgu modülü, e-alacak modülü, e-burs modülü, evrak modülü, kitap seçim modülü, döner sermaye modülü, EgiTek sınav modülü, sosyal tesis modülü, ilköğretim kurum standartları modülü, özel mtsk modülü (motorlu taşıtlar sürücü kursu), özel öğretim kurumları modülü, özürlü birey modülü, ram modülü (rehberlik araştırma merkezi), TKB modülü (teftiş kurulu başkanlığı), öğretmenevleri modülü, performans yönetim sistemi, MEB internete erişim modülü, öğretmenevi faaliyet modülü, faaliyet modülü, yönetici modülü, okul gelişim programı modülü, mal, hizmet ve yapım harcamaları, personel işlemleri, e-akademi, halk eğitim modülü, açıköğretim kurumları modülü, e-yurt, e-taşınır modülü...

MEBBİS, kısa süre içerisinde birçok modül ve yazılımı bünyesinde barındıran çok boyutlu bir yazılım haline gelmiştir. Yazılımların bazılarına doğrudan mebbis.meb.gov.tr adresine kişisel kullanıcı adı ve şifre ile giriş yapılarak MEBBİS modülü aracılığıyla kullanılmaktadır. E-kurs, EBA, ÖBA, Veri Toplama Modülü gibi modüllere gov (government) uzantılı sitelerden ulaşılabilmektedir. (eba.meb.gov.tr, oba.meb.gov.tr, e-kurs.meb.gov.tr vd.)

2.1. MEBBİS'in Paydaşlara Sağladığı Yararlar

Öğrenci, öğretmen, kurum yöneticileri ve diğer kullanıcılar iş ve işlemlerinin büyük bir kısmını MEBBİS ve alt yazılım/modüller aracılığıyla yürütmektedir. Bu modüllerin paydaşlarına sağladığı yararlar şunlardır:

* Öğrencilerin eğitim öğretim yaşamlarına ilişkin not, devam-devamsızlık, burs, yurt başvuru ve sonuçları, e karne gibi işlemleri yapmalarına imkan tanır.

* Kurumların geçmiş dönemlere ait bilgilerinin güvenli bir şekilde depolanmasını sağlar. (not, sınıf geçme defteri, diploma defteri, not çizelgeleri vb.)

* Öğrencilerin e öğrenme ortamlarına güvenli kanallardan ulaşmalarına ve eğitim ortamlarını bireysel ihtiyaçlarına göre düzenleyebilmelerine imkan tanır.

* MEBBİS, kurumlarda kullanılan defter ve dosyaların daha sistemli ve bütüncül bir yaklaşımla muhafaza edilmesine imkan tanımaktadır. Örneğin, A ilinde görev yapmakta olan bir personele ait maaş, ek ders, sevk, yıllık izin, mazeret izni gibi işlemlerin her biri farklı dosya veya defter ile yürütülmekte iken, MEB bilişim

sistemleri bu işlemlerin tamamının sistem üzerinde yapılmasına veya yapılan işlemlerin düzeltilmesine imkân tanımaktadır. (Taymaz (2003: 92-94), kurumlarda tutulması zorunlu defter ve dosyaları 75 madde ile ifade etmektedir. Kurumların eğitim kademesi ve kurum yapısı gereği bazı defter ve dosyalar kullanım dışı olsa da evrak yükünün ifade edilmesinde önemlidir. Okullarda gelen ve giden yazılar dosyası, teşekkür ve takdirname listeleri dosyaları, kanaat not defterleri çizelgesi, kanaat not defterleri çizelgesi, öğrenci künye-kütük defteri vb. defter ve dosyalar bulunmaktadır.

* MEBBİS ve bağlı alt sistemler yazılımların veya aktarılan bilgilerin kullanıcıların anlık olarak ulaşabildiği bir sistemdir. Bununla birlikte daha önce mezun olmuş veya öğrenimine herhangi bir noktada son vermiş tüm bireyler de sistemlerden yararlanabilmektedir. Edirne'de ikamet eden ve Kars'ta herhangi bir kurumdan e-okul kullanılmadan önceki bir dönemde mezun olan bir birey, Edirne veya herhangi bir ildeki il/ilçe milli eğitim müdürlükleri vasıtasıyla belge talebi için müracaat edebilmektedir. Müracaatı yaptığı müdürlük DYS aracılığıyla; il müdürlüğü, belge talep edilen il müdürlüğü, ilçe müdürlüğü ve kurum silsilesi izlenerek gönderir ve aynı silsile ile talep edilen belge başvuru sahibine ulaştırılır. Sistem kamu kurum ve kuruluşlarının da bilgi ve evrak talep edilmesinde kolaylıklar sağlamaktadır.

* Öğretmen, memur ve diğer kurum yöneticilerinin atama ve yer değiştirme, göreve başlama, izin, bilgi güncelleme, başvuru gibi işlemlerin daha düzenli ve hızlı bir şekilde yürütülmesini sağlar.

* MEB'in kurumlar ile ilgili tüm verilere sağlıklı bir şekilde ulaşması ve hizmetlerini düzenlemesine katkı sağlamaktadır.

* MEBBİS özel okullar tarafından da kullanılabilen bir sistemdir. Sistemin bu kurumlarda da kullanımının sağlanmış olması eğitim-öğretim ile ilgili faaliyetlerin merkezileşmesine katkı sağlamaktadır.

2.2. MEBBİS ve Bağlı Modüller ile İlgili Tespit Edilen Sorunlar ve Sınırlılıklar

Eğitim-öğretim ile ilgili faaliyetlerin merkezileşmesine büyük oranlarda katkı sağlayan MEBBİS ve bağlı modüller çeşitli nedenlerle bazı sorunlar ve sınırlılıklar da içermektedir. Hizmetlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesinde, kullanıcılar bilgisayar ve mobil cihazlara ihtiyaç duymaktadır. Hizmetlerden yararlanmak için kablolu veya kablosuz internet erişiminin gerekliliği hizmetlerden faydalanan kişi sayısını da etkilemektedir. TÜİK'in 2021 yılı araştırmasında 16-74 yaş arasındaki bireylerin internet kullanımının %82,6; e-devlet hizmetlerinin kullanım oranının ise %58,9 olduğu görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021). MEBBİS ve alt sistemlere erişimde cihazların ve alt yapı hizmetlerinin eksikliği kullanımı da sınırlandırmaktadır.

MEBBİS ve diğer modüller, 2021 yılı verilerine göre 1.154.893 kişi tarafından kullanılmaktadır (MEB, 2022). Kullanıcıların, yöneticilik başvurularının sistem üzerinden yapılması ve eklerinin elden teslim edilmesi sistemin eksiklikleri arasındadır. Öğretmen ve yöneticilerin akademik ve eğitsel çalışmalarına ilişkin raporların sistemde depolanması kurumlara kağıt tasarrufu sağlayacak ve evrak yükünü azaltacaktır.

MEBBİS, kullanıcı sayısının ve sisteme eklenen modüllerin zamanla artması sebebiyle kullanıcıların işlemlerinin yoğunlaştığı dönemlerde sistemsel sorunlar yaşanmaktadır. Bireylerin ve kurumların alt yapı yetersizliği sebebiyle internet erişimlerinin olmaması veya zaman zaman yaşanan kesintiler de verimli kullanımı aksatmaktadır.

MEBBİS ve alt modül/yazılımlara, eğitim bilimleri ve eğitim yönetimi alanında yer verilmediği ya da çok az yer verildiği tespit edilmiş; üniversitelerin eğitim fakültelerine okutulan derslerde sistemlerin incelenmediği, ders olarak okutulmadığı görülmüştür. MEB bilişim teknolojilerinin işbaşı eğitimlerde öğretilmesi, eğitim-öğretim sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini engellemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, Milli Eğitim Bakanlığı, paydaşlarına hizmetleri sunarken e-dönüşüm kapsamında planlama ve çalışmalar yapmakta ve zaman zaman hizmet sunum araçlarını ihtiyaçlara göre güncellemektedir. Bu güncellemelerin zamanında ve kurumların ihtiyaç duyduğu alanlarda yapılması, MEB'in öncelikleri arasında yer almalıdır. MEB, bilişim sistemlerinin geliştirilmesi ve dönüştürülmesinde, paydaşlarının önerileri hizmet sunumunun sahada başarıya ulaşabilmesi açısından önemlidir.

MEBBİS'in nitelik ve niceliklerinin güçlendirilmesi amacıyla, üniversitelerin ilgili bölümlerinin de katılımıyla ulusal ve uluslararası bilimsel çalışmalar düzenlenmelidir. Bu çalışmalara alanı iyi bilen öğretmen ve yöneticilerin katılımları da teşvik edilmelidir.

MEBBİS ve diğer alt uygulamalar için, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurumu işbirliğinde demo yazılımlar geliştirilmeli; öğretmen adayları ve akademik personelin kullanımına sunulmalıdır. Bu kapsamda üniversitelerde "Temel Bilgi Teknolojileri" dersini başarıyla tamamlayan öğrencilere "MEB Bilişim Uygulamaları Dersi" verilmelidir. Eğitim, öğretmen adaylarının mesleki yeterliliklerini artırmakla beraber mesleki güven duygularının da artmasını sağlayacaktır.

MEB, tüm uygulama ve siteler için kullanım kılavuzları hazırlanmalı ve hata ve sorunların daha kolay bir şekilde çözülebilmesi amacıyla örnek videolar da kullanılmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı, kurumların büro işlerinde memur görevlendirmekte, memur bulunmayan kurumlarda ise, bu işlemlerin birçoğunu kurum yöneticileri yürütmektedir. Memur ve kurum yöneticilerinin, hizmet sunumunda sorun yaşamamaları ve Türkiye genelinde ortak bir hizmet standardının oluşmasında kullanılması amacıyla örnek form, üst yazı, olur yazısı gibi evraklar MEB tarafından hazırlanmalı ve paylaşılmalıdır.

KAYNAKÇA

Eryılmaz, B. (2002). *Kamu yönetimi*. İstanbul: Erkam Matbaası

Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Meb cbs: bir bakışta konuma dayalı tüm verilere erişim.* Erişim Adresi: https://www.meb.gov.tr/meb-cbs-bir-bakista-konuma-dayali-tum-verilere erisim/haber/19085/tr Erişim Tarihi: 16.06.2022

Milli Eğitim Bakanlığı. (2019). *Mebbulut" ile bilgi güvenliği korumada.* Erişim Adresi: http://www.meb.gov.tr/mebbulut-ile-bilgi-guvenligi-korumada/haber/19295/tr Erişim Tarihi: 25.06.2022

Milli Eğitim Bakanlığı. (2022). *Öğretmen sayısı-tüm iller*. Erişim Adresi: https://istatistik.meb.gov.tr/OgretmenSayisi/Index Erişim Tarihi: 22.06.2022.

Taymaz, H. (2003). *Okul yönetimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (1984). *Beşinci beş yıllık kalkınma planı (1985-1989)*. Ankara. Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/ Erişim Tarihi: 20.06.2022.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (1989). *Altıncı beş yıllık kalkınma planı (1990-1994)*. Ankara. Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/ Erişim Tarihi: 20.06.2022

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (1995). *Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000)*. Ankara. Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/ Erişim Tarihi: 19.09.2022

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (2000). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)*. Ankara. Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/ Erişim Tarihi: 19.09.2022

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (2006). *Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı (2007-2013)*. Ankara. Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/ Erişim Tarihi: 20.06.2022

T.C. Başbakanlık Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu beş yıllık kalkınma planı (2014-2018)*. Ankara. Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/ Erişim Tarihi: 20.06.2022

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On birinci beş yıllık kalkınma planı (2019-2023)*. Ankara. Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/ Erişim Tarihi: 20.06.2022

T.C. Cumhurbaşkanlığı SBB. (2014). *Ülkemizde bilgi toplumuna dönüşüm.* Erişim Adresi: http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/ Erişim Tarihi: 14.06.2022

Türkiye İstatistik Kurumu (2021). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (bt) kullanım araştırması.* Erişim Adresi: *https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437* Erişim Tarihi: 18.06.2022

THE EFFECT OF SOCIAL RESPONSIBILITY CAMPAIGNS ON BRAND IMAGE

Feriha Dikmen Deliceırmak, Nimet Harmancı

**Girne American University, Communication Faculty, Public Relation, Kyrenia, Northern Cyprus.*

ABSTRACT

To have an impact on the subliminal perceptions of consumers, institutions that want to gain significant advantage momentum thanks to the development of understandings of the activities they have done won. The concept of corporate social responsibility, which directly affects the relationship between institutions and stakeholder groups, also protects institutions' reputation and brand value (Hartman et al., 2007: 377). Corporate reputation literature also includes corporate social responsibility. Corporate social responsibility is an important dimension that shapes corporate reputation (Aqueveque, 2005: 71). The most effective connection between the corporate social responsibility concept and corporate performance is provided through reputation. The ability of institutions to respond to the social expectations of the society causes institutions to be perceived positively by the community. If they cannot meet these expectations, they are perceived negatively (Gümüş and Öksüz, 2009: 2140). Especially today's postmodern consumers do not prefer brands and products that harm the environment for a fair and sustainable world; they tend toward products obtained from nature-friendly, organic/natural/additive-free and recyclable materials. A well-managed reputation contributes to the successful management of a sudden negative situation. Unexpectedly, the Covid-19 Epidemic, which emerged in Wuhan, China, in December 2019, and adversely affected all areas of life, also seriously affected institutions and led to changes in some areas. With the Covid-19 Pandemic, today's consumers, who pay more attention to health and hygiene/cleaning issues, are turning to creative, entrepreneurial brands that can establish emotional bonds with their customers, are empathetic, and respect employee rights. Implementing corporate social responsibility activities and communicating them effectively to stakeholders is an essential strategy for gaining and maintaining corporate reputation value, which is difficult to measure financially.

Keywords: Brand, Brand Image, Social Responsibility,Campaigns, Society,Communication

ALFA KUŞAĞI EBEVEYLERİNİN DİJİTAL OKUYAZARLIK BECERİSİ

DIGITAL LITERACY SKILLS OF ALFA GENERATION PARENTS

Öğr. Gör. Betül YILDIZHAN BORA

Bingöl Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-4774-3907

Prof. Dr. Tufan ADIGÜZEL

Özyeğin Üniversitesi, ORCID: 0000-0001-6232-1246

ÖZET

Son zamanlarda sıklıkla duyulan bir kavram olan Alfa kuşağı "teknolojinin içine doğan kuşak" olarak da tanımlanmaktadır. Teknolojide meydana gelen hızlı değişimler ve pandemi ile hayatımıza giren acil uzaktan eğitim süreci bu kuşağın teknolojiyle daha yakın biri etkileşim içerisine girmesine olanak tanımıştır. Oysaki bu kuşağın Marc Prensky'nin dijital yerli (2001) kavramını tam anlamıyla karşılayan ve bazı araştırmacılara göre gerçek anlamda dijital yerli olan ilk kuşağın, bu çocuklar olduğu düşünülmektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında gerek Alfa kuşağı ile ilgili çalışmaların sınırlı olması gerekse var olan çalışmaların bu kuşak çocuklarının özelikleriyle ilgili olduğu görülmektedir. Oysaki bu kuşağın ebeveynlerinin dijital okuryazarlık becerisi, araştırılması gereken başlıca konulardan biri olmalıdır. Çünkü bilindiği üzere Alfa'lar 2010 ve sonrası doğan grupları kapsamaktadır. Ve bu çocukların en büyüğünün 2022 itibariyle 12 yaşında olduğu düşünüldüğünde bu grupların dijital hayatın tehlikelerinden korunması için ebeveynlerinin de bu kapsamda gerekli okuryazarlık bilgisine sahip olması gereklidir.

Bu çalışmanın amacı Alfa kuşağını oluşturan çocukların ebeveynlerinin dijital okuryazarlık becerisinin ne düzeyde olduğunu ortaya çıkarmak ve alan yazında var olan bu eksikliği gidermektir. Bu kapsamda Alfa kuşağı ebeveynlerinin dijital okuryazarlık becerilerinin daha detaylı bir şekilde öğrenilmesi için çalışmanın araştırma yöntemini, nitel çalışma desenlerinden biri olan fenomenoloji deseni oluşturmaktadır. Çalışmanın daha verimli olması ve bu kapsamda daha detaylı bilgilere ulaşılması için amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmaya katılma şartları: "en az lisans mezunu olmak", "2010 sonrası doğan Alfa kuşağının ebeveyni olmak", "bu ebeveynlerin çocuklarının kendine ait dijital araçlarının olması" ve "ebeveynlerin en az orta düzeyde sosyo-ekonomik yapıya sahip olması" olarak belirlenmiştir. Çalışmanın hedef kitlesini yukarıda belirtilen kriterleri sağlayan 8 ebeveyn oluşturmuştur. Görüşme için kişilere onam formu sunulmuş ve tüm etik boyutlar dikkate alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Alfa kuşağı, Alfa kuşağı ebeveyni, dijital okuryazarlık

ABSTRACT

Alpha generation is a concept that has been heard frequently recently and is also defined as "the generation born into technology". The rapid changes in technology and the emergency distance education process that entered our lives with the pandemic allowed this generation to interact with technology more closely. However, these children are thought to be the first generation to meet Marc Prensky's concept of digital native fully and, according to some researchers, to be the true digital native. Considering existing studies, it is observed that the number of studies about the Alpha generation is limited. Besides, the existing studies focus on the characteristics of this generation's children. However, the digital literacy skills of this generation's parents should be one of the main issues to be investigated because, as it is known, Alphas include groups born in 2010 and later. Considering that the oldest of these children is 12 years old as of 2022, it is necessary for their parents to have the necessary literacy knowledge in order to protect these groups from the dangers of digital life.

The aim of this study is to discover the digital literacy skills of the parents of the children constituting the Alpha generation and fill the gap in the literature on this topic. In order to explore the digital literacy skills of

alpha generation parents in more detail, the research method of this study is the phenomenology design, which is one of the qualitative study designs. The criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods, will be used to make the study more efficient and to reach more detailed information on this topic. For this purpose, the conditions for participation in the study were determined as "having at least a bachelor's degree," "being the parent of the Alpha generation born after 2010", "the parents' children have their own digital tools", and "the parents have at least a moderate socio-economic level". The study's target group included 8 parents who met the above criteria. The participants were given a consent form for the interview, and all ethical considerations were taken into account.

Keywords: Alpha generation, Alpha generation parent, digital literacy

6-12 YAŞ ÇOCUKLARIN BESLENME KÜLTÜRÜNÜ ETKİLEYEN ONLİNE YEMEK SİPARİŞ UYGULAMALARI

ONLINE FOOD ORDERING APPLICATIONS AFFECTING 6–12 YEAR OLD CHILDRENS' NUTRITIONAL CULTURE

Öğr. Gör. Betül YILDIZHAN BORA

Bingöl Üniversitesi/Çocuk Gelişimi Programı, ORCID ID: 0000-0002-4774-3907

Öğr. Gör. Handan HAMARAT

Bingöl Üniversitesi /Aşçılık Programı, ORCID ID:0000-0002-2306-3405

ÖZET

Günümüz çocukları, teknolojiyle etkileşime geçen ve teknolojinin dilini anlayan bireyler olarak da bilinmektedir. Özelikle 6-12 yaş arası ilkokul dönemi çocukları, Alfa kuşağı olarak kabul edilen 2010 sonrası doğan çocukları temsil etmektedir. Bu çocukların doğdukları yıl olan 2010 yılının İnstagram'ın ve Ipad'ın lansmanına tanıklık etmesi ve 2010 yılının "app"ın (uygulama) yılı olması tesadüf değildir. Özelikle son yıllarda teknolojinin hızlı bir şekilde ilerlemesi, bir yerde yaşanan olayın bir başka yerde hızlı bir şekilde hissedilmesi ve kitleleri etkilemesi artık dijital ortamların, dünyayı daha küçük bir hale getirdiğinin göstergesidir. Özelikle bu kuşağın teknolojik araçları vücutlarının bir uzvu gibi görmesi, onların beslenme kültürlerini de etkilemekte ve değiştirmektedir. Gerek ebeveynlerin yoğun çalışma şartları, gerekse sanal ortamlarda çıkan reklamlar ve yemek getiren uygulamaların artışı, bireylerin beslenme kültürleri üzerinde önemli bir değişime neden olmuştur.

Bu çalışmanın amacı 6-12 yaş çocuklarının beslenme kültürlerini öğrenmek ve bu çocukların beslenme kültürlerinde ne tür değişimler olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Bu çalışmanın araştırma yöntemini, nitel çalışma desenlerinden biri olan durum çalışması oluşturmaktadır. Çalışmanın daha verimli olması ve bu kapsamda daha detaylı bilgilere ulaşılması için amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmaya katılma şartları: "6-12 yaş aralığındaki çocuklar olması", "anne ve babanın her ikisinin de çalışıyor olması", "ebeveynlerin 6-12 yaş arası arasındaki çocuğa sahip olması " olarak belirtilmiştir. Çalışmanın hedef kitlesini yukarıda belirtilen kriterleri sağlayan 5 çocuk ve bu çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Görüşme için kişilere onam formu sunulmuş ve tüm etik boyutlar dikkate alınmıştır. Görüşmeler yapıldıktan sonra veriler içerik analiz yöntemi ile analiz edilmiş, bu kapsamda kodlar ve temalar elde edilmiştir. Araştırma bulguları, online yemek sipariş uygulamalarının Alfa kuşağı çocuklarının beslenme kültürünü olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır.

Anahtar kelimeler*:* 6-12 yaş çocuklar, sağlıklı beslenme , medya okuryazarlığı, Alfa kuşağı

ABSTRACT

Today's children are also known as individuals who interact with technology and understand the language of technology. In particular, primary school children aged 6-12 represent children born after 2010, considered the Alpha generation. It is no coincidence that 2010, the year these children were born, witnessed the release of Instagram and Ipad, and 2010 was the year of the "app". Especially in recent years, the rapid progress of technology and the fact that an event in one place is felt in another place and affects the masses is now an indication that digital environments make the world smaller. This generation's nutritional culture is mainly affected by the way that they view technological tools as an extension of their bodies. Individuals' dietary cultures have changed significantly as a result of parents' demanding work schedules, a rise in ads, and food-delivery apps in virtual worlds.

This study aims to understand the nutritional cultures of children aged 6 to 12 and to reveal what kind of changes occur in the nutrition cultures of these children. In this context, "having a child between ages of 6 and 12" as well as "both parents working" and "having children between the ages of 6 and 12" are requirements to participate in the study. The study sample consists of 5 children who meet the criteria mentioned above and their parents. A consent form has been given to the participants for the interview, and all ethical dimensions have been considered. After the interviews, the data have been analyzed with the content analysis method, and codes and themes have been obtained in this context. Research findings revealed that online food ordering habits negatively affect the nutrition culture of Alpha generation children.

Keywords*:* 6-12 years old children, healthy nutrition, media literacy, Alpha generation

THE HERITAGE OF MODERN ARCHITECTURE AND THE PROBLEM OF CONSERVATION: THE CASE OF ANKARA SARAÇOĞLU NEIGHBORHOOD

Asst. Prof. Dr. Zeynep TANRIVERDİ

Fatih Sultan Mehmet Vakıf University, Faculty of Archıtecture and Design, Istanbul, Turkey, ORCID NO: 0000 0002 4151 9744

Asst. Prof. Dr. Burcu TAN

Beykoz University, Faculty of Engineering and Architecture, Istanbul, Turkey, ORCID NO: 0000-0002-8599-5013

ABSTRACT

At the end of the twentieth century, Modern Architectural Heritage buildings were accepted as part of cultural heritage and gained the status of cultural assets. Several studies and evaluations have been made on international platforms about the definition, content, protection and criteria of heritage. Despite all these positive developments, the problem of preserving Modern Architectural Heritage continues in the world and in Turkey it has been the subject of many discussions. This study addresses the conservation problem of the Saraçoğlu Neighborhood which is one of the most important examples of modern architectural heritage in Ankara. Due to the location of the neighbourhood in Kızılay, the centre/heart of Ankara city, it has been the subject of many decisions and practices which have threatened its preservation during the historical period. From an environmental point of view, the overwhelming number of high-rise buildings later added around the the neighbourhood had destroyed its visibility in the area. Until its evacuation in 2015 the neighborhood faced protection problems such as security, neglect, traffic density and insufficient parking. Architectural problems of the neighborhood consist of neglect and the interior and exterior changes which did not comply with the original design which were made by occupants in an attempt to adapt to modern day conditions/needs. After the evacuation of the neighborhood, it was observed that the environmental and architectural deterioration processes increased even more in the area which remained idle for about 5 years until 2020 restoration work. In an attempt to resolve these problems, a restoration project proposal was initiated in the neighborhood in 2020 with the idea of dividing it into five parcels with functions such as residence, office, trade and tourism and building a car park underneath. This project study was found to be negative in terms of protection as it disrupts the original environmental integrity and damages the green texture of the neighbourhood and was taken to the legal authorities by the relevant institutions.

In this study of the Saracoglu Neighbourhood, whose legal process and restoration work still continue, the architectural and environmental protection values of the area have been examined. The values such as historical, documental, architectural, environmental, memory, symbolic, functional and urban values belong to the traditional preservation system. While the originality and uniqueness of its design which belongs to an internationally, re-knowned architect are values belonging to the modern architectural heritage. The results reveal that the Saraçoğlu Neighborhood has an important place in Ankara's modern architectural heritage and that its preservation would enable its original values to be passed on to future generations.

Key Words: Modern Architectural Heritage and The Problem of Conservation, Ankara Saraçoğlu Neighborhood, Conservation Values.

INTRODUCTION

The concept of preserving the heritage of Modern Architecture was put forward at the end of the twentieth century, with the increase of demolitions in Europe. Afterwards, conservationists discussed on various platforms how to protect, through various established organizations such as DOCOMOMO, UNESCO, the Council of Europe, ICOMOS, mAAN and the criteria for protection have been put forward. The approach of Conservation of the Modern Architectural Heritage, seen throughout the world, started in the 20th century in Turkey. In this context, the Architecture of the Republican Period and Ankara became the prominent city. The

conservation approach of modern architecture in Turkey was discussed first in publications published in various journals and later among various establishments on a higher scale. The most influential organization in this process was the Docomomo Turkey group, which was founded in 2002. The organization carries out studies on the definition, criteria and protection of Modern Architecture through the Local Expansions of Modernism in Turkish Architecture meetings held every year. Many modern architectural structures in Turkey are registered and documented. In the legal sense, the protection of modern architecture in Turkey is based on laws that are effective in the protection of cultural and natural assets. When looked at the practices of the Conservation of Modern Architecture in Turkey, the problems of wrong interventions, neglect and inability to protect the original values are striking. In this study, the environmental and architectural protection problems of Saraçoğlu Neighborhood, which is one of the important examples of Modern Architecture in Ankara, and the protection values of the neighborhood are put forward. In this context, with the protection of the neighborhood, its original values will be transferred to future generations.

THE EMERGENCE OF MODERN ARCHITECTURAL HERITAGE and APPROACHES TO THE CONSERVATION PROBLEM

The definition and acceptance of Modern Architecture as a cultural asset with the increase in demolitions started to be discussed in Europe since the 1970s. The destruction of the Pruitt-Igoe residential complex with dynamite on July 5, 1972, at 3:32 p.m. in St Louis Missouri (Figure 1), is considered by conservationists to be the beginning of a new era. Conservation theorists at that time were united in the need to preserve Modern Architectural Heritage.

Figure 1. The destruction of the Pruitt-Igoe (qarala.com, 2020)

On the other hand, the conservationists were opposed on how this would occur. While one group advocated the evaluation of the modern architectural heritage with the current conservation theory criteria and practice, others argued that the theory and practice that revealed the products of this heritage should be determined by re-interpreting the existing conservation theory and by creating new approaches. In these periods, the theoretical approaches put forward by theorists lagged behind conservation practice and restorations were carried out using traditional methods.

The debates at the theoretical level in the 1980s turned into legal regulations and practice which began to institutionalize in the 1990s. Since the 1990s, studies on the preservation and documentation of 20th century architecture have been carried out by many international organizations such as DOCOMOMO, UNESCO, the Council of Europe, ICOMOS and mAAN (Omay, 2003).

DOCOMOMO, (Documentation Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement); defines the definition of Modern Architectural Heritage as “products that do not have historical references and instead of ornament and decoration should contain modern design principles based on function, technique or spatial conditions”. In this definition, the Modern Movement and its "monolithic" character are at the forefront. DOCOMOMO brought the time period of the products to be protected from the 1920s to the 1970s and discussed these products in three groups as structures, settlements and landscape designs.

The detailed classification includes the products of modernism at different functional and technological scales, such as single buildings, sites, neighborhoods, urban development areas, gardens and landscaping, as well as infrastructure, additions to existing buildings, interior arrangements, furniture and industrial products.

As a result of these evaluations, the selection of examples of modern heritage to be preserved should be determined in local, international and global categories. Local and international criteria are included in DOCOMOMO's inventory and local studies while global criteria are included in the "World Heritage List" (Omay, 2003).

Docomomo International published the evaluation criteria for the documentation of modern heritage in 1993 under two main headings: basic criteria and complementary values. The basic criteria are determined under three subheadings: Technological Value, Social Value, Artistic and Aesthetic Value. Complementary Values are evaluated under the subheadings of Canonical and Reference Value.

When the basic criteria are evaluated in order;

Technological Value searches for an answer to this question: Is there structural or technological data that will lead to a different aesthetic solution in the proposed structure?

Social Value looks for answers to these questions: Does the design reflect the changing social texture in the 20th century? Is it a social housing project or a new building typology? Did the building contribute to the changing conditions of the period with its form and functional characteristics?

Finally, Artistic and Aesthetic Value seeks an answer to this question: Is the structure important in terms of its handling of ratio, scale, materials and details?

Canonicality is a subheading of the complementary values which can be evaluated at the national and international level. It is determined by the questions: Does the building have new architectural principles and features that can create a model and contribute to modernism?

The next subheading is reference value which is evaluated by these questions: Is the building related to its environment in terms of structure, technique, functionality and form? Can the building set an example for other structures with its different qualities?

Out of these five values published by Docomomo International, other than the "value of being artistic and aesthetic", they are the new criteria that will define modern architectural heritage.

Docomomo USA added the "Value of Being Holistic" to these criteria. This value is determined by questions such as: Has the building preserved its original design features? and Has there been any material changes that would disrupt the integrity of the building?

While these new criteria created by Docomomo were used in the formation of local, national and international inventories, the UNESCO World Heritage Committee determined the criteria aimed at creating an inventory at the international level (Omay, 2003).

To be nominated to UNESCO's World Heritage List of values of cultural and natural assets six of the 10 criteria are related to architecture. These are as follows:

- Being a product of creative human genius.
- Demonstrating an important interaction between human values in the development of architecture or technology, the monumental arts, the planning of cities or the creation of landscapes, in a given time period or cultural space.
- Undertaking a unique, or at least exceptional, testimony to a living or extinct cultural tradition or civilization.
- Providing a valuable example of a building type or architectural or technological or landscape ensemble that represents one or more significant periods in human history.
- Being an exceptional example of traditional human habitation, land use, or sea use that is representative of a culture (or cultures) or human interaction with its environment, especially when it has become vulnerable under the influence of irreversible change;

- Being directly or materially linked to events or living traditions, ideas, beliefs or artistic and literary works that have a universal meaning at a privileged level.

Modern architectural structures which were added to the World Heritage List within the scope of the 20th century heritage bear the characteristics of these first six criteria (Docomomo, 2022)

In 1991, the COE Council of Europe adopted Recommendation R (91) 13 on the protection of 20th century architectural heritage, emphasizing that this heritage category is less accepted by the current authorities and society due to its closeness in time, abundance of examples and heterogeneous character, it has been stated that this will cause irreparable losses and future generations will be deprived of the recent European past (Council of Europe, 1999).

Since the mid-1990s, the ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) Organization has brought the 20th century heritage to its agenda and by establishing the ISC20C (International Scientific Committee on Twentietd Century Heritage), encourage the identification, protection and survival of 20th century heritage products. To solve the problems encountered, it carries out studies such as projects, conferences, publishes papers, and records places that at risk of extinction (Ergut, 2011a).

MODERN ARCHITECTURAL HERITAGE and APPROACHES TO CONSERVATION PROBLEMS IN TURKEY

In the 2000s, the subject of Conservation of Modern Architectural Heritage began to be discussed in limited circles of experts in Turkey. Towards this end, the definition, scope, protection and problems of Turkey's Modern Architectural Heritage have been subjects discussed by experts. Turkey's 20th century modern architecture is considered to be the "Republican era architecture", largely within the scope of national and modernist approaches. In this direction, Ankara has become the city that stands out with its architectural products in this period (Omay, 2003) (Figure 2).

Figure 2. The Republican era of Ankara (www.arkitera, 2013)

In order to ensure the formation of the Modern Architectural Heritage and the preservation of its examples in Turkey, it is necessary to understand the political, cultural and social characteristics of that period. Changes in every area from the foundation of the Republic to the 1960s also affected the architectural field, and different functional structures were produced in public and industrial areas. At that time, the change is seen in the buildings with different materials and techniques reflecting the architect's own design features, especially in the housing solutions proposed to solve the housing problem and transforming traditional space solutions into universal design examples.

It is possible to access the earliest papers which examined and evaluated the qualities of architecture produced in Turkey in the 20th century, in the journal Arkitekt published in 1931.

The second source groups of academic studies written about the Republican period in the 1970s in which 20th century Architectural Heritage can be found in theses and journals such as Architecture Magazine, Yapı Dergisi and Arredamento Architecture.

20th Century Architectural Heritage was the theme of the XII. International Building and Life Congress. It was the first study conducted in this context organized by the Chamber of Architects in Bursa in 2001 to protect Modern Architecture in the 2000s, where laws and criteria were reviewed and discussed (Omay, 2003).

In 2002, the International Day of Monuments and Settlements was dedicated to 20th century heritage and this architecture was particularly emphasized in the Heritage under Threat report of the same year. In 2002, ICOMOS organized its meeting entitled Conservation of the 20th Century Architectural and Industrial Heritage in Istanbul. The establishment of the DOCOMOMO Turkey National Working Group in 2002 with the participation of academics and experts from various universities working on modern architecture was an important step in this regard.

Docomomo Turkey Working Group takes initiatives to document and preserve modern architectural examples of Turkish cities in their meetings and to give poster presentations in selected cities (www.mimarizm, 2021).

The DOCOMOMO studies continue with intense participation today. Besides its documentation and registration of modern architectural structures, it has drawn attention to modern architectural heritage in Turkey and shared it with wider circles.

When the protection of Modern Architecture structures in Turkey is examined in the context of legal regulations; It is seen that it started with the Asar-i Atika Regulations, which was effective in the protection of cultural and natural assets, and was based on the Antiquities Law No. 1710, 1973, and today's Cultural Heritage Law No. 2863, 1983. In this context, it is clear that the definitions and criteria specific to the modern architectural heritage should be added to the text of the law. Examining the registered structures and registration decisions to date is important in terms of understanding the view of the experts in the decision mechanism to modern heritage and determining the deficiencies in the law (Özkaban, 2014).

In the first half of the 1970s, the registration studies that started with public buildings in Ankara were examined by Elmas between 1970-1997 and the prominent values are listed as follows:

1- Historical Value, 2-Documental Value, 3-Architectural Value, 4-Environmental Value, 5-Memory Value, 6-Symbolic Value, 7-Aethetic Value, 8-Functional Value, 8-Urban Design Value, 9-First and Unique Feature, 10- Rareness Value, 11- Have an important architect's design, 12-Being the work of a renowed architect, 13-To be obtained as a result of the architectural competition, 14-Being a Pioneer in its subject, 15) Being exemplary.

The first ten values exist in the traditional preservation system, and the last five values are specific to modern architectural heritage (Özkaban, 2014).

THE URBAN ENVIRONMENT and ARCHITECTURAL PROBLEMS OF SARAÇOĞLU NEIGHBORHOOD, MODERN ARCHITECTURAL HERITAGE IN ANKARA

The problems encountered in line with the environmental analyses made before the evacuation of the neighborhood in 2015 are as follows. The overwhelming high-rise official structures that were built later around the neighbourhood, not only destroyed the perceptibility of the area, but also caused a serious demographic density in the neighborhood. On the other hand, the parking of vehicles on the sidewalks due to the lack of parking spaces on the streets of the neighborhood, which only allow one vehicle entry, increased the traffic-vehicle-pedestrian congestion. For the parking problem, the conversion of the Namık Kemal School garden into a car park was not deemed appropriate in terms of use (Figure 3) (Tanrıverdi, 2012).

Figure 3. Because of high-rise buildings destroying the visibility of the neighborhood and car park problems

Another problem encountered in the neighborhood is security. The large gardens at the front and back of the lodgings became a frequent destination for the homeless and alcoholics after certain hours, and the ground floors of the buildings were constantly robbed. Some building users, by their own efforts such as installing security systems in their structures or using wires and locks to prevent access to the backyards. However these solutions were not able to solve this problem throughout the neighborhood. The bomb attacked on 20.09.2011 in front of the Çankaya District Governor's Office on Kumrular Caddesi, which resulted in the death of 5 people and the injury of 13 people, also showed that there was a serious security problem in this area. In addition to all these, another problem seen throughout the neighborhood was neglect and environmental pollution (Figure 4) (Tanrıverdi, 2012).

Figüre 4. Security and maintanence problems

The most important architectural problems of the neighborhood before it was evacuated in 2015 were wrong interventions by its ocupants. The changes made to adapt to the conditions of the day, the additions and the lack of maintenance caused by the lack of financial support caused serious problems in the buildings. The visual pollution caused by elements such as natural gas pipes, air conditioners, antennas, railings and mosquito nets which had been installed for various purposes; enclosing the balconies on the exterior of the buildings, changing the original facade colors, converting the windows into PVC. In addition to these, the conversion of the ground floors of the buildings located on the Kumrular street into commercial stores and the built-up annexes are visual pollutions on the facades (Figure 5) (Tanrıverdi, 2012).

Figure 5. Enclosed balconies, elements added later to the façade, the conversion of ground floors to into shops, the addition of a renovated building

When the buildings are examined in terms of interior planning, it is seen that occupants had preserved the original space dimensions of the buildings to a large extent, and they had not made any serious changes except

for the separator panels that can be removed later and some partition walls. However, the interior and exterior windows and doors, floor coverings, equipment elements, wall plaster and paint; random modifications of the original color, material, size and proportions added by occupants in line with their own tastes were accepted as wrong interventions applied to the buildings in terms of conservation principles (Figure 6) (Tanrıverdi, 2012).

Figure 6. The changing of original architectural elements

After the evacuation of the neighborhood in 2015, environmental and architectural problems increased. The architectural elements of the buildings (doors, windows, installation elements, etc.) were looted and stolen and the roofs were damaged due to the lack of care. Serious deterioration occurred in the wet interior elements (Figure 7) (Figure 8).

Figure 7. Deterioration due to neglect in the evacuated neighborhood after 2015 (Sobe, 2016)

Figure 8. Deterioration of structures due to neglect and looting after forced evacuation in (Yeni Bir Mecra, 2019)

In the restoration project started in 2020 to protect the neighborhood against the aforementioned negativities, the idea of dividing the area into five parcels into different functions such as residence, commerce, office, and tourism and undergrounding parking, caused the concern that it would damage the environmental integrity and green texture of the neighborhood. Today, the works carried out in the neighborhood have been transfered to the legal authorities. However, on the other hand, the restoration works continue to be carried out (Bianet, 2020).

THE CONSERVATION VALUES OF SARAÇOĞLU NEIGHBORHOOD

When Ankara Saraçoğlu Neighborhood is evaluated in the context of its building and environmental characteristics and protection criteria, 12 conservation values can be determined.

1- Historical Value, 2-Documental Value, 3-Architectural Value, 4-Environmental Value, 5-Memory Value, 6-Symbolic Value, 7-Functional Value, 8-Urban Design Value, 9-First and Unique Feature, 10-Being a Pioneer in its subject, 11-Have an important architect's design, 12-Being the work of a renowed architect. The first nine values exist in the traditional preservation system, and the last three values are specific to modern architectural heritage.

1) Historical Value: The Saraçoğlu Neighborhood has historical value as it has witnessed the political, social, economic and cultural history of the Republican Period. The fact that the first phase of the Neigborhood was completed on October 29, 1945 Republic Day also supports this attitude (Figure 9) (Sayar, 1946; Sözen, 1984).

Figure 9. Saraçoğlu Quarter, 1945

2) Documental Value: The Saraçoğlu Neighborhood was built in a period when the traditional orientation was effective in political, social, economic and architectural aspects. Because of this it has the documental value of the political, social, economic and cultural life of the society of that period.

3) Architectural Value: The Saraçoğlu Neighborhood structures were built in the Second National Architecture style, by applying traditional Turkish House architectural style elements “bow window, balcony, ½ Windows etc” (Figure 10) to the buildings, and within this context they have architectural value.

Figure 10. Traditional Turkish House Architectural Style Elements “bow window, balcony, 1/2 window” (www.goethe.de, 2010)

4) Environmental Value: The Saraçoğlu Neighborhood was built according to the garden city theory, which incorporates the harmony of open (green areas, parks, etc.) and closed spaces (residences and social and cultural service units) (Figure 11) and this context also has environmental value.

Figure 11. Saraçoğlu Neighborhood landscaping with the approach of garden city theory (Bianet, 2021)

5) Memory Value: Since the day it was founded, the Saraçoğlu Neighborhood hosted different groups of people (deputies, high-ranking soldiers, civil servants etc.). Some of them lived in its homes with their families, socialized in its open spaces, on the other hand, many students were educated at Namık Kemal Primary School, many citizens Adnan Ötüken Provincial Public Library and Çankaya District Governorship. Therefore, It has memory value in the memory of its past citizens.

6) Symbolic Value: The Saraçoğlu Neighborhood was built to serve the employees of the parliament and ministry, which formed the political power union of the newly established state over time. In this context, the Saraçoğlu Neighborhood is seen as the symbol of the unity of power of the state.

7) Urban Design Value: Saraçoğlu Neighborhood was conceived in Jansen's Ankara City Plan and later on, were designed by Bonatz together with urban elements, indoor and outdoor spaces (Figure 12).

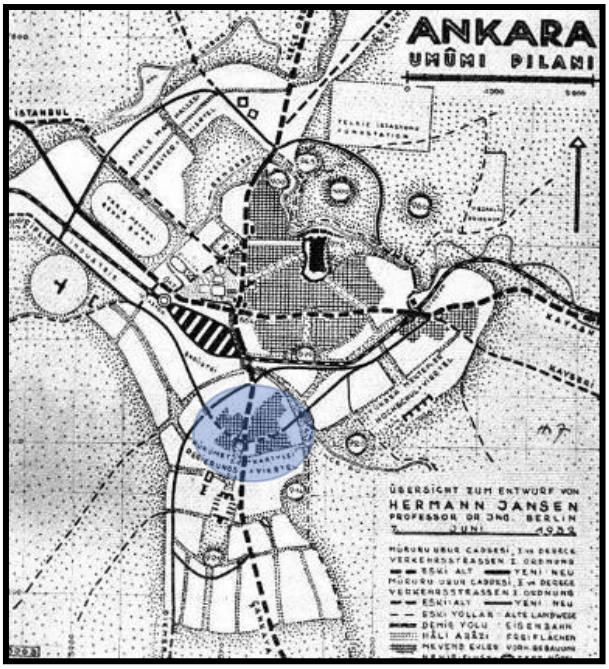

Figure 12. Jansen Plan of Ankara (mimargozundenankara, 2015)

8) Functional Value: The residences in the Saraçoğlu Neighborhood were used as lodgings until they were evacated in 2015. It continues to have functional value because its public buildings "Adnan Ötüken Provincial Public Library, Çankaya District Governorship, Namık Kemal School Building" are still being used today (Figure 13).

Figure 13. Adnan Ötüken Provincial Public Library- Çankaya District Governorship- Namık Kemal School Building (Photo: Tanrıverdi, 2022)

9) First and Unique Feature and 10) Being a Pioneer in its subject: The Saraçoğlu Neighborhood has the feature of being a pioneer, as it is the first public housing created by the state for civil servants as part of the modernization program of the new nation-state in order to meet the housing needs of civil servants in Ankara. Although the state later carried out mass housing projects in some of the eastern provinces, this project also has a unique feature for the city of Ankara.

11) Being the work of a renowed architect and 12) Have an important architect's design: Saraçoğlu Neighborhood was designed by famous german Architect Paul Bonatz. He was born in 1877 in Germany and studied architecture at Munich University.The architect was interested in traditional architecture except for a short period of his architectural life. In 1900-1920 he designed buildings reflecting traditional architectural features. In 1920-1930 he built modern style buildings. After 1930 he returned to traditonal lines and constructed monumental, symmetrical stone building designs with the influence of the Nazis (Suda, 1996). Bonatzs constructed projects in Turkey State Opera House, İzmir Grand Ephesus Otel (Figure 14) and Saraçoğlu Neighborhood (Ergut, 2011b) which is the most important one.

Figure 14. Paul Bonatz and his works; State Opera House-İzmir Grand Ephesus Otel (www.arkitera.com, 2011)

CONCLUSION

In this study, the conservation problem of Saraçoğlu Neighborhood, which is one of the important examples of Ankara's Modern Architectural Heritage, has been examined. Due to the precious land it occupies in the Kızılay city center, the neighborhood has been the subject of many decisions and practices that threaten its protection since the day it was built. The problems seen from the environmental and architectural studies have been revealed. Problems seen in terms of environmental protection in the area until it was evacuated in 2015 were: overwhelming high-rise buildings destroying the visibility of the area, security, neglect, traffic density and lack of parking. The architectural problems were neglect and the interior and exterior changes which did not comply with the original design. After the evacuation of the neighborhood because it had remained idle for about 5 years, the environmental and architectural deterioration processes increased.

In this study, which was prepared for the protection of the Saraçoğlu District, where the legal process and restoration works continue today, the architectural and environmental protection values of the area were revealed. The values such as historical, documental, architectural, environmental, memory, symbolic, functional and urban values belong to the traditional preservation system. While the originality and uniqueness of its design which belongs to an internationally, re-knowned architect are values belonging to the modern architectural heritage. Thus, the Saraçoğlu District has an important place in Ankara's Modern Architecture heritage, and its preservation would enable its authentic values and to be transferred to future generations. This study also contributes in evaluating the District according to different values and the systematic of evaluation is an important resource for other similar architectural projects

REFERENCES

Bianet. (2020). "Ankara'da 102 örgütten Saraçoğlu Mahallesi için çağrı" [https://m.bianet.org/] Erişim Tarihi (27.10.2020).

Bianet. (2021). "Bakanlık Saraçoğlu Mahallesi davasının reddini istedi" [https://m.bianet.org/] Erişim Tarihi (14.07.2022).

Council of Europe. (1999). "Recommendation R (91) 13 on the Protection of Twentieth Century Architectural Heritage", Internatıonal Documents Regarding the Preservation of Cultural and Natural Heritage, Madran E., Özgönül, N.(ed), METU Press, Ankara.

Docomomo ISC/ Registers. (2022). "Modern Movement and the World Heritage List the DOCOMOMO ISC/Registers Recommendation to ICOMOS" Erişim Tarihi (14.07.2022).

Ergut, E. (2011a). Cumhuriyet Dönemi Mimari Mirası Korıma Sempozyumu, Ankara.

Ergut, E. (2011b). "Paul Bonatz ve Türkiye 1943-1954", *Arredamento Mimarlık* 6, İstanbul.

qarala.com. (2020). "Modern Mimarlığın Ölümü: Pruitt-Igoe", Erişim Tarihi (14.07.2022).

Omay, E. (2003). *Türkiye'nin Modern Mimarlık Mirasının Korunması: Kuram ve Yöntem Bağlamında Bir Değerlendirme,* Doktora Tezi, YTÜ Tez Yayınları, İstanbul.

Özkaban, F. (2014). *Modern Mimarlık Mirasının Korunması Sorunsalı: İzmir Konut Mimarlığı Örneği,* Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Tez Yayınları, İzmir.

Sayar, Z. (1946). "Saraçoğlu mahallesi", *Arkitekt* 3-4, İstanbul.

Sobe Gazetesi. (2016). Mimarlar: Hükümet, Devlet Mahallesinde Suç İşliyor [http://www.gazetesobe.org/] Erişim Tarihi (29.02.2016).

Sözen, M. (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

Suda, B. (1996). *Bonatz, Holzmeister, Taut ve Egli'nin Mimarlık Çizgileri, Türk Mimarlığı Üzerindeki Etkileri,* Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Tez Yayınları, İstanbul.

Tanrıverdi, Z. (2012). *Ankara Saraçoğlu Mahallesi Tarihsel Çevre Çözümlemesi Korunması ve Örnek Yapı Bloğu Restorasyonu,* Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Tez Yayınları, İstanbul.

Yeni bir mecra. (2019). Saraçoğlu çöküntü alanına mı dönüştürülüyor? [https://yeni1mecra.com/] Erişim Tarihi (17.10.2019).

www.arkitera.com. (2011). "Emek Otellerinin Hazin Öyküsü", Erişim Tarihi (12.07.2022).

www.arkitera.com. (2013). "Gecmisin Modern Mimarisi Ankara-2", Erişim Tarihi (14.07.2022)

www.docomomotr.itu.edu.tr. (2003). "DOCOMOMO_TÜRKİYE ULUSAL ÇALIŞMA TÜZÜĞÜ", Erişim Tarihi (12.07.2022)

www.goethe.de. (2010). "Saraçoğlu Mahallesi", Erişim Tarihi (13.07.2022).

www.mimargozundenankara. (2015). Mimar gözünden Ankara, "Yeni Doğan Bir Başkent, Ankara" Erişim Tarihi (14.07.2022).

www. mimarizim.com. (2021). “Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları” Erişim Tarihi (01.12.2021).

AN ARCHITECTURAL EVALUATION OF THE DEMOLISHED LAST ANKARA MEVLEVİHANE (WHIRLING DERVISH LODGE) UTILIZING HISTORICAL DOCUMENTS

Asst. Prof. Dr. Barihüda Tanrıkorur

ORCID NO: 0000 0002 4868 243X

Asst. Prof. Dr. Zeynep Tanrıverdi

Fatih Sultan Mehmet Vakıf University, Faculty of Archıtecture and Design, Istanbul, Turkey, ORCID NO: 0000 0002 4151 9744

ABSTRACT

In 1925, after the founding of the Turkish Republic, all *tekke*s and *zaviye*s (dervish lodges) were abolished and most fell into ruins. The *mevlevihane*s were the dervish lodges of the Mevlevi Sufi Order of dervishes, founded in the late 13th century, which reflect the teachings and life style of Mevlâna Jalaluddin Rumi.

In this study for the first time an architectural evaluation of the last Ankara Mevlevihane was attempted utilizing historical documents, surrounding buildings and comparative analyses with similar dervish lodges. Ankara Mevlevihane was first constructed in 1630 in the northeast corner of the courtyard of Mimar Sinan's only building in Ankara, the Cenabi Ahmed Paşa or *Yeni*/New Mosque in accordance with a decree issued by Sultan Murad IV and the wakf of Haji Mahmud Başe. Without making any documentation, it was totally demolished in 1950 during the construction of the Mimar Sinan Square on Ulucanlar Street.

Utilizing a photograph of Ankara Mevlevihane found in the Yıldız Palace albums of Sultan Abdulhamid II, the detailed layout of the buildings in the mevlevihane found in the *1924 Water Map of Ankara City* and the exact boundaries of the empty mevlevihane complex found in the 1930 *Ankara Land Registry and Cadastre Map*, in combination with comparative analyses of other mevlevhanes and surrounding buildings a restitution site plan of the 1924 Ankara Mevlevihane and the restitution floor plans and cross section of its semahane were drawn. As a result; the restitution site plan shows the exact layout of the component structures within the the last Ankara Mevlevihane complex and the semahane restitution plans and cross section provide a foundation for the reconstruction of its last semahane. This new data adds to the literature about the architecture of mevlevihanes, especially of those using wood and sun-dried bricks in their construction of which there are so few examples.

Key Words: Ankara Mevlevihane, Mevlevihane Architecture, Semahane Architecture

INTRODUCTION

After the founding of the Turkish Republic, in 1925 all *tekke*s and *zaviye*s (dervish lodges) were abolished and most fell into ruins (Lifchez, Raymond ed. (1992). *Mevlevihane*s were the dervish lodges of the Mevlevi Sufi Order of dervishes (Tanrıkorur, 2004), founded in the late 13th century, which reflect the teachings and life style of Mevlâna Jalaluddin Rumi (1207-1273). The most important section of the mevlevihane was its *semahane*/whirling hall where the *sema* (whirling movements) were performed to music during the *Mevlevi ayin-i şerifi* (Mevlevi Ritual Whirling Ceremony) (Feldman, 2022). Since UNESCO's declaration of the *Mevlevi ayin-i şerifi* as a Masterpiece of the Intangible Heritage of Humanity in 2005 (Tanrıkorur, 2004) and 2007 as the International Year of Mevlâna there has been an increase in studies about mevlevihanes and their restorations.

This study focuses on the architectural nature of the last Ankara Mevlevihane about which there has been almost no data available to date. Its results may throw light on our knowledge about Ankara Mevlevihane which may enable a possible reconstruction of its historical last semahane.

SHORT HISTORICAL BACKGROUND OF THE ANKARA MEVLEVIHANE

From the 15th century onwards the rich Anatolian trade city of Ankara, being the home of the mausoleum and major dervish lodge of Haji Bayram Veli, witnessed an increasing growth in population of the Bayramiyye Sufi Order. Historically their overhelming presence caused all the populations and dervish lodges of other sufi orders in Ankara to remain comparatively small in size. Therefore Ankara Mevlevihane has always held the status of being a Mevlevi *zaviye,* (small, minor mevlevihane) which never had the facilities or staff of senior dervishes called '*dede*s' to train its novices through their *çile* or 1001 day long Mevlevi training period. Its facilities only included housing for its sheikh, dervishes and visitors, a *matbah* (public kitchen) and a *semahane* where the *Mesnevi-i şerif*[1] (Mathnawi) classes and *Mevlevi ayin-i şerif*s (ritual whirling ceremonies) were performed.

The Ankara Mevlevihane has always been associated both historically and physically together with the Cenabi Ahmed Paşa[2] or Yeni (New) Mosque, the only architectural work accredited to Mimar Sinan in Ankara, which was built in H.973/1565-66. However, the exact nature of this association will continue to be a source of speculation until more enlightening archival documents such as Cenabi Ahmed Paşa's wakf are discovered.

The main speculation is that the Cenabi Ahmed Paşa Mosque complex was similar to the other 16th century mevlevihane complexes of Konya Pîri Mehmed Paşa Mevlevi Zaviye (1524/25) and Eskişehir Mevlevihane within the Kurşunlu Complex (1525) which were composed of a single-domed classical Ottoman stone mosque entered through a multi-domed portico or narteks, that functioned both as a mosque and as a *semahane*, with cells in a 'U' shape around their courtyard. This speculation was supported by Evliyâ Çelebi's declaration, during his 1640 Ankara visit, that "in 'Engürü' (Ankara) Hz. Mevlana's *tekke* (dervish lodge), Cenabi Ahmed Paşa's building is a Mevlevihane" (Evliyâ, I, 164). Speculation was further re-enforced by Paul Lucas' depiction of the Cenabi Ahmed Paşa Mosque, within the second Ankara city walls near the Kayseri Gate, with a courtyard surrounded by flat-roofed cells in 'U' shape in his 1705 engraving entitled 'Angoura' (Figure 1).

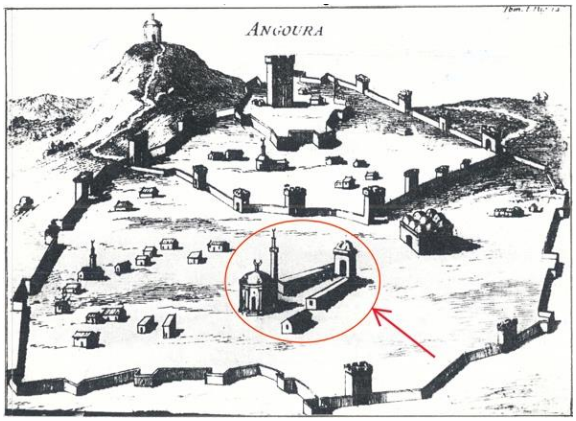

Figure 1. Paul Lucas, engraving entitled "ANGOURA" (Ankara), 1705 Engraving, *Voyage du sieur Paul Lucas*, I, Paris, 1712**,** between pages 14 and 15.

[1] The 6-volumed Persian *Mesnevi-i şerif* of Mevlana Jalaluddin Rumi contains his teachings and was used in in all mevlevihanes for the training of Mevlevi dervishes.

[2] Cenabi Ahmed Paşa, the *Anadolu Beylerbeyi* (governor-general of Anatolia) for 21 years, died in Ankara in H.969/1561 and was buried in his mausoleum next to his mosque.

Although Seyyid Sahih Ahmed Dede[3] (died 1813) had written in his *Mecmûatü't-tevârihi'l-Mevleviyye*[4] that Ankara Mevlevihane was built in 1630 by the owner of its wakf, it was not until 2014, when Nazif Öztürk published the orijinal *hatt-ı hümayun* (decree) and wakf documents found in the *Ankara Şer'i Sicilleri* (Ankara Court Records), that the exact location, date and conditions of Ankara Mevlevihane's foundation were unquestionably revealed (Öztürk, 2014).

This publication showed that the Ankara Mevlevihane was first built in 1630 in accordance with the commands of a decree issued on Evahir-i Şaban 1039/ April 13, 1630 by Sultan Murad IV (1623-1640)[5] (Figure 2) and the Mevlevihane wakf[6] of the same date prepared and registered by Mahmud Başe[7] (Figure 3). Sultan Murad IV's decree gave permission for Korucu Mahmud Başe to donate 200.000 akçe to set up a wakf to build a mevlevihane for the Ankara Mevlevi dervishes in the northeast corner of Cenabi Ahmed Paşa Mosque's courtyard on an empty plot belonging to the Cenabi Ahmed Wakf. In exchange for building the mevlevihane on its property, the Mahmud Başe Wakf would have to pay rent to the Cenabi Ahmed Wakf. The first mevlevihane that was built in 1630 included a *semahane* and eight rooms. The *Mevlevi-ayini şerif* /ceremonial whirling ceremony was performed in the *sema meydan* of its *semahane* every Tuesday and Friday after the midday prayers and *Mesnevi şerif* classes. Among its paid staff was a qualified sheikh, *mesnevihan, duacı,* its musicians - 2 neyzens, a kudümzen, a dairezen and a naathan -, a cook and a head-cleaner (Öztürk, 2014).

Although detailed economical and social analyses of the administration of the wakf of Ankara Mevlevihane have been made by Ahmet Koç (Koç, 2012) and Nazif Öztürk (Öztürk, 2014); except for the detailed studies about the Cenabi Ahmed Paşa Mosque and Mausoleum, no studies have been made about the architecture of the Ankara Mevlevihane. Unfortunately, the Ankara Mevlevihane was demolished in 1950 during the construction of the Mimar Sinan Square on the Ulucanlar Street without making any documentation.

Figure 2. *AŞS*,1039: Sicil No: 24/710, Belge/Sıra No:1098. (The *hatt-ı hümayun* (decree) of Sultan Murad IV) Dated: H. Şaban 1039/ M. April 1630.

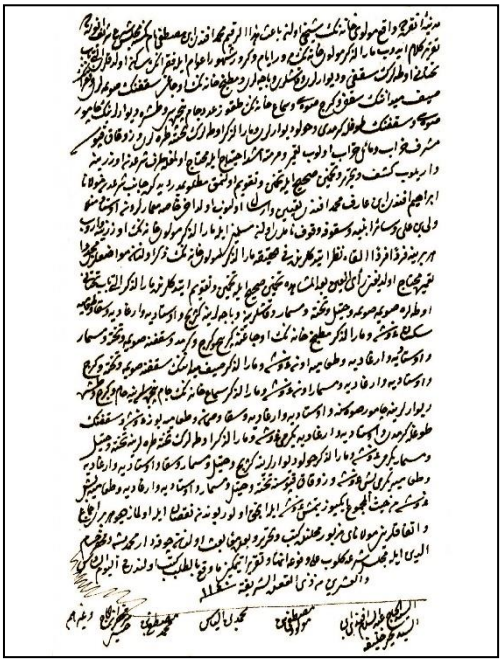

[3] Seyyid Sahih Ahmed Dede was the 'aşçıbaşı', the head trainer of the dervishes, of Yenikapı Mevlevihane and the father of Kudretullah Dede (died 1871) the sheikh of Galata Mevlevihane.

[4] Seyyid Sahih Ahmed Dede, *Mecmûatü't-tevârihi'l-Mevleviyye*, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, Kayıt no: 5446, pp.166 and 177.

[5] *AŞS*,1039: Sicil No: 24/710, Belge/Sıra No:1098. (Figure 2)

[6] *AŞS*,1039: 26/712, Belge/Sıra No:1, pp.1-2. (Figure 3)

[7] Haji Mahmud Başe was a member of the Janisarries responsible for Ankara's security.

Figure 3. *AŞS*,1039: 26/712, Belge/Sıra No: 1, pp.1-2. (The Arabic Wakf of Ankara Mevlevihane). Dated: H. Şaban 1039/ M. April 13,1630.

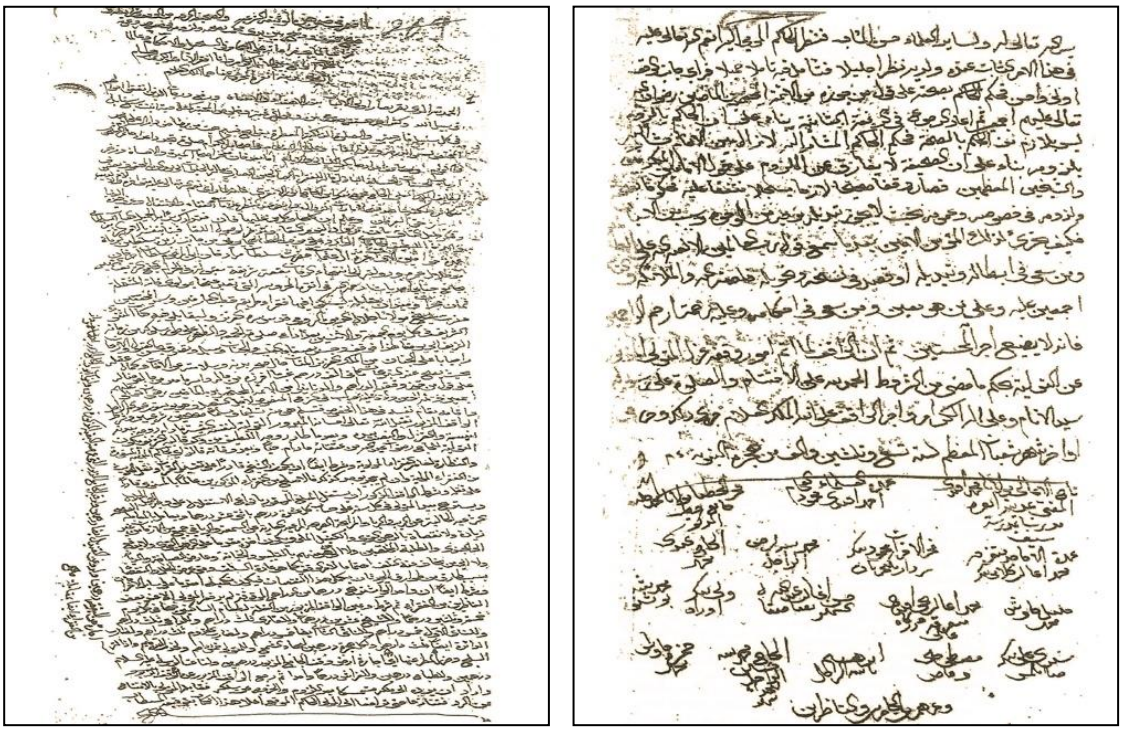

DOCUMENTS REVEALING ARCHITECTURAL DETAILS ABOUT THE ANKARA MEVLEVIHANE

Many archival documents exist showing that the Ankara Mevlevihane underwent frequent repairs and restorations and that it gradually increased in size over time (Koç, 2012). The *keşif hücceti* (repair estimation document) of 1728[8] (Figure 4) especially provides information about the architectural units within the mevlevihane complex and their building materials. In 1728 the mevlevihane consisted of six dervish rooms, a kitchen, a *meydan* room and a *semahane* whose roofs were covered with tiles and whose walls were constructed of wooden beams and lathes filled-in with sun-dried bricks and plastered with mud.

[8] *AŞS*, 588, 70/194. MŞH_ŞSC_d_00588_0035. (*Keşif hücceti*/ repair estimation document of Ankara Mevlevihane). Dated: H. 26 Zi'l-kâde 1140 / M. Haziran 1728. (Figure 4)

Figure 4. *AŞS*, 588, 70/194. MŞH_ŞSC_d_00588_0035. (*Keşif hücceti*/ repair estimation document of Ankara Mevlevihane). Dated: H. 26 Zi'l-kâde 1140 / M. Haziran 1728.

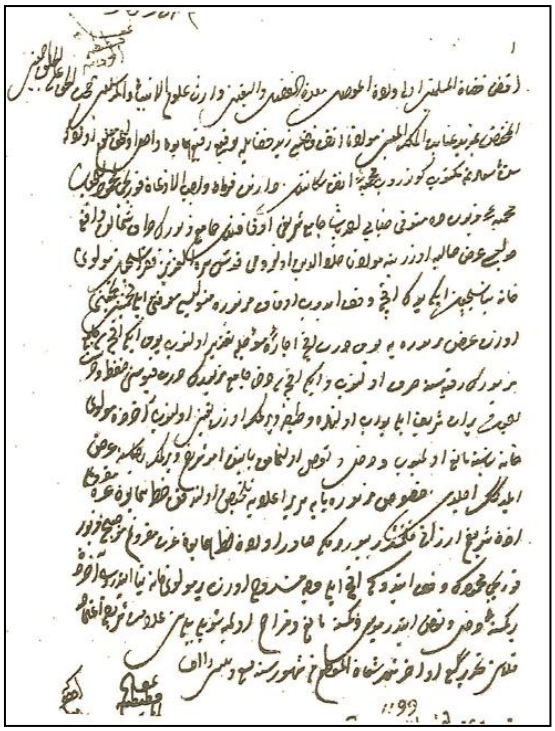

The photograph of Ankara Mevlevihane (Figure 5) existing in the Yıldız Palace albums of Abdulhamid II (1876-1909) shows on the left a Mevlevî sheikh (Abdullah Besim Dede Ef.) and his dervishes in front of the two-storied outer mihrab wall of Ankara Mevlevihane's *semahane*. Close to the *semahane* on the right is a soldier in the forefront with some poor people sitting in front of the mausoleum of Cenabi Ahmed Paşa behind him. Here the hanging mud plaster stripped from the *semahane*'s wall reveals that at the end of the 19th century the same building materials mentioned in the 1728 repair estimation above were still being used.

Figure 5. Abdülhamid Alb. No.90431/62 (*Ankara Mevlevihanesi)*

In the 1/4000 scaled *1924 Water Map of Ankara City* there exists a detailed layout of the units within the Ankara Mevlevihane complex in its environmental setting of surrounding streets, and structures (Günel, & Kılcı (2015). The mevlevihane complex is seen to be located in the northeast corner of the Yeni (Cenabi Ahmet Paşa) Mosque's courtyard. Similar to the photograph in the Abdulhamid album the mevlevihane is here seen to be separated in the south by only a narrow road (the Mevlevihane Caddesi) from the Cenabi Ahmet Paşa mausoleum situated in the north of the cemetery on the east of the mosque's courtyard. (Figure 6).

Figure 6. Ankara Mevlevihane in the *1924 Water Map of Ankara City*[9]

The 1/5000 scaled *Öztürk Pafta* (Map) no.105 of the 1930 *Ankara Land Registry Cadastre Plan* (Figure 7), gives the exact legal boundries of the the empty one plot of Ankara Mevlevihane city block no.597 which is seen, in the same location as that of the *1924 Water Map of Ankara City*, to the northeast of the one plot of Yeni Mosque city block no.596. This plan informs us that the Yeni Mosque occupied 583m^2 while the Mevlevihane Wakf, with its main entrance on the Ulukapu Caddesi, occupied 1,649m^2.

Figure 7. The Yeni Mosque-596 & Ankara Mevlevihane-597 in P.105 (Öztürk) of the 1930 *Ankara Land Registry Cadastre Plan*

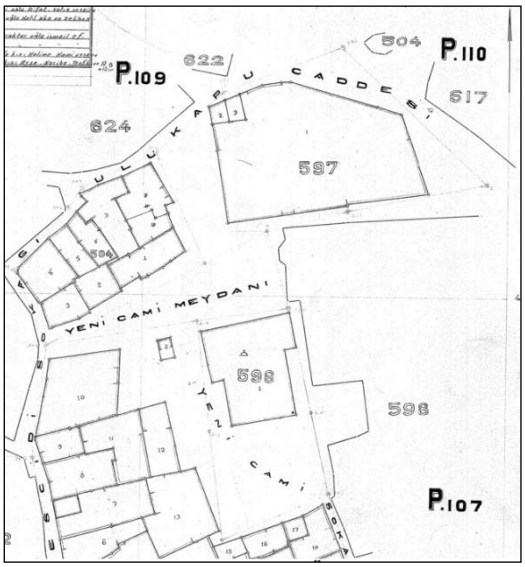

[9] The 1/4000 ölçekli *Ankara City Plan* was printed in Şevval 1340 (1924) by the Müdafaai Milliye Vekâleti Harita Dairesi at the Istanbul Matbaacılık.

METHODOLOGY AND RESULTS

On examination of all the above data a decision was made to attempt to utilize them in combination with our acquired knowledge and experience from having documented similar mevlevihanes and dervish lodges to try and gain some more concrete information about the architectural situation of the last Ankara Mevlevihane at the beginning of the 20th century.

First the sections of the *1924 Water Map of Ankara City* and the 1930 *Ankara Land Registry and Cadastre Map* depicting Ankara Mevlevihane were brought to the same scale (Figure 8). Then next by superimposing these existing maps a restitution site plan of the Ankara Mevlevihane was drawn, accepting the detailed boundaries of the *Land Registry and Cadastre Map* to be more correct and by adjusting all measurements to the survey plan measurements of the Cenabi Ahmed Paşa Mosque (Figure 9).

Figure 8. Comparison of the Yeni Mosque & Ankara Mevlevihane in 1930 *Land Registry Cadastre* & the 1924 *Water Map of Ankara City*

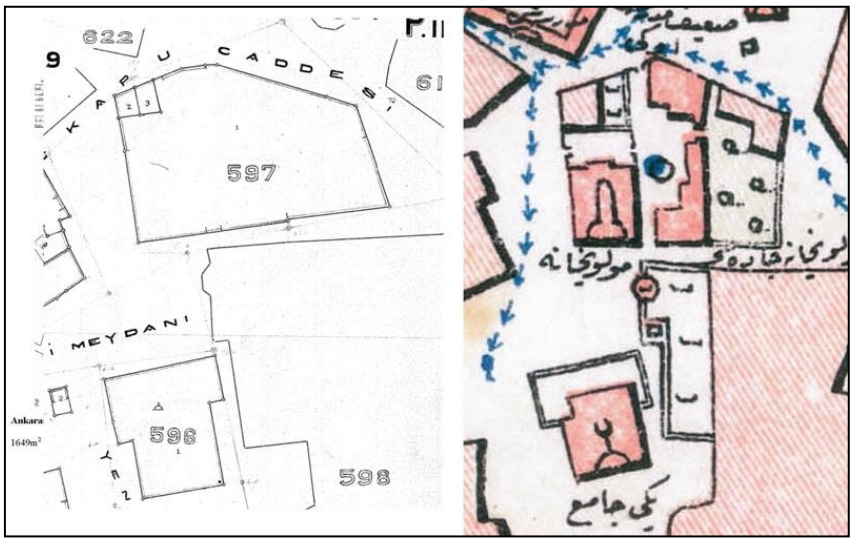

Figure 9. Survey Plan of Yeni Mosque- Cenabi Ahmed Paşa Mosque *(from Mustafa Abicel)*

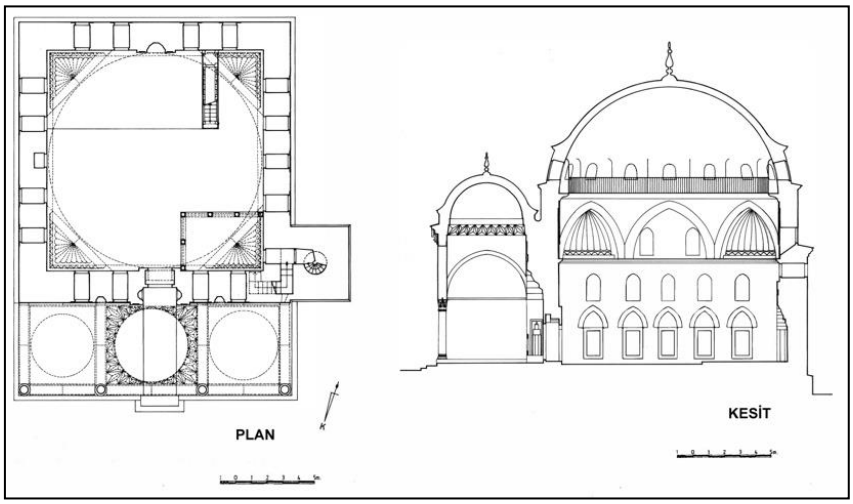

Then by utilizing the layout of the buildings in the site plans of other mevlevihane complexes like those of II. Manisa (Figure 10) and Muğla (Figure 11) Mevlevihanes together with the descriptions of their component buildings existing in the archival documents, the individual buildings and spaces in the Ankara Mevlevihane restitution site plan were labeled (Figure 12).

Figure 10. Restitution Site Plan of II. Manisa Mevlevihane (B. Tanrıkorur, 1994)

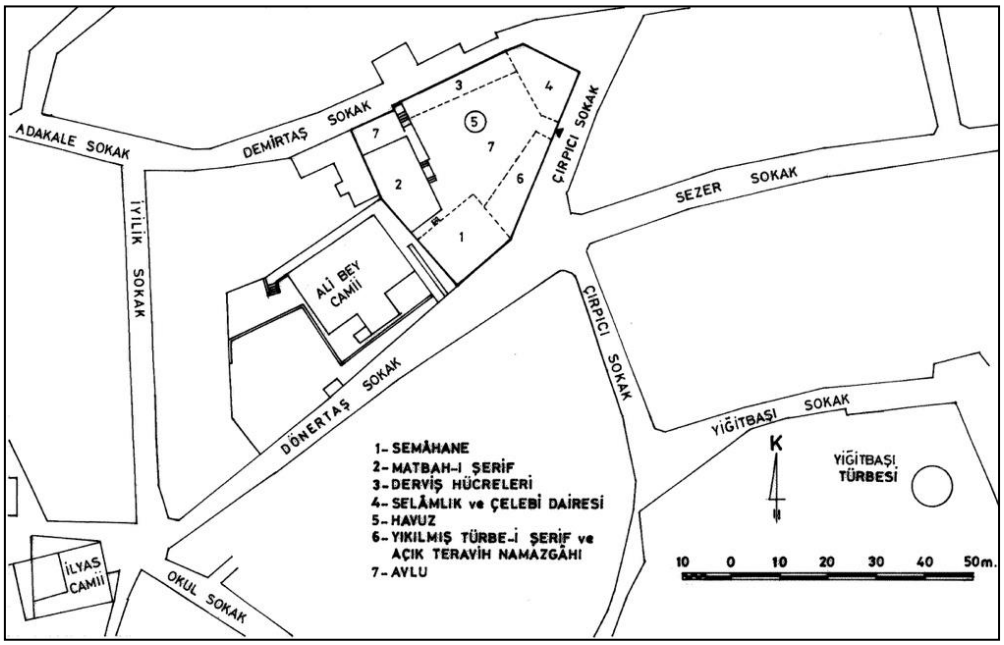

Figure 11. Site Plan of Muğla Mevlevihane (B. Tanrıkorur, 1994)

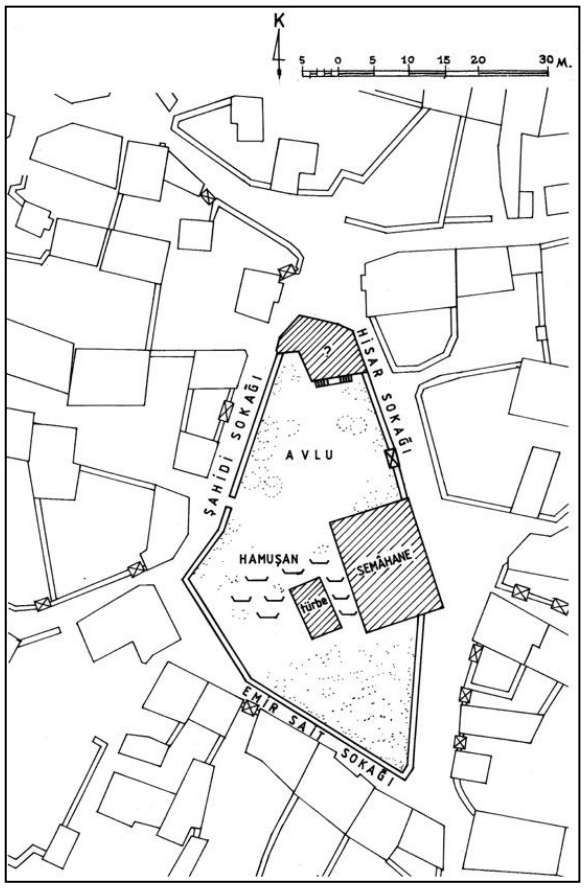

Figure 12. Restitution Site Plan of Ankara Mevlevihane (B. Tanrıkorur,June 2022-Drawn by Mustafa Abicel)

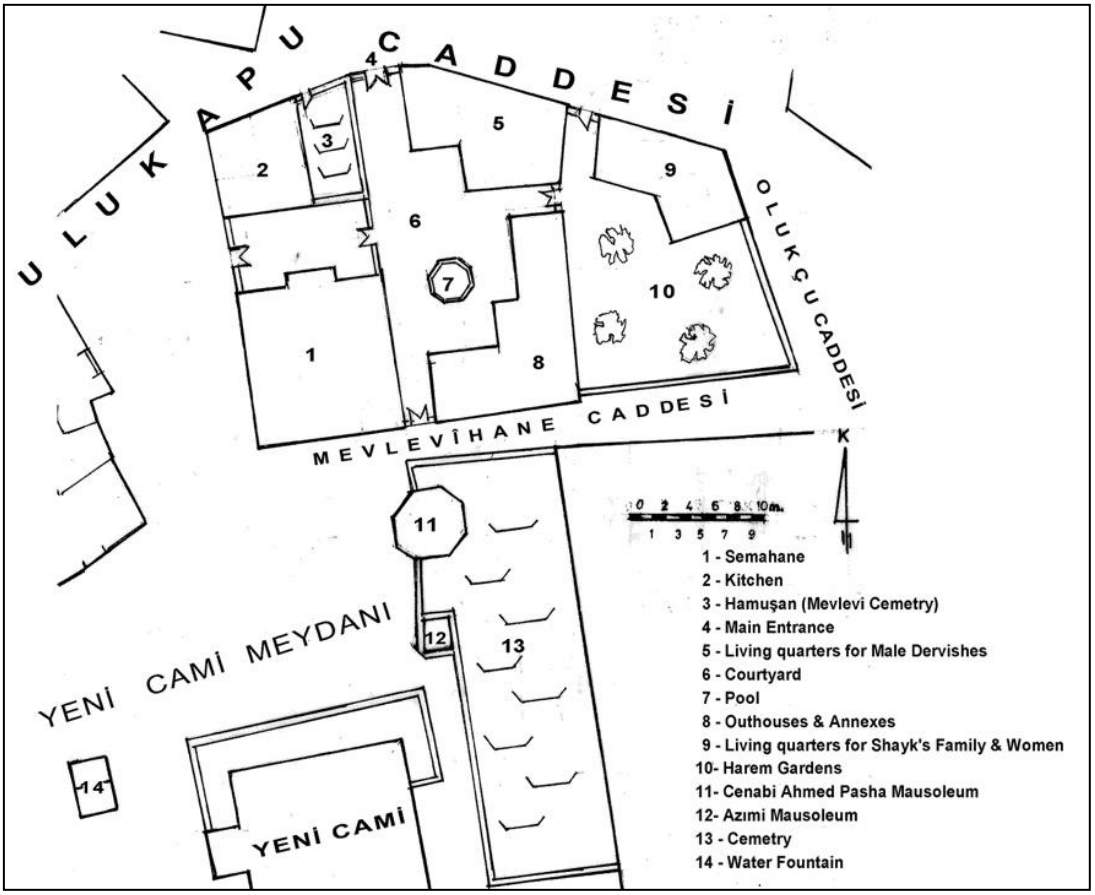

This restitution site plan (Figure 12) shows that the 1,649 m^2 pentagon-shaped Ankara Mevlevihane complex, where 30 Mevlevi dervishes lived[10], was completely enclosed by walls or buildings separating it from its surrounding streets. It was divided into three sections, separated from each other by walls or buildings and connected to each other by doors. The first section on the west contained (1) the two-storied semahane in the south separated by a small courtyard from (2) the *matbah* (kitchen) in the northwestern corner and (3) a small *hamuşan* (Mevlevi cemetry) in the northeastern corner. The second middle section had (6) a large courtyard with (7) a pool in its center and (4) the main mevlevihane entrance opening unto the Ulukapu Caddesi in its northwestern corner. In its northeastern corner was (5) the *selamlık dairesi* (the living quarters of the male dervishes) and in its southwestern corner (8) a 'L' shaped set of annexes and outhouses. Between the *selamlık dairesi* building and the annexes was a door connecting the middle section to the third section on the west, where the (9) *harem dairesi* (the living quarters of the sheikh's family and female dervishes) was located in its northeastern corner facing a large tree-filled (10) *harem* garden in the south.

It was then decided to make an attempt to draw restitution plans of Ankara Mevlevihane's semahane using its layout from the above site plan together with detailed vertical height measurements of the semahane's roof, walls, second floor, and windows that would be calculated by proportioning the old photograph from the Abdulhamid albums with the known measurements of the cross section in the survey plan of the Cenabi Ahmed Paşa Mausoleum (Figure 13).

[10] This information was provided by the last sheikh Mustafa Nureddin Dede in his 1911 letter to Konya (*KMMA*, Dosya No: 68/4).

Figure 13. Survey Plan of the Cenabi Ahmed Paşa Mausoleum *(from G. Öney)*

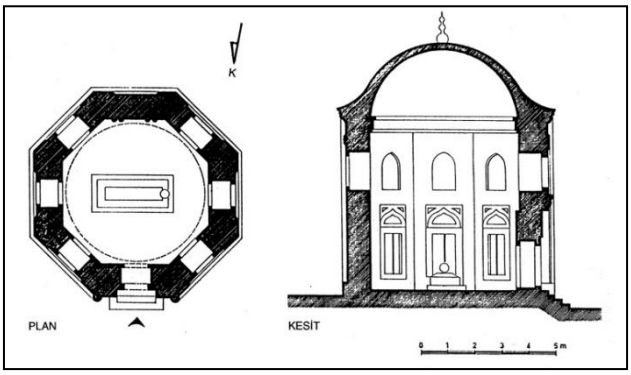

Figure 14. Using the Known Measurements of Cenabi Ahmed Paşa's Mausoleum to Calculate those of Ankara Mevlevihane's Semahane

Utilizing this method of proportioning (Figure 14), the measurements of Ankara Mevlevihane's semahane were calculated in the following table:

Ankara Mevlevihane's Semahane	Cenabi Ahmet Paşa's Mausoleum
Height up to eave of the roof: 650 cm	Height up to of the rim of dome: 650 cm
Total Height including the roof: 750 cm	Total Height including dome: 850 cm
Second Floor: 350 cm (80 cm below the top floor window)	
Height of window: 150 cm	

Ankara Mevlevihane's restitution semahane floor plans and cross-section (Figure 19) were then drawn by comparing its depiction in the *1924 Water Map of Ankara City* (Figure 6) with the semahane floor plans and cross-sections of the Samsun (Figure 15), Bursa (Figure 16) Mevlevihanes and the interiors of Muğla Mevlevihane's semahane (Figure 17) and the tevhidhane of the Bursa Karabaş Veli dervish lodge (Figure 18).

Figure 15. Restitution Plans and Cross Section of the of II. Samsun Mevlevihane's Semahane (B. Tanrıkorur, 1994)

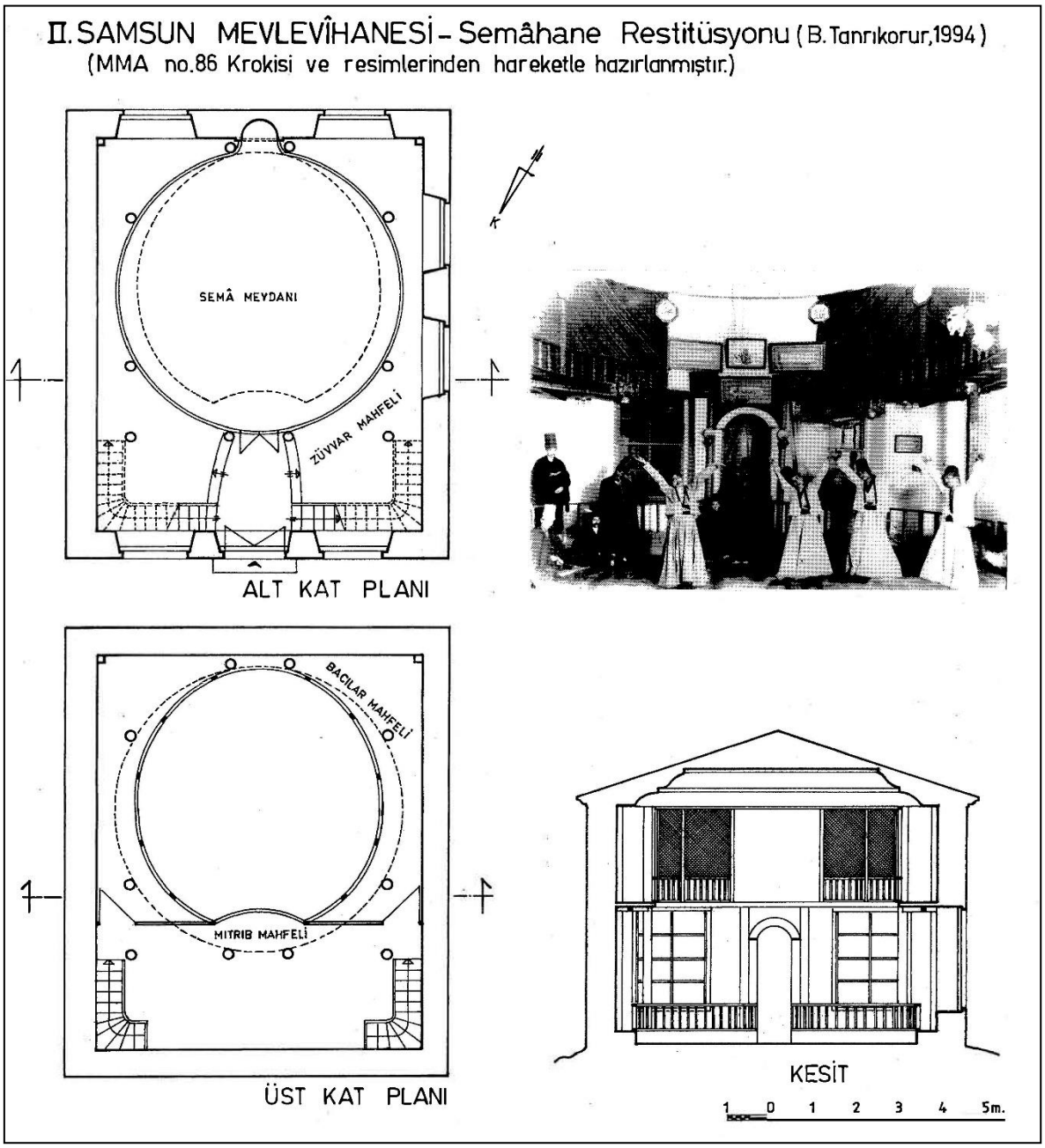

Figure 16. Survey Plan & Cross Section of Bursa Mevlevihane's Semahane (VGMA-Archives of the General Directorate of Wakfs)

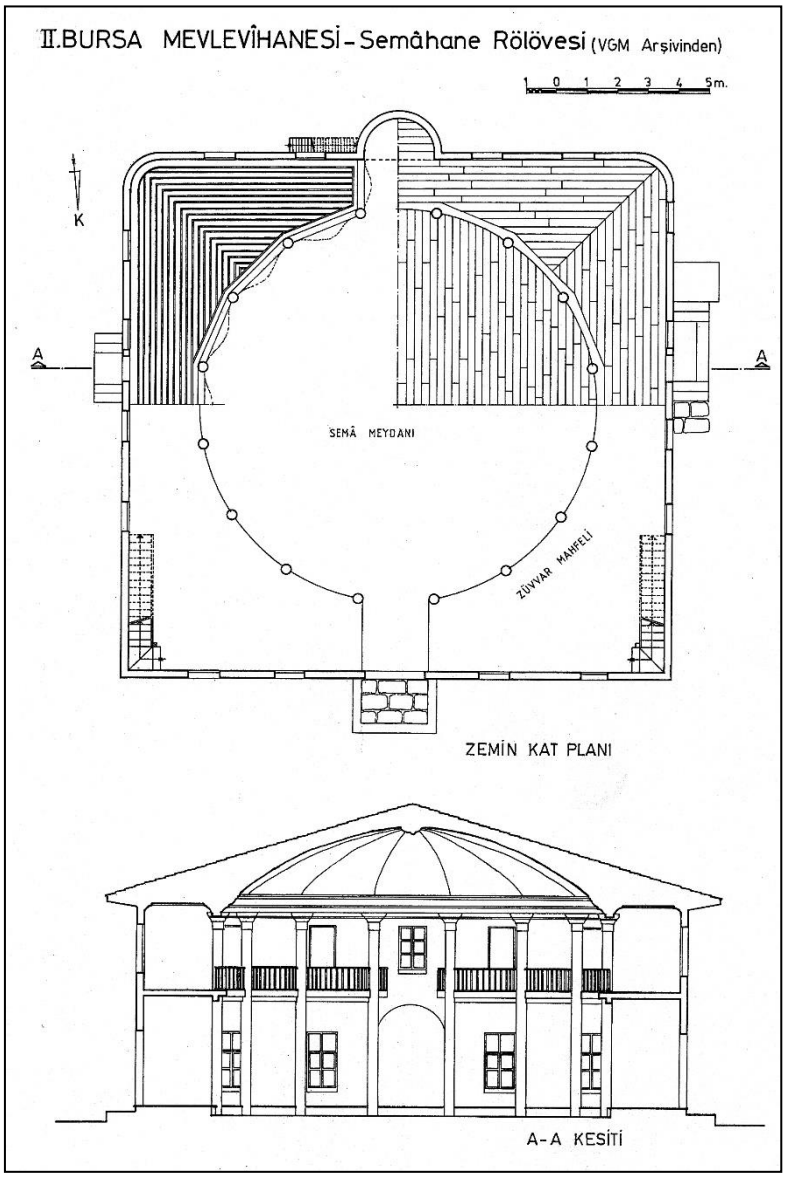

Figure 17. Interior of Muğla Mevlevihane's Semahane (View of the mihrab from the semahane entrance)

Figure 18. Interior of Bursa Karabaş Veli Devsih Lodge's Tevhidhane (B. Tanrıkorur collection)

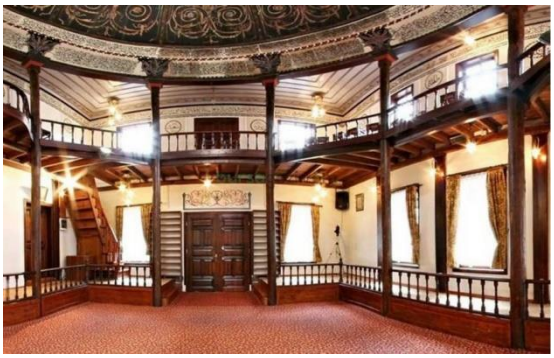

Figure 19. Restitution Floor Plans and Cross Section of 1924 Ankara Mevlevihane's Semahane (B. Tanrıkorur, June 2022-Drawn by Mustafa Abicel)

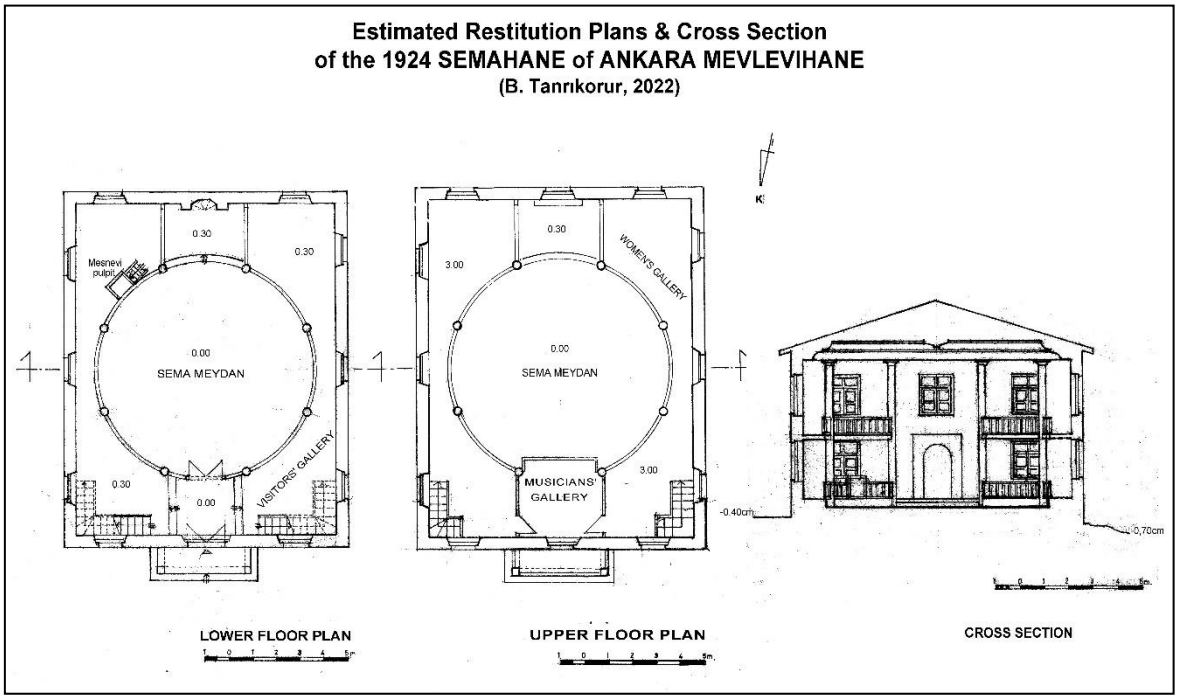

The restitution floor plans of Ankara Mevlevihane's *semahane* (Figure 19) are seen to resemble the floor plans of the *semahane*s of Samsun Mevlevihane (Figure 15) and Bursa Mevlevihane (Figure 16) as well as the *tevhidhane* of Bursa Karabaş Veli Dervish Lodge (Figure 18). However, Ankara Mevlevihane's restitution *semahane* cross section (Figure 19) resembles that of Samsun Mevlevihane's *semahane* (Figure 15) because of the shallowness of the height of their roofs which could only house a flat circular concaved ceiling, not a wooden domed ceiling similar to that of Bursa Mevlevihane's semahane or Karabaş Veli Dervish Lodge's tevhidhane.

The 12 m x 15 m rectangular semahane is entered through its northern facade to directly face the mihrab in the middle of its southern wall. In the center of the semahane is a cylindrical two-storey high empty space surrounded by columns and low balustrades on both floors, called the *sema meydan* where the dervishes performed the *Mevlevi ayin-i şerif* (Mevlevi whirling ceremony). On the first floor the 9,10 m wide wooden, circular floor of the *sema meydan* is 30 cm. lower than that of its surrounding galleries for onlooking spectators; and on the second floor it is covered by a 80 cm. high flat circular decorated ceiling which is gradually concaved upwards in narrowing circles around its edges. On the second floor which is entered by two staircases located in the corners of the northern wall, is a musicians' gallery facing the mihrab and galleries for female and male onlookers. On the first floor is a *Mesnevi şerif* pulpit on the eastern side of the mihrab for the *mesnevihan* to give *Mesnevi şerif* classes before the *Mevlevi ayin-i şerif* performances.

The most noticeable feature of this semahane is the fact that the balustrades surrounding the *sema meydan* are interrupted on both floors in front ot the mihrab similar to those of Bursa Mevlevihane's semahane (Figure 16) and Bursa Karabaş Veli Dervish Lodge's tevhidhane (Figure 19). This early characteristic of 17th to early 19th century dervish lodges cannot be found in the later 19th century semahanes of Kütahya, Cairo or Istanbul Mevlevihanes.

CONCLUSION

In conclusion; the new data gained in this study gives new information about the layout of the component structures within the Ankara Mevlevihane complex in the restitution site plan. While the restitution semahane plans and cross section may provide a foundation for the reconstruction of Ankara Mevlevihane's semahane. This data also adds to the literature about the architecture of mevlevihanes, especially those located in central Anatolia which were constructed of mud plastered walls made of wooden beams and lathes filled in with sun-dried mud bricks of which we have almost no other examples.

REFERENCES

Archival Documents

Abdülhamid Alb. No. 90431/62 (Ankara Mevlevihanesi photograph) Albums of Sultan Abdülhamid II, Yıldız Palace.

Ankara Şer'iyye Sicili *(AŞS): AŞS*, 1039: Sicil No: 24/710, Belge/Sıra No: 1098. (The *hatt-ı hümayun* (decree) of Sultan Murad IV). Dated: H. Şaban 1039/M. April 1630.

AŞS,1039: 24/710, Belge/Sıra No: 1098. (The *hat-ı hümayun* (decree) of Sultan Murad IV). Dated: H. Şaban 1039/ M. April 1630.

AŞS,1039: 26/712, Belge/Sıra No: 1, s.1-2. (The Arabic Wakf of Ankara Mevlevihane). Dated: H Şaban 1039/ M. April 13,1630.

AŞS, 588, 70/194. MŞH_ŞSC_d_00588_0035. (*Keşif hücceti*/ repair estimation document of Ankara Mevlevihane). Dated: H. 26 Zi'l-kâde 1140/M.Haziran 1728.

Ankara Tapu Kadastro Plan (Land Registry Cadastre Plan of Ankara): Ankara Tapu Kadastro Plan: Öztürk Pafta105. Dated: 1930.

Konya Mevlânâ Museum Archives (KMMA): KMMA, no.68/4 (Letter of Ankara Mevlevihane's last shaykh, Mustafa Nureddin Dede to Chelebi of Konya Mevlânâ Dergahı) Dated 1911.

Books, Articles, Thesis

Çelebi, Evliyâ. *Seyahatnâme*, (Sadeleştiren Mümin Çevik), Üçdal Neşriyat, Istanbul, 1985, vol. 1, 164.

Feldman, Walter. (2022). *From Rumi to the Whirling Dervishes: Music, Poetry, and Mysticism in the Ottoman Empire*, Edinburgh University Press, 2022.

Gabriel, Albert. (1958). *Une capitale turque, Brousse*, I, Paris 1958, 160-161.

Günel, Gökçe & Kılcı, Ali. (2015). "Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara'yı Tanımak", *Ankara Araştırmalar Dergisi,* 3 (1), Haziran 2015, 91-92: Şekil 19.

Koç, Ahmet. (2012). "Mevleviler ve Devlet: Ankara Mevlevihanesi Örneği (Ekonomik Statü, Vakıflar ve Yönetim)", *Belleten,* Cilt 76, Sayı 276, Ağustos 2012, 527-552.

Kılcı, Ali. (2021). "Ankara'nın Cumhuriyet Devrinde Yok Edilen Vakıf Eserleri", *Derin Tarih Dergisi*, Ocak 2021, 5.

Lifchez, Raymond ed. (1992). *The Dervish Lodge: Architecture, Art, and Sufism in Ottoman Turkey,* University of California Press, 1992.

Lucas, Paul. (1712). *Voyage du sieur Paul Lucas,* I, Paris, 1712**,** the engraving entitled 'Angoura'(Ankara) between pages 14 and 15.

Öney, Gönül. (1971). *Ankara'da Türk Devri Dinî ve Sosyal Yapıları,* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Yayınları, Sayı: 209, AÜ Basımevi, Ankara 1971.

Öztürk, Nazif. (2014). "Hatt-ı Hümâyûn ve Vakfiye Hükümlerine Göre Ankara Mevlevîhânesi", ed. Adnan Karaismailoğlu, *Mevlânâ Araştırmalar 5*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014, 31-81.

Seyyid Sahih Ahmed Dede. *Mecmûatü't-tevârihi'l-Mevleviyye*, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, Kayıt no: 5446, pp.166 and 177.

Tanrıkorur, Ş. Barihüda. (1989). "Türk Kültür ve Mimarlık Tarihinde 'Mevlevîhane'nin Yeri ve Önemi", 3. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler), Konya 1989, 61-71.

Tanrıkorur, Ş. Barihüda. (2000). *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimarî Özellikleri* (doctoral thesis, 2000), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, vol.1-111.

Tanrıkorur, Ş. Barihüda. (2004). *Candidature File of the Mevlevi Sema Ceremony known historically as the Mevlevi Ayin-i Şerif or Sema Mukabele-i Şerif,* unpublished file documents submitted by the Turkish Ministry of Culture to UNESCO's Intangible Heritage of Humanity Committee, Ankara, 2004.

Tanrıkorur, Ş. Barihüda. (2004). "Mevleviyye"*, Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, vol. 29, 468-475.

Tanrıkorur, Ş. Barihüda. (2011). "İkinci Manisa Mevlevîhanesi", *Sufî Araştırmaları* no. 6, 2011, 31-50.

Tanrıkorur, Ş. Barihüda. (2022). "Burada Böyle Bir Ankara Mevlevîhanesi Vardı", Türk Tarih Kurumu *Ankara Sohbetleri*'nde presentation, 2 Haziran 2022. [https://www.youtube.com/watch?v=9LlLvgNJnkU] Erişim Tarihi (31.07.2022).

MÜZİK, DUYGU VE BEYİN

Dr. Cemre Hoşcan Gökber

Beyin Egzersizleri Merkezi

ÖZET

Müziğin insan duygularını tembihlemesi, çağrıştırma ve müziğin duyguları etkilediği gerçeği yadsınamaz. Öncelikle müzik ve duygular arasındaki ilişkiyi incelemek gerekmektedir. İnsanoğlunun yaşadığı evren, ait olduğu kültürel topluluk ve özellikle ruh dünyası ele alındığında çok kapsamlı bir araştırma alanının olduğu gerçeği ortaya çıkacaktır.

İnsanoğlunun müzik algısının müziğin hangi özelliklerinden etkilendiği de başka bir araştırma konusudur. Genel olarak açıklamak gerekirse neşeli olarak algılanan bir müzik; hızlı tempolu, majör gamlı, geniş bir ses yelpazesi, yüksek tınılar ve düzenli ritimler olarak tanımlanabilir. Diğer yandan yavaş tempo, minör gamlar, karmaşık formlar ve ses yüksekliği fazla olmayan bir müzik parçası dinleyene hüzün duygusu hissettirebilir. Müziğin bu fiziki etkileri beyin tarafından nasıl algılanmaktadır? Müzik algısı ile beyin ilişkisi nedir?

Müzik ve insanlarda uyandırdığı duygular konusu farklı açılardan incelenmiş ve incelenmeye devam etmektedir. Diğer yandan, müziğin beyinde uyandırdığı duyguları inceleyen çalışmalar son yıllarda sayısal olarak artış göstermektedir. Beyin ve müzik üzerine yapılan incelemeler nörogörüntüleme ve beyni inceleyen diğer teknik olanaklarla desteklenmektedir. Müzik dinleyen bir bireyin beyni algıladığı duyguları nasıl işlemektedir? Çalışmalar, amigdala, hippokampus vb, gibi merkezlerin bir bütün olarak tembihlenen duygulara yanıt verdiğini göstermektedir.

Bu çalışma son yıllarda beyin, duygu ve beyin üzerine yoğunlaşan araştırmaları özetlemeyi ve bu konuda dinleyici ve okuyucuları bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: Müzik ve beyin, Müzik ve duygular, Müzik ve nörobilim

Abstract:

The ability of music to touch human emotions and/or influence human is an undeniable fact. All examples will reflect how music affects human emotions. It is necessary to study the relationship between human emotions and music at the onset. The world that the individual lives in, the cultural environment s/he shares and his/her emotional world will influence this relationship.

One another way of looking at the relationship between emotions and music is to find out which properties of music affect human emotions. Generally, a musical piece perceived as joyful and happy is one that is in the major scale, has a wide sound spectrum, high tone, and a regular rhythm. On the other hand, a piece of music that is in the minor scale, slow, low tone, and a narrow sound spectrum tends to make the listener sad and sorrowful.

The research conducted on human emotions and music has been great in number. However, in recent years there is a surge of studies that concentrate on how music is perceived in processed in the brain. The studies are supported by neuroimaging and other technologies available in the study of the brain. How does the brain process the emotions induced by music? The research shows that different sections of the brain work in unison such as the amygdala and hippocampus.

This study will try to give a comprehensive outline of the recent work conducted on music, emotions, and the brain and hope that will offer information and know-how to the reader and/or the audience.

Keywords: Music and the Brain, Music, and emotions, Music and neuroscien

1. GİRİŞ

Antik Yunan'da Apollo hem şifa dağıtan hem de sanatın, özellikle de müziğin tanrısıydı. O dönem insanı, insan bedeni ve müziği bir araya getirirken belki de tıp ilminin müziğin bir enstrümanı canlandırdığı gibi insan vücuduna yaşam verdiğini düşünüyordu. Bazı kültürlerde kabile şifacıları şarkıları ile ruhları ve bedeni iyileştireceklerine inanıyordu. Orpheus sevgili eşi Eurydice'yi Hades'ten kurtarmak için lirini çaldığı zaman, öyküde, tüm yeraltı dünyasının ağladığı anlatılır. Bir mitolojik öykü de olsa anlatılanlar müzik ve müziğin uyandırdığı duygular ve etkileri hakkında bize bilgi aktarmaktadır. Bu tür öyküleri ve efsaneleri çoğaltmak çok kolay olacaktır zira müzik insanoğlunun yaşamının var olduğu günden itibaren var olmuş bir olgudur.

İnsanoğlunun yaşamında müzik evrensel bir özellik olarak kabul edilmekte. Günümüzde ve günümüze kadar gelen tüm topluluklar müzik üretmiş, yaratmış ve müzikle ilgili fikir yürütmüşlerdir. 'Müzik nedir?'; 'Müziğin fiziksel özellikleri nedir?'; 'Müzik denilen olguyu nasıl anlıyoruz?'; 'Müziğin yaratıcılıkla ilgisi nedir?'; 'Müzik ve duygu arasında ilişki var mıdır?' gibi sorular müziği ve doğasını anlamak için sorulan sorulardan birkaçıdır.

Bu ve bu tür soruların çokluğu göz önüne alındığında müzik adı verdiğimiz olgunun ne denli karmaşık ve çok boyutlu olduğunu anlamak güç olmayacaktır. Müzik üzerine yapılan araştırmalar da bu çok boyutluluğu yansıtmaktadır. Doğal olarak bu denli geniş kapsamlı bir alanda yürütülmüş olan her çalışmayı ele almak olası değildir. Sınırlaması zor da olsa bu araştırma müzik, müziğin uyandırdığı duygular ve beyin ilişkileri arasındaki bağlantılar konusunda son yıllarda yapılan araştırmaları betimlemeyi amaçlamaktadır.

2. MÜZİĞİN UYANDIRDIĞI DUYGULAR ÜZERİNE ÇALIŞMALAR

Antik Yunan'dan günümüze; seslerin nasıl olurda dinleyenini bu denli derinden etkileyebildiği sorusuna yanıt aranmıştır. Müziğin uyardığı duygular üzerinde yapılan araştırmalar incelendiğinde çelişkili görüşlerin bulunduğu göze çarpmaktadır. Örneğin, Becker (2001) müziğin uyandırdığı duyguların doğal veya kendiliğinden gelişmediğini savunurken, Peretz (2001) müziğin uyandırdığı duyguların gizlenemeyecek kadar spontane olduğunu savunmaktadır. Koelsch'in (2015) müziğin duyguları tutarlı olarak tüm bireyleri etkilediği görüşüne karşın Sloboda (1996) bu konuda bireysel farklılıkların var olduğunu ve bu konu üzerinde çalışılması gerektiğini belirtmiştir. Araştırmacılar müziğin bireylerde duygu uyandırabildiği konusunda bile fikir birliğine varamamışlardır. Sloboda (1992) müzik derin ve belirgin duygular uyarma özelliğine sahiptir diyor. Konecni (2003) özellikle enstrümantal müziğin dinleyicilerde gerçek duygular uyandırabileceğine inanmadığını ifade ediyor.

Juslin ve Vestjall (2008) örneklerinin daha da arttırılabileceği bu çelişkili görüşlerin ardında müziğin *neyi* etkilediğinden çok *nasıl* etkilediği konusunun yeteri kadar araştırılmasının yattığını savunmakta. Yazarlar öncü niteliğindeki *Emotional responses to music: The need to consider underlying mechanisms* isimli yazılarında dinleyicinin müziğin uyardığı veya uyandırdığı duyguların altındaki psikolojik mekanizmalar üzerinde yapılan araştırmaların azlığını vurgulamakta. Yazarlar bu makaleleri ile müzikle duygu ilişkisini bütünleşik bir temele oturtmaya çalışmışlardır. Psikolojik mekanizmalar deyimini müzik dinleme sürecinde duygu tetiklenmesine neden olan tüm bilgi işlemleme mekanizmalarını kapsayan bilişsel çabaları kapsayan bir terim olarak kullanmışlardır. Bu işlemleme basit veya karmaşık bir süreci içerdiği gibi bireydeki farkındalık düzeyi de farklı olabilmektedir. Müzikle doğan duyguların günlük yaşamda hissettiklerimizden daha farklı olduğunu da vurgulamak gerekmektedir. Güncel olarak hissedilen duygular; bir gayeleri, hedefleri olduğu için var olurlar. Örneğin sevilen birisinin kaybı hüzün duygusunu tetikler. Burada ilginç olan soru dinleyeni için müzik duyguları nasıl uyandırmaktadır.

Juslin ve Vestjall müziğin dinleyende uyandırdığı duyguların gün gün duyulan duygularla ilintili olduğu inançlarını irdeleyerek hem genel duyguları hem de estetik duyguları içeren bir bütüncül model teori ortaya koymuşlardır. Bu modele göre müziğin uyandırdığı duyguların açıklanmasına yardımcı olacak altı psikolojik mekanizma önermektedir: *1. Beyin sapı refleksleri; 2. Tutum belirleyen koşullanma; 3. Duygusal bulaşma; 4. Görsel imgeleme; 5. Olaysal bellek; 6. Müzikal beklenti* (2008, 563). Bu çerçevede adı geçen mekanizmaların bilişsel değerlendirmeyle birleşerek müziğin duygu uyandırma özelliğini açıklayabileceği düşünülmektedir. Bu aşamada önemli olan bu mekanizmaların hiçbirisinin birbirlerinden ayrı hareket etmedikleri ve birbirlerine katkıda bulunacak şekilde hareket ettiklerinin vurgulanmasıdır. Önerilen bu mekanizmaların ne anlama geldiğini kısaca açıklamaya çalışalım.

Beyin sapı refleksi müziğin bir veya birden fazla akustik özelliğinin beyin sapı tarafından algılanarak olası önemli bir mesaj olarak değerlendirilmesi ve duyguların tetiklenmesi ile ilgilidir. Ani, akortsuz, yüksek veya hızlı tempolu sesler dinleyicisinde hoş olmayan duygular uyandıracaktır. Bu tür hızlı, gürültülü veya düşük/yüksek frekanslı sesler merkezi sinir sistemini harekete geçirecektir. Beyin sapı işitsel algının ötesinde kalp hızı, nefes alma, duygusal uyarılmanın ötesinde hareket yani motor işlevlerini de üstlenen bir beyin yapısıdır. Beyin sapı reflekslerinin doğum öncesinde bile etkin olduğu araştırmalarla belirlenmiştir (Lecanuet 1996). Beyin sapı reflekslerinin bireylerin tercihlerine göre de değiştiği gözlemlenirken hoş veya nahoş duyguların nasıl tetiklendiği tam olarak açıklanamamaktadır (Juslin ve Vestjall, 2008, 564).

Tutum belirleyen koşullanma müziğin uyardığı bir duygunun olumlu veya olumsuz başka bir uyartı ile eşleşmesi sürecini açıklamaya çalışmaktadır. Örneğin bireyi mutlu eden bir olay sürecinde aynı müzik tekrar tekrar dinlenmişse zaman içerisinde o müzik parçası mutlu olayla özdeşleşerek bireyde mutlu duygular uyandırmaya devam edecektir. Bu koşullanma ayrıca duygusal öğrenme, korku koşullanması veya duygusal koşullanma gibi klasik koşullanma süreçlerine benzer bir süreçtir. Ancak, diğer klasik koşullanma örneklerinden farklı olarak daha kalıcı olma özelliğine sahip olması gösterilebilir. Bir müzik parçası güçlü bir duygu ile ilintilendirildiğinde bu bağın kopması daha zor olacaktır. Dahası tutum belirleyen koşullanma farkında olmadan, bilinç dışı ve eforsuz olarak gelişen amigdala ve serebellum gibi subkortikal beyin bölgelerini harekete geçiren bir süreçtir. Alan yazınında bu mekanizma ile ilgili fazla araştırmanın bulunamamasının nedenleri; duyguların güçlü izdüşümleri olduğunun kabul edilmemesi olup, sürecin bireysel olması ve müziğin koşullu tepki uyarıcısı gibi hareket etmesi ile ilgili sebeplerdir.

Duygusal bulaşma dinleyicinin müzikten algıladığı duyguyu içselleştirerek farklı bir şekilde ifade etmesi sürecini anlatmaktadır. Dinlediği müzikten hoş bir duygu algılayan birey bunu gülümsemeyle beyindeki farklı bir bölgeyi aktive ederek o duyguyu farklı serebral bir bölgeye taşıyabilir. Koelsch ve diğerleri (2006) yaptıkları araştırmalarda beynin premotor bölgelerinin müzik dinlerken aktive olduğunu saptayarak duygusal bulaşma kavramının olasılığı desteklemişlerdir.

Görsel imgeleme bir müzik parçasını dinleyen bireyin zihninde görsel imgeler yaratması sürecidir. İmge müzik ile görüntü arasındaki algısal etkileşimin sonucu olarak ortaya çıkar. Bu konu psikolojide uzun süredir tartışılan bir konu başlığıdır. Müzikle oluşan imge zihinde var olan bir olayın resme dönüşmüş halini mi anlatıyor, yoksa oluşan resim bir müzik tarafından önerilmiş bir imge mi oluşturuyor. Bu tartışmalara ayrıca dinlenilen müziğin fiziki özelliklerinin de olası imgelemeyi etkilediğini eklemek gerekir. Tekrar eden seslerden oluşan, melodik armonisi ve ritmik özellikleri ile yavaş bir müzik parçası imgelemede daha etkin bir etki yaratabilir. Dinleyici ayrıca istemediği takdirde zihninde yarattığı imgeleri silmeyi veya değiştirmeyi de başarabilir.

Olaysal bellek çoğumuzun 'bu benim parçam' diye adlandırdığımız bir sürecin tanımıdır. Dinlenilen müziğin bireyde belirli olguyu veya olayı çağrıştırması anlamına gelmektedir. Müzik anıları canlandırır (Gabrielsson, 2001). Eğer bir anı canlanırsa onunla birlikte uyarılan duygular da canlanır. Olaysal bellekle ilgili yapılan araştırmalar müziğin yarattığı olaysal duyguların çocukluk ve gençlik çağlarıyla daha ilintili olabildiğini göstermiştir (Juslin ve Vestjfall, 2008, 578).

Müzikal beklenti dinleyicinin müziğin fiziksel özelliklerine bağlı olarak beklentilerinin karşılanması, geciktirilmesi veya ihlal edilmesi, dinleyicide uyarlanan duyguları tanımlayan bir terimdir. Müzik dilde olduğu gibi, kendisine özgü biçimsel bir yapıya sahiptir. Müziğin bu özelliklerinin oluşturduğu dizgiler tıpkı dildeki sözcük dizimi gibidir. Dinleyici müzik formlarında oluşan ani veya yeni bir armoninin ortaya çıkması gibi beklenmedik bir değişikliğe tepki gösterir. Son yıllarda yapılan araştırmalar bu tepkilerin beyinde, dilde ortaya çıkan beklenmedik değişiklerle benzer şekilde işlemlendiğini ortaya koymuştur.

Bu mekanizmalar müzik ve duygu dünyasında ortaya çıkan çelişkili bulguları ve görüş ayrılıklarını açıklayabilir. Müziğin temel duyguları uyandırdığını savunan araştırmalar ile bunun olası olmadığını belirten araştırmaların çelişkisini ele alalım. Hangi duyguların hangi mekanizmalar tarafından uyarlanabileceğini belirlemek o kadar zor olmayacaktır. Duygusal bulaşma temel duygularla sınırlı olabilir, diğer yandan görsel imgeleme çok daha geniş bir duygu yelpazesini tetikleyebilir.

Sunulan bu teorik çerçevenin bir başka avantajı da müziğin bireylerde uyandırabildiği çelişkili duyguları açıklayabilmesidir. Farklı mekanizmalar aynı anda aktive olabilir. Müzik dinleyicisini mutluluk ifade eden seslerle mutlu hissettirebilir. Aynı müzik dinleyicisine geçmişten gelen hüzünlü bir anı ile eşleştiği için hüzün

duygusu aşılayabilir. Bu acı-tatlı duygu karışımı duygusal bulaşma ve olaysal bellek kavramlarının aynı anda aktive edilmiş olması ile açıklanabilir (Juslin, 2013).

Müziğin duygusal etkilerini psikolojik mekanizmalar yoluyla açıklamaya çalışan bu teori önerisine farklı araştırmacılar ek önerilerde bulunmuşlardır. Bharucha ve Curtis (2008) hareket/devinim olgusunun da bu mekanizmalara eklenmesi önerisini getirirken, Fritz ve Koelsch (2008) anlamsal ilişkilendirme kavramını; Bezdek ve Gerrig (2017) dinleyicinin müziği semantik ve anlatımsal olarak değerlendirdiği olgusunu ortaya atıyor. Bu ve benzer öneriler müzik ve duygu ilişkisini açıklayacak ve daha da ileriye götürecek olgular oluşturacaktır.

3. MÜZİĞİN UYANDIRDIĞI DUYGULAR VE BEYİN İLİŞKİLERİ ÜZERİNE ÇALIŞMALAR

Müziğin dinleyicisinde geniş ve çeşitli duygular uyandırabileceği gerçeği farklı açılardan ele alınarak sayısız araştırmaya konu olmuştur. Son yirmi yıl sürecinde bu konu üzerine yapılan araştırmalar müzikle uyarılan duyguların beyinde nasıl tetiklendiğini incelemeyi amaçlayan ve gelişen beyin tarama teknolojilerini çalışmalarda kullanan araştırmalar olmuştur. Bu araştırmalarda müzik dinleyicisi kadar müziği icra edenler de ele alınmıştır. Beyin taramasının (fMRI) yanı sıra elektroensefalografi (EEG), manyetoensefalografi (MEG), deri iletkenliği, parmak basıncının ölçümü gibi daha gelişmiş teknolojiler, müzik ve duygu araştırmalarının disiplinlerarası araştırmalarda kullanılan ölçüm araçlarından olmuşlardır. Araştırmanın bu bölümünde son yıllarda beyin, müzik ve duygu ilişkilerini inceleyen araştırmaların bazıları betimlenmeye çalışılacaktır.

3.1. Müziğin fiziki özellikleri ve beyin

Müziği oluşturan sesler belli bir sisteme ve düzene sahiptirler. Bu sistem zaman, mekân ve yoğunluk açısından şekillenen müziğin, kendisinden kaynaklanan duygusal etkilere neden olduğu bilinmektedir. Müziği oluşturan tını, tempo, ahenk ve ses yüksekliği müziğin algılanmasında ve dinleyicisinde yarattığı etkileri tetikleyen fiziki özelliklerdir.

Müzikteki ahenk/uyum veya yokluğu algılanabilecek güzel duyguları arttırabilir veya azaltabilir. Müziğin bu özelliği paralimbik ve kortikal beyin bölgelerini aktive eden olgulardır. Ses yüksekliği ve tempo dinleyicinin kardiovasküler sistemlerini etkileyecektir. Giderek yükselen ses kardiovasküler sistemde gerilim yaratacaktır (Schaefer, 2017). Müziğin fizyolojik olarak yaratabileceği gerilim beyin sapında ve amigdalada oluşan hareketleri aktive edecektir (Tramo ve diğerleri, 2001). Örneğin, korku duygusu yaratan dürtülerin işitsel korteksten amigdalaya yansıtıldığı saptanmıştır (LeDoux, 2000).

Son yıllarda yapılan araştırmalarda işitsel korteksin aktivasyonu, müziğin uyardığı duygu algısında düşünüldüğünden de daha fazla etkili olduğu bulunmuştur. İşitsel korteks ile beyin ödül merkezi (nucleus acubens) arasındaki ilişki müziğe karşı duyarlı bireylerde güçlü bir şekilde ortaya çıkarken, müziğe karşı duyarsız veya ilgi duymayan bireylerde bu iki merkez arasındaki ilişkinin azaldığı belirlenmiştir (Koelsch, 2020; Linquist ve diğerleri, 2016).

3.2. Müziğin beyinde işlemlenmesi üzerine

Yapılan beyin taramaları yoluyla müzikle uyarılan duyguların beynin hangi bölgelerini aktive ettiği yapılan geniş analizler yoluyla saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmalarda yoğun keyif, uyumlu veya uyumsuz seslerden oluşan müziğe tepkiler, mutlu, hüzünlü korku uyandıran müzik türlerinin etkileri, müzik dinlerken oluşabilen gerilim hissi gibi duyguların beyin aktivasyonları üzerinde durulmuştur. Yapılan araştırmalar farklı duygu, müzik ve teknolojik özellikler gösterseler de yapılan analizler, beynin bazı belirli bölgelerinde yoğunlaşmış aktivasyonlar olduğu görülmüştür (Koelsch, 2014, 2020). Koelsch (2014) beyindeki duygu iletişim ağının araştırmalarında özellikle amigdala, ödül merkezi (nucleus accubens) ve hipokampus bölgelerini incelemiştir.

3.2.1 Amigdala

Amigdala bireyin duygu ağ örgüsünde temel rol almaktadır. Mutluluk, kaygı, öfke gibi duyguları düzenlediği gibi yüz ifadelerini de değerlendirdiği için sosyal iletişime katkıda bulunan bir merkezdir. Amigdala dopamin ve serotonin gibi nörotransmiterlar salgılayarak korku gibi duygusal refleksleri oluşturur. Yapılan manyetik rezonans görüntülemeleri (fMRI) amigdalanın müzik dinlenirken duyguları düzenlediği ve müzikte oluşan ani değişikliklerin bu aktiviteleri arttırdığını göstermektedir. Bunun bir nedeni de müziğin iletişim kurma özelliği nedeniyle sosyal bir etkinlik olarak algılanmasındır (Koelsch, 2014).

Amigdala bireyin hafızasını koruma özelliğinin yanı sıra duyguları ve duygu ağlarını düzenlemede de merkez konumunda olduğu için duyguların algılanmasında, saklanmasında veya sonlandırılmasında rol oynar. Dahası olumlu ve olumsuz uyarıcıları değerlendirebildiği için bilişsel ve duyumsal bilgileri saklayarak müzik türleri içerisinde bireyin tercihlerini yönlendirir (Passoa, 2008, Goldin ve diğerleri, 2008).

3.2.2 Beyin ödül merkezleri (Nucleus accumbens)

Blood ve Zatorre'nin (2001) ilk kez dinleyicide müziğin yarattığı duyguların beyin ödül merkezleriyle bağlantılı olduğunu belirlemişlerdir. Beyin ödül merkezleri dinlenilen müziğin uyandırdığı yoğun mutluluk veya haz duygusunu ödül ve zevk olarak değerlendirmiş ürperti veya 'tüylerin diken diken' olması olarak yorumlanan tepkilerin oluşmasına neden olmuştur (Blood and Zatorre, 2001; Blood ve diğerleri, 1999; Khalfa ve diğerleri, 2005).

Yemek yemek gibi eylemler beyin ödül merkezlerinde birincil, para ve güç gibi olgular ise ikincil temel ödül olarak kabul edilirler. Bu tür haz üretmeye yönelik eğilim bireyi daha fazla ödül sahibi olmak istemesine neden olur. Özellikle haz ve mutluluk uyandıran müzik bu ödüller arasında kabul edilebilir. Zevk aşılayan bir müziği dinlemek ve deneyimlemek, beyin ödül merkezlerinde değerlendirilecek ve bireyi haz duymadığı müzikten uzak tutarken ona keyif verenlere karşı koşullandıracaktır (Blood and Zatorre, 2001; Blood ve diğerleri, 1999; Khalfa ve diğerleri, 2005).

3.2.3 Hippokampus

Hippokampus genellikle öğrenme, hafıza, alansal bilişim, yön duygusu ve araştırma gibi bilişsel işlemlerle ilişkilendirilir. Hipokampusun duygusal reaksiyonlarla ilgisi, beyinde oluşabilecek olan stresi azaltabilmek amacıyla hipotalamus, hipofiz ve adrenalin bezlerini kullanma özelliği nedeniyledir.

Ödül merkezlerini aktive eden yemek, para veya güç gibi ödüller hipokampusta herhangi bir reaksiyona neden olmazlar. Buna karşın yürütülen bazı araştırmalarda müzikle uyarlanmış duygular söz konusu olduğunda hipokampusun hareketlendiği belirlenmiştir. Hipokampusta oluşan bu hareketliliğin hafıza ile bir ilgisi olmadığı da araştırmalarda katılımcılara çok bildikleri müzikler dinletilerek kanıtlanmıştır (Blood and Zatorre, 2001; Blood ve diğerleri, 1999; Mitterschiffthaler ve diğerleri, 2007).

Hipokampus'un müzikle uyarlanan neşe ve korku gibi duygulara karşı hassas olması müziğin uyardığı duyguları, beyin kimyasını ilgilendiren hormonların salgılanmasını düzenlemede kullanabildiğini göstermiştir. Örneğin, hipotalamus'tan endorfin salgılanmasını sağlamak gibi (Koelsch, 2015).

Alanda yüksek teknoloji kullanılarak yapılan araştırmalar hipokampus'un müzikle uyarılmış duygulara karşı tepki gösterdiğini saptamakla birlikte farklı bilişsel fonksiyonları içermesi nedeniyle daha fazla bulgu ve araştırma yapılmasının gerektiği de bir gerçektir.

4. MÜZİK, DUYGULAR ve BEYİN ARAŞTIRMALARININ OLUMLU ETKİ ALANLARI

Alan yazınında müzikle uyarlanan duygular ve beyin ilişkilerine dair yapılmış araştırmaların da belirttiği gibi beynin pek çok bölgesi müzik dinleme sırasında bilişsel, sensorimotor ve duyumsal algılama sürecinde aktif olarak rol almaktadır. Yapılan araştırmalardan elde edilen bilgiler müzikle uyandırılan duyguların sağlık alanında ne şekilde kullanılabileceğine öncü olacak çalışmalara zemin hazırlayacak niteliktedir.

Limbik ve paralimbik sistemlerde oluşabilecek yapısal bozukluklar veya fonksiyon eksiklikleri psikiyatrik ve nörolojik hastalıkların temelinde yatmaktadır. Depresyon, kaygı bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, Parkinson, şizofreni ve nörodejeneretif hastalıklar gibi bazı sağlık sorunlarının tedavisinde müziğin beyindeki işlevleri ile bu hastalıkların beyindeki tezahürleri eşleştirilerek müziğin terapi etkileri araştırılabilir.

Müziğin amacının ulaşabileceği bir başka alan otizm çalışmaları olmalıdır. Günlük yaşamlarında sosyal ve duyumsal olarak tepkime vermeyen bireylerin müziğin duygusal özelliklerini işlemleyebildiği saptanmıştır. Mutluluk veya hüzün belirten müzik parçalarını dinleyen otizmlilerin kortikal ve subkortikal beyinlerinde normal yaşamda görülmeyen aktivasyonlar oluştuğu belirlenmiştir (Caria ve diğerleri, 2011).

Müzikle uyarlanan duyguların kullanılabileceği bir başka grup Alzheimer hastalarıdır. Bazı Alzheimer hastalarının müzik bilgilerini tamamen hatırlayabildikleri görülmüştür. Bazı hastaların ise şarkı sözlerini öğrenmeleri onların belleklerinde daha fazla sözcük tutabilmelerine yol açmıştır. Müziğin ve uyardığı duyguların nasıl saklandıklarının araştırılması bu hastaların durumlarının iyileştirilmesi yönünde kullanılabilir (Hshieh ve diğerleri, 2011; Cudy ve diğerleri, 2012; Moussard ve diğerleri, 2012; Finke ve diğerleri, 2012).

Yukarıda açıklanan örneklerden de anlaşılacağı gibi müzik ve uyardığı duygularla beyin fonksiyonları arasındaki ilişkilerin ayrıntılı olarak incelenmesi müziğin iyileştirme özelliğinin daha verimli kullanılmasına yol açacaktır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Müzik, duygu ve beyin üzerine yapılan araştırmaların sayıları gün geçtikçe artmaktadır.

Yapılan araştırmaların çokluğu ve çeşitliliği araştırma desenlemesinde dikkat edilmesi gereken bazı noktaları da öne çıkartmaktadır. Çalışmalarda değerlendirmeler yapılırken müziğin fiziki

özellikleri (tını, armoni, ses yüksekliği vb.); bağlamsal özelliği (dinleyicinin ruh hali, nerede dinlediği, hangi nedenle dinlediği gibi); yorumsal ve sembolik özellikleri (hoş bir sedası olan müzik, o müzikle ilgili olumsuz anıları olan birisine aynı hazzı vermeyecektir); beste ve bestenin yapısı (Klasik batı müziği, Türk halk müziği vb.); müziğin icrasındaki nitelik; müziğin sosyal fonksiyonu (doğum günü şarkısı gibi) ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmelidir. Bu özellikler çoğunlukla bireysel ve birbirinden bağımsız olma özelliğine sahiptir. Bu çalışmada irdelenmiş olan araştırmalar yukarıda sayılan bu özellikler göz önünde bulundurularak yapılmış olanlardır.

Bu betimleme araştırması araştırmacı için de bir bilinçlenme süreci başlatmıştır. Tartışılan çalışmalar, batı müziği normları içerisinde yapılmıştır. Bu konuda ayrıntılı ve disiplinlerarası çalışmaların yürütülmesi özellikle Türk müziğinin bu araştırmaların bir parçası haline gelmesi alana büyük katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

Becker, J. (2001) Anthropological perspectives on music and emotion. In P. N. Juslin & J. A. Sloboda (Eds.), *Music and emotion: Theory and research* (pp. 135 – 60). Oxford University Press

Bezdek, M., Gerrig, R. (2017). Musical emotions in the context of narrative film. *Behavioral and Brain Sciences, 31(5),* 578. DOI:10.1017/S0140525X08005323

Bharucha, J. J., & Curtis, M. (2008). Affective spectra, synchronization, and motion: Aspects of the emotional response to music. *Behavioral and Brain Sciences, 31*(5), 579. https://doi.org/10.1017/S0140525X08005335

Blood, A. J. & Zatorre, R. J. (2001). Intensely pleasurable responses to music correlate with activity in brain regions implicated in reward and emotion. *Proceedings of the National Academy of Sciences USA, 98(20),*11818 – 11823. DOI: 10.1073/pnas.191355898

Blood, A. J., Zatorre, R. J., Bermudez, P. & Evans, A. C. (1999). Emotional responses to pleasant and unpleasant music correlate with activity in paralimbic brain regions. *Nature Neuroscience 2(4),* 382–387. DOI: 10.1038/7299

Caria, A., Venuti, P. & de Falco, S. (2011). Functional and dysfunctional brain circuits underlying emotional processing of music in autism spectrum disorders. *Cereb Cortex 21,* 2838–2849. DOI: 10.1093/cercor/bhr084

Cuddy, L. L., Duffin, J., Brown, D. (2012). Memory for melodies and lyrics in alzheimer's disease. *Music Perception, 29 (5),* 479–491. DOI:10.1525/MP.2012.29.5.479

Finke, C., Esfahani, N. E. & Ploner, C. J. (2012). Preservation of musical memory in an amnesic professional cellist. *Current Biology, 22 (15),* R591–R592. DOI:10.1016/j.cub.2012.05.041

Fritz, T., Koelsch, S. (2008). The role of semantic association and emotional contagion for the induction of emotion with music**.** *Behavioral and Brain Sciences, 31(5),* 579-580. DOI:10.1017/S0140525X08005347

Gabrielsson, A. (2001). Emotions in strong experiences with music. In. P. N. Juslin & J. A. Sloboda (Eds.). *Music and emotion: Theory and research* (pp. 431-449). Oxford University Press.

Goldin, P. R., McRae, K., Ramel, W. & Gross, J. J. (2008). The neural bases of emotion regulation: reappraisal and suppression of negative emotion. *Biological Psychiatry, 63,* 577–586. DOI: 10.1016/j.biopsych.2007.05.031

Hsieh, S., Hornberger, M., Piguet, O. & Hodges, J. R. (2011). Neural basis of music knowledge: evidence from the dementias. *Brain, 134*, 2523–2534. DOI: 10.1093/brain/awr190

Juslin, P. N. (2013). From everyday emotions to aesthetic emotions: towards a unified theory of musical emotions. *Physics of Life Reviews, 10,* 235-266. DOI:10.1016/j.plrev.2013.05.008

Juslin, P.N., Vestfjall, D. (2008). Emotional responses to music: the need to consider underlying mechanisms. *Behavioral and Brain Sciences, 31(5),* 559-575. DOI:10.1017/S0140525X08005293

Khalfa, S., Schon, D., Anton, J. L. & Liégeois-Chauvel, C. (2005). Brain regions involved in the recognition of happiness and sadness in music. *Neuroreport 16*, 1981–1984. DOI: 10.1097/00001756-200512190-00002

Koelsch, S., Fritz, T., UvesD., Müller, K., Friederici, A. (2006). Investigating emotion with music: an fMRI study. *Human Brain Mapping, 27 (3),* 239-250. DOI: 10.1002/hbm.20180

Koelsch, S. (2014). Brain correlates of music-evoked emotions. *Nature Reviews Neuroscience*, 15(3), 170–180. https://doi.org/10.1038/nrn3666

Koelsch, S. (2015). Music-evoked emotions: principles, brain correlates, and implications for therapy. *Annals of the New York Academy of Sciences: The Neurosciences and Music V*, 193-201.

Koelsch, S. (2020). A coordinate-based meta-analysis of music-evoked emotions. *Neuroimage, 223, 117350.* DOI: 10.1016/j.neuroimage.2020.117350

Konečni, V. J. (2003). Review of *Music and emotion: Theory and research* [Review of the book *Music and emotion: Theory and research,* by P. N. Juslin & J. A. Sloboda, Eds.]. *Music Perception, 20*(3), 332–341.

Lecanuet, J.-P. (1996). Prenatal auditory experience. In. I. Deliege & J. A. Sloboda (Eds.), *Musical beginnings: Origins and development of musical competence* (pp. 3 –34). Oxford University Press

LeDoux, J. E. (2000). Emotion circuits in the bra*in. Annual Review of Neuroscience 23 (1),* 155–184. DOI:10.1146/annurev.neuro.23.1.155

Lindquist, K. A., Satpute, A. B., Wager, T. D., Weber, J., & Barrett, L. F. (2016). The brain basis of positive and negative affect: Evidence from a meta-analysis of the human neuroimaging literature. *Cerebral Cortex, 26(5),* 1910–1922. https://doi.org/10.1093/cercor/bhv001

Mitterschiffthaler, M. T., Fu, C. H., Dalton, J. A., Andrew, C. M. & Williams, S. C. A. (2007). A functional MRI study of happy and sad affective states evoked by classical music. *Human Brain Mapping 28*, 1150–1162. DOI: 10.1002/hbm.20337

Moussard, A., Bigand, E., Belleville, S. & Peretz, I. (2012). Music as an aid to learn new verbal information in alzheimer's disease. *Music Perception, 29(5),* 521–531. DOI:10.1525/mp.2012.29.5.521

Peretz, I. (2001). Listen to the brain: A biological perspective on musical emotions. In P. N. Juslin & J. A. Sloboda (Eds.), *Music and emotion: Theory and research* (pp. 105–134). Oxford University Press.

Pessoa, L. (2008). On the relationship between emotion and cognition. *Nature Reviews Neuroscience 10*, 148–158. https://doi.org/10.1038/nrn2317

Schaefer, H. E. (2017). Music Evoked Emotions: Current Studies. *Frontiers in Neuroscience, 11600.* DOI: 10.3389/fnins.2017.00600

Sloboda, J. A. (1992). Empirical studies of emotional response to music. In M. Riess-Jones & S. Holleran (eds.), *Cognitive bases of musical communication* (pp. 33 – 46). American Psychological Association.

Sloboda, J. A. (1996). Emotional responses to music: A review. In. K. Riederer & T. Lahti (Eds.), *Proceedings of the Nordic Acoustical Meeting (NAM96)* (pp. 385 – 92). The Acoustical Society of Finland. DOI:10.1093/acprof:oso/9780198530121.003.0012

Trama, M. J., Cariani, P. A., Delgıtte, B., Braida, L. C. (2001). Neurobiological foundations for the theory of harmony in western tonal music. In R. J Zattore and I. Peretz (Eds.), *Biological Foundations of Music* (pp. 92-116), Vol 930. New York Academy of Sciences. DOI: 10.1111/j.1749-6632.2001.tb05727.x

LEVİNAS'IN ETİĞİNDE 'HAYVAN' KAVRAMININ YOL AÇTIĞI SORUNLAR ÜZERİNE NIETZSCHECİ BİR SORGULAMA

A NIETZSCHEAN INQUIRY INTO THE PROBLEMS RAISED BY THE CONCEPT OF 'ANIMAL' IN LEVİNAS' ETHICS

Dr. Volkan Ay

Milli Eğitim Bakanlığı, ORCİD: https://orcid.org/0000-0001-7297-9279

ÖZET

Levinas'ın düşüncesi şimdiye kadarki tüm Batı felsefesine karşı yürütülmüş provakatif bir müdahaledir. Levinas'a göre Batı düşüncesi hep katı bir ontolojiden – Platon'dan bu yana başkalağın aynıya tevdi edilmesi üzerinden gelişmektedir – mürekkep olmuş ve radikal başkalığı düşünmeyi engelleyen 'aynı'nın hükümranlığında etiği ve etik özneyi kuran 'sorumluluk' deneyimine ulaşamamıştır. Oysa etik, başkasının ortaya çıkması ve onun yüzü ile başlamaktadır. Başkasının çağrısı, 'ben'in başka türlü kurulabileceğinin bir işaretidir. 'Ben'in sorgulanmasına açılan bu düşünce, aslında 'başka'yı 'ben'in önüne koyar. Buna göre 'başkası' 'ben'i hep aşan şeydir ve 'ben'in sürekli sorgulanmasına imkan tanır. Başkası bu anlamda 'ben' için onun etik bir özne olarak ortaya çıkmasında bir nirengi noktası teşkil eder.

Başkasının 'ben'in yaşamına girmesiyle birlikte artık 'ben'de belirlenemeyen, bu nedenle 'ben'in kendine mal edemediği bir geçmiş-şimdi-gelecek boyutu açar. Bu boyutta başkası, bir çıkarın, beklentinin konusu değildir. Aksine karşılık beklemeden başkasına yönelme ve hatta onda rehin tutulma, etik öznelliğin kurulmasında 'yakınlık' kavramını öne çıkarır. 'Başka'dan 'ben'e gelen buyrukların zemini bu yakınlıktadır. Dolayısıyla 'öldürmeyeceksin!' emri bu buyrukların bir örneğidir. Bu buyruk, 'başka'ya, 'yabancı'ya açılır. Fakat Levinas'ın düşüncesinde insan olmayan hayvanlar söz konusu olduğunda bu buyruğun muhatabı muğlaklaşır. Daha doğrusu Levinas'ta 'hayvan' ancak insan temelli bir yüz yüzelik ilişkisi içinde anlam kazanır. Bu indirgeme Levinas felsefesinin zayıf halkalarından birine işaret eder – ilaveten hayvan Levinas'ta bir bakıma sadece somut bir hayvana işaret eden bir kategori gibi görünür. Levinas son kertede kıyasıya eleştirdiği humanist, antroposentrik geleneğin içinde, insan-hayvan karşıtlığı doğrultusuna meylederek başkası olarak hayvanı, varlığın dışına çıkma teşebbüsünden uzaklaştırır. Dahası hayvanlık, ihtiyaçlarını giderme dürtüsüyle hareket etmenin ve bu amaçla başkasının varlığını yok ederek kendi varlığını sürdürmenin adı olur. Bu çerçevede Levinas'ın insan-hayvan karşıtlığı içinde kalıyor oluşu, hayvanı bir başkalık etiğine dahil etme hususunda onu askıda bırakır.

Levinas'ın baskın geleneksel ontolojiye karşı felsefeyi etik olarak tanımlayışı, hayvanı ve hayvanlığı içeremeyen bir konuma savrulmasına neden olur. Bu yazıda Levinas'ın etiğini dört başı mamur bir hayvan felsefesiyle tamamlayamayışını, belki de onun tam karşısında yer alan Nietzsche'nin düşüncesine yer açarak sorunsallaştıracağım. Bu bağlamda Nietzsche'nin hayvan düşüncesiyle Levinas'ın zayıflığını okuma teşebbüsünün Levinas'ın hayvan sorununa yaklaşımına getireceği sonuçları tartışacağım. Her iki düşünür de Batı metafiziğine karşı yeni bir başlangıç tahayyül ederler ve bunu geleneksel 'insan' ve 'özne' tasarımını yerinden ederek yaparlar. Fakat Levinas öznelliği yeni bir etik zeminine yerleştirirken Nietzsche, insanı aşma teşebbüsünde Levinas'ın baskıladığı hayvanı özgür bırakır ve bu onu hem insan merkezli bir ontolojiden uzaklaştırır hem de bu ontolojinin sonucu olarak gerçek bir başkalık fikrine göz kırpar. Bu çerçevede, sanılanın aksine Nietzsche'nin düşüncesinde hayvanlıktan türeyen imkan, kişinin başkaları için olma, başkaları için kendini feda edip tüketme edimini kışkırtır ve bu noktada Levinasçı bir etik konuma onu yakınlaştırır. Fakat Nietzsche, başkası için olma edimini, başkasını benden ayrı ve üstün bir yere koyarak yapmaz. Bu nedenle 'ben', sorgulanması yoluyla başkası tarafından yerinden edilen bir rehine değildir. Levinasçı etik özne, başlangıcı hayvanı ve hayvanlığı içermeden yapmaya çalıştığı ve Eski Yunan düşüncesinin ontolojik bağlamını tümüyle reddetmeye yöneldiği için – sanılanın aksine - hümanist gelenekten sıyrılamaz. Oysa Nietzsche, geleneksel ontolojiyi aşma hususunda Eski Yunan düşüncesinin kimi boyutlarını sahiplenir ve onu hayvan

düşüncesine eklemleyerek yeni bir etik tahayyül geliştirir. Bu yazıda Nietzsche'nin bu imkanları nasıl ele aldığı Levinasçı etik öznelliğin çıkmazları bağlamında gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hayvan, etik öznellik, başkası, geleneksel ontoloji, Nietzsche, Levinas.

Abstract

Levinas' philosophy is a provocative intervention against all Western philosophy up to now. According to Levinas, Western thought has consist of a strict ontology – since Plato, it has developed through the entrusting of the other to the Same – and has ultimately failed to obtain the experience of 'responsibility' that establishes ethics and ethical subject in the rule of the 'Same', which prevents thinking of radical otherness. However, ethics begins with the appearance of the other and its face. The call from other's face is a sign that the 'I' can be contructed differently. This thought which opens to questioning of the 'I', actually puts the 'other' before 'I'. Accordingly, the 'I' is something that always transcends the 'I' and allows the 'I' to be questioned constantly. In this respect, the other constitutes a landmark for the 'I' in its emergence as an ethical subject.

While the other enters into the life of 'I', a past-present-future dimension that can not be determined anymore in the 'I' and hence can not be captured by 'I' opens up. In this dimension, the other is not subject of an interest or an expectation. Instead, facing to other without take nothing in return and even being held hostage by it, brings 'closeness' concept to the force in the construction of ethical subjectivity. The ground of the commands coming from the other to 'I' is in this closeness. Therefore the command 'Thou shalt not kill!' is an example of these orders. This command opens to the 'other' and the 'stranger'. But in Levinas' thought, the addressee of this command becomes vague when it comes to non-human animals. Or rather in Levinas 'animal' makes sense only in a human based face-to-face relationship. This reduction refer to one of the weak links of Levinas' philosophy – moreover, the animal seems to be a category that refers to only a concrete animal in Levinas. In the humanist, anthropocentric tradition, Levinas who criticizes this traditionn mercilessly in the last instance, tending to the opposition between human and animal, removes the animal as the other from the attempt to out of Being. Moreover, animality is the name of acting with the urge to satisfy one's needs and to this end, maintaining one's own existence by destroying the existence of the other. In this context, the fact that Levinas remains in the human-animal opposition keeps him hanging on including the animal in the otherness ethics.

Levinas's definition of philosophy as ethics against the dominant traditional ontology causes him to contain the animal and animality. In this article, I will problematize Levinas' inability to complete his ethics with a fully-fledged animal philosophy, by making room for the thought of Nietzsche, who takes a stand against him. In this context, I will discuss the implications of attempting to read Levinas' weakness with Nietzsche's animal philosophy, to Levinas' approach to the animal problem. Both thinkers envisage a new beginning against Western metaphysics and they do so by undermining the traditional notion of 'man' and 'subject'. However, while Levinas places subjectivity on a new ethical ground, Nietzsche sets free the animal that Levinas repressed in his attempt to transcend the human, so this removes Nietzsche from an anthropocentric ontology and winks at the idea of a real otherness as a result of this ontology. In this context, contrary to what is believed, in Nietzsche's thought, the possibility derived from animality provokes the act of being for other, scarifying and consuming for others and at this point brings him closer to a Levinasian ethical position. But Nietzsche does not perform the act of being for the other, by placing the other in a place apart from and superior to 'I'. 'I' is therefore not hostage undermined by the other through questioning. For Levinasian ethical subject tries to make the beginning without including the animal and animality and tends to reject the ontological context of Ancient Greek thought – contrary to what is believed – it can not escape from the humanist tradition. However, Nietzsche embraces some dimensions of Ancient Greek thought in transcending traditional ontology and develops a new ethical imagination by incorporating them into animal philosophy. In this article, Nietzsche's discussing of these possibilities will be shown in the context of the dead-ends of Levinasian ethical subjectivity.

Key words: the animal, ethical subjectivity, the other, traditional ontology, Nietzsche, Levinas.

DİNİ-KÜLTÜREL DEĞERLERİN DEĞİŞİMİ VE KUŞAKLAR ARASI AKTARIMI ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA: ZAZALAR ÖRNEĞİ*

A QUALITATIVE RESEARCH ON THE CHANGE AND INTERGENERATIONAL TRANSFER OF RELIGIOUS-CULTURAL VALUES: THE EXAMPLE OF ZAZAS

İhsan ÇAPCIOĞLU

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ayşe BAYDAŞ

Lisansüstü Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Türkiye, tarihsel değişim süreçleri ve bulunduğu coğrafi konumu itibariyle çok kültürlü bir toplum yapısına sahiptir. Ülkemizin toplumsal yapısının anlaşılması bakımından söz konusu kültürel çeşitliliğin örnekleriyle analiz edilmesi önem arz etmektedir. Bu araştırmanın temel problemi, ülkemizin doğusunda yaşayan bir alt kültür grubu olarak Zazaların sosyo-kültürel yaşamını domine eden çeşitli yaş grupları arasında kültürel aktarımın ve değişimin güncel boyutlarını incelemektir. Bu çerçevede şu alt problemlere de çözüm aranmıştır: Zaza kültüründe değerlerin değişimine ve aktarımına etki eden faktörler nelerdir?, Zazalarda kültürel değerlere duyarlılık yaş gruplarına göre değişmekte midir? Başka bir ifadeyle Zazalarda dini ve kültürel değerler farklı yaş gruplarında nasıl karşılık bulmaktadır?, Zazalarda farklı yaş gruplarının birbirlerini değerlendirme biçimi nasıldır?, Zazalarda etnik milliyetçiliğin karşılık bulma oranı nedir?, Zazalarda dini ve tarihi şahsiyetlere ilişkin dönemsel algılar nasıldır ve bu algılar günümüzde ne yönde değişim göstermektedir?, Zazalarda politik tutum ile kültürel değer duyarlılığı arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu sorulara nitelikli cevaplar bulabilmek amacıyla genç, yetişkin ve yaşlı kuşaktan katılımcılara ulaşılmıştır. Katılımcıların yaş aralığı Erikson'un kişisel gelişim dönemleri esas alınarak belirlenmiştir. Buna göre genç yaş grubu 17-30, yetişkin yaş grubu 30-60, ileri yaş grubu ise 60 ve üstü yaş aralığı ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda genç yaş grubundan 3 kadın, 2 erkek olmak üzere 5, yetişkin yaş grubundan 3 kadın 2 erkek, ileri yaş grubundan ise 2 kadın 3 erkek olmak üzere toplam 15 kişi ile görüşülmüştür. Kartopu tekniği ile belirlenen genç, yetişkin ve ileri yaş grubundaki katılımcıların kültürel ve dini değerlerdeki değişimleri nasıl değerlendirdikleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Araştırmada nitel yöntem tercih edilmekle birlikte sembolik etkileşimcilik ve etnometodolojinin imkânlarından da faydalanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanan veriler, betimsel yöntem ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, kuşaklar arası bilgi, inanç, kültür ve değer aktarımında önemli değişimlerin yaşandığı görülmüştür. Özellikle genç kuşağın kültürel ve dini değerlerden gittikçe uzaklaştığı, var olan bağlılığın ise yetişkin ve ileri yaş grubundaki katılımcıların dini-kültürel duyarlılıklarından beslendiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zazalar, Kültür, Din, Değer, Değişim.

ABSTRACT

Turkey has a multicultural society structure in terms of its historical change processes and geographical location. In order to understand the social structure of our country, it is regarded as important to analyze the cultural diversity in question with examples. The main problem of this research is to examine the current dimensions of cultural transfer and change among various age groups that dominate the socio-cultural life of the Zazas as a subcultural group living in the east of our country. In this framework, solutions were sought for the following sub-problems: What are the factors affecting the change and transfer of values in Zaza culture?, Does the sensitivity to cultural values among Zazas alter according to age groups? In other words, how do

* Bu çalışma, "Zaza Kültüründe Değerlerin Değişimi ve Kuşaklar Arası Aktarımı Üzerine Nitel Bir Araştırma" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Zazas respond to religious and cultural values in different age groups?, How is the way different age groups evaluate each other in Zazas?, What is the response rate of ethnic nationalism among Zazas?, How are the periodic perceptions of religious and historical figures among Zazas, and how have been these perceptions transformed today? What is the relationship between political attitude and cultural value sensitivity among Zazas? So as to find qualified answers to these questions, participants from the young, adult and older generations were reached. The age range of the participants was determined based on Erikson's personal development periods. Accordingly, the young age group is limited to 17-30, the adult age group to 30-60, and the advanced age group to 60 and over. In this context, a total of 15 people were interviewed, including 3 women and 2 men from the young age group, 3 women and 2 men from the adult age group, and 2 women and 3 men from the advanced age group. How the participants in the young, adult and advanced age groups, determined by the snowball technique, evaluated the changes in cultural and religious values were analyzed comparatively. In the research, along with the qualitative method preferred, the possibilities of symbolic interactionism and ethnomethodology were also used. Data collected by semi-structured interview technique were analyzed with descriptive method. As a result of the research, it was seen that there were significant changes in the transfer of knowledge, belief, culture and value between generations. It has been understood that especially the younger generation is moving away from cultural and religious values, and the existing commitment is fed by the religious-cultural sensitivities of the adults and the participants in the older age group.

Keywords: Zazas, Culture, Religion, Value, Change.

1. GİRİŞ

Akademik bir araştırma öncelikle belli bir problem ile başlamakta ve bu problem çevresinde gelişen sorular ile gelişmektedir. Sosyal bilimlerde araştırma problemi, toplumsal problemler karşısında sorulan ne, nerede, neden, nasıl ve kim sorularına verilen cevaplar olarak karşımıza çıkmaktadır (Koçak Turhanoğlu, Suğur, Gönç Şavran ve Çetin, 2012). Bu çerçevede bu araştırmanın ana problemi etnik bir yapı olarak Zazaların toplumsal kimliklerini inşa etme sürecinde, sosyokültürel ve dini değerlerinin kuşaklararası aktarımının nasıl şekillendiği ve kuşaklararası farklılıklarına dayalı değişimlerin neler olduğudur. Türkiye, tarihsel süreçleri ve bulunduğu coğrafya itibari ile çok kültürlü bir toplum yapısına sahiptir. İçinde bulundurduğu birçok alt kültür, Ülkemizi anlamak ve analiz etmek açısından büyük önem taşımaktadır. Zazalar da bir alt kültür olarak Türkiye'de hatırı sayılır bir konuma sahiptir. Yakın tarihte Zaza kültürü ile ilgili sempozyum, dergi, kitap ve makale gibi akademik yayınların yanı sıra, dernekleşme gibi sivil toplum faaliyetlerinin artması, Zazaları kamusal alanda daha da görünür hale getirmiştir. Bu durum akademik camiada da inceleme konusu olmaya başlamış ve konuyla ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bununla birlikte söz konusu araştırmalar genellikle dilbilimsel ve köken araştırmaları üzerinden ilerlemiştir. Hali hazırda kendisini Zaza olarak tanımlayan bir topluluğun, Türkiye'de aktif varlığı bizi bu toplum hakkında biraz daha ayrıntılı araştırmalar yapmaya itmiştir. Bu çerçevede Zazaların hangi dini-kültürel dinamiklere sahip olduğunun anlaşılması önem arz etmektedir. Görüşme tekniği ve saha gözlemlerine dayalı olarak gerçekleştirilen bu araştırmanın verileri nitel bir desen üzerinden kurgulanmıştır. Araştırma örneklemi Elazığ'ın Karakoçan ilçesinde yaşayan Zazalardan oluşmaktadır. Erikson'un kişisel gelişim dönemleri esas alınarak genç, yetişkin ve yaşlı olmak üzere üç farklı yaş grubu aralığı belirlenmiştir. Buna göre; genç yaş grubu 17-30 yaş aralığı, yetişkin yaş grubu 30-60 yaş aralığı, ileri yaş grubu ise 60 yaş üzerini temsil etmektedir (Gürses ve Kılavuz, 2001). Bu bağlamda genç yaş grubundan 3 kadın 2 erkek olmak üzere 5 kişi, yetişkin yaş grubundan 2 kadın 3 erkek, ileri yaş grubundan ise 2 kadın 3 erkek olmak üzere toplamda 15 kişi ile görüşülmüştür. Katılımcılar, K1, K2, K3… şeklinde isimlendirilerek verilerin aktarımında bu kısaltmalar kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler Zaza kültürüne duyarlılık, politik tutum ve yönelimler, dindarlık, Zaza toplumsallaşması ve din başlıkları altında değerlendirilmiştir.

2. ZAZA KÜLTÜRÜNE DUYARLILIK

Çalışma grubundakilerin Zaza kültürüne duyarlılıklarını tespit etmek amacıyla yöneltilen sorulara verilen cevaplar; Zaza gelenek göreneklerin yerine getirilip getirilmediği, Zazaca konuşma sıklığının nasıl olduğu ve günümüzde Zaza kültürü için yapılan medya paylaşımlarının ne oranda takip edildiği başlıkları altında

değerlendirilmiştir. Bu kapsamda K4, kendilerinin kültürü devam ettirmeye çalıştığını ancak çocuklarının aynı hassasiyeti göstermediğini ifade etmiştir. K5, K7, K8, K9, K11, K14, K15 ise günümüzde Zaza gelenek-göreneklerinin kalmadığını ve kültürlerini yaşayamadıklarını üzülerek belirtmişlerdir. K7 bu noktada evlilik ritüelleri üzerinden eski dönem ile yeni dönem karşılaştırması yapmış ve "şimdi bir şey kalmadı" sözleri ile kendini ifade etmiştir. K13, kültürü dil üzerine yoğunlaşarak devam ettirmek için elinden geleni yaptığını belirtmiştir. K10, kültürün sürekliliğinin ancak dili konuşarak sağlanabileceğini belirtmiştir. K12 ise büyükleri ne yapıyorsa onu yaptığını belirten bir söylem benimsemiştir. Zaza gelenek ve göreneklerinin yerine getirilme durumu konusunda verilen cevaplara bakıldığında kültürel aktarımın çok zayıf olduğu hatta aktarımın sağlanamadığı görülmüştür. Yaş gruplarına göre de anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır.

UNESCO'nun raporuna göre kaybolma tehlikesi altında olan dillerden biri olan Zazaca (Varol, 2015, s. 997), konuşma sıklığı açısından incelenmeye alınmıştır. Katılımcılardan K4, K5, K9 ve K11 çocuklarla Türkçe konuşurken yetişkin yakın çevre ile Zazaca konuştuklarını belirtmiştir. K1, annesi vefat edene kadar Zazaca konuştuğunu ancak artık konuşmadığını; K2, K6, K12, K14 ve K15 sadece yaşlılar ile konuştuğunu ifade etmiştir. K2 bu konuda Zazaca konuşma açısından aile içinde sürekli uyarıların yapıldığını ifade ederek Zazaca'nın kaybolması konusunda endişelerin olduğunu ifade etmiştir. K10, aile ve yakın arkadaşları ile akraba meclislerinde Zazaca konuştuklarını belirtmiştir. K3, K7, K8 ve K13 Zazaca'yı sürekli konuştuğunu belirtmekle birlikte K7, Türkçe bilmediğini ifade etmiştir. Çalışma grubunun Zazaca konuşma düzeyi incelendiğinde, bu durumun yaş grupları arasında değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. İleri yaş grubunun sürekli olarak Zazaca konuştuğu görülmüştür. Yetişkin yaş grubunun ise yerine göre Zazaca kullandığı tespit edilmiştir. Genç grup ise yetişkin bireyler veya Zazaca bilmeyen yaşlılar ile bu dili konuştuklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada Zazaca dili konusundaki aktarımın zayıf olduğu görülmüştür.

Son olarak katılımcıların Zazalara ait medya (TV, sosyal medya, şarkı vb.) organlarını takip edip etmediklerinin, eğer ediyorlarsa hangilerini takip ettiklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda K1, K9, K10, K12, K13, K15 özel olarak herhangi bir medya kanalını takip etmediklerini ancak zaman zaman Zazaca müzik dinlediklerini belirtmişlerdir. K2 ise Zaza TV ve instagram paylaşımlarını takip ettiğini, Zazaca müzikler dinlediğini belirtmiştir. K7, eski zamanlarda insanların bir araya gelip plak dinlediğinden ve *dengbej*ler* söylediğinden bahsetmiştir. K5 ve K6 da Zaza TV ve şarkıları takip ettiğini söylemiştir. K11, geçmişte dergi takip ettiğini ve şuan Zaza TV'yi izlediğini aktarmıştır. Zaza kültürüne ilişkin yayınlar yapan medyayı takip etme düzeyi ile ilgili yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bununa birlikte özellikle kültürel içerikli müziklerin her dönemde kendisini kabul ettirdiği görülmüştür. Geçmişte *dengbej*ler söylendiği, plaklar çalındığı bugün ise bu mecranın genişleyerek TV, dergi, sosyal medya paylaşımları halinde kendine ifade alanı bulduğu ve bu hususta kültürel aktarım alanının genişlediği ancak hitap ettiği kitlenin sınırlı olduğu değerlendirilmiştir.

3. POLİTİK TUTUM VE YÖNELİMLER

"Tutum, en genel anlamda, bireyin bir değer içeren nesneler (veya konular) karşısındaki vaziyet alışını ifade eden bir kavramdır." (Çapcıoğlu, 2009, s. 152). Bu başlık altında Zaza toplumunun politik olarak nasıl bir vaziyet aldığının ve bu vaziyet alışın yaş gruplarına göre değişkenlik gösterip göstermediğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Katılımcılar tarafından laiklik ve şeriat kavramlarına nasıl bakıldığının ve devlet yönetimini nasıl değerlendirildiğinin tespit edilmesi istenmiştir. K1, K3, K5, K7, K8, K9 ve K15 devlet yönetiminin şeri esaslara göre şekillenmesi yönündeki tercihlerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K4, K5, K8 ve K12 bu başlık altında sorduğumuz soru üzerinden özellikle ekonomi ve adalet konuları çerçevesinde devlet ile ilgili şikâyetlerini belirtmiştir. Katılımcılardan K2, K6 ve K14 laikliği ve liberalizmi desteklediğini ifade etmiştir. K10, K11 ve K13 ise benimsedikleri tutumu ifade etmek yerine bahsi geçen kavramlar hakkında tanımlama yapmayı tercih etmişlerdir. Sonuç olarak devletin yönetimsel tercihi konusunda yaşlı ve yetişkin bireylerin dini kaygılarla, gençlerin ise özgürlükçü kaygılarla hareket ettiği anlaşılmaktadır.

* Dengbej: Zazaca veya Kürtçe müziksiz olarak söylenen uzun hava formundaki şarkı.

4. DİNDARLIK

Dindarlığı tanımlama biçimleri üzerinden sorulan sorulara K3, K4, K5, K7, K8, K9, K14 ve K15 benzer cevaplar vererek dindarlığın ve Müslümanlığın aynı olduğu konusunda ortak bir düşünceyi geliştirmişlerdir. K1 ve K6 dindarlığı birey ve Tanrı arasındaki bağ/ilişki olarak değerlendirirken K10, bir yönetim biçimi ve tüm disiplinlerin atası olarak ele aldığını belirtmiştir. K13, dindarlığı, ahlaki değerleri esas alarak; K2, dindarlık konusunun göreceli olduğunu belirterek kendilerini ifade etmiştir. K11 ise kendisini ve çevresindeki insanların dindarlık düzeyini yetersiz gördüğünü belirtmiştir. Sonuç olarak yaşlı ve yetişkin yaş grubunun dindarlık konusunda daha hassas olduğu, genç yaş grubunun ise konuya daha mantık eksenli ve duygusal yoğunluğu az bir yaklaşım sergilediği görülmüştür. Bu noktada yaşlı ve yetişkin yaş grubu arasında, dini-kültürel açıdan nitelikli bir aktarım gerçekleştiği ancak genç yaş grubuna aktarım yapılamadığı tespit edilmiştir.

Üç ayrı yaş grubu incelendiğinde katılımcıların hepsinin Müslüman ve Sünni olduğu görülmektedir. K2, K3, K4, K5, K8, K11 ve K12 inanç konusunda fikir beyan ederken araştırmacının zaten inançlarının ne olduğunu bildiğini varsayarak bilgi vermeye gerek duymamıştır. K1, K6, K7, K9, K10, K12, K13, K14 ve K15 İslam dinine mensup olduklarını farklı ifadelerle belirtmişlerdir.

Katılımcılar arasında yaşlı kuşaktan genç kuşağa doğru ibadet düzeyinin ne yönde değiştiğini analiz etmek amacıyla namaz ve oruç ibadetleri eksenli sorular sorulmuştur. Oruç ibadeti açısından bakıldığında katılımcıların tamamının Ramazan orucunu eksiksiz tuttuğu ve bunu ifade ederken gururlu bir söylem içerisinde olduğu görülmüştür. K1 cumadan cumaya namaz kıldığını, K6 namaz konusunda kopukluklar yaşadığını, K9 biraz kılıp biraz kılmadığını, K12 kılmadığını, K14 ise sadece özel günlerde namaz kıldığını ifade ederek namaz konusunda zayıf olduklarını belirtmişlerdir. K2 bu konuda annesi hatırlatmazsa aklına namaz kılmanın gelmediğini ifade etmiştir. K13 ise gençliğinde bu konuda zayıf olduğunu ancak şimdi dört dörtlük olmasa da ibadetlerini yapmaya çalıştığını, Katılımcılardan K4, K5, K7, K8 ve K15 ise beş vakit namazla birlikte bazı nafile namazları kıldıklarını ifade etmişlerdir. K3 ise ibadetler konusunda hassas olduğunu ancak hastalık sebebi ile onları yerine getirme konusunda kendisini yeterince sağlıklı hissedemediğini belirtmiştir K10 ve K11 farz namazlarını kıldıklarını ancak nafile gibi ekstra ibadetleri yerine getirmediklerini belirtmişlerdir. Sonuç olarak ibadet hassasiyetinin yaşlı katılımcılar arasında yüksek seyrettiği ancak genç nesle doğru azaldığı anlaşılmaktadır. Bu durum özellikle namaz ibadeti konusunda yaşlı ve yetişkin yaş grubunda dini aktarımın güçlü olduğunu ancak genç yaş grubuna dini aktarımın, beklenen düzeyde sağlanamadığını göstermiştir.

5. ZAZA TOPLUMSALLAŞMASI VE DİN

Toplumsallaşma kavramını, bireylerin bulundukları toplumun normlarını içselleştirirken birbirleriyle kurdukları etkileşim süreci olarak tanımlamak mümkündür (Çoştu, 2009, s. 119). Nitekim Zaza toplumu da var olmak ve toplumsal değerlerini devam ettirmek için bu etkileşime tabi olmak zorundadır. Buradaki amacımız söz konusu etkileşim sürecinde dinin nasıl bir rol oynadığını incelemektir. Bu kapsamda öncelikle toplumsal problemlerin çözümünde dinin ne oranda etkili olduğu incelenmek istenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu toplumsal problemlerin çözümünde dinin etkili olduğunu belirtmiştir. Bu durum "şeriata gitme" olarak adlandırılmaktadır. K1, K2, K6, K7, K8, K12 ve K15 toplumsal problemlerini çözüme kavuşturmaya çalışırken dini inanç ve değerlerinin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. K9 ise, daha keskin bir ifade kullanarak Zazaların dini tercihleri tarafından yönetildiğini iddia etmiştir. Katılımcılardan K5 ve K11 toplumsal problemlerin çözümünde dinin geçmişte etkili olduğuna ancak günümüzde etkisinin azaldığına dikkat çekmişlerdir. K3, K4 ve K14 ise sözü dinlenen kimseler tarafından toplumsal problemlerin çözüldüğünden bahsetmişlerdir. Bu sonuçlardan hareketle Zazaların, toplumsal problemlerin çözümünde zaman zaman sözüne itibar dinlenen kimselere başvurmakla birlikte dini tercihlerini de önemli bir değişken olarak dikkate aldığı söylenebilir.

Dini toplantılara katılım düzeyi açısından bakıldığında K3, K4, K5, K6, K7 ve K8 kimi zaman bazı sebeplerden sekteye uğrasa da dini toplantılara katıldığını belirtmişlerdir. K13 ise güven duyduğu toplantılara gittiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan K1, K2, K7, K9, K11, K12 ve K15 geçmişte bir dönem katılmış olsalar bile artık katılmadıklarını dile getirmişlerdir. K14 ise hiçbir toplantıya katılmadığını ifade etmiştir. Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde ileri yaş grubunun dini toplantılara katılım konusunda hassasiyet gösterdiği ve bu

hassasiyetin, hem söylem hem de eylemde kendini gösterdiği görülmüştür. Yetişkin bireylerde bu hassasiyetin sadece söylemde kaldığı ancak eylemsel olarak pek karşılık bulmadığı görülmüştür. Genç kuşak ise bu konuya duyarsız kalmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen bir diğer konu ise katılımcıların iletişimlerinde dini hassasiyet gözetip gözetmediğidir. Bu konuda farklı cevapların verildiği gözlenmiştir. Katılımcılardan K3, K6 ve K10 toplumsallaşma sürecinde dini hassasiyete sahip olduklarını söylemişlerdir. K9, bu konuda radikal davranılmaması gerektiğini belirtmiş ve dini tercihlerin belirleyici olmadığını ifade etmiştir. K5, K7, K8, K12 ve K15'in konuya daha çok ahlak eksenli yaklaştıkları gözlemlenmiştir. Katılımcı cevapları genel olarak değerlendirildiğinde yaş grupları arasında belirgin bir farklılığın ortaya çıkmadığı anlaşılmaktadır.

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Zaza toplumunda dini-kültürel değişim ve aktarımın güncel boyutlarının incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırma kapsamında elde edilen veriler çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Zaza Kültürüne Duyarlılık başlığı altında, Zaza gelenek ve göreneklerinin yerine getirilme sıklığı, Zazaca konuşma sıklığı ve medya takipleri incelenmek istenmiştir. Zaza gelenek ve göreneklerinin yaşanması hususunda katılımcıların çoğunluğu, günümüzde Zaza gelenek ve göreneklerinin neredeyse hiç kalmadığını belirttiği için gelenek ve görenek aktarımının başarısız olduğu anlaşılmıştır. Zazaca konuşma sıklığı incelendiğinde ileri yaş grubunun bir kısmının Türkçe'yi bilmediği veya kısıtlı bildiği ve sürekli Zazaca konuştuğu tespit edilmiştir. Yetişkin yaş grubundaki katılımcılar, çocukları ile Türkçe konuştuğunu ancak diğer yaş grupları ile Zazaca konuştuğunu belirtmişlerdir. Genç grup ise sadece Zazaca bilmeyen yaşlı bireylerle Zazaca konuştuklarını, bunun dışında ise neredeyse hiç konuşmadıklarını belirtmişlerdir. Zazaca konusunda ileri yaş grubunun Türkçe bilmiyor oluşunun, dil aktarımının bütünüyle ortadan kalkmasının önüne geçtiği görülmüştür. Bununla birlikte aile içinde Zazaca aktarımının sağlanması açısından bir takım önlemlere başvurulduğu görülmektedir. Dil aktarımının kısmen sağlandığı görülmekle birlikte, bunun yeterli düzeyde gerçekleşmediği saptanmıştır. Medya yolu ile kültürel aktarımın sağlanıp sağlanamadığı incelendiğinde ise, yaş grupları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Ancak katılımcıların çoğunun, Zazaca şarkılar dinlediği tespit edilmiştir. Sosyal medyanın sunduğu imkanlar çerçevesinde Zaza dilini ve kültürünü korumak için dijital hesaplar açıldığı ve bunların az da olsa ilgi gördüğü, bunun dışında Zaza TV adlı TV kanalının açılmasının ve takip ediliyor olmasının kültür aktarımı konusunda bir hassasiyet geliştirdiği görülmüştür.

Bir başka başlık olan politik tutum ve yönelimler ile katılımcıların; şeriat, laiklik ve devlet yönetimi gibi konularda nasıl bir tavır aldıkları incelenmek istenmiştir. Devlet yönetimi konusunda yaşlı ve yetişkin bireylerin şeri esaslara dayalı bir düzen istedikleri, genç kesimin ise laiklik taraftarı olduğu görülmüştür. Bu başlık altında ileri yaş grubundan yetişkin yaş grubuna doğru siyasi kültür konusunda ciddi anlamda bir değişimin yaşandığı; siyasi alanda dini hassasiyetin aktarım gücünün ise ciddi oranda zayıfladığı görülmüştür.

Üçüncü başlık altında katılımcıların; dindarlık düzeylerine ilişkin bilgilerin toplanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda inanç ve ibadet konularındaki tutum ve davranışları incelenmiştir. Dindarlık tanımları incelendiğinde yaşlı ve yetişkin kuşağın dindarlık olgusunu İslamiyet özelinde tanımladığı görülmüştür. Ancak genç kuşağın, dindarlık tanımı hususunda ortak bir yargıya sahip olmadığı görülmüştür. Nitekim genç yaş grubunun bir kısmı, kavramsal tanımlamaya ihtiyaç duyarken, bir kısmı ise İslami değerler üzerinden özensiz cevaplar vermeyi tercih etmiştir. İnanç durumu incelendiğinde bütün katılımcıların kendilerini Müslüman olarak tanımladığı görülmüştür. İbadetleri yerine getirme sıklığında ise yaşlı katılımcıların genellikle ibadet hassasiyeti gösterdiği görülmüştür. İbadetleri yerine getirme sıklığı, yetişkin kuşakta değişkenlik göstererek daha istikrarsız bir hale bürünmüştür. Genç kuşakta ise ibadetleri yerine getirme sıklığı hususunda bir gevşekliğin olduğu görülmüştür. Bu durum genç kuşağın din ve dindarlık konusunda sekülerleştiğinin bir göstergesidir. Yaşlı ve yetişkin yaş grubu arasında dini aktarımın sağlandığı ancak genç yaş grubunda kültürel ve dini aktarımın söylemsel düzeyde kaldığı, davranışa yansıyan bir hassasiyet yaratmadığı görülmüştür.

Son başlık, Zaza toplumsallaşması ve dindir. Bu başlık altında Zaza toplumunun problemlerin çözümünde dinin ne oranda kullandığı, katılımcıların dini toplantılara katılıp katılmadığı ve toplumsallaşma sürecinde dini hassasiyetlerin gözetilip gözetilmediği incelenmek istenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu toplumsal problemlerin çözümünde dinin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çerçevede Zaza toplumu için dinin geçerliliğini sürdüren kültürel bir parametre ve değişken olduğu görülmüştür. Bu konuda yaş grupları arasında

önemli bir farklılığın olmadığı ve kültürel aktarımın önemine ilişkin bir farkındalığın olduğu görülmüştür. Yaşlı ve yetişkin gruptaki katılımcıların büyük oranda dini toplantılara katıldığı görülürken, genç kuşağın bu tür toplantılara katılmadığı anlaşılmaktadır.

7. KAYNAKÇA

Çapcıoğlu, İ. (2009). Sosyo-Politik Tutumlar ve Dindarlık İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Bir Alan Araştırması. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 143-180.

Çoştu, Y. (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 117-140.

Gürses, İ., & Kılavuz, M. (2001). Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişimin Önemi. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 20(2), 153-166.

Koçak Turhanoğlu, A. F., Suğur, N., Gönç Şavran, T., & Çetin, O. B. (2012). Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Varol, M. (2013). Etnik Yaklaşımlar Bağlamında Zaza Kimliği. Kimlik, Kültür ve Değişim Sürecinde Osmanlıdan Günümüze Kürtler Uluslararası Sempozyumu (s. 450-475). Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları.

COVİD-19 SÜRECİNDE DİNİ PRATİKLERDEKİ DEĞİŞİMLER: 65 VE ÜSTÜ YAŞ GRUBUNDAKİ BİREYLER ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA*

CHANGES IN RELIGIOUS PRACTICES DURING THE COVID-19 PROCESS: A QUALITATIVE STUDY ON INDIVIDUALS IN THE AGE GROUP OF 65 AND OLDER

İhsan ÇAPCIOĞLU

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Şeyma SOYDAŞ KIRIŞKAN

Lisansüstü Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Tarihsel süreçte bireysel ve toplumsal yaşamın rutin akışını değiştiren olağan dışı örnekler yaşanmıştır. Doğal ve toplumsal afet olarak adlandırılan söz konusu örneklerden biri de salgın hastalıklardır. Geçmişten günümüze insanlar; frengi, çiçek ve veba gibi salgın hastalıklara maruz kalmış, bu hastalıklar onların hayata bakışlarını ve toplumsal ilişkilerini pek çok açıdan etkilemiştir. 2020 yılının ilk aylarından itibaren tüm dünya ile birlikte ülkemizin de gündemine giren Covid-19 pandemisi de, genç, yetişkin ve ileri yaş gruplarını farklı açılardan etkilemiş görünmektedir. Bu yaş gruplarından bireyler arasında, özellikle kronik bir hastalığı olanlar ile ileri yaş grubundakilerin salgından en çok etkilenen kişiler olduğu bilinmektedir. Nitel bir desen üzerine kurulan bu araştırmada, Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün tasnifine göre "yaşlı" kabul edilen 65 ve üstü yaş grubundaki bireylerle çalışılmıştır. Araştırmanın temel problemi, yaşlılık dönemindeki bireylerin dini pratiklerinde nasıl ve ne yönde bir değişimin gözlemlendiğidir. Söz konusu değişimin niteliğinin ölçülebilmesi için şu alt problemlerin çözümlenmesi amaçlanmıştır: Pandemi dönemi, katılımcıları hangi açılardan etkilemektedir?, Yaşlılık dönemi, katılımcılar tarafından nasıl algılanmaktadır?, Salgın hastalıklar, katılımcılar tarafından hangi nedenlere bağlanmakta ve salgına "ilahi bir neden" atfetme yaklaşımı çalışma grubundaki bireyler arasında ne düzeyde benimsenmektedir?, Katılımcılar salgını bir "imtihan" olarak görmekte midir?, Pandemi sürecinde katılımcıların ölümü düşünme oranlarında bir artış yaşanmış mıdır? Bu sorulara nitelikli cevaplar bulabilmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin imkânlarından faydalanılmıştır. Çalışmada kavramlar arası ilişkilerin çözümlenebilmesi için içerik analizi, katılımcı ifadelerine dayalı verilerin yorumlanabilmesi içinse betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, katılımcıların dini pratiklerinde dönemsel farklılaşmalara rastlansa da, kalıcı bir değişimin yaşanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte pandemi döneminin dini pratikler üzerindeki etkisinin katılımcı ifadelerine yansıdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, Covid-19, Yaşlılık Dönemi, Dini Pratikler.

ABSTRACT

In the historical process, there have been unusual examples that have changed the routine flow of individual and social life. One of the examples referred to as natural and social disasters is epidemics. From the past to the present, people have been exposed to epidemics such as syphilis, smallpox and the plague, and these diseases have affected their outlook on life and social relations in many ways. the Covid-19 pandemic, which has been on the agenda of our country along with the whole world since the first months of 2020, also seems to have affected young, adult and older age groups from different angles. It is known that among individuals from these age groups, especially those with a chronic disease and those in the older age group, the people most Dec by the epidemic are the ones. In this study, based on a qualitative pattern, individuals in the age group of 65 and older who are considered "elderly" according to the World Health Organization (WHO)'s

* Bu çalışma, "Covid-19 Pandemisi Döneminde 65 ve Üstü Yaş Grubundaki Bireylerin Dini Pratiklerindeki Değişimler" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

classification were studied. The main problem of the research is how and in what direction a change is observed in the religious practices of individuals in old age. In order to measure the nature of the change in question, it is aimed to solve the following sub-problems: in what ways does the pandemic period affect the participants?, How is the old age period perceived by the participants?, To what causes are epidemics attributed by the participants, and at what level is the approach of attributing a "divine Deciency" to the epidemic adopted among the individuals in the study group?, Do participants see the epidemic as a "test"?, Has there been an increase in the rate of thinking about death of the participants in the pandemic process? In order to find qualified answers to these questions, the possibilities of the semi-structured interview technique were used. In the study, content analysis was used to Decipher the relationships between concepts, and descriptive analysis method was used to interpret the data based on the participant statements. When the research results were evaluated, it was concluded that although there were periodic differences in the religious practices of the participants, there was no permanent change. However, it was observed that the impact of the pandemic period on religious practices was reflected in the participant's statements.

Keywords: Pandemic, Covid-19, Old Age, Religious Practices.

1. GİRİŞ

Toplumlar var oldukları andan itibaren kendilerini sosyal, ekonomik, psikolojik ve diğer pek çok açıdan etkileyen çeşitli durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu durumlardan birinin de salgın hastalıklar olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim kimi salgın hastalıklar, toplumları yok etme raddesine kadar getirebildikleri durumundan hareketle afet olarak dahi adlandırılabilir (Okumuş, 2020). Salgın hastalıkların toplumları yıkıcı etkisi göz önünde bulundurularak toplumları farklı açılardan etkilediği de bilinen bir gerçektir. 19. yüzyılın antropolog, doktor ve bakteri bilimcisi olan Rudolf Virchow, hastalıkları tanımlarken "değişen koşullardaki yaşam" ifadesini kullanarak (Nikiforuk 1991: 31) belki de hastalıkların sosyal yönden incelenebilir olduğuna dikkat çekmek istemiştir.

Günümüzde etkisini sürdürmekte olan covid-19 salgın hastalığının da toplumları birçok açıdan etkilemiş olduğu görülmektedir. Başta sağlık alanı olmak üzere ekonomi, psikoloji, sosyoloji, din gibi alanlar ile de yoğun ilişkisinin olduğu çeşitli araştırmalar sonucunda gözler önüne serilmiştir. Bunun yanı sıra covid-19 salgınının bazı gruplar üzerinde daha çok etkisinin olduğu görülmektedir. Yapılan araştırma ve sağlık çalışanlarının uyarıları sonucunda covid-19'dan en çok etkilenebilecek olan kişilerin, herhangi bir kronik hastalığa sahip olanlar ile birlikte yaşlılar olduğu tespit edilmiştir. Özellikle bağışıklık sistemlerinin güçlü olmaması ve bu nedenle ölüm risklerinin yüksek olmasından dolayı yaşlılara yönelik olarak birtakım politikalar geliştirilmiştir. Yaşlı bireylerin salgından hiçbir şekilde etkilenmemesini ya da en az seviyede etkilenmelerini sağlamak amacıyla çeşitli önlemler alınmış ve bu önlemler onları biyolojik ve psiko-sosyal açılardan oldukça etkilemiş görünmektedir. Çalışmamızın Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün kronolojik yaşlanmayı temel alarak tanımlamasını yaptığı 65 ve üstü yaş grubundaki bireylerle yapılması uygun görülmüştür. Yaşlı bireylerin covid-19 pandemisinden nasıl etkilendikleri, bu salgında ne gibi durumları tecrübe ettikleri, salgının sebebini nasıl değerlendirdikleri, ölümü düşünme oranlarında bir değişiklik olup olmadığı gibi konular üzerinde durulmuştur. Çalışmamızın ana problemi ise, covid-19 pandemisi döneminde katılımcıların dini pratiklerinde bir değişimin olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Nitekim salgın hastalıkların insanların dini düşünceleri ve uygulamaları üzerine etkisinin olduğundan hareketle çalışmamızın başta din sosyolojisi alanına katkısı olacağı hedeflenmiştir. Pandeminin insanlar üzerinde bıraktığı etkinin psikolojik dışavurumu, covid-19 pandemisinde de başa çıkma stratejilerinin önemini gözler önüne sermiştir. İnsanların bireysel yaşam alanlarının, Bourdieu'nun ifadesiyle habituslarının başa çıkma stratejileriyle birlikte değerlendirilmesi, süreci psikolojik olarak olumlu tarafa yönlendirme üzerinde etkili olduğu söylenebilir (Çapcıoğlu, 2020: 272).

2. YÖNTEM

"Covid-19 Sürecinde Dini Pratiklerdeki Değişimler: 65 ve Üstü Yaş Grubundaki Bireyler Üzerine Nitel Bir Araştırma" başlıklı çalışmamızda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, 20. yüzyılın başlarında insanın karmaşık doğasının yalnızca sayılara ve gözlenebilir olgulara indirgenemeyeceğinin keşfedilmesi üzerine başta antropoloji, sosyoloji ve psikoloji alanlarının çalışmalarında kullanılmaya başlanan

bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitel araştırma, geçmişten günümüze ortaya konan problemlerin doğal bir şekilde ele alınışı bakımından incelendiği için doğal araştırma, elde edilen verilerin yorumsal bir şekilde ele alınışı bakımından incelendiği için yorumlayıcı araştırma, belli bir alan dahilinde yürütülmesi bakımından incelendiği için ise alan araştırması gibi isimlerle anılmıştır (Baltacı, 2019: 369). Nitel araştırma çalışmaları yürütülürken, üzerinde çalışma yapılan olgu ve olaylar doğal bağlamlarında ele alınarak insanlar tarafından anlamlandırıldığı haliyle yorumlanır. Bu bakımdan nitel araştırmalar öznel bir bakış açısı ile derin bir kavrayış gerektirir. Araştırmayı yürüten kişinin yorumlama gücünü taşıması sebebiyle nitel araştırma yöntemlerinin keşfedici bir yönü vardır ve araştırmanın esnek bir şekilde yürütülmesini sağlar (Karataş, 2015: 63-64). İnsanın kendi yorumlamacı potansiyelinin farkına varması ile birlikte sosyal yapı ve sistemlerin keşfini sağlamak, nitel araştırmanın sağladığı bir başka durumdur. Derin analiz ve özel betimlemeler yolu ile insan doğasının yorumlamaya açık olan taraflarını ortaya çıkarma yöntemlerini kendinde barındıran nitel araştırma, bu yönüyle insanı anlamaya yönelik yürütülen çalışmalar açısından elzemdir (Baltacı, 2019: 370).

Nitel yöntemde araştırmacılar çalışmalarını yürütürken ne, nerede, nasıl, niçin, kim gibi sorulardan birini veya birkaçını yönelterek araştırma stratejisini belirlemeye çalışırlar. Nicel araştırmaya göre daha mikro bir şekilde incelenen ve bu sebeple genellenemeyen nitel çalışmalar, mikro birimlerin sosyal yapılarını anlamaya ve yorumlamaya yönelik sorulara cevap üretmeye çalışırlar (Kümbetoğlu, 2019: 34). Nitel araştırmaların tüm bu özelliklere sahip olmasından ötürü, çalışmamıza konu olan 65 yaş ve üstü bireylerin, covid-19 pandemisi döneminde yaşadıklarını anlayabilmek amacıyla nitel bir çalışma yapılması uygun görülmüştür. Çalışmada nitel yöntemin kullanılmasının en önemli sebebi ise, katılımcıların süreçte yaşadıklarını derinlemesine bir şekilde ve öznel betimlemeler ile anlamaya çalışmaktır. Çalışmada 9 katılımcı ile derinlemesine ve yarı yapılandırılmış şekilde mülakat gerçekleştirilmiştir. Kartopu tekniği kullanılarak katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Gözlem ve görüşme tekniklerinden faydalanılmış ve verilen yanıtların oluşturduğu veriler, katılımcılardan izin alınarak ses kaydı ile kayıt altına alınmıştır. Nitel araştırmayı nicel araştırmadan ayıran en önemli özellik, onun genellenebilir olmaktan uzak olmasıdır. Bu sebepten ötürü de yaptığımız çalışmanın genellenebilir olma özelliği yoktur. Amaç; elde edilen bulguları analiz ederek yorumlamaktır. Nitel araştırmaların doğasında var olan esneklik, çalışmamızda da kendine yer edinmiş olup çalışmanın seyrine göre değişikliklerin olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

3. BULGULAR VE YORUM

Çalışmamızın bulgularını katılımcılarla gerçekleştirdiğimiz olduğumuz görüşmenin yanıtları oluşturmaktadır ve verilen yanıtlardan hareketle şu şekilde bir başlıklandırma yapılmıştır.

- Kişisel Bilgiler (Yaş, Medeni Durum, Eğitim Durumu…)
- Yaşlılığın Anlamı
- Covid-19 ve Yaşlılık
- 65 ve Üstü Yaş Grubuna Getirilen Kısıtlama Tecrübeleri
- Toplu İbadet Yapılmasına Yönelik Kısıtlama
- Covid-19'un Ortaya Çıkış Sebebi ve İlahi Ceza Düşüncesi
- Covid-19 ve İmtihan İlişkisi
- Covid-19 ve Ölüm Düşüncesi
- Covid-19 ve Dini Pratikler

Kişisel Bilgiler	Yaş Grubu: 65-74 arasında değişmektedir. Medeni Durum: 7'si evli, 2'si eşlerini kaybetmiştir. Cinsiyet: 4'ü kadın, 5'i erkektir. Eğitim Durumu: 3'ü ilkokul, 3'ü lise, 3'ü üniversite mezunudur. Hepsi Ankara'da yaşamaktadır.
Yaşlılığın Anlamı	Katılımcılar öncelikle fiziksel gerilemenin getirmiş olduğu zorlukları ifade ettiğinden yaşlanmayı olumsuz bir durum olarak yorumlamışlardır. Ancak kimi katılımcıların getirmiş olduğu olgunluk ve tecrübe sebebiyle yaşlanmanın olumlu yönlerine de dikkat çektiği görülmüştür. Bazı katılımcılar ise yaşlanmayı his ile ilişkilendirmiş, hissettikleri yaştan ötürü kendilerini yaşlı görmediklerini ifade etmişlerdir. Bu konuya ilişkin olarak

	yaşlanmayı fiziksel ve biyolojik yaşlanmayla ilişkilendirenlerin yaşlılığı olumsuz, psikolojik yaşlanma ile ilişkilendirenlerin ise yaşlılığı olumlu değerlendirmiş olduğu sonucuna varılabilir.
65 ve Üstü Yaş Grubuna Getirilen Kısıtlama Tecrübeleri	Katılımcıların hepsi kendileri için getirilen kısıtlamanın kendilerini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. İnsan ilişkilerinde yaşanan değişim, özlem duygusu, yalnızlık, rutin olarak gerçekleştirilen faaliyetlerin sekteye uğraması gibi durumlar bu süreci olumsuz olarak değerlendirmelerinin başlıca sebepleri arasında görülmektedir. Ancak kimi katılımcılar memleketlerine gidip bahçeleriyle, toprakla ilgilenerek bu durumu olumluya çevirdiklerini de ifade etmişlerdir.
Toplu İbadet Yapılmasına Yönelik Kısıtlama	Salgının yayılma durumunun önüne geçebilmek için cami ve mescitlerde toplu ibadet yapılmasına yönelik olarak getirilen kısıtlama hakkında sadece katılımcılardan biri bu kısıtlamanın yanlış olduğunu ifade etmiştir. Geriye kalan 8 katılımcı kararın doğru olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar sağlığın öneminden bahsetmişler, ibadetlerin mekânla sınırlı olmadığı, evlerde de ibadet edilebileceği üzerinde durmuşlardır. Ayrıca kimi katılımcıların bu konu hakkında yorum yaparken kul hakkına değinmeleri de dikkat çekici olmuştur.
Covid-19'un Ortaya Çıkış Sebebi ve İlahi Ceza Düşüncesi	Katılımcılara covid-19'u, Allah'ın insanları cezalandırmak için göndermiş olduğu düşüncesi hakkında ne düşündükleri sorulmuş; vermiş oldukları cevaplar ilahi ceza düşüncesini destekleyenler, desteklemeyenler ve çekimser kalanlar olmak üzere 3 sınıfta toplanmıştır. İlahi ceza düşüncesini destekleyenler insanların işledikleri günahlar ve yapmış oldukları hataları gerekçe göstererek Allah'ın insanları bu hastalıkla cezalandırdığını ifade etmişlerdir. Desteklemeyenler Allah'ın insanları cezalandıracağı fikrine genel olarak sıcak bakmadıklarını ifade etmişlerdir. Soruya çekimser kalanlar ise bu durumu ancak Allah'ın bilebileceğini belirtmişlerdir.
Covid-19 ve İmtihan İlişkisi	Bir önceki başlıkla ilişkili olarak katılımcılara pandemi sürecini imtihan olarak değerlendirip değerlendirmedikleri sorulmuştur. Bu konu ile alakalı katılımcıların tutarlı yanıtlar verdikleri dikkat çekicidir. Nitekim pandemiyi ilahi ceza olarak gören katılımcıların bu süreci imtihan olarak değerlendirdikleri, ilahi ceza olarak görmeyenlerin ise süreci Allah'ın vermiş olduğu bir ceza olarak görmediklerinden imtihan olarak da değerlendirmedikleri görülmüştür.
Covid-19 ve Ölüm Düşüncesi	Katılımcılara covid-19 pandemisi döneminde ölümü düşünme oranlarında ve korku ile kaygılarında bir değişim olup olmadığı sorulmuştur. Yalnızca bir katılımcı ölüm korkusunun arttığını net bir şekilde ifade etmiştir. Bu katılımcının yaşı en büyük katılımcı olduğu (74) da dikkat çekicidir. Diğer katılımcılar ölüm konusunda net bir korku durumunu ifade etmemekle beraber bazı katılımcılar ise ölümü olumlu bir durum olarak değerlendirdiklerini ve kurtuluş kapısı olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Sonuç olarak bu başlık altında verilen cevapların tamamen homojen olmadığı, farklı cevapların mevcut olduğunu söylemek mümkündür.
Covid-19 ve Dini Pratikler	Bu başlık altında katılımcılara araştırmanın temel problemi olan covid-19 pandemisinde dini pratiklerinde bir artış olup olmadığı sorulmuştur. Yalnızca bir katılımcı net bir şekilde tespih çekmelerinde, dualarında ve ibadetlerinde bir artış olduğunu ifade etmiştir. Bu katılımcının bir önceki başlıkta bahsedilen ölüm korkusunun net bir şekilde arttığını ifade eden en yaşlı katılımcı olduğu da vurgulanması gereken bir durumdur. Katılımcıların geri kalanı ise bu süreçte dini pratiklerinde artış olduğuna dair bir yanıt vermemiş, en azından bu durumu salgın hastalık ile ilişkilendirmemişlerdir. Katılımcılardan bir kısmı dini pratik artışını hastalık ile değil, yaşlılık ile ilişkilendirerek yaş aldıkça dini pratiklerinde bir artış meydana geldiğini, dünyalık olandan uzaklaştıklarını, ibadetlere sarıldıklarını ifade etmişlerdir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Dünyada ve ülkemizde hızla artan, ülkelerin gelişmişlik seviyelerini anlamaya yardımcı olan, gerek demografik gerekse de kültürel açıdan farklı şekillerde yer edinmiş olan yaşlı nüfusun düşüncelerini ve gereksinimlerini anlayabilmek; onlar üzerinden geliştirilebilecek her türlü uygulamalar, onlara sunulacak hizmetler gibi pek çok durum hakkında fikir sahibi olabilmek açısından önem taşımaktadır.

Yapmış olduğumuz çalışma güncelliğini hala korumakta olan covid-19 pandemisinin yaşlılık üzerindeki etkilerini genelde sosyoloji, özelde ise din sosyolojisi açısından yorumlamayı amaçlamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda katılımcıların ilk olarak kişisel bilgileri elde edilmiş olup sonrasında ise yaşlılığa ilişkin fikirleri sorulmuştur. Katılımcıların kimileri fiziksel gerileme ile birlikte yaşadıkları zorluklar sebebiyle yaşlılığa olumsuz bir anlam yüklemiş, kimileri ise yaşlılığın getirilerine odaklanarak olumlu bir anlam yüklediğini belirtmiştir. Katılımcılardan covid-19 pandemisine yönelik olarak yaşadıkları tecrübeleri aktarmaları istenmiş, her ne kadar kimi katılımcılar süreci kendi lehlerine çevirdiklerini ifade etseler de genel olarak süreçten olumsuz etkilendikleri sonucuna varmak da mümkün görünmektedir. 65 yaş ve üstü yaş grubuna getirilen kısıtlama tecrübelerinden bahsetmeleri istendiği sırada bazı katılımcıların cami ibadetlerinde kısıtlama olduğu durumuna –sorulmadığı halde- değinmeleri, esasında sürecin din ve toplum ilişkileri bağlamında da değerlendirilebileceğini göstermiştir. Bu amaçla sürecin din sosyolojisi açısından ele alınabilmesi bakımından katılımcılara toplu ibadet yapılmasına yönelik kısıtlama hakkında ne düşündükleri, pandemiyi ilahi bir ceza olarak görüp görmedikleri, süreci imtihan olarak değerlendirip değerlendirmedikleri, süreçte ölümü düşünme oranlarında bir artış olup olmadığı ve dini pratiklerinde herhangi bir değişimin olup olmadığına yönelik fikirleri sorulmuştur. Tüm bu başlıklardan elde edilen yanıtlar yorumlandığında, katılımcıların din üzerine olan düşüncelerinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığını söylemek mümkündür. Çalışmamızın ana problemini oluşturan covid-19 ve dini pratiklerdeki değişim ile ilgili olarak ise, katılımcıların dini pratiklerinde yaşlanmaya bağlı olarak dönemsel farklılaşmalara rastlansa da, dini pratiklerdeki değişimi hastalık ile ilişkilendirmedikleri sonucuna varılabilir. Ancak çalışmamızın nitel bir karaktere sahip olduğu ve sınırlı sayıda insanla derinlemesine görüşme yapıldığı gerçeğinden hareketle genellenebilir bir çalışma olmadığını hatırlatmakta fayda vardır.

Yaşlılığa ilişkin olarak yürütülen çalışmaların gün geçtikçe arttığı bir gerçektir. Bununla birlikte yapılan literatür çalışması sonucu yaşlılık sosyolojisine ilişkin çalışmaların geniş bir yelpazeye yayılmadığı dikkat çekicidir. Yaşlılığın din sosyolojisi kapsamında ele alındığı çalışmalar ise oldukça azdır. Çalışmamız genelde sosyoloji, özelde ise sosyolojinin alt dallarından olan sağlık sosyolojisi ve din sosyolojisi ilimlerine yönelik olarak yürütülmüş olup bu alanlara küçük de olsa katkı sağlamayı amaçlamıştır.

5. KAYNAKÇA

Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (2), 368-388.

Çapcıoğlu, İ. (2020). Pandemi Süreciyle 'Başa Çıkma'ya Yönelik Stratejiler. Dini Araştırmalar Dergisi, 23 (57), 271-274.

Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 62-80.

Kümbetoğlu, B. (2019). Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Nikiforuk, A. (192). Mahşerin Dördüncü Atlısı: Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi. (Çev. Selahattin Erkanlı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Okumuş, E. (2020). Küresel Salgınlara Farklı Bakışlar. Ankara: Eski Yeni Yayınları.

INFORMALITY IN GLOBAL HEALTH GOVERNANCE: A NEW RESEARCH AGENDA

Dr. Merih Angin

Koç University

Abstract:

Unquestionably 2020 will be marked in history as the year in which one of the most severe pandemics of all time erupted, which has once again put disease surveillance issues at the forefront of global health governance (GHG), making the World Health Organization (WHO)'s role in the health arena more relevant than ever. WHO's leadership has been rivaled by various actors including the World Bank, however, as Hanrieder (2014, p.191) points out, "WHO was created to be an orchestrator": it is a focal institution, and its competence in health issues is incomparable to any other institution. In this regard, the "Whither WHO?" question (Fee, 2016) asked by scholars in earlier studies, needs a more comprehensive analysis of the Organization, and the proliferation of informal governance practices in global health governance is at the very core of this discussion.

Informal governance is arduous to measure by nature, and accordingly, existing literature has so far relied on indirect strategies to operationalize it (Westerwinter et al., 2021, p. 20). Directly observing informal governance practices may require ethnographic research, which in this sphere could be complicated by the rules and regulations of the related institutions, and possibly with ethical issues that might be raised if research findings were to be published. In this context, the verbatim of speeches of the World Health Assembly (WHA) and WHO Executive Board meetings, which are publicly accessible on WHO website, provide scholars with a rich source of data. This contribution presents a new research project utilizing natural language processing (NLP) for automated analysis of these documents, which capture elements including individual board member sentiments relating to issues of informality in GHG**.**

Keywords: Global Health Governance**,** WHO, Informal Governance, Natural Language, Processing

References

FEE, E. 2016. "Whither WHO? Our Global Health Leadership." *American Journal of Public Health* 106, 1903 – 1904.

HANRIEDER, T. 2014. "WHO orchestrates? Coping with competitors in global health". in: International Organizations as Orchestrators, ed. ABBOTT, K; GENSCHEL, D. and ZANGL, B. Forthcoming with Cambridge University Press.

WESTERWINTER, O., Abbott, K.W. & Biersteker, T. Informal governance in world politics. *Rev Int Organ* 16, 1–27 (2021).

DEVELOPING MODEL OF COMPETENCY OUTCOME ASSESSMENT FOR ORIENTAL STUDIES GRADUATES

Phan Thi Yen[1*]; Le Thi Phuong Loan[2]; Nguyen Thi Thanh Nhan[3]

1: University of Foreign Languages Studies, The University of Danang, Viet Nam

2: University of Foreign Languages Studies, The University of Danang, Viet Nam

3: University of Foreign Languages Studies, The University of Danang, Viet Nam

Abstract

The goal of Vietnamese education is to actively integrate and improve training quality. Developing a model to assess students' competency outcomes is one of the bases for adjusting the training program to meet social needs. Students' outcomes reflect the quality of the school's educational and training process. In the trend of global competition, universities focus on training human resources who are competitive and qualified for the international labor market. Graduates majoring in Oriental Studies are trained with social sciences and humanities knowledge with a focus on Oriental Studies with different minors namely Northeast Asian Studies; Southeast and South Asian Studies, etc. so the assessment of competency outcomes is a premise to affirm the quality of human resources.

Keywords: Evaluate model; Competency outcome; Oriental Studies; learning outcomes; training program.

1. Introduction

Evaluating the quality of education covers different contents, including the quality of educational products, which are knowledge, skills, autonomy and responsibilities of graduates, is of interest to educators. These assessment activities are very popular in North America, Europe, Australia, etc. Many countries conduct annual student's quality assessment for benchmarking and proposing timely guidelines or solutions.

Many studies have shown that quality of educational products is influenced by many factors, especially quality of school and staff, in-class and extra-curricular activities. In addition, educational policies of each country, each educational institution also affect students' quality.

Assessing students' competency outcomes is an important step as their results can be employed to assess quality of the training program and its educational institution. Accordingly, necessary adjustments can be made to improve quality of the training process to meet changing needs of the society. In order to objectively assess students' competency outcomes, it is necessary to identify elements of professional competency, competency-outcome-related factors, factors controlling quality of the training process, individuals/organizations participating in the assessment, assessment time, etc. to successfully create a model for assessing competency outcomes for educational institutions.

The development and application of a model to assess graduates' competency outcomes helps educational institutions and stakeholders determine levels of meeting professional requirements compared to published outcomes of the training program. Moreover, it help graduates determine their own competencies when choosing their future jobs and realize what needs to be further supplemented in terms of knowledge and skills needed in the process of working and studying.

2. Literature Review

2.1. Review on learners' competency assessment

According to general education program of Quebec (Canada): "Competency is a flexible and organized combination of knowledge and skills with individual attitudes, feelings, values, and motivations. ... to

effectively meet a complex requirement of activities in a given context" [9]. With this concept, the fact that students only have knowledge, skills and attitudes is not considered to be competent, but all three factors must be applied in certain situations to develop into a competency.

Lawall L.M. (2006) has studied about student assessment, thus proposed strategies for using student's feedback to improve teaching quality. He also affirms that these feedback is helpful to teachers regardless of their years of experience.

According to Nguyen Cong Khanh (2011), "competency-based assessment of learners is standard assessment of output products... which is not just knowledge and skills but the ability to apply knowledge, skills and attitudes required to perform a learning task to a certain standard". In this sense, assessing students' competency requires two main conditions: there must be an output product and that product must meet a certain standard.

The assessment of learners' outcomes should be through the knowledge, skills, and attitudes they have gained after completing the learning process. In the document "Accreditation of training programs in Viet Nam", the author Ngo Doan Dai said that the purpose of outcome assessment is to determine the training product's quality. Therefore, the assessment contents focus on graduates' knowledge, skills, attitudes and values (Ngo Doan Dai, 2008).

The assessment of learners' competency outcomes is based on course and program learning outcomes that have been communicated to learners. Competency-based assessment is mainly about collecting and analyzing information about student's results with reference to the set goals. However, in order to achieve quality as expected, teachers must evaluate students with many forms and through many tools. If competency is considered as the ability to apply knowledge, skills and attitudes as a whole to solve problems in specific contexts, then curriculum and assessment methods must also combine these three factors in their process (Tran Khanh Duc, 2013).

2.2. Learner competency assessment model

Assessment of learner' competency, mostly university learners, is carried out on the basis of assessing levels of achieving program learning outcomes based on analyzing and synthesizing results of labor market survey, employers' requirements to ensure the satisfaction of: outcomes of knowledge and skills of the educational level and field of study; requirements of the future profession (professional outcomes); and individual development requirements (Dooley, L. M et al., 2001).

Lola C. Duque, John R. Weeks (2010) proposed a model to assess learners' competency through assessing their awareness and satisfaction with quality of education and support resources with core elements.

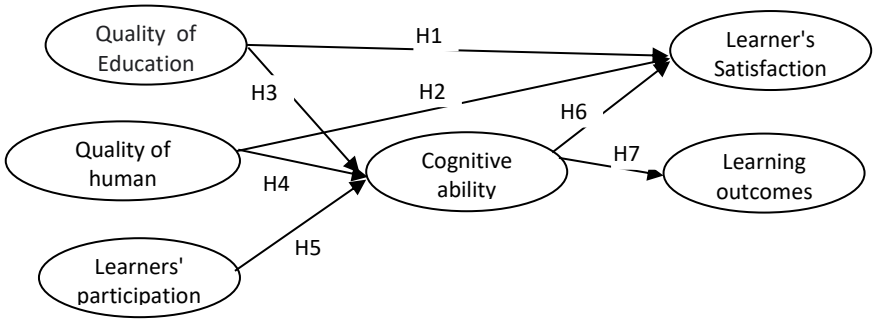

Figure 1. Model to assess learner's academic results

H1: High perception of quality will positively affect learners' satisfaction;

H2: High perception of resources will positively affect learners' satisfaction;

H3: High perception of quality will positively affect learners' cognitive ability;

H4: High perception of resources will positively affect learners' cognitive ability;

H5: Learners' participation will positively affect learners' cognitive ability;

H6: Learners' cognitive ability will positively affect learners' satisfaction;

H7: Learners' cognitive ability will positively affect the outcomes.

Volkwein, J.F. (2003) describes on-going/formative assessment as a "feedback loop, in which teaching influences learning, learning affects outcomes, and assessment results are used to influence/improve teaching and eventually learning". The teaching-learning-assessment loop is at the heart of change in educational institutions. He proposed the assessment model as a closed cycle with improvement after each cycle.

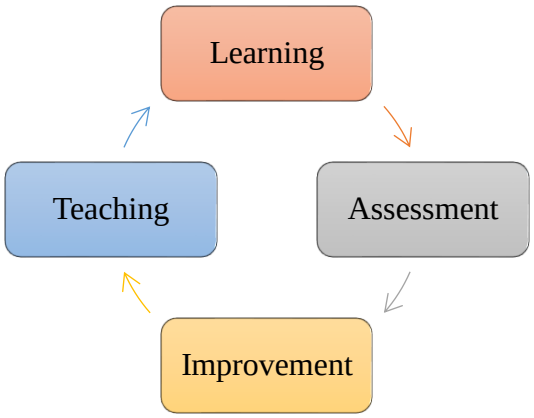

Nguồn: Volkwein, J.F. (2003)

Picture 2. The teaching-learning-assessment loop model

The model provides a correlation between factors, which shows that the higher the perception about quality of education and resources is, the more impacts on learners' satisfaction and cognitive ability there will be. Learners' participation influences their cognitive ability; Cognitive ability then positively affects learners' satisfaction, and cognitive outcomes will positively affect attitude.

3. Research Methods

The study employed a combination of methods, namely theoretical research, qualitative method, and quantitative methods. The theoretical research method is used to review and analyze documents related to assessing learners' competency; qualitative research methods to analyze expert opinions to develop criteria and models for assessing competency outcomes of graduates of Oriental Studies; quantitative research methods to analyze and process information, descriptive statistics of survey data to evaluate the current competency outcomes of graduates of Oriental Studies.

4. Findings and Discussion

4.1. Developing a model to assess competency outcomes of graduates of Oriental Studies

The assessment model for competency outcomes of Oriental studies graduates is studied with reference to the Oriental Studies training program, legal regulations on assessing learners' competency in Viet Nam. These competency outcomes have been designed following the structure: knowledge, skills, autonomy and responsibility in accordance with the Viet Nam National Qualifications Framework.

Knowledge competency: Graduates majoring in Oriental studies have basic and systematic knowledge of social sciences - humanities, international relations, world history and culture - civilization, and economics, politics and laws of Northeast Asia, South Asia and Southeast Asia region.

Practical competency: Ability to apply acquired knowledge to study regional issues and international relations, and to forecast; use a foreign language fluently for professional research and professional practice; qualified to work in the field of research, teaching or professions related to Oriental Studies.

Autonomy and responsibilities: Forming and developing patriotism, love for fellow citizens, national pride; firmly grasp the principles of professional ethics, ready to take on all jobs; shaping and developing ambitions, constantly striving to study, train and serve the Fatherland.

We also researched requirements for specific job positions for Oriental Studies graduates in companies and organizations to determine the competency outcome framework, develop tools and conduct competency outcomes assessment.

The model of assessing Oriental Studies graduates' competency outcomes has covered all related factors: internal and external factors; direct and indirect factors. External factors include: Law on higher education; Viet Nam National Qualifications Framework for undergraduate students. Internal factors include: Training program; competency framework; competency outcomes of Oriental Studies students. Factors affecting competency outcomes include: mission, vision, educational philosophy; job position requirements and competency outcomes assessment activities. Assessment of competency outcomes of university graduates is carried out by training institutions, employers and students' self-assessment.

The assessment model is diagrammed as in Figure 3.

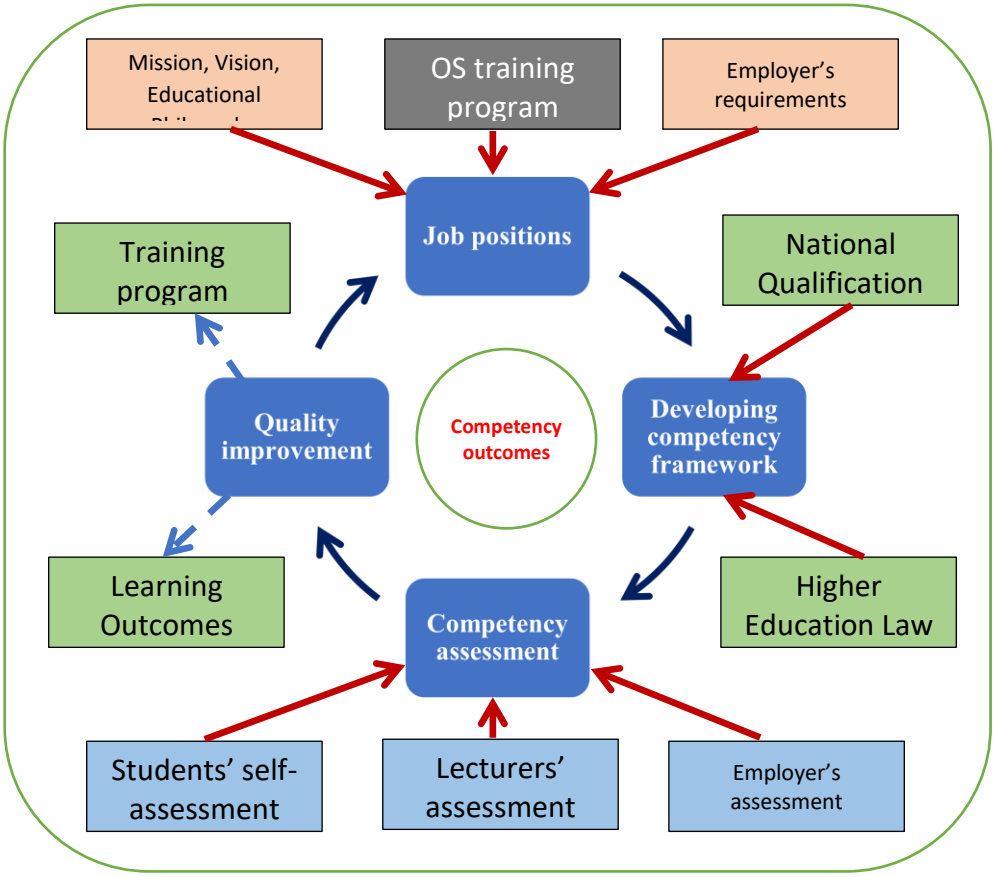

Figure 3. Model to assess competency outcomes of graduates of Oriental Studies

The model is designed according to the PDCA cycle (Plan, Do, Check, Act). The competency outcomes (smallest circle) represents the overall process; the neighboring rectangles (in blue) starts from determining graduates' job positions, developing a competency framework, implementing assessment activities to quality improvement after each cycle. The basis for forming job position requirements for the Oriental Studies training program includes the university's mission, vision, educational philosophy, employer's requirements, and Oriental Studies training program. The job position is the basis for forming requirements in the competency

framework, which, at the same time, must be based on the national qualifications framework, and the Higher Education Law. The process of assessing graduates' competency is carried out by lecturers (with tests of each course), students' self-assessment, and employers' assessment. The assessment results are the basis for evaluating achievement levels of outcomes and improving the quality of training programs.

Based on the learning outcomes of Oriental Studies program, learner's competency framework is built with 10 competencies: NL1: general cognitive competency; NL2: specialized cognitive competency; NL3: Competency to apply professional knowledge; NL4: Competency to perform professional activities; NL5: Core competency to work: NL6: Competency to apply information technology (ICT); NL7: communication competency; NL8: Autonomous competency: NL9: Responsibilities competency; NL10: competency of law enforcement. On the basis of the competency framework, we has built a tool to assess competency outcomes of Oriental Studies graduates, including 35 competencies, to survey employers about the achievement level of graduates of Oriental Studies, and graduates' self-assessment.

4.2. Research tool processing

With the use of SPSS software to evaluate the survey reliability, the results are as follows in Table 1.

Table 1. Reliability of the scale

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
Self Assessment	0.796	0.793	35
Employer's assessment	0.833	0.831	35

The scale in employers and graduate' survey have suitable reliability. Reliability results for all observed variables range from 0.78 to 0.83. All observed variables would then be accepted and used in analyzing other components.

4.3. Assessment of knowledge competency

Assessment of knowledge competency is an assessment of the ability to acquire knowledge related to memorization and repetition of things and phenomena through the implementation of courses in training programs, assessment of achievement levels of knowledge requirements as specified in the training program. The results of assessment of knowledge competency of 171 OS graduates are shown in Table 2.

Table 2. Results of assessment of knowledge competency

Level	Students' self-assessment	Employers' assessment
Average	0.1%	0.6%
Good	43.9%	46.7%
Distinction	55.1%	51.4%
Excellent	0.9%	1.3%

For the knowledge outcomes, 0.1% students scored average, 43.9% scored good, 55.1% scored distinction, and 0.9% scored excellent. That is, many students self-assessed themselves as good and distinction in terms of knowledge, while the percentage of average and excellent is relatively low.

Similarly, employers assessed Oriental Studies graduates' knowledge competency at levels of average (0.6%); good (46.7%); distinction (51.4%), and excellent (1.3%). Accordingly, the percentage of graduates assessed as distinction level in terms of of knowledge competency accounted for the highest.

4.4. Assessment of practice competency

Assessment of practice competency is the assessment of ability to apply knowledge of Oriental Studies to real work settings, ability to communicate, debate, organize information, analyze systems, think critically, ability to solve problems and formulate valuable ideas. Assessment is based on achievement levels of professional skills, research, and creative application in actual work settings. The results are shown in Table 3 .

Table 3. Results of assessment of practice competency

Level	**Students' self-assessment**	**Employers' assessment**
Weak	0.1%	0.1%
Average	1.1%	1.0%
Good	35.6%	35.8%
Distinction	56.1%	56.4%
Excellent	7.2%	6.7%

Although the rate of students' self-assessment and employers' assessment at weak level only accounted for 0.1%, it shows that there are graduates who failed to meet job requirements or unsuitable for the current job position. The results of average level is also relatively low (at only 1.0-1.1%); while the good level accounted for 35.6-35.8%; distinction accounted for 56.1-56.4% and excellent accounted for 6.7-7.2%. In terms of the relevance between the two results, students' self-assessed and employers' assessment are quite similar and the level of satisfaction of job position requirements is quite high.

4.5. Assessment of autonomy and responsibilities

Assessing students' autonomy after graduation, assessing ethnic qualities based on the formation of personal ethics, professional ethics, and responsibilities for the community and society. The results are shown in Table 4.

Table 4. Assessment of autonomy and responsibilities

Level	**Students' self-assessment**	**Employers' assessment**
Weak	1.4%	1.8%
Average	8.5%	13%
Good	28.4%	23.4%
Distinction	37.6%	32.8%
Excellent	24.1%	28.9%

Regarding autonomy and responsibility, the percentage of students' self-assessment and employers' assessment are also quite relevant, the percentages not only focused on the good and distinction levels, but also are distributed in the excellent level (accounted for 24.1-28.9%). However, assessment results of weak level accounted for 1.4% and 1.8% for students' self-assessment and employers' assessment respectively.

4.6. Evaluation of Oriental Studies graduates' academic results

Statistics on academic results of 171 Oriental Studies graduates show that students with good results accounts for the highest rate (81.9%), distinction accounts for 11.1%, excellent accounts for 2.9% and average accounts for 4.1%.

Table 5. Academic results of Oriental Studies graduates

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Average	7	4.1	4.1	4.1
	Good	140	81.9	81.9	86.0
	Distinction	19	11.1	11.1	97.1
	Excellent	5	2.9	2.9	100.0
	Total	171	100.0	100.0	

Results of the paired sample test between Oriental Studies graduates' academic results and competency outcomes are shown in Table 6.

Table 6. Paired samples test results of Oriental Studies graduates' academic results and competency outcomes

Paired Samples Test

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference Lower	Upper			
Pair 1	Rate Academic results – Students' self-assessment of competency outcomes	-0.74269	0.54599	0.04175	-0.82511	-0.66027	-17.788	170	0.000
Pair 2	Rate Academic results – Employers' assessment of competency outcomes of graduates	-0.72515	0.55350	0.04233	-0.80870	-0.64159	-17.132	170	0.000

The sig. value in the Paired Samples Test table is 0.000 < 0.05, rejecting the hypothesis H0, that is, there is a statistical difference between the two variables Rate academic results and competency outcomes between students' self-assessment and employers' assessment. The results of competency assessment by students' assessment and employers' assessment have higher value than academic results assessed by the lecturers. However, the degree of difference is not high, which shows that the results are quite similar. In addition, with the analysis results of Paired Samples Test, it shows that results of competency outcomes are high when academic results are high.

5. Conclusion

Assessment of knowledge competency, practice competency, autonomy and responsibilities shown that Oriental Studies graduates achieve a competency level of Medium or higher. In which, the level of Good and Excellent accounts for the highest percentage around 36% to 56%.

The model of competency outcome assessment for Oriental Studies graduates is made in combination between direct evaluation activities of lecturers during the teaching process and evaluation of stakeholders. The research has provided an evaluation model and determined the correlation between the output capacity and learning outcomes of learners.

Acknowledgements (optional): This study is sponsored by Science and Technology Development Fund of the University of Foreign Languages Studies, The University of Danang, Vietnam with the Registered No. T2021-05-07.

References

Chính phủ (2016), *Khung trình độ quốc gia Việt Nam*, Ban hành theo Quyết định số 1982/QĐ-TTg ngày 18 tháng 10 năm 2016 của Thủ tướng Chính phủ.

Dooley, L. M., Paprock, K. E., Sun, I., & Gonzalez, E. G. Y., (2001), *Differences in priority for competencies trained between U.S. and Mexican trainers*

Duque, L. C & Weeks, J. R. (2010), "Towards a model and methodology for assessing student learning outcomes and satisfaction", *Quality Assurance in Education*, Vol. 18 Issue: 2, pp.84-105.

Lawall, M. L. (2006), "*Students RatingTeaching",* The University of Manitoba.

Ngô Doãn Đãi (2008), *Kiểm định chương trình đào tạo ở Việt Nam, Đảm bảo chất lượng GD Đại học tại Việt Nam với yêu cầu hội nhập.*

Nguyễn Công Khanh (chủ biên), Đào Thị Oanh, Lê Mỹ Dung (2014), *Kiểm tra đánh giá trong giáo dục*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội

Trần Khánh Đức (2017), *Năng lực học tập và đánh giá năng lực học tập,* Nxb Bách khoa Hà Nội

Volkwein, J.F. (2003), "Implementing Outcomes Assessment on your Campus", *Research and Planning EJournal*, Vol. 1, No.1.

GAMIFICATION THEORY AND PRACTICE IN EDUCATION

David Wortley

360in360 Immersive Experiences, Alderton, United Kingdom, ORCID: 0000-0001-5598-6987

ABSTRACT

Modern Education practices face many unprecedented challenges and opportunities as a result of rapid developments in digital communication technologies since the birth of the Internet in the early 1990s. The Millennial Generation have been born into a world where desktop and home computers are commonplace, video games are played more in homes than in arcades and smartphones are virtually ubquitous. Digital media platforms are used by students not only to access information and entertainment on demand 24/7 but also to publish rich digital content easily and instantly.

In this environment with so many demands on attention and so much choice, engaging students in ways which deliver desired learning outcomes is a real challenge. Gamification is a word used to describe the use of games psychology and mechanics to influence engagement and behaviour. This presentation explores how gamification theories can be applied in practice within education and particularly within a classroom environment.

Keywords: Gamification, Serious Games, Games-based learning, blended learning, flipped classroom, gamification lens

MUTA'ADI FI'IL AND LAZIM FI'IL IN THE PERSPECTIVE OF SHOROF SCIENCE

Syafiq Yagdhon Alfani[1], Faliqul Isbah[2], Mohammad Nurul Huda[3]

State Islamic Institute of Pekalongan, Indonesia

Abstract

Sharf knowledge is one of the important elements in Arabic language science as the word must really be studied because learning Arabic without sharf is not supported, because nahwu and shorf are a pair of branches of Arabic language science that must be studied, understood and practiced. Because it discusses the kinds of fi'il that need and don't need the maf'ul (object). This study aims to inform students to be able to know one branch of Neuroscience. The method used in studying the problem uses the library method based on books and journals as a reference. Common fi'il is a verb that does not need an object to be a perfect sentence. In Indonesian, we are usually familiar with intransitive verbs. Fi'il which has been confirmed to be common fi'il or verbs that do not require an object is fi'il which indicates the meaning of nature, size, cleanliness, dirty meaning, color, and so on. Fi'il muta'addi is a verb that requires an object to be a perfect sentence. In Indonesian, we are usually familiar with transitive verbs. There are two kinds of division of fi'il muta'addi, namely: Muta'addi by itself and Muta'addi by means of the letter jar. The usual fi'il characteristics are in the form of character traits, showing the meaning of form, verbs that show the meaning of clean, sometimes showing the meaning of dirty, showing something that doesn't come permanently and much more.

Keywords: Sharaf, fi'il, arabic

ENGLISH VOWEL DURATION AFFECTED BY VOICING CONTRAST: A CROSS LINGUISTIC EXAMINATION OF L2 ENGLISH PRODUCTION AND PERCEPTION BY ASIAN LEARNERS OF ENGLISH

Nguyen Van Anh Le

Sophia University

ABSTRACT

Learning a foreign language comes with learning new phonetic contrasts. Adults often have difficulty in learning non-native vowels especially when the vowel inventories in their first and second language are different. This study describes the speech acquisition of English vowel in Chinese, Korean, Japanese, and Vietnamese speakers, and addresses their problem of voicing dependent vowel duration by assessing how vowel quantity is realized before voiced and voiceless consonants. This paper examines the so-called "voicing effect," which states that vowels tend to be shorter when followed by voiceless stops and longer when followed by voiced stops, as demonstrated by the English word pair *bet* vs *bed*. While this effect is widespread across languages, little is known about the source of this phenomenon, and competing explanations have been proposed over the decades. I use acoustic data from Korean, Chinese, Vietnamese, Japanese, and English to provide an overview of the factors that contribute to the emergence of the voicing effect in the production of voiceless vs voiced stops, and vowel/consonant sequences in general.

To achieve this overarching purpose, two aims will be addressed: (1) to identify the durational properties of English vowels preceding voiced/voiceless consonants of the four languages, (2) to investigate difference in subjects' acquisition of English vowels based on their language systems. Chinese, and Vietnamese-L1 English learners, whose L1 are tone languages and have no audible released codas, Korean-L1 English learners whose L1 has no vowel quantity distinction (VQD), and Japanese-L1 English learners whose L1 is a pitch accented language, has no aspirated codas and has phonemic length contrast (i.e. short and long) VQD. Utilizing speech production and perception tasks, the current study compares the performance of bilinguals born in Asia for whom English was acquired in adulthood as a second language, with that of US native speakers who acquired English simultaneously in an English-dominant setting.

Keywords: vowel duration, voicing contrast, vowel quantity distinction, voiced/voiceless stops, preceding vowel duration, voiced/voiceless perception.

1. INTRODUCTION

It is widely accepted that an adult's production and perception of speech is shaped in part by the system of phonemic oppositions in his or her native language (L1). Therefore, while learning a second language (L2), students typically struggle to produce and perceive sounds that are unique to L2 but not L1. For a given sound that exists in both L1 and L2, but is distributed differently in the two languages, it may be difficult for learners to differentiate the L2 distribution.

Numerous studies indicate that foreign language learners perceive L2 phonetic contrasts that differ acoustically from equivalent L1 contrasts differently than native speakers (Flege, 1987, 1989). For example, unlike English, where obstruents can occur syllable finally, Mandarin Chinese only permits obstruents in the syllable initial position. That is to say, Mandarin Chinese lacks voicing difference between word-final obstruents. Therefore, the majority of Mandarin Chinese EFL (English as a foreign language) students struggle to produce and perceive voicing contrast of English word-final obstruents.

Before voiced consonants, vowels tend to be longer than they are before voiceless consonants. Multiple studies have confirmed this tendency in English (House & Fairbanks, 1953; Peterson & Lehiste, 1960; House, 1961; Chen, 1970; Kluender et al,1988). In fact, it has been discovered that changes in vowel length are adequate to prompt the perceptual distinction between voiced and voiceless consonants in English (Denes, 1955; Raphael,

1972). If second language speakers could see and master this vowel length impact, it may be easier for them to produce and perceive postvocalic consonant voicing in English. Due to the absence of word-final voicing contrast in some Asian languages, it is of interest to determine if native Asian speakers of English are aware of this vowel length effect in English word-final voicing distinction. In other words, we intend to determine if Asian speakers of English employ vowel length as a perceptual cue for syllable-final voicing judgment. For this, perceptual and production experiments were conducted. In addition, we would like to determine whether this realization correlates with their English proficiency. In other words, we plan to determine if the auditory perceptual skill correlates with the ability to pronounce English like a native speaker.

A vast number of subsequent studies confirmed the effect's existence in these languages and a growing number of others. In this study, we concentrated on this topic to answer the following questions about Asian language learners:

(1) Do they perceive and produce the previous vowel duration differently in L2 English as a function of the following word-final stop voicing?

(2) Is there a difference in perception between intermediate, upper intermediate, and advanced learners?

2. LITERATURE REVIEW

Peterson and Lehiste (1960) observed that in many minimal pairs of the CVC type in English that differ with regard to the voicing of the final consonant, the vowel preceding a voiced consonant is typically 50% longer than the same vowel before a voiceless consonant. The importance of vowel length as a cue for postvocalic consonant voicing differentiation in English has been validated by Denes and Peterson & Lehiste.

O'Kane (1978) established, based on the results of a perceptual experiment, that the length of the preceding vowel is more prominent than the vowel-consonant transition as a cue for the perception of final consonant voicing. He recorded a number of CVC minimal pairs and altered them by eliminating the whole stop closure and then trimming the vowel from right to left. Thus, he eliminated the spectral features of the vowel transition and simultaneously shortened the vowel length. Similar to prior research, listeners tended to perceive shorter vowels to be followed by voiceless stops and longer vowels to be followed by voiced stops.

3. METHOD

Both the production materials and the perceptual stimuli were specially designed for this project. This study's figures employ the ARPAbet transcription, which encodes phonemes in Standard American English using unique sequences of ASCII letters.

The speakers were recruited from top universities in Japan, Korea, Vietnam, and China; as a result, their English competence was at or above the intermediate level. Although their oral performances differed slightly, they all concluded with a discharge of the final stops. We examined the absolute duration of the vowel and found that the participants produced longer vowels before the voiced stop than before the voiceless stop in the production experiment.

3.1. Perception experiment

3.1.1. Participants

In order to determine whether auditory ability correlates with the English proficiency of the speaker, we recruited participants with varying levels of English proficiency, ranging from intermediate to advanced. The subjects were divided into three distinct groups. The subjects volunteered to participate in the experiment and were compensated modestly for their time. Their classification was based mostly on their English proficiency.

3.1.2. Materials

This section's vocabulary contains 42 total words. They were joined with three pairs of voiced/voiceless stops at word-final locations. Thus, 21 pairs of least length were obtained. Each word has three distinct vowel length levels (0.25, 0.5, and 0.75 shorter respectively compared to the original vowel).

3.1.3. Results

In general, the Intermediate Group (IG) of Korea had the lowest correct response rate (M=68.6 percent). The distribution of accurate responses among the groups is depicted in Figure 1:

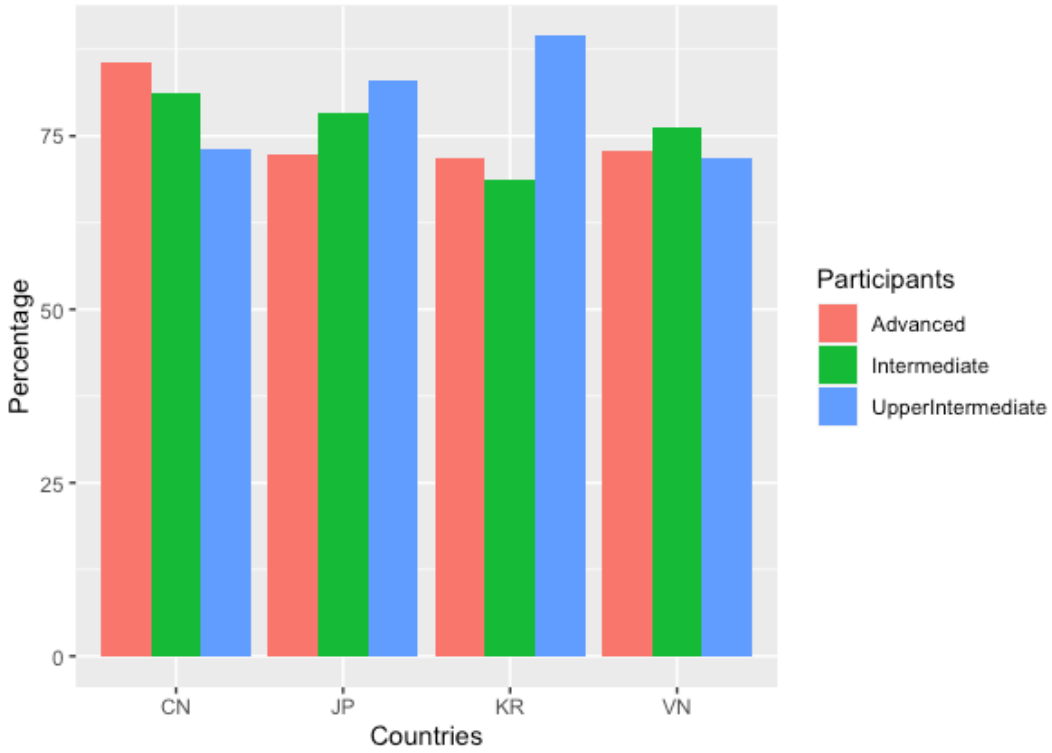

Figure 1: Correct response rate of different English proficiency levels

The Korean Upper Intermediate Group (UIG), on the other hand, had the highest percentage of correct responses (M=89.4%). In comparison to JP, KR, and VN, the Advanced Group (AG) of Chinese participants has the highest proportion of correct responses (M=85.6), followed by the other groups (M=72.4, 71.79, and 72.8, respectively). The Chinese participants in the Intermediate Group had an accuracy rate of 81.1 percent. Both China and Vietnam have UIGs with an accuracy rate of 73.1 and 71.8 percent, respectively.

A mixed within-between ANOVA was performed to assess differences in answer type between language groups. With $F(3,20)=0.42$, $p > 0.5$, the results indicated that there was no statistically significant difference between the groups. However, there were substantial differences in response types, as well as an interaction between response type, language, and English language proficiency. As was the case in several other situations when English was the L2 and another language was the L1, no substantial vowel length effect was observed in this case. This is not to say that the findings of this study contradict past or future research demonstrating that L2 vowel lengthening occurs among speakers of other L1 languages; rather, such evidence was not identified for the languages investigated in this study.

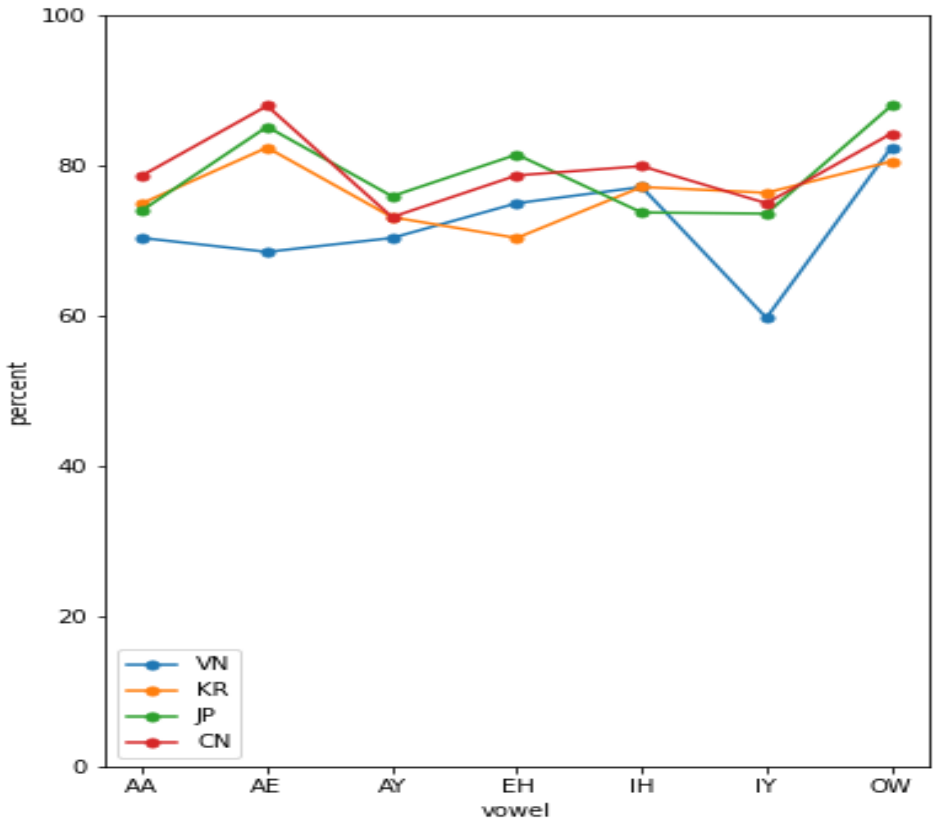

Figure 2: Correct response rate depending on different vowel quality (AA=[ɒ], AE=[æ], AY=[aɪ], EH=[e], IH=[ɪ], IY=[i:], OW=[əʊ])

The experiment examines the relationship between perceived vowel duration and vowel quality and place of articulation. Figure 2 summarizes the effect of different vowels for the experiment's responses. A mixed-effect ANOVA was conducted to check the statistical significance. Vowel duration step; vowel quality [i, e, æ, aɪ, ɒ, i:, əʊ]; English proficiency, country, and voicing of the original coda were all fixed effects (voiced, voiceless). Subjects and words were random factors.

Overall, participants differentiated between /i:/ and other vowels most accurately (above 70%, except Vietnamese at 59.7%), and the difference between groups is significant ($p<0.05$). However, when these scores are analyzed by language group, they correlate differently. These figures were calculated by adding the right responses for each member of a given lax-tense contrast and then average.

3.2. Production experiment

3.2.1. Participants

This study recruited five groups of native speakers: Chinese native speakers, Korean native speakers, Japanese native speakers, and Vietnamese native speakers. Participants were recruited in Japanese (JPN), Chinese (CN), Korean (KR), Vietnamese (VN), and English (NS). For the experiment, they were placed into groups based on their nationality. Eight individuals from four different countries and two individuals from the United States made up the total population. They were all graduate students. Except for those from the US, they were all non-native English speakers who started their official school-based English education at around their teens in

their home countries (Mainland China, Korea, Japan, and Vietnam). They had all spent almost a decade studying English.

A speech production experiment was done to compare the performance of the mentioned Asian bilinguals who acquired English as a second language as adults to that of native English speakers who acquired the language concurrently. Each speaker had normal speech and hearing abilities and no history of intellectual disability or communication issues. Participants were given pronunciation guidelines for each target word included into a carrier sentence. Participants were provided enough time and direction to efficiently complete the recording activity. Each target word was displayed three times. Each recording was stored as a 16-bit, 44.1kHz WAV file.

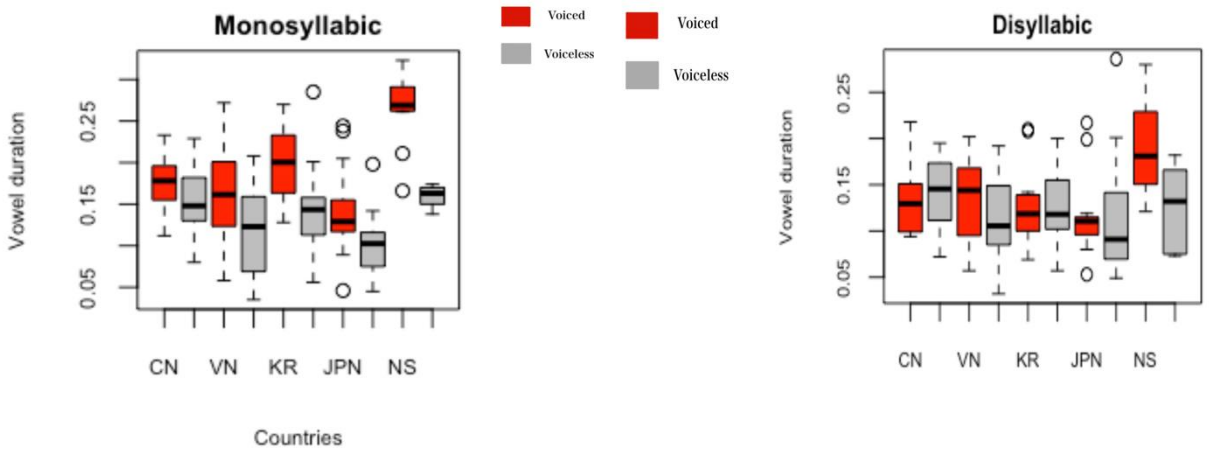

Figure 3: Vowel duration under monosyllabic and disyllabic environment

In monosyllabic English, when the postvocalic consonant is voiced, the vowel is lengthened. For all groups observed, the average duration of vowels before voiced consonants was longer than that preceding voiceless consonants. However, the difference between the pre-voiced and pre-voiceless average vowel durations of four non-native English speakers is not statistically significant ($p > 0.5$). All four groups had a similar trend of lengthier vowels preceding voiced rather than voiceless codas. However, there was a statistically significant difference between non-native and native vowel duration ratios ($F = 0.58$, $p < 0.01$).

Chinese speakers prolonged their vowels more before voiceless than voiced codas in disyllabic environments, whereas Vietnamese speakers lengthened their vowels more before voiced codas. Even though Chinese and Vietnamese belong to the same tonal group, this result did not show any proofs for comparable patterns between these languages. Surprisingly, the ratio of pre-voiced to pre-voiceless vowel duration was the same for the Korean group, $F(13, 11) = 1.097$, $p = 0.8$). It is common knowledge that Korean speakers struggle to articulate the long-short vowel distinction because Korean lacks this distinction (Lee, 2000; Cho, 2003; Yang, 2008).

5. CONCLUSION

Since preconsonantal vowel duration has been cited for a long time as a crucial cue for the voicing feature of postvocalic consonants in English, we conducted a production and perceptual experiment to determine whether Asian speakers of English were aware of this vowel length effect in English word-final consonant voicing differentiation. Comparisons were made between the abilities of native speakers and non-native speakers to identify differences in voicing effect. The results revealed that under monosyllabic environment, the speakers were able to produce vowel lengthening before voiced codas, however, significant results were not yet obtained. For perceptual experiment, there was a general tendency for individuals to discern voiced-voiceless response as a function of vowel duration.

Vowel length did appear to be a reliable indicator for discriminating voiced from voiceless final consonants. It is therefore recommended to instruct EFL learners to extend the vowels preceding word-final voiced obstruents so that the voice value can be detected even when the voice quality of the final consonant is barely audible and the release is not heard. In this approach, they may have greater control over vowel length as a perceptual cue and simultaneously improve the pronunciation of language learners.

6. BIBLIOGRAPHY

Chen, M. (1970). Vowel Length Variation as a Function of The Voicing of the Consonant Environment. *Phonetica, 22*(3), 129-159. doi:10.1159/000259312

Cho, E. (2010). *Washback on the CSAT English Test on High School Students' Language Learning.* (Doctoral dissertation, Keimyung University, 2010). Daegu, South Korea.

Denes, P. (1955). Effect of Duration on the Perception of Voicing. *The Journal of the Acoustical Society of America, 27*(4), 761-764. doi:10.1121/1.1908020

Flege, J. E. (1987). The Production of "New" and "Similar" Phones in a Foreign Language: Evidence for the Effect of Equivalence Classification. *Journal of Phonetics, 15*(1), 47-65. doi:10.1016/s0095-4470(19)30537-6

Flege, J. E. (1989). Chinese Subjects' Perception of the Word-Final English /t/–/d/ Contrast: Performance before and after Training. *The Journal of the Acoustical Society of America, 86*(5), 1684-1697. doi:10.1121/1.398599

House, A. (1961, September 01). On Vowel Duration in English. Retrieved March 9, 2022, from https://asa.scitation.org/doi/abs/10.1121/1.1908941

House, A. S., & Fairbanks, G. (1953). The Influence of Consonant Environment upon the Secondary Acoustical Characteristics of Vowels. *The Journal of the Acoustical Society of America, 25*(1), 105-113. doi:10.1121/1.1906982

Kluender, K. R., Diehl, R. L., & Wright, B. A. (1988). Vowel-Length Differences before Voiced and Voiceless Consonants: An Auditory Explanation. *Journal of Phonetics, 16*(2), 153-169. doi:10.1016/s0095-4470(19)30480-2

Lee, D. (2000). *Korean Phonology a Principle Based Approach.* München: LINCOM Europa.

Lisker, L. (1986). "Voicing" in English: A Catalogue of Acoustic Features Signaling /b/ Versus /p/ In Trochees. *Language and Speech, 29*(1), 3-11. doi:10.1177/002383098602900102

Peterson, G. E., & Lehiste, I. (1960). Duration of Syllable Nuclei in English. *The Journal of the Acoustical Society of America, 32*(6), 693-703. doi:10.1121/1.1908183

Raphael, L. J. (1972). Preceding Vowel Duration as a Cue to the Perception of the Voicing Characteristic of Word-Final Consonants in American English. *The Journal of the Acoustical Society of America, 51*(4B), 1296-1303. doi:10.1121/1.1912974

Summers, W. (1987). Effects of Stress and Final-Consonant Voicing on Vowel Production: Articulatory and Acoustic Analyses. *The Journal of the Acoustical Society of America, 82*(3), 847-863. doi:10.1121/1.395284

Yang, B. (2008). An Acoustical Comparison of English Tense and Lax Vowels. *The Journal of the Acoustical Society of America, 125*(4), 2726-2726. doi:10.1121/1.4784477

VARIOUS FORMS OF METAPHOR IN BLAGA'S LYRIC

Phd. Elena Marilena Năstase (Mihail)

Doctoral School of Philology, University of Pitești, Romania

Abstract

The writer Lucian Blaga masterfully combined the elements of quantum physics with his philosophical theorizations, throughout the metaphorical network of his lyrical, epic or dramatic creations.Thus, his approach is transdisciplinary, with reference to the triad of *epistemology, poetry* and *metaphysics.*

The current study reflects the various forms, contents, hypostases of Blaga's *metaphor*. Stylistic research played a special role in its evaluation, moving from its double analysis, at the structural and functional levels, to the figurative expression. More than a trope, *metaphor* has a timeless value, being the essence of very cultural creation.The novelty of Blaga's creation lies precisely in the hidden game between words that take the form of metaphors, between the deep silence and between non-words. In the light of the luciferic knowledge, whose follower was the Romanian philosopher, the object becomes an ensemble of signs of a mystery materialized in the relationship with the Great Anonymous, with the poetic self.

he plasticizing metaphor is associated with the enstatic intellect, corresponding to the paradisiacal knowledge. *The gnoseological* constraint of the *plasticizing metaphor* was offset by the *revealing metaphor*. The latter represents an extension of the ecstatic intellect, respectively of the Luciferic knowledge. Also, the *revealing metaphor* constitutes the bridge of ecstatic leap towards the mystery.

It should be noticed the connection between metaphor, myth, symbol and the stylistic matrix, which can be found both in his lyrics and his dramatic work.

Key-words: knowledge, metaphor, expressionism, transcendent, hermetism

1. Introduction

The concept *metaphor* comes from the Greek "meta-phero", denoting "a change in the semantic content of a term, resulting from the conjunction of two basic operations - the adjunction and the suppression of some semes" (Grupul Y,1974, p.155). The diachrony of metaphor facilitated the incursion into the history of the trope, which allowed a multitude of definitions on how to understand both the relationship between terms and the meaning, by semantic extension, from the basic term to the figurative term.

Since the Antiquity, Aristotle defined the **metaphor** as **"**the transfer of the name of an object to another one, either from the genus to the species, or from one species to another species, or else by analogy, allowing the author of Poetics possible classifications" (Aristotle, 1998, p.94). The gnoseological value of this trope crystallizes through these similarities between things to which the metaphorical language gives meaning. Vico and Gillo Dorfles will also support this idea, reiterating the ancient origin of both the metaphor and the myth (Dorfles, 1975, p.32). In this respect, the metaphor can be the linguistic correspondent of the myth - every metaphor becoming a short story. Dorfles also states: "(*...)* the influence of the myth and the metaphor transcends what is considered to be their natural field of action and infiltrates into very distant and still unexplored areas - yet proof of the vitality of the symbolic - metaphoric element in modern life" (ibidem, p.9*).* For Pythagoras, God and the world are perceived by the metaphor of the number - there is Divinity in odd numbers, any even number is a sum of two odd numbers. *The metaphor of perfection* equivalent to God also appears in Plato, in Noemi. Duns Scotus discusses the metaphor of the First Being, having real value. His metaphor starts from the present infinity to the First Being, built on intuitive logic with ordered sets reflecting the diaphoric, creative metaphor that later became epiphoric. Nicholas de Cusa shows that Mathematics is a bridge between God and the real world, Divinity being a coincidentia oppositorum. (Marcus, 2011, p.149). His concept appeared long before Kant. Cicero will distinguish between the "thought-figures" and the "word-figures", as Du Marsais observed in his study dedicated to tropes (1981,p.34). In this way, the Latin writer

admitted that the difference between the two types of figures lies in the fact that "thought-figures" are about imagination, while "word-figures" disappear if words change. The same author divided the word-figures into four typologies: figures of diction, of construction, word-figures in which words retain their own meaning and word-figures called tropes through which words acquire other meanings.

2.1 The classification of "metaphor"

Understood as an "abbreviated comparison," *the metaphor* starts from a concrete term that it abstracts, at a contextual level, towards a second term it designates. Considered a type figure, metonymy as a figure, close to metaphor, in terms of substituting terms by analogy, was, in turn, defined by replacing one name with another. Pierre Fontanier concludes that metaphors can be both concrete by comparing two objects from the same semantic or different sphere, and also abstract, which means that the abstract and the concrete behave as two forms that arise from the same lexico-semantic sphere, at the level of though (Fontanier,1977, p.78). Later, we observe that the modern metaphor tends towards distancing itself from the mechanical process of analogy, in the sense that in its composition there is "an intersection of meaning between terms A and B, semantic elements.

The rhetoric calls the figures "ways of speaking, distant from the natural, the ordinary" or, according to Gerard Genette, the figures can produce, as is the case with metaphor, "ambiguity in language (Genette,1978, p.155). The same author considers that the distinction between "trope and figure" is visible in the sense that the figures ,,are more or less successful forms, traits or twists by which discourse, in expressing ideas or feelings, moves more or less away from what would have been the simple and common expression" (ibidem,p.179). Developing the claim that the metaphor is a change in the semantic content of a term, the authors of the General Rhetoric of the Group y note the adjunction and suppression of some signs as defining operations, which means that the metaphor is the result of two synecdoches. (Group Y, 1974, p.150). At the same time, Jean Cohen noticed the common part by intersecting two terms, a necessary part of identity, as well as a non-common part, necessary for the originality of the image and the mechanism of reduction. The metaphor is based on a real identity and extends a property belonging to the intersection of common terms. It starts from a term D and comes to a term A, the passage being through an intermediate term I, always absent from the discourse, which represents a semic intersection.

Decomposed into two synecdoches, the metaphor attests I is a synecdoche of D, and A a synecdoche of I. In order to build a metaphor, two complementary synecdoches must be placed causing an intersection between the terms D and A, between a generalized synecdoche and a customized one. We can talk about two types of metaphors – a conceptual one and a referential one. The first is semantic and is based on a suppression as a seme adjunction, the second is based on the suppression - adjunction of parts (ibidem, p.155-165).

Beyond these features, the metaphor also includes an indisputable cognitive value, supported by Solomon Marcus. The mathematician was aware of the hidden order of the world which challenges us, in a great game, to discover it. The renowned man of culture stated that the most interesting metaphors in science and religion are related by an entity that appears under the action of a metaphorical process. "The path from method to concept is a gradual one, and in science (Mathematics) the component of the unknown framework is stimulated to appear under the action of analogy with the known focal poin, for exemple Pythagoras with real numbers (Marcus, 2011, p.147). Thus N. Stanescu's mathematical vision of literature is explained, the metaphorical value being contained in "non-word, respectively in silence, in the case of Blaga. "It is that (magical) logic of the inner by which the word is freed from mechanization" (Bârsila, 2001, p.149). Taking over the conception of the Neo-modernist poet, we argue that "the poetic vehicle, the poetic word, the written word tends to lose its syntactic properties, integrating into a pure morphology, in which a sentence or even a phrase has the functional value of a single word or even a single phoneme. Thus, in the poetic structure, groups of words carry a supra-word or rather a non-word" (Stănescu, 1990,p.33*).*

Lucian Blaga defines the concept of *plasticizing and revealing metaphors,* separating them by referring to the evolution of the human spirit. Thus, the plasticizing metaphor becomes the effect of "forcing the human spirit to reconcile the abstract with the concrete, translating the former in terms of the second" (Micu, 118). Plasticizing communication, the type A plasticizing metaphor, materializes the fact it calls, without implicitly enriching its thinking. The type B revealing metaphor, indicates a hidden side of the announced fact, as the

philosopher Blaga believes that each metaphor corresponds to an ontological mode, claiming that the plasticizing metaphor appeared before history, its creator being the pre-man (ibidem,357).

The creator *of the revealing metaphor* is the man seated "in the horizon and dimensions of the mystery, that is, the whole man". As long as man lived before the mystery and its discovery, he was "in an undisturbed state of paradisiacal - animal balance, producing plasticizing metaphors. They represented "a finalist reaction of a constitution against their own structural shortcomings. Lucian Blaga characterizes the *revealing metaphor* as "any construction of the spirit that attempts a conversion of the unknown" (Blaga, 1985, p354). Both species of metaphor highlighted in his system (plasticizing, instruments of paradisiacal knowledge and revealing ones, instruments of Luciferic knowledge) are meant to compensate for "the twice precarious situation of man in the world - on the one hand, that of living in a material world, which he expresses only through his abstractions, and on the other hand, that of existing in a horizon of mystery that he cannot reveal. To correct the first deficiency, the *plasticizing metaphor* intervenes. The latter, without enriching the content of the expressed fact, gives it a complexion which direct expression is not capable of*"(*ibidem, p351*).* In order to compensate for the second shortage, the *revealing metaphor* (based on the analogy ratio between two facts) comes into operation, which establishes an analogical - disanalogical relationship between the facts to be compared, a process that leads to an increase in the significance of one of the two compared elements (ibidem,p.355).

2.2 Expressive metaphors in Blaga's lyrics

The Transylvanian writer was able to illustrate the ontology of the word that is consumed in silence, namely the ontology of silence in which the word is consumed. No other Romanian author captured the connection between silence and words in the same way as Blaga did, respectively the Orphic connection. Although the vectorial direction is different from that of Nichita Stănescu, the same reconciliation between visceral and real, between the body and the spiritual is obvious. *Silence* represents the canvas on which Blaga's poetry is embroidered, it is the mystery itself expressed. The silence-word interdependence is defined even since "Biography": "Where and when I came into light, I don't know/from the shadows I tempt myself to believe /that the world is a chant./A smiling stranger-enchanted, climbing/ in its middle - I fulfill myself wondering "(Todoran, 1981,p.194). Accepting Nicolae Balota's idea, we consider, as the critic, that the refuge of the "first word" lies in the poetic silence. His cry returns to himself, like a reverberation tapestried in a huge cave – "The Stalactite": "Silence is my spirit - / and as I stand petrified and calm / like a hermit of stone / it seems to me / I am a stalactite in a huge grotto / where the vault is the sky." The same critic pointed out "the word that has a magic grip, not a logical one on the world. Poetry is the invocation of an initiate. The Orphism that we once attributed to Blaga's lyric is of magical nature (Balotă, 1997,p.58) . In Blaga's work, the depth of the human being is not limited only to sound and silence. For him, silence becomes a game with non-words, a mythological strategy, immersed either in the Orphic space or in the transcendental space, where light and peace invade the soul of the poet eager for words.

Silence can be transfigured through the *revealing metaphor of the song*, in the great passage also through the biography of the poet: *"*With words quenched in my mouth / I sang and still sing the great passing, / the sleep pf mankind, the wax angels. / From one shoulder to the other / in silence I pass my star like a stone." - "Biography. It is not the fear of entering the world of words as in a corrupt world that makes Blaga deny himself. In such a semantic consensus, words become, as in the previous text, one with silence: *"*Didn't that earth have anything to say to me, / anything at all? All that earth, / big, ruthless, murderously mute. / Nothing at all? … The earth was answering." - "Earth"

The intrinsic connection between silence and Blaga's words is substituted in the Orphic nature, found in the ancient myth of the national god, the Great Blind, Ram's replacement in Greek mythology. *"*Covered by withered leaves Pan lies on a rock. / He is blind and he is old. / His flint eye-lids / uselessly try to blink, / his eyes have closed-like snails for winter". - "Pan"

"Panism, this state of blind, Edenic torpor, is the expression of the serene indifference of nature". Blaga becomes the echo of the cosmic beauty that lives calmly, generously, deaf to any question, its basic vital instinct (Crohmălniceanu,1978,p.73).The Expressionist vitalism, springing from the saps of the earth recalls Gottfried Benn and Van Gogh's canvases. Despite the first impression, Blaga's bucolism is one of silent dynamism, because it implies the return to the undifferentiated differentiated existence specific to the village.

(ontological dimension). In the following volumes, the poet-philosopher transforms the exuberance and expansion of the lyrical self into a reflexive introspection determined by "metaphysical sorrows". It is rendered by metaphors, the only ones possessing a mythical kernel, a gnoseological crisis*: "*In harbors open towards the mystery of great waters / I sang with fishermen, tall shadows on shores / dreaming of ships laden / with the foreign miracle. / With the journeymen girt in black mail / I raised bridges of steel / over white rivers, over the flight of the pure bird, / … / I lingered long among rocks / among saints as old as the country's riddles / … / With all creation / I lifted my wounds to the winds / and waited: oh, miracles never happen. / Miracles never happen, never!" - "Metaphysical Sorrows".

Mariana Șora pointed out that, in Blaga's poetry, to communicate the incommunicable, the verbs are enough: "Companion of tranquility who receives drops of light and splashes of peace from the sky when he stands frozen like a stone ascetic". The poet stated that "metaphorical language has emerged in history with language itself and that only through it man, "a metaphorized animal", can give an expression to the inexpressible". Together with Eugen Todoran, we consider that "The poets are silent because, in a dialectic of silence and singing in the Orphic mystery, they are silent like the seed and through their words they become spring, a spring of sounds"(Todoran, 1981,p.200) .The dialectic of silence and words becomes in Blaga's work a modern Orphic myth explained by the poet in an aphorism: "*The Ardor of the Island",* according to which, in the development of a song, of poetry, the poet must be able to suspend it. Poetry resembles a path or a speech whose purpose is to restore the connection between things and enhance the mystery*: "*Language, not the word you say / the only language, Your full language / master over mysteries and light / Is the one in which you know how to be silent."Together with Mihai Cimpoi, we mention that in Blaga's work there is "an ontological wall built between words and non-words, between meaning and supra-meaning or between signifier and signified, according to the Saussurean thesis, even between the fields of meanings or in the language space in which light and darkness in their dichotomous space live under the sign of knowledge"(Cimpoi, 2003). The argument is given by the poetic art itself, "*I do not crush the corolla of wonders of the world",* through revealing methods of the hidden impenetrable / in depths of darkness, whose mystery the poetic self enhances "with great shivers of sainted secret". The joy of life, reflected in peace and silence, converted into mystery, is the soul of poetry whose light enhances a mysterious world. And yet words, tears have the candor to silently what through voice would only mean the rejection of poetic intuition and philosophical consciousness: *"…*Yet words are nothing else than the tears / Of those who wished so much to cry, but couldn't. / Bitter, so bitter are all words / And therefore / Let me walk in silence amongst you / Cross your way / Eye-closed."- "To My Readers. "

The poetics of Blaga's mystery is amplified both by the play of the metaphors of silence, words, non-words, and by the religious metaphor, the metaphor of the original sin, the metaphor of knowledge, the metaphor of prayer, the metaphor of suffering. It is known that Blaga is not a religious poet in the sense of Orthodoxy. The same contradictions between light - darkness, heaven - hell, faith - sin emerge from the previously mentioned metaphors, leading to the folkloric, even pagan sources of his religious vision.

The metaphor of the original sin, present in the good - evil duality is admirably rendered in the poems Pax magna, Legend, in which the lyrical philosopher self preserves the mythical - religious meaning of divine attributes and sin: "Maybe, after their eternal war, / God and Satan thought it wiser to clasp hands / that each might thus be greater. So they've made peace / in me: together they have dripped into my soul / faith and love, doubts and lies" - "Pax Magna". The potential mystery designates, in the dogmatic Aeon, how to work together between the components of the universe freeing itself from the biblical myth of the original sin, resulting from temptation and sin. Hence the metaphor of the tear, contracted from the repentance of the first people following the original sin: "Lord, take my sight / or if you can cover my eyes / with a shroud / Let me not see / neither flowers, nor heaven, nor smile of Eve / for you see - their light hurts. / And then The Merciful in a moment of mercy / gave him tears."The religious metaphor can be found in the image of Deus absconditus, manifested in a pantheistic manner, which cannot be thought theologically. Hence, there is a constant question about the relationship between theological thinking and the theological answer of the possibility of being:"Look at the stars coming into the world / with my own questioning griefs. / It is night, and there are no windows in it. / What am I to do from now on, God? / In you I take off my body / as if were an old suit left in the middle of the road." "Psalm".

Representative in the volume *The Steps of the Prophet, the metaphor of knowledge* renders not only the hypostasis of minimal knowledge, but also a lament that reaches the intensity of tragic despair resulting from

"the isolation of man from the cosmic through the devouring power of time" (Blaga, 1997,p.11). Peace, tranquility, sleep, the great passage emerge from the hidden paradise of communication, reduced, as in the poem *Pan*, to silence: "Covered by withered leaves Pan lies on a rock. / He is blind and he is old. / His flint eye-lids / uselessly try to blink, / his eyes have closed-like snails for winter. / Warm dew-drops fall on his lips: one, two, three, Nature waters her God. / Oh, Pan! / I see him stretching out his hand, …. / He gets caught and yawns , too." - "Pan". In Blaga's poetry, *the metaphor of prayer* is not very well outlined, although we can notice some terms from its sphere. "Abbot bearer of heavenly vaults, / make a prayer,/ for the soul to leave from the body. "Monastery".

Extracted from *Disintegrating Paradise, the revealing metaphor* arises from the perception of the pain of the winged porter who, in spite of not fighting anyone, feels defeated. Even the archangels "complain about the weight of the wings, and the light, symbolically overcome by the darkness, does not find its resources, for "the dove of the Holy Ghost / extinguishing with its bill the last lights", while "at night, naked angels / shivering lie down in hay." The plasticizing metaphor of suffering follows, where the humanized angels will rot under the land, and the dust will dry the stories of the sad body.

The metaphor of the unicorn signifies the image of negative, apophatic knowledge, the extension of the other realm, of mystery, intertwining shyness with fear, in a mystery tremendum:"The shy Unicorn strays to shore / looks out to sea in the horizon, the wave / It would step back when the wave reaches him, / but the mystery with silver spurs pierces it // Ashore the unicorn, for a year-lasting moment, battles in this story with the ocean near. / Is it the water or some other being, full of whips, / in which he ankle-high slips. - "The Unicorn and the Ocean.

The metaphor of the sky appears as the mirror of the inner world, the blue heights are weaved from the whirls of the smoke in the hearth: *"*I told you sometimes: follow the vestals' advice / if you want to keep the flame. / Other times I asked you: Can you see the embers, the toil on the hearth? / From the blue smoke going up / the sky is being woven. - " Hour"

The metaphor of the cloud absorbs the moods of man: *"*How hard it remains and how difficult it is to you urge yourself / the cloud to hide, the cloud of melancholy, the sad whiteness / You carry it and drag it after you / from one street to another pointlessly / and from gate to gate (Cloud).

The metaphor of the spring (of the source), of the village, of the longing - within these metaphors we see the obsessive return to the origins, the reversibility of time, the retrieval of childhood: *"*To the beginning, to the spring / no water returns / except in the shape of a cloud / To the beginning, to the spring, no road returns except in the shape of longing". "The Song of Origin".

The metaphor of the lake suggests the open eye in the depths of the earth, becoming a mirror of the height: *"*In the funnel of the mountain the undisturbed lake / like an eye of the world, hidden, is now opened / It mirrors a flight to the high and the hour / clean that was once promised to it // the Eye gazes to the North and to the ages/ and then slowly to the purple sky". "The Lake".

The metaphor of shadow, which emerges from an impenetrable light, becomes a revealing metaphor of the non-being: "The shadow we carry on the road / coming from the sun, coming from the moon / is as misunderstood as a rune / written in the stone of the lagoon // To accompany the being in the world / to walk alongside the non-being / The shadow we wear on the road is all smoke? // All around want to say / is the shadow embodiment / of nothing in the Sun / of nothing in the Moon". "Shadow".

Consubstantial to the mystery, *the revealing metaphor of the rune* lies beneath the seal of the mystery of female beauty. *"*Nothing of yours limits you, / not even your beauty that seems / a sweet delimitation from the world. / Your meaning begins with your longing, / your shadow begins with your hair. / You'll never know where you end. / To these eyes, your being extends / to the last star." - "Ode to Runa".Runes unite beings in an ontological communion, reminiscent of the Goethe's layer of mothers.

The clay-coated body becomes a metaphor for the human's participation in the cosmic. Through the miracle of birth, the newborn creature is detached from the Great All: *"*The creature from nowhere descended into / the empire of the mother / golden, young, fresh pitcher / torn from the ribs of humus "(Birth). The writer with certain modern affinities does not have the obsession of the end, but the nostalgia of the beginning, feeling attracted to the germinal world.

The philosopher Blaga thought in an intellectualizing way of the possibility of revealing the mystery through transcendent censorship considered the human-divine mode of intersection on the grounds that spiritual liberation is mitigated by philosophical thinking. In this sense, it is explainable why Mariana Sora, "researching the sacred-profane adjunction", thought that, in Blaga's poetic creation, "biblical motifs and style figures associate the most humble creatures with gestures of piety or with articles of faith" (Șora, 1970,p.530). The revelation through man of the divine mystery is manifested in the same way as in Arghezi's case, where God is rendered by the power of aseity: *"*The shadow of God is all that you see / what in space separates and gathers / it is earth, and gravel and wave/ a road with the traveler together / the fountain sheltering a moon / The shadow of God is more and more swirling in the light heavier than other shadows. And you can't miss it / And you can collect it in the shape of a field and garden / And you can drink it in the form of water. " - "The Shadow of God". The assertion between the human and the divine is proven by the desire to integrate the former into what means the union between transcendent and immanent through dogmatic - apophatic knowledge: *"*I see you my God - lead, ash and cloud- / once coming over me through the door, / from the mountain of heaven, invader / I will only escape to the gate. Then / I will taste in You, the ash of the world / I will keep Your pattern." "The Dog from Pompeii."The message of the poem reflects the divine source of poetry that makes the connection between man and God. The poetic vision restores the agonizing desire of Arghezi to know the Creator.

3. Conclusion

The Apollonian - Dionysian game of surpassing the limits of the being materializes in the supra-personal communion. It must be emphasized that the Dionysian state in Blaga's lyric and dramaturgy differs from the rebellion in Arghezi's work. The cry of the human creature captured by Munch in his painting, *The Scream,* constitutes the fusion with the unlimited.

The ontological perspective of the metaphor also emerges from the opinion of the philosopher-writer Jose Ortega y Gasset: "The metaphor is probably the most fruitful faculty that man possesses. Its efficiency reaches the boundaries of thaumaturgy and seems to be a creative tool that God forgot inside one of his creatures while shaping it, as the distracted surgeon leaves an instrument in the abdomen of the operated patient. Equally interesting remains the source of the metaphor - the fear of cosmic terror"(Gasset, 2000). Thus, for the primitive being, the frightening object becomes taboo and is not named. A replacement with a hidden shape is found. In this context, the metaphor is a dehumanizing element, claiming surrealism.

References

Aristotel,(1998) *Poetics,* Introductory Study, Translation and Comments by M.Pippdi in Publishing House, Bucharest.

Balotă, N.(1997), *The Silent Magus in Blaga, The Aeon.The First Centenary,* supervised by Mircea Borcilă, Minerva Publishing House, Bucharest.

Bârsilă, M.(2001), *The Ludic Dimension of Nichita Stănescu's Poetry,* Paralela 45 Publishing House.

Blaga, L.(1985), *Trilogy of Culture vol. IX, Genesis of Metaphor and Meaning of Culture,* House, Humanitas, Bucharest.

Idem, (1997), *The Chronicle and Song of Ages*, Operas, Minerva Publishing House, Bucharest.

Idem, (1982), *Works.Poetry*, Critical edition by George Gană, Minerva Publishing House, Bucharest

Cimpoi, M.(2003), *Blaga and Stănescu,* vol.Meridiane Blaga III, The House of the Science, Cluj-Napoca.

Crohmălniceanu,Ov.S.(1978), *Romanian literature and expressionism,* Minerva Publishing House, Bucharest.

Dorfles, G.(1975), *Aesthetics of Myth,* Universe Publishing House, Bucharest.

Du Marsais,(1981), *About Tropes*, Translation, Introductoy Study and Critical Apparatus by Maria Carpov, Universing Publishing House, Bucharest.

Fontanier, P.(1977), *Language Figures,* Translation, Praface and Notes by Antonia Constantinescu, Universe Publishing House, Bucharest, 1981

Gasset, J. O.(2000), *Dehumanization of Art and Other Essays of Aesthetics*, Humanitas, Bucharest.

Genette, Gerard, *Figures,* Selection Translation and Praface by Angela Ion Irina Mavrodin, Univers Publishing House, Bucharest.

Group *y ,1974, General Rhetoric,* Univers Publishing House, Bucharest.

Marcus, S.(2011), *Universal Paradigm*, Integral Publishing House, Paralela 45, Pitești.

Micu, Dumitru, *Style and Metaphor*, în Lucian Blaga Self-Making by Logos, Constelații Publishing House, Bucharest.

Șora, M.(1970), *Poetic knowledge and myth in Lucia Blaga's Poetry*, Minerva Publishing House, Bucharest.

Todoran, E.(1981), *Lucian Blaga. The poetic myth*, Facla Publishing House, Timisoara.

L'EXISTENCE INFERNALE DE L'ETRANGER PARANOIQUE D'ALBERT CAMUS

Mohammed Numan Arif – assistant lecturer

Department of English, Faculty of Humanities and Social Sciences, Koya University, Kurdista, Iraq

Résume

Cet article essaie d'étudier *l'Etranger*, l'un des plus célèbres romans d'Albert Camus (1942) en mettant l'accent en particulier sur l'action du personnage principal du roman, Meursault, et en essayant de répondre à certaines questions fréquemment soulevées à propos de ses motivations déroutantes. Selon la nouvelle perspective présentée au sein de cette humble étude, et loin de ce que posent la majorité des critiques qui traitent ce chef d'œuvre de Camus et de tout ce qui concerne la philosophie de l'absurde, Meursault est en effet un étranger ou à proprement dit un aliène non seulement parce qu'il est non-conformiste ou un rebelle acharné contre de nombreuses normes et conventions sociales, mais parce que aussi, et c'est le plus important, c'est une personne qui souffre, sans qu'il s'en rendre compte, d'un trouble mental, la paranoïa précisément. L'effet d'un tel désordre psychologique bouleverse le héros et le rend victime à une sorte d'une incapacité à contrôler tous ses actes, ce qui peut bien expliquer son acte criminel contre un arabe à la fin de la première partie du livre. De plus, Il considère le soleil comme une entité inconnue qu'il craint vaguement. Il ne s'arrête pas de répéter cela au fur et à mesure du roman. L'inquiétude qui ne cesse de hanter Meursault présage quelque chose à la fois d'important et de mal et laquelle va bouleverser toute sa vie jusqu'à la fin, C'est pourquoi les références récurrentes au soleil et à son rôle accablant et décisif n'ont jamais été arbitraires. On va enfin soutenir ce point de vue en essayant de trouver des indications dans le texte..

Mots-clés : soleil, paranoïa, étranger

CONSUMER PROTECTION FROM THIRD-PARTY ONLINE FOOD DELIVERY SERVICES: A BASIS FOR POLICY ENHANCEMENT AND IMPLEMENTATION

Dili, Ramces M.

Mendoza, Tryll Isabelle A

Quiras, Katrina Joy D

Sarmiento, Carlo E

College of Political Science and Public Administration Polytechnic University of the Philippines- Manila, Philippines

ABSTRACT

Since the late 1990s, the internet has emerged as a major force in transforming how businesses conduct their operations, resulting in the rapid expansion of electronic commerce, or e-commerce. In recognition of the potential of e-commerce in the expansion of Philippine businesses, the Department of Trade and Industry adopted the Philippine E-Commerce Road Map in 2016. The online food delivery service is gaining popularity as the e-commerce industry expands into the food industry. Thousands of different foods from various restaurants can be delivered with just one click through the third-party online food delivery (OFD) App, transforming the food system where only fast food was accommodated to be delivered to customers' doorsteps. This study looks at the Philippine context, specifically Metro Manila. A study was conducted to determine the status of Third-Party Food Delivery Services in Metro Manila using market share and GDP contributions as indicators. Experts from various fields were also interviewed. A survey was also prepared and distributed to 156 OFD app consumers, which was later tabulated and analyzed using descriptive statistics to gain a better understanding of the participants' attitudes toward third-party OFD services. Major operational challenges and fraudulent/illegal acts of third-party OFD services, such as pandemic-related, fake/bogus orders, and canceled or returned orders, were identified. Coping strategies and legal actions were also identified. Respondents also shared their positive and negative experiences with third-party OFD services. This implied a lack of consumer protection and the need for improved government policy enhancement and implementation. Various agencies were also interviewed and consulted to evaluate existing government policies and programs that protect e-consumers from fraudulent or unlawful acts perpetrated by third-party OFD services. Finally, the study could contribute to the improvement of regulating policies and the Online Food Delivery industry itself, allowing all stakeholders to benefit from a more secure and regulated market.

Keywords: Consumer Protection, E-consumer, Online Food Delivery (OFD), Philippine Industry, Philippine Market

CRISIS IN ROBERT SHERWOOD'S THE PETRIFIED FOREST

Saffeen Numan Arif

Lecturer, Department of English, Faculty of Humanities & Social Sciences, Koya Universit, Kurdistan Region, Iraq

Abstract

The first few decades of the twentieth century formed an essential part of the history of the United States. Politically, the country went through the Second World War that killed millions of people and ended a lot of Americans' hope in America as a land of justice, freedom, peace, and democracy. The result of such participation was catastrophic, and many people were left disabled, physically, mentally, and spiritually. During the period, the United States became a center of an organized crime and other illegal activities, such as the sale of the then prohibited alcohol and liquor practiced by outlaws (bootleggers). Meanwhile, people enjoyed themselves with every sort of entertainment in an age characterized by the sonorous Jazz music. As a result, moral and ethical values could no longer survive in such a world; on the contrary, they were deformed, distorted, lost, or ignored. The materialistic values of the age, in the center of which stood financial gain and profit, left no place for intellectuals to live freely and practice what they thought to be right. These conditions were precisely delineated in Robert Sherwood's ***The Petrified Forest*** (1936). This article aims at studying Sherwood's play, attempting at figuring out the nature of the crisis each of the main characters in the story experiences. Which one, among the different kinds of crises demonstrated throughout the play (identity, intellectual, artistic, emotional, doctrinal, spiritual, etc.), the author intends to communicate to be the most vital and decisive, and needed when it comes to define man's life against a dreary, wastelandish background is the central question this article tries to answer. The methods that are used in this article is reading the text closely and analyzing the characters deeply so as to evaluate each experience and see what has contributed in creating it as such.

Keyword: forest, crisis, intellectual, petrified, values

QAFQAZ ALBANİYASININ YADİGARI – KEŞİKÇİDAĞ

MEMORIAL OF CAUCASIAN ALBANIA – KESHIKCHIDAGH

Musa MURSAGULIYEV

"Keşikçidağ" Dövlət tarix-mədəniyyət qoruğunun direktoru, Azərbaycan Respublikası, Ağstafa şəhəri, Director of the "Keshikchidag" State historical and cultural reserve, Azerbaijan,Aghstafa district

ÖZET

Qafqaz Albaniyası Azərbaycan ərazisində qurulan ilk dövlətlərdən olmuşdur. Azərbaycan ərazisində zaman-zaman yaradılmış müxtəlif cür unikal memarlıq abidələri zəngin mədəni irsimizi daha da zənginləşdirir. Tarixin sərt sınaqlarından keçərək bu günümüzə gələn nadir memarlıq abidələrinin yaranmasında Qafqaz Albaniyası özünəməxsus yer tutur. Belə memarlıq nümunələrinin qorunub saxlanıldığı ərazilərimizdən biri də Ağstafa rayonunun ərazisindəki Keşikçidağ mağara-məbədlər kompleksidir.

Bizim eradan əvvəl və bizim eranın ilk əsrlərində Qafqaz Albaniyasında günbəz formalı memarlıq abidələrin inşası geniş yayılmışdı. Ceyrançöldə, bölgənin ən hündür yüksəkliyi olan Keşikçidağda ilkin orta əsrlərin sonuna aid edilən və bir-birindən 1500 metr aralıda yerləşən iki məbəd yerləşir. Məbədlərin tavanlarının günbəzvari hörgü ilə qurulması Alban memarlığının izlərini özündə əks etdirir. Bu tipli memarlıq abidərinə Keşikçidağla yanaşı Azərbaycanın Qarabağ, Qazax, Tovuz, Şəmkir və Naxçıvan bölgələrində də rast gəlinir.

"Keşikçidağ" Dövlət tarix-mədəniyyət qoruğu ərazisində dəniz səviyyəsindən 850 metr hündürlükdə yerləşən və VI-VIII əsrlərdə tikildiyi güman edilən Keşikçiqala da Qafqaz Alban memarlığının tərkib hissələrindən hesab edilir. Belə ki, tarixin bu dövründə müdafiə məqsədilə tikilmiş üçmərtəbəli qalalarda mərtəbələrarası tağlardan istifadə edilmişdir. Kərpicdən və yerli gəc ilə hörülmüş tağlar memarlıqda praktik cəhətdən möhkəmliyi təmin etmək məqsədi güdmüşdür.

Qafqaz Albaniyasında IV əsrdə xristianlığın dövlət dininə çevrilməsi nəticəsində ölkə memarlığında da canlanma başladı. Bu incəsənət erkən dövrlərdə təbiət və xarakter baxımından ən çox dini ideyalara əsaslanırdı. Keşikçidağ mağaralar kompleksində yaşayışın izləri daş dövründən başlayaraq tarixin bütün dövlərini özündə əhatə edir və 70-dək təbii, həmçinin süni mağaralar mövcuddur. Bu mağaraların çoxu sıldırım, əlçatmaz qayalıqlarda yerləşmiş və yonma, çapma üsulu ilə yaradılmışdır. Mağaralar çox gözəl memarlıq üslubunda zaman-zaman genişdirilərək Alban kahinlərinin dini inanclarını özündə əks etdirən incəsənət nümunəsidir.

"Keşikçidağ" qoruğunda müxtəlif dövrlərə aid çoxsaylı tarixi, dini, arxeoloji, memarlıq abidələri vardır ki, onların araşdırılması bu ərazinin tarixinin müxtəlif qatlarının öyrənilməsinə böyük töhfə verə bilər. Nəinki Qafqaz Albaniyasına həmçinin tariximizin bütün mərhələlərinə aid memarlıq abidələrini qorumaq və yaşatmaq vacibdir.

Anahtar kelimeler: Yadigar, Qafqaz Albaniyası, Günbəz.

ABSTRACT

Caucasus Albania was one of the first countries established in Azerbaijan. Various unique architectural monuments created on the territory of Azerbaijan enrich our rich cultural heritage. Caucasian Albania has a special place in the creation of unique architectural monuments, which have passed through the hardest tests of history. One of the areas where such examples of architectural are preserved is the Keshikchidagh caves complex in the Aghstafa district.

The construction of dome-shaped architectural monuments in Caucasus Albania was widespread in the BC and the first centuries of our era. There are two temples dating back to the end of the Middle Ages in Jeyranchol, the highest altitude of the region – Keshikchidagh. The ceilings of the temples installation with a dome-shaped masonry work layout reflect the traces of Albanian architecture. This type of architectural monument is found

in the regions of Azerbaijan along with Keshikchidagh, as well as in the Karabakh, Gazakh, Tovuz, Shamkir and Nakhchivan regions.

Keshikchigala, supposed to have been built in the VI-VIII centuries, located at the height of 850 meters above sea level, in the territory of the "Keshikchidagh" State historical and cultural reserve, is also a part of Caucasian Albanian architecture. Thus, in this period of history, in three-storey towers built for protection were used inter-floor arches. Arches made of bricks and local alabaster aims to provide practical consistency in architecture.

As a result of the conversion of Christianity to the state religion in Caucasian Albania in the fourth century, the architecture of the country also began to revive. This art was based on the most religious ideas in terms of nature and character in the early days. The traces of life in the Keshikchidagh caves complex cover all periods of history from the Stone Age and there are up to 70 natural and artificial caves. Most of these caves are located in steepness, inaccessible cliffs, and are created by the method of carved and cutting. The caves are an example of art reflecting the religious beliefs of the Albanian priests that expands from time to time in a beautiful architectural style.

There are numerous historical, religious, archaeological and architectural monuments belong to different times in the Keshikchidagh reserve, which can make a great contribution to the study of various layers of the history of this area. It is important to protect and immortalize architectural monuments belong to not only Caucasian Albania, but also of all stages of our history.

Keywords: Memory, Caucasian Albania, Dome.

THE EFFECT OF THE BORDER GATES OPENED IN CYPRUS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE HIERARCHY OF NEEDS AND THE CONTACT THEORY ON THE CYPRUS PROBLEM

Ramazan SAFA

PHD Student, Adam Mickiewicz University (Poland)

Abstract

In the half century since the collapse of the common Republic of Cyprus based on the equal sovereignty of the Turkish Cypriot and Greek Cypriot communities on 23 December 1963, no results were obtained from the inter-communal negotiations. The first checkpoint between the Turkish Republic of Northern Cyprus and the Republic of Cyprus was opened on 23 April 2003. With the opening of the border gates, the "free movement" was partially realized and the integration of the two societies was aimed.

However, as a side effect of this, the motivation of the Greek Cypriots living under the roof of the Republic of Cyprus, which is already a member of the EU, has been replaced by satisfaction of status quo. Unlike the North, the number of people satisfied with the status quo has increased day by day. The use of time as a trump card and the fact that the status quo did not affect the life of the people in South much strengthened the hand of the Greek side in the negotiations.

In this study, affect of the opening of the border gates in Cyprus has been investigated. As a proposal for the solution of the Cyprus problem, Abraham Maslow's Hierarchy of Needs has been examined in the social dimension, and it has been presented that when used together with Gordon Allport's Contact Theory, the conflicts between the two communities can be resolved. The research sought answers to the following questions:

"Will the priority needs of the society lead to the production of peace indexed policies?", "Did the gates opened in Cyprus give the politicians a chance or time to negotiate in the two regions?", “Does meeting the vital needs of the peoples of Cyprus cause a decrease in their motivation for peace?”.

In the research, first theoretical information about Maslow's Hierarchy of Needs theory, Allport's Social Contact theory and Cyprus problem were collected. Afterwards, it was analyzed with the information collected by different survey companies. One-to-one interviews were conducted and the experiences of members of the press who witnessed different periods were benefited from.

Keywords: Conflict Resolution, Cyprus Dispute, Checkpoints in Cyprus, Human Needs Theory, Contact Theory.

INTRODUCTION

In order to understand the Cyprus problem, which has not been resolved for decades, it is useful to first consider the historical background of the problem. In addition to its political side, the religious and cultural aspects of the Cyprus problem should also be analyzed carefully.

One of the main factors underlying the fact that this problem has not been resolved after decades of negotiations is the fact that the two communities (Greek Cypriots-Turkish Cypriots) do not mutually need each other, and the other one is that the two peoples have not had social contact with each other for many years.

The Greek Cypriot idea of Enosis and the Turkish Cypriots' policies based on trust in Turkey against it, prevented the two peoples from living in peace during the Republic of Cyprus. The lack of social contact after the Republic of Cyprus has deepened the problem. The fact that the two communities focused on different goals in this process prevented them from becoming a nation. In the early stages of the problem, the Turkish Cypriot community and the Greek Cypriot community stood out as the main actors, while Turkey, Greece and England as the guarantor states stood out as other actors. After the admission of the Republic of Cyprus,

dominated by Greek Cypriots, to the European Union (EU), the EU; After the discovery of oil fields in the Eastern Mediterranean, countries such as Russia, the United States of America (USA) and even Egypt and Israel emerged as side actors.

In solving the problem, the two societies acted as if they were trying to facilitate the continuation of the status quo. The status quo is no longer an intolerable situation, and the urgency of negotiations has disappeared. With the opening of the border gates, life continues as usual in any case. While the foreign currency left by the tourists coming to the island via Southern Cyprus contributes to the economy of Northern Cyprus, the citizens of Southern Cyprus can receive most of their living expenses from the Turkish side, since Northern Cyprus is cheaper. The social contact that was aimed with the opening of these gates remained at the point of meeting the economic needs, and could not go further than this, except for limited bi-communal activities. Because; Conflict Resolution can only be successful if it is at the initiative of the peoples. Apart from this, the peace efforts of scientists, politicians or external actors at the desk are destined to remain only as efforts to save the day (Hasgüler, 2004).

As a consequence of the very limited communication between the peoples of Cyprus for many years, the two peoples do not know each other and may view each other as enemies with prejudices. It is obvious that the way to peace passes through the need for each other, contact with each other, getting to know each other, and breaking down prejudices.

AIM OF THE STUDY

The main purpose of this thesis is to examine the effect of the border gates, which were opened in order to increase the cooperation between the Southern Cyprus and Northern Cyprus, within the framework of the "Hierarchy of People's Needs" created by Abraham Maslow and the Contact Theory created by Gordon Allport.

At this point, Contact Theory, of which Gordon Allport is one of the pioneers, will be examined. According to this theory, as individuals from different social groups come into contact with each other, it is possible to realize the erroneous generalizations underlying the prejudice, to discover similarities as well as differences, and to realize that the 'other' group is not as 'bad' and 'homogeneous' as it is thought (Allport, 1956). In this context, the effect of border gates on peace and the solution of the Cyprus problem has been examined.

In this study, first of all, the contact of the parties with each other in the historical process was analyzed. Then, Abraham Maslow's Hierarchy of Needs and Gordon Allport's Contact theory are discussed in conflict resolution. By giving a new perspective to Maslow's pyramid, which deals with the needs of the individual, the pyramid has been reshaped considering the needs of the societies. Elements of the contact theory are examined and it is discussed whether this contact can be achieved with the border gates in Cyprus. In the conclusion part, the steps and policies to be taken on the way to peace are presented.

METHODOLOGY

In the research, first of all, conceptual and theoretical information about Maslow's Hierarchy of Needs theory, Allport's Social Contact theory and the Cyprus problem were collected. Afterwards, it was examined with the information collected by different survey companies. In addition to quantitative research methods, qualitative research techniques were also used in the study. Semi-structured interviews were conducted and the experiences of the press members who witnessed different periods in Cyprus were benefited from. In this context, it has been examined how the border gates affect the desire for peace in the society. The information obtained was compared with the data from the literature review.

The results are discussed in the light of Maslow's Hierarchy of Needs theory and Allport's Social Contact theory. As a result of these investigations, the positive/negative effects of the border gates on the society on peace were determined and examined.

HISTORICAL BACKGROUND

The beginning of the Cyprus problem has been associated by many academics with the initiation of EOKA (Cypriot National Struggle Organization / Ethniki Organosis Kyprion Agoniston) in 1955 (Kızılyürek, 2005) . However, many experts working in the field argue that the beginning of the problem dates back to the 1800s. In some studies, the roots of the problem can be traced back to the Megali Idea map, which was drawn in 1791 and published for the first time in 1796, which placed Cyprus under the rule of the Hellenic Empire. Some authors, on the other hand, see the problem as parallel to the Greek revolt that started in 1821 due to the existence of an uprising plan prepared for the purpose of ENOSIS in Cyprus, and they emphasize that the problem should be addressed from this date on (İsmail, 2000).

Although today the problem is read through the Turkish-Cypriot-Greek-Cypriot conflict, including the island of Cyprus in the map of Megali Idea would certainly pave the way for the conflict of the two peoples living on the island one day. In terms of understanding the roots of the problem well, the period when the Megali Idea map emerged can be accepted as the beginning of the problem.

Although there was no Greek-Turkish conflict that would attract attention during the Ottoman Empire, the first sparks of the problem began to emerge with the administration of the island to the British.

After the British administration, the problem grew day by day and reached the present day. With the establishment of the Republic of Cyprus, the bi-communal republic fell victim to the conflict between the two ethnic groups. After the island was divided into two, efforts for a bi-communal federal solution were inconclusive.

ELEMENTS THAT ERODE THE UNITY OF THE TWO COMMUNITIES

Greek Cypriots and Turkish Cypriots are divided along linguistic, ethnic, cultural and religious lines. Despite four centuries of coexistence and physical intertwining, the two communities remained separate and distinct ethnic groups. The barriers to living and coexistence of both societies under the same state mechanism can be listed as follows:

Ethnicity: Greek Cypriots identify thmeselves with their Hellenic background and Turkish Cypriots stand out with their Turkish identity.

Religion: The Greek Orthodox Church held a dominant position among Greek Cypriots to preserve their religious, ethnic, cultural and political identity. For Greek Cypriots, the church became a symbol of political and ethnic unity. Greek Cypriots political, social, cultural and intellectual life was associated with religious institutions. The majority of Turkish Cypriots belong to the Sunni sect of the Muslim religion. Both organized religions support the national policies of Greece and Turkey, respectively.

Language: Greek Cypriots speak a different dialect of the Greek language on the island, while Turkish Cypriots speak Turkish with some differences than Turkey's Turkish.

Culture: The national and cultural ties of the two Cypriot Ethnic groups with their homeland are further strengthened by the celebration of common national holidays and the use of common symbols. Both communities are heavily influenced by the traditions and institutions of their homeland. Hellenism and Kemalism appear as two opposite views on the island (Mallinson, 2008).

Education: The two communities had separate schools controlled by their respective religious institutions. The teachers were often people from the homelands. Both curricula have long emphasized religion, national heritage, ethnic consciousness and Greek-Turkish rivalry, suspicion, mistrust and hostility. Each community also celebrated national holidays, sang the national anthems of their homeland and used the flag of their homeland (Alçıtepe, 2000).

Traditions: Some common practices were common, but both communities had their own traditions and the two communities were not sufficiently mixed.

Literature: Every society has been influenced by books written with an ultra-nationalistic characters. These were imported from Greece and Turkey and were also widely used in schools.

Identity problem: The absence of the spirit of Cypriot patriotism has widened the gap between the two communities.

Chart 1: How Cypriots Identify themselves (InterPeace, 2011).

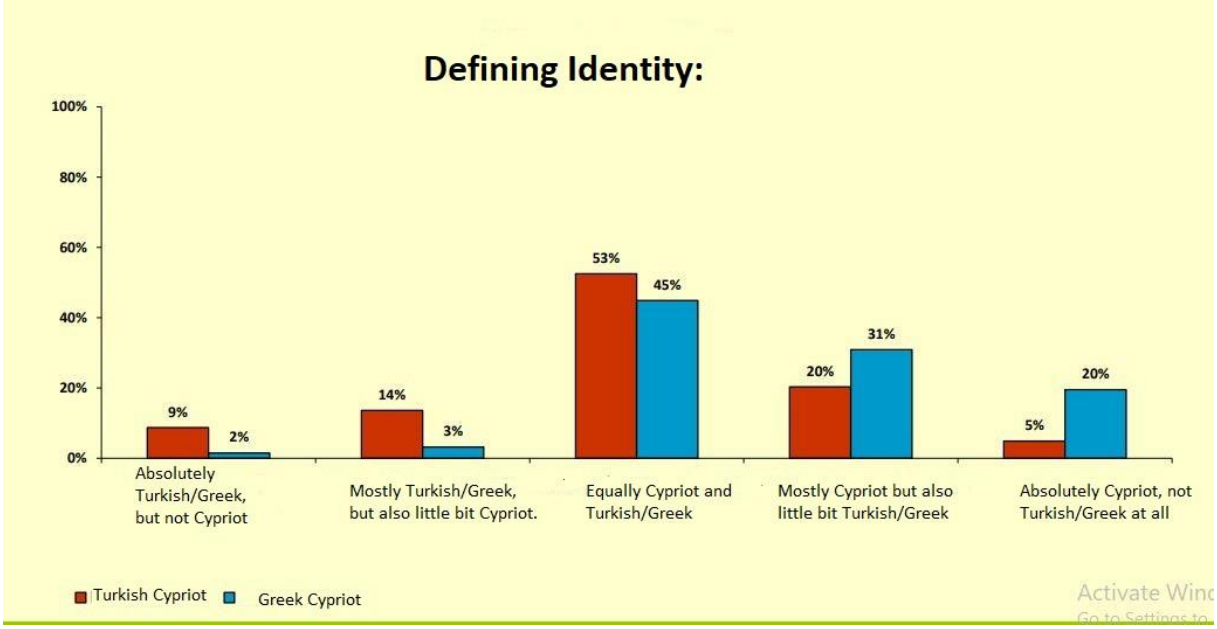

In the Greek Cypriot and Turkish Cypriot community, it is not possible to define oneself as dependent on the island alone. This is also evident in the island-wide survey conducted by the International Peacebuilding Alliance in 2011. "While 5 percent of Turkish Cypriots define themselves as Cypriot regardless of their ethnic identity, it is 20 percent of Greek Cypriots. Both peoples stand out with their ethnic origin and their islander identity" (InterPeace, 2011). As seen in this survey, both Greek Cypriots and Turkish Cypriots most commonly self-identified as Greek Cypriot or Turkish Cypriot rather than more singular ethnic or national identities. In particular, very few Greek Cypriots feel only Greek/Greek. Conversely, Turkish Cypriots mostly focused on Turkish Cypriot identity, while few stated that they felt only as Cypriot.

It is clear that throughout most of Cyprus' history, Greek Cypriots had strong connections with the Hellenic world. However, it is difficult to definitively define a Greek Cypriot in contemporary terms. Even within the Greek Cypriot community, opinion is devoted to the problem of identity. On the one hand, there are Greek Cypriots who consider themselves Greek above all else and attach little importance to their Cypriot identity. These people see themselves as Greeks living on the island of Cyprus. For these people, they are no less Greek than anyone else living in Greece, even if historical circumstances have rejected them as a place in the Greek state. To be precise, the Republic of Cyprus did not have a national anthem even after independence, and the anthems of Greece and Turkey were played instead. Another conclusion that can be drawn at this stage is that the newly formed government of Cyprus did nothing to develop a common Cypriotness. If a country were built on Cypriotism by stripping away from ethnic identity, it could be expected that Cyprus would have internal peace, national identity and belonging (İsmail, 2000).

At the other end of the spectrum are those who prefer to emphasize their Cypriot identity. While these individuals refuse to place a special emphasis on their Greek identity - but few reject it outright - they prefer to see themselves as culturally and historically connected to the island of Cyprus above all else. The primary loyalty of this section belongs to Cyprus. At the other end of the spectrum are those who prefer to emphasize their Cypriot identity. While these individuals refuse to place a special emphasis on their Greek identity - but few reject it outright - they prefer to see themselves as culturally and historically connected to the island of Cyprus above all else. The primary loyalty of these people belongs to Cyprus.

As with Greek Cypriots, there are a number of views on self-identity within the Turkish Cypriot community. Some Turkish Cypriots see themselves as Turks living in Cyprus, while others see themselves primarily as Cypriots. This is often confused with the large number of settlers arriving from mainland Turkey since 1974. However, those who came to the island after the war were generally well integrated with the island and easily adapted to Turkish Cypriot customs and traditions. The identity confusion in Turkish Cypriots is also evident in the settlers.

Just as Turkish Cypriots often accuse Greece of influencing Greek Cypriots, many Greek Cypriots accuse Turkey of having excessive influence over Turkish Cypriots. Although Turkey's economic and cultural influence on the TRNC is an undeniable fact, it would be wrong to assume that Turkish Cypriots have no control over their own affairs. With the election in Turkey in November 2002, the conservative administration came to power. This has caused the Turkish Cypriots, who are a more secular society than Anatolian communities, to be much more willing to reach a solution on the island (Hastürer, 2020).

SOCIAL CONTACT BEFORE SEPERATION

In 1571, with the protection of the Orthodox against Venetian Catholics by the Ottoman Empire, more Muslim Turks started to come to the island. The privileges granted to the Greeks and the Church by the Ottoman Empire prevented any conflict in these periods (Hastürer, 2020). However, this unity of fate was broken with the Greek Cypriots' desire for Enosis. The reason for the conflict-free situation in this period is not the strong relations but the weak political discourse of the Turkish Cypriots and the Greek Cypriots' view of the Turks as a minority. Therefore, they did not perceive them as a threat (Hastürer, 2020).

When the Turkish Cypriots began to appear as an obstacle to the political movement of the Greek Cypriots, the violence started at that time. The political movements that took place here emerged on the basis of ethnicity and a common Cypriot identity did not occur. Until 1963, marriages of people from different communities were not tolerated in terms of both religion and ethnicity. These marriages were so few that they could be counted on fingers, and those who made these marriages were excluded by their own families (Sadıkoğlu, 2020). Although friendships and neighborly relations were developed in this period, there were distinctions such as Greek quarter-Turkish quarter, Greek cafe-Turkish cafe even in bicommunal villages. Especially the places where friendships were formed were smaller village settlements. Even in such relationships, each individual would celebrate their community's holidays separately, performing one community worship in the mosque and the other in the church (Sadıkoğlu, 2020).

Even two ethnic groups living together in the same village began to separate as a result of the violence that developed with the establishment of EOKA (Özgüren, 2020). The 1950s were conflicting, complex years and social contacts were weak. Bilateral contacts did not go well until 1968, but it can be said that it was a relatively comfortable period from 1968 to 1974 (Baturay, 2020). Even though there was a Greek-Turkish split before these violence events, this split did not reach the level to turn itself into violence. Greek Cypriots have never seen Turkish Cypriots as their equals. While a minority saw them as equals, the mainstream believed they were superior to the Turks. There was no sense of common homeland (Özgüren, 2020). Generally, Greek Cypriots were richer and owned land. For this reason, Turkish Cypriots would work on Greek Cypriot lands. The phenomenon of coexistence existed, albeit weakly (Yılancılar, 2020).

During this period, there were distrust-breaking developments on both sides. The Greek Cypriots' desire to establish EOKA and realize Enosis, the Turkish Cypriots' struggle with the EOKA members in the duties assigned by the British soldiers, the oppression and massacres of the EOKA members on the Turkish Cypriots caused both communities to distrust each other in this period. During this period, Greek Cypriots saw Turkish Cypriots as a minority and even Turkish Cypriots who had identity problems accepted themselves as a minority (Hastürer, 2020). The Cyprus Island Turkish Minority Institution (KATAK), which was established in 1943, is the biggest indicator of this. During this period, contacts were made far from equality and a common goal. These contacts are far from positively affecting relations and negotiations.

It can be said that before 1963, even with prejudices, the two societies contacted each other, established friendships and developed relations. However, since this contact is not based on the principle of mutual equality, it is difficult to say that it creates a strong spirit of togetherness. The two societies had entered a period of close relations with each other, including the commercial life. However, even in this period, Greek

Cypriots despised the Turks they worked with (Cemal, 2020). Since the definition of a common homeland was not adopted in this period, the identity of 'Cypriot' was left in the background, and both communities defined themselves mostly through their ethnic origins. After 1963, social contacts in Cyprus were completely broken. It was a period when the contacts between Turks and Greeks were at their weakest. The fact that thousands of Turkish Cypriots had to leave their villages and homes as a result of the inter-communal conflicts that started with the 'Bloody Christmas' on 21 December 1963 reduced the contact between the two communities to zero (Cemal, 2020). During this period, when the cantons were created for the first time on the island, the Turkish people in mixed and small villages had to migrate to safer areas, and as a society, they took refuge in 3 and a half percent of the island's land.

SOCIAL CONTACT AFTER SEPERATION

On July 15, 1974, with the cooperation of Greek officers and EOKA B, a coup was carried out against the President of Cyprus, Archbishop Makarios. Then, 5 days later, Turkey, as a guarantor country, landed soldiers on the island (Hawkins, 1974). After this intervention, which was carried out to protect the Turks on the island, the contacts between the two communities were broken and the limited contact was established through the UN Peacekeeping Force.

During this period, some contacts were made between journalist organizations, albeit very few. For example, the delegation of the Cyprus Turkish Journalists Association held meetings with the Greek Cypriot Journalists Union at Ledra Palace, and even joint statements were published (Cemal, 2020). In those days, journalists from both sides could cross the border for bi-communal events with a special permission. However, apart from such official contacts, close contact between the two communities has not been possible. With the Green Line drawn between the two communities after 1974, the two communities entered a long period of no contact. From the 1974 intervention until the doors opened in April 2003, social contact decreased to almost zero. The two societies lived different lives, and the dynamic structure of the culture caused the two societies to separate even more.

With the winds of peace blowing on the island in 2003, the border gates started to be opened mutually. With the opening of the border gates between the two communities on April 23, 2003, cooperation in various fields started to gain momentum again, especially with mutual crossings, individual bilateral interactions also gained momentum. Many friendships have been established between the two communities. In this period, although ELAM, the far right party in South Cyprus, opposes racist behaviors and even advocates closing the border gates, contacts between various professional groups as well as individuals continue (Cemal, 2020). In Southern Cyprus, some fanatic groups, especially ELAM, carried out some racist attacks against Turkish Cypriots. The vehicles of some Turkish Cypriots going to Southern Cyprus were damaged, some people were beaten. One of the most obvious examples of such incidents took place in 2014, in Southern Cyprus, ELAM organization attacked former TRNC President Mehmet Ali Talat, who went to Limassol to give a conference (Baturay, 2020).

Such racist attacks and actions cause both Turkish Cypriots to be afraid of going south, and Greek Cypriots to be hesitant to come to the north with the thought that "there may be retaliation", and bilateral contacts are interrupted. In Northern Cyprus, on the other hand, racist attacks are not carried out against those who come from the Greek side. Such events do not occur very often in the North.

As a result, during the period from 1974 to 2003, the contact of the two communities with each other decreased to almost zero, and the two communities became forgetful of each other. In this period, the bi-communal activities organized by the UN were very limited, and they were far from bringing the two communities closer to each other. The problem has deepened its roots day by day and nationalist arguments have formed the mainstream on both sides. Both peoples lived their lives without needing each other, without contact with each other. Although the contacts increased with the opening of the gates in 2003, satisfactory results could not be obtained regarding the positivity of the contact. Due to the ongoing tensions, conflicts, strict attitudes of the administrations, and the closed gates for many years, the contacts could not be at the desired level.

CONTACT THEORY

Communication between the two groups is at the forefront of the issues that need to be focused on in the ethnic conflict of the two communities in Cyprus, which have a mutual and complex relationship.

In such complex conflicts, "Contact Theory" (Allport, 1954) comes to the fore to reach a solution. Contact Theory has been described in criminology, psychology, and sociology as one of the best ways to improve relationships between groups experiencing conflict. The predecessors of Allport's theory state that, under appropriate conditions, interpersonal contact is one of the most effective ways to reduce prejudice between majority and minority group members. If one has the chance to communicate with others, they can understand and appreciate different views, including lifestyles. Prejudice should diminish as a result of new appreciation and understanding. According to Contact Theory, contact cannot ameliorate conflict when it creates anxiety for those involved. The contact situations need to be long enough to allow this anxiety to subside and the conflicting group members to feel comfortable with one another. To achieve beneficial effects, the situation must contain positive contact. Some of the criteria for achieving positive contact are as follows:

Equal status: Both groups should engage equally. Members of the group should have similar backgrounds, qualifications and characteristics. Differences in academic qualifications, wealth, skills or experience should be minimized if they affect perceptions of prestige and rank in the group.

Common goals: Both groups should work on a problem/task and share it as a common goal.

Intergroup cooperation: Both groups should work together without competing for their common goals.

Supported by authorities, by law: Both groups must accept an authority that promotes contact and interactions between groups.

Personal interaction: The contact situation should include informal, personal interaction with outgroup members. Members of conflicting groups should mingle with each other. Without this criterion, they learn very little about each other and friendships between groups do not occur.

Increasing contact between Greek Cypriots and Turkish Cypriots will also pave the way for them to weaken negative stereotypes and reduce their mutual dislike, thereby improving intergroup relations. In societies with a long history of injustice and conflict, it is a question mark how conditions such as "equality of status" can be created (Don Foster, 1986).

It is obvious that the Contact Theory alone will not be sufficient to resolve a complex and ramified conflict such as the Cyprus Problem. One of the biggest reasons for the limited contact here is the limited need of the two communities for each other. At this point, we come across Abraham Maslow's Hierarchy of Needs Theory.

Chart 2: Mutual Contact (World Bank)

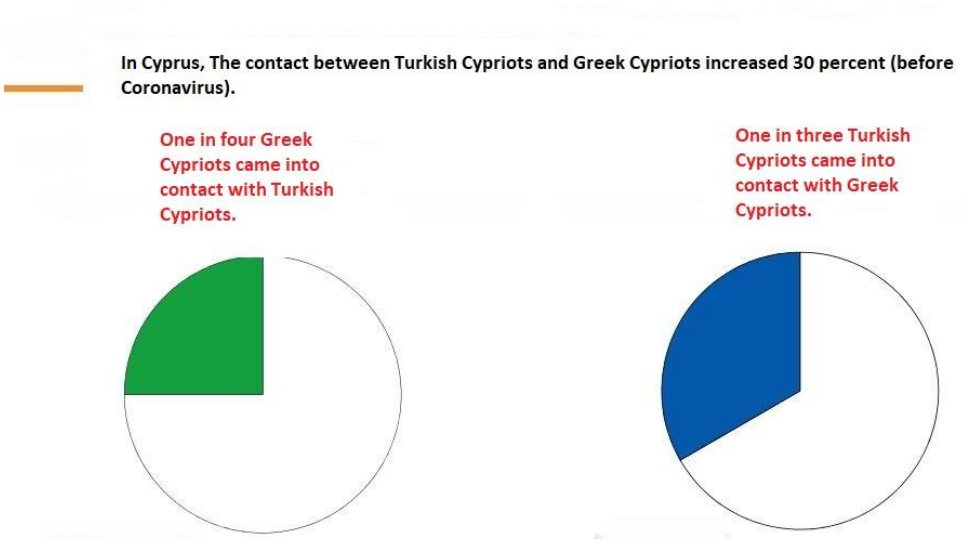

Although mutual contact has increased with the opening of the border gates, there are still question marks about the positive contact. In the survey studies conducted by the World Bank in 2020, it was determined that 1 out of every four Greek Cypriots and 1 out of every 3 Turkish Cypriots had contact with the other party in some way (World Bank, 2020). One of the most important ways to ensure mutual trust is to increase personal contact. As this contact increases in both quantity and quality, both parties will trust each other more. The dilemma here is that mutual distrust negatively affects the quantity and quality of contact.

One of the reasons why social contact cannot be achieved in a positive way is the fact that the two sides have not had common goals throughout history. After 1974, the two states pursued their own policies separately, and they never had common goals. While Turkish Cypriots were trying to be recognized as a country, Greek Cypriots did not include Turkish Cypriots in their efforts to enter the EU with the Republic of Cyprus they actually hold. In terms of intergroup cooperation, Turkish Cypriots worked under the property-rich Greek Cypriots, the two groups were partners in the same unions-unions, but this did not create a tangible spirit of togetherness. On the issue of hydrocarbons and, finally, during the coronavirus epidemic, both groups carried out their own policies to the exclusion of each other. They did not choose to fight the common enemy or share wealth by cooperating with a common policy.

Chart 3: The need for security during contact (World Bank)

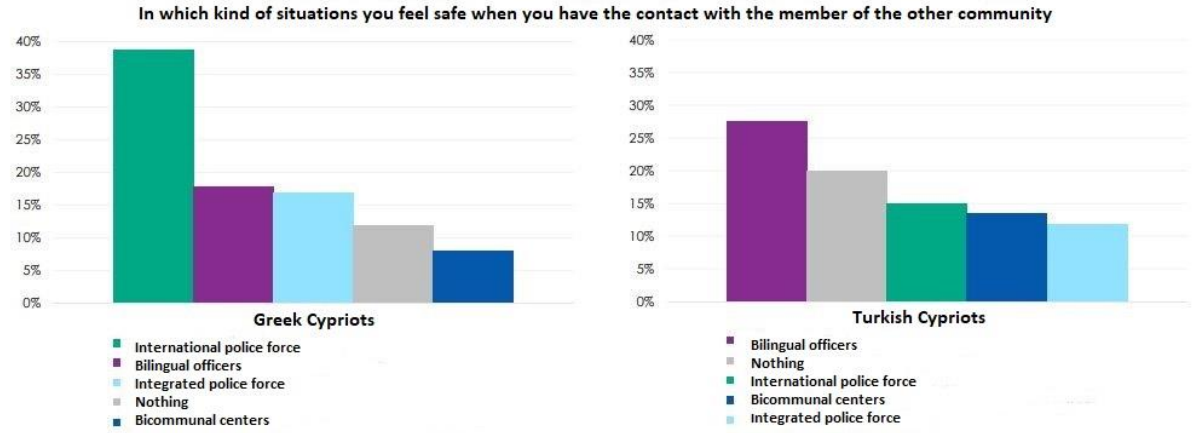

There is a desire on both sides for the contact to be more positive and peace-building. Especially the language barrier is among the factors that make the relationship difficult for both groups. With the elimination of the communication problem, more positive contacts are likely to occur. At this point, greater participation of civil society in the Cyprus peace process is a situation demanded by both sides (World Bank, 2020).

HIERARCHY OF NEEDS

Hierarchy of Needs Theory, whose foundations were laid by Abraham Maslow, has an important place among motivation theories. According to this theory, motivation of people is a process directly proportional to the needs of the individual. Maslow has grouped these needs of individuals in a certain hierarchy (Cüceloğlu, 2007).

According to Maslow's theory, people's needs are unlimited, and after a person fulfills one need, another need arises. In the process of meeting a need, it is not possible to be completely satisfied. Meanwhile, the unmet need is a great source of motivation for the person, it motivates the individual and shows great interest in what the individual has not yet achieved. However, after the need is met, motivation for this need loses its decisive effect on behaviors (Maslow, 1943).

Chart 4: Maslow's Hierarchy of Needs

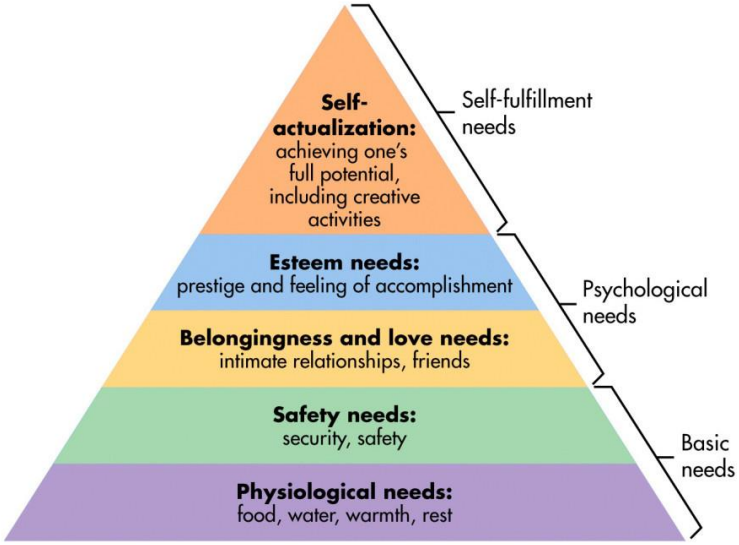

Maslow argues that the satisfaction and fulfillment of some needs is more important than other needs. Accordingly, individuals first try to meet their strongest and most important needs, and then they put their other needs on their agenda (Koçel, 2020).

HIERARCHY OF NEEDS IN CONFLICT RESOLUTION

Abraham Maslow focused on the needs of the individual, the satisfaction of the individual, and the psychology of the individual. Maslow's pyramid, which is shaped according to the needs of individuals, can actually be shaped according to the needs of societies. Just as every individual has needs, societies and states also have needs. Society cannot coexist without meeting these needs. Some of the needs of the societies are also prioritized, and they need to meet these priority needs before moving on to the needs on the top of the pyramid. Maslow's theory also provides a framework for the resolution of international conflicts. For the resolution of an inter-communal conflict, the following question should be asked: Do these two societies need each other? Why should they make sacrifices on the way to a solution? While mutual need and high and positive contact will ensure that the two communities are more successful on the road to peace, it will ensure that peace prevails not only on paper but also in social life.

Chart 5: The Society Dimension of the Hierarchy of Needs

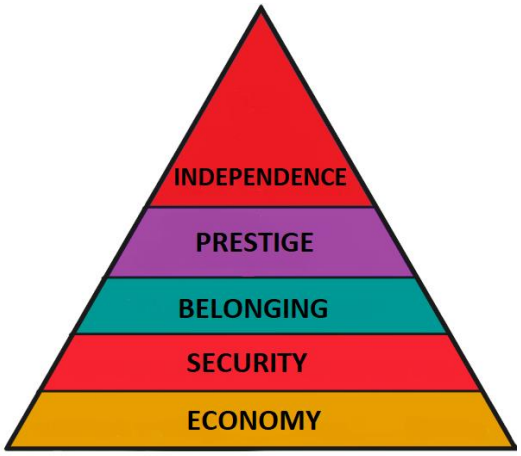

The rise of a society to a higher level in Maslow's hierarchy indicates greater improvement in social well-being. This lowers the threshold of altruism towards the other community with which it is in conflict.

The first category of Maslow's hierarchy of needs is Basic Needs. The first need of a society in general is the economy. The instinct of survival comes to the fore at this point. Meeting the vital needs of people for their biological survival becomes easier with the development of the economy.

When the individuals in the society meet their economical needs, we face the need for security. The need of the society to feel safe can be explained with confidence in the military power and in the economy. The need for security is met when individuals in the society are protected from all kinds of dangers, are safe, protected and reach a peaceful life. There may be different ways of making individuals in a community feel safe and protected. One way to do this is to strengthen the community's military, while another way is to create political stability. Democracy in this context represents another way that can help build security in a given society. Because there is a widespread belief that democracy promotes justice. With this in mind, individuals feel more secure in politically democratic environments. Another way for individuals to feel safe is to ensure the functioning of public and private institutions. In particular, the permanent employment provides confidence in the institutions of the society, and with this, individuals are convinced that their future is guaranteed. As a result, the features that contribute to the security needs of individuals in a society stand out as factors such as a strong army, political stability, democracy, and institutionalization.

When society starts to feel safe, another need arises. This category of need, Belonging, can be explained as individuals' feeling of belonging to their community and its institutions, when considered in the social dimension. Respecting the institutions in the society in which the individual lives, taking an active role in the elections, and establishing a bond between himself and the society in which he lives freely are the indicators that this need is met. In this way, a common culture, understanding and perspective of the society is formed over time. As the individual feels himself belonging to the society he lives in, he recreates the characteristic features of the society.

With the fulfillment of this need, another need emerges, Prestige. However, what is meant by respectability here is the recognition of society by other societies in equal status, respect for their freedoms, and recognition of the right to determine their own future. At this point, the society has to get the approval of other societies. Situations such as the fact that states know each other and that every state is equal in a hierarchical order show that this need is met to some extent.

In order for a society to create its own state, it must pass through these four stages. The society should be able to meet its own vital needs, ensure the safety of each individual it contains, feel that they belong to that community and with international recognition, the society will meet their needs enough to establish its own state.

At the top of the social dimension of hierarchy of needs, the concept of complete independence for a society comes to the fore. In today's world order, no country can survive independently of each other. However, when decisions are made free from external factors, a society reaches full independence. So much so that full independence, like self-actualization, does not stand out as a need that can hardly be met in the globalizing world.

The Greek Cypriot community did not need the Turkish Cypriots neither in its struggle against the British rule nor afterwards, but on the contrary, it saw the Turkish Cypriots as a lower class-minority on the island. The two societies, which could not meet around a common ideal, did not choose to make a unity of destiny in order to realize their ideals. With the 1974 intervention and the establishment of the TRNC, the two societies lived separate lives and achieved different goals. On the way to these goals, they never felt a need for each other. In bi-communal events, the Greek Cypriot side has always been weak in terms of participation, and consensus or cooperation could not spread to large masses (Baturay, 2020). One reason for this is that there is no need for Turkish Cypriots in the future plans of the Greek Cypriot community.

Chart 6: Voting Trends (InterPeace)

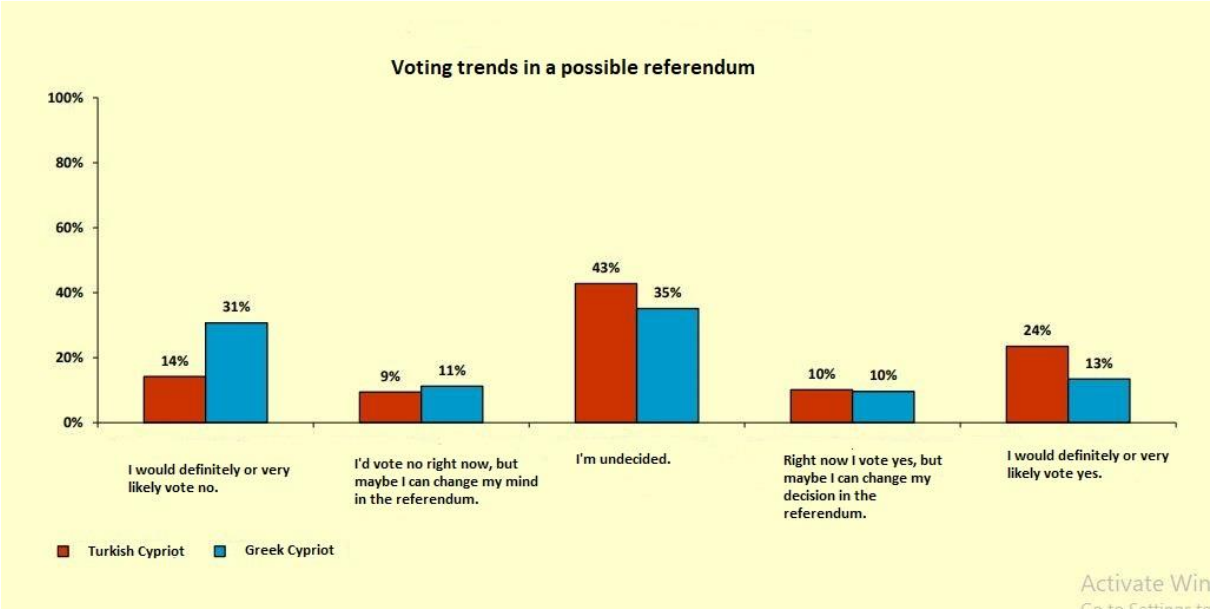

According to the International Peacebuilding Alliance survey, 42 percent of Greek Cypriots said they would likely or definitely vote against a referendum, compared to 23 percent for Turkish Cypriots. Considering that Greek Cypriots' needs are met more than Turkish Cypriots, Greek Cypriots' opposition to peace gains meaning. Greek Cypriots are less willing for peace as they are represented in the international arena with their own state and meet their social needs by maintaining their existence as an independent society. On the other hand, the Turkish Cypriot people, who have been living under the ongoing ignorance, embargoes and isolation for decades, are more inclined towards peace.

CONCLUSION

The Cyprus problem is one of the problems that have been waiting to be solved for a long time in international conflict resolution. After a painful past and a long period of no contact, the two communities started to get to know each other again as of 2003. Traces of the past are still fresh in both societies. There was mutual distrust in both communities. Thanks to the 9 border gates opened since 2003, mutual crossings were ensured, and especially the younger generation found a way to communicate with each other.

In order not to miss new opportunities in negotiation processes, both parties need each other or this need should be created by third parties. The two communities must be reminded by a third hand that they need each other. This state of need will lead the leaders to display more generous attitudes at the negotiating table, but even if this alone results in a paper peace, it cannot make the two peoples who have lived so far from each other for 50 years welcome the idea of coexistence. An agreement reached in this way is doomed to defeat in a referendum. In this negotiation process, the contact of the two communities with each other should be maximized and prejudices about each other should be eliminated. Real peace can only be achieved with the demand and will of the peoples. Positive peace will come through increased bi-communal activities, cooperation, partnership and communication.

In order for both mutual need and sufficient contact to be used positively on the road to peace, community leaders must be both brave and freed from their ideological burdens. It is necessary to stop planting these seeds of hatred in education, social life and official institutions and take unifying steps. However, today, both societies do not focus on a common goal and avoid cooperation while trying to cope with their own problems.

REFERENCES

Alçıtepe, M. A. (2000). İngiliz Sömürge Yönetimine Karşı Kıbrıs Türkleri'nin Milli Eğitim Alanında Verdikleri Mücadele Üzerine Bir Çalışma. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, (s. 380). Gazi Mağusa.

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge: MA: Perseus Books.

Baturay, A. (2020, 05 07). Semi-structured oral interview. (İnterviewed by R. SAFA)

Bozkurt, İ. (2001). Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış. E. E. İrfan Kaya Güler içinde, *Avrupa Birliği Kıskacında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)* (s. 14). Ankara : HD Yayıncılık.

Cemal, A. (2020 , 05 07). Semi-structured oral interview. (interviewed by R. SAFA)

Cüceloğlu, D. (2007). *İnsan ve Davranışı/Psikolojinin Temel Kavramları.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Don Foster, G. F. (1986). C*ontact in a 'non-contact' society: The case of South Africa*. Basil Blackwell.

World Bank. (2020, 02 01). *The Pulse of Reunification Opportunities For Contact.* abbilgi.eu: taken from https://www.abbilgi.eu/en/eu-funded-project-publications.html

Hasgüler, M. (2004). *Coğrafyasına Teslim Olan Ada Kıbrıs* (1. b.). İstanbul: Anka Yayınları.

Hasgüler, M. (2018). *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü.* İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtım.

Hastürer, H. (2020, 05 06). Semi-structured oral interview. (İnterviewed by R. SAFA)

Hawkins, F. (1974, Temmuz 20). Cyprus Take-Over: A Day-by-day Account. *New York Times*,.

InterPeace. (2011). *Toplumlar Arası Görüşmelerde Farklılıkları Gidermek: Kıbrıs'ta ada çapında bir kamuoyu çalışması.* Lefkoşa: International Peace Building Alliance.

İsmail, S. (2000). *Kıbrıs Sorununun Kökleri.* İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.

Kızılyürek, N. (2005). *Doğmamış Bir Devletin Tarihi.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Koçel, T. (2020). *İşletme Yöneticiliği.* İstanbul: BETA Basım Yayım.

Mallinson, W. (2008). *Cyprus: A Modern History*. Londra: I. B. Tauris.

Maslow, A. (1943). A Theory of Motivation. *Psycological Review*, 370-396.

Özgüren, İ. (2020, 05 04). Semi-structured oral interview. (İnterviewed by R. SAFA)

Research and Dialogue For a Sustainable Future. (2011, 05 01). *Toplumlar Arası Görüşmelerde Farklılıkları Gidermek: Kıbrıs'ta ada çapında bir kamu oyu çalışması.* https://www.scoreforpeace.org/: Taken from https://www.scoreforpeace.org/publications/?country_id=1&type_id=&lang=tk&submit=Filter

Sadıkoğlu, S. (2020, 05 06). Semi-structured oral interview. (İnterviewed by R. SAFA)

World Bank. (2020, 02 01). *The Pulse of Reunification Opportunities For Contact.* abbilgi.eu: taken from https://www.abbilgi.eu/en/eu-funded-project-publications.html

Yılancılar, Ö. (2020, 05 04). Semi-structured oral interview. (İnterviewed by R. SAFA)

MUSLIM WOMEN AND ISLAM IDENTITY IN INDIAN CONTEMPORARY CINEMA: LOOKING THROUGH THE LENS OF TOKENISM AND TYPECASTING

Dr. Sharmila Kayal[a] , Ms. Noveena Chakravorty[b,] Ms. Swati Agarwal[c]

Designation- [a] Associate Professor, [b,c] Assistant Professor

Affiliation- Adamas University, School of Media & Communication, Kolkata, India.

Abstract

Background- The country of India uniquely diversified with heterogenous social structure which also embedded with multi culturalism, multi religious with varied ethnicity. The stratification of religious hegemony with hedonism often been reflected through the narratives in the form of cinema. Surprisingly by outlining the multifaceted process of reception, this present study explores to understand the role of cinema in constructing the images of Muslim women and the identity created or formed which contemplates prospects for movement, activity, transnational egalitarianist dialogue with discourse.

Aim-The present research examines the contemporary cinema through the lens of typecasting and tokenism. It also undertakes the receptivity of audiences in order to decipher the Muslim women portrayal and their identity in Indian contemporary cinema.

Materials and Methods- The cinema includes mainstream cinema (popular Hindi) along with regional (Bengali movies) one as a construct for developing the ideation on being represented. The ideology propagated through this cinema has been analyzes through discourse analysis research method. From the period 1980's to new millennium been taken for this present study.

Results- '*Zubeidaa*' (2001, Hindi movie) directed by Shyam Benegal based on the life of a yester year actor, this movie highlights the portrayal of Muslim actors' life in various dimension. '*Raazi*' (2018) and '*Gully Boy*' (2019) both the films portrayed Muslim women in different aspects.

Conclusion- Hindi Movies (Bollywood) and regional Bangla cinema both have tried and depicted Muslim Women in critical lens, these films have tried representation of marginalized community often in mis represented and mostly in stereotypical way.

Keywords- Islam Identity, Muslim Women, Indian Cinema, Tokenism, Typecasting, Stereotyping, Transnational Narratives, Discourse & Dialogue, Representation

GLOBALIZATION AND RELIGION IN AFRICA: THE QUIET STRUGGLE

Prisca Abiye Gobo (Ph.D) and Horace, Obed Naboth

University of Port Harcourt

Abstract

The globalized world which has garnered renewed attention among scholars prizes change over continuity and action over reflection. As such, history may be valued less, but in fact, it is needed more. History provides the context needed to understand and analyze the startingly rapid changes occasioned by globalisation. This article therefore interrogates globalisation as it affects religion in Africa and by extension tradition since African tradition is rooted in religion. The article examines the impact of globalisation on African religion as societies became increasingly interconnected just as people and ideas moved freely among regions and continents. These impacts are multifaceted and require careful scrutiny. The need for an inter-disciplinary approach to this study cannot be overemphasized as this will be utilized to give depth to this historical analysis. The article concludes by revealing the quiet struggle and acknowledging that the struggle, rather than being a mere reflection of existing social order, can actually re-invent and sustain the African society if properly managed.

Keywords: Globalisation, Religion, Africa.

Introduction

Globalisation is the process of interaction and integration among people, companies, and governments worldwide which was accelerated in the 18th century due to advances in transportation and communication technology.

This article aims to discuss the concept of globalisation and religion in the international arena, focusing on the implications, effects, impact and the quiet struggle on the African continent. The term globalisation means different things to different people. Some scholars define it as the movement of people, language, ideas, and products around the world. Others see it as the dominance of multilateral corporations and the destruction of cultural identities (Ibrahim, 2013). According to Precious, globalisation is the international, socio-politico-economic and cultural permeation process facilitated by policies of government, private corporations, international agencies and civil society organizations (Milkail and Abdullah, 2017). Indeed this indicates that globalization creates a strong link and interconnectedness within international agencies, communities and associations that vindicate harmony and inter-alia relations in public policies and private sector management within the global arena. In fact, it consolidates uniformity in governing the international community.

Religion on the other hand is a faith and practices involving the relationship between mankind and what it regards as sacred. Religion and globalisation might seem like equally ineffable concepts. Yet, the concept of religion has existed far longer than globalisation. Religion has long been a driving force in the process of globalisation. Reza Aslem posits that no single force can be said to have had a greater impact on propelling globalisation forward than religion which has always sought to spread its message (Herrington, 2013). This article will discuss the meaning of globalisation and religion, the effects of globalisation and religion in the politics of African states and the world, the impact of globalisation and religion on African Traditional Religion (ATR) and culture, recommendations and conclusion based on verifiable facts.

The article provides a useful appraisal of the struggle between globalisation and religion in Africa forming part of the historic record of this subject. History always has more than one lesson to teach and some lessons are more convenient than others. Thus, this article is a contribution to the study of globalisation and will hopefully give us useful historical lessons.

Definition and Clarification of Concepts

Religion

Scholars find it difficult to frame a definition of religion that is all inclusive of every religion past and present. Many believe that the idea of the supernatural is universal to religion and should therefore be part of its definition. In fact, arguments over the definition of religion consumed sociologists, anthropologists, and scholars of religious studies throughout much of the 20th century. Attempting to define religion may still be a useful epistemological exercise, but the fact that this debate persist today may demonstrate that it is largely unresolvable (Herrington, 2013).

No simple definition can describe the numerous religions in the world. For many people, religion is an organized system of beliefs, ceremonies, practices, and worship that center on one supreme God, or a Deity. But for the African specifically, religion is the thread that holds everything together and gives it meaning.

Religion is a faith and practices involving the relationship between mankind and what it regards as sacred. Religion almost always includes the belief in the supernatural and a code of ethical behaviour. Scholars are confronted with the problem and difficulty of giving an all- inclusive definition of religion. Nevertheless, Harrington (2013) posits that by borrowing from the core ontological and epistemological tenets of reflexivity and subjectivism respectively, one can bypass this problem (albeit in a limited fashion as this approach may make it too difficult to operationalize the concept of religion). Despite the controversy surrounding the definition of religion, it can be defined as an organized system, practices of beliefs, ceremonies, and rules designed or used to worship a deity, God, gods or a group of gods. Religion was a very powerful tool of social cohesion in Africa and it was the invisible tread that ran through the very fabric of society. Therefore, Africans were deeply religious and everything had religious undertone. They practiced African Traditional Religion (ATR) which formed the foundation of the African society. As Christianity and Islam entered sub-Saharan Africa, they drew their converts from the adherents of the ATR. Their success in winning converts greatly depended on the ethos of ATR, the live-and-let-live ethos that the various local cult practices have fostered as cultural traits in most African communities (Wariboko, 2019).

Globalisation

Definition of the term 'globalisation' is debatable among scholars of various disciplines. Many scholars put forward their definitions with different emphasis on the multifaceted aspects of the term-economic, political, cultural or ideological. Unlike religion, enough confusion exists around the concept of globalisation, so much so that it is necessary to elucidate this problematic phenomenon by tackling its own definitional dilemmas. Like religion, globalisation is a challenging concept to define, not least because the dominant reasoning on the subject suggests that it is above all, an economic process. For example, the United Nations Economic and Social Commission for Western Asia (UNESCWA), describes it as the economic phenomenon responsible for reducing barriers to 'the flow of goods, capital services and the movement of labour (Herrignton, 2013). Globalisation is the coming and working together of groups, organizations and countries in economic, social, political, cultural, and scientific aspects or any other chosen fields of human endeavour, in order to multiply their effectiveness (Anyanwu, 2002).

The first definition portrayed globalisation on economic aspects of human relationship but the second extends to other aspects of human endeavours. According to Offiong (2001), globalisation emphasises the 'multiplicity of linkages and interconnectedness' that surpasses the nation-states, which together constitute the modern world system. It sets up a process through which events, decisions, and activities in one part of the globe can and do have great consequences for individuals and communities in every distant parts of the world. The idea of globalisation rests on the need for connectivity, inter-dependence and interactions, on a global, common and fast level (Anyanwu, 2000). Steger's illustration of the ancient Buddhist parable of the blind scholars and their encounter with the elephant might be helpful to highlight the debate. He said:

> Like the blind men in the parable, each globalisation researcher is partly right by correctly identifying one important dimension of the phenomenon in question. However, their collective mistake lies in their dogmatic attempts to reduce such a complex phenomenon

> as globalisation to a single domain that corresponds to their own expertise (Kadir and Maufur, 2011).

Defining this ubiquitous force in purely economic terms dimes an unfinished portrait incapable of illustrating the true scope and magnitude of globalisation, this essentially renders the economic-centric approach inadequate. After all, globalisation may involve the movement and flow of capital, goods, and technology, but it also involves the flow of people, ideas, knowledge, and culture. Of course, major businesses, financial forms, and multinational corporations may be a driving force behind modern globalisation, but as Susanne Rudoph contends, religious actors 'are among the oldest of the transnationals'. She maintains that Sufis, Catholics, Buddhists, to name a few, have each 'carried word and praxis across vast spaces before those places became nation-states or even states'. Thus, religious actors have been vital to the history of globalisation. Yet, the economic approach to defining globalisation observes this reality by insinuating that globalisation is an exclusively modern phenomenon. Consequently, before this concept can be properly defined it is essential to ask, when did globalisation begin? Therefore, to attempt a definition, some researchers turn first to Friedman, a leading figure in the study of globalisation. In the Lexus and Olive Tree he argues that globalisation, in its current incarnation, is a neoteric construction, the systematic realization of the early 1990 victory of capitalism over communism. Historically, Friedman only recognizes one other such period of international integration as worthy of the 'globalisation' label. In his view, what might be dubbed 'Globalisation Round 1' only lasted from the mid-1800s to the late 1920s, ultimately ending due to the disruptive influence of the Great Depression. Subsequently, the global trifurcation of the Cold War, Friedman maintains created a show, 'divided-up, chopped-up place' where virtually every country in the world fell into disconnected communist, capitalist, and neutral camps. Therefore, the resumption of 'Globalisation- Round 11', in Friedman's parlance, did not occur until the Cold War ended.

Globalisation 'in its modern sense, is a set of dimensions rather than a single process (Kadir and Maufur). Williams A. Stahl, for example, identifies its five dimensions that include revolution in communication and transportation technology, politics and military, economic, environment, religion and culture. The inventions of mass air travel, cable and satellite TV, cellular telephones, computers, and the internet in the 1980s and 1990s has made technologies in communication and transportation become truly revolutionary. The political and military dimension of globalisation began with the fall of the Soviet Union and the end of the Cold War, leading to what people believe as the US hegemony. The globalisation of economies began with the rise of transnational corporations and infrastructure such as the International Monetary Fund and the World Bank established by Bretton Woods Agreement in 1944. The environmental dimension of globalisation reflects on the fact that population growth and rapid development of technologies and industries have raised some acute environmental crisis. The last dimension of globalisation is religion and culture which Stahl said that though mostly felt and experienced by most people, analysts commonly neglected this last dimension.

Herrington (2013) contends that definitions of globalisation are legion, even if some are inadequate. Yet, in a piecemeal fashion, each of them can help glean the full scope of the phenomenon: globalisation is a process increasing the political, economic, technological, social, cultural, and ideational interdependence of states and non-state actors, including individuals. From its inception to the present, it has not only involved the transnational spread and blending of capital, technology, commodities, textiles, manufactured products, people, plants, animals, germs and diseases, but also ideas, cultures, and religions. Ultimately, by moving away from an economic-centered definition of globalisation, and by extension a view of globalisation limited to the modern era, the agency of non-economic actors in the process can properly be educated. Even those who value an economic-centered approach to gobalisation must admit though, that historically, religion has played a pivotal role as an agent in this process. Indeed, religion and trade were intimately linked along the Silk Road, for example, where both were important globalizing forces. Also in Africa, religion played a very significant role during the colonial period.

Impact of Globalisation on Religion in the World.

Every society has its own rules and norms about how people should behave and what is expected of them. Moreover, these rules change over time especially in a globalized world like ours. Religion and globalisation persistently engage in a flexible relationship in which the former relies on the latter in order to thrive and flourish while at the same time challenging its (globalisation) hybridizing effects. Globalisation, due to the

advent of communication and transportation technology and the roles played by the media, has contributed to the deterritorialisation and the blurring of geographical spaces and boundaries. Thus, has resulted apparently in making the world a small village where people, cultures, and identities come in daily face-to-face contact with each other (El-Azzouzi, 2013).

Religion and globalisation have always shared a relationship of struggle and conflict (GKT, 2016). Globalisation has generally been linked with economic and political interdependence which ultimately has brought people closer to the extent that events in one part of the world have ripple effect on other parts of the world. It has shifted the cultures of the world leading to a global culture, a common minimum which is accepted by all. Undoubtedly, religion is not immune to this phenomenon and the burgeoning effects therein. However, religions still have their respective homes in specific territorial spaces where they originally appeared and where their respective shrines exist. The inner nature of religions and the world prompts it to spread throughout all the world's geographical spaces, in order to emerge and spread, therefore, religions make good use of the technologies of globalisation. Having geographical boundaries and frontiers blurred and dissolved, religions find it easy to spread and reach every part of the world (El-Azzouzi, 2013). In the words of James Kurth (Radhakrishnan, 2004), 'globalisation is often described a process, steadily processing over time, pervasively spreading over space, and clearly inevitable in its development'. But globalisation is also a revolution, one of the most profound revolutions the world has ever known. Indeed, globalisation is the first truly world revolution. All revolutions disrupt the traditions and customs of the people. Indeed, they threaten a people's very security, safety, and even identity. The world revolution inspired by globalisation in some measure, threaten the security of every people on the globe. Therein lies the quiet struggle.

Globalisation brings a culture of pluralism, meaning religions 'with overlapping but distinctive ethics and interests' interact with one another. Essentially, the world's leading religious traditions namely Hinduism, Buddhism, Judaism, Christianity, and Islam teaches values such as human dignity, equality, freedom, peace, and solidarity. More specifically, religions maintain the Golden Rule; what you do not wish done to you, do not do to others. Therefore, through such religious values, gloalisation engender such areas like politics, economy and society (Golebiewski, 2014). Again, globalisation has been said to lead to the weakening of the policy autonomy of countries, thereby increasing their vulnerabilities. Moreover, there is the fear that with intensive globalisation, the state may wither away (Njoku and Abaneme, 2002).

Globalisation has played a tremendous role in providing the content for the current considerable revival and the resurgence of religion. Today, most religions are not relegated to the few countries where they began. Religion has, in fact, spread and scattered on a global scale. Thanks to globalisation, religion has found a fertile milieu to spread and thrive (El-Azzouzi, 2013). According to Jan Aart Scholte (El-Azzouzi, 2013), 'accelerated globalisation of recent times has enabled co-religionists across the planet to have greater direct contact with one another. Global communications, global organisations, global finance and the like have allowed ideas of the Transworld Umma of Muslims and the Universal Christian Church to be given concrete shape as never before. Religious communities such as the Roman Catholic Church, the World Council of Churches, and the Jewish Diaspora also take part in international affairs. For instance, they have taken part in events such as the Jubilee 2000, an international effort advocating for cancelling Third World debt by the year 2000, and the World Faiths Development Dialogue, an effort of International Faith Leaders along with World Bank to support development agendas corresponding to the UN's Millennium Development Goals (MDG). Furhermore, religious organisations have, themselves, been involved in inter religious dialogue. The parliament of the world's religion of 1993, first conveyed during the 1893 Chicago World Exhibit, brought the world's diverse faith traditions from African indigenous religions, the major religions (Judaism, Christianity, and Islam), to any forms of faith that would agree to civil dialogue through mutual encounter, to use their similar values and discuss world affairs (Golebiewski, 2014).

In spite of all these benefits and achievement of globalisation from the spread of religious ideas, the relationship between religion and globalisation is still a struggle and very complicated. According to Berger (Iqbal, 2016), the persistence of religion in global society has to do with the complicated relation between religion and modernity. The relation between these two is not homogenous, one dominates the other. Instead, it is characterized as complicated as shown by the following strategies.

First religious communities have rejected any modern ideas and values to do this, religious communities have two strategies. They have taken over society and made a counter modernity movement through religious

revolution. This can be seen, among others, in the case of Iranian Revolution in 1979 led by Ayatollah Khomeini. On the other hand, to reject modernity, religious communities have established religious subculture to protect themselves from influences of the outside societies and foreign ideas.

Second, religious communities and institutions have developed an adaptation strategy. They have taken and to some degree modified modern ideas and values in the light of their own interests. As a result, generally, religious communities have survived in the face of secularized world, and even flourished in some places.

In political areas, globalisation has built global political forums that integrate cultural, ethnic, and religious differences-ideologies that were once perceived as dividing the world- through a large number of international organisations such as the United Nations (UN) and the World Health Organisation (WHO), as well as regional organisations like the European Union (EU), the Organisation of the Islamic Conference (OIC) or the African Union (AU). When discussing issues such as international peace and security, health issues, poverty, and environment, these organisations generally share many of the same basic commitments as religious traditions, mainly peace, human dignity, and human equality, as well as conflict resolution in which they actively engage in negotiation, mediation, and diplomacy (Golebiewski, 2014). In political sphere, the most important consequence is the erosion of sovereignty, especially on economic and financial matters, as a result of the imposition of models, strategies and policies of development on African countries by the International Monetary Fund (IMF), the World Bank and the World Trade Organisation (WTO). Imposition of democracy on African political system without considering that each society or region in Africa has its own political system before the advent of the colonial imperialist, but in the aftermath of colonization has changed the system of governance to favour its egocentric mission and exploitation tendency, political independence is duely granted to Africa, but the undermining variables is that such countries were not offered economic autonomy. This epistle has bedeviled the continent to design its system of governance in accordance with its cultural system (Abdullah and Mikail, 2017). They also argued that globalisation of democracy paved the way for illegitimate leaders to emerge in the affairs of the political system in Africa. Ironically, the Western World supports the illegitimate leaders as long as they dance to their tune. President Abdul Fatah Asisi of Egypt is a classical illustration. This tragedy paved the way for old African leaders such as Yoweri Musabeni of Uganda, Idris Derby of Chad and Piecre Ngruziza of Burundi among others to continue ruling their state without any transformational development over the years (Abdullah and Mikail, 2017).

Traditional African rulers wielded a lot of influence before colonialism and this has waned even further in a globalised world. A revolutionary reshaping of perspectives in the reconstruction of the African past will place the current African leadership in the mainstream of globalisation. African leaders of today need to understand that leadership is much bigger than the leader if they want sustained growth and development in every facet of society. Indeed, the present day African leaders have a lot to learn from their past.

Globalisation and African Traditional Religion (ATR) and Culture (the Quiet Struggle)

The term ‘African Traditional Religion’ is used in two complimentary sense. Loosely, it encompasses all African beliefs and practices that are considered religious but neither Christianity nor Islam. The expression is also used almost as a technical term for a particular reading of such beliefs and practices, one that purports to show that they constitute a systematic whole; a religion comparable to Christianity or any other world religion (MacGaffey, 2016). It is the indigenous or autochthonous religion of the African people. It deals with their cosmology, ritual practices, symbols, arts, society, and so on. Because religion is a way of life, it relates to culture and society as they affect the worldview of the African people (Olupona, 2014). Literally, culture is the total way of people’s life that includes customs and costumes, manners and mannerisms, ideas and ideology, art, beliefs, and all sorts of things that integrate people as members of the society. Culture differentiates one community with the other even within the African continent. Culture is a complex whole including knowledge, beliefs, art, morals, laws, customs and any other capabilities and habits created by men who are members of a society (Abdullah and Milkail, 2017). Culture is defined by Adler (Ugbam and Chukwu (et al), 2014) as the programming of the mind which distinguishes the members of one human group from another…the interactive aggregate of common characteristics that influence a human group’s response to its environment. While Oni (Ugbam and Chukwu (et al), 2014), posits that, the concept of culture consists of the values the members of a given group hold, the norms they follow, and the material goods they create. It refers to the way of life of the individual member of groups within a society, how they dress, their religious

ceremonies and leisure pursuit. As communication and trade linked people around the globe, a new world culture began to emerge. As people move, ideas do too. This is called cultural diffusion which is inevitable in a globalised world (Krieger et al (eds.), 1997). The impact of globalisation and the ensuing struggle is multifaceted and requires careful scrutiny. Africa just has to find a way of making the most of this.

Religion

Though culture is dynamic and therefore subject to change, the greater change that occurred within the African culture is diverse and very complex. It is perhaps in the areas of Cosmology, world-view and religion that the commonalities of the African cultural experience are best expressed (Uya, 2005). The people of Africa were deeply religious and it became the basis of reconciliation of individuals, families, clans and entire nations to the universe. Like the Akan of Ghana described by William Abraham in The Mind of Africa (1962), African people 'thought very much about the world, not, indeed as the world inside which he found himself, but as the world of which he formed a part'. The idea of externality to the world was completely absent. They saw a universe made up of three interrelated segments: the abode of God and spirits; the Abode of Man; and the abode of lesser beings (Uya, 2005). The difference in this division was the degree of spiritual power or force emanating from each of the segments. Contrary to popular opinion the African believed in the existence of a Supreme God long before the advent of Christianity and Islam which have changed ATR greatly especially as a result of globalisation. Among the igbo, Yoruba, Efik/Ibibio/Annang, Okrika, Abuloma of Nigeria and Akan of Ghana, for instance, God was known as *Chukwu, Olorun, Abasi, Tamuno, Aredim* and *Onyama* respectively. God was the source of all power and the embodiment of all spiritual forces. He could be accessed through various intermediaries or 'messengers' like the ancestors through invocation like the pouring of libation, ritual sacrifices and the use of magic. Religion was an essential activity affecting all facets of life-economic, social, political and cultural. Actually, power and religion were, indeed, intimately interconnected in the local political system, and extrapolating from the social and dynamic context, claiming religions had a static nature by the colonizers, was a way to weaken, deny, or refuse the political standing of religion (Asad, 1993). Certain aspects of African religions proved to be more translatable than others such as the construction of homologies between Christianity and Yoruba belief systems. Generally, all the practices the missionaries defined as magic were assimilated into the generic idea of evil, like the *Esu.* In contrast, the *Ifa* divination system, already influenced by Muslim cosmological concepts, was favoured by the encounter with missionaries, who recognized in it an approach closer to the Christian one (Brivio, 2013). *Ifa* has been totally disconnected from its historical path, and despite Islamic influences and the effects of the Christian encounter, it is today considered the stronghold of Yoruba and Fon tradition (Brivio, 2013). Nevertheless, the forces of globalisation have relegated such practices to the background and those who practice them mostly do so in secret, behind closed doors because they have embraced foreign religions (Islam and Christianity) also which they practice openly. Christianity and Islam have become the major religions in Africa today and now that they have become majority religions, they are practically jettisoning the ethos of openness and accommodation (Wariboko, 2019) which they initially embraced, giving rise to the quite struggle. It is however important to note that:

> An important aspect of African cosmology and world view was an openness to ideas and usages from other cultural traditions, a tolerance of religious differences, a commitment to change, creativity and elaboration of new traditions without necessarily destroying the old. Thus, among traditional African peoples, new gods, especially when associated with strength and power, were easily accepted and integrated into existing pantheons. The gods of conquerors were particularly attractive to the vanquished. It is in this context that the acceptance of Islam and later, Christianity, by Africans should be understood (Uya, 2005).

Recent studies support the view that the kings of the Sudan, for example, who welcomed Islam, did so, not out of conviction, but out of convenience. Rulers like Mansa Musa patronized Islam while at the time remained faithful to traditional religion (Uya, 2005). The situation described here has been exacerbated by globalisation.

Education

Globalisation caused the death of many African languages, cultural, traditional and religious practices. One of the impacts of globalisation on ART and culture is in the area or aspect of moral upbringing of a child. Consequently, in African tradition, religion was used as a vehicle of moral and spiritual values. Education was part of everyday life in pre-colonial African societies. Traditional African Education was therefore, generally, an aggregate of all the processes by which a child or young adult developed the abilities and attitudes useful to the society (Fwatshak, 2019). From a young age, children learn moral and other societal values by way of traditional religion and other socialization paradigm. Myths and rituals were used in teaching children what the gods accept or forbid, society knows that these gods are able to positively or negatively punish and answer prayers.

Law Enforcement

While modern laws determine who is right or wrong in a dispute within a social group, the ATR law is an individualized law. Since it is between an individual and a specific god, there is no conflict between group members based on what they had done wrong (Kasonga, 2010).

Globalisation has caused great damage to the African Judicial system. Africans practice an organized judicial system of dispute resolution or settlement which gave both the complainant and the defendant the equal right to prove their innocence in a case or ownership in a land dispute. The African judicial system allowed the complainant or defendant to summon the person before a shrine or deity to prove his or her case, innocence or ownership in case of property. In the words of Jordan, (Nbenwa, 2014), 'a whole system of taboos and ritual of ordination has controlled the entire life of Africa particularly the Igbo people of eastern Nigeria. But Onyeidu (Nbenwa, 2014), expanded this whole system of taboos and ritual of ordination that controlled the entire life of the Igbo and indeed Africa were expanded to include: swearing of oat; making of blood pact; trial by ordeals; oracles; vows; secret societies and the meticulous observation of customs and traditions. Unfortunately, these whole systems of taboos and rituals are no longer strictly observed because of the influence of Christian doctrines and this perhaps explains why there is a high rate of crime in these societies today. Another aspect of this is the all-round connection between nations and states and their all-round dependence on each other including appealing to the court in Hagg. Today, with the waves of globalisation, Africans have abandoned this speedy dispensation of justice through the gods and embraced the Western system, in which some innocent persons die for an offence they did not commit.

Furthermore, peaceful living among Africans has been difficult. For example, the coming of Christianity has influenced the Obolo women not to worship their deity called *Aman-Obolo.* This *Aman-bolo* (the Obolo women deity), controlled the affairs of women and men in any matter related to women, girls and children. According to Ejituwu (2003), Obolo women through this female deity, gave an injuction that women must not be killed in war, a tribute to the spirit of womanhood in war/peace, and a challenge to women everywhere in the Niger Delta to force the male folk to avoid the killing of women and children in times of war. Currently, globalisation has destroyed these laws, women are being killed in warfare and even in times of peace In Obolo land and the worship of *Aman-Obolo* has been abandoned. That is because justice is no longer served by the gods and deities.

Culture

In the same vein, cultural festivals such as the New Yam festival, wrestling, Ofiokpo and Amanakpo cultural festivals have been abandoned by the people for Christianity.

The impact of globalisation can be seen in other aspects of the African culture like the socio- cultural life of the people. For instance, there were three aspects of wrestling within the Oroigwe in Ikwerre ethnic nationality in Nigeria namely, Egelege Oha, Egelege Orna and Egelege Ogba. These wrestling festivals were for entertainment and to strengthen the bond of unity and affinity. Wrestling was one of the recreational activities or sports the Oroigwe people inherited from their ancestors (Chinwo and Chukwumati, 2000). Unfortunately, its observance suffered neglect due to globalization which makes most young men to despise it.

Globalisation also affected the traditional administrative organ of government in Africa. For example, the Ofiokpo cultural society is one of the highest administrative organs of government in Obolo (Andoni) land. Ofiokpo was a cultural organ of government for the enforcement of the king's order among others (Eneyo, 1991). Ofiokpo cultural society in Obolo is a system of governance in Obolo tradition (Andoni) and also an institution that maintain peace in the various communities of Obolo. Today, in Obolo land, Christianity has affected the performance of Ofiokpo cultural society to the extent that under the guise of enforcing their fundamental human right, Christians have challenged the activities of Ofiokpo in court and judgement to stop Ofiokpo in Asarama community. In the same vein, the long juju of Arojuku, the Ekpe society in the Cross River region, the ogboni cult in the Ile-Ife region and the Egbelereme (a women's group in the Ijo region of the Niger Delta), which hitherto wielded great influence in the spiritual and political life of the people, have all lost their influence and power due to the introduction of Islam and Christianity aided by globalisation. In addition, Christianity which is a by-product of globalisation, preaches individual responsibility which is alien to the African whose traditional religion teaches him collective responsibility and community spirit. The community spirit encourages communal life whereby everyone is connected in some way, the living, the dead and unborn (Wariboko, 2007)and therefore, everyone's action affects the other and the community negatively or positively, directly or indirectly. There is definitely a conflict of interest.

Furthermore, death and burial ceremonial aspects of African culture has been affected by globalisation. In the past when anybody died in Oroigwe and other African regions, the kinsmen were summoned together and people were dispatched to consult the oracle and establish the cause of death. The cause of death helped to determine whether the deceased would be buried or thrown into the evil forest (Chinwo and Chukwumati, 2000). Also for a proper and befitting burial rite, the following items are required to go with the corpse according to Ikwerre tradition:

a) *Nkita Okanya*: Dog of courage and boldness. This is normally killed for a man who was courageous in his life, and to encourage him to retain that attribute in the spirit realm, and in reincarnation.

b) *Mpiemu:* He goat. This is killed in appreciation of the deceased's potency and procreative ability.

c) *Owu Owhor Nvueli:* A goat for the journey to the great beyond. It is normally killed for those who would dig the grave. These young men used to be nominated by the Owhor-holder of their various families in those days.

d) *Evule Owanaka:* Sheep of productive head. This indicates that the deceased was not lazy in his quest for livelihood (Chinwo and Chukwumati, 2000). All these African traditions and cultural practices have been abandoned because of Christianity. This can be expected in a globalised world since globalisation is the process of becoming a more interconnected world. It is also the process of the world economy becoming dominated by capitalist models, according to the World System Theory.

Globalisation has also affected the marriage system in Africa. Polygamy was part of the cultural heritage of Africa, but this has given way to monogamy especially in African regions that embraced Christianity (Ibenwa, 2014). Those who embraced Islam in Africa still practice polygamy as encouraged by Islam. The African society is an agrarian one, and there is vast land for everyone to cultivate. The more the number of wives and children a man possessed, the greater the labour available for cultivation of farm land. And this increased the economic status, wealth and prestige of the man. However, globalisation with its capitalist features and major players meant complete replacement of the subsistence economy (which thrived on the principle of reciprocity for its labour recruitment) by commodity economy. In the globalised world driven by capitalism, everything – houses and land, plants and factories, honours and ranks, pleasures, conscience and honour, human bodies and human souls-can be bought and sold (Buzuev, 1987). This has gravely affected the African society and rendered the practice of polygamy useless.

Economy

Globalisation in a way has created or at least contributed to insecurity in Africa because in a globalised world with its capitalist characteristics, the exploiters are a minority, and the workers-a vast majority, their interests are irreconcilable and the struggle between them is inevitable (Buzuev, 1987).Therefore, it has encouraged and

promoted monetization of everything, engendering deep-rooted individualism similar to the 'Lotus –Self', described by Nimi Wariboko. Wariboko posits that, 'the selfhood in Nigeria, strictly speaking is no longer African or Western, it has become a strange beast, a monstrous creation that threatens the very fabric of our social existence as a nation, I have named this new self the lotus self' (Wariboko,2019). This situation is at variance with the divine mandate of brotherly love and community spirit upheld by the African religion and society in the past.

Growing world trade inspired by globalisation has helped to lift the standards of living across the globe but Africa is lagging behind in this economic boom. By now it is generally agreed that the markets for goods and services of most nations of the world, particularly the advanced capitalist nations, are more closely connected to and affected by the global economy than they ever have been (Kitschelt, et al (eds.), 1999).

> The internalization and integration of capital markets has been the most significant change in the political economy of the industrialized countries over the past three decades. From the Great Depression to the Bretton Woods period, capital markets developed largely within national boundaries. Yet the past three decades have witnessed historically unprecedented growth in cross-border capital movements that have surpassed those of the late nineteenth century, often thought of as a golden age of international finance (Kitschelt, et al (eds.), 1999).

And Africa is yet to fully participate and benefit from this.

Globalisation thrives on open trade policies, yet, such policies alone do not guarantee development, particularly when corruption, civil conflict, and other failings prevent local entrepreneurs from taking advantage of world markets (Irwin, 2005), as is the case in Africa. Many African countries will need to overcome severe trade-related policy distortions, including quantitative restrictions on imports and exports, high tariffs, overvalued exchange rates, and administrative controls on foreign exchange allocation (Irwin, 2005). However, countries are at liberty to choose the extent of their involvement in the world economy. For instance, Egypt which was a major trading nation of the world, currently has an export (or import) to GDP ratio of less than 10 percent, a fraction of what it is for many export-oriented developing countries because its policies have stifled development (Irwin, 2005). Countries like Uganda have embraced the world market and have seen their trade-to-GDP ratios soar, meanwhile trade has shrunk in the economies of Egypt, Nigeria, Zambia and the Dominican Republic (Irwin, 2005). This situation is due to their internal problems, harsh government policies and financial mismanagement. Unfortunately, economic policies that stifle development are still pervasive in Africa and around the world. There have been huge winners from what Michael Hart reasonably calls 'orthodox economic thinking,' but there are losers too, dispossessed from their own comfort and security by economic changes beyond their power to influence (MacDonald, L. I. (2000).

Politics

Politically, globalisation has influenced African political system of government. Prior to this, traditional leadership in African society followed the customs, norms, and traditions of the people. In some African societies, the gods or deity of the land appointed who became the leader (king) of the people and they ruled by divine mandate and instructions. In pre-colonial Africa, Kings, chiefs and other authority figures were essentially priests and religious rituals formed an important part of their paraphernalia (Uya, 2005). As a result, they were obligated to rule with fairness as failure to do so would incur the wrath of the gods upon such a leader and his people with grave consequences. Moreover, most African communities had traditional mechanisms to check abuse of power by a leader sanctioned by the gods. In fact, William Abraham (1962) observed that in the African view, 'gods were not an invention of priests and priestesses' but an ever present reality. Indeed, there is great validity in Victor Turner's thesis that 'there are remarkable similarities among symbols used in ritual throughout sub-Sahara Africa in spite of differences in cosmological sophistication. The same ideas, analogies and modes of association underlie symbol formation and manipulation from the Senegal river to the Cape of Good Hope' (Uya, 2005). According to Ruanda, the fact that government was natural and

was constituted from the bottom up meant that the behaviour of citizens was particularly important. Government began in the household, he suggested, so that bad children in a family grew up to become bad members of a clan and finally bad citizens of a nation (Ruanda, 1963). Ruanda stressed the importance of cooperation, both between citizens and their fellows, and between citizens and government. This language of good citizenship continued to inform the broader Swahili public sphere too, as a way of conceptualizing positive community relations because building the country meant working together (Ruanda, 1963). Exploring this history contributes to understanding Tanzanian political culture in the twentieth century reminding us that the relationship between rulers and ruled, and the nature of political society did not begin with colonialism or globalisation, but had a deeper past as elsewhere in Africa. Apparently, the world from the twentieth century, involved processes simultaneously promoting the universalization of political concepts and their development in forms which were locally specific (Bayly, 2004). The reason is that the twentieth century saw fundamental changes in the way political society was conceptualized in Africa. Today in Africa, ascending to the leadership position does not always follow the traditional practices of the people. No rituals and no oath taking. Consequently, Ibenwa (2014), opines that African political leaders no longer follow religiously the laid down rules and ritual practices that guide their offices because of the influence of globalisation and this is causing serious problems of abuse of power and lack of accountability among African leaders. The king (traditional leader) and political leaders (secular leaders) have been brainwashed and indoctrinated into thinking that leadership has no meaning here on earth and that nobody rules except God (Ibenwa, 2014).

> Actually, there was the naïve assumption in Africa that everything traditional was bad and development could be brought about by modernization and Westernization. Therefore, they conceived development as being independent of culture and institutional framework. Thus, they would use traditional non-oppositional politics to argue, without acknowledging the African concept of participative development and consensus building that dissent was not to be allowed in the development effort (Wariboko, 2007).

This situation has encouraged domination and exercise of power without accountability and responsibility to the people (Wariboko, 2014). While authority is ubiquitous, not all government is good government, and the path to civilization lies with an enlightened government, which knows how to lead people who want to be led (Hunter, 2013).

Africa Now

Globalisation has created a lot of changes, destruction and distortion to the African Traditional institutions, religious and cultural practices. Nevertheless, the obvious quiet struggle, impacts, effects and consequences of globalisation, can be beneficial to Africa if properly utilized. For instance, due to the enormous pressure occasioned by modernization and Westernization especially in a global world, the Kalabari people have developed home grown solutions to maintain their cultural heritage. One of such response to their exposure to foreign values, styles, cultural artifacts, and ways of life has been to select, incorporate, and transform borrowed values, styles, and artifacts to create a new combination or ensemble uniquely identified as Kalabari. This process of adaptation has been described as *cultural authentication* (Erekosima and Eicher, 1981, 1995; Eicher, 1997). In their studies, Erekosima and Eicher concentrated only on the use of a limited number of material artifacts like textiles to create and maintain ethnic identity which distinguished them from their neighbours. To ensure that their ethnic identity is maintained amidst the flux of changes from within and outside, the Kalabari people have an identity management tool which Wariboko named '*counterfoil choice'* (Wariboko, 2007). He said in most societies, two types of choices exist: Ordinary and Hobson. In Ordinary choice, the decision is between A or B, while in Hobson's choice is between what is offered and nothing. Kalabari have a third variety called the *counterfoil choice.* In this case, A is not an alternative to B, B is only a counterfoil to A. For instance, a father could teach his child about success by giving him two bowls to choose from. One contains food and the other is empty. The empty bowl is there to show him that laziness comes with severe hunger and that life offers two bowls (prosperity/power or failure/disgrace). The child is advised to know the right bowl to choose. It is a *counterfoil choice* because no father wishes his son or daughter to

choose the empty bowl. The Kalabari people have found this an effective way of teaching their young ones (Wariboko, 2007). According to Robin Horton (1966), a major goal of this phase of a child's development is the acquisition of a specific, preferred Kalabari character. Horton called this 'preferred' character, 'The Kalabari aristocratic ideal'. Often, *counterfoil* choices are offered with dramatic effects and are choreographed. Counterfoil dramas are enacted at the apex of ceremonies and rituals, at the point when the person undergoing the rite or ceremony is to be given a reward. The person is either told or persuaded by non-verbal communication to pick the 'crown of glory' or its counterfoil (Wariboko, 2007). The use of this management tool in Kalabari society parallels age-grade and political status. In the African society where religion is integral to culture, and in the light of a worldview and philosophy grounded in traditional religious thought system, the drive to leave a legacy and live in the hearts of future generations, and other forms of social immorality interact, affect, and shape social ethics (Wariboko, 2019). And that is why we should be intentional and deliberate about the moral and spiritual upbringing of the African child even in a globalised world.

The impact of globalisation is highly intensified and varies according to the different communities in Africa. The impact can be negative or positive depending on how well individuals and groups manage it. The globalised world has created a lot of changes, destruction and distortion to the African cultural system (Abdullah and Mikail, 2017). However, good leadership could take advantage of globalisation and expand its economic base. For example, '1979 was important for double digit growth in China. They courted the Western knowledge and adapted the knowledge to suit their needs. They knew the exact knowledge they needed, they were specific and the result is visible today. Good leaders must be driven by evidence' (Ezekwesili, 2020). And evidence based on facts and figures could make a lot of difference in Africa.

These innovations have shaped our world and to an extent altered the verbal and non- verbal modes of communication. New technology brought enormous advances, including, television, satellite cables and the use of computers to revolutionize communication, almost completely replacing the African Talking drums, town criers and others (Ifie, 2002). Computers spread from research facilities to office and home use with the internet aiding research and communication. Africa is benefitting and can do more by leveraging on the positive aspects of globalisation as a crop of young vibrant African youths are capitalizing on this in computer programming, coding, blogging, online marketing and other digital skills. Cyberspace pushes the boundaries of what cultural space is, how quickly cultural spaces can shift, and how quickly we can take control over who we are and where we are, whenever we wish (Jacobson, 1996).

The present day globalisation has alluded to the dynamic change of the traditional cultural process of Africa to Western culture. The Tiv historian, Akija Sai sums it up thus 'let us take heart, the old mushroom rots, another springs up and the mushroom tribe lives on,' (East, 1939/1965). He said this in the colonial period when foreign ideas were overriding age-old custom and tradition. It is still apt in today's globalised world. In this poetic manner, Akija thus expresses the African idea of continuity in the very process of historical change (Alagoa, 1998).

In a globalised world such as this, Ogunleye argues that African nations need to coordinate their interests and strategies both regionally and continentally (Men, J. and Barton, B. (eds.), 2011). African political development at the level of individual nations, regional organization such as ECOWAS (Economic Community of West African States), and at the continental level such as the African Union (AU), must be taken seriously. Globalization is a positive force and Africans need to eliminate misconceptions and stereotypes about the continent and improve education, governance, and self-reliance for Africa to partake in globalization (Falola, T. and Soremekun, B. H. (eds.), 2011).

Conclusion

As historians who are accustomed to evaluating the importance of events, we recalled the circumstances and expectations in which these changes were born with help from other disciplines, we analyzed their impact and anticipate how these relations will shape the future of Africa.

The struggle between globalisation and religion in Africa shows that the integration of Africa through the force of globalisation and religion has taken away the power of African States to control their affairs, as well as dictate events that happen in their various states. Nevertheless, globalisation has contributed significantly to the growth and development of the African states in more ways than one.

Be that as it may, African rulers and people need to begin to show themselves as equals and leading actors in the momentous events and changes of the time. After all, the world is now a global village and African leaders need to begin to wield more influence in the new world order and be ready to deal with the resistance from the developed world who would naturally want to maintain the status quo. Africa must be intentional and deliberate in their approach towards globalisation in order to reap more positive benefits.

References

Abraham, W. E. (1962). The Mind of Africa. University of Chicago Press.

African Studies Review. Published for the African Studies Association. Volume 56, Number 1.

Alagoa, E. J. (ed.) (1998) Dike Remembered: African Reflections on History, Dike Memorial Lecture 1885-1995. Port Harcourt: University of Port Harcourt Press.

Anyanwu, O. E. (2002) Politics without Government: The Management and Cooperation in International Relations. Owerri. Avan Global Publications.

Anyanwu, O. E. (2000) Issues in African Diplomacy. Owerri. Tony Ben Publishers.

Asad, T. (1993) Genealogies of Religion: Discipline and Reasons of Power in Christianity and Islam. Baltimore. The John Hopkins University Press.

Bayly, C. A. (2004) The Birth of the Modern World. Oxford.

Buzuev, A. (1987) What is Capitalism? Moscow: Progress Publishers.

Chinwo, C. A. J. and Chukwumati, O. G. U. (2000) Oroigwe: Past, Present and Future. Port Harcourt. Salvation Press.

East, R. (ed.) (1939/65). Akiga's Story: The Tiv Tribe as seen by one of its Members. London.

Eicher, J. (1997). 'Social Change and Dress among the Kalabari of Nigeria.' In Johnson, E. N. and Wang, C. L (eds.) *Changing Rural Social Systems Adaptation and Survival*. East Lansing. Michigan State University Press

Ejituwu, N. C. and Gabriel, A. O. I. (2003) Women in Nigerian History: The Rivers and Bayelsa States Experience. Port Harcourt. Onyoma Research Publications.

El Azzouzi, M. (2013) Religion and Globalisation: Benefits and Challenges. Retreived from https://www.moroccoworldnews.com/2013/or/75121/religion-and-globalisation-benefits-and-challenges/amp/

Eliade, M. (1987). The Encyclopedia of Religion. Volume 12. New York. Macmillan Publishing Company.

Eneyo, S. (1991). The Andoni Monarchy. Port Harcourt. Riverside Communications.

Erekosima, T. V. and Eicher, J. B. (1981) 'Kalabari Cut-thread Cloth: An Example of Cultural Authentication.' *African Arts* 14 (2) 48-51.

Erekosima, T. V. and Eicher, J. B. (1995), 'Why do they call it Kalabari? Cultural authenticity and the demarcation of ethnic identity.' In Joanne, B. Eicher (ed.), *Dress and Ethnicity.* Oxford/Washington: Berg Publishers, Ltd.

Eze Ekwesili on Nigerian Bar Association Annual Conference, 2017. Live Broadcast on NTA.

Fwatshak, S. (ed.) (2019) Tarikh: Gender and Women Studies in Africa. Vol. 12 No. 1. Makurdi. Aboki Publishers.

GKtoday (2016). Impacts of globalisation on Religion. Retrieved from https://wwwgktoday.in/gk/impacts-of-globalisation-on-religion.

Golebiewski, D. (2014) Religion and Globalisation: New Possibilities, Furthering Challenges. Retrieved from https://www.e-ir.info/2014/07/16/Religion-and-globalisation-new-possibilities-Furthering-challenges.

Herrington, L. M. (2013) Globalisation and Religion in Historical Perspective: A Paradoxical Relationship. Religion 4, No. 1. Retreived from https://www.mdpi.com/journal/religions.

Horton, R. (1966). 'Igbo: An Ordeal for Aristocrats', *Nigeria Magazine*, September, 168-183.

House-Soremekun, B. and Falola, T. (eds.), 2011) Globalisation and Sustainable Development in Africa. Rochester, New York. University of Rochester Press.

History in Africa: A Journal of Method. Published Annually for the African Studies Association. Volume 40, 2013.

Ibenwa, C. N. (2014) Influence of Christianity Religion on African Traditional Religion and Value System. Research on Humanities and Social Sciences. Vol. 4, No.9. Retrieved from www.iiste.org

Ibrahim, A. (2013) *The Impact of Globalisation in Africa.* International Journal of Social Science. Vol, 3, No. 15.

Irwin, D. A. (2005) Free Trade Under Fire. New Jersey and Oxfordshire. Princeton University Press.

Kadir, H. A. and M. (2011) *Religious Responses to Globalisation.* Al-JamiahJournal of Islamic Studies.

Kasongo, A. (2010) *Impact of Globalisation on Traditional African Religion and Cultural Conflict.* Journal of Alternative Perspective in the Social Science. Vol. 2. No. 1.

Kitschelt, H. et al (eds.) Continuity and Change in Contemporary Capitalism. New York. Cambridge University Press.

MacGaffey, W. (2016) African Traditional Religion. Retrieved from https://www.oxfordbibliograhs.com/view/documentlobo.978019984673/080-9780.

Martin, J. N. and Nakayama, T. N. (2005) Experiencing Intercultural Communication: An Introduction. New York: Mc Graw-Hill

Men, J. and Barton, B. (eds.), 2011) China and the European Union in Africa: Partners or Competitors?. Burlington, Vt: Ashgate.

Milkail, I. K. and Abdullah, A. L. E. (2017) *The Impact of Globalisation on African Culture and Politics.* Journal of International Studies. Vol. 13, 1-14.

New Standard Encyclopedia (1996) Volume 14. Chicago. Ferguson Publishing Company.

Njoku, N. I. and Njoku E. C. (2002) Nigeria and the Rest of the World in a Globalised World Order. Owerri. Avan Global Publications.

Offiong, D. A. (2001) Globalisation: Post-Neo dependency and Poverty in Africa. Enugu. Fourth Dimension Publishing Co. Ltd.

Radhakrishnan, P. (2004) Religion under Globalisation, Economic and Political weekly. Retrieved From https://www.Researcgate.Net/Publication.238777867-Religion-under-Globalisation

Ruanda, H. M. (1963) *Raia* na *serikali yao. Tabora.*

Strate, L., Jacobson, R. L. and Gibson, S. B. (eds.) (1996) Communication and Cyberspace: Social In teraction in an electronic Environment. Geskill, NJ: Hampton Press.

The Historical Journal, (2013). Cambridge University Press. Vol. 56 No 1.

The World Bank Encyclopedia (2001) Volume 16. Chicago World Book Inc.

Ugbam, O. C., Chukwu, B. and Ogbor, A. (2014) *The Effects of Globalisation on African Culture: The Nigerian Perspective.* Journal of Business and Management. Vol 16, issue 4. Ver. 1, April. Retrieved from https://www.josrjournal.org

Uya, E. A. (2005). African Diaspora and the Black Experience in New World Slavery. Calabar. Clear Lines Publications.

Wariboko, N. (2007). Pattern of Institutions in the Niger Delta: Economic and Ethnological Interpretations of History and Culture. Port Harcourt. Onyoma Research Publications.

Wariboko, N. ,(2014) Nigerian Pentecostalism. New York. University of Rochester Press.

Wariboko, N. (2019) Ethics and Society in Nigeria: Identity, History, Political Theory. New York. University of Rochester.

SOCIAL DIMENSION OF CLIMATE CHANGE IN THE MOUNTAIN ZONE OF HIMACHAL PRADESH

Dr.Rekha Suman

Assistant Professor Sociology, Himachal Pradesh university institute, Legal Study AVA Lodge H.P. Shimla

.

Abstract

Himachal Pradesh is a beautiful place having lush green hills and snow covered peaks. This scenic beauty of mountain covered with snow attracts tourists from different parts of the world. Tourism is a big source of income for the people of Himachal Pradesh. This study is mainly related to Himachal Pradesh the lush green valley known as Dev Bhoomi, to know how Climate change is affecting the different aspect of life of people like food security and human health causing due to disturbance in environment. Reason behind this is population growth, urbanization and technological development. Development is Important for any state/country and also a human right, but keeping in view sustainable development we have to think about saving climate. Tourism is also an important source of income in Himachal Pradesh and beauty of Himachal Pradesh attract tourist especially in winter season. But now a day's Climate change is becoming a challengeable issue for the people of Himachal Pradesh. Uncertainty of Climate change causes increase in temperature, intense rainfall and flood, frequent and severe droughts, affecting the social life of people in Himachal Pradesh.

So keeping in view different aspect of climate change, Government and people of Himachal Pradesh collectively needed to find out the strategy required for the protection of climate change in Himachal Pradesh. This study is based on secondary method of data collection, which includes published and unpublished data, books, magazine, newspaper, articles, and documentary available on YouTube.

Key points: Tourism, climate change, disturbance, environment, sustainable, development Snow -Peaks, temperature, strategy.

EUTHANASIA AND COVID 19 PANDEMIC

Miss Chintu Jain

GD Goenka University, PhD Scholar, Gurugram, India

ABSTRACT

In the Covid-19 era, the society and polity of the country has witnessed numerous problems regarding healthcare system and ethical issues related to the same. The second wave of COVID-19 in India proved to be a nightmare for patients as the healthcare system collapsed resulting in lack of hospital beds, harassment of medical practitioners and staff, shortage of oxygen supply among the other issues.[1]Omicron, the new COVID-19 variant has already made its way into India resulting in 17 cases as of today.The virus has resulted in over 270,031,670 cases worldwide with 5,310,502 deaths to date thus has been classified as a 'pandemic' by the world health organization.[2]The pandemic shocked the Indian health system forcing them to define criteria for the admission or exclusion of patients. The patients are not the only ones affected, but the medical staff has been pushed over to the edge. In situation like this the care takers walk on a double edged sword where they can neither oust the patient who has no sign of recovery, nor can they admit ones who need immediate care due to lack of resources. This article proposes the need of euthanasia in such cases where those with negligible chances of recovery should be allowed to decide on their life instead of inertly waiting for death to occur. Although such a step is ethically and religiously difficult, it is necessary to choose slighter harm to prevent the greater harm that can be done by recognizing the distinction between 'killing' and 'letting someone die' with their agreement.[3]Through this article it is tried to find out whether euthanasia can be a solution in the pandemic time when the person has negligible chance of survival either due to the lung failure or kidney or he's on life supporting system so at that time can we resort to euthanasia to make a balance between taking life and granting right to die.

KEYWORDS- Covid-19, pandemic, euthanasia, health care system, killing, letting someone die

[1]SoutikBiswas, ' India Covid crisis: Hospitals buckle under record surge' (*bbc.com* 23 April, 2021)https://www.google.com/amp/s/www.bbc.com/news/world-asia-56858403.ampaccessed 14 December, 2021.

[2]'WHO coronavirus (COVID 19) dashboard' (*WHO.org*12 December, 2021)https://covid19.who.int/accessed 14 December, 2021

[3]Isaac Asimov, 'voluntary euthanasia and COVID 19' (*All India legal forum* 2020)https://www.google.com/amp/s/allindialegalforum.in/2020/06/25/voluntary-euthanasia-and-covid-19/amp/ accessed 14 December, 2021

UNDERSTANDING THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN STRENGTHENING NATIONAL SECURITY THROUGH THE GENDER LENS

Ishan Sharma

Research Analyst, Institute of Economic Growth, Delhi

ABSTRACT

Social media is a new-fangled and innovative prodigy which invites the responsiveness of many

people especially youths. Quick access to information on social media platforms with the touchpad and ability to create rapid association between and among people has an important role to promote national awareness & cohesion, political stability and serves as an added advantage. This has attracted many users of different age groups. However, the benefits of social media have been misapplied by some hateful individuals like terrorists and criminals. These individuals use social media platforms to perform various types of crimes. Hence such actions post severe threats to national security. Keeping this objective in mind, this research study has examined the effects of social media on national security to provide an analytical viewpoint that may lead to a better understanding of the usage of social media. To attain this objective, the focus is primarily on major issues which are of security concern, and these include national integration, political stability, terrorism, criminality etc. Looking through the gender perspective it is evident that males are more active and aware about the subject due to socio-cultural divide.

KEY WORDS: Social Media, Youth, National Security, Political Stability, Gender

UNDERSTANDING THE IMPACT OF COVID-19 ON INDIAN TOURISM INDUSTRY

Ishan Sharma

Research Analyst, Institute of Economic Growth, Delhi

ABSTRACT

The coronavirus (COVID-19), has affected people and businesses all over the world triggering a global economic crisis. In this the tourism sector is not an exception. The tourism industry has been totally affected by the spread of COVID-19, as many countries have placed travel restrictions in an attempt to lower its spread. Covid-19 has impacted the travel and tourism industry across the world covering sectors like hospitality sector, tour operators, travel agents, air, land and sea transportation industry and others. As per the research made by us, 50 million jobs were lost globally and the pandemic is expected to cost this industry at least USD 22 billion. India is not an exception; tourism has witnessed a significant downfall during 2020. The purpose of this study is to examine the effect of COVID-19 on the tourism industry overall as well as in

India.

Key Words: COVID-19, Tourism Industry, Economic Crisis, India, travel

DECODING THE TWITTER VERSE: A SENTIMENT ANALYSIS APPROACH ON AFGHANISTAN WOMEN DURING THE TALIBAN WAR

Prof. (Dr) Ritu S Sood

School of Media Film and Entertainment, Sharda University, Greater Noida, Uttar Pradesh

Prof. (Dr) Sanjeev Sood

School of Media Film and Entertainment, Sharda University, Greater Noida, Uttar Pradesh

Mr. Archan Mitra

School of Media Film and Entertainment, Sharda University, Greater Noida, Uttar Pradesh

Abstract:

Background and Aim: Afghanistan has had a turbulent recent history. The country has been occupied by communist Soviet soldiers and US-led multinational forces during the previous three decades, with terrorist organisations and the famed authoritarian Islamic Taliban ruling in the meantime. Women's rights have been exploited for political benefit by various organisations throughout Afghanistan's shifting political environment over the previous fifty years, occasionally improving, but more often being abused. The majority of the debate, however filtered, is now taking place in the open via social media platforms such as Twitter. As a result, the researchers mined data from Twitter to find out how Afghan women felt about the Taliban's fight and control of Afghanistan.

Materials and Methods: The approach used by the researcher is sentiment analysis, which is a subset of content analysis and qualitative in nature. The approach expresses true human sentiments, debate topics, and the use of language to disseminate information about difficulties faced by Afghan women. During the Taliban conflict, almost 10,000 tweets were gathered, and following the filtering process, a sample of 725 tweets was processed for study.

Results: The data demonstrates that positive and negative sentiment in tweets are classified differently. Negative tweets account for more than 60% of the data, whereas good tweets account for roughly 40%. Themes like mother, woman, and planet were discovered to be prevalent across the data collection. The main information being given, in terms of language, was about the Taliban, conflict, and Afghan women in general.

Conclusion: When we analyse the words and sentiments of Afghan women, the study becomes extremely personal. This study aids in integrating them into a single Meta content analysis step to help in creating better polices for women in war time crisis henceforth.

Keywords: taliban war, afghanistan women, conflict analysis, setiment analysis

THE HİSTORİCAL PERSPECTİVE OF THE FORMATİON OF THE NATİON CONCEPT

Turkan Mammadova

Azerbaijan National Academy of Sciences, The Institute of Philosophy and Sociology, researcher and Ph.D. Candidate, Azerbaijan, Baku.

ABSTRACT

The article is dedicated to the historical approach to the formation of the term nation, which the word means a form of unity that creates the strongest bond among people. At first glance, the concept of nation is considered a clear and obvious term to everyone. When we penetrate the essence of the concept, the concept manifests itself as a complex term, that has had a substantial impact on the history of human thought. Especially, the difficulty is in determining the specific date of formation, conditions, and stages.

The aim of this study was to examine what historical stages of the concept of the nation had before it was used in the modern sense, and in which senses it was used.

The study consists of three parts. The first part refers to the first period in which the term was used. During this period, the meaning of the word nation is being investigated. The second part is devoted to the use of the term in a new and different sense in the Middle Ages. The third part reflects the study of the historical aspect of the use of the term nation in the modern period in accordance with its modern meaning.

As a result, the main purpose of the article is to answer the questions of when the idea of a nation was formed, and when was the unity among people defined as a nation. The formation of the concept of the nation as an ideology, the emergence of it as a form of unity among people have been analyzed in the article based on the studies of relevant researchers.

Keywords: nation, Ancient Times, Middle Ages, Modern period.

Introduction

The idea of a nation can be considered as a form of unity that creates the strongest bond between people. The sense of belonging to a nation is such a strong feeling that it drives people to live and serve the same purposes who have never met each other. People who come together around this idea consider protecting the past and ensuring the future existence of that nation as the cornerstone of their material and spiritual existence. The fact that people distinguish themselves from others as a nation and they can die for the sake of preserving the existence of their nations is defined as the main indicator of the historical importance of the nation concept.

It should be noted that the term nation is considered a concept that is clear to everyone at first sight. When we penetrate to its essence, this concept manifests itself as a complex term that has had a substantial impact on the history of human thought. The first reason for the complexity is the emergence of nations in different conditions and forms at different times. It makes it difficult to give a concrete definition to the term.

Particularly, the difficulty of determining the specific history, the conditions and stages of its formation caused a difference of opinion among the scholars who studied the nation. The diversity of opinions among researchers on the question of "Is the formation of nations belong to ancient times or is it a product of the new era?" is one of the basic factors for studying this topic comprehensively.

While human societies living in one part of the world can be formed as a nation, the same process cannot be followed in another part. While some nations have been able to create their own states, others have not succeeded in creating their own independent states. All these factors make it difficult to give a concrete definition to the nation. Although not all nations succeeded in creating their own states, the fact that all the states that exist in the modern world are made up of different nationalities confirms that this topic will remain

relevant for a long time. From this point of view, it is considered appropriate to examine the formation of the nation concept from the historical aspect.

The Use of the Word of Nation in the Ancient times

The term "nation" has been used in different senses until it is used in the modern meaning in the scientific literature. The Italian scholar Guido Zernatto (1903 – 1943), who studied the early periods of this concept, claimed that the term was used in the Roman languages in the sense of "something born" [7, p.351]: “The initial concept was derogatory: in Rome the name nation was reserved for groups of foreigners coming from the same geographical region, whose status-because they were foreigners below that of the Roman citizens. This concept was thus similar in meaning to the Greek ta ethne, also used to designate foreigners and, specifically, heathens, and to the Hebrew amamim, which referred to those who did not belong to the chosen monotheistic people.” [1, p.4]

Thus, the term nation, which was used to distinguish non-Roman citizens from local Romans, was the expression of human unity characterized by the identity of the place of their birth, the land. “A natio was a number of foreign people, who were bound together by similarity of origin; but it was no superior origin. It was people who somehow stood outside, if not indeed below the stratu.” [7, p.352] Because, as Guido Zernatto emphasized, the Romans never called themselves a nation. [7, p. 353] Until the Middle Ages, the term nation, derived from natio - "to be born", was used to denote foreigners of cognate and inferior ancestry compared to the native people. From this point of view, the meaning of nation used in ancient times is different from its modern meaning.

Even Guido Zernatto, in his research, emphasized such an attitude in the speech of the ancient Roman orator Cicero (106 – 43 BC): “Cicero once speaks (De Or. 2, 4, 18) of the Jews and the Syrians as *nationes natae servi- tuti*, that is, of people born to servitude.” [7, p.352] Discrimination among people and treating a group of people as inferior according to where they were born is considered a characteristic aspect of the term nation in this period.

The Use of the Term in a New and Different Sense in the Middle Ages.

From many sources and previous studies, it may clearly be concluded that even in the Middle Ages, the term nation was used to determine a group of people. However, in this period, the term nation had a different meaning than it had in ancient times. Although there are many sources about this period, it should be noted that mostly written information belongs to the minority elite class.

However, since the illiterate villagers, who constitute the majority of the society, did not leave any written information about themselves in history, it is not known in what sense the term nation is used among them: "The term nation (natio) was widely used in the Middle Ages not only for church councils and student unions in universities, but also in legal and ecclesiastical documents, royal decrees and travelogues, as well as in general. It is true that all this is the work of a small elite. There are no written records of the great mass of the people, the illiterate and isolated peasants." [7, p.355]

Therefore, it is difficult to determine the meaning of the concept of nation used among illiterate villagers, due to they could not participate in the administrative affairs and did not leave any written sources in history. This specifically gives us reason to conclude that during the Middle Ages, the term nation was used to name the communities of people among the educated class who served a certain purpose and came from another area. Guido Zernatto, who comprehensively examines the forms of historical development of the concept of nation, notes that: “It is indicative that the term natio was used in the Middle Ages particularly (though not at all exclusively) to distinguish communities of foreigners at the newly formed universities, in refectories of the great monasteries, and at the reform councils of the Church.” [3, p.10]

Also, in the encyclopedia prepared by the French intellectuals Diderot (1713-1784) and d`Alembert (1717-1783), the concept of nation was used to characterize the different countries represented by the members of some universities. “According to the Encyclopedic of Diderot and d'Alembert, the word nation was in use in

some universities to 'characterize the elements or members which compose them by reference to the various countries from which they originate'." [4, p.14]

"The term nation, originally meaning a group of foreigners united by origin, began to be used in the Middle Ages in the universities of Western Christendom to denote student associations from geographically and linguistically close regions. It is important to note that students only had a national identity when they were in student status (ie, in most cases when they lived abroad). Once they finished their studies and returned to their countries, this identity was immediately erased. In these circumstances, when the word "nation" was applied, on the one hand, it lost its offensive meaning, and on the other hand, it gained an additional meaning." [1, p.5]

Although the concept of nation was not used in the previous derogatory sense in the Middle Ages, it was not used in the modern sense either. Because at that time, the nation was used to name foreigners who went to another area for temporary education and served a certain purpose. When those people returned, the concept and the name were considered to have lost their essence. In contrast to ancient times, the term nation is used to designate students who represent the same geographical and linguistic space in the Middle Ages. From this point of view, the use of the concept of nation in the Middle Ages is still not considered to correspond to its modern meaning.

"A student in a medieval university, defined as a member of one or another nation, might derive there from an idea of the quarters he was supposed to be lodged in, people he was likely to associate with most closely, and some specific opinions he was expected to hold in the course of the few years his studies lasted. Otherwise his "national" identity, probably, did not have much impact on his self-image or behavior; outside the narrow sphere of the university, the concept had no applicability.." [1, p.5]

Scholars who consider the nation as a product of the ancient era insist that the concept of nation used in modern times is a continuation of that era. Objecting to this idea, Guido Zernatto also points out that scholars who claim that the concept of the modern nation covers a long historical period mistakenly see the seeds of nationalism that existed in the 19th and 20th centuries in these university nations. Admittedly, medieval universities were church institutions. Therefore, the Christianity of that time could not understand the concept of nation in the modern sense, or even the concept of nationalism. [7, p. 354] Since the ancient and medieval periods do not accurately reflect the essence of the concept of nation, the study of the new period is necessary.

Application of the Term Nation in the Modern Time

After the Middle Ages, the nation was first used in Germany and France to denote the ruling classes, as opposed to the Volk [8, p.47] or the people. From the 16th century, "nation" acquired a more abstract and precise meaning. At the beginning of the 17th century, it was proven that this term was used in the sense of "the entire population of a country." [3, p. 11]

In the modern sense, the idea of a nation is mainly associated with the creation of states. For the creation of a nation, the conditions of a common past, love for the motherland and homeland, citizenship, independent central government, and the right to cover every citizen are accepted.

The French scientist Antoine Furetiere wrote about the nation in his dictionary published in 1690: "A nation means a large people living in the same territory under a certain authority and having specific borders." [4, p. 13] In the next 3 copies of this dictionary printed until 1762, the same definition was given to the nation and the nation was defined in the following way: "The nation includes all the inhabitants of a single country, state, who obey the same laws and speak the same language." [4, p. 13]

The British historian Eric Hobsbawm (1917-2012), who thoroughly researched the history of the formation of the concept of nation in the work "Nations and Nationalism since 1780: program, myth, reality", claims that "From a political point of view, the day of the birth of the idea of the nation and the year of the birth of this new thinking is the year of the French Revolution in 1789. [2, p. 101] According to him, the modern meaning of the concept of nation is not as old as history, as Bagehot (1826-1877) said, it starts from the 18th century. [2, p. 3]

As a result of the socio-political changes, "in 1789, the word nation became a favorite word of the revolutionary generation. The nation became independent from that year." [4, p.14] The French revolutionaries clarified the

meaning of the concept of Nation. This concept was based not on a common language, but on the freely expressed will of the inhabitants." [4, p. 16]

During this period, the term nation was used so widely that it was already in danger of losing its character for scientific discussions as a fashionable word of the time. Guido Zernatto notes that "in the 18th century, 'nation' became a fashionable word. In the 18th century "nation" became a word of fashion. Fashionable words always become-like a much-used coin-very much worn down and flat. They lose their sharpness of impression, that is, they become so equivocal that it is difficult to use them in a serious discussion which depends upon the significance of quite definite concepts. The 18th century everything was "national"." [7, p.363] Everything which had been royal became national: the national navy, the national police, the national estates. The nation had its own emblem, the tricoloured national flag, which replaced the white flag of the house of Bourbon. [4, p.15]

The 18th century is regarded as an important turning point for the term nation. This period is characterized by the researchers as such a historical stage that during this period the term nation was already moving away from its scientific essence due to the degree of extensive elaboration. However, the changes created by the French Revolution in the social and political life of society did not allow this concept to lose its influence.

The concept of the nation came closer to its modern meaning with the French revolution. From this period onwards, scientists who defined the essence of the concept of nation tried to introduce it as a concept defined not by the existence of language, territory, legal state, but by human will as a spiritual principle: "For the French revolutionaries, the essence of the nation is not that all its members speak a common language, wants to create a nation." [4, p. 17] In ancient and medieval times, the nation was used by others to distinguish a small group, but in the modern era, the term nation began to have a broad meaning due to its scope. It was no longer used to denigrate a group of people based on where they belonged, as in ancient times, nor to distinguish one group of students from another. "Being a member of any nation depends on personal will" - the idea is characteristic of the term nation in this period.

The French intellectuals Voltaire (1694 - 1778) and Rousseau (1712 - 1778) had contradictory attitudes towards the use of the concept of nation in the new age. "Voltaire, moreover, thought that the concept of the 'nation' was in the process of disappearing: 'Today, there are no longer Frenchmen,

Germans, Spaniards, even Englishmen: whatever people say, there are only Europeans. All have the same tastes, the same feelings, the same customs, because none has experienced any particular national formation. Rousseau, by contrast, believed in the existence of'nations: 'Every people has or ought to have a national character. He regarded the 'nation' as the natural human grouping, and he considered that devotion to the 'nation' was laudable." [4, p.14]

The ideas of French scientist Ernest Renan (1823-1892) who answered the important question of "What is a nation?" (Qu'est-ce qu'une nation? on March 11, 1882, Sorbonne conference) are considered as an important approach to the concept of nation in the new era. Renan is considered to be one of the first European scientists who tried to explain the nature and essence of the concept of nation, and his approach to the concept of nation stimulated the study of this concept on a wider level than in the 19th century.

Renan, who considers the nation to be a spiritual and moral principle as a product of the new era, claims that, "A nation is a soul, a spiritual principle. Two things, which cannot really be separated, constitute this soul, this spiritual principle. One is in the past, the other is in the present. One is the common ownership of a rich inheritance of memories; the other is the actual consensus, the desire to live together, the wish to make the most of what has been jointly inherited. A nation is, then, a great solidarity, constituted by an awareness of the sacrifices that have been made, and of the further sacrifices that are accepted in advance. It presupposes a past; and in the present it is encapsulated in a determinate fact: the agreement, the clearly expressed desire to continue the common existence." [4, p.15]

He also added that, "These are the essential conditions of being a people: having common glories in the past and a will to continue them in the present; having made great things together and wishing to make them again. One loves in proportion to the sacrifices that one has committed and the troubles that one has suffered. One loves the house that one has built and that one passes on. The Spartan chant, "We are what you were; we will be what you are", is, in its simplicity, the abridged him of every fatherland." [9, p.50] According to Renan, the past and the present are the two most important issues at the heart of the concept of the modern nation.

What defines a nation is a shared past and a desire to live together now and in the future. In his definition, Renan, who did not call the human associations that existed in earlier times as a nation, pays more attention to the human will rather than attributes such as race, language, religion, and territory in order to be a nation. He considered that will and patriotism are the essence of the nation. "There is something superior to language in a person: will". [9, p. 46] He defined the nation as an expression of people's desire to live and work together. He even defended the idea that a person can choose any nationality by his own will.

“To belong to the French nation, individuals did not need to be born French, but could be assimilated into it through an acceptance of the principles of the Republic encapsulated in the revolutionary slogan ‘liberty, equality, fraternity’. Such an interpretation can be found in the discourse of later nineteenth-century republican nation-builders, such as Ernest Renan, who proclaimed in 1882 that ‘it is France’s glory to have proclaimed through the French Revolution that a nation exists by itself’.” [6, p.28]

Conclusion

Looking at the history of the term nation from an etymological point of view, it becomes clear that the concept of nation, which is used in modern times, was historically used to name groups of people. However, the use of this concept, which is used in different meanings in each historical period, in its modern sense, according to the opinion of scientists who study this topic, coincides with the period when the French revolution took place in the new era. The term until modern time:

1) In ancient times, the term nation was used in a completely different sense from its modern meaning. This concept was especially used in Ancient Rome to distinguish local people from strangers who came from other places. It should be emphasized here that the initial meaning was derogatory. Distinguishing between people based on the area of their birth and treating a group of people as a low-class person due to their place of birth was a characteristic feature of the use of the term nation in this period.

2) During the Middle Ages, the term nation was still used to designate small groups of people from different places, for example students from different cities. And it should be noted that the universities were subordinate to the church. The designation as a nation was only of some importance during the short period of the student's study at the university. Outside the universities, the concept of nation was losing its meaning. In other words, although the term nation was used to refer to certain people during the Middle Ages, this designation was far from its modern meaning.

3) In the new era, the concept of nation has lost its previous meaning and has come closer to its modern meaning. Based on the opinion of scientists who studied this period, it is possible to note that the concept of nation in its modern sense was used to name the human community that was formed as a result of the socio-political changes taking place in the world in the new era. During this period, the use of the concept of nation was so widespread that it had already become fashionable. The French revolution gave new meaning to this concept. Everything that used to be subject to the kingdom had already started to have a national character. National flag, national coat of arms, national navy, etc. an example can be given. If in the new era, the nation was used to denote the population of a single, independent state, the French scientist Ernest Renan in his conference named "What is a nation?" tried to bring a new meaning to the nation. Presenting the nation as a spiritual principle, Renan showed that representing a nation stems from human will and love of country. Two important characters appear here. The first is the existence of a common past, and common memories, and the second is the willingness and desire to make sacrifices to live together now and in the future.

Thus, looking at the history of the term nation, it becomes clear that this concept has historically been used in a number of different meanings and manifested in its modern meaning.

REFERENCES

1. Greenfeld, L. (1992). Nationalism Five Roads to Modernity. Harvard University Press.
2. Hobsbawm, E.J. (1992). Nations and nationalism since 1780: *programme, myth, reality.* The Press Syndicate of the University of Cambridge.
3. James, P. (1996). *Nation Formation: Towards a Theory of Abstract Community*. London: SAGE Publications.
4. *Nationalism in the Age of French Revolution*. (1988). (edited by Otto Dann & John DinWiddy). The Hambledon Press. London and Ronceverte.
5. Smith, D.A. (2008). *The Cultural Foundations of Nations Hierarchy, Covenant, and Republic.* Blackwell publishing.
6. What Is a Nation? Europe 1789-1914. (Edited by Timothy Baycroft, Mark Hewitson). (2006). Oxford University Press.
7. Zernatto, G. Nation: *The History of a Word.* The review of Politics/ Vol.6, no 3 (Tul., 1944). Pp.351-366/ (p.352). Published by Cambridge University for the University of Notre Dame du lac on behalf of Review of Politics/
8. Harrison, K. & Boyd, T. (2003). *Understanding Political Ideas and Movements*. Manchester and New York. Manchester University Press.
9. Renan, E. Ulus nedir? (çeviren: Gökçe Yavaş). Pinhan Politika.

THE POSITIVE AND NEGATIVE IMPACTS OF MEDIA PROMOTION ON ADOLESCENT GAMBLING BEHAVIOUR AND PRIMARY PREVENTION

Natia ABULADZE

PHD student; Georgian Technical University

Resume

The work discusses the positive and negative impacts of media promotion on adolescent gambling behaviour and primary prevention. Generally gambling addiction exists from the beginning of humanity, but nowadays it became one of the most noteworthy society health problems. This problem has been exacerbated in the light of the recent pandemic and numerous restrictions accompanying it. It has had an adverse effect on lots of individuals' financial or mental conditions, what ultimately made them an easy target for aggressive forms of gambling promotion.

Method: Theoretical research and literature on adolescent gambling behaviour was reviewed.

Results: Adolescents show high indicator of dependence and are especially vulnerable to all kind of promotions, accordingly every promotion which can cause high risk of adolescent dependence, should be strictly controlled. The study discusses the way how media publicity vehicle influences adolescent gambling behaviour. Primary prevention programs should be shaped in the way to reduce the desire to be involved in gambling. Thus, the main purpose of the study is to develop primary prevention programs and verify effectiveness of media involvement in affecting adolescent behaviour. Media may have positive and at the same time negative effects. It should be focused on demonstrating the harm of gambling, pathological dependence and the risk factors.

Conclusion: The work includes theoretical research of the issue and some recommendations to solve the problem. However, it should be preliminary step for adolescent gambling prevention. Traditional media, social media, online platforms are the main informational sources for teenagers and adolescents, so multiple promotion strategies and information should be used to reduce risk factors.

Key words: Media promotion, adolescent, primary prevention, gambling.

Introduction

"Gambling by strict definition is placing something of value (usually but not always money) at risk in the hopes of gaining something of greater value" [1,41] Gambling addiction exists from the beginning of humanity, but nowadays it became one of the most noteworthy society health problems. It's prevalent behaviour among adolescents, as they have high risks to become addicted and very little amount of them ask for help."Historically, what we have witnessed is a shift from destination resorts (such as Las Vegas and Atlantic City) to individual gaming establishments in most major cities (e.g., betting shops, casinos, amusement arcades, bingo halls). More recently there has been a large increase in single site gambling opportunities (e.g., slot machines in non-gaming venues, lottery tickets sold in mainstream retail outlets), to gambling from home or work (e.g., Internet gambling, i-TV gambling)" [1,28] It cause serious financial, mental problems and difficulties in social attitudes. People who gamble, aren't alike and the problems they experience, aren't the same. My study is focused on adolescent problem behaviour, as they are coping with different life stressors. They have absolutely wrong beliefs about controlling their behaviour. They play online and offline despite the age restrictions and control mechanisms. Problem gambling is not only financial lose, it may effect many areas of person's life and relationships.

"Gambling becomes problem, when it:

- Creates safety concern

- Creates financial problems
- Interferes with school, work or other activities
- negatively affects the adolescent's physical and/or mental health.
- causes social problems, isolation and/or loneliness
- contributes to alcohol or other drug misuse" [2,9]

There are different reasons why people start to gamble: some of them want to become rich in a simple way, some of them want to be "in the action" all the time, many people have depression and are coping with numerous life stressors. Adolescents show high indicator of dependence and are especially vulnerable to all kinds of promotion. The gambling advertisement, which can cause high risk of adolescent dependence, should be strictly controlled. "The adolescent brain is still under development. The frontal lobes, which are responsible for thinking and planning, continue to develop until age 25. This means that adolescents react based on feelings over thoughts, which often results in impulsive decisions." [2,11] The gambling advertisements are prohibited in Georgia, by new regulations prime minister "clarified that gambling businesses will be prohibited from placing ads on television, on websites, and outdoors. Georgian citizens under 25 years will be banned from gambling both online and in so-called land-based casinos. Besides persons under 25 years, gambling will be restricted for several categories of citizens, including socially vulnerable persons receiving state assistance, civil servants, citizens who will apply to the Revenue Service with a request to use a self-restriction mechanism, as well as people, who will be blacklisted by court decision upon the family's request." [3] Despite all these control mechanisms, I want to admit that prohibition is not the only way out of the situation. First step is finding the real motives, which makes person addicted. Other way gambler starts to find alternative ways to satisfy the desire.

My study discusses the main concept of primary prevention, which should be shaped in the way to reduce the desire to be involved in gambling. Media promotion should demonstrate the harm of pathological dependence and main risk factors, which should be discussed: depression, suicide attempts, low social support, mental health concerns and substance use issues. The main idea of primary prevention is in reducing risk factors and providing accurate information about gambling to adolescents. It should be web-sites, social media, traditional media platform, presentations, discussions to clarify the misconceptions about gambling activities. It focuses on preventing risks and problems before it begins, also raising awareness about how games work and about odds of winning.

By the results of researches in Canada, 96% of children report they have seen gambling advertisment on T.V, 61% of young people report they have had gambling promotions sent directly to their e-mail. These messages encourage them thinking about quick way to become wealthy.

Conclusion

Adolescents are especially critical to all prohibitions and "don't do it" messages. So all the prevention programs and media promotion should be based on correct relationships among youth and their role models-parents, teacher's communication in case of signs and symptoms, social workers', psychologists' and other health professionals' intervention in time.

There are different ways, which can reduce risks of adolescent gambling:

- Talking about risks and problems, improve communication with adolescent
- Strengthen important relationships with all family members
- Monitoring adolescent's technology use, access to money which is the trigger for gambling behaviour
- Try to support with positive information and messages
- Encourage adolescent to participate in extracurricular activities.

"Educational institutions have the potential to strongly influence the health of our youth and represent an ideal setting in which to implement health promotion and problem gambling prevention strategies. There is a need

to develop social policies that balance public health interests with the economic gains of governments and industry."[4,248]

References

1.Wilber.M.k, Potenza.M, "Adolescent gambling: Research and clinical implications", 2006

2. Kourgiantakis.T, Sanders.J, Pont.L, Mcneil.S, Fang.L "Adolescent Problem Gambling:A Prevention Guide for Parents", Canada 2017

3.https://civil.ge/archives/458350 "Georgia to Tighten Gambling Business Regulations", Tbilisi 2021

4.Derevensky.J.L, Gupta.R "Youth gambling problems", 2005

FEMVERTISING AND ITS EFFECTS: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW

Agnijita Mukherjee

Assistant Professor, The Department of Media Science, the Heritage Academy, Kolkata, India

Dr. Madhupa Bakshi

Dean, The Department of Media Science, the Heritage Academy, Kolkata, India

Raina Biswas

Final Year Masters Student, The Department of Media Science, the Heritage Academy, Kolkata, India

ABSTRACT

Advertising has had the ability to impact the minds of its audiences since its inception. While researchers believe that advertising is an important tool for socialising, Cultivation Theory (Gerbner & Gross, 1976) contends that repeated exposure to advertising has the power to influence our attitudes and ideas, particularly about gender roles, as well as to perpetuate stereotypes. Now, while there have been countless researches which have proved the roles of advertising in perpetuating stereotypes, there have hardly been any which have looked at positive portrayals of women and analysed the positive impacts of advertising on the perception of the role of women. Hence, this paper is a systematic review of the literature to explore the positive depiction of women and its effects.

The articles and papers studied for this review have been selected from Scopus indexed journals. Out of those journals, only the articles that dealt with femvertising or the positive portrayal of women in advertising and dealt with the resulting effects on audiences were considered for the purpose of this study. These have then been analyzed to identify themes that are repeated between them.

According to the literature, femvertising has a positive effect on consumer attitudes toward brands (Rodrigues, 2016) and appeals particularly to female consumers, who increasingly reject "ads that perpetuate overused or passé stereotypes".

We identified a paucity of studies on positive female representations in advertising. This would help advertisers to understand how to appeal to female target audiences in a more holistic way.

Keywords: femvertising, empowered woman, advertising

EXPOLRING TRAJECTORIES OF INDIAN DIASPORA IN MYANMAR: A HISTORICAL PERSPECTIVE

Sunaina

Assistant Professor, Delhi University

ABSTRACT

The period of colonization in modern history witnessed a movement of labour migration. This process was evident throughout the British colonies. India, one of the prominent colonies of British, worked as a pivot of British empire in Asia. The spread of the empire towards Southeast Asia led to a diasporic process where Indians filled the vacuum of cheap labour force to serve the colonial interests of the British. Annexation of resource rich Burma by British resulted into the advent of Indian migration to the region. The diverse natured migrants were employed initially in labour intensive paddy cultivation and teak industry. The plight of this exploited labour can be understood through the 'Maistrys System'. However, with the advancement of industrial agriculture and export industry the requirement of skilled labour escalated. Hence, in various occupations whether bureaucracy or education, number of Indian migrants increased including trading communities such as Chettiyars from South India. The course of Indian migrants took a turn when nationalist movement started in Burma when the Act of 1935 separated the Burma province from British India. Anti-Indian sentiments dominated this movement. Such sentiments were aggravated with the control of Japan over Burma during Second World War. Consequently, many Indians had to return to their homelands and the rest who stayed back faced a major set back in their positions in Myanmar.

This qualitative study uses the diaspora as theoretical framework and is based on primary and secondary sources. Paper historically investigates the course of Indian diaspora in socio-economic and political context. Purpose of the study is to delve into the different facets of migrant patterns from colonial India to Myanmar. The research will elucidate not only the British imperialistic traits but also will develop deeper understanding of the present-day Indian diaspora in the country.

Key Words: Colonialism, Indian Diaspora, Nationalism, Paddy Cultivation, Teak Industry

RE-EXAMINING ETHNIC IDENTITIES AND THE REPRESENTATION OF MINOR ETHNIC GROUP WITH REFERENCE TO THE NAGAS IN MYANMAR'S POLITICS

Sachoiba Inkah

Jawaharlal Nehru University (JNU). New Delhi

ABSTRACT

Myanmar is one of the world's most ethnically diverse countries, with numerous identities vying for governmental legitimacy and autonomy. The country is divided by various factors such as ethnicity, religion, geography, and even cultural differences. Even after more than 70 years of independence, the national unification process known as the Panglong Conference, which was initiated by then-interim Burmese leader Aung San in 1947, remains an unfinished undertaking. Minor ethnic minorities are underrepresented at both the national and state levels, where they compete for limited state resources with major ethnic populations, resulting in slow progress and development. The militarization of ethnic communities in the country is deep-rooted and is still unable to achieve national unity in the face of myriad diversity and competing nationalities. Minor ethnic communities are caught in the conflict between the state and the country's major ethnic populations since the majority control vast swaths of land rich in natural resources and infrastructural investments both at the national and state level. This is further complicated by the webs of complex inter-linkages between state and non-state entities benefiting from reciprocal corruption and other illegal activities and the military's political position obscures the political landscape even more. The article will examine how the Nagas who are located in the North-West Sagaing and Kachin state bordering India are represented in Myanmar's domestic politics and discuss the geopolitical relevance of their location and their lived realities.

Keywords: Ethnicity, Nagas, military junta, natural resources

FOSTERING ENTREPRENEURSHIP EDUCATION – AN ALBANIAN PERSPECTIVE

Dr. Juljana LAZE

Lecturer at Faculty of Education, Department of Sociology, University "Aleksandër Moisiu", Durrës, Albania

Abstract

Entrepreneurship education is currently being strongly promoted in most European countries and beyond. In the context of Albania entrepreneurship education as a strategic objective for education and the economy, creates the premise to foster the spirit of initiative and innovation, employment and self-employment, job orientation, and education of young people referred to current developments and prospects in the labor market.

The aim of the research is focused on some primordial issues of fostering entrepreneurship education, especially the focus is put on curricula students' perspectives. In particular, it empathizes how entrepreneurship competence is developed in social sciences subjects at teaching programs at the university level.

Besides gathering and exploring the literature, reports, and data related to our study, about 100 semi-structured questionnaires and 10 interviews with key persons were administered, from April to May 2022. The research paper cover four elements: a) Provide an overview of the key elements that characterize the situation of the concept in the university system; b) support the role of fostering entrepreneurship education in students' teachings program, but in a more integrative perspective; c) Identify possible approaches and instruments to improve the integration of entrepreneurship education in the education system. Data was gathered and analyzed using thematic analysis.

The findings show that students and even lecturers who teach in these programs feel an added confusion about the concept in terms of entrepreneurship as mindset and approach. In this regard, it was requested that entrepreneurship goes beyond the framework of economic subjects and be included in education teaching programs at universities to prepare curricula that create entrepreneurship competencies.

Keywords: entrepreneurial competencies, educational policy, education system.

1. CONCEPTUAL FRAMEWORK

Interest in entrepreneurship education has increased due to the needs of communities and government employment policies in recent years. Some countries have implemented education programs because of their expected benefits. In this regard, the European Commission, (2007, 2014, 2015, 2016) has encouraged its member states to implement entrepreneurship programs to improve the entrepreneurial skills of young people. Entrepreneurship education also increases the intent to start a business, as well as contributes to economic growth and job creation. Therefore, awareness of the importance of education for entrepreneurship has been growing. In Albania, various actors have recognized the importance of education for entrepreneurship and its contributions to economic growth and individual development.

This research paper aims to introduce some primordial issues of fostering entrepreneurship education. However, details about the initiative such as objectives, content, and methods will be provided during the development of analyzing it.

Focuses on the pillars of entrepreneurship programs in the system of education, developing competencies to design and identify relevant objectives that teachers and students should pursue through entrepreneurial knowledge aimed at fostering the system. It is expected that this research will also contribute to the existing amount of knowledge on entrepreneurship education, especially in the Albanian context where the entrepreneurial skills of teachers are lacking. Entrepreneurship education in student teaching programs is lower than any other condition of the entrepreneurship framework. However, teachers are directly actors who have the first impact to raise the entrepreneurship spirit and nurturing positive attitudes towards entrepreneurship as well as gaining basic knowledge on the subject. Recommendations will be made to policy makers for the

inclusion of knowledge entrepreneurship culture in the education system, and especially raising the attention of the universities to include specific subjects in the teachings program and involve the staff more and more in training programs qualified as priorities.

2 Literature review

Entrepreneurship is gaining attention from a growing number of academic fields where the concept has been adapted into a range of research interests. From the 1990s onwards, studies in the field of entrepreneurship are no longer just the domain of the economic field, explored first by the well-known author Schumpeter, J., (1934, 1942), but many studies are, paying more and more attention to the process of organization and cognition (Griffiths, M., Kickul, J., Bacq, S., & Terjesen, S., 2012). The field is becoming more comprehensive, where the learning aspects of the entrepreneurial process have full descriptions and have challenged any historical overview (Landström, 2005). Also, an interest in entrepreneurship is gender studies (Bruni, Gherardi, & Poggio, 2004). Female entrepreneurs are growing in numbers as is their importance in society. While this is true around the world, it is especially apparent in transitional economies where the transition process has resulted in reflective and dramatic economic, political and social changes (Ramadani et al., 2013). Lately, researchers are paying close attention to and exploring the importance of the concept, especially in the field of education, although there is no consensus on the concept of entrepreneurship.

2.1. Entrepreneurship education: entrepreneurial university and the entrepreneurial education

Entrepreneurship education was first introduced at the Harvard Business School in 1945 (McIntyre R., J., & R. Mathieu,1999), and has since gained popularity. In today's educational context the term is used somewhat differently, where entrepreneurial activities are seen as action-based educational means to achieve learning that is hard to achieve via more traditional teaching methods (Leffler, 2014, 2015). The literature clearly distinguishes the concept of the entrepreneurial university and the entrepreneurial education.

Today it is widely taught across the globe with particular attention in developed countries like the United States, the United Kingdom, Germany, Sweden, and the Netherlands. Entrepreneurship courses and programs are offered in universities, high schools, and even elementary schools. This growing interest in entrepreneurship education is since the latter has been found to nurture a sustained interest in entrepreneurship among students and young people. Furthermore, governments and policymakers need to come to believe that small businesses launched by entrepreneurs are a viable alternative to (youth) employment.

The entrepreneurship concept is in the education context complemented by other concepts with their research tradition and definitions, encompassing entrepreneurial learning, entrepreneurship education, and more lately enterprise education (Kyrö, 2008). In North America, the concept in question relates to business education. Within business studies focusing on entrepreneurship education, we have 'entrepreneurial learning' as a traditional and bounded view of how entrepreneurs learn as they start and run their businesses. (Hope, M., 2016). While in the UK, it refers to emerging entrepreneurship individuals, within the realms of mainly non-business studies focusing on enterprise education. In this regard, it is important to note that entrepreneurship education focuses more on creating and managing a business entity, while enterprise (individual) education is about acquiring and improving personal competencies, skills, and attributes that can be used in contexts, different and lifelong. Therefore, while entrepreneurship education is closely linked to business, entrepreneurial education is about developing productive individuals and instilling values. In this regard, it is worth noting that many policymakers, practitioners, and educators still believe that entrepreneurship education should only deal with the creation of new ventures and new jobs. As a result, entrepreneurship education lacks academic credibility and there is no clear return on investment in society from the perspective of politicians and decision-makers.

In today's educational context the term is used somewhat differently, where entrepreneurial activities are seen as action-based educational means to achieve learning that is hard to achieve via more traditional teaching methods (Leffler, 2014, 2015). This field is very new, emergency and in the initial stage, it is, therefore, natural for it to pass theoretical, pedagogical, and practical training. The learning process of students (learning through entrepreneurial actions) becomes more central at the expense of teachers, who in turn take the role of educators;

organizing different student-centered learning activities (Hoppe, M.,2016). As Leffler (2015) argues the current implementation of entrepreneurship in Swedish compulsory schools has in some ways also changed the perspective on entrepreneurial traits, to differentiate it from the business schools' normal focus on external entrepreneurship.

Entrepreneurship education is currently being strongly promoted in most European countries and beyond. This competence has taken an important place and has been re-dimensioned in today's EU education policies and as a result, the role of the individual to carry out entrepreneurship for himself and society has emerged, directly affecting the quality of life of the whole society.

In the context of our country (a country preparing to join the EU), entrepreneurship education as a strategic objective for education and the economy creates the premise to foster the spirit of initiative and innovation, employment and self-employment, job orientation and education of young people referred to current developments and prospects in the labor market. At the European Commission entrepreneurship education, is used to cover all the activities "that seek to prepare people to be responsible, enterprising individuals who have the skills, knowledge, and attitudes needed to prepare them to achieve the goals they set for themselves to live a fulfilled life" (European Commission, 2015, p. 3). As explored by Lackéus, (2015) these different ideas on means and ends in education also resonate with a division of different kinds of entrepreneurship education, where entrepreneurship educators differentiate between education in, for, though, and about entrepreneurship,

The entrepreneurship education concept refers to all levels of education that contribute to the creation and development of entrepreneurial attitudes and having the right skills, (Bygrave,1994) including opportunity recognition (Kirby, 2003) to create and run successfully a venture. As so, educational entrepreneurship is a tool and dimension of an entrepreneurial university. In the last years, European Commission has played an important role in the promotion of entrepreneurship in higher education, not only at the level of educational entrepreneurship but also at the institutional level by creating a guiding framework tool for self-evaluation of HEIs called HE Innovate. The main theoretical models are offered by Clark (1998), Sporn (2001), Etzkowitz (2004), Kirby (2004, 2005), Rothaermel (2007), and O'Shea (2005,2008), Guerrero, M., & Urbano, D. (2012) and Urbano et al (2021).

2.1 The concept of entrepreneurship education in Albania's context

In Albania, various actors have recognized the importance of education for entrepreneurship and its contributions to economic growth and individual development.

In Albania's system of education, the pre-university education curriculum framework approved by the Ministry of Education and Science, states that "Pre-university education creates conditions and opportunities for students to build and develop the knowledge, skills, attitudes, and values required by a democratic society; to develop independently and comprehensively; to contribute to the construction and personal well-being of the Albanian society and to face constructively the challenges of life". This document states that in pre-university education students: cultivate personal, national identity and cultural affiliation; acquire general cultural and civic values; develop intellectual, ethical, physical, social, and aesthetic aspects; develop responsibility for themselves, others, society, and the environment; are trained for life and work, in different social and cultural contexts; can learn throughout life; develop the spirit of entrepreneurship; use new technologies.

The Law on Pre-University Education No. 69/2012, as amended, (Law no. 56/2015) and the Curriculum Framework document state that the key lifelong learning competencies that go through the pre-university education curriculum are: 1. Communication and expression competence (Student communicates effectively). 2. Thinking competence (Student thinks creatively). 3. The competence of the learner to learn. (The student learns to learn).4. Competence for life, entrepreneurship, and the environment. (Student contributes productively). 5. Personal competence (Student leads a healthy life). 6. Civic competence. (The student is committed to the common good). 7. Digital competence. (Student uses technology to drive innovation)

Entrepreneurship as a key competency in all curriculum subjects includes creativity, innovation, and risk-taking as well as the ability to plan and manage projects to achieve competencies (European commission, 2003, p.6). Entrepreneurship is mindset and approach. It is more than an economic value; it is a social value and investment. In this regard, it was requested that entrepreneurship go beyond the framework of economic

subjects and be included in preschool education (naturally and in basic education) with elements such as freedom of play, freedom for creativity, sense of cooperation, initiative, curiosity, a transition of risk, to be educated with self-confidence, research, etc.

The major objective of our education system and the education of young people is to create the skills and competencies that lead them to employment and self-employment. Creating and fostering entrepreneurial skills in young people makes them more prepared and active in facing the labor market. Self-employment of young people, based on their skills, energy, and creativity is considered today as a very effective way to improve employment and create personal and family economic growth.

In Albania's curricula, entrepreneurship competence is developed in all subjects. To develop this competence, the school creates conditions for students to fully understand the interdependence between economic, political, and cultural phenomena of local and global society. It enables students to be future-oriented, develop an entrepreneurial spirit, and be motivated to meet objectives.

At the same time, the school confronts students with ecological problems, to make them aware of their role in protecting the environment and sustainable development. In our curricula this competency is composed of the following indicators: presents himself / herself well, emphasizing his / her strengths; works independently and in a group; organizes and leads learning and social activities; demonstrates entrepreneurial skills, knowledge of work planning and rational use of time; possesses skills for conflict management and risk assessment; undertakes independent and responsible actions; participates in the protection and development of the environment; submits himself / herself in writing and orally, compiling the CV (biography) in the required formats; demonstrates the necessary competencies for different life situations and different career directions; researches and uses opportunities for education, vocational training and counselling; demonstrates organizational skills, takes initiatives and works in a team; plans and manages projects to achieve certain objectives (leads, delegates, analyzes, communicates, reports, evaluates, monitors, mentors); identifies and evaluates necessary resources (e.g., time, means, financial, human resources); take initiatives; demonstrates solidarity and competes honestly, while performing certain tasks; shows flexibility, creative spirit, responsibility to adapt to new circumstances, while performing a task. All these indicators are reflected in the curricula of each subject and class. Entrepreneurship also takes place in several topics in the subject of citizenship from grades 1- 8, It is also taught in Economics in the 12th grade for the topics as follows: Economics in practice; Business ethics; Ability to succeed; Personal finances; Be an entrepreneur (Rapti, D., 2022).

The new Law of Higher Education approved in 2015, has brought changes and challenges to be faced by HEIs in Albania (Laze, J., 2015). While in higher education the concept is more widespread and is treated mainly in programs of economic and social character, while in terms of educational programs the field is mainly elaborated through curricula that include soft skills in professional development, but there are no specific subjects which are dedicated to this field. Recently study research, where Albania country where involved showed that students participating in entrepreneurship education are more likely to start their businesses and their companies tend to be more innovative and more successful than those led by persons without entrepreneurship education backgrounds. Significant positive impact also occurred in the cognitive domain (higher levels of learning) and the affective domain in Albania (European commission 2015). Universities seem to be more aware of the importance of the concept by becoming more and more involved in research programs that focus on the problems of entrepreneurship in education. Many issues remain.

3. RESEARCH METHOD

3.1 Purpose of the research and Research Questions

The paper aims to highlight the importance of some primordial issues of fostering entrepreneurship education, especially the focus is put on curricula students' perspectives. In particular, it empathizes how entrepreneurship competence is developed in social sciences subjects at teaching programs at the university level. The purpose of raising this issue in our analysis is to reflect on the current situation, challenges, and progress made concerning entrepreneurship education in Albania country. These discussions are required to be seen in the context of the recent increase in international research.

The research paper cover four elements: a) Provide an overview of the key elements that characterize the situation of the concept in the university system; b) support the role of fostering entrepreneurship education in students' teachings program, but in a more integrative perspective; c) Identify possible approaches and instruments to improve the integration of entrepreneurship education in the education system.

To achieve the goals of the paper, the following research questions are used:

- What are the situation and the nature of entrepreneurship education in the country?
- Which are the challenges of the higher education institutions to this approach?
- What are some future perspectives on this issue?

The information used for this study is based on different sources, considering its nature of it. A mixed methodology is used in the research. Besides gathering and exploring the literature, reports, and data related to our study, about 100 semi-structured questionnaires and 10 interviews with key persons were administered. Given the limited group of interviewees, it is not possible to search for statistical differences. However, in socially situated research (Zucchermaglio, Alby, Fatigante, & Saguetta, 2013) the aim is not to find generalizations suitable for other contexts, but to explore in-depth the way the interviewees signify the sense of initiative and entrepreneurship. The content analysis method helped to create a database with existing reports and studies on the issue, enabling data triangulation as well. This analysis, on the one hand, helped to formulate the main research questions of the study, on the other hand, was put in the function of the analysis of the study findings serving as a source of comparison and dealing with these findings.

Theoretical sampling, as a unique purposeful sampling strategy, is commonly used, which indicates that the researcher intentionally chooses participants who can yield data useful in generating an explanation for a substantive topic (Creswell, 2012). Since this study considered entrepreneurship in curricula of teaching programs as a multidimensional concept, which HEIs in regional and national contexts have approached in different ways, the interviewees were chosen from different departments of teaching programs, to contribute from different perspectives and to examine different contexts.

Also, secondary data were used by direct observation, analysis of various articles in the written media; as well as the use of relevant literature resources. Literature research was conducted such as research of the legal framework; studies of organization reports operating locally, regionally, and internationally; theory and research studies of authors that have contributed to this field, as well as analyzing the needs of target groups and documents affecting issues that focus on entrepreneurship education. Data were analyzed using thematic analysis. The findings show that students and even lecturers who teach in these programs feel an added confusion about the concept in terms of entrepreneurship as a mindset and approach.

The study showed that students participating in entrepreneurship education are more likely to start their businesses and their companies tend to be more innovative and more successful than those led by persons without entrepreneurship education backgrounds. Based on these findings, conclusions, as well as recommendations for practice and research, are offered.

3.2. Importance of the study

Albania can be successfully integrated into the European Higher Education Area. To achieve this initial objective, strengthening the links between universities and enterprises needs to become an important priority in terms of research and development. Special attention should be paid in the future to the support of researchers, young researchers, and their status within the research and development system.

The importance of this study can be summarized in the following aspects:

First, this study is a contribution to understanding the role of development dynamics of entrepreneurship education and its impact on education reform. *Second*, the findings of this study shed light on the understanding of many issues, which can serve policymakers as a guide in their work. *Third*, with a qualitative methodological approach, the study lays the groundwork for the development of other studies, for a more specific measurement of other challenges. *Fourth*, the study focused on the main issues of the understanding of the role of curriculum in the formation of the students' perspective toward the god society.

A limitation of the study is the non-involvement of other actors, respectively those at the policy-making level. In this way, interventionist policies and strategies can be created by the relevant structures to improve the process. Despite, the limitations of the paper, it can be considered a starting point for further studies. Also, considering the nature of the study, it has achieved its main purpose.

4. DISCUSSIONS AND RESULTS

This part of the paper is mainly related to providing an overview of the key elements that characterize the situation of the concept in the Albania university system. One of the aims of this issue was to obtain information on how higher education institutions in Albania operate with entrepreneurship education and what the future policies, vision, or strategies related to it are, as a very important trend for the integration of students into the labor market

Albania signed the Bologna Declaration during the Berlin conference, in 2003, since then the reforms in higher education in Albania is a positive development for the country in the frame of EU partnership. For almost 25 years, several acts and orders were amended to implement the Bologna Declaration, including the study cycles, academic standards in higher education, teaching load, financial autonomy, and university admissions procedures. The education system has presented various challenges, in some universities, in recent years there have been several initiatives that focus on addressing these challenges, but still, entrepreneurship of research results is not included in any of the university strategies, which in some European education system this is one of the key factors for success (e.g., the German rating system for entrepreneurial universities). Entrepreneurship refers to an individual's ability to turn ideas into action. It includes creativity, innovation, and risk-taking, as well as the ability to plan and manage projects to achieve objectives. This makes employees more aware of the context of their work and better able to seize opportunities and provides a foundation for entrepreneurs to establish a social or commercial activity. As literature research shows that despite varying degrees of entrepreneurship from one country to another, international comparisons show that success comes from a synergy between a conducive institutional environment, well-designed government programs, and supportive cultural factors. (OECD 1998) It is clear within the Albanian ecosystem that universities have not recognized their potential and opportunity to participate in the triple spiral (Hach K., & Trenkmann E., 2019). Currently, most universities are acting individually.

When students are asked about what they perceive to be more important in entrepreneurial success, they mention entrepreneurial values, managerial skills, or interpersonal skills. These qualities are often considered "soft skills". Also, all interviewed HEIs representatives declared they are currently offering entrepreneurship education activities or at least are making formal efforts to provide support measures and promote start-ups to students. Also, they agreed that the comprehensive integration of entrepreneurship education and the development of "soft skills" at all levels and study programs seems remote. Mainly these are formal initiatives undertaken at the university level, while the departments themselves need training and experience in these areas. Interviewers revealed that there is still no training or competition for academic staff. While the data coming from the students show that they have difficulties in linking the announcements and are fully involved in these issues, although they considered them necessary for their careers. It is interesting to notice that, it is impossible to ignore the impact of education on entrepreneurial success. However, perceptions diverge on the way to organize entrepreneurship studies, and which educational components to emphasize when putting together an academic entrepreneurship program.

It should be noted that not every individual should be an entrepreneur. Entrepreneurship is both an art and a science, born and acquired, but not exclusively. Therefore, entrepreneurial education that gives students appropriate experiences in the hope of developing their entrepreneurial skills is important. This debate addresses the issue of the importance of educating students to be entrepreneurial and innovative in terms of both personal and academic characteristics.

Interest in entrepreneurship can be formed at an early age through relevant and adequate educational activities. In terms of teaching practices, two approaches can be distinguished: a) The traditional approach is transmissive and instructive and related to the transfer of information; b) Alternative approaches are called active, constructive, and goal-oriented processes. Later, learning improves as students engage in knowledge building by "acquiring, generating, analyzing, manipulating and structuring information." This approach is based on

activities, actions, and experimental learning. It is more of a "transformational methodology" such as students engaged in building and mastering their learning. Especially higher education is the key for entrepreneurs. Research shows that the young who have an education for entrepreneurship are tent to be an entrepreneur.

Many of the students of the programs in the field of teaching admitted that they had never had the opportunity during their studies to get acquainted with concepts/ideas or models of the field of entrepreneurship, for example: writing a business plan. According to them, these were of an economic nature of the study. Based on these arguments, there is a need for teaching study programs to focus on discussing the role of universities in partnership with enterprises in innovation and entrepreneurship practices. Referring to Lackéus, (2015) in terms of the purpose(s) of entrepreneurship education, three categories can be distinguished: i) education through entrepreneurship, which teaches to become an entrepreneur by developing a wide range of cognitive skills needed to run a business such as accounting, the notions of finance, marketing, and human resource management; ii) education about entrepreneurship aims at raising awareness of the role played by entrepreneurs and entrepreneurship as a potential career opportunity and a suitable profession in the future; iii) education for entrepreneurship, which teaches how to be an entrepreneur through the development of a range of non-cognitive skills such as creativity, risk-taking, necessary perseverance from the labor market.

The field of entrepreneurial education is in quite an early stage of development in the Albania context, despite its promising effects on students and society. Teaching entrepreneurship to students and providing them with proper exposure to entrepreneurial activities can contribute to instilling an entrepreneurial spirit in them, and expose them to new alternatives to the labor market. One of the potential benefits that entrepreneurship education contains is related to students' learning job opportunities. (Henderson, 1999). Research shows that knowing how to begin a business; increases the possibility of becoming an entrepreneur. Its effectiveness in generating student interest in entrepreneurship has been confirmed. It was also effective in increasing the knowledge of students about the concepts of entrepreneurship and shaping their attitude towards entrepreneurship. It aims to promote teamwork and leadership through experiential learning approaches.

Most Albanian universities offer bachelor-level entrepreneurship classes as part of economics degrees such as 1) entrepreneurship awareness and promotion, 2) entrepreneurship education and 3) innovation production. Private universities (Barleti, Polis, European University) are the first in terms of importance and practical action in the field of entrepreneurship. As a group of authors has argued that (Ibicioglu et al, 2008) entrepreneurship skills and competencies can also be transferred in courses and projects that do not directly relate to the study area of entrepreneurship. This seems to be understood more quickly by private universities in Albania context, probably also related to the fact that their founders come from the world of entrepreneurship. Meanwhile, according to an assessment done by Papa and Demo (2018) in five Albanian public universities, it was found that most of the hallmarks are lacking: strategy, training offers, entrepreneurial teaching methods, technology transfer structures, HR incentive system, cooperation and knowledge sharing with other institutes. However, the situation is similar for both types of higher education institutions there are not as many institutional incentives for academics. Support for startups and promotion of entrepreneurship as an important career opportunity was considered very important only for the University of "Aleksander Moisiu" Durrës (www.uamd.edu.al) considering its third mission of the university, but still, the practices are absent. According to support the role of fostering entrepreneurship education in students' teachings program, but in a more integrative perspective, the findings showed despite some encouraging data, the acquisition and effectiveness of entrepreneurship education in education programs is still far from fully satisfactory. The importance of the professional figure of the teacher in the preparation of the new generation should be emphasized, as they will educate on the importance of this concept from a young age. It is well-known that an important goal of education is to increase the decision-making skills of children at an early age. Therefore, it was emphasized that the establishment of professional curricula with a special focus on entrepreneurship education should be put on strategies, plans, and regulations of study programs in universities. Even the establishment of study programs with a special focus on entrepreneurship education would be considered an achievement in this regard. It required creativity and consensus on the part of teaching faculties, as they had to make choices in organizing the field education programs of study that would have to cover entrepreneurship education curricula.

A large part of the interviewees has been female, as these study programs are followed by most of them. Some of the main problems they thought affected their skills in being entrepreneurs are: i) lack of self-confidence; ii) implantation of a specific idea; iii) managerial and financial skills; iv) inventory management, qualitative

relationships in society, etc. According to interviewers' responses, the main factor that encourages women to start entrepreneurial careers is the disbelief that they can take such initiatives. To overcome these problems, students must possess certain qualities and skills. The study highlighted the need for relevant training and education with relevant knowledge and skills, as well as a commitment to be proactive, persistent, and self-confident, which are also considered important characteristics for the successful development of the entrepreneur. this shows once again the increased lack that students of these programs have in the field of entrepreneurship.

Based on these arguments it is important to stimulate the desire in individuals for an entrepreneurial career as entrepreneurs provide the basis for building competitiveness and innovation in the country. Entrepreneurship education in these social groups will provide strong gender policy creation and help promote female entrepreneurship. Gender-sensitive policies aimed at improving women's economic status are needed as these will help provide strong social and educational programs and training sessions in the country.

The paper notes that even where entrepreneurship is included in some curricula programs at the university level, students and lecturers agree that there is a perception of a gap still to be filled. Some reasons for the identified gap are identified by the interviewer such as i) ineffective teaching methods; ii) entrepreneurship is not included in all parts of the VET system; iii) limited participation of students; iv) inadequate teachers' competence; v) lack of involvement of business people; vi) practical element is missing; vii) entrepreneurship is not linked to specific training subjects on professions.

Some of the interviews have put on focus the need for more scientific researchers in specific areas, and the need for the students to be supported by the government and the universities. In 2015, at the request of the Government of Albania, UNESCO began the Education Policy Review, which was subsequently published in 2017. According to the Education Policy Review, there has not been sufficient progress in the areas of teacher development: Teachers have limited possibility to access relevant training, and the current attempts to improve are regarded as 'fragmented' (UNESCO, 2017, p. 13). The standing of universities in the overall start-up space, therefore, remains low. Ideas produced through competitions, workshops, etc., do not find support to be further developed neither in the universities nor by other support organizations as cooperation between universities and other support organizations.

The findings of the study show that the current situation in Albania according to entrepreneurship education can be reflected as follows:

- Mainly individual initiatives, with no coherent framework and little impact;
- Most students do not have access to entrepreneurship courses and programs; Entrepreneurship is included in the national curriculum of the school, but only in a small minority of disciplines;
- In Higher Education, the majority of entrepreneurship courses are offered in business and economic studies.

Global Entrepreneurship Monitor (GEM,2006; 22), shows that the highest rate of entrepreneurship in age groups is between 25 and 34. The Albanian population is considered a young population. Even though the demographic structure of the population in a country gives information about potential entrepreneurship, still the country has high levels of emigration. Due to the quality of higher education in Albania and the lack of career opportunities, Albania is among the top 15 countries worldwide when it comes to brain drain, tertiary-educated emigrants who leave Albania after graduation (Hach K., & Trenkmann E.,2019). Experts underline that the findings per country and the comparison between them should only be viewed by taking into consideration country characteristics, the current education policies in each country, as well as the level of development and state of implementation of entrepreneurship education (European commission 2015). Albania universities still have to consider this potency of young people.

It appears that during the last two decades Albania has made good progress in several aspects of the education of young people, but still, several major challenges appear. Good universities provide good entrepreneurship partners. As so it is essential to establish a meaningful partnership with universities; promote partnerships with international universities; promote alliances through entrepreneurial business and universities; endorse programs that respond to market skills. Despite these contradictions, entrepreneurship programs have flourished in Albania. These facts make a strong argument for the advocates of entrepreneurship studies.

The scientific theory, therefore, suggests that entrepreneurship education is and should be the agent of change. Universities are required to build strategies where the activities for the students are seen as opportunities for entrepreneurship. Positive and negative entrepreneurs gathered at the universities are important to share their experiences. To share some of the challenges of education as well as an idea of setting up entrepreneurship as a source of social value as well the heart of entrepreneurial education is put in focus. A perception from an interviewer is shown as the following: "*From my 5-year experience in this sector, I can say freely that the number of those who want to set up businesses / social businesses in these countries is still very small for many reasons, often contradictory, such as economic level, experience the bitter of the "social" of the former system, the "wild capitalism" and the order after the rapid enrichment*". There is tremendous work remaining if we are to succeed in making effective and efficient entrepreneurial education available to a majority of people in the educational systems of Albania.

The analysis of the findings highlights the need for a strategy. Some of the elements of the strategy needed are: i) an Agreed definition of entrepreneurship; ii) Cross-ministry cooperation; iii) Stakeholder consultation; iv) Embed core competencies into the national curriculum; v) Developing strategic aims and objectives; Integrating identified good practices (what works) into the strategy; vi) Train the teachers; vii) Develop a logic chain of indicators, outputs, outcomes, and expected impact; viii) Design and embed coherent progression from primary to higher education; ix) Make resources available for the strategy. This step is seen as essential to creating and building links. This would help universities, businesses, and non-governmental organizations to arrange various activities to develop entrepreneurship and to inform the young about this issue.

Some of the most common findings that professors have raised as important issues are related to the engagement of businesses and intermediary organizations. According to them this will raise visits, experiences, case studies, and role models and help students be involved in mini-companies with business mentors. Meanwhile, the engagement of intermediary organizations is seen as external organizations devoted to promoting entrepreneurship education effectively associated with national strategies. They are seen as a key actor to link Entreprises education into local and regional strategies, in able to develop partnerships and build local and regional support centers. As McIntyre and Mathieu (1999) have argued that the value-added of such structures lies in the fact that they bring together academic research and university resources (faculties, students, libraries, etc.) and private capital. Moreover, the dynamism of entrepreneurial businesses and universities provokes a snowball effect, as new businesses are created, thus improving social support.

Entrepreneurship education in the university curricula of education programs would be the next challenge for Albanian universities, to prove whether the natural hierarchical systems of knowledge will be able to produce truly sensitive entrepreneurs able to lead the Albanian economy towards innovation, dynamism, and flexibility, to have a sustainable future society.

CONCLUSION

It showed that entrepreneurship education is in the early stages, and the development of such a perspective model invokes the education system of the state as a whole and the factors of educational development change.

The sector is still quite young, and the definitions are still relatively unspecified. It is required that all stakeholders must undertake all necessary activities to achieve a partnership and network with national and international entities which act in this field to collaborate to understand more positive model practices.

It is required to develop more systematic strategies for entrepreneurship education. The profile of Albanian entrepreneurship education affects the development of social enterprises in Albania.

It is considered essential to develop the curriculum with an inter-disciplinary approach to improve entrepreneur skills as a method and be applied in entrepreneurship education, to gain behavior skills, such as taking the risk, creativity, management skill, human relations, strategic planning, and problem-solving.

As Albania is considered a country going through transition, universities are required to take the role of the catalyst itself searching for new method developments, and continue to become more entrepreneurs in the case of entrepreneurship education. Considering entrepreneurship universities as the best scenarios key to competition and becoming a special actor in the development of the country's science and entrepreneurship, even in teaching programs.

Despite its promising effects on students and society, it is important to keep in mind that the field of entrepreneurial education is in quite an early stage of development. It is still regarded as an innovative but marginal pedagogical approach spurring much interest but also much confusion among various stakeholders.

REFERENCES

Bruni, A., Gherardi, S., & Poggio, B. (2004). Doing gender, doing entrepreneurship: An ethnographic account of intertwined practices. Gender, Work & Organization, 11(4), 406-429.

Clark, B. (1998). Entrepreneurial Pathways of University Transformation. Creating Entrepreneurial Universities Paris&Oxford, IAU, and Elsevier Science.

Creswell, J. W. (2012). Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (4th ed.). Pearson.

Etzkowitz. H, (2004). The evolution of the entrepreneurial university. International Journal of Technology and Globalization, 64–77;

European Commission (2003), Green Paper: Entrepreneurship in Europe, European Commission, 27 final, Brussels.

European Commission, EACEA, & Euridyce. (2016). Entrepreneurship education at school in Europe. Eurydice report. Luxembourg: Publication Office of the European Union.

European Commission. (2007). European competencies for lifelong learning. Luxemburg: Publication Office of the European Union.

European Commission. (2011). Entrepreneurship education: Enabling teachers as a critical success factor. Brussels: Entrepreneurship Unit Directorate-General for Enterprise and Industry.

European Commission. (2014). Entrepreneurship Education. A Guide for Teachers. Luxemburg: Unit Entrepreneurship 2020.

European Commission. (2015). Entrepreneurship education: A road to success. Brussels: Publication Office of the European Union, p,3.

Gibb, A. (2002). In pursuit of a new 'enterprise and 'entrepreneurship paradigm for learning: creative destruction, new values, new ways of doing things, and new combinations of knowledge. International Journal of Management Reviews, 4(3), 233-269.

Griffiths, M., Kickul, J., Bacq, S., & Terjesen, S. (2012). A dialogue with William J. Baumol: insights on entrepreneurship theory and education. Entrepreneurship Theory and Practice, 36(4), 611-625.

Guerrero, M., & Urbano, D. (2012). Developing an entrepreneurial university. Journal of Technology Transfer, 37 (1), 43–74.

Hach K., & Trenikmann E., (2019). Entrepreneurial Ecosystem in Albania with Focus on Tirana APRIL 2019. http://challengefund.euforinnovation.al/file/2019/07/Gap-Analysis_E-Publication.pdf.

Henderson Roger and Martyn Robertson, (1999) "Who Wants to be an Entrepreneur? Entrepreneurship as a Career", Education Training, Volume: 41, Number:5, 236-245.

Hoppe, M. (2016) The Entrepreneurship Concept: a short introduction. Högre Utbildning, 06(02): 95-108, p.101. https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:943504/FULLTEXT01.pdf.

Ibicioglu H., Baysal H., Ozkul S., A., T (2008). Current Issues in Emerging Economies in Global Perspective: The role of high education in entrepreneurship training in respect of transition economies Albania sample, Vol. I/II/III, EURAC Tirana, 28-29 March 2008.https://www.academia.edu/43797884/The_Role_of_High_Education_in_Entrepreneurship_Training_in_Respect_of_Transition_Economies_Albania_Sample.

Jones, B., & Iredale, N. (2014). Enterprise and entrepreneurship education: Towards a comparative analysis. Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy, 8(1), 34-50.

Kirby, D. A. (2004). Entrepreneurship education: Can business schools meet the challenge? Education and Training, 46(8/9), 510–519.

Kirby, D. A. (2005). Creating entrepreneurial universities in the UK: Applying entrepreneurship theory to practice. Journal of Technology Transfer, 31(5), 599–603.

Lackeus, M. (2015). Entrepreneurship in Education-What, Why, When, How. Entrepreneurship 360. Background paper. Retrieved from http://www.oecd.org.Landström, H. (2005). Entreprenörskapets rötter [The roots of entrepreneurship]. Lund: Studentlitteratur.

Law on Pre-University Education No. 69/2012 amended by Law no. 56/2015, date 28.05.2015, published in the official notebook no. 105, dated 23.06.2015). https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2017/10/Ligji_Parauniversitar.pdf.

Leffler, E. (2014). Enterprise Learning and School Subjects–A Subject Didactic Issue? Journal of Education and Training, 1(2), 15-30.

Leffler, E. (2015). Entreprenöriellt förhållningssätt i undervisning och lärande [Entrepreneurial approach in teaching and learning]. In I. F. O. Haara & I. K. Røe Ødegård (Eds.), Grunnskolelærerutdanning gjennom pedagogisk entreprenørskap (pp. 60-72). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

McIntyre R., John and Roche Mathieu (1999). University education for entrepreneurs in the United States: A critical and retrospective analysis of trends in the 1990s. MSM Georgia Institute of Technology Atlanta April 1999. https://www.scheller.gatech.edu/centers-initiatives/ciber/projects/workingpaper/1999/99_00-21.pdf.

MoES 2014. Curriculum framework of pre-university education in the Republic of Albania, p.13-22. https://ascap.edu.al/wp-content/uploads/2017/03/Korniza-Kurrikulare.pdf.

OECD 1998. https://www.oecd.org/employment/leed/fosteringentrepreneurship.htm.

Ozkul S., Ahmet (2008).The Role of High Education in Entrepreneurship Training in Respect of Transition Economies: Albania Sample., First International Conference on Management and Economics "Current Issues in Emerging Economies in Global Perspective", Tirane, 2008. https://wwwsdu.academia.edu/AhmetSait%C3%96ZKUL?swp=tc-au-43797884.

Papa B., and Demo E., (2018). Universities and Entrepreneurship: An Overview of Albanian Public HEI-s on Entrepreneurial University Model Aspects. Academic Journal of Interdisciplinary Studies, Vol 7 No 2 July 2018. Doi: 10.2478/ajis-2018-0051. https://www.researchgate.net/publication/326546220_Universities_and_Entrepreneurship_ An_Overview_of_Albanian_Public_HEIs_on_Entrepreneurial_University_Model_Aspects

Ramadani V., Hisrich D., R., and Rashiti Sh., (2015). Female entrepreneurs in transition economies: Insights from Albania, Macedonia and Kosovo January 2015. World Review of Entrepreneurship Management and Sustainable Development 11(4):391-413. DOI:10.1504/WREMSD.2015.072066.

Rapti, D., 2022). The entrepreneurship curricula in pre-university in Albania, https://en.evori.net/_files/ugd/ece2fd_98cb7ca9167d4c29bb691e57300846c5.pdf.

Schumpeter, J. A. (1934). The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle (Vol. 55): Transaction publishers.

Schumpeter, J. A. (1942). Capitalism, socialism, and democracy. New York and London: Harper & brothers. Martin Lackéus, 2015: Entrepreneurship in education: what why, when how, better policies for a better life, OECD& EU.

Sporn, B. (2001). Building adaptive universities: Emerging organizational forms based on experiences of European and US universities. Tertiary Education and Management, 7, 121–134.

UNESCO 2018. Situation analysis of education in Albania: toward sdg4 – education 2030, July 2018 https://www.csl.edu.al/wp-content/uploads/2021/11/Situation-analysis-of-Education-in-Albania-toward-SD.

Urbano D., Audretsch, D., and A paricio S., (2021). Why is export-oriented entrepreneurship more prevalent in some countries than others? Contextual antecedents and economic consequences. Journal of World Business, Vol.56,(3) April 2021, https://doi.org/10.1016/j.jwb.2020.101177.

Zucchermaglio, C., Alby, F., Fatigante, M., & Saguetta, M. (2013). Fare ricerca situata in psicologia sociale. Bologna: Il Mulino.

INVENTOR VIDEO ESSAY

Major Gheorghe Giurgiu[1]

[1]*Deniplant-Aide Sante Medical Center, Biomedicine, Bucharest, Romania, https://orcid.org/0000-0002-5449-2712*

Prof. Dr. Manole Cojocaru[2]

[2]*Titu Maiorescu University, Faculty of Medicine, Bucharest, Romania, https://orcid.org/0000-0002-6871-577X*

ABSTRACT

Background Due to the digitalization of film journalism, the format of the video essay is becoming more and more common, as an audiovisual version in which the subject presents a part of his biography or his achievements. Adopting video essays in the presentation of inventions or innovations has a much greater potential, because personal video essays are works of non-fiction, the voice and image of the author must be reliable.

Objectives Video essays being a form that is now developing, we consider it an optimal time to promote them.

Materials and methods In the first phase, it is worth studying the essay video speech. In the applied discussion of certain video essays, this paper focuses on those that suggest a successful transition between the written essay and the videographic one.

Results Video essays are informative, watching videos while the author talks about his achievements, manages to simplify their reception to a significant degree. Video essays allow authors to have already shortened video clips at their fingertips, which simplifies the illustration of an achievement.

Conclusion The video presents a biographical fragment of an inventor who, suffering from psoriasis, a disease that medicine classifies as incurable, does not accept reality and after some research discovers a treatment for this disease, a discovery that later helped dozens thousands of sick to be healed. Being a creative spirit, the inventor discovers other methods of treatment to cure paralysis in dogs. The inventor's dream is to create his own laboratory and his own clinic where, together with famous doctors, he can treat patients whom allopathic medicine could not help.

Keywords: video essay, inventor, natural remedies, herbal supplements, nutraceuticals

AZERBAYCAN'IN KARABAĞ ZAFERİ SONRASINDAKİ KARABAĞ POLİTİKASI

AZERBAIJAN POLITICS AFTER KARABAG VICTORY

Sabina MALİKOVA

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi SBE Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

Özet:

Azerbaycan'ın kırk dört günlük vatan muharebesi sonrası elde ettiği zafer, Azerbaycan'ın bölgesindeki konumu açısından, Azerbaycan'a çok farklı bir yer edindirmiştir.

Bir bakıma kendine, ordusuna ve ekonomik yapısına olan güvenin bir sonucu olarak elde edilen kazanımların tabii bir getirisi olarak Karabağ Zaferi'ni elde etmenin verdiği bir ruh hali yakalanmıştır. Bütün bunlardan sonra, Azerbaycan, artık sadece Karabağ'ı mamur etmek, iletişim ve ulaşım kanallarını kuvvetlendirmek ve Azrbaycan ile olan bağlarını geliştirmek biçimindeki poltika değişikliğine gitmiştir.

Bölgede barışın, istikrarın ve ekonomik büyümenin temel hedefe oturtulduğu yeni bir yaklaşım modeli, Azerbaycan politikasının özeti olarak öne çıkmaktaydı. Hem konjonktürel boyutunu lehine çeviren, hem de dünyadaki enerji darboğazının yarattığı ekonomik büyümenin etkisiyle kazanımlar elde etmesi bakımından ikinci boyutuyla öne çıkan Azerbaycan, büyük oranda sadece kendi amaçları çerçevesinde, yeniden kazandığı toprakları coğrafyadan vatana dönüştürmenin gayreti içerisinde bulunmaktadır. Yeni havalimanları, otoyollar, demiryolları, karayolu bağlantıları, sulama yatırımları ve tarımsal üretim yapılacak alanlara köy-kent projeleriyle donatılmış toplu konut yatırımlarının tamamı stratejik ve psikolojik olarak bölgeye Azerbaycan mührünün vurulması demektir.

Bu çalışmada teorik analiz metodu benimsenmiştir. Bunun yanı sıra, çalışmada web ortamındaki veriler ve üniversite kütüphanesi kaynakları materyal olarak kullanılmıştır. Çalışma ile amaçlanan şey Azerbaycan'ın politkasının anlamını analiz etmek ve bu politkanın önemini vurgulamaktır.

Anahtar Sözcükler: Karabağ, Karabağ Zaferi, Azerbaycan

Abstract:

Karabagh Victory of Azerbaijan has caused to earn new strong position in the world. In fact this big victory has been result of economic and socail gains in long period for Azerbaijan. In addition to the victory has impressed positively the mood of Azerbaijan people.

After all these facts Azerbaijan has thought rebuilt an developed Karabagh. In this context Azerbaijan has cared comunication and transportation investments becaause of the fact that Karabagh would be articulated to Azerbaijan. Of course these will buid up between Karabagh and Azerbaijan.

Azerbaijan politics has been aimed pease, stability and economic developing for region. According to this Azerbaijan has been planning to play strong role in new world politics such as energy supply issue.

In this study we argued Azerbaijan politic understanding after Karabagh victory. Theoretical analyze method has been appropriated in this study.

Key words: Karabagh, Karabagh Victory, Azerbaijan